

DĚJINY MĚSTA VSETÍNA A OKRESU VSACKÉHO.

NAPSAL

MATOUŠ VÁCLAVEK,

ŘEDITEL ŠKOL NA VSETÍNĚ.

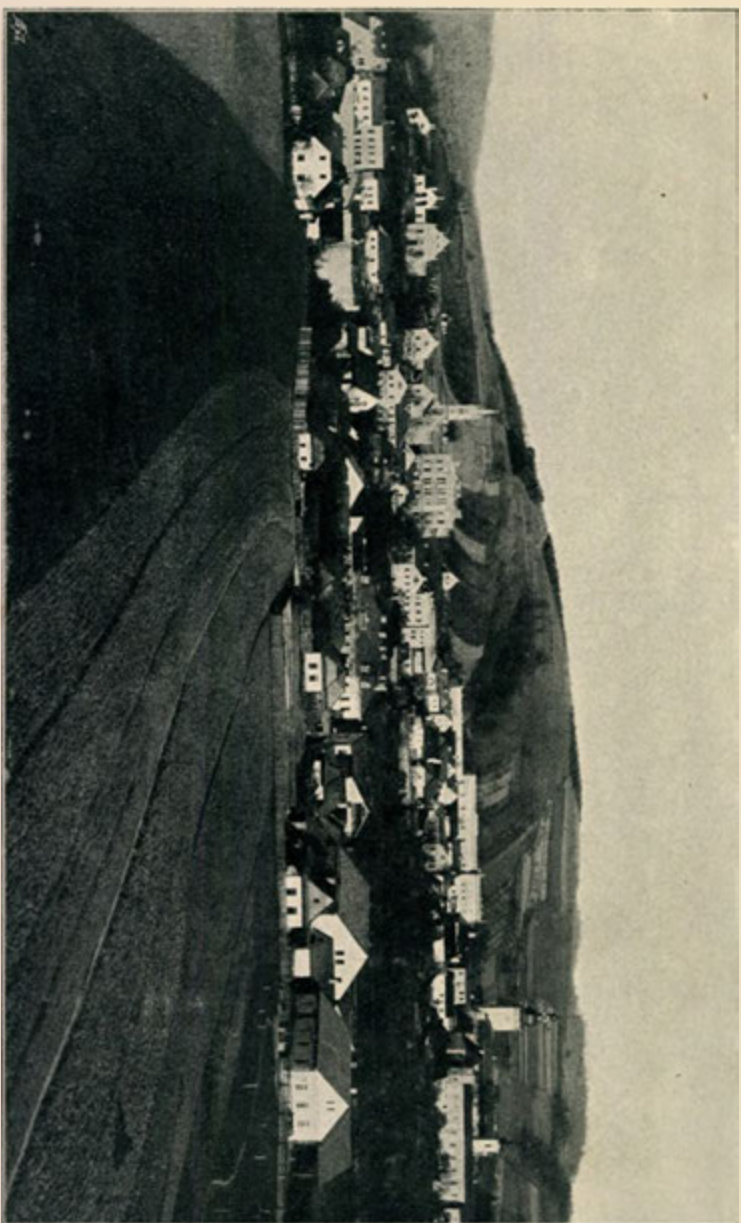
DRUHÉ, VALNĚ ROZMNOŽENÉ VYDÁNÍ.

S ILLUSTRACEMI.

NA VSETÍNĚ 1901.

NÁKLADEM SPISOVATELOVÝM. - TISKEM JINDŘICHA SLOVÁKA
V KROMĚŘÍŽI.

Pohled na město Vsetín od nádraží.

2064/2864

VEŠKERÁ PRÁVA SE VYHRAZUJÍ.

Předmluva ke II. vydání.

Od prvního vydání této knihy uplynulo 20 let. Jest samozřejmo, že v době té jsem úsilovně pátral po dalších pramenech, které by se vstahovaly k našemu milému městu a osvětlily některé stránky života našich milých předkův. A snaha má byla korunována zdárným výsledkem. Nahrnulo se mi tolik materialu, že jsem musil s ním velmi hospodárně zacházeti, neměla-li kniha vzrůst do přílišných rozměrů.

Hojnost látky umožnila tedy, že kniha doznala valného oproti I. vydání svému rozmnožení a rozhojnění, což zajisté každý čtenář s radostí uznamená a mile uvítá. Za to však některé méně důležité části a odstavce I. vydání byly buď zkráceny nebo vynechány. Pomínut byl i přehled dějin moravských, a to částečně na radu přátel, částečně také proto, že jsem r. 1886. vydal obšírnější dějiny moravské zvlášť a opět r. 1896. v menším rozsahu, kteréž spisy oba nalézají se u valné většiny čtenářů, k nimž také ty, kteří jich nemají (v nedostatku snad jiných „dějin“) odkazují. Kde však bylo toho třeba, přičinil jsem k lepšímu porozumění, obšírnější historické výklady a vysvětlivky.

Vynechána též kapitola poslední z I. vydání: Osady Vsacké a odkazují rovněž laskavé čtenáře na svůj spis Hlejtmanství Val.-Meziříčské z r. 1898. — Z národopisu valašského uvádím toliko věci některé, poukazuje čtenářiho opět ku své knize: Mor. Valašsko, lidopisné obrazy z r. 1894., kdež ve příčině té nalezne hojnost zajímavého poučení.

Vynecháním takovýchto věcí, ode mne jinde obšírněji popsaných, získano v knize této místo pro stati jiné, neméně důležité a v I. vyd. neuvedené.

Ukončiv dílo toto, jež jsem odevždy pokládal za svůj životní úkol a jemuž jsem po dlouhou řadu let (ve volných chvílích) nejlepší věnoval síly, nepřeji si ničeho více, než aby přijato bylo od lask. čtenářů a milých krajanů mých se shovívavou přízní a s takým úmyslem, s jakým bylo skládáno.

Opakuji slova svá z předmluvy I. vydání: Ať jest zrcadlem minulosti, buditelem přítomnosti a památníkem budoucnosti. Rádi-li vzpomínáme svých zesnulých přátel a známých, milou-li věnujeme vzpomínku svým rodičům a příbuzným, tož neméně těšiti se máme ze zpráv a vzpomínek o našich dávných předcích, kteří rodiště naše obývali, slastí a strastí všelikých zakoušeli, kteří otcinu a vlast svou hájili a dle možnosti zvelebovali. A o tom všem, nakolik bylo možno, v knize této jest vypravováno. Snahou pak nemalou bylo, líčiti věci historické, místní a osobní beze vší předpojatosti, věcně, objektivně, neubíraje ani nepřidávaje nikomu a ničemu více, než zasluhuje.

Pramenův a dokladův užil jsem hojně buď v textu nebo pod čarou. Zvláštní pomoci dostalo se mi v některých věcech, zvláště co se týče panství Vs., od † Viléma Fernanda, jemuž také zde zaslouženou, vděčnou věnuji památku. Archivy Horního a Dol. města probádal jsem už k I. vydání. Sám pak pro drobnější zprávy vedl jsem a vedu si od prvozačátku svého pobytu na Vsetíně (30 let již tomu!) „kroniku“, zaznamenávaje všeliké události Vsetína a okolí jeho se týkající, kteréž záznamy většinou svou v přítomné knize umístěny jsou. — Předpokládám také, že některé „paměti“ našeho „starého Vsacana“ (Jos. Pokorného č. 165.), podané na vhodných místech, budou rády čteny.

Všem konečně, kdož mi jakýmkoli způsobem údaje nebo vysvětlení nějaká podali, buďtež tuto moje vřelé díky. Děkuji též sl. presbyterstvu církve ev. a. v. za laskavé propůjčení štočku ke hlavnímu obrazu Vsetína, panu odb. učiteli Petru Šimůnkovi za pořizování fotogr. pohledů, p. knihtiskaři Jindř. Slovákovi za propůjčení štočků ku dvěma vignetám, jakož i za veškeru péči o vkusnou úpravu knihy.

Aby však tato kniha mohla býti vůbec vydána, věnovali mi na uhrazení nákladu lask. podpory: Velesl. Zemský výbor, sl. Občanská záložna, sl. Výbor obecní, velkostatkář a továrník p. Theod. Thonet po 100 K. sl. obce: Jablunecká 10 K a Ústecká 6 K, začož všem povinné tuto skládám díky!

Naději se, že kniha některými částmi svými vzbudí i širší zájem a že tudíž poslouží i čtenářům jiných krajů našich milých vlastí českých.

Na Vsetíně, dne 28. února l. P. 1901.

Mat. Václavek.

O B S A H.

Předmluva.	Str.
I. Soudní okres Vsacký	3
II. Majetníci Vsetína.	
a) Doměnka o založení Vsetína a zalidnění Vsacka vůbec	6
b) Páni z Kravař (1312—1417)	20
c) Páni z Cimburka (1417—75)	22
d) Různí majetníci Vsetína (Petr z Pezinku, páni z Kunštátu, Perastýna, Nekešové z Landeku (1475—1610)	25
e) Hr. Albr. z Valdštiny (1610—23)	30
f) Zdenek hr. Žampach z Potštiny (1623—32)	36
g) Hr. Pasmanové z Panassu (1632—52)	37
h) Hr. Illésházové z Illésházy.	
Hrabě Jiří (1652—89)	39
„ Mikuláš (1689—1724)	47
„ Josef (1724—66)	53
„ Jan Kř. (1766—99)	57
„ Štěpán (1799—1831)	64
i) Josef rytíř z Wachtlerů (1831—57)	67
k) Belgická akciová společnost (1857—90)	70
l) Bratři Thonetové (úředníci panští)	72
III. Vpády nepřátelské na Valašsko.	
(Maďaři, Tataři a Turci 1663 a 1683, „Kuruci“ 1708.)	76
IV. Portáši	
V. Církevní poměry na Vsacku.	
a) Doba husitská	96
b) Doba bratrská	98
c) Obyčeje a řády bratrské	102
d) Doba bouří a zkoušek (1620—1780.)	109
e) Římsko-kat. církev	136
f) Kanonické visitace	140
VI. Kostely a fary na Vsetíně.	
a) Kat. kostel a fara	141
b) Kostel a fara ev. a. v.	145
c) Kostel a fara ev. h. v.	148
d) Hřbitov	149

	Str.
VII. Dějiny a rozvoj školství na Vsetíně	151
Skoly mřšťanské	158
Nynější učitelé (učitelky)	162
Rodáci Vsetínští	165
VIII. Popis města	166
1. Horní město	168
2. Dolní město	180
3. Okolí nádraží	183
4. Huť (Michal Urbánek)	184
IX. Správa obecní	185
a) Právo hrdelní	187
b) Purkmistři a rychtáři	202
c) Nové úřady obecní	204
d) Jmení obecní	204
e) Obyvatelé	207
X. Dolní město.	211
(Osazování, výsady, svízele, purkmistři a j.).	
XI. Panství Vsacké l. p. 1666	225
XII. Poddanství a robota	232
(Transakt z r. 1700. Vsetín roboty prázden. Obce pan. Vsackého. Patent z r. 1775. Popis panství r. 1776. Vzpoura Hrozenkova.)	
XIII. Hospodářství polní, řemesla a jiné živnosti	247
XIV. Přehled obyvatelstva, živnostnictva, majetku a jiné, počínajíc pol. XVIII. věku	261
XV. Rok 1848.	266
(Polit. přehled, hnutí národní, Frant. Palacký, sněm zem., rada říšská, parlament Frankfurtský, Vsetín t. r., garda a jiné).	
XVI. Rok 1866.	280
XVII. Odvody vojenské	283
XVIII. Lékaři	286
XIX. Nemoci	288
XX. Notáři a advokáti	291
XXI. Poslanei zemští a říšští	292
XXII. Vyznamenané osobnosti	296
(V. Raušer, J. Bubela, J. Lányi, J. Kohn, F. Kohn, J. Bernard, J. Golaň, J. Bělíček, J. Dušek, J. Jülka, K. Opočenský, J. Synek, K. Bubela, A. Schönbek, M. Václavek, A. Žádník, Š. Reich, jub. medaile).	
XXIII. Vsaceané literárně činní	300
(Jan Bubela, Jos Bubela, J. Misírek, J. Válek, J. Winkler, J. Pilečka, A. V. Václavek, Bart. Paprčeký, B. Zlorský, J. Hrdlička, V. Fernand, A. Thonet, K. Vojáček, J. Šimanič, Dr. Fr. Skrejšovský, M. J. Černý, Dr. Th. Kohn, M. Václavek, J. Ulehla, Kl. David, H. Pittauer, J. Petrus, D. Jurkovič, F. Světlík, A. Smital, K. H. Sýkora, A. Dohnal, K. Čiha, J. Distl, J. Šulek, K. Lányi, J. z Kraiczu, A. Přibyl, J. Kadlečík, J. Kúrtin, M. Mužíkovský).	

XXIV. Různé památky osvětlné, umělecké a jiné	Str. 311
XXV. Bouře na Vsetíně r. 1899	314
XXVI. Peněžní ústavy (Obč. záložna, Kontrib. záložna, Raiffeisenky, Různé měny, míry a váhy.)	318
XXVII. Vzdělávací spolky (Obč. Beseda, Kasíno, „Snaha“, Řemeslnicko-živn. Beseda, Těloc. jednota „Sokol“, Cyrillska jednota, Hudební škola, Hospodářsko- prům. spolek, Dělnické spolky [M. Thonet, firma „Jakub a Josef Kohn“], Ženský vzd. spolek „Světlá“.)	324
XXVIII. Podpůrná a lidumilná sdružení. (Hasičské spolky, Spolek vojenských vysloužilců, Nemocenské pojišťování, Odbor „Ústř. Mat. Školské“, Odbor „Jubilejní Jednoty lidumilné“.)	333
XXIX. Povodně způsobené Bečvou na Dol. městě. Regulace Bečvy	336
XXX. Prostředky dopravné a spojovací	340
XXXI. Neštěstí ohněm	344
XXXII. Přehled atmosferických úkazův a účinkův	346
XXXIII. Přílohy. (Něco z paměti „starého Vsačana“, jména osobní na Vsacku, ze života valaš. dědiny.)	351

I. Soudní okres Vsaeký.

Okres Vsacký, zahrnující v sobě 22 obcí, tvoří s okresy Valašsko-Meziříčským a Rožnovským hejtmanství Valašsko-Meziříčské. Vsacký je z nich největší; máť rozlohy 454 25 *km*² (7·9 čtver. míle). Hranice jeho jsou k severu a severovýchodu Meziříčsko a Rožnovsko, na východu Uhry, na jihu Uhersko-Brodsko (Klobucko a Vyzovsko) a na západě Holešovsko (Bystřice p. H.). Veškeren okres vyplňují Bezkydy (Mor. Karpaty). Hlavní řeka Bečva (Vsacká č. Horní).

Cestovatel po kraji valašském, zejména po Vsacku a Rožnovsku, milých vůbec zažije dojmů z pohledu na krajinu. Rovinky a údolí jsou jediné podél Bečvy a jejích přítokův, ostatek je samá stráž, vrch a kopec, samá kotlina, ráztoka a „grapa“. S vrchů těch naskytuje se poutníkovi překrásný rozhled po Valašsku, oko pozorovatelovo mile spočine na zelených vrcholcích lesních, rádo se zahledí na chatrče z bujného zelení tam na stráni vyhlížející, zrak zaletí do údolí, kdež útulná kyne nám víska — ale pro obyvatele není to věru velikou rozkoší. Máť země úrodné poskrovnu. Bída a chudoba je zde po většině domovem.

Jediné řečené rovinky splácejí Valachovi jeho práci, ostatní polnosti jeho po stráních a pahorkatinách nevyplácejí se.

Práce je tam nevděčna a nadmíru namáhavá. — Deště a lijáky („úlichy“) splakují nuzně zpracovanou půdu, ano někdy i úrodu do Bečvy a jejích přítokův. Až bude tok Bečvy všude úplně upraven a návrší a stráně zalesněny, o čemž se již po několik roků s úspěchem pracuje, pak bude obyvatelstvo zbaveno velikých svízeli. V příčině hospodářství polního je tedy Valašsko, zvláště dotčené okresy, ve zlém, jsou nejnuznější téměř na Moravě. Neurodí-li se zeměpánův a zelí, nezarodí-li strom ovocný, je bída na bídu. Proto se chápají obyvatelé kde a jak jen možno všelikého výdělku, menšího obchodu a průmyslu, aby se vyživilí s rodinami svými

(strouháním šindele, vyráběním dýmek z jalovcového dřeva, putýnek, škopkův a j.).

Obyvatelé zacházejí v létě do práce, zejména na žně „na Moravu“ (na Hanou), do Rakous a do Uher.

Továrny na Vsetíně, na Hrozněnkově, v Karlovicích a j. rovněž mnoho přispívají k obživě obyvatel. Od několika let pěstuje se vrba košařská, zvláště purpurová a vyrábějí se z ní pěkné košíky na Vsetíně, v Meziříčí a Rožnově.

Lidé na Vsacku z dědin Ratiboře, Kateřině a j. berou si potřebné proutí domů a odvádějí hotové košíky, začez pěkný groš do domácnosti přinášejí. Pravíme: živobytí se u nás, v našem kraji, těžko dobývá. Ale nicméně, kdo pracovati chce, kdo mírně žije, kdo nevyhazuje peněz na nepotřebné věci, na rozličné požitky — ten i na Valaších nemusí zoufati a utíkat do zámořských neznámých krajin, kde ho bída třeba dvojnásobná očekává. (Viz Hospodářství polní atd.)

R. 1890. měl okres Vsacký 32.664 obyvatelů,¹⁾ z nichž bylo 16.973 katolíků, 8.224 evang. augšp. vyzn., 7.749 ev. helv. (reform.) vyzn., 387 židů, 2 řecko-spoj. vyzn. a 5 bez vyzn. Němců bylo 456, cizích (Poláků a j.) 556. Umělo pouze čísti 3168, čísti a psáti 21.213 a neumělo ani čísti ani psáti 8283 osob.

Dle popisu z r. 1666. mělo panství Vsacké, k němuž se počítaly všechny obce nynějšího okresu, mimo dvě (Léskovec a Polanku) 211 gruntů (pustých 4), 326 podsedků (pustých 10), 132 chalupy (pusté 3). Poddaní platili z nich stálých platů ročně 3624 zl. 20 kr. 2½ den. Stálých platů viktualních (pšenice, oves, husy, slepice atd.) počítáno na 2152 zl. 25½ kr. Důchodů běžných (ze šenků, dobytka valašského čili ovec, ze včel a j.) ceněno na 11.028 zl. Úhrnem činil odhad panství, jak z objektů panských (dvorů, pivovaru a j.), tak i z povinností poddanských, „mimo industrie, kteráž by se způsobiti mohla“ — 36.908 zl. 17 kr.

Roku 1776. opětne dle popisu na panství osazeno 45²⁶/₆₄ lánu: 163 grunty, 243 podsedky, 135 pasek, 98 chalup a 530 hoferství. Číslovaných domů bylo 2421. Z každého lánu se platilo daně 66 zl. 27 kr., obnášela tudíž daň 3017 zl. 14 kr. 2⁵⁶/₆₄ den. Veškerý příjem a vydání vrchnosti odhadnuty t. r. na 48.775 zl. 12 kr. 3 d.

R. 1787. byly 2434 domy, 2646 rodin, 17.211 duší. Roku 1791. bylo 46⁴⁶/₆₄ lánu v odhadní ceně 7319 zl. 47²/₄ kr.

¹⁾ Dle katalogu arcidiecése olomoucké z r. 1899. 34.520 obyvatelů (17.177 kat., 16.936 evang., 403 židy a 4 bez vyzn.).

R. 1834. bylo 21.308 obyv. (10.304 muž., 11.004 žen.), z nich 11.094 kat., 10.156 evang. obou vyzn. a 58 židů. Pozemků dominikálních 31.122 jiter 1094□ sáhů, rustikálních 20.981 jiter 1010□ sáhů.¹⁾ Dobytka panského: 9 koní, skotu 130, ovec 3464; poddanského: koní 220, skotu 2000, ovec 4315 kusů. Živností celkem 593. R. 1890. měly obce okresu Vsackého polí 10.663 jiter 116□", luk 2834 j. 1407□", zahrad 367 j. 25□", pastvin 19.508 j. 1226□", lesů 26.110 j. 997□", a neplodné půdy 94 j. 24□". Koní bylo 560, skotu 10.761, koz 15068, ovec 9716, vepřů 2386 kusů a 2315 úlů.

V okresu Vsackém je deset farních obcí katolických, jež náležejí k děkanství Vsetínskému; jedna z nich (Polanka) náleží k děkanství Klobuckému. Evangelických farních obcí, a to augšp. vyzn. jest pět (Vsetín, Hošťálková, Hovězí, Pržno, Ratiboř), ev. helv. vyzn. tři (Vsetín, Liptál, Rouštka). — Skol jest 31 obecných a 2 měšťanské (na Vsetíně).

---

¹⁾ Jitro = 0575 hektaru č. 57½ aru (1 j. = 1600 ctver. sáhů).

II. Majetníci Vsetína.

a) Domněnka o založení Vsetína a o zalidnění Vsacka vůbec.

Marně se tážeme, kdo založil aneb jakým způsobem vznikl Vsetín. Založení a první vůbec počátky jeho neproniknutelnou jsou zahaleny tmou. Toliko domysly více méně správné o tom jsou nám po ruce. Jakož se dobře praví, že „Řím nebo Praha nebyly vystavěny jedním dnem,“ totéž je pravdou o všech městech, a tedy i o našem městě Vsetíně. Vznik a vzrůst nějaké osady podmíněn je všelikými náhodami a okolnostmi. Řeka, bohatá rybami, rovina, vydatná úrodou, les, oplývající zvěří všeho druhu a potřebným dřevem: toť zajisté lákadlo pro osadníky. Vždyť nejinak děje se osazování až podnes v zámořské, daleké Americe, nebo kdekolvěk lidé chtějí svůj zasaditi domácí krb.

Že pak i krajina Vsacká byla dosti příhodna a lákava pro osadníky, jeť očividno. Řeka Bečva, údolí dosti úrodné, lesy kolem a kolem se rozprostírající: to vše bylo vítáno prvotním osadníkům, zvláště pomyslíme-li, že národ, který se přistěhuje do nějaké země, osazuje se nejprve na velikých a úrodných rovinách, podél značnějších řek, jakož i u nás dále se na Moravě. Rovina podél řeky Moravy hostila zajisté nejprvnější osadníky. Když se byli osadníci rozmnožili postupem času, tu byla pak nejedna rodina přinucena vyhledávati sobě jiné krajiny ku založení sídel, a vyhledávala sobě zajisté takových míst, která ji mohla vyživiti. A věru nemíneme se daleko pravdy, díme-li, že naše okolí Vsetínské, ano že veškeren okres náš mnohem později byl zalidněn nežli požehnané luhy řeky Moravy a Hané. — To míníme doložiti nížeji.

Než jací obyvatelé žili původně v okolí našeho Vsetína, kterému asi patřili národu? Odpověď na otázku tuto, laskavý čtenáři, je též velmi nesnadna, jelikož i nejučenější naši mužové, dějepisci, jsou rozporni ohledně původních obyvatelů na Moravě a v Čechách, a bude dlouho ještě asi trvati, nežli se dohodnou o tom a pravého se dopátrají světla.

S jistotou však můžeme tvrditi, že obyvatelstvo, jež se usadilo stále v našem kraji, a jehož potomkové my jsme, byli Slované.

Různá to byla plemena slovanská, která zalidnila naši vlast (Lechové, Čechové, Charváti a j.). Plemena slov. různila se tady nejen jmény, ale i jazykem a bezpochyby i krojem, jakož stopy toho až podnes na Moravě mezi jednotlivými kmeny se nacházejí. Co se tedy nás Valachů týká, neváháme říci, že jsme potomky jednoho z oněch slov. kmenů, snad Lechů, kteří, překročivše hranice nynějšího Dolního Slezska, usadili se kolem posvátného Radhoště, zabravše během času veškeru krajinu, v níž posud my Valaši žijeme. A jméno samé (valach) vede nás k tomu, že jsme potomkové slovanští. Znamená zajisté posud mezi námi jméno „valach“ pastýře ovc. Z toho také plyne, že naši předkové více se zabývali dobytkařstvím, zejména ovčáctvím, nežli rolnictvím, kteréž samojediné nemohlo je původně nikterak uživiti, ana půda byla dílem kamenitá, dílem nedosti ještě vzdělána a tudíž neplodna, dílem a to daleko větším hustým ještě lesem pokryta. A co druhdy před tolika věky bylo, má platnost svou, ovšem do jisté míry, ještě až podnes. Salašnictví neprovozovalo a neprovozuje se až posud nikde na Moravě v takové míře, jako u nás v krajině valašské, nikde si tak nemusejí naříkati na neúrodnost půdy, nikde není tolik hor a lesův jako u nás.

Od onoho tedy hlavního zaměstnání našich předků slovanských, od pasení ovc a dobytka vůbec čili od valachů (pastuchů) má naše krajina jméno své Valašsko.¹⁾

---

¹⁾ V nejnovější době (1879) univ. professor Miklosiř ve Vídni domnívá se (a po něm též jiní), že Valaši mají jméno své od Valachů čili Rumunů, pocházejících z někdejší Římanům podrobené Dacie (nyn. Sedmibrad a Valašska [království Rumunského] Vyšedše prý valaští pastýři z oné země, šli se svými stády ustavičně horami karpatskými, kolem Uher a Haliče nynější se vinoucími, až přišedše sem, zde se usadili, kde však s obyvateli slovanskými v jedno splynuli. Ku domněnce této přivádí ho ta okolnost, že naši pastýři ovc čili valaši mají pro jednotlivé ovce a salašnictví vůbec svá zvláštní jména z rumunštiny pocházející, jako kornuta (rohatá), pistrula (na černé hubě bíle tečkovaná), murgaša (strakatá, na nohách černá), geleta (hrotek), struŋga (bránka v pajtě, ovčírň), putyra (dřevěná nádoba, větší), terigati se (stěhovati se s ovce). I jména hor Měgurka, Kyčera, Bezkyd a j. ukazují prý k rum. původu. — Dokázal jsem však, tuším s přesvědčujícím výsledkem („Sborník“ musejní Spol. ve Val. Meziříčí číslo II, 1899), že Valaši jsou ryze slov. původu. Viz také „Sborník“ téže Společnosti č. IV. a V. (1899, 1900), kdež mým vývodům zcela přisvědčuje prof. Tim. D. Florinskij v Kijevě (Rus.).

Plemena, výše uvedená, skládala se z rodů, kteřížto žili v osadách čili dřdinách, t. j. na půdě, na níž rod dědičné měl právo. Dědina taková neměla žádného jména, nýbrž rod v ní bydlící propůjčil jméno své i osadě, v níž sídlil. Proto nalézáme v Čechách i na Moravě mnoho vesnic a měst, majících jména rodová (souborná, patronimická), končících se původně na ci, kterážto však koncovka ve 13. věku přešla v nynější ce. Taková na př. jsou: Vojnici, Nezamyslici, Ivanovici, Jaroměřici a j. Toť patrně jsou jména nikoliv osad, ale obyvatelů v nich sídlících. Každý totiž člen rodu takového slul osobně jménem rolovým: Vojen, Nezamysl, Ivan, Jaromír a j. Rodová jména tato jsou zároveň nejstaršími názvy, svědčícími, že nepovstala teprve na luhách česko-moravských, ale že už přinesena byla v plemeni samém, s rody příšlými.

To je zvláště významné při těchto rodových jménech na ci (ce), že je skoro všemš nalézáme na úrodné půdě, na rovinách (jako u nás na Hané), kdežto s takovými to jmény na neúrodných hornatinách nikdež se nepotkáváme. Důkazem to pro nás, že naše Valašsko později bylo osazeno a že dlouhý uplynul asi čas, nežli naše města a vesnice hustějším trochu obyvatelstvem se zalidnily. Nemámeť zde ani jediného souborného jména osady. Dodati i to sluší, že takováto souborná jména každý snadno rozezná od těch, ježto, majíce taktéž koncovku ce, od povahy půdy nebo nějaké události místní jsou odvozena; nebo těchto neužíváme ve množném, ale veskrze v jednotném čísle ženského rodu na př. Bystřice, Raketnice, Skalice, Strážnice, Lednice a j. Jsou sice osady, vyzvukující na ce, ale ty se odnášejí ku jménům zakladatelů, jako Vyzovice (od Vyzova), Karlovice (Karla) a j.

Rodové slovanští, přišedše do země, osazovali se tedy při řekách a na rovinách, kde se polním hospodářstvím a rybolovem obírali mohli. Pravidlem vůbec přijati lze, že osazování takové podél břehů řek pokračovalo a znenáhla po zemi se šířilo. Když na to během času počet členů rodových rostl, nastala potřeba nové zakládati osady. Tu bylo takovýmto osadníkům vyhledávati opět nějakou říčku, rovinu, a pilně jim bylo myšliti les, aby rodiny jejich uživiti se mohly. Vznikly tedy nové dědiny, kteréžto na rozdíl od původních rodových osad, svá zvláštní dostaly jména, a to buď od povahy místa (Lůžany, Borovany), nebo dle zaměstnání obyvatelův, ani se obyvatelé některých vesnic všickni jedním zabývali řemeslem čili jedno konali dílo (Bečváry, Štítary, Kladruby [klády sekati], Kováry, buď dle mravův a obyčejův (Kvasici = Kvasice), nebo dle tělesného vzezření (Kosmonosy, Poděbrady) atd.

Co se našeho Valašska. příp. okresu Vsackého týká, máme tu taková jména osad, která se co do stáří, jak praveno, nemohou rovnati jménům rodovým, ale máme zde zvláště jména topická (místná), totiž dle povahy místa nebo půdy utvořená. Vsetín sám tvoří takměř výjimku, odvozuje jméno své od zakladatele hradu Vsata (Vseta). Přípona *in* by pak jako při jiných jménech téhož zakončení ukazovala, že je to přivlastňovací přídavné jméno, utvořené od „Vsata“ (Vseta). K tomu pak třeba domyslití jméno obecné hrad, dvůr: Vsetín hrad (Vsetův hrad), tak jako Kojetín (Kojata), Tetín (Teta), Jitčín (Jitka), t. j. hrad. Co by však osobné

jméno Vsata (Vseta) znamenalo, nelze pověděti, ač kmen ves je týž jako ve slovech ves-mír, veš-keren, vš-ecek. Dle této etymologie bylo by pak patrné a odůvodněno rčení Vsatsko (Vsacko) a Vsatský (Vsacký)¹⁾.

Topické jméno má na příklad Roketnice (Rokytnice) od rokytí = vrboví, chrastí, nebo od potoka Rokytenky, osadou tou protékajícího; Bystřice, Bystřička od bystré rychlé horské vody, potoka; Ústí (na stoku, ústí, řeky Bečvy a potoku Senice); Meziříčí Val. (mezi dvěma řekama, Bečvou horní [Vsackou] a dolní [Rožnovskou] položené); Léskovec (od líska ořeší) a j. Většinou však máme v našem okrese takové osady, jež byly založeny mnohem později, na místech, kdež druhy hluboké se prostíraly lesy. To se dalo až v 16. ano až v 17. a 18. věku od vrchností všelikých, zejména Vsackých, které povolávaly obyvatele sem ze všech končin světa, zejména z Uher, ze Slovenska; mnoho se sem i dobrovolně přistěhovalo. Vrchnosti řečené dávaly takovým novým osadám jména buď podle jmen svých členů nebo dle nahodilých okolností. Z této doby pozdní pocházejí vesměs osady: Halenkov, Hrozénkov (Nová dědina), Zděchov, Lhota, Jablunka, Johanová, Hošťálková, Kateřinice, Karlovice a j.

Předeslanými řádky chtěli jsme vůbec naznačiti, kterak velmi těžko jest určiti, zdali už v době, kdy předkové naši byli ještě pohané, na místech nynějšího Vsetína byli už jací

---

¹⁾ Rozšířená u nás pověst, že Vsetín stával původně blíže Ústí, v místech nynější obezděné studánky „Žebračky“ jest beze vší asi podstaty. Myslíme, že pole tamnější „Vsackem“ pojmenovanú, dala pověsti té podnět. Možná dosti, že sice tam stávaly v nepamětných dobách domky, jejichž obyvatelé však po vystavění hradu uchýlili se pod ochranu jeho. Ostatně míníme „Vsackem“ až podnes veškeren okres Vsetínský. Náš „písmák“ pronáší se a vysvětluje takto:

„Moc rodin sa naosazovalo ve Vsacku „u žebračky“ a osadě začaly pravit „Vsetín“, a to z toho: dyž sa jeden druhého vypyťovali, cos do téj „noviny“ (nové půdy) všei, co ste do téj noviny vseli, a pořád enom o tom vsetí sa mluvilo, dyž nekeré to semeno sa lepší dařilo, proto oni o tom rádi mluvili, aby věděli, co sa nájlepší rodí, aby to vseli . . . a tož od toho „vsetí“ má město jméno Vsetín . . . Později to místo Bečva vytopila a lidé sa vystěhovali tam, kde včilka Horní Vsetín je, tam byli už jistí před povodňú, protože pod městem byly už břehy vysoké. — O původu a pojmenování některých jiných obcí praví: Pržno, protože tam byli ti lidé nájprv (t. v našem kraji) osazeni; Ratiboř, že jim Pržňané poradili, aby sa tam osadili, z toho slova „radili“, „Ratiboř“ pojmenovali; Hošťálková zasěj z toho, že dyž tam nové rodiny přichodily, a ti, co tam byli už osadění, tož ty přichozí hostivali, tož z toho slova dali sa pravit „Hošťálková“; Jasénka, že tam bylo moc jasanového stromu atd.

obyvatelé. Zavrhovati ovšem nemusíme domněnky, že by ani živé duše zde nebylo bývalo, ani osamělé chatrče, paseky nebo salaše. To nikoliv; ale připustiti můžeme, že už tehdy nynějším Vsetínem procházeli se lidé, kteří v několika chatrčích se usadivše, vyklestili kus lesa a pole si zdělali a k tomu hovězí dobytek a zvláště ovce pěstovali. Můžeme se pak dále domnívati, že v době křesťanské, za knížete Rastislava a Svato-pluka, obyvatelstva valašského vůbec přibývalo, a to buď potomstvem vlastním anebo přistěhováním rodin slovanských z rovin pomoravských (hanáckých) anebo uherských (slovenských), kteréž postupem času vzalo vesměs na sebe ráz valašský i co do stránky hmotné i pak mravné. Těm pak bylo ve značnější míře mýtití les, stavěti si příbytky a připravovati kousek půdy ku své obživě. Pastvy pak pro dobytek bylo v hojně míře. Rovina podél řeky Bečvy a jejích přítoků byla pro ně vítaným místem. Máme za to, že toto osazování vůbec dalo se krokem pozvolným, nenáhlým, že nebyly chatrče osadníků těsně vedle sebe, nýbrž že každá rodina, zvolivši si místo příhodné ku přebývání, les vysekala, domek si vystavěla a kolem do kola mýtinu na role si zdělala, že slovem byli pasekáři, jakož až podnes u nás, ano v každé hornaté krajině, pasekářství je valně rozšířeno.

I v době, kdy rod Přemyslovců zaujal knížecí stolec v Čechách a na Moravě (1028—1306), nelze ještě mnoho určitého říci o Vsetíně a Vsacku vůbec.

Vyznáváme, že jméno Vsetína a některých míst na Vsacku vyskytuje se teprve ve druhé polovici 13. a začátkem 14. věku, ač jsou-li listiny, v nichž ta jména přicházejí, pravé.

R. 1261. Smil, kastelán Brumovský, ze Střílek řečený, zakládá s přivolením krále Přemysla II. a biskupa Brunona, cisterciácký klášter (Smilheim) ve Vyzovicích.

V zakládací listině, datované v Olomouci po Nanebevzetí P. M. I. 1261., popisuje zevrubně hranice panství Vyzovského, dotýká se řeky Bečvy, potoků vsackých Roketnice, Těšíkova, dále sousedních potoků Všeminý, Lužného, Bystřice, Senice a j.

Hranice začínají proti Slušovicům, kde se vlévá Ostrata do Dřevnice, načež odtud stupují na kopec proti Slušov. ležící, na jehož hřebeni až ku potoku Všemině a odtud na výšinách až ku místu, kde v pravo potok Roketnice, v levo však Trnava se prýští. Za těmito potoky jdou hranice až ku potoku Těšíkovu, podél pak jeho toku až ku řece Bečvě, se všemi vodami, které se v pravo do Bečvy až k Senici

vlévají atd. . . .¹⁾ Roku pak 1297. k témuž klášteru bratr Smilův Petr daruje půl dědiny Slopné. Na listině je Oldřich z Jindř. Hradce jménem krále Václava II. podepsán, jenž se nazývá doživotný majitel neb gubernátor lidí a statků v kraji Lukovském, Brumovském, Vsackém, Ostrožském a Strážnickém. Byltě Oldřich jako Smil zeměpanským purkrabím Brumovským. Z obou listin šlo by na jevo, že okolí Vsetínské tehdy už bylo známo, a že i město (hrad) Vsetín musilo dávno před tím už býti. Roku konečně 1306. král Václav III. vydává listinu²⁾, již chce založiti klášter cisterciácký blíže Vsetína, k níž se doleji vrátíme.

Kdy tedy povstal Vsetín? Odpověď více méně správná vysvitne nám z následující úvahy, o založení hradu Vsetína, jehož původní majitelé byli zeměpáni.

Pomůme-li, kterak Břetislav I., Achilles český (1028—1055), vyrvál Maďarům naši Moravu, a kterak na zřeteli maje stálou ochranu hranic moravských proti sveřepým oněm nepřátelům, kázal stavěti podél hranic našich hrady, aby posádky v nich položené ustavičně byly na stráž proti záhubným vpádům maďarským, tož přijmeme asi za pravdě podobnost, že hrad Vsacký by i též za doby statečného Břetislava I. vystavěn. Víme dále, že týž kníže zřídil na hranicích na obranu proti Maďarům zvláštní krajiště Hlucké, k němuž náležela všechna nynější panství hraničící s Uhrami (Holičské, Hodonské atd.), mezi nimiž bylo i Vsacké, kteréžto krajiště spravoval vždy od knížete ustanovený vladař (gubernátor) čili župan. Uvážíme-li pak dále, že bylo třeba i nějakou silnici udělati pro spojení severovýchodní Moravy a Slezska s Uhrami, dílem pro dopravu vojska, dílem též pro obchod, a že tato silnice vedena byla podél Bečvy směrem od Val. Meziříčí, kteráž pak přešla od Ustí na jihovýchod podél říčky Senice, na Valašské Klobouky a Brumov; tož přisvědčíme, že místo, jež bylo vyhlédnuto ku založení hradu, který by strážl tuto silnici, bylo velmi příhodně voleno.

Pravý břeh řeky Bečvy pní v městě našem do značné výše, s něhož právě na místě, kde nynější zámek stojí, posud milá divákovi se naskytuje vyhlídka, na údolí Vsetínské, na stráně okolních kopečův, a oko zírá se zálibou i do údolí lemuující potoky Rokytěnku a Senici. Tehda však rozhodovaly ohledy vojenské a obchodní, a proto založen hrad na místě,

¹⁾ Cod. dipl. T. III. 313 sq. Zvláště je zde nápadno, že i Těšíkov, nepatrný to potůček u samého Vsetína (v tak řeč. „Potůčkách“), je jmenován. Podél toho potůčka sluje i pole Těšíkov.

²⁾ Cod. d. T. V. p. 204 sq.

kde nynější krásný zámek vypíná hrdé čelo své k nebesům, odkud široko daleko bylo lze přehlédnouti krajinu okolní: dolu i nahoru po Bečvě, údolí Rokytenské směrem k Liptálu a Vyzovicům a údolí Senické směrem ke Klobukům.

Kterého roku se stalo založení hradu Vs., to ovšem nelze udati. Stalo se to zajisté brzy po tom, když Břetislav I., jsa posud vévodou moravským, nastoupil po smrti otcově i panství v Čechách r. 1037.

Možná, že dotčený V s a t (Vset) byl knížetem vyhlídnut, aby krajinu naši ohledal, hrad vystavěl a tak prvním velitelem posádky hradní se stal.

Z počátku sestával hrad toliko asi s věže a příslušnou k ní ohradou nebo-li hradbou, dostatečnou pro posádku a velitele jejího. Než během času přistavovalo se víc a více obydlí a též hradby ve větších se rozšiřovaly rozměru. Kolem pak hradu čili v podhradí začali se poznenáhla osazovati obyvatelé, kteří hledali dílem sami ochrany pro majetek svůj pod záštitou zeměpanského hradu, dílem vyzváni byli od náčelníka posádky čili náměstka županova nebo od župana samého, aby zaujali příhodná místa v podhradí. A není divu, že osadníci rádi přicházeli na místa, kdež bezpečné našli ochrany života i majetku svého, zvláště v tehdejších dobách, kdy hordy maďarské a roty loupežnické nejistou činily krajinu. Proti nájezdům takovým ochránil je plnou měrou ohranzený Vsetín. V nebezpečí nalézalo zajisté prvotní obyvatelstvo útulku svého vnitř hradeb nebo ve hradu samém.

Obyvatelstvo roztrouseno jsouc posud v osamělých chatách, pasekách, usazovalo se tedy čím dále tím více poblíže hradu, les pomalu uhýbal příbytkům lidským, polní hospodářství začalo se vždy více zmáhati vedle dobytčářství, ano i obchod a řemesla povstaly v podhradí pro potřebu samých obyvatelův jakož i pro obyvatele hradní. Do podhradí Vs. přicházeli zajisté i ostatní obyvatelé krajiny Vsacké, aby zde buď potřeby své nakupovali nebo za zboží své, jako zvěř, kůže, potraviny a j. vyměňovali.

Takovým asi způsobem povstalo nynější Horní město Vsetín, t. z příbytkův obyvatelů, kteří v podhradí hradu Vsetína se usadili, jakož také povstala podobným rovněž způsobem veškerá města moravská. Domky stavěly se ode dřeva, staviva to, jež bylo vždy po ruce pro hojnost lesů. Tak oživilo se místo, které posud bylo na větším díle pusto, obyvatelstvem čilým, hledícím si práce a živnosti vůbec.

O osudech obyvatelů Vsetína v dobách za sebou jdoucích neumíme ničeho říci, v listinách starých nic není zazname-

náno. Máme však za to, že byli asi ušetřeni pohromy tatarské za Václava I. (1241), jelikož hrůzyplné dějiště bylo více stranou Vsetína, ač možno dosti, že tatarské čety od Hostýna nebo odjinud až sem zabíhaly a že mnoho obyvatelů z Hané vyhledávalo v našich horách útulku před asijskými těmi divochy. Teprve za Václavova syna, slavného Přemysla II., jak se domýšlíme, byl Vsetín a okolí jeho navštíveno opět od Maďarů, s nimiž Přemysl vedl válku o zemi Štýrskou (1252—1253) a o zemi Korutanskou a Krajinskou (1271). Přemysl zvítězil a zabezpečil si tím řečené země, až je pak ztratil na Rudolfa Habsburského neblahou onou bitvou na Moravském poli (1278).

V míru, posledně s Maďary uzavřeném (1271), bylo jednáno mezi králi českým a uherským i o hranice mezi Moravou a Uhrami. K ustanovení hranic těch jmenoval král uherský Štěpán V. hrabata Prešpurského a Nitranského plnomocníky, Přemysl pak zemského komoří moravského a purkrabí (župana) Brumovského. Hranice ustanovily se opět způsobem takovým, jakož se už druhdy stalo za Břetislava I. r. 1031., že mají běžeti po hřebeni hor Karpatských, jakož běží až po dnes.

Hory Karpatské zdvihají se u samého Prešpurku, přicházejí u Skalice ku hranicím moravským a táhnou se odtud směrem severových. mezi Moravou a Uhrami až ku pramenům Horní a Dolní Bečvy a Ostravice. Hory ty mají z počátku název Malých Karpat, skládající se ze žuly, v dalším však běhu svém slují Moravské Karpaty, též Javorníky nebo Bílé Karpaty, dle vápence, z něhož jsou složeny. Vynikající vrcholy Moravských Karpat jsou Lopeník, Holý vrch, Makyta, Javorník nad Mlynáříkem, Bezkyd č. Trojačka a Vysoká. Nejvyšší z těchto vrchů je Javorník n. M. 1017 m., nejnižší Holý vrch 830 m. Ku Váhu kloní se hory tyto příkře a jen některé průsmyky, jako u Lisy, Brumova (Vlárský) a u St. Hrozenkova usnadňují poněkud lepší spojení Moravy se Slovenskem. V oné části, která se podél levého břehu Horní Bečvy blíží k řece Moravě, vypíná se posvátný Hostýn 730 m. Pohoří podél pravého břehu D. Bečvy, na němž bájeplný Radhošť 1130 m strmí, spojuje Mor. Karpaty se Slezskými.

Bezkydy nazývá se ona pískovcová část Karpat, která se táhne od pramenů Bečvy obloukovitě podél hranic moravsko-slezsko-haličsko-uherských až ku sedlu Dukelskému. Ostatně název Bezkydů přikládá se od lidu též horám nížeji položeným, zvláště oněm mezi horním tokem obojí Bečvy.¹⁾ Javorníky jmenuje lid opět zvláště pásmo horské od vrchu Javorníka nad M. dolů i na horu se táhnoucí, což spadá do území nynějších obcí Halenkovské, Hrozenkovské a Karlovské. Obojí konečně název Bezkydův i Javorníků se zhusta ztotožňuje, a skutečně

¹⁾ Bezkydy, t. j. hory bez kydy č. chrasti, tedy hory holé, nebo travou toliko porostlé.

vyskytují se jména obou v pozdějších listinách, mluví-li se o hranicích moravsko-uherských, případně o hranicích panství Vsackého.

Připomenuli jsme horstva Karpatského proto, ano jest jevištěm konání, úsilovné práce a života vůbec našich předků valašských. Zbývá nám zmíniti se ještě o Brumově.

Ríčka Vlára jest jediná, která vznik svůj májíc na Moravě, spěchá spojití vlnky své s mocným tokem Vážským. Tam, kde si hřebenem horským prodrala řečiště své, je důležitý až posud průsmyk a jím jediné a nejpohodlnější v těchto stranách je možno vniknouti do Uher a z Uher na Moravu. Průsmykem Vlárským zajisté vyrojovaly se ve starých i pozdějších dobách maďarské zástupy do Valach, jím vnikali též osadníci ze Slovenska v naše kraje, zalidňující poříčí Vlášino, údolí Kloboučky, jež se ústí do Vláry, a zabírajíce i poříčí Senice až ke Vsetínu. Průsmykem Vlárským upalovala též část divokých Tatarův od nás do Uher. Jím se bral i obchod z této i z oné strany jak v oněch dávných dobách, tak i v nynějších, kde jest on nejkratší pro nás cestou do Uher. Důležité toto spojení s Uhrami musilo býti střeženo a vystavěn proto na výšině nad potokem Kloboučkou hrad, kterýž dle zakladatele svého Brunona Brúmovem (u lidu Brúnov) byl pojmenován. Založení klade se až do r. 830. Každým případem byl hrad onen už za Břetislava I. Roku pak 1224. jmenuje se osada pod hradem založená městečkem.

Jako již druhdý tak i za Přemysla Otakara II. byl hrad Brúmovský sídlem zeměpanského purkrabí, a pohraničné krajiny (i Vsacká) náležely ku tak řečenému „krajšti Brúmovskému.“ Onen Brúmovský purkrabí, který r. 1271. byl plnomocníkem krále Přemysla při ustanovování hranic mezi Moravou a Uhrami, byl Smil z Kunštátu, ze Střilek řečený, pán také na Vyzovicích (1254—1272). Brúmov zůstal zeměpanským až do 15. věku. Hrad povalen nynějšího věku. Nad Brúmovem záhy vy-tavěny též na Kloboučce Klobouky (Val.), které už r. 1356. nazývají se městečkem.

Upozornivše na důležitost cesty ze Vsetína do Uher a zvláště na průsmyk Vlárský, vraťme se ke Vsetínu.

Ale nyní stojíme před velikou záhadou. Roku totiž 1280. kupuje Protiva z Doubravic od Matěje ze Zeranovic a Mikuláše z Veselí (?) jejich dědičný podíl na řece Bečvě.¹⁾ Páni z Doubravic byli odvětvím rozsáhlého rodu českého Benešoviců, jenž původní své sídlo měl v městě českém Benešově, ale záhy na Moravě a v Opavsku se rozšířili. Rozvětvenému rodu tomu náleželi také páni z Bechyně, Dubé, Kravaň, Dědic, Choltic a jiní, kteří všichni v erbu mají „odřivous“ t. j. pysk vousatý, střelou proklaný. Znak tento dal příčinu ku báchorce, že praotec rodu toho obrovskému Bulharovi uřal pysk a jej pak střelou proklál. Linie moravská, nazvaná z Doubravic, pochází od Voka, pána z Benešova, a žila na Moravě, ne-li dříve, už v první polovici 13. věku. Ze dědičným podílem dotčeným míněn Vsetín a okolí, částečně se vysvětluje dolejším vypravováním, jak uslyšíme. Než kterak přišlo území Vsacké do rukou pánů Matěje ze Zeranovic a Mikuláše z Veselí (?) To nám zůstane navždy nevysvětleno. Dostali se snad

¹⁾ „Super aqua Beyx in Moravia“, 1297 (Cop. dipl. Mor., Folio 79—80.)

řešení pánové po smrti hrdinského Přemysla II. v držení Vsetína? Tehdejší doby byly na Moravě i v Čechách velmi bouřlivy. Po smrti Přemyslově (1278) za nezletilosti Václava II. vládl po pět let v Čechách strýc Václavův, hrabivý Ota Braniborský, jenž zemi loupil a naloupené zboží ven ze země do Branibor odvážel. Posléze i Václava odvezl ze země, neví se ani kam, a choval jej velmi nelidským způsobem, nechávaje ho hladového a bosonohého trávití dny své. Zmatky v zemi České byly nad míru veliké. Spravedlnosti nikdež se nebylo lze dovolati. Silný utiskoval slabého. Moravu podržel si na pět let král Rudolf sám, nechávaje ji spravovati na svém místě od Brunona, biskupa Olomouckého. Když pak Václav II. do Čech se navrátil (1283), dal spravovati říši svou českému pánu Závěšovi z Falkenštejna, kterýž se stal otčímem jeho, stav se manželem jeho matky Kunhuty. Ačkoli Závěš dobře si vedl jako správce země, stíhaje loupežnické rytíře, kteří se byli za předešlých bouřlivých dob usadili tu a tam v zemi, a konaje spravedlnost každému, tož přece neušel oprávněné pomluvě, že se na úkor komory královské obohacoval, a že hrdě a nedůstojně se choval naproti králi. Václav II. obávaje se ho, kázal jej zajati (1288). Když pak proto příbuzenstvo Závěšovo se pozdvihlo proti králi, byl dvě léta na to (1290) Závěš odpraven.

Možná tedy, že ne-li už za života Přemyslova, tož záhy po smrti jeho statek Vsetín koupí přešel na jmenované pány Žeravovského a Veselského, ale že už po dvou letech prodali jej Protivovi z Doubravic. Ačkoli patřil do těch dob zeměpánům, přece dopustil biskup Bruno ve jménu krále Rudolfa, aby byl od koruny odprodán, Závěš pak ponechal to v platnosti. Václav II. konečně, když se uchojil sám vlády po zajetí Závěšově, též předešlé smlouvy a koupě statku Vsetína schválil a to tím spíše, když Protiva z Doubravic za několik roků malou část statku prodal řádu templářskému, do něhož pak sám vstoupil, a když druhou větší část dokonce téměř řádu daroval, jakž o tom listina ze 30. listopadu 1297. svědčí. V listině této uvádá Protiva, že své dědictví, kteréž leží v markrabství Moravském, království Českého na obou stranách řeky Bečvy, obvyklým a zákonným způsobem koupil a je mnoho roků v pokoji držel. Dále praví, že s povolením krále českého Václava (II.) prodal malou část za 250 hřiven stříbra,¹⁾ ostatek pak dědictví svého že zadává pro spásu duše svému bratrovi Ekkonovi, provincialovi řádu templářského v Čechách a na Moravě, a řádu jeho vůbec nezkráceně a se všemi příslušnostmi, lesy, pastvinami, vodami, rybníky a poli ať zdělanými ať nezdělanými. Listina datována je v Brně v klášteře sv. Petra, a mezi svědky jmenují se Milota z Dědic, Zdislav a Vojtěch ze Šternberka, Filip z Perštýna a j.

Jak už jsme se vyslovili. zůstane vůbec pro nás záhadným, kterak Vsetín z rukou zeměpanských přešel na osoby stavu panského. Zračitějším poněkud jesti, že se ocitl pojednou náš kraj v rukou templářských. Kdo byli Templáři? Chtíce odpověděti na otázku tuto, je nám se trochu zpět poohlédnouti v dějinách.

Křesťané měli od pradávna zvyk putovati do Jeruzaléma, aby navštívili zde hrob Boží a také jiná místa, jako: Nazaret, Betlehem, vůbec místa, která jsou památná životem Kristovým. Ale Svatá tato

¹⁾ Asi 4000 zl. Hřivna (marca, talentum) měla 200 denářů, našich asi 16 zl., 12 den. = asi 1 zl. (2 K.)

Země čili Palestýna byla v rukou mohamedánských Turků, kteří křesťany tam přišedší všelijak týrali, vydírajíce na nich všechno, ano je i zabíjejíce. Tu povstala kolem roku 1096. v západních zemích myšlénka, podniknouti válečnou výpravu do Svaté Země a vyrvati z rukou nevěřících ona místa, jež každému křesťanu jsou úctyhodna pro památku, že Kristus, Spasitel náš, v nich žil, účinkoval a zemřel. Tak povstaly války křížové, které v přestávkách větších i menších trvaly od r. 1096. až do r. 1270. Po veškeren ten čas bylo křesťanstvo nadchnuto onou myšlénkou zbožnou a statisíce bojovníků z Francie, Vlach, Němec, ano i mnoho z našich nynějších zemí rakouských vydávalo se pod dovednými vůdci, často i králi a panovníky evropskými na přeoctěnou cestu do Asie. Bojovníci tyto nazváni jsou křížáky, poněvadž na levé rámě připínali si kříž červený na znamení, že bojovati chtějí pro kříž čili pro víru křesťanskou.

Za těchto křížových válek povstaly tedy v Palestýně tři rytířské řády, tak řeč. Johanité (Maltézové), Templáři a Řád německých rytířů, kteříž za úkol si vybrali, hájiti křesťanů v Palestýně, ošetřovati nemocné a opatřovati duchovní věci křesťanům, nebo jinak řečeno, dělili se na rytíře, kněží a služebné bratry. Představený jejich slul velmistrem.

Templáři vznikli tam r. 1118. od francouzských rytířův, a poněvadž klášter svůj v Jeruzalémě vystavěli si blíže někdejšího chrámu (templu) Salomounova, proto jim přezdíeno Templáři. Za oblek měli bílý plášť s červeným křížem, dělící se na rytíře, kteří z rodu šlechtického byli, kněží a služebné bratry.

Když pak přece nebylo už více možno křesťanům držeti se v Palestýně proti Mohamedánům a západní křesťanstvo přestalo už vysílati křížáky do Svaté Země, tož r. 1291. i řečené řády vystěhovaly se do Evropy, kdež v rozličných zemích se usadivše, přízní králův a šlechtý jmění nabyly velikého. Templáři nejvíce se rozšířili ve Francii, Johanité v Itálii a Německu, něm. rytíři v Německu. Do Čech přišli Templáři i Johanité za Václava I., oni 1232, Tito 1238. Na Moravu pak uvedeni byli Templáři r. 1248.

Pravili jsme už výše kterak čeští králové z rodu Přemyslova velmi přáli sborům duchovním, zakládajíce kláštery a nadání mnohdy bohatého jim uštědřující. Poskytovali jim všelikých požitků na cle, mýtě, darovávali jim celé vesnice, statky, vyprošťovali jejich poddané od soudů župních a jiných výsad více jim udělující. Co se pak řádu templářského týká, tož měl na králích Přemyslovi II. a jeho synu Václavovi II. veliké příznivce své. O Přemyslu II. jde pověst, že sám byl Templářem a o Václavu II. je známo, že jim byl velmi milostiv; potvrdil jim v Brně dne 26. května 1294. výsadu o vyjmutí všech jejich poddaných ze soudů župních a r. 1297., jak podotčeno, povolil Protivovi z Doubravice darovati jim ostatní část statku Vsackého.

Uvázavše se ve statek Vsacký, Templáři pojmenovali hrad Freundsberg, jakož tehda vůbec byl rozšířen způsob dávati hradům a i místům při něm jména německá. Tak

sluje v téže době Meziříčí Sch onstad t, Vyzovský cisterciácký klášter dle zakladatele výše dotčeného Smila Smilheim, Brumov Brounsberk atd. Byl to nechvalný způsob 13. a 14. století, dávati českým místům jména německá. Šlechta a duchovenstvo, zapomínající se nad svým jazykem českým, oblibovali si řeč německou. Toť následky kolonisace německé v našich vlastech!

Obyvatelům kolem hradu Vsackého usazeným vymohli Templáři od krále Václava II. právo na výroční trhy, čímž se stal Vsetín městečkem (oppidum). Zda-li Templáři klášter při hradě si vystavili, nelze povědět s jistotou. Že však chrám Páně už od prvopočátku v podhradí Vsackém vystavěn býti musil, můžeme bez rozpaku za pravdu přijati. Kněží při jednotlivých kostelích nazývali se plebany (faráři).

Však Templáři, jak nížeji povíme, netěšili se dlouho majetku svému, jelikož i života řádu jejich bylo už na mále.

Mezi tím časem, co Templáři označují se v listinách majiteli Vsetína, připomíná se zvláštní listina z r. 1306.¹⁾, kterou poslední Přemyslovec Václav III. dává své povolení založiti blíže Vsetína klášter cisterciácký pode jménem Königsthron (Králotrůn) ku počtě Matky Boží. Klášter měl míti ročních 100 hřiven z příjmů myta (Kutelhof řeč.) v Kutné Hoře a j. a měl býti klášteru Plaskému (v Čechách) podřízen. Jak si máme nyní srovnati na mysli věc tuto? Vždyť Vsetín i s okolím patří Templářům! Kterak přijde, že král Václav III., sotva rok po smrti otce svého, vydává listinu řádu cisterciáckému, povoluje jim založiti klášter a nadává je všemi možnými výsadami, jež se toho času klášterům vesměs udělují? Tu stojíme opět před záhadou, již nelze snadno vysvětliti.

Klášter dotčený měl se stavěti na stoku potoka Ratibořky s Bečvou, jichž obou jména výslovně se udávají v listině. Nebude tu domněnka naše příliš smělá, díme-li, že statek Vsacký nenáležel v celém objemu nynějšímu řádu templářskému ani ne Protivovi z Doubravice ale že jisté části až posud náležely zeměpánům, s nimiž jim pak volno bylo nakládati? Jinak bychom si toho nedovedli vysvětliti! Stavba kláštera ovšem se neuskutečnila, an brzy po vydání listiny oné (t. dne 14. června v Praze) král Václav III. zavražděn byl v Olomouci dne 4. m. srpna r. 1306. Následující potom bouře politické uvedly pak úmysl králův zcela v zapomenutí.

¹⁾ Cod. Dipl. M. T. V. p. 204 sq.

Co do místa, kde klášter měl státi, svědčí listina bezpochyby na výšinu Semetínskou Nivku, jež se nachází právě mezi Ratibořkou a Bečvou, severo-západně od Vsetína, a kdež je dnešního dne panský dvůr. Avšak, jakož praveno klášter se ani nestavěl, a možná, že místo k němu nebylo ještě vůbec ani vyhlédnuto.

Z uvedené pak listiny je zřejmo, že okolí Vsetína v ty doby bylo už úplně známo, jelikož nepatrný potok je tam uveden, dle něhož tenkrát už, nebo později vesnice Ratiboř byla pojmenována.

Řád templářský držel bezprostředně Vsetín toliko do r. 1308. Téhož zajisté roku pronajali ho Templáři panu Vokovi V. z Kravař, z téže rodiny Benešoviců, k níž náležel i Protiva z Doubravic, a sice pronajali mu ho na dobu 31 let. Listinu nájemní vydal od sebe Vok V. z Kravař r. 1308 na začátku postu v neděli „Invocavit“ (2. března). Listinu¹⁾ pro zajímavost její co do poměrů kupních a pro věci v ní uvedené podáváme zde u výtahu:

„Ve jménu Páně Amen Jelikož písmo k tomu je, aby se odstranila všeliká možnost piklův a příčina svárův a soudův, jesti také třeba, aby lidé co nejprospěšněji používali při svém jednání listin a svědků. Pročež chceme i my Vok z Kravař a naši nynější i budoucí dědicové, aby touto listinou ve všeobecnou vešlo známost, že my i naši dědicové s přivolením velmistra řádu templářského a s vědomím nejjasnějšího knížete Bedřicha, vévody Rakouského a Štýrského,²⁾ od bratra Ekkona, komtura (představeného) řečeného řádu v Čechách a na Moravě, se svolením jeho bratrů jsme přijali na 31 roků pořád jdoucích městečko (oppidum) Seteinca a hrad (castrum) Friendsberk, a všecken zdejší statek jeho jakož i řečeného řádu v držení a užívání . . . Držbu tuto přijali jsme však na sebe pod těmi výminkami a smlouvami, jež mezi námi a bratrem Ekkonem byly uzavřeny, tak že od nás, našich dědiců a nástupců jakýchkoliv, stranu práva patronatního a presentačního ke kostelům zde vystavěným nebo které se v budoucnosti vystaví, kteréž právo on sobě a řečenému řádu ponechal nechtěje se jeho vzdáti při odvádění veškerého zboží, nižádné překážky v cestu kladeno nebude. Z těchto kostelů má každý míti kus svobodného pole a roční požitek mešní, který se obecně tecín nazývá, dále měfici žita (pšenice) a měfici ovsa z jakéhokoli pole, dále desáté pole se vším užítkem, jaký z něho bude. Mlýn, jenž od bratra Ekkona kostelu

¹⁾ Codex dipl. et ep. Mor. p. 13. VI. sv.

²⁾ Jak známo, zvolen po Václavovi III. v Čechách za krále Rudolf, syn císaře Albrechta. Po jeho brzké však smrti (1307) zvolili si Čechové Jindřicha Korutanského, někteří však usilovali zvoliti králem Bedřicha, bratra Rudolfova. Nicméně v Čechách dostal Jindřich vrch, kdežto na Moravě Bedřich přijat za pána. Dne 14. srpna 1308. přišlo pak mezi oběma panovníky k narovnání, dle něhož Bedřich vzdal se všech nároků ku koruně České. V listině této mluví se tedy o Bedřichovi jako o pánu Markrabství Moravského.

v Seteinci vykázán byl, zůstane při něm i na dále. Stalo-li by se, že by v nadřečených letech získ nějaký byl z rudy nebo nějakého kovu, jenž by se nalezl na výše řečených statcích, tož připadníž nám jen polovice, ostatek ať má bratr Ekkon a jeho řád . . . Kromě toho mějž dále vodu Roknici (Roketnici) a břehy její v šíře norimberského lánu . . až do prostřed vody Berče (Bečvy)¹⁾, se všemi rybníky, lukami, včelami . . a cokolvěk na tom zboží sehnati se může a co náleží k tabuli dotčeného řádu týž bratr Ekkon ať má a užívá. Vyplýval-li by kromě jmenovaných práv nějaký ještě užitek z vody Roknice až ku naznačeným hranicím, má se oběma stranám po polovici dostati. Nepodařilo-li by se ostatně nám a našim nástupcům postupem oněch 31 roků výše jmenované statky obdělati, ať nezdělaný les připadne s týmž právem jako druhdy jmenovanému bratrovi Ekkonovi a jeho bratřím (templářským) s tou výhradou, že ku každému gruntu, který buď od nás a našich nástupců neb od bratří dotčeného řádu byl zdělán, tolik ze zbývajícího lesa bylo přiděleno, aby náležitě zaopatřen byl dřevem. Mimo to dovoluje se nám a našim erbům zvláštní dobrotivostí řádu, že můžeme v lesích ještě nevzdělaných honiti, ryby loviti, dřevo porážeti a pro své potřeby odvážeti. Nicméně táž práva v lese a ra vodě ponechávají se bratřím téhož řádu, a sice na celém statku . . . Na listinu přivěsili pečeti své Bedřich, vévoda Rakouský a Štýrský, konvent (templářský) Čejkovský, Filip z Perštýna, Protiva z Doubravic, Jan z Meziříčí. Diviš ze Šternberka a j.

V listině této, jak viděti, uvádí se Vsetín pode jménem „Seteinc“, hrad však podržuje své jméno dle pokřtění templářského „Freundsberg“ (přátelský vrch, hrad, pevnost).²⁾

Než tento „nájem“ neměl dlouho trvati; neboť na Templáře přikvácily zlé časy. Už r. 1309. byli v Itálii, Anglii a Francii stíháni dílem pro skutečné, dílem vymyšlené věci. Vyčítaly se jim lakota, všeliké pikle proti státu, ano i kouzla a čary, jimiž prý lid mámili, ale nejvíce jim bylo závadou nesmírné bohatství, jímž všude vládli. Tehdejší král francouzský Filip IV. žádostiv jsa jejich statků ve Francii, pohnul papeže Klimenta V., sobě oddaného, k tomu, že r. 1312. řád templářů dokonce zrušil. Stalo se to dne 22. měsíce března na církevním sjezdu (synodě) ve Vienně ve Francii. Bullou papežskou ze dne 7. měsíce května toho roku byly pak veškery statky

¹⁾ „Usque ad medium aque Bersch cum piscinis“ !

²⁾ „Seteinc“ je sice zkomolenina jména Vsetína, ale přece z něho vycifujeme kmen Vset, set. — Ano posud osoby, neznalé Vsetína, vyslovují jej Setín (Setin), Šetín, (Šetin). I od Čechů z království znají velmi často adressy do Setína, Šitína, v Setině a j. — Dr. Jos. Beck ve své „Geschichte der Stadt Neutitschein u. Umgebung“ 1854 (tenkrát c. k. státní návladní), má rovněž za to, že „Seteinc“ v listině té jest „Vsetín“. — Totéž mínění pronáší prof. Ant. Rolleder ve svém článku: „Die Herren von Kravarn“ v „Zeitschrift des Vereines f. d. Geschichte Mährens u. Schlesiens“, 1898, 199--215.

templářské Johanitům odkázány; druhá konečně bulla ze dne 17. měsíce května oznamovala českým stavům rozhodnutí papežské. Mnozí Templáři přestoupili na to k Johanitům, mnoho jich však také ztratilo životy své. Velmistr jejich J a k u b M o l a y a několik rytířů na rozkaz krále francouzského zhynuli v Paříži na hranici jako „kacíři a čarodějníci“!

Jakým způsobem se dalo zrušení Templářů v Čechách a na Moravě a zdali statky jejich všechny dle nařízení papežova dostaly se Johanitům, nevíme. Ale jisto je, že mnohé z nich přišly do rukou jednotlivců. Tak i Vsetín zůstal v rukou Kravařových, jenž se také svým vzácným rodem v něm věděl jak udržeti.

b) Páni z Kravař.

Od r. 1312—1417. (?)

Páni z Kravař, odvětví rodu Benešoviců, dostali své jméno od statku K r a v a ř s k é h o nedaleko Opavy, který teprve r. 1420. Petrem z Kravař a ze Strážnice prodán byl. Jelikož pak rodina Kravařů měla v držení svém Starý a Nový Jičín, Fulnek a vůbec celou krajinu, již protéká řeka Odra se svými přítoky, dostala řečná krajina jméno K r a v a ř s k á (Kravařsko). Krajina tato, původně ryze slovanská, během 13. a 14. věku osazováním Němců (zvláště od biskupa Olomuckého Brunona) jest poněmčena; od osadníků pak německých během času Kravařsko přejmenováno na „Kuhländchen“, jako by název onen od chovu hovězího dobytka (krav) pocházeti měl.¹⁾

Vok V. z Kravař měl kromě Vsetína, Fulneku a Starého i Nového Jičína (který byl vystavěl asi r. 1311) též Helfštýn a Hustopeče na Bečvě a Plumlov (od r. 1321).

Vok V. připomíná se už v druhé polovici 13. věku; mládí jeho (nar. asi 1269) padá tedy do nejskvělejší doby Přemysla II. Vok byl náčelníkem rodu, který do veřejných záležitostí moravských a slezských hluboko zasahoval.

Svému králi byl oddán tělem i duší. Můžeme tedy vším právem za to míti, že v osudné bitvě na Moravském poli (26. srpna 1278) Vok věrnost králi Přemyslovi zachoval, kdežto jeho strýc Milota z Dědic jej hanebně zradil.

Po smrti rekovného krále, když císař Rudolf vtrhl na Moravu a páni moravští v ležení u Rosic holdovali Rudolfovi,

¹⁾ O pánech z Kravař srov. dotčený článek prof. Rolledera v „Zeitschrift“ atd., 200, pak M o r. K r a v a ř s k o, Příbor 1898, 101 n.

byl s nimi i Vok V. Po vymření Přemyslovců (1306) byl Vok náčelníkem strany Rakouské, které se podařilo Rudolfa I., syna císaře Albrechta, za krále českého ustanoviti. Po brzké jeho smrti táž strana Rakouská v Čechách a na Moravě usilovala proti Jindřichu Korutanskému Bedřicha bratra Rudolfova, na trůn český dosaditi, což se jí však tentokráte nepodařilo. Když dosedl Jan Lucemburský na trůn český (1310), povolal r. 1311. stavy moravské na sněm do Brna, kdež prohlásil všeobecný mír v zemi, stavil všeliké nepořádky a sváry mezi panstvem moravským. Panstvo se mu poddalo a přísahalo mu věrnost.

Král Jan vážil si Voka velmi a vyznamenával jej všude. Roku 1318. podepsal a potvrdil s ním výsady kostela Olom., r. 1323. podepsal s králem Janem Lucemburským smlouvu v Hodoníně s vévodami Rakouskými, kterou se tito úplně zřekli všech nároků na korunu českou. Rok před tím (1322) prodal mu král Jan Plumlov za 2200 hřiven stříbra a o tři léta později (1325) šest dědin okolních. Toho času, ne-li dříve (1286) získal od krále též Helfštýn, kterýž hrad Bedřich z Linavy kolem r. 1280.¹⁾ násilně vystavěl na pozemcích někdejšího zem. maršálka Bohuše z Drahotuš a jej ve hnízdo loupežnické byl proměnil. R. 1325. byl Vok též komořím cudy olomoucké (zemského soudu).

Tím už, co jsme byli nastínili jediné o Vokovi V. z Kravař, kterak si ho král Přemysl II. vážil, jej všude vyznamenával a zajisté bohatství jeho valně rozmnožoval, kterak se věděl udržovati vždy takměř v čele ostatní šlechty moravské za bouřlivých dob po smrti Otakarově i po smrti Václava III., kterak mu byl přízniv i sám král Jan Lucemburský: tím dokazujeme, že se Vok v majitelství Vsetína udržeti mohl a zajisté udržel. Vok zemřel mezi rokem 1325—29. Neboť r. 1329. dne 3. měsíce března, kdy vystavují jeho synové Jan a Držislav (Drslav) listinu o desátku farářů fulneckému, mluví se v ní o otci jejich jako už mrtvém.²⁾

Synové Kravařovi Jan a Drslav vládli zbožím otcovským společně až do roku 1355., kdy Jan jmenuje se držitelem Jičína, Helfštýna, Rožnova a j., Drslav pak majitelem Fulneka. Jan zemřel bezdětek (1368), kdežto Drslav († 1369.) s Eliškou ze Šternberka-Lukova měl 4 syny, Voka VI., Drslava III., Beneše VII. a Lacka I., z nichž Vok VI. dědil po svém strýci Jičín, Rožnov i Helfštýn. O Vsetíně soudíme: měl-li ho Vok V., tož drželi ho zajisté i synové jeho, snad

¹⁾ Viz Isidor Kahlig: *Hrad Helfštýn na Mor.* 1897, 50.

²⁾ Codex dipl. Mor. VI., 292.

Jan, kterýž ho pak po své smrti odkázal rovněž bratrovi Vokovi VI. (nar. 1330 † 1396). Aspoň se tento připomíná k r. 1374. držitelem panství Vsetínského. Vok VI. byl od r. 1390—1386 nejvyšším sudím na Olomucku a věrným přívržencem markraběte Jošta. Jeho synové byli: Ješek, Drslav, Lacek II. a Vok, dcery Anna a Eliška. Lacek stal se knězem a r. 1397. kanovníkem Olomuckým. Proti zákonu povoleno mu biskupem Janem IX. držeti statky a tak stal se s bratrem Vokem (VII.) spolumajitelem statkův otcovských. Lacek byl od r. 1403. i biskupem Olomuckým a zemřel 1408. Vok VII. zemřel na to r. 1411. a jeho zboží přešlo na strýce jeho Lacka I. (1368—1416), pána na Helfštýně, Meziříčí a Štramberku. Lacek I. byl hejtmanem moravským (1411—16), přítelem Husovým a podporoval proto Husitism na Moravě velmi horlivě jakož i jeho synovec Petr II. ze Strážnice. Dá se proto také souditi, že Lacek I. na svých panstvích zvláště se vynasnažil, aby učení Husovo pevné zapustilo kořeny.

Dědicem strýce svého Lacka I. a otce svého Voka VII. stal se nedospělý syn Jan, řečený z Jičína. Za Janovy nezletilosti spravovaly statky v jeho jménu tety jeho Anna a Eliška z Kravař, provdaná za Předbora z Cimburka, čímž jaksi rovnána byla cesta Cimburkům ku dědictví kravařských statkův. Jan zemřel okolo r. 1434. a s ním zároveň vymřel kravařský rod větve fulnecko-jičínské. Cimburkové stali se pak skutečně dědici jejich statků na Bečvě a Odře.

c) Páni z Cimburka.

Od r. 1417—1475.

R. 1417. udává se výše dotčený Předbor z Cimburka majitelem Vsetína. Rozuměti se tomu má zajisté tak, že Předbor byl toliko správcem panství Vsetínského na místě Jana z Kravař. Po Janově však smrti Cimburkové jako dědici Kravařů drželi vedle panství Jičínského a Rožnovského zajisté i panství Vsacké. Předbor z Cimburka náležel rovněž jako veškeren jeho rod k horlivým přívržencům učení Husova.

Po Předborovi, jenž zemřel brzy po Janu Jičínském z Kravař, dědil všechna tři panství jeho syn Ctibor z Cimburka (asi 1434.). Ctibor zemřel však už r. 1437. a vládu na panstvích nastoupil bratr jeho Jan. Ale už snad roku 1442. přešlo snad koupí zboží Rožnovské a Meziříčské na Voka ze Sovince, kterýž je však už roku 1446. prodal Janu

z Messenbeka, který získal (nepovědomo jak) i panství Vsacké.

Že Jan z Messenbeka panoval Vsetínu, viděti z listiny jeho vydané na Rožnově ve středu v kvatemburu po sv. Lucii l. P. 1459., kterouž potvrzuje a obnovuje rychtářství fojtu Martinu Bartoňovi a jeho synům Jakubovi a Pavlovi v Horní Roketnici, v níž se jmenuje „pravým dědicem a pánem zboží Vsetínského“. ¹⁾ Listina tato potvrzuje a obnovuje starou listinu, vydanou od Voka, pána na Jičíně a zní:

„My Vok, ²⁾ pán hradu Jičina, dáváme tímto listem všem, zvláště nynějším a budoucím věděti, že jsme našemu věrnému a milému Bartoňovi, jakož i všem jeho dědicům a budoucím potomkům dali a mocí tohoto listu dáváme rychtářství v naší dědině Hor. Roketnici spolu se svobodným lánem, který pod jedním pluhem míti bude. K tomu veřejný šenk se svobodným prodejem a nálevem piva, a kdyby piva nevařil, může si pivo do šenku dovážeti, odkud koli mu libo; potom svobodný mlýn na jedno složení, třetí halér, výčep levnějších vín, mimo lepší vína, která nám a našim potomkům zachována býti mají. Také může míti koupel, ševce, pekaře, řezníka, kováře a může také střileti zajíce a kuroptve bez závary od nás a našich budoucích potomků.

Také má volně od lidí dostávati činži velkonoční a vánoční, ale část této činže má nám a našim potomkům odváděti. Dva lidi s robotou popřádáme a dáváme jemu, Martinovi, jeho dětem a potomkům k rychtářství, k vlastnictví, k libovolnému používání, k prodeji a odprodeji, jak mu koli bude libo“. — To vše Bartoňovi potvrzuje pán z Messenberka a uděluje mu ještě právo vystavěti si pilu.

Ale r. 1462. ocitá se jak Vsetín tak i Rožnov a Meziříčí opět v rukou výše dotčeného Jana z Cimburka, pána na Jičíně.

Jan z Cimburka na Jičíně žil za krále Jiřího z Poděbrad slavné paměti a byl od něho pro svou věrnost a diplomatickou zručnost často poslán u věcech státních ku cizím mocnářům.

Cimburkové byli vůbec po vymření pánů Kravařů nejdůležitější šlechtou na Moravě. Aniž tak bohatství jejich jako spíše vysoká vzdělanost, láska ku vlasti a zásluhy, jichž si vydobyli v zastávání nejvyšších úřadů zem., stavěly je v popředí šlechty moravské. Páni z Cimburka slouli druhdy páni z Lipnice a měli ve znaku svém cimbuří, odvozující rod svůj od Ctibora z Lipnice, který se uvádí v listinách mezi r. 1238—1249. Syn jiného Ctibora jménem Bernart odstěhoval se z Čech na Moravu r. 1308. a vystavěl si u Trnávky za Jevíčkem hrad, ježž dle znaku svého nazval Cimburkem

¹⁾ „Notizen-Blatt“ 1875, č. 5. Listina původně česká.

²⁾ T. j. Vok VII.

a dle něhož se začal psáti z Cimburka. Když pak r. 1320. bylo mu tento hrad postoupiti králi Janu Lucemburskému, vystavěl si u Koryčan jiný hrad téhož jména, kterýž však na rozdíl onoho u Trnávky pojmenoval Novým Cimburkem. Než i tento hrad prodal r. 1358. Ctibor z Cimburka markraběti Janovi, načež dostal lénem Tovačov. Rod tento se rozvětvil na Moravě tak, že máme Cimburky z Tovačova, Křídla, Drahotuš, Šumberka, Sehradice, Hvězdlic, Slavičina, Brumova a Jičina. Cimburkové z Jičina byli tedy pány Vsetína.

Páni z Cimburka byli horliví Husité. Z nich vynikají zvláště: Jan z Tovačova a z Cimburka, který byl slavným válečníkem husitským, pomáhaje vítěziti nad Zikmundem r. 1420. u Vyšehradu, pak r. 1426. u Ústí nad Labem a r. 1427. u Tachova. Od r. 1437. až do r. 1453. byl hejtmanem markrabství Moravského. Ale nade vše vyniká jeho druhý syn Ctibor Tovačovský z Cimburka, jako válečník, diplomat a právník. Jiří Poděbradský jmenoval Ctibora roku 1464. dvorským sudím, r. 1469. zemským hejtmanem moravským, ve kterémž důstojenství setrval až do své smrti 26. června 1494. K jeho podnětu dávány od r. 1480. vklady do desk zemských jazykem českým, což se dříve stávalo jazykem latinským. I králové Vladislav II. a Matiaš uherský, jako dočasný držitel Moravy, vysoce vážili si Ctibora. Největší však zásluhy a památky získal si Ctibor svou právnickou knihou Tovačovskou, v níž vypsál řády a obyčeje, zvyklosti starodávné a práva markrabství Moravského. Kniha tato vyznamenává se důkladností a přesností slohu právnického. Po smrti jeho zdálo se Moravanům, „jakoby osiřeli, jakoby otec vlasti jim byl umřel“. Slavný rod tento vymřel r. 1502. Adamem z Cimburka, synovcem a dědicem velikého Ctibora.

Jan z Cimburka, pán na Jičíně, Vsetíně a j. pocházel jakož i jeho bratr Ctibor a otec Předbor z větve Cimburků, která se psala z Křídla, hradu to blíže Hostýna (nad Rusavou) vystavěného, ale již r. 1481¹⁾ v rupy povaleného. Kromě Jičina, Vsetína, Rožnova a Meziříčí měl také Rymice, Komnu a jiné statky v Hradištském kraji. R. 1463. dostal od svého strýce Miroslava, pána na Brumově, spolumajitelství biskupského lenního statku Slavičina. Jan z Cimburka byl znamenitý muž, jak už podotčeno, vážen od krále Jiřího, ctěn pro svou rozšafnost od přítele i nepřitele. Jeho zvučné jméno, bohatství a vzdělání opravňují nás vřa-

¹⁾ R. 1481., 1492 jmenuje se v listinách jako už zbořeuina (Čas Mat. Mor. 1895.)

diti ho vedle proslulých jeho jmenovcův a příbuzných Jana a Ctibora Tovačovských z Cimburka. Maje pak chotí Kateřinu, dceru Opavského knížete Přemka, vynikal i tím nemálo mezi ostatní šlechtou moravskou. Zemřel r. 1473., zanechav po sobě dědičku a jedinou dceru Kunu nebo Kunku (Kunhutu¹⁾, kteráž byla provdána nejprve za Jindřicha z Boskovic a Černé Hory (u Brna), po jeho pak smrti (1476) za hraběte Petra od Sv. Jiří a z Pezinku,¹⁾ vojvodu Sedmihradského.

d) Ruzni majetnici Vsetína.

(Petr z Pezinku, páni z Kunštátu, Pernštýna, Nekešové z Landeku.)

Od r. 1475–1610.

Kunka z Cimburka přijala svého druhého manžela Petra, vojvodu Sedmihradského, za spolumajitele statkův Jičina, Vsetína, Rožnova a Meziříče r. 1480., ale ještě za života svého odevzdala mu je docela. Zemřela r. 1491. a pochována v Jičíně. Petr vzal si za manželku Žofii z Valdštýna, pojistiv ji věno na statku Jičínském. Ale už r. 1497. prodal Jičín Janovi z Kunovic, podržev si Vsetín, Rožnov a Meziříčí. Avšak už po pěti letech, totiž r. 1502. prodal též hrabě Petr i ostatní tři panství bratřím Janu Kunovi, Smilovi, Zikmundovi, Vilémovi a Jindřichovi z Kunštátu za 13.200 zl. mor. (1 zl. mor. = 30 groší po 7 denárech = 1 zl. 22 kr. r. m.). Když se r. 1503. bratři dělili o své statky, ponechali Vsetín, hrad v „Setine“, Rožnov a Meziříčí svému staršímu bratru Janu Kunovi ve výše dotčené sumě.²⁾

Za Jana Kuny z Kunštátu sestávalo panství Vsetínské z městečka stejného jména i s hradem, dvory a mýty, z městečka Pržna, dědin Jablunky, Roušky, Kateřinic, Hošťálkové, Johanové, Roketnice (horní a dolní), Liptála, Ústí, Hovězí, Jasenky, Seninky a Ratiboře; dále z pustín a samot Bobrk, Huslené, Těškovice, Mikulůvky, Semetína, Srpkova a Dvorce.³⁾ Jan připsal r. 1509. na Vsetíně své manželce Dorotě ze Zástřizl 8000 zl. m.⁴⁾

¹⁾ Města sv. Jiří a Pezinek jsou u Prešpurku v Uhrách.

²⁾ Listina o tom je ve vrchnost. archivě v Jevišovicích dto na hradě Rožnově v den sv. Alžběty. Intabulován byl kup tento do zem. desk teprve r. 1505. (XVI. 28.)

³⁾ Táž místa jmenují se v zem. deskách při převodu panství Vsetínského r. 1531., 1548, 1585. (Čas. „Mat. Mor.“ 1895, 46 n.)

⁴⁾ Čas. „Mat. Mor.“ 1895., 252.

Pánové z Kunštátu byli rovněž slavným a o vlast svou velezasloužilým rodem. Dělili se na větev moravskou a českou. Z moravské jmenuje se ponejprve v listinách (ač možno, že už rod ten dříve kvetl) Heralt r. 1210. purkrabí Olomoucký. Synové jeho byli: Boček r. 1239. purkr. Znojemský († 1255), Mikuláš (1234—1253). Kuna z Kunštátu (1243—1286) a Smil, nám známý už purkrabí Brumovský (1254—72), jenž zemřel bezdětek. Poslední člen rodu toho byl Vilém Kuna z Kunštátu, jenž bez synů zemřel r. 1591. — Z větve české, kteráž zakoupením panství Poděbradského ve 14. věku povstala, pochází slavný král český Jiří z Poděbrad a z Kunštátu (1458—71). Synové jeho Viktorina Jindřich (Hynek) dostavše vévodství Minsterberské a knížectví Olešnické ve Slezích zachovali rod Heraltův až do r. 1647., kdy vévodou Karlem Bedřichem dokona vymřel.

Jan Kuna z Kunštátu († ok. 1537) prodal r. 1531. Vsetín i Rožnov a Meziříčí bratřím Janovi a Jaroslavovi ze Šellenberka a Kostí, kteří však tato panství prodali už r. 1534. Janu z Pernštýna za 9000 kop grošů (30 groší = 1 zl mor.)¹⁾

Jan z Pernštýna byl dlouhou dobu nejvyšším komorníkem²⁾ a několikrát též hejtmanem zemským. Pro množství statků svých na Moravě a v Čechách a pro bohatství své nazýván „Bohatým“. Roku 1548. prodal Vsetín dědicům po Zikmundovi Nekešovi (Mikuláši) z Landeku, pánu na Lukově³⁾, totiž Zikmundovi a Janovi. Panství Lukovské měla rodina ta chotí Zikmundovou, otce sirotek, Annou Kuninou z Kunštátu, dcerou Viléma Kuny z Kunštátu, posledního to Kunštátovce moravského. V listině jest Liptál jako část panství Vsackého zahrnut, ačkoli r. 1546. objevuje se v majetku pánů Podstackých z Prusinovic. Jakým způsobem přišli Podstatětí (ač na krátko) k Liptáli, nelze vysvětliti.

Rok na to (1549), krátce před svou smrtí prodal Jan z Pernštýna i Rožnov a Meziříčí panu Vilémovi star. ze Žerotína, jehož potomkům tyto dva statky až do r. 1808. společně náležely. Od této však doby náleží toliko Meziříčí (jako manství) Žerotínům, pánům na Bludově, allodium mezi-

¹⁾ Datum ve čtvrtek před sv. Vavřincem v Codexu Pernštýnském fol. 520 n.

²⁾ Nejvyšší komorník měl bezprostřední dohled na zem. desky. Dohlížel na vklady a výmazy ze zem. desek. K ruce své měl komorníka menšího.

³⁾ XXV., 49. Listina vidimována v Brně 24. března 1753., přeložena jest z češtiny do němčiny.

říčské čili panství Rožnovské patřilo od r. 1815—1899 hrabatům Kinským, nyní jest jeho majetníkem baron Armin Popper.

Ku prodeji onomu podotýkáme ještě, že hranice mezi Rožnovem a Vsetínem na hořejší Bečvě nebyly přesně vyznačeny, což později zavdávalo příčinu k nemilým vzájemným sporům, jež se vlekly po větších menších přestávkách až do cís. Marie Terezie (1774). — Spor o hranice vedl se též mezi panstvím Vsackým a Uhrami. První roztržky mezi oběma zaznamenány k r. 1515., kdy majetníci Bystřice Povážské Podmaničtí z Podmanic spor se Vsetínem začali. Po nich i jiní držitelé téhož panství činili nároky na území Vsacké až po hořejší Bečvu (v nynějších obcích Hrozněkově a Karlovicích) Kommissie, „reambulace“ (obchůzky) oboustranné se konávaly, obnovovaly, ale nepřišlo k porovnání až konečně rozkazem císaře Karla VI. (1736.) hranice ustanoveny po hřebenech Javorníků (jakož jimi jsou posud).

To nám bylo jakožto něco důležitého předeslati. Nyní se vraťme k Nekešům.

Pozůstalí synové po Zikmundu Nekešovi starším Zikmund a Jan měli, než dospěli, poručníkem Jana Přemka z Víčkova a na Bystřici pod Host. Mladší Jan přečkal bratra Zikmunda životem. Zdá se, že Zikmund držel panství Lukovské a Jan Vsacké. Po smrti bratrově převzal Jan i Lukov a opisoval se: „Jan Nekeš Mladší z Landeku a na Lukově, pán a pravý dědic zboží Lukovského a Vsetínského“. Poddaným svým byl dobrotivým pánem, udíleje jim všelikých výhod a milostí. R. 1567. uděluje městečku Fryštáku pustou ves Markovsko i „s tím lesem a se všemi chrastinami pod plat dědičný“¹⁾. Zemřel asi roku 1568.²⁾, zanechav po sobě také sirotky, jichž poručníky byli pan Zdeněk Kavka Ričanský z Řičan na Vyzovicích a Brumově a pán Přemka z Víčkova na Bystřici p. Host.

Poručníci tito však způsobem všelikým zasahovali do práv a různých výhod, jichž poddaní Vsačtí byli účastni od předešlých vrchností, zvláště, jak sami se dovolávají, od nebožtíka pána samého a od Jana Kuny z Kunštátu. Spory oboustranné dlouho se vlekly, až r. 1575. urovnány kommissí, vyslanou od zem. správy na Vsetín. Úmluvy, jež při té příležitosti zjednány, obsahuje listina s datem na „Tvrzi Vsetíně

¹⁾ Peck, Hejtm. Holeš., 33.

²⁾ Tamže, 74 Náhrobní kameny jeho a choti jeho Barbory B. ze Slavíkovíc († 1576?) lze posud spatřiti ve hřbitovní kapli ve Štíplě.

v pondělí před sv. Bartolomějem l. P. 1575.¹⁾ Porovnáno se tím způsobem, že pozemky (paseky) lesa už prosté přiřčeny domům na Vsetíně ve svobodné vlastnictví, tytéž přivlastněny i domkům v dědinách. Nové paseky měly se však dělati toliko s vědomím vrchnosti a za roční plat (z vyseté měrice obilí půl groše!). Dále osvobození poddaní od robot na Lukovsku a dovoleno jim káceti svobodně dřevo v lesích na desky (prkna), krovy a šindel za určitý plat. „Též se obě strany dobrovolně snesly — praví se mimo jiné — kdoby kopy drven na prodej k stavění stíál v horách Vsetínských, aby Pánom nynějším y budaucím Vsetínským z tej kopy drven, jeden Ort²⁾ dáti povinen byl a od kopy krokví kdoby koli v týchž horách k prodeji stíál, pět groší aby dál, též od kopy latí kdoby stíál aby dál Pánu svému tři groše, tolikéž kdoby z panského lesa tisýc šindelů nadělal k prodaji, aby z něho dál 3 groše. A takové nadělení drven, krokví, latí, šindelů a desek, aby každý volno odvážeti sobě k užitku nadělajíce, bez překážky nyněších y budaucých Pánou mohl atd.“ K domácí potřebě, na stavivo a palivo, městečko Vsetín i dědiny měly ve dřevě úplnou svobodu. —

V dotčené listině neuvádějí se jména sirotek. Máme však bezpečně za to, že jsou to bratři Jan a Přemek (Přemysl?) a sestra jejich Lukrecie. Matka jejich byla Barbora ze Slavíkovíc. (Viz výše pozn.). Jan a Přemek „bratři vlastní Nekešové z Landeku, páni a spravedliví dědici panství Lukovského“ — vydávají r. 1562. „v pondělí po sv. Lucii“ městečku Slušovicům milostivý list, aby sobě „fojt a všecka obec městečka Slušovic dům kterýkoli v městečku Slušovicích najíti a pro rathúz kúpiti mohli.“³⁾ Soudě dle „milostivého listu“ tohoto zdá se, že otec, který (jak výše řečeno) zemřel kolem roku 1568. některé části svého panství Lukovského synům ještě za života svého k užívání byl propůjčil, sic jinak by se nedalo vysvětliti, aby Slušovicům oni list podobný r. 1562. byli mohli vydati!

Oba bratři však dříve zemřeli nežli sestra Lukrecie, tak že tato se stala jedinou dědičkou Vsetína roku 1591. Strýc její Václav Nekeš z Landeku, syn Zikmunda Mladšího uvázal se asi po smrti jejich bratrů v panství Lukova, maje mimo to majetkem Rymice, Všetuly a Přílepy u Holešova.

¹⁾ Viz doslovné její znění ve „Sborníku muzejního spolku Meziř.“ č. III., 1899.

²⁾ „Ort“ je čtvrt zlatého mor. tedy asi 8 groší, zlatého rýnského asi 15 kr. Brandl, Glossarium, 206.

³⁾ Peck, Hejtm. Hol., 187.

Po smrti však jeho (1607) dostaly se i tyto statky dědictvím do rukou Lukrecie, která měla chotěm pana Arkleba (Artleba) z Víčkova a Prusinovic.

Lukrecie byla katoličkou, Arkleb však protestantem.

K poddaným byla milostiva a též jinak projevila často kráte ušlechtilost mysli své. Tak popřála útulku z Polsky uprchlému, později českému spisovateli Paprockému z Hlohól, kterýž na znamení vděčnosti r. 1607. věnoval jí spisek: „Rozmlouvání kollatora s farářem o postě, modlitbě a almužně“. R. 1603. udělila se svým chotěm obuvnickému a krejčovskému cechu zvláštní pravidla, která jsme jinde podali.¹⁾ Po smrti Arklebově (23. října 1608.), ačkoli byla už v pokročilém věku, ucházelo se mnoho ženichův o její ruku a veliké bohatství, jímž vládla. Ale všechny odbývala, jediné Albrecht z Valdštýna, pán na Heřmanicích, krásný, hrdý český šlechtic se jí nevýslovně zalíbil. Mimo to dopomáhal Valdštýnovi dobrý její rádce a zpovědník P. Vít Pachta, jezuita z koleje Olomucké, kterýž velkou o to měl péči, aby bohaté statky paní Lukrecie, kdyby snad za nějakého protestanta se opětně provdala, nebo jako vdova zemřela, nepřišly do rukou příbuzným nekatolíkům. Když pak i strýc Valdštýnův Jan Kavka z Říčan na Brumově doporučil bohatou Lukrecii, Valdštýn se rozhodl. V měsíci květnu 1609 slaven sňatek jeho s Lukrecií. Lukrecie jmenovala svého chotě napřed spolumajetníkem (1610.), ale brzy potom i dědicem všech svých statků. (Desky zem. XXXIII. fol. 99.)

Jak Lukrecie měla ráda svého chotě a jak naň byla žárlivou, o tom vypravují současní kronisté. Aby prý láskou nikdy od ní odvrátiti se nemohl, podala mu v alchymistické kuchyni připravený „nápoj lásky“. Valdštýn však po takovém nápoji onemocněl a bez mála by takovou laskavost byl zaplatil životem. Paní Lukrecie nemálo se také trápivala nad tím, že choť její za vojenskými a dvorskými záležitostmi musil velmi často ze Vsetína odcházeti. V takových dobách nalézala churavíci už paní útěchu jedinou v přítomnosti otcův jezuitův a kartusianův, kteříž toho času již na statcích jejich a chotě jejího stálými byli hostmi. A tak chřadla víc a více, až dne 23. března 1614. zesnula v Pánu. K smrti připravovali ji jezuité olom. P. Petr Scultetus a P. Mathiades, kteří k žádosti Valdštýnově přibyli na Vsetín.²⁾

¹⁾ Viz Obrazy ze života býv. cechů na Vsetíně, 8 n.

²⁾ Fr. Dvorský: Albrecht z Valdštejna až na konec r. 1621. V Praze 1892. Nákl. České Akademie. Str. 76.

Mrtvé tělo její vloženo do rakve cínové, na níž po obou stranách vyryt nápis v tato stejná slova: „Léta Páně . 1614, 23. dne Martii v květnou neděli ráno o sedmý hodině urozená paní, paní Lucretia Waldštejnská, rozená Nekšova z Landeku na Vsetíně hradě, Lukově, Rymicích a na Miloticích, ve Vsetíně zámku v Kristu pánu život svůj dokonala a v místě tomto radostného z mrtvých vzkříšení očekává, jejížto duši pán Bůh rač milostiv býti.“ Pochována s velikou okázalostí v poutnickém chrámu Páně ve Štípě na panství Lukovském, kdež r. 1616. Albrecht z Valdštýna dal řádu kartuziánskému stavěti klášter a kostel, ale nedostavil.

A nyní obrátíme se k Albrechtu z Valdštýna, k nejznamenitější osobnosti v historii české, ba světové, velmi důležité zvláště pro osudy Vsetína.

c) Hrabě Albrecht z Valdštýna.

Od r. 1610—1623.

Albrecht Václav Eusebius z Valdštýna narodil se 14. září 1583. na tvrzi Heřmanicích u Jaroměře v Čechách. Rodiče jeho, otec Vilém a matka Marie, z rodu Smiřických, přiznávali se k učení kališnickému. Ze tří synů byl Albrecht nejmladší, měl rovněž několik sester. Rodiče mu záhy zemřeli (matka 1593., otec 1595.), což pro malého syna bylo osudným, ano mu bylo postrádati opatrného vychování. Mimo to vynikal už jako hoch divokostí a zálibou ve vojenství.

Osiřelého hocha vzal ihned ujec a poručník Jindřich Slavata z Chlunce a Košumberka na svůj hrad Košumberk (v Chrudimském kraji), kdež jej posílal do školy bratrské. Než u nábožných Bratří se světáckému a „divokému Valdštýnovi“ — jak ho nazývali — brzy znelíbilo. Vzal si jej tedy druhý ujec Jan Kavka z Říčan, horlivý katolík, k sobě a tento poslal jej na vychování k jezuitům do Olomouce. A jezuité uměli mu jak náleží hověti. Neboť jezuité záhy po uvedení svém do našich zemí vyznamenávali se ve vychovatelském umění, a to tím způsobem, že hleděli především jiným chovance nakloniti si, vyhovujíce všelikým povahám všelijak. Tím získali i mladého Albrechta.

Albrecht z Valdštýna vychováván byl doma u svých rodičů i na Košumberce u poručníka svého duchem národním, vlasteneckým, ale v jezuitském konviktu cvičen byl v duchu protinárodním, lhostejném, an řád jezuitský neznal národnosti. S novou školou přijal Valdštýn nové vychování, měl přijati novou víru a tudíž také pro všechny budoucí život státi se

jiným člověkem. Z Valdštýna při vlasteneckém vychovávání a společném s českým národem živobytí, byl by se stal národní hrdina; z jezuitské školy vyšel s jiným naučením.¹⁾ P. Vít Pacht, pozdější rektor kolleje, postřehl ve Valdštýnovi dobré i zlé vlastnosti, a proto krotil tyto způsobem mírným, oněch však mínil využítkovati pro budoucnost ve prospěch víry katolické.

Ale brzy znechutil si Valdštýn učení, zatoužil po volnějším životě, chtěl do světa mezi lid. Jezuitům se však ještě nepodařilo přivésti Valdštýna ke katolické víře, ačkoli někteří životopisci jeho udávají, že byl v Olomouci obrácen na víru katolickou. Ano, o pobytu mladého Valdštýna v Olomouci, kdež zajisté dlouho nemeškal, není žádného listinného pramene. Jen v rukopise kroniky kolleje Olomucké z předešlého století (18.) jest jeho jméno mezi žáky konviktu také zaznamenáno.²⁾ Skoro lze pochybovati, zdali byl vůbec Valdštýn v Olomouci na učení. Že nemohl býti v Olomouci ještě katolíkem, vidno z toho, že Valdštýn meškal na podzim r. 1597. na protestantských školách latinských ve Zlaté Hoře (Goldberg) ve Slezsku, tehdy ještě dobré pověsti se těšících. Tam pobyl dvě léta, účastně se s prospěchem učení ve škole, ale i bouřlivého života studentského, jakýž ve Zlaté Hoře té doby se jevil. Uzdu však své bujné „vojenské“ povaze zcela popustil na akademii v Altdorfě u Norimberka, kamž v měsíci srpnu 1599. ze Zlaté Horý zavítal. Tam totiž studenti i professoři bývali za jedno v bouřích i pitkách, ve štvanicích i bitkách a v nevázaném životě vůbec. Takový život byl pro Valdštýna něco nového. Vrhł se do něho se všim zápalem, až konečně musil akademii opustiti, zakusiv tam i vězení (v dubnu 1600).

Po té se dal Valdštýn na cesty po Německu, Belgii, Francii a Italii. V Italii zdržel se konečně v Padově po delší čas, kdež na universitě tamější si opravdu zamiloval vědu, kteréž si až dosud, jako málo užitečné věci, nevšímal, zvláště však zabýval se velmi naukou počtářskou a astrologickou (hvězdopraveckou), kteréž se potom přidržel po všechn věk života svého. Neboť tehdy se mysliło všeobecně, že hvězdy mají veliký vliv na osudy lidské. Z postavení jejich na nebi předpovídaly se budoucí věci. Kterak stála jednotlivá souhvězdí na blankytu nebeském v době narození člověka, tož hádáno odtud na další jeho život. Byl to ovšem vědecký klam, ale tehda věřili naň i nejučenější lidé. A Valdštýn věře na

¹⁾ Fr. Dvorský, Albrecht z Valdštejna s. r. 30.

²⁾ Fr. Dvorský str. 31. Kdy a kde se stal Valdštýn katolíkem, není známo. Zjištěno však jest, že jím byl už r. 1607. Dvorský str. 60.

hvězdy, nepodnikal nic důležitějšího, dokud dalekohledem nevyšetřil jejich postavení a neutvořil si odtud úsudku o průběhu věci, ku kteréž se právě chystal.

Po návratu svém do vlasti (1602) Valdštýn vstoupil do vojenské služby císařské. Sloužiltě proti Turkům v Uhrách až do r. 1605. Mezitím stal se švakrem slavného Karla z Žerotína, potomního hejtmana mor. (1608—14), který r. 1604. oženil se po třetí se sestrou jeho Kateřinou Annou. Ačkoli Kateřina už r. 1605. zemřela, tož nicméně švakrovství ze Žerotínem, jenž byl vážen u dvora císařského, Valdštýnovi pomáhalo velmi v jeho postupování u vojska a přízni dvorské. Přátelé jak jeho P. Pachta a strýc Jan Kavka z Říčan na Brumově dopomohli mu k bohatství, a to sňatkem (jak podotčeno výše) s naší Lukrecií Nekešovou, starou to už paní, která Albrechtovi dala ruku, načež po brzké smrti (1614) odkázala jemu veškerý statky své, jak už řečeno.

Albrecht z Valdštýna byl dobrý hospodář, kterouž vlastnost zdědil po svém otci. Rád se ukázal jako kavalír, ale nebyl marnotratným ani mamonářem, považuje spíše bohatství za prostředek, aby se hodně vysoko povznosl. Ký div, že se skutečně na vrchol nejvyšší dostal slávy a moci, maje mimo štěstí přiměřené k tomu vlastnosti: ctižádost, ducha vojenského, pak bohatství a přízeň dvorní.

Toť stručná charakteristika nového pána Vsackého!

Stav se pánem Vsetína, Valdštýn ze vděku ku P. Pachtovi a pak ke strýci svému Janu Kavkovi z Říčan, že mu dopomohli k bohatému sňatku s paní Lukrecií, odevzdal Pachtovi a jeho druhům jezuitům Olomuckým duchovní správu svých statků, rovněž tak, jak to strýc učinil na svém Brumovském panství.

Paní Lukrecie z lásky k choti svému tomu nebránila, podvolivši se ráda všemu, co milovaný manžel zamýšlel. Tak se ocitli už r. 1610. jezuité P. Jan Drachovský a P. Jan Janův na Vsetíně. Horlivými pomocníky jejich byli terciarii¹⁾, jichž tehdy v Olomucké kolleji bylo 16. Missie konány po celém Vsacku i na Lukovsku.

S větším úsilím pracováno na převracování obyvatelstva Vsackého na víru katolickou ode druhé polovice r. 1611., kdy P. Vít Pachta se stal rektorem kolleje Olomucké. Valdštýn byl jim všemožně nápomocen. R. 1612. povolal P. Dingenauera a P. Grissa z Olomouce přímo k sobě na Vsetín, aby ho zpovídali a potěšovali (poněvadž výčitkami svědomí prý trápen byl) a poddané aby na víru katolickou obraceli.

¹⁾ Členové třetího řádu (světští).

Oba pak jezuité pracovali v měsíci únoru t. r. s takovou horlivostí mezi lidem, že P. Grissus ochořel na mysl i P. Dingenauer sám domů do kolleje Olomucké se navrátil, zanechav druhá svého na hradě v nemocnici, až by se „z melancholie“ vyléčil. Ale Dingenauer vrátil se brzy na Vsetín a obracel Vsacany nejen slovem, ale také exekucí vojenskou tak horlivě, že se poddaní proti takovému násilí až bouřili a nechtěli ani vrchnosti své poslechnouti. Valdštýn, odměniv horlivost jezuitů darem 200 tolarů, mínil vojenským způsobem proti poddaným zakročiti. Poddaní však stěžovali si zemskému hejtmanu Karlu st. ze Žerotína a Valdštýn žaloval opět jemu na neposlušné poddané.

Nestranný však a moudrý Žerotín odpověděl Valdštýnovi těmito přátelskými, ale vážnými slovy: „Vypravuji k poddaným V. M. (Vaší Milosti) posla nyní, a co jim píši, přips tohož příležitě odsílám. Mezi tím pak radím i prosím, i taky podle úřadu poroučím, abyste neráčili na ně jinou mocí sahati, než kterou vrchnost v zemi této sobě z práva propůjčenou má, nebo vojenským způsobem na neposlušné sahnutí nepřisluší žádnému než králi, aneb na místě jeho hejtmanu.“ — Spor na soud zemský sotva byl vznešen, neboť v zápisech Karla ze Žerotína „o soudu panském“ není o tom zmínky.

Podobá se pravdě, že vážné a přísné napomenutí Žerotínovo, jako tehdejšího hejtmana zemského, ochladilo úsilné nebo až násilné reformování.¹⁾ Valdštýn dal se tedy na mírnější cestu, chtěl obyvatelstvo víře katolické přikloniti a sobě, jako své vrchnosti nakloniti. Osvobodil Vsacany od desátku pro faráře, dovolil dovážeti si dříví z lesů na stavivo a topivo a uděloval jiných a jiných milostí a výhod, aby jenom získal obyvatele Vsacké víře katolické. Ale Vsacané zůstávali přes to vše u veliké většině své neoblomnými a vytrvali při své českobratrské víře i na dále.

Missiemi jezuitskými Valdštýn položil základy ku dalším pokusům obrátiti Vsacany na víru katolickou, z čehož jim tolik vyplynulo utrpení a svízelův, jak na jiném místě vykládáme.

Valdštýn osvobodil dále Vsetín od roboty listinou ze dne 1. m. ledna r. 1613., čímž Vsetínským veliký učinil vděk, vyznamenav je tak před ostatním obyvatelstvem Vsackým.¹⁾ Osvobodiv Vsetín od roboty, Valdštýn udělil

¹⁾ Dvorský, str. 73.

²⁾ Podobně osvobodil Valdštýn už r. 1612. městečko Slušovice, ode vši roboty a zavázal je také jako na Vsetíně (viz níže) pouze k honům na vlky a medvědy. (Peck, Hejtm. Holeš., 138.)

i tu milost obyvateľům Vsackým, že se vzdal práva k odúmrti. Zemřel-li totiž druhdy nějaký poddaný bez dětí, nesměla po něm děditi ani žena ani příbuzní, nýbrž jmění jeho spadlo jako oddúmrf na pána. Tím se ovšem nepodporovala příčinlivost ani blahobyť těch poddaných, kteří byli bezdětnými. Proto moudřejší vrchnosti vzdávaly se nároků svých k odúmrti, majíce takto prospěch poddaných svých na zřeteli. Totéž učinil Valdštýn na Vsetíně.

Ačkoli tedy Albrecht z Valdštýna účelu, pro který listina jím vydána byla, nedosáhl, tož nicméně zůstávala v platnosti a následující držitelé Vsetína ji vždy potvrzovali, přidávajíce k ní ještě i některé jiné výhody (jako zejména hrabě Josef Illésházy r. 1732.)

Listina, jenž jednou byla autentifikována 30. června 1681. od Kroměřížského syndika Jana Adama a po druhé 19. prosince 1723. od Kroměřížských Trinitářů, zní:

My Albrecht Václav Evsebius z Valdštejna, Lukrecii Valdštejnská, rozená Nekšova z Landeku, Páni a držitelé panství Vsetínského, Lukovského a Rymického — známo činíme přede všemi, kdežkoli tento list čten a čtoucí slyšán bude, zvláště tu, kdež náleží, že poddané naše z městečka Vsetína z všelijakých robot kterými jsou nám jak ke dvorům tak k stavení povinni byli, je a potomky jejich na časy budoucí a věčné propouštíme a prázdná činíme a je v ni žádně krom vtahování a vytahování vína do sklepů a ze sklepů, též čistění příkopy a opravování stavu ke mlejnu našemu Vsetínskému potahovati, my, potomkové naši, ani budoucí páni a držitelé městečka Vsetína, na časy věčné nebudem.

Tolikéž sirotků jim bráti, ani žádnému jinému v službu dávati nechceme, než aby je každého roku před Nás, anebo úředníky naše stavěli a z jejich peněz počet pořádný činiti povinni byli, a jestli by se který z nich zle zachoval, tehdy spravedlnost¹⁾ jeho na Nás a budoucí pány a držitele téhož městečka připadati má.

Na žádné hony (kromě vlků a medvědů) aby nechodili, a víceji nežli čtyři hajní, aby se z obyvatelů tohoto městečka činiti nemohli, je osvobozujem. Dříví aby jak k stavení tak k pálení tolikéž ku pile obecní klády co potřebí darmo sobě v horách našich sekati a bráti, též svině bez všelijakého úplatku, když se bukva v horách našich obrodi, aby pásti, a v řece Bečvě, od toho místa, kde Jasenice do ní vpadá, až po Jablunecký stav, sobě v dni postní ryby lapati mohli, jim dovolujem.

Odúmrtí My, ani budoucí páni a držitelé městečka Vsetína, od nich nic bráti nechceme. Clo, kteréž při městečku od starodávna vysazeno jest, jim je dědičně dáváme, tak aby oni mýtného svého chovati a takové clo ku potřebám svým obracovati mohli.

Knězi, co jsou přešle desátek dávali, poněvadž s nimi o to jistou smluvu jsme učinili, takového desátku víceji dávati povinni nebudou, než My a budoucí páni a držitelé téhož městečka kněze

¹⁾ Totiž majetek, usedlost.

z vlastního měšce Našeho vychovávat budeme, a na ně nic, aby jemu co dávati měli, ukládati nechceme a nemáme.

Za kteroužto milost sobě od Nás učiněnou Nám každého roku pět set zlatých počtu moravského, na pět terminů, totiž o hromicích sto zlatých, o sv. Jiří sto zl., o sv. Janě sto zl., o sv. Václavě sto zl. a o vánocích sto zlatých, též při sv. Martině jedno sto dvacet měříc ovsa, slepic pak čtyři kopy a vajec dvanácte kop, kdy se jim koli poručí, dávati povinni budou.

A pokudžby se víceji domů při témž městečku přistavělo, tehdy nemáme jich většími platy potahovati, nežli při těchto nadepsaných zanechat, a co by z těch v nově přistavěných domů platů sešlo, tehdy to obci k lepšímu zanecháno býti má. A pro lepší toho jistotu pečeti Naší vlastní k tomu listu přivěsiti jsme dali. Jehož datum jest na zámku Vsetíně prvního dne měsíce Januarii Letha Páně tisícího šestistého třináctého. A. z Valdštejna m. p.¹⁾

Ať měl Valdštýn jakékoliv úmysly při štedrém udílení svobod a výhod Vsacanům, buď aby je získal víře katolické, nebo aby se ukázal jen „kavalírem“, tož nicméně zasluhuje si vděčné už paměti těma dvěma skutky, že obyvatele Vsetína učinil svobodnými lidmi, osvobodiv je od roboty „na věčné časy“ a že se vzdal práva k odúmrti. Než smíme-li tak říci, jsou to jediné v celém životě jeho šlechtné skutky! Ostatní skutky jeho, jež vykonal, nejsou už pánem Vsetína, nesvědčí o přílišné šlechtnosti mysli a srdce jeho.

V době odboje českomoravských stavů (1618—19) byl Valdštýn věrným přívržencem císaře Ferdinanda II. Proto r. 1619. vypověděli jej stavové moravští ze země a zabavili jemu veškery statky. Avšak r. 1620. po nešťastné bitvě bělohorské (8. listopadu), kdy i Moravě bylo se poddati císaři, Valdštýn nabyl oněch statkův opět. R. 1621. bojoval Valdštýn na jižní Moravě proti knížeti Sedmihradskému Bethlenu Gaborovi a jeho spojenci knížeti Krnovskému Janu Jiřímu a přispěl nemálo k tomu, že Bethlen byl přinucen s císařem uzavřítí mír v Mikulově. Kníže pak Krnovský musil rovněž opustiti Moravu.

Co Valdštýn bojoval s nepřátely císařovými (1620—21) na Moravě, vzbouřili se jeho poddaní Vsačtí, přepadávali a plenili statky okolních kat. vrchností, nešetříce ani jeho statku Lukova. Vzbouření Valachův opakovalo se i následující léta (viz níže). R. 1623. 20. června prodal Valdštýn všechny své statky na Moravě, zděděné po první choti Lukrecii Nekešové. Vsetín prodal se všem dříve jmenovanými „dědinami, zahradami a ovčírny“ Zdenkovi Zampachovi z Potštýna za 130 tisíc zl. rýn. (XXXVI. 4). Všechny své mor. statky cenil si na 400.000 zl.

¹⁾ Listinu, jakož i rektifikaci její viz „Sborník Histor.“ 1885, 52—54.

Valdštýn oženil se po druhé 9. června 1623 s Isabelou Kateřinou, dcerou císař. komořího hr. Karla Harracha, kterýmž sňatkem opět získal na přízni dvorské, an Karel Harrach byl přední osobou v radě Ferdinandově.

Tak stoupal Valdštýn víc a více v přízni císařské, až se vyšinul na nejvyšší stupeň moci, slávy a bohatství. V Čechách skoupil na 63 statkův odbojné šlechtě skonfiskovaných, a to za laciný groš, a všechny tyto statky kupily se kolem města Frýdlantu v sev. Čechách, od něhož s přivolením císařovým jmenoval se v e v o d o u F r ý d l a n t s k ý m (1627), sídlo své měl však v Jičíně. Ve válce s nepřáteli císařovými, zvláště se Švédy, proslavil se nejednou jako obezřelý vojevůdce. Ale konečně i na něm osvědčila se průpověď mudrce řeckého, pravícího, že koho obdaří bohové nezměrným štěstím, toho že brzy pronásledují svou závistí, až jej posléze zahubí. Císař zasypával jej hodnostmi a milostmi, než Valdštýn ještě pořád toužil po něčem vyšším a snad i po koruně české, jakoby jedině ta byla odměnou za služby císaři prokázané! Dal se ve vyjednávání se Švédy, nedůvěra císaře a nejvyšších kruhů k němu rostla, až konečně jej zasáhla smrtelně v Chebu. Tam byl dne 25. února 1634 i se svými vůdci (Kinským, Trčkou a j.) zavražděn. Statky jeho byly konfiskovány a věrným císařským generálům darovány.

Jako vojevůdce zůstal Valdštýn v paměti lidské proslaveným, avšak jako člověk nevynikl od té doby, co prodal Vsetín, ničím. Jeho lakota a ctižádost, jeho nepřízeň k českému národu a jazyku, jeho bezohlednost a nesvědomitost při kupování statků, posléze jeho zrada na císaři a vlasti — to vše pokálelo jeho památku na věčné časy!

f) Zdeněk hrabě Žampach z Potštýna.

Od r. 1623—1632.

Páni ze Žampachu a Potštýna, původně v Čechách osazení, drželi už r. 1400. Kyjov na Moravě, náležející klášteru Hradištskému, jako zástavu. Později přibývalo jim statků na Moravě. Náš Zdeněk Žampach měl hlavní panství na Moravě Hodonín, pak Pavlovice a Milotice. Jsa císaři v odboj pánů moravských věrný, povýšen jest r. 1624. ze svob. pána na hraběte, a jelikož statečně bránil jihovýchodní Moravy a zvláště svého Hodonína, proti Uhrům, povýšil císař i jeho

statek Hodonský na „hrabství“.¹⁾ Za utrpené škody na svých statecích dostal r. 1629. od císaře 70.000 zl.

Dle toho všeho jest viděti, že hr. Zampach neoblomnou věrností k císaři Ferdinandovi se vyznačoval a že byl také za ni pěkně odměňován. Za to na Vsetíně, jak se podobá, nebyl oblíbeným pánem. Usilovaltě všemožně o obrácení Vsacanů na víru katolickou a podporoval missie jezuitské jak moha. Za něho vykonávána na Vsetíně první krvavá exekuce r. 1627. (Viz níže!)

Připomenuto budiž, že v ty doby byla nedaleko Vsetína vrchnostenská sklenná huť i s brusírnou; vzpomínat se jí mezi roky 1630.—1678. Ale ani památky po ní nezůstalo.

Roku 1631. dosáhli toho Vsacané, že jim císař Ferdinand II. potvrdil (7. září) výsady jejich od Albřechta Valdštýna r. 1613. udělené. Rok na to (1632) prodává hrabě Zampach statek Vsacký „se všemi pilami, valchou, brusírnou, sady ovocnými a jinými zahradami, včelíny atd.“ za 56 tisíc tolarů kardinálu Ostrihomskému Petru Pasmanovi z Panassu. (XXXVII. 26.)

g) Hrabata Pasmanové z Panassu.

Od r. 1632—1652.

Kardinál Petr Pasman z Panassu proslul v Uhrách jako štědrý podporovatel duševního života, byl horlivým spisovatelem a opravcem jazyka i slohu maďarského. Arcibiskupem Ostrihomským byl v l. 1616—1637. Po jeho smrti převzal panství Vsacké jeho bratr hr. Jiří, po něm opět syn jeho Mikuláš objevuje se r. 1646. (4. května) jako majetník Vsetína, a držel ho až do r. 1652. Manželkou mu byla Rozína, rozená hraběnka Pethe z Chetěše. Pasmanové nabyli ještě jiných statků na Moravě (Litenčie, Veselí a j.).

Za Pasmanů nevedlo se rovněž valně protestantům Vsackým. Missionáři střídali se ustavičně na Vsetíně. Za Jiřího vykonávala se druhá krvavá exekuce na Vsetíně r. 1644. (Viz kap. V. d). R. 1648. navštívili Švédové Vsetín, s nimiž Valaši podnikali loupežné výpravy do okolí.

Mikuláš Pasman založil Zděchov, Nový Mikulášov (Mikulůvku), Bystřičku a Hrozénkov. Obyvatelstvo do nich povolával ze všech končin Moravy, pak z Polska, ale nejvíce z Uherského Slovenska. Tím mizely pralesy Vsacké, ustupující příbytkům lidským.

*

*

*

¹⁾ Notizen-Blatt 1878, č. 6.

Z dob Pasmanův jsou tyto věci pamětihodny:

Roku 1636. zřízen v Brně rozkazem císařským královský tribunál a úřad král. hejtmána zemského, tento pro politické, onen pro soudní věci. Mimo tyto úřady zůstával ovšem nejvyšším představitelem markrabství našeho hejtmán zemský.

Roku 1638 usnesl se stavovský sněm (28. ledna) mezi jiným zvláště na tom, aby vrchnosti na Valašsku ještě před počátkem jara daly lesy po obou stranách cest a silnic pokáceti zšíří jednoho „provazce“. ¹⁾ K tomu se má poddaných užítí, dřevo zkácené má vrchnost zužítkovati. To se má činiti každý rok.

Nařízení to směřovalo k vyhubení loupežnictva, jež na Valaších velmi rozbujelo. Bylť toho příčinou, jak jinde vykládáme, u většině své momenty náboženské, jež Valašsko držely u stálém víru a nepokoji. Na hlavu živého loupežníka vysazena cena 30 zl., na mrtvého 15 zl.

Roku 1640. opětně rokováno na sněmu o loupežných Valaších („zbojnické holotě“) a usneseno dle přání císaře Ferdinanda III. zříditi na útraty zemské četú „věrných“ Valachů, by chytala takové zbojníky. K četám „loupežných Valachů“ přidávali se mimo domorodce všelijací jiní lidé zlí, uteklí vojáci, neposlušní poddaní, i někteří úředníci panští podporovali prý zlodějské rotý tyto, berouce od nich peníze. Císař tedy zakazuje přísně takové neplechy úředníkův a napomíná vrchnosti, aby na své úředníky bedlivý měly zřetel, po případě aby je hrdelnímu odevzdaly soudu.

Dle toho, jak ustavičně od sněmův i od úřadův zakročováno proti Valachům, ale většinou bezúspěšně, není pak divu, že exekuce na Vsetíně r. 1644. tak krutě byla vykonána.

R. 1647. na den sv. evangelisty Lukáše vydal hr. Mikuláš Pasman listinu Dolnímu městu, kterouž soukeníkům a všem ostatním, „kteří na břehu vedle městečka Vsetína sobě domky vystavěli“, povoluje z každého domku platiti ročně 2 zl. v pěti rozličných lhůtách — jak to i následující pán hr. Jiří Illésházy r. 1652. potvrdil.

Roku 1648. Vsetín od Švédů obsazen, Valaši s nimi činili loupežné nájezdy až k Velehradu.

Roku 1649. hrabě Mikuláš dává cechům Vsetínským nové cechovní artikule.

Roku 1650. missionář Václ. Kanabius odevzdává (1. ledna) na snažné prosby učitele Tobiáše Feliciana Bělkupa hraběti Mikuláši u přítomnosti pana Jana z Urmeny, paní matky nevlastní pana hraběte — prosbu, aby Vsetínskému učiteli stalo se polepšení jeho živobyті. což se také stalo. (Viz Školství.)

Dne 24. července toho roku P. Kanabius u přítomnosti biskupského officíala Ondřeje Dirre následkem patentu v Brně dne 15. července toho roku daného měl slavné Te Deum (jakož i na celé Moravě) a slavný průvod na „rynku“ s hudbou a troubením s věží. Oslavoval se totiž konečný mír se Švédy (mir westfálský) a konečné vyklizení Moravy (Olomouce) od Švédů.

Roku 1652. (3. května) prodal hrabě Mikuláš, pán na Vsetíně a Litenčicích, pán Frylova v Uhrách, vrchní íspán (župan) Wesprimské stolice atd. panství Vsícké svému strýci a dědičnému hraběti Trenčan-

¹⁾ Doslovně: malý provaz. Míra délková, v různých dobách různá, obyčejně 42 loket.

skému a Liptovskému, dědičnému pánu Oravy, Litavy atd. — Jiřímu Illésházimu z Illésházy za 96 tisíc širokých (říšských) tolarů, tolar počítajíc po 90 kr. nebo 30 českých groší.¹⁾

¹⁾ Viz kupní tuto smlouvu dopodrobna vyličenou ve „Sbor. mus. spol. Mez.“, sv. 5. a 6, r. 1900. — Trenčín náležel rodu Illésházův již od r. 1600. Cís. Rudolf II. daroval jej hraběti Štěpánovi Illésházimu za věrné služby jemu prokazané.

h) Hrabata Illésházové z Illésházy.

Od r. 1652—1831.

Illésházové byli bohatý a mocný rod uherský, jejichž původ je týž, jako rod Eszterházův. Sahá do nejstarších dob dějin uherských, do dob pověstného a strašného krále hunského Attily¹⁾.

Oba rodové odvozují svůj počátek zrovna od přímého potomka Attilova, Pavla Estorase, jenž roku 969. pokřtěn byl; ale nejstarší listinná památka sahá toliko do r. 1238., ve které Petr a Eliáš, synové Šalomouna Estorase, otcovské dědictví mezi sebe rozdělili. Petr dostal Zerház a Eliáš Illésház, a tím se stali zakladateli dvou větví, jejíž členové zbohatnuvše, mocně zasahovali napotom v koloběh státního života uherského. Větev Illésházovská vymřela po meči roku 1838., větev pak Eszterházův, přijavši jméno toto roku 1590, posud kvete v Uhrách jako knížecí, majíc tam přes 30 panství mimo jiná v jiných zemích (Dol. Rakousích, Bavorích a j.)

Rodina Illésházů byla celkem přízniva Vsetínu a svým poddaným. První Illésházové neutiskovali ani protestantů, naopak zastávali se jich. Sídlili obyčejně na svých statech uherských, zejména na zámku Dubnici nebo v Prešpurku, ale přicházeli občas i na Brumov, který jim též náležel, a na Vsetin, kdež pořádali obyvatelstvu i různé slavnosti a kratochvíle.

Hrabě Jiří Illésházy.

(1652—1689).

Rodiče hr. Jiřího byli Kašpar hr. Illésházy a Helena Thurzo, dcera slavného palatina uherského, Thurza. Otec měl dobrou pověst učence, vydav pro syny své antho-

¹⁾ Srov. „Ottův Slov. Nauč.“ XII, 513.

logii ze sv. Písma, filosofických a historických spisovatelů pode jménem *Viridarium varii generis flosculorum* (Debrecín 1634, Snůška různých propovědí) a přeloživ *Joa-chyma Beusta*, professora na universitě Vitemberské († 1597), spis *Manuale pium et beatum a vita exitum indicans* (Debrecín 1639, Příručka o zbožném a šťastném východu z tohoto života). Kašpar zemřel 1648.

Hrabě Jiří po příkladu otcově rovněž rád se zabýval vědami, o čemž svědčí spis v Trenčíně roku 1640 jím vydaný: *Disputatio de Justitia originali eiusque inessendi modo XXXII. thesibus comprehensa* (Rozhovor o původní spravedlnosti a jejím druhu obsaženém ve 32 větách). Manželkou mu byla (od r. 1659) Marie, roz. hraběnka Forgáč-Gymešova, dcera hr. Mikuláše Forgáč-Gymeše a Esthery Bošanky z Velkých Bošan, majetníků (mimo jiné) panství Brumovského na Moravě. Hraběnka Esthery přechkala svého chotě a zanechala všechny své statky pěti dcerám, totiž Evě, provdané hraběnce Erdody, Juditě, provdané hraběnce z Reinstein-Tattenbachu, Marii, provdané hraběnce Illésházy, Žofii, provdané hraběnce z Frangipany-Trsac a Esthere, neprovdané. Statky tyto se rozdělily na 5 dílů, hrad Brumov však i s prachárnou, horní kaplí, mostem, branou, baštami, hradní zahradou, oborou a velikou mandlovnou — měly býti společny.

Hrabě Jiří přičiňoval se později, aby Brumov se stal majetkem jediné choti jeho Marie Tato pak v závěti své v Dubnici dne 29. ledna 1684. (prohlášena v Brně 23. března t. r.) prohlásila svého manžela universálním dědicem. V závěti své mimo jiné praví: „Poněvadž naše dcera Helena, hraběnka Eszterházy, bez potomků zemřela a mne Bůh také žádným dědicem nepožehnal, můj pan manžel pak v našem 27letém manželství mně všecku lásku, věrnost atd. prokázal, mnoho starostí vystál a výloh měl, mým milým sestrám mnoho služeb prokázal a po mé smrti bezpochyby prokáže . . . činím ho svým universálním dědicem“. —

Hrabě Jiří přejal od hraběte Mikuláše Pasma na dle kupní smlouvy městečko Vsetín ze zámekem, městečko Pržno, dědiny Ústí, Johanovou, Hovězí, Seninku, Liptál, Horní a Dolní Lhotu, Růstku, Jasenku, Zděchov, Hrozénkov, Nový Mikulášov (Mikulůvku), Novou Bystřici se všemi patronátními kostely a jejich filiálkami, dvory a hospodářstvím, se všemi úrodnými poli i pustinami, velikými a malými rybníky, tekoucími a stojatými vodami, lesy, chrastinami, zahradami, lukami, mlýny, včelami, robotami, činžemi atd.

Z kupní ceny 96.000 říš. tolarů složil hrabě hned téhož dne (3. května) hotově 75 tisíc tolarů, ostatek 21 tisíc měl položit ve třech letech a osmnácti nedělích. Smlouva uzavřena v Brně u přítomnosti říšského hraběte Jana Rotála pána na Napajedlích, Holešově a Kvasicích, zemského hejtmana; pana hraběte Gabriela Serényi z Malého Serénu na Nov. Světlově a Miloticích, nejvyššího zemského komorníka; říšského hraběte Maxmiliána Valentina z Martinic, rytíře Melichara Ledenického z Ledenic na Želechovicích. Podepsali a pečeti své přitlačili.

Ale hrabě Jiří shlédnuv panství přesvědčil se, že není tak všechno, jak ve smlouvě bylo uvedeno. Když nešlo po dobrém, zažaloval hraběte Pasmana u královského tribunálu v Brně roku 1654. V žalobě vytýkal různé nedostatky na panství. Na příklad: a) že nezaanechal všechny smluvené mobilie na statku Vsackém; b) že dle smlouvy hrabě Pasman ještě rozličných závazků nesplnil; c) že zadržel rozličné věci, které hrabě Jiří na 10 tisíc cení; d) že statek prohlásil za čistý (bez dluhů) a to že není pravda; e) že nově založená dědina jest na něm (mínil Hrozénkov), a to že není pravda; f) že poddaní s úplnou robotou, pěší i s potahem, byli udáni, ve skutečnosti že je však jinak; g) že příjem udán na ročních 20 tisíc, ale že není. Dále uvádí, že statek je sporný s Uhrami (hranice!), robotu jen 2 dni téhodne, příjem sotva 4000 zl. atd., což hrabě Jiří rozličnými důkazy podpírá a za to sumu více než 70 tisíc nahrazenu míti chce; že prodavač dlužní úpis na zbytek 21 tisíc tolarů hraběti Rotálovi postoupil, následkem čehož on (Illésházy) ku placení kapitálu, úrokův a výloh odsouzen byl.

Soud tento vlekl se až do roku 1662., kdy se stalo rozhodnutí (4. ledna) mezi hrabětem Jiřím a hrabětem Mikulášem Pasmanem, toho času pánem na Veselí, Ivanovicích, Sokolnici a Lešné (Líšni u Brna), a to takovým způsobem, že zbytek 21 tisíc i s úroky odpuštěn hraběti Jiřímu za všechno, nač si stěžoval, že nebylo tak, jak koupil. Dáno v Ivanovicích 4. ledna 1662, čtyři svědkove podepsáni.

Co se té nově založené dědiny týče, míněna (jak potčeno) Hrozénkov (jinak Nová Dědina), k níž položil základ již hrabě Mikuláš Pasman, dav kus lesa vysekati a osadiv tam 41 rodin, kteréž pak teprve roku 1654. vtaženy do katastru panského a obtíženy zeměpanskými daněmi. Nač si hrabě Jiří stěžoval bylo snad, že osadníci ti za převodu panství ještě k nijakým dávkám, ať vrchnostenským ať zeměpanským, ne-

byli nuceni, a že tedy neprávem Hrozénkov čítán jako jiná, povinnostmi obtížená dědina.

Hrabě Jiří zalidňoval pak dále jak Hrozénkov, tak i jiné od svého předchůdce již založené dědiny, Bystřičku, Mikulášov a Helenkov. Helenkovu (původně dvoru) dal jméno po své jediné dceři Heleně, jež se provdala za hraběte Eszterhazyho a zemřela již roku 1684.

Hrabě Jiří přál také velmi Dolnímu Vsetinu, který rovněž nedávno byl teprve založen, vydav hned prvního roku svého panování (1652) dne 18. června listinu, kterouž mu rozličné výhody a milosti uděluje.

V obcích výše uvedených obyvatelé přičiněním panským se množili, zvláště z Uher. Slovenska přibývalo ustavičně osadníků. Posavadní osadníci měli poměrně málo země ku své obživě (3—8 měřic), pro dobytek jejich bylo jim třeba pastvisk a luk, noví osadníci rovněž činili nároky na větší kus země. Nezbyvalo tedy pánům, než dále a více lesů mýtit i osadníkům „po dílech“ rozdělovati, kteréž pozemky pojmenovány „Padělky“ a robotou i naturálními dávkami obtíženy byly. Rovněž na luka a pastviska mýtili si obyvatelé lesy, jež jim byly za přiměřenou činži a naturální robotu ponechány; pozemky ty nazvány později „Ujmiska“. Pozdějším ještě přistěhovalcům bylo se spokojiti s menším a menším rozsahem pozemků. Byliť to „domkáři“ oproti prvejším „podsedníkům“. Domkáři kučovali si lesy i na kopcích, na hřebenech horských, vůbec na odlehlejších stranách, a to byly „kopanice“ neboli „paseky“. Rozdíl mezi „Ujmisky“ a „Kopanice“ byl ten, že za první platila se činže, byla-li obdělána nebo ne, za kopanice však se jen platilo, byly-li obdělány.

Ve dřívějších dobách nebylo stálého vojska. Aby se vojsko sehnalo v možné válce, bylo každé vrchnosti, která měla 2000 zl. příjmů, nebo více menších vrchností dohromady postavití vyzbrojeného jezdce. Když pak později vlastní vyzbrojení přestalo, platily vrchnosti výlohy na vyzbrojení jezdce a jeho vydržování dle berně jako měřítka. Zdanění a berně se ukládala dle tak řečeného „giltpferdu“.

Aby se pak při berních větší rovnosti docílilo, uzavřeli stavové moravští na sněmu svém dne 15. prosince roku 1655., aby se z těch panství, jež posud byly berně prosty, zvláštní požadovalo fassí o poddanství v pozemku a to dle lánů. Lánem se pokládal pozemek, na němž 3 role po 32 měřicích mohly býti zdělány, tedy 96 měřic se mohlo vyseti. Kromě poddanských pozemků museli také na místech, kde ani ne-robotovali, ani robotní činži neodváděli, i živnostníci býti

oznámení a mělo se od takových, kteří měli právo šenkovní a várečné tři, od pouze šenkovních šest a od těch, kteří ani tím nebyli, devět osob na lán počítati.

Fasse byly visitačními komissemi zkoumány a zdanění počalo roku 1659 a trvalo až do rektifikace tereziánské (opravy císařovny Marie Terezie.) Mnohé stížnosti měly ovšem za následek nové fasse, visitace (ohledání) a zásady u výměře lánů. Visitace z l. 1656—1659 tvořily tak řečený starý katastr a do tohoto katastru byli zejména Hrozénkovští „podsedníci“ vtaženi. Roku 1657. pořízen i „urbář“ panský, kamž všechny pozemky a povinnosti na nich váznoucí byly naznačeny.

V říjnu (3.) roku 1656. měli Vsacané zvláštní neobvyklou podívanou. Toho času totiž přijelo z Uher na Vsetín turecké poselstvo o dvanácti koních a přenocovalo v městě. Jelot ku Švédům do Polska. Bylo, jak se domýšlíme, vysláno knížetem Sedmihradským Jiřím II. Rákoczim ku králi švédskému Karlu X., který právě válčil s polským králem Janem Kazimírem a mělo asi upevniti spojení mezi Rákoczim a Karlem X. Ostrí spojení toho čelilo proti králi polskému a též císaři Ferdinandovi III., který krále polského se ujímal.

Ale smutnější pohled na Turky měli Vsacané o několik roků později, kdy se stal Vsetín a jeho nejbližší okolí jevištěm děsného vpádu Turkův a Tatarův z Uher, a to ponejprv roku 1663. v měsíci říjnu, po druhé pak v měsíci září r. 1683. První vpád stál se dne 7. října o 1 hodině odpoledne. Město vydrancováno, mnoho osob pobito. Když koncem října opouštěli divoši město a Vsacko vůbec, vedli s sebou na 700 zajatých, čtyři čtyřspřežné vozy se ženami, nesčetný dobytek a jinou hojnou kořist.

Celkem odvedli s sebou:

Ze Vsetína 43 osob a 17 koní, z Johanové 92 osob a 38 koní, z Ústí 46 osob a 15 koní, z Hovězí 289 osob a 146 koní, 308 kusů skotu, všechno obilí a 10 domků zapálili, ze Zděchova 157 osob, 36 koní, 9 domků zapálili, z Halenkova 36 osob 90 koní, 5 domků zapálili, všechno obilí, ze Hrozénkova 42 osob, 23 koní, 19 krav, ze Seninky 9 osob, 16 koní 6 domků zapálili, z Liptála 8 osob, 4 koně, úhrnem 722 osob 385 koní, 327 kráv a vypáleno 30 statků. Kromě toho spáleny dvory panské na Halenkově a Hovězí, na Hovězí i mlýn. Město Vsetín zdá se, že bylo poněkud šetřeno, byťť jim ho třeba pro ubytování jich samých. Jediný zámek zdá se že trpěl, poněvadž hrabě Jiří roku 1664 začal nový zámek pod starým stavěti (nynější katolická fara a kostel). Od tohoto

vpádu nepřátelského vydržoval si hrabě v zámku malou „posádku,“ skládající se ze 4 mušketýrův a 7 hajdukův, kteří měli velitelem desátníka.

Druhý vpád tatarský stal se dne 29. měsíce září 1683, kdy Vsetín docela nic nešetřeno. Byl vypálen a zpustošen. Shořel i kostel katolický. Hrabě pak daroval katolíkům svůj nově vystavěný zámek na kostel, faru a školu, ale listinu darovací vydal teprve roku 1689. —

Hrabě Jiří jako člověk byl povahy drsné, prchlý, nedůvěřivý, zacházeje i se svými úředníky nelaskavě, všelijak je trestáváje, ano i Spilberkem jim hrozívaje. Jeho tajemník Štěpán Kolosvary byl skutečně roku 1685 zavřen na Špilberku. Úředníci proto nemilovali pána a všelijak svých povinností opomíjeli a svědomí své ohlušovali.

V čas povstání Tököliho v Uhrách (1680) byl hrabě Jiří proti císaři. Držel a hájil Trenčína proti císařským. Velitelem tam ustanovil svého příbuzného a za syna přijatého Mikuláše Illésh. Ale Mikuláš přesvědčiv se z archivu, že Jiří jej dle řádu rodinného přijati musil za svého nástupce a že mu ničím není zavázán, vzdal Trenčín císařským a odebral se k císaři (Leopoldovi I.) do Vídně. Jiří vzat později také na milost, statky zabavené a hodnosti mu navraceny (roku 1685), ano byl i řádem zlatého rouna vyznamenán (r. 1688).

Choť Jiřího Marie zemřela dne 25. listopadu roku 1685. a dle závěti její stal se hrabě Jiří pánem i panství Brumovského (jak výše řečeno). Rok na to (1686) pojal hrabě druhou choť Johannu Lavini z Buccellini, dceru hraběnky Marie Františky z Werdenberku. Nebyl s ní šťasten. Byla chudá a vzala si hraběte jen z nouze. Dbala všude jen svého prospěchu. Hraběti bylo snášeti od ní mnoho vrtochův a nešetrnosti, jak pozdější události a výsledky ukazují. (Viz níže u hraběte Mikuláše). Brala v zámku různé věci, šperky, nádobí a j., prodávala je a peníze utržené dávala svému bratroví. Na svatbu s ní vydlužil si hrabě od Podstatského 2 tisíce zl. a koupil jí prsten, posazený démanty a perlami. Byli hrabě nemocni, předkládala mu jídlo všelijak upravené (smradlavé maslo, maso staré, víno špatné atd.). Polesný Antonín Seidel, který hraběti daroval vestu, byl od hraběnky 18 neděl v zámku vězněn. Měl-li hrabě návštěvu, musil mu sekretář jeho půjčiti košili a šaty, aby slušně se mohl objevi ti atd.

Na štěstí nebyl s ní hrabě dlouho. Již 20. srpna roku 1688. zemřela. Ale za nedlouho po ní dne 26. března 1689 rozloučil se i hrabě Jiří s tímto světem, nezanechav (jak podotčeno) mužských potomků. Statky jeho dědil bratranec a adoptovaný syn jeho Mikuláš hrabě Illésházy.

* * *

Ku panování hraběte Jiřího dlužno nám dodati několik závažných ještě věcí. Dilem marnotratnost druhé choti a nepoctivost úředníků, dilem také povstání Tököliho přivedly hraběte do veliké tísně finanční, do dluhů. Tak se stalo, že odprodával část po části věřitelům svým dědiny svého Vsackého panství. Tak již roku 1666. prodal dědinu Liptál hraběti Oppersdorfovi, roku 1674. Hošťálkovou svobodným pánům Kaltschmiedům z Eisenberka, roku 1675. Seninku pánu Vyzovskému, Vilémovi z Gollenu, r. 1681. soudně odhadnuto Hovězí a postoupeno ovdovělé Markétě Františce svobodné paní ze Šnidavy, rozené hraběnce Serényiové. Ano i svému advokátu Matoušovi Izidoru Zablackému z Tulešic (statek u Krumlova!), jehož služeb užíval už od roku 1668., nemohl hrabě Jiří zaplatiti a bylo mu po dlouholetých sporech, žalobách a soudech roku 1684 (29. května) postoupiti Dolní Vsetín a polovici Lhoty řečenému advokátovi. Tak povstala v bývalém území panství Vsackého samostatná panstvíčka Liptál a Hošťálková, která trvají po dnes. Dolní Vsetín však a Hovězí přišly za nástupce Jiřího zase ke Vsetínu zpět (1710, 1718).

Roku 1666. provedena na Vsetíně visitace všech pozemků panských i poddanských, a při té příležitosti vykonán i popis a odhad panství veškerého. Takových visitací lánů (bez podrobného popisu obyvatelstva) bylo ještě několik (1669, 1670, 1675 atd.), a to ovšem k vůli vyměření berně. Popis z roku 1666. podáváme v důležitých kusech na jiném místě.

* * *

V letech 60tých toho věku vyskytuje se také zvláštní touha po hledání pokladů zemských, po kutání rozličných rud z útrob matičky země. Tak dne 6. prosince roku 1662. předkládá jakýsi Michal Lang, zahradník u zemského hejtmana hraběte Serényiho, pána na Světlově, pamětní spis císaři Leopoldovi I., v němž naznačuje místa, kde se nalézá zlato, stříbro, cín, měď, olovo, sůl a j. Mezi místy těmi jest i Vsetín, kdež by se dalo na vzácné rudy dolovati. Skutečně se daly pokusy v kutání na různých místech na Moravě, ale

nevíme, s jakým výsledkem jinde se potkalo. Na Vsacku však bylo hledání rud marné. Když roku 1664. Lang chtěl v pokusech těch pokračovati, úředníci panští mu to překazili. Lidi jeho zajali, dali je zmrskati, ano i jeho život ohrožovali.

Na stížnost Langovu nařídil královský tribunál v Brně, aby byli zřízení horničtí inspektoři, kteří by naznačená místa ohledali a navrhl sám způsobilé k tomu muže.

Ještě roku 1669. přeložil svobodný pán Minkvic z Minkvicburku na Lukově královskému tribunálu seznam jím prozkoumaných míst, kde by se dalo s prospěchem těžiti. I uvádí, že na Lukově je železo a u Holešova stříbro, u Val. Meziříče stříbro a olovo, u Vsetína stříbro a olovo, u Brumova stříbro atd. Ale jak pochopitelno, pokusy činěné neměly výsledku!

* * *

Roku 1669. pronajal hrabě Jiří palírnu židovi Joachymu Adamovi, Dietrichštejnskému poddanému, na 1 rok za 600 zl. po 60 kr. Zajímavo je toto nařízení poddaným Vsetínským: Poddaní Vsetínští jsou povinni týdně bráti kořalky z palírny: Johannová 2 mázy, Hroznkov 2 $\frac{1}{2}$ m., Roketnice 1 $\frac{1}{2}$ m., Pržno 2 m., Hovězí 2 $\frac{1}{2}$ m., Ústí 1 $\frac{1}{2}$ m., Ratiboř 2 m., Mikulůvka 1 $\frac{1}{2}$ m., Zděchov 2 m., Seninka 1 $\frac{1}{2}$ m., Hošťálková 2 $\frac{1}{2}$ m., Jablunka 1 $\frac{1}{2}$ m., Helenkov 2 m., Lhota 2 m., Kateřinice 1 $\frac{1}{2}$ m., Rouštka 2 $\frac{1}{2}$ m., Jasenka 1 máz. Máz po 20 krejcarech. Židovi se přikazuje, aby měl dobrou, aby si poddaní nestěžovali! Dále stojí ve smlouvě, že může o masopustě, o svatbách, o hodech na celém panství svobodně šenkovati. Úředníci (oficiři) ať bedlivý mají pozor, by cizí kořalka na panství se nešenkovala, pod pokutou 10 tolarů! Téže pokutě propadne, kdo do Liptála na kořalku jíti, nebo odtamtud kořalku bráti se opováží, „pokud nám Liptál nebude vrácen!“ Poddaní se zavazují, dovézt každý měsíc do palírny 4 sáhy dříví — jak bylo obyčejem. Nájemníkovi poskytnuty pak ještě jiné výhody: pro koně 6 fůr sena, pašu pro krávy a j. „Své židovské pobožnosti a zvyky může bez překážky konati, a zemřel-li by z jeho rodiny někdo, ať se dá pochovati kde mu libo.“ Škodu všelikou, pošlou z války, nemoci a j. vrchnost slibuje mu nahraditi.

Hrabě Mikuláš Illésházy.

(1689—1724.)

Hrabě Mikuláš byl bratrovec hr. Jiřího. Otec jeho jmenoval se František. Kterak se stalo, že hr. Mikuláš dědil Vsetín, pověděli jsme už výše. Hrabě Mikuláš byl zasnouben s Alžbětou, hrab. Balassovou, ze starého to rodu uherského, jenž dal Maďarům i dva básníky (Valentina I., † 1594 a Valentina II., † 1684)¹⁾.

Hned násl. roku (1690) hr. Mikuláš dal sdělati celoroční důchodenský extrakt (záznam), aby měl přehled o příjmech svého panství. I vyšlo na jevo, že na stálých urbariálních (pozemkových) činžích je příjmu 2653 zl. 59 kr. 2½ denáru rostoucí nebo klesající činže a činže

z valaš. dobytka (ovec, takřeč. „daňa“) 1020 zl.	
za pastvíska činila činže	110 zl.
za paseky a javořiny ²⁾	205 zl. 34 kr. 2 d.
ze 2 panských mlýnů	200 zl.
z pily a malých venkovských mlýnů	115 zl.
za šindel	200 zl.
za prodané plátno	400 zl.
za prodané máslo	530 zl.
za brynzu	350 zl.
za vlnu	200 zl.
od 5 vináren	1350 zl.
od 10 pivnic	1560 zl.
od palírny	800 zl.
od mýta	450 zl. atd.

úhrnem 11.150 zl. 24 kr. 1½ d.

Vsetínské panství mělo už ode dávných dob ustavičně spory o hranice mezi panstvím svým a panstvím Rožnovským. Už totiž od r. 1548., kdy Jan z Perštýna, příjímím „Bohatý“ prodal Vsetín Zikmundovi Nekešovi z Landeku a rok na to (1549) Rožnov a Meziříčí panu Vilémovi ze Žerotína. Spor točil se o pohraniční území nynějších obcí Hrozénkova a Karlovic. Rožnovští páni osobili si území toto až po Stanovnici v Hrozénkově. Po kratší nebo delší době konávány z obou stran kommissionální obhlídky, ale nikdy nedošlo k dohodnutí a ke smíru. Tak r. 1698. vypukl opětně

¹⁾ Ottův Slovník N. III. 139.

²⁾ V této době asi vešlo v obvyčej říkati místo jména „Valach“ „pasekář“ a „javořínák“. Místa v lesích vykučovaná zdělala se na pastviště, tam se postavily chaloupky („paseky“) a vystavěly salaše. „Javořínáci“ usadili se tam, kde druhdy javorové lesy byly.

spor o řečené hranice. Ustavila se (zač. srpna) kommissee, v níž brali účast hrabě František Josef z Oppersdorfu, krajský hejtman a svob. pán Max z Deblína, assessor.

Zajímavo jest, kterak tato kommissee vysvětlovala významy některých slov valašských. Klademe je zde. Vejvoda jest muž, který ve jménu vrchnosti dozor má nad vrchy, lesy a zvěří a quasi (jako) soudce jest nad spory hraničními mezi poddanými (Valachy, pasekáři)¹⁾. — Bača vysvětlen: Muž, který pastuchům a včelařům jest představen; salaš, kde dobytek veliký v horách se přechovává, košár, kde opět dobytek malý se přechovává; kyčera označuje se „vrchy“, chotáry jsou meze a hranice.

Kommissee přivolávaly i svědky, staré totiž lidi, kteří vypovíдали, jak za jejich mládí hranice šly, po případě, která místa za hranice se považovala. Tak r. 1698. vypovídá svědek Litencický poddaný, jménem Mikuláš Mišuvce, který měl 100 roků věku svého a na panství jako hajný sloužil, že hranice mezi Vsetínem a Rožnovem šly až k vrchu Soláni po hřebeni horském. Žerotínský svědek naproti tomu svědčil, že pásali dobytek až po potok Stanovnici (na Hroznkově), že tam salaše stavěli, že však od Hroznkovských před 20 asi roky násilím odtamtud byli zahrnání a že jim salaše spálili. Tenkrát tam prý i zvěř honili a dřevo poráželi.

Spor nebyl vyrovnán a r. 1699. kommissee opět pokračovala u vyšetřování hranic. Ale zase nedošlo k dohodnutí. Konečně královský tribunál rozhodl spor r. 1700., ale v neprospěch panství Vsackého, kteréž podalo proti rozsudku odvolání. A tak scházely se podobné kommissee jako dříve tak i později a nikdy nebylo docíleno spokojenosti. Poddaní Vsačtí a poddaní Rožnovští se na sporném území navzájem přepádávali, dobytek si zajímali a všelijak si škodili. Až teprve za císařovny Marie Terezie r. 1774. došlo přičiněním, vlastně rozkazem jejím, k ukončení sporu. Císařovna dala si předložit katastrální mapu a sama naznačila hranice mezi oběma panstvími. Území sporné zůstalo při Vsetínu. Z Karlovic (zatím tam r. 1714.) založených, připadly Malé Karlovice, sousedící s Hroznkovským chotářem, Vsetínu, Velké Karlovice pak Rožnovu.

---

¹⁾ Máme však také za to, že jako na Rožnovsku tak i na Vsacku „vejvoda“ rozhodoval i spory pastavců, valachů, případně že jim určoval „pašu“, začez, jako i za výše řečené povinnosti, dostávalo se mu od vrchnosti jistých požitků. „Vejvoda“ Vsacký byl r. 1666. na Hovězí, tedy poblíž území, kde ho ustavičným usazováním se obyvatel nejvíce bylo třeba.

Jako s Rožnovským panstvím byly i rozepře o hranice mezi panstvím Vsackým a Uhrami, kteréž se také od dávných časů vlekly a mnoho kommissí z obou stran vyžadovaly. Kommissie z r. 1698. přiřkla Uhrům spolupastvu od vrchu Javorníka až k Bečvě (do území nyníjších Karlovic a Hrozněkova). Roku 1736. vypovídá hrabě Pavel Balassy, sousedící s panstvím Vsackým, že hranice Uher jdou až k Bečvě, jak prý je uherská kommissie už r. 1522. ustanovila. Ale tehdejší majetník panství Vsackého hrabě Josef, syn Mikulášův, vypovídal, že vrch Veliký Javorník ode všech okolo ležících panství jako hranice mezi Uhrami a Moravou se považuje a že, kdyby odpůrci hranice až k Bečvě pošinuli, by Uhři měli přemoženy všechny „*difficultates transitus in Moraviam*“ (těžkosti přechodu do Moravy), tudíž, kdyby v Uhrách nepokoje opět povstaly, odbojníci měli by volný průchod až do Olomouce, že za posledních nepokojů poddaní jeho měli na Javorníku stráž a že hranic statečně bránili atd.

Skoncováno tak, že císařským rozhodnutím hranice mezi Uhrami a Moravou (Valašskem) skutečně zůstaly vrchy Javornické, jakož jsou jimi posud. (Viz str. 27.)

Hrabě Mikuláš dostal se záhy do sporu též se svými poddanými. Možná, že se mu příjem z panství zdál poněkud skrovným, anebo že ani neměl povědomí o tom (meškává se skoro trvale na statech uherských), kterak úředníci jeho tvrdě si počínají proti poddaným a povinnosti jejich proti stávajícím smlouvám nebo dohodnutím zvyšují. Vrchním byl tehdy Max Tuřanský a zároveň i inspektorem statků, regentem jmenuje se Ondřej rytíř Thaus, assessor (přisedící) Trenčanské stolice.

Že měli poddaní příčinu vůbec stěžovati si na hraběte Mikuláše, viděti z toho, že na něho podali žalobu k zemskému tribunálu dne 19. prosince 1699. a že mu proto bylo učiniti narovnáni se svými poddanými r. 1700., jak na svém místě vypravujeme. (Viz XII. transakt.)

Hrabě Mikuláš ustanovil se také již záhy na tom, aby dal vyšetřiti, kterak se nakládalo se strýcem v posledních letech života jeho a aby po případě vinníky potrestal. Již tedy r. 1692. vznesl šetření toto na městskou radu. Tato chopila se nevděčné práce, vyslychala svědky, osoby, stojící druhdy nejbližše hraběti Jiřímu, ale, jak se zdá, městský tribunál nemohl dlouho přijíti ke konci. Ještě r. 1702. čteme záznamy o tomto soudu a výslechy svědků, jež tuto pro charakteristiku tehdejší doby, panstva i služebnictva, v krátkosti uvádíme.

Výslech se dal na radnici u přítomnosti plné městské rady. Výslech řídil purkmistr (František Majer) a točil se nejvíce o klenoty a věci ze zámku kradené. Jak výše podotčeno, hraběnka Lavinia brala klenoty

a jiné vzácné věci, dávala je bratrovi a ten je zasílal a prodával jistému Vlachovi do Vídně.

Jan rytíř Kardoš, představený kuchyně a hejtman zámecký, vypovídá: Hraběnka Lavinia mnoho věcí mosazných, cínových a železných po centech prodávala. — Ondřej Moster, kuchař: Hraběnka dávala panu hraběti velmi špatné jídlo, tak že mnohokrát s pláčem pokrmy zpět posílal. — Polesný Frant. Ignác Chrástecský, Vilém Chrástecský, sekretář „moravský“ a jiný sekretář Frant. Florentin udávají: Hrabě dostával maso smradlavé, víno špatné, postel jeho byla plna špíny a všeliké neřesti, takové bylo i jeho šatstvo. Oheň v kamnech zhasela hraběnka vodou a trápila hraběte hladem a zimou. Sekretáři půjčovali mu i košile. Přišel-li prý hrabě z procházky někdy později domů, nedala mu hraběnka často ani oběda nebo večeře.

O hraběti se vyjádřil Florentin ¹⁾, že když sluhové od něho chtěli míti plat, dával je vězniti na Špilberku! — Polesný Chrástecský ještě dodává, že ho hraběnka 18 neděl v zámku věznila a nechtěla ho prý ani na rozkaz hraběte pustiti, že hraběnka prodávala mnoho zvěře a svému bratru že 700 zl. z důchodu vypláceti dávala. — Jiný svědčil: Hraběnka dala pro hraběci stůl mnoho měřic ovsu na kašu zdělati, což by prý ani sedlák nejedl atd.

Hrabě Mikuláš usiloval o to, aby stateček Hošťálkovou opětně připojil ke Vsetínu. Víme, že hrabě Jiří r. 1674. pro dluhy byl nucen prodati Hošťálkovou pánům Kaltschmiedům, majetníkům Loučky. Ale hned následujícího roku (1675) prodali Kaltschmiedové Hošťálkovou pánům Podstatským z Prusinovic. Od těchto pak vypůjčil si hrabě Jiří r. 1685 8000 zl. rýnských, které nebyly ještě zaplaceny. Soudní odhad Hošťálkové konal se r. 1704. a pak r. 1707. (26. února), poprvé odhadnuto na 13.841 zl. 11 kr., po druhé na 10.518 zl. 45 kr. 2½ den. Hrabě Mikuláš podal proti odhadu námítky, uváděje, že Hošťálková dříve patřila Vsetínu a že byla od něho odtržena pro dluh, který splatiti je hotov a statek opět převzítí. Ale námítky jeho nebyly přijaty a statek převzal koupí Bohumír Antonín svob. pán z Waldorfu.

Co se hraběti Mikulášovi nepodařilo s Hošťálkovou, podařilo se mu s Dolním Vsetínem (se Lhotou) a s Hovězí. Dolní Vsetín, jak též víme, byl za hraběte Jiřího i s polovicí Lhoty r. 1684. pro dluhy advokátovi Matouši Isid. Zablackému z Tulešic zapsán. Zablacký však brzy na to prodal jej Janu Ign. z Lindenberka, majetníku Liptála (také do r. 1666. součást Vsetína!). Když však ani tento ani jeho dědička Marie Eleonora Podstatská z Prusinovic kupní sumu mu nesložili, vzali jej synové a dědicové Matouše Zablackého Vilém Jan

¹⁾ Frant. Ign. Florentin stal se později r. 1723. písařem městským. Jeho původ není znám. Hrabě Jiří dal jej studovati, načež se stal jeho sekretářem a důchodním, za válek s Kuruci byl u husarů, kdež se stal strážmistrem.

Gabriel a Petr Gabriel zpět a přenechali jej 22. prosince 1710 hr. Mikuláši za 8000 zl. rýn.

Hovězí bylo rovněž pro dluhy hr. Jiřímu r. 1681. soudně odhadnuto a ovdovělé Markétě Františce svob. paní ze Šnidavy zapsáno. R. 1687. prodala je pánu Ledenickému z Ledenic, majetníku Liptála, který pak zavětí r. 1696. své sestřence Karla a Františka Podstatské z Prusinovic za dědice prohlásil, z nichž první r. 1697. polovici bratrovu za náhradu 9000 zl. převzal a pak celý statek (i se zahradami, nově vystavěným zámkem, s mlýny, chmelnicemi, pasekami a se dvorem) dne 11. září 1718. hrab. Mikuláši za 44.000 zl. rýn. prodal. Nežli však k tomuto prodeji (po příp. koupi) došlo, mívali páni Vsačtí a Hověžští skoro ustavičné spory o meze svých hranic, o škody, jež činili sobě navzájem poddaní obou statků, tak že žalobám a kyselostem s obou stran nebylo konce.

Abychom aspoň část oněch nemilých sporův a nevraživosti sousední poznali, uvádíme na př., že 9. července 1717. žaluje baron Podstatský u zem. hejtmana na tehdejšího Vsackého vrchního Slovatiusa, že mimo jiné nadržuje i loupežníkům a zlodějům a že je pouští na svobodu. Zvláště se zmiňuje o Kalincech z Halenkova, kteří v Hradišti byli uvězněni a tam byli pověšeni (Kalinců Vašek zejména, tři jiní synové tam několik let sedí!), o Slovatiusovi pak praví, že prý krajský hejtman se o něm vyjádřil, že „pro veliké excessy ad arrestum publicum vzítí a na Špilberk dáti má dosti příčin.“—

Slovatius pak naproti tomu (10. srpna) žaluje, kterak bar. Podstatský v údolí Hrachovci na Zděchovské straně dva nové „sedláky“ ustanovil a pod Čerňanským kopcem 15 „sedláků“, kteří Vsacké poddané od pastvy zdržují, tak že Podstatský z tamodtud nyní 3000 zl. místo dřívějších 840 zl. užitku bere, že Hověžané mnoho škod v Tvarožném činí atd. A nedlouho na to (12. srpna) uvádí Slovatius, že Podstatský hranice poškozuje a mezníky „za stolem“ doma bez úředníků Vsetínských sází atd.

Sváry a nepokoje o hranice Vsacké a Hověžské zavdávaly také příčinu k utvořování se band loupežnických a zlodějských, které lidi okrádali a vraždili, a hejtman Vsacký ve stížnosti své ku krajskému hejtmanu svaluje největší vinu na barona Podstatského.¹⁾ Ze zbojníků těch prý bylo mnoho chyceno

¹⁾ Uvádí „pardonovaného“ zbojníka Martina Měrku, starého zbojníka Hlubockého, „arcizbojníka“ Bobáčka, Bogara, Jana Kořenka a j. všeci z Hovězí a někteří z Halenkova, kteří s jinými druhy (o 20—30 mužích) krádeže provozují nejen doma ale i až v Místku, Zlíně, Kvasicích, Ořechově a j.

a do Hradiště dodáno. Jiní dáni do zámeckého vězení na Vsetíně, kdež však 4 v noci, utekli an byl jim nápomocen strážný, který také za to dostal „pardus“ a všechny útraty za stráž musil zaplatiti. „Věznice na Vsetíně byly od rebellů r. 1708. totál spáleny (t. v radnici), stály ještě otevřeny, pročež delikventi do zámku musili býti odvedeni.“ — K potírání zbojníků bylo r. 1710 opět povoláno 30 portášů.

Vzpomínka na rebelly r. 1708. jest věru velmi smutná. O vpádu jejich („Kuruců“) vypravujeme na jiném místě. Zde pouze dodáváme, že zámek byl načisto vypálen, tak že jen prázdné zdi zůstaly. Mimo Rapaliusa missionáře a úředníky (i hejtmana zám. Romera) bylo v zámku 70 lidí, kteří se z okolí doň utekli, porubáni. Mezi zavražděnými jmenuje se Mačuda a Mička ze Vsetína. Na paměť vpádu kuruckého postavena na náměstí socha sv. Jana Nep., která však r. 1776. na Hovězí byla převezena a posud tam stojí.

Hrabě Mikuláš dal r. 1721. na své útraty a z dobrého staviva staviti městskou radnici, která za vpádu Kuruců, jsouc ze dřeva, zhořela. (Viz popis radnice).

V účtech r. 1720. přichází ještě položka: skleněná huť na Hrozněkově (Břežitá).

R. 1723. 30. dubna prodána od pánů továrna na kamenné nádoby v Mikulůvce za 300 zl. rýn.

Hr. Mikuláš zemřel 7. ledna 1724 a pochován jako ostatní Illésházové v rodinné hrobce hradního kostela v Trenčíně. Manželka jeho Alžběta, roz. hraběnka Balassa, předešla chotě svého na věčnost již roku 1703. Hrabě Mikuláš měl syna Josefa, jemuž všechny své statky odkázal, a dceru Marii, jež se provdala za hrab. Ladisl. Erdődyho.

O Mikuláši ještě poznamenati dlužno, že r. 1722. na sněmě uherském přispěl nemálo k tomu, že „pragmatická sankce“ od Uhrů byla uznána a přijata. „Pragm. sankce“ oprávněovala (jak víme) i ženské, že mohly dosednouti na trůn panovnický v Rakousku, dle níž také Marie Terezie skutečně dosedla roku 1740.

Hrabě Josef Illésházy.

(1724—1766.)

Nový majetník panství Vsackého přesvědčoval se jako dobrý hospodář předně, v jakém stavu a pořádku jest jeho statek. Tu pak shledáno v knihách, že dlouholetý zámecký hejtman Slovatius († 24. dubna 1723.) zanechal po sobě v účtech některé nepořádky. Nový hejtman Ondřej Schmidt dal proto zabaviti vdově Slovatiusově (Anně Marii) veškero náradí a pensi ještě nevyzdvíženou. Vdova si stěžovala u zem. hejtmana a tento nařídil krajskému hejtmanu Karlovi Chorynskému z Ledské, aby záležitost tuto v dobrém uspořádal, což se mu snad podařilo.

K dalšímu vyšetřování a k ohledání svých panství hrabě Josef poslal z Uher na Vsetín r. 1726. plnomocného regenta Mikuláše ryt. Omastu. Ale rytíř Omasta byl protestant. Jelikož rok předešlý 1725. (28. pros.) vydal císař přísné nařízení o vyhubení kacířství, o vyhledávání a potrestání jeho, král. tribunál v Brně činil proti ustanovení ryt. Omasty námitky a zaslal hejtmanu Ondř. Schmidtovi (16. ledna) list dožadující se vysvětlení. Hejtman odpovídá, že ryt. Omasta byl hrabětem jmenován splnomocněným hospodářským regentem že je sice „akatolicus“, ale že je „direktorem“ v Uhrách a sem že jen na nějaký čas přišel, aby rozkazy některé, vrchností mu uložené, vyřídil, že na Vsetíně nemá „subsistence“ (výživy) atd.

Načež došlo od král. tribunálu zase písmo na hraběte, že krajský hejtman psal (22. dubna) zem. hejtmanovi, že má, jistého zatracenému kacířství oddaného uher. nacionalistu, jménem Mik. Omastu, že vzal jej qua plenipotentiarum et direktorem dominii (jako plnomocníka a ředitele panství) do tohoto markrabství Mor. na svůj statek, že poddaným tamějším („einfältigen“ Unterthanen!) pohoršení dával, že by mohli odpadnouti od samospasitelné víry římsko-katolické. Poněvadž prý nedal odpovědi kraj. hejtmanovi, že jednal proti rozkazům císařským a zem. úřadům — vážně se tedy panu hraběti nařizuje, aby akatolického plenipotentiara odstranil a se zodpovídal, proč ho vzal; pak aby se po druhé neopovažoval takové úředníky ustanovovati, jinak že Jeho Mil. císařská proti němu „fiscaliter“ (peněžitou pokutou) zakročí, aby se tedy sám před příštím trestem chránil. V Brně, 6. května 1726. Podpisy: Václav Kaunic von Rittberg, zem. hejtman. Frant. Ant. Salava z Lípy, kancléř.

Hrabě Josef, jak se podobá, nevšímal si hrubě tohoto rozkazu; pročež vyšel od král. tribunálu nový dekret (21. června) v němž se hraběti na vědomí dává, že císař nařídil (13. června), aby nekatol. člověka toho odstranil a zem. tribunálu poručil, aby hraběte ještě napomenul a pokutou 1000 dukátů pohrozil, nepropustí-li toho člověka ze svých služeb. Do osmi dnů měl konečně hrabě podati zprávu, že tak učinil. Tento dekret snad účinkoval; neboť o Omastovi není už dále ani zmínky.

R. 1732. hrabě Josef potvrzuje všechny bývalé svobody Hornímu městu a uděluje mimo to ještě i některé jiné (viz XII.).

V této době vyzvalo panství své poddané, aby si své grunty zakupovali, a ti skutečně tak činili. Stálat chalupa 15 zl., podsedeck 30--80 zl., grunt 47--100 zl. Obec Johanová koupila si trať jistou na Cábě za 170 zl., kterouž má posud. Na Vsetíně koupil na př.:

Jan Mačuda grunt č. 146.	za 40 zl.
Šimon Prcín $\frac{3}{4}$ gruntu, č. 319.	25 "
Jan Seidl $\frac{3}{4}$ gruntu, č. 147	36 "
Matěj Bečka grunt, č. 230	40 "
Jan Tatalák podsedeck, č. 339	30 "

R. 1733. bylo opět jednáno o hranice s Uhrami. Jistý člověk z Lazů, 80letý, svědčí ve prospěch Vsetína, že jako synek dostal na Javornicích kopy (bití), aby si pamatoval hranice. To byla stará a osvědčená praktika našich předků, aby mezníky a hranice utkvěly dobře v paměti.

Násled. roku (1734.) rovnaly se hranice ty znova na Javornicích a pak i hranice mezi Vsetínem a Rožnovem (31. července). R. 1736. konečně ukončen spor o hranice mezi Vsackem a Uhrami (viz str. 49.).

R. 1736. stavěla vrchnost dvůr v Dinotici, pilu v Jasenicích, sa-lajnu v Kychové a v Lušové a valchu na Hovězí.

Příjmů z panství bylo toho roku: 22.229 zl. 3 kr., vydání: 20.378 zl. 27 kr., hotově vrchnosti odevzdáno 7.225 zl. 57 kr.

R. 1737. založena na Hovězí chmelnice.

R. 1738. Panství bylo pro dluhy pod sekvestrem. Jezuité měli na něm 12.000 zl. intabulováno.

R. 1740. zřízena na Hrozenkově první dřevěná škola. Ve škole bydlili též missionáři (jezuité).

Téhož roku (1740.) zemřel císař Karel VI. a vládu po něm nastoupila císařka Marie Terezie. Jak známo, zlivili se okolní sousedé-panovníci proti ní, aby jí některé země uchvátili. Nejvíce bylo císařovně bojujati s pruským králem Bedřichem. Boje s ním protáhly se až do r. 1763., kdy v míru bylo Marii Ter. postoupiti Bedřichovi Slezska, jež od těch dob zůstává při Prusku.

R. 1742. vpadli Prusové záhy z jara na Moravu. V tísní této obrací se v provolání svém na „statečné Hanáky a Valachy“, jejichž předkové od starodávna prý proslavili se statečností a válečnými skutky. Slibuje odpuštění berních restův a ulehčení v berni vůbec, slibuje jim volbu vůdcův, opatření zbraněmi atd.

Této výzvy Valaši na Vsacku uposlechli. Dle popisů postavilo

městečko Vsetín	po 3kráté	63 mužů,
Pržno . . .	20 m.,	Hrozénkov 110 m.,
Zděchov . . .	31 „	Hovězí . . 75 „
Lhota . . .	18 „	Rouštka . . 53 „
Johanová . .	19 „	Halenkov . 28 „
Ústí . . .	15 „	Kateřinice 24 „
Jasénka . . .	14 „	Jablunka . 30 „
Mikulávka . .	12 „	Roketnice . 18 „
Ratiboř 33 mužů,		

úhrnem 570 mužů, z nichž 96 m. u Frýdku, 130 m. u Hukvald a 344 m. u Nov. Jičína bylo upotřebeno. Bili se statečně z Prusy, zvl. u Frýdku a u Jičína.

Dne 7. dubna t. r. dorazili Prušáci (husaři) přes Mezifíčí na Vsetín a veliké vymáhali rekvisice, zvláště na sukně a ovsu. Město mělo dáti „Braniborům“ 10 tisíc zl. rýn. mimo byty, ale mohlo skutečně jen zaplatiti 208 zl. (z čehož Dolní m. 27 zl.) Ovsu bylo dáno v ceně 99 zl., pak 58 zl., nečítajíc při tom škody, jižto měli jednotlivci. Veškera škoda pro město páčila se na 619 zl. 43 kr.

R. 1744. (2. září) císařovna vydává nové provolání Hanákům a Valachům, aby se chopili zbraní. I sebráno z panství opětně 200 mužů, kteří odešli k Hukvaldům. Vrchnost však sama ještě zřídila svobodnou setninu o 114 m. ve valašském kroji, k nimž přistoupil i panský úředník Turinský jako furýr (poddůstojník-ubytovatel).

Valašská uniforma stála 7 zl. 30 kr. německá 17 zl. 42 kr., bílý kabát 3 zl. 22 kr., košile 1 zl. 9 kr. Na zaplétení copů koupeno 324 loket černých bavlněných stužek po 2½ kr., dále dáno 208 košil Celé vydání obnášelo 920 zl. Jakmile byli vojáci vycvičeni, byli komandováni do Olomouce. Začátkem r. 1748. zřídilo panství zase svobodnou kumpanii, kterou cvičil (od února do srpna) kapitan-lajtnant František Schmidt, ale kumpanie rozpuštěna, když v témže měsíci císařovna uzavřela s Bedřichem mír v Cáchách.

Ale několik let po té začala válka znovu, tak řeč. „válka sedmi-letá“ (1756—63), za níž opětně byly veliké vojenské dávky, kontribuce, přípráže a dodávky obilí do cís. skladů, zvl. do Olomouce. Prusové však sami tehdy na Vsacku nebyli.

* * *

R 1743. vykonáno opět mnoho prodejů od vrchnosti. Vsetínský mlýn o 5 složeních na Dol. městě prodán jistému Tomáši Jaroškovi z Vítkova za 600 zl. a na roční činži 250 zl. Šenk v Roketnici prodán Janu Leskovjanovi za 300 zl., hospoda v Rouštce Jos. Trlicovi za 200 zl., hospoda na Halenkově M. Výskalovi za 200 zl., dolní mlýn na Hovězí za 380 zl., grunt č. 49. na Vsetíně Václ. Černockému za 75 zl. atd.

Prodeje tyto a jiné v pozdějších letech souvisely zajisté s finanční tísní vrchnostenskou; občané pak byli rádi, že mohli

půdu, na níž bydlili a kterou svým potem obdělávali, nazývati svou! Zmínili jsme se svrchu, že panství bylo pod sekvestrem pro dluhy. Došlo k tomu, že ani cí. daně nemohli se zapravovati. Příčinou toho hlavní bylo, že úředníci byli nepoctiví, nesvědomiti. R. 1742. propustil hr. Josef vrchního Dvrtíla, důchodního a jiné „oficíry“, kteří musili hraběti nahraditi škodu 850 zl. a 32 dukátů. Hrabě jmenoval na to vrchním inspektorem svých statků, mor. a uherských, svého llavského vrchního Josefa Jana Dvorského, od něhož požádal pří-sahu věrnosti.

Avšak již po dvou letech (1744) zavedeno v měs. červnu i proti insp. Dvorskému vyšetřování pro rozličné šmejdy. Brzy potom kázal hrabě několik svých úředníků pozavíratí. Na zprávu o tom cí. Marie Terezie dala věc vyšetřovati král. tribunálu a tento zase poručil (7. září) kraj. úřadu, aby vyslechl hraběte. S Dvorským prováděl šmejdy u veliké míře hejtman Brumovský Ondřej Kalivoda. Dvorský, jak sám přiznal, dával se od něho podpláceti. Výsledek všeho toho byl, že r. 1747. byl Dvorský ze služeb hraběcích propuštěn a Kalivoda ocitl se na Špilberku.

* * *

R. 1753. vyšlo (18. srpna) nařízení, že kati, rasi, zabíječi psů za počestné se mají považovati, vzdají-li se řemesla, nebo stanou-li se sedláky nebo řemeslníky. Toliko vojáky nesměli býti. Též se přikazuje, aby se od těchto dob považovali za počestné takoví lidé, kteří z nouze (z obrany a j.) psa zabijí nebo jinak mrchy nějaké se dotknou.

R. 1754. Na žádost hr. Josefa udělila cí. Marie Terezie (27. listopadu) Hor. městu na každý pondělek dobytčí trh, jaký mají Olomouc a Hustopeč. Následkem toho byl trh slavnostně zahájen. Meziříčtí muzikanti dostavili se na Vsetín a od 9—12 hod. „musicirovali“ na věži zámecké s bubny i kotly.

R. 1766. dne 18. února zemřel hr. Josef v Prešpurku a byl v Trenčíně pochován. Hrabě Josef byl dvakráte ženat. První jeho choť byla Františka hraběnka Czaky, druhá Petronilla hr. Traunová. Děti měl čtvero: Terezii, provdanou za kníž. Ad. Bathyány, Julii, provd. napřed za hr. Jana Balassu, pak za hr. Jana z Herberštejna, Františku, provd. za hr. Jiřího Bathyány, konečně měl syna Jana Kř., který všechny statky otcovy dědil.

Poddaným Vsackým zamluvil se do srdce nejlépe tím, že před svou smrtí všechny dluhy jejich dal škrtnouti, které více než 4000 zl. obnášely. Trausakt z r. 1732. též jen dobrou u Vsacanů založil mu paměť. —

Hrabě Jan Kř. Illésházy.

(1766—1799.)

Dne 24. září 1766. přišel hr. Jan na Vsetín, aby převzal panství a zdržel se zde až do 24. října. V té době Vsacané a 17 dědin holdovali hraběti, k čemuž 21 purkmistrů (fojtů) a 38 sousedů bylo povoláno. Po holdování dostal každý pečínek chleba, máz piva a půl mázu vína.

Manželkou byla mu Sidonie, roz. hraběnka Batthyány (zemř. 10. března 1822).

Podobá se, že hr. Jan, ačkoliv byl velmi nábožný a pro katolickou víru velmi zaujatý, což zvláště dokázal při pozdějších bouřích náboženských — podobá se, pravíme, že se příliš lidským citem nevyznamenával. Hned z počátku své vlády to projevil tímto:

Sousedé Jura a Michal Orság, majetníci rychty na Hrozníkově, měli spolu o jisté pozemky spor. Roku 1763. spor vrchností jak tak urovnán, ale majetníci nebyli s rozhodnutím vrchnostenským spokojeni a obtěžovali nového pána ustavičně, udávajíce, že rozhodnutí nebylo zcela správné. To dohněvalo milého pana hraběte tak, že dal vrchnímu rozkaz, aby každému z nich dal veřejně vysázeti 20 dobře počítaných a náležitých ran karabáčem. Stalo se v čas pobytu hraběcího na Vsetíně r. 1766., někdy na podzim! Dodáváme, že spor Orságů byl až r. 1774. rozřešen tím, že milostivá vrchnost povolila jim rozdělit si Hrozníkovské fojtsví.

Po exekuci Orságů několik jen měsíců (1767 1. května) stalo se opět, že městský úřad uložil punčocháři Janu Vinklerovi za jakýsi přestupek pokutu 31 zl. Dovědév se o tom hrabě, rozkázal, poněvadž prý městský úřad není oprávněn ukládati tresty peněžité, Vinklerovi peníze vrátiti a jemu samému veřejně 40 ran karabáčem vysázeti! Takový byl počátek jeho vlády!

Hrabě Jan podporoval účinně missionáře na svém panství v rozšiřování víry katolické a horlivě se zasazoval o to, aby kostely (fary) a školy katolické byly ve větších osadách zakládány. Podnětem k této jeho činnosti byla bouře náboženská, vzniklá v dubnu r. 1777. a to missionáři Petrem Jiříčkem, Janem Kořístkou a Petrem Sasinou, jak na jiném místě podrobněji vypravujeme.¹⁾ Pro zásluhy, jež si hrabě získal o katolictví na Vsacku, byl od cís. Marie Terezie vyznamenán titulem c. k. tajného rady a přisedícím nejvyššího soudu (tabule magnátů) v Uhrách.

¹⁾ Viz kap. V., d.

O bouři nábož. vypravujeme, jak praveno, jinde. Tuto chceme podati podrobnější seznam osob, jež bouří tou byly dotčeny a pak jiné věci, jež do rámce dotčeného vypravování nebylo lze dobře vměstnati.

Začínáme rokem 1778. kdy ortele nad uvězněnými evangeliky byly vynášeny a různé dvorní dekrety a reskripty vydávány.

Hned záhy r. 1778. (19. ledna) došel hejtmana zámeckého rozsudek krajského soudu o nekatolících jemu dodaný. Do uher. báňských měst byli odsouzeni: Pavel Hořanský z Roušky a Martin Adámek z Pržna. K 6 měsíční práci pevnostní v Olomouci: Jan a Josef Pogáč. Ku práci v městě: Matěj Holubec na 6 neděl: „ad opus dominicale“ (ku práci panské): Jan Hruška z Jablonky, rychtář, v železech na neurčitý čas; má však také od 12. června 1777. až do jeho převzetí výživu i odměnu poslovskou hraditi. K téže práci (panské) odsouzen bez náhrady Jan Mikuščík z Ratiboře na 6 neděl.

Prísna výstraha ať se udělí: Jiříku Matoškovi ze Lhotky a Martinu Hruškovi z Mikulůvky, kterýžto poslední jako starosta má ihned býti sesazen a pro příště k úřadu tomu za neschopna prohlášen. Do báňských měst odsouzeným, ať se jejich majetek dražbou veřejnou prodá, protokol sepíše, v něm i výši peněz, a ať se do Hradiště dodá.

Odsouzeným takto k vyhnanství bývaly i dítky odňaty a katolíkům na vychovávání dávány. Dle dvorního dekretu ode dne 25. dubna t. r. platilo se za kojence ročně 20 zl. za děti 15—16 leté 24 zl., a to tak dlouho, až se samy vyživovati mohly. Do Uher deportovaným: Hořanskému odňaty děti ve věku $\frac{1}{2}$ —3—14—18 roků, dcera 11 letá, Adámkovi 2 chlapci 4—7 letí, dcera $\frac{1}{2}$ letá.

Dále oznamuje krajský úřad t. r. (14. srpna) že Její Vel. císařovna dvorním dekretem doručila, aby zatvrzelí v kacířství Jan Hruška, rychtář z Jablonky a Jan Tkadleček, rychtář v Hošťálkové, byli sesazeni, do Uher na panství Ohla Lapoš u Nagy-Banya k báňské práci odvedeni, děti pak jejich pod 24 lety aby se jim vzaly a u katolíků byly chovány.

Téhož roku (1778.) dne 14. listopadu dvorním reskriptem oznámeno, že ti, kteří do Těšína (rozuměj k bohoslužbě!) bez pasův jdou, aby byli vězením a obecní prací trestáni!

V měsíci dubnu 1780 zavítal císař Josef II. na Vsetín (viz V. d.), ubíraje se na Rus k cis. Kateřině II. Ačkoli vrchnost přísný vydala zákaz, obtěžovati Jeho Milost císařskou,

tož nicméně předstoupila před něho deputace evangelíkův, jejížto mluvčí J a k u b O l š á k všechny svízele evangelíků na Vsacku císaři vyložil, prose za milostivou ochranu a svobodu náboženskou.

To, že evangelíci se opovážili skutečně „obtěžovati“ J. M. císařskou, zavdalo příčinu k výsledkům a nepříjemnostem. Gubernium moravské již 15. května toho roku požaduje od vrchního Beyera zprávu, co že se konalo od „bludařů“ za přítomnosti císařovy?

Dne 17. června vyšel na to dvorní dekret s rozkazem: bez průtahy vyprodati Martina Trlicu, Jakuba Olšáka, Pavla Jaroška a Josefa Černockého ve Vsetíně a dne 24. července guberniální rozkaz s opětným nařízením: ty čtyři vyprodati a „deportovati“ do Uher a o jejich děti do 15 let se postarati. Dne 7. srpna uvěznění S y p t á k z Roušky a Š k r a b o l a z Ratiboře. Dne 16. srpna poroučí krajský úřad do 21. t. m. dostaviti do Hradiště Arona Bubelu (učitele), Jos. Mačudu, Jos. Petřivalského a Jakuba Olšáka (deputanty to!), a opět dne 28. t. m. rychlou zprávu témuž úřadu předložit, „zdali je to pravda“, že J a k . O l š á k J. M. císařské prosbu ve jménu bludařů sepsal a podal?

Téhož měsíce (srpna) byly vůbec samé dodávky „bludařů“ z různých obcí do Hradiště!

Téhož roku (1780) byly vůbec do Uher zavlčeny tyto osoby:

P a v e l H o ř a n s k ý z Roušky, M a r t i n A d á m e k z Pržna, J a n H r u š k a z Jablunky, J a n M a n i š z Ratiboře, J a n O l š á k ze Vsetína, švec 45 roků, P a v e l J a r o š e k ze Vsetína, kožešník, 50 roků, J o s . Č e r n o c k ý ze Vsetína, sedlák, 35 roků, J o s . K u r o p a t a (portašský kaprál) z Jablunky, 38 roků, J i ř í M a t u š á k z Jablunky, 48 roků, J i ř í U r b a n z Roušky, 50 roků, J i ř í K r e t z Hovězí, T o m á š K o š u t ze Lhoty, 50 roků.

Zatím zemřela císařovna Marie Terezie (29. listopadu 1780.) a na trůn nastoupil její svobodomyšlný, osvícený syn císař Josef II. I nastával obrat mimo jiné obory státní správy i ve věcech náboženských. Zejména bylo to pocitovati na Valašsku. Rok 1781. přinesl úlevu, přinesl snášelivost (toleranci) evangelíkům. Vizme data!

Dne 1. února toho roku povoluje zemské gubernium (vláda) pro pozůstalé děti vyprodaných a vypovězených protestantů za dobu od 1. února do 31. října obnos 234 zl.

Dne 17. února zakazuje dvorní dekret katolickým duchovním, aby nespílali nekatolíkům a opětně dvorním dekretem (z 8. března), aby toho nečinili z kazatelen. Na to dne 14. května opět dvorním dekretem se nařizuje, že nikdo pro víru nemá trpěti násilí, nýbrž vše se má ponechávati vyučování duchovních osob, pak že ne všechny knihy, jež protestanté sepsali, za kacířské se mají považovati, nýbrž že podléhají toliko censuře. Dále došel zákaz (31. května) vrchn. úředníkům a šafářům, aby netrestali poddaných holí, toliko po náležitém vyšetřování.

Konečně všem svízelným náboženským učinil konec tolerační patent ze dne 13. října 1781 a záhy potom (1. listopadu) zrušeno i nevolnictví, kterýmž činem stali se poddaní, posavadní poloviční otroci, lidmi!

Toleranční patent jevil skoro okamžité účinky.

Koncem listopadu (22.) dovoluje se protestantským vyhostěncům vrátiti se z Uher a vzíti děti k sobě, které v náboženství rodičů mají býti vychovány. Následkem toho přišli z Uher zpět: Jan Hruška a Jiří Matušák z Jablunky, Jiří Urban z Roušky, Tom. Košut a Matěj Košut ze Lhoty, Jiří Kret z Hovězí a vdova Manišová z Ratiboře. Všichni tito a jiní stěžují si, že jejich pozemky a svrsky příliš lacino byly prodány a požadují náhrady. Avšak byli všude se svými žádostmi odmrštěni. Někteří dokonce osmělili se i žádati, aby opět na své grunty byli dosazeni, ale i ti nikdež ničeho nepořídili.

Jistý Marek Bubela zdržoval se po 9 let v Prusku. Míníme, že tam odešel dobrovolně, aby ušel pronásledování. Nyní přišel zpět i se ženou a třemi dětmi a prosil krajský úřad, aby mohl opět nabýti svého gruntu. Než odešel do Pruska, vystavěl s bratrem Matějem dům na pozemku vlastním, bratr po šesti letech zemřel a vdova s třemi dětmi se opět vdala a vzala si i jeho polovici. Nyní chtěl se uvázati ve svůj podíl, žádaje o to nynějšího majetníka, ale ten nesvolil. Vrchnost prosbu jeho také odmítla, že prý majetník nynější grunt od vrchnosti koupil. Když chtěl vrchnosti touž sumu za grunt zaplatiti, i to prý vrchnost odmítla. I prosí tedy krajský úřad, aby mu dopomohl ku právu.

Krajský úřad skutečně upozornil pak vrchnost, je-li to tak pravda, jak prosebník vypovídá, že on dům na svůj groš vystavěl, pak že se mu musí dáti spravedlivá náhrada. — Nevíme sice, jak M. Bubela pochodil, ale máme skoro za to, že po marných pokusech jiných vyhnanců, přijíti aspoň částečně ke svému, i on vyšel s prázdnou.

Některé drobnější věci:

Roku 1768 podali (26. března) soukeníci Vsetínští žádost vrchnosti, aby si směli zříditi valchu, ale vrchnost odpověděla, že sama valchu pořídí a že ji za činži cechu ponechá. I postavila ji teprve r. 1773, a to na strouze (u křivačkárný) a stála 636 zl. 16 kr. rýn.

Na milostivou prosbu chudých poddaných a k práci neschopných dal hr. Jan na Vsetíně špitál vystavěti a to pro 13 osob (6 m. a 7 ž.), ale chudí z města nebyli přijímáni, jelikož Vsacané nechtěli při stavbě jeho robotami (ruční práci) přispívati. Roku 1769 (5. září) byla špitální kaple ke cti sv. Valburky posvěcena ¹⁾ Špitál trval do r. 1783, kdy byl zrušen (defin. 1789,) poněvadž nebyl proň žádný fond ustanoven. R. 1800 byly v něm byty zřízeny pro obročného a panského zámečníka.

Patentem ze dne 14. pros. 1773 zavedena dluhová daň, při níž 24 tříd utvořeno. Obnosy na jednotlivé třídy byly pro osobu: 15 kr., 36 kr., 1 zl. 12 kr., 2 zl. 24 kr., 5 zl., 10 zl., 19 zl. atd. až do 960 zl. Panství bylo do 17. třídy s obnosem 144 zl. vřaděno, úředníci do 5. Ze sluhů bylo 62 do 1., 16 do 2. a 10 do 3. třídy vsunuto.

Na Vsetíně bylo vřaděno:

	I. tř.	II. tř.	III. tř.	IV. tř.	V. tř.
Horní město	158	13	45	2	—
Dolní město	18	28	1	—	1
Hovězí	119	19	73	3	1
Hrozénkov	196	15	15	4	—
Johanová	80	14	9	2	—
Ústí	55	7	8	1	—
Roketnice	78	7	11	—	—
Rouška	185	29	14	2	—
					atd.
Židé	9	3	—	—	—

Suma ze všeho: . . . 1622 239 290 19 7
osob, které dohromady obnos 1125 zl. 33 kr. odváděti měly. Roku 1776 popis panství Vsetínského od vrchního Beyera. (Viz XII.)

Roku 1777 (1. února) daň dluhová zrušena a místo ní, pak místo masového krejcaru a daně z potravin, zavedena daň z n á p o j ů.

V letech 1774–1784 pokácelo se průměrem v lesích panských dřeva: bukového 1758°, jedlového 3505° v ceně 1579 zl. 27 kr.

Roku 1785 bylo na panství předsevzato vyměřování lesů. Vyměřování řídili poručík Gurland a praporečník Vožary od pluku Coloredo. Za práce a kresby zapláceno 20 kusů dukátů.

Lesů bylo: 4019 jiter 690° bukového, 9897 jiter 1050° jedlového. U města Vsetína bylo plochy: 2180 jiter 849°, z toho 342 jiter 377° bukového a 1838 jiter 472° jedlového lesa.

U Hrozénkova 2917 jiter 194° plochy, z toho 2917 jiter 194° jedlového lesa.

U Hovězí 2219 jiter 1394° plochy, z toho 867 jiter 1316° bukového, 1352 jiter 78° jedlového lesa atd. Suma plochy: 13.917 jiter 149°. Polí, luk, zahrad, pastvisk i lesů činilo na celém panství plochy 57.126 jiter 1150°.

¹⁾ Špitálem tím byl dům panský (polesenský, n. Hirschův čís. 139).

Roku 1787 měl Vsetín dle berní opravy: polností 1188⁶/₈ měřic, úlehli 105¹/₈ měřic, zahrad 17⁵/₈ měřic, lesa 17 měřic, úhorů 65⁴/₈ měřic obec. pastvin 57¹/₈ měřic, luk 271 fůr.

Měl pak dle katastru: 51 osídlených měšťanů, 11 domkařů na obecním pozemku, 19 hoferů bez pozemků, 12 „ex post“ (později) vystavěných domků. Odvádí roční daně pro militar' ord. 540 zl. 48 kr. atd. (jako dříve).

Roku 1788 (1. února) dovoluje hr. Jan židovi Karlu Scheuerovi (dříve A b r a h a m R e i s), aby prodával na Vsetíně následující zboží: kakao, káva, zázvor, muškátový květ, mušk. ořechy, bílý a černý pepř, rolnická semena, thé, vanilku, cukr, skořici a hřebíček.

Toho roku založil hrabě Jan na Brumovském panství blíže hranic uherských sklenou huť, kterou dle patronky své choti pojmenoval sv. S i d o n í í.

Roku 1788 (6. července) vyměřuje hr. Jan nově ustanoveným porodním babkám službu: na penězích 14 zl., másla 6 liber, soli 8 liber, pšenice 2¹/₈ měřic, žita 9 měřic atd. Chudé však a opuštěné šestinedělky musejí bezplatně obsloužiti.

Dne 22. července toho roku vyhořelo 6 domků na Horním městě. Od hraběte dostalo se pohořelým 48 zl. rýn. pomoci.

Začátkem let 90tých počínala se válka ozývati. Ve Francii to od roku 1789 vřelo a bouřilo. Roku 1793 (21. ledna) král Ludvík XVI. usmrcen a republika prohlášena, kteráž se bránila statečně proti mocnářům evropským, když tito proti Francii zdvihli válku. Důmyslný a chytrý generál N a p o l e o n B o n a p a r t e (rodilý z ostrova Korsiky), dovedl toho, že se stal r. 1804 císařem francouzským a vedl vítězné všude války.

Naše říše za císaře Františka I. nejvíce trpěla. Války s Francouzi trvaly s většími menšími přestávkami až do r. 1815, kdy císař Napoleon od spojených mocnářů (rakouského, pruského a ruského) byl přemožen a na ostrov sv. Heleny u Afriky vyobcován, kdež r. 1821 zemřel. Ve Francii pak opět zřízeno království.

Jak pochopitelně, naše země české, zvláště Morava, mnoho za válek francouzských trpěly. Odvádělyť ustavičně nejen rekruty, daň z krve, ale i na penězích, selský lid dodával přípreže k dovážkám potravin a všelikého zboží pro vojsko do Olomouce, do Brna, do Vídně a jinam. Ale i města k různým dávkám, ano i k příprežím byla donucována. Jediné řemeslníci, zvláště soukeníci a ševci, měli z oněch válečných běhů nějaký užitek. Dodávaliť sukno a hotovou obuv do skladů vojenských a hezký groš za to tržili.

Že ozvuky válek francouzských byly i na Vsetíně a v okolí, jest zřejmo. Tuto některé doklady.

Roku 1792. mělo panství a poddaní Vsačtí dodávky sena, ovsu a slámy do skladů vojenských. Poddaní dali 2896 centů

sena a 181 měřic ovsa. Vozilo se v červenci a srpnu do Kroměříže a z tamodtud do Veselí. Dne 16. listopadu toho roku dalo panství 15 fůr sena z Hradiště do Olomouce odvésti.

Téhož roku bylo Hradištskému kraji postaviti 52 mužů k vojsku, z nichž na panství Vsacké připadlo asi 20 mužů.

Roku 1793 v měsíci březnu bylo Vsackému panství odvésti 17 mužů, v měsíci dubnu dalších 6 mužů a v červnu opět dalších 30 mužů.

K odvážení mouky z Hradiště do Olomouce musí Vsetín 30 fůr dáti (v listopadu) a k téměř 22 fůr (v prosinci).

Roku 1794 vypsána daň válečná, na vrchnost přišlo 60% = 1196 zl. 46 kr., na poddané 30% = 750 zl., na duchovenstvo 6% = 4 zl. 42 kr.

V měsíci březnu nařízeno, že mužové až do 45. roku věku se mají odváděti a úředníci vyzváni, aby sami se dobrovolně přihlašovali. — V měsíci dubnu 35 fůr s ovsem do Uher. Brodu a v měs. květnu 58 fůr do Uh. Brodu na seno a s ním do Olomouce.

V měsíci červenci odvedlo se na panství 31 mužův a v měsíci prosinci opět 63 mužů.

V měsíci září byly nové dávky rži a ovsa vypsány. Réž se platila po 1 zl. 30 kr., oves s $\frac{1}{3}$ ječmene po 1 zl. Dodalo se 1126 měřic rži a tolikéž ovsa.

Na Dušné vystavěna toho roku myslivna a myslivci dovoleno nápoje nalévati.

Toho roku vyšenkovalo panství: 627 věder 23 $\frac{1}{2}$ mázů vína, 378 věder 32 $\frac{1}{2}$ mázů kořalky, 958 sudů 3 vědra 29 $\frac{1}{2}$ mázů piva.

Roku 1797 shotoven nový urbář panství Vsackého.

* * *

Roku 1799 dne 10. května zemřel hr. Jan v Dubnici. Závětí svou shotovenou již dne 2. března toho roku (prohlášenou dne 9. června) odkázal staršímu synu Štěpánovi Brumov, Trenčín, Sarvu atd., mladšímu Antonínovi přidělil Vsetín. Kromě těchto 2 synů měl hr. Jan ještě 2 dcery: Josefu, provdanou za hr Windišgraetze a Marianu, provdanou za hr. Tölökiho.

Hrabě Antonín byl nadporučíkem u kníže-Liechtenšteinských dragounů (chévaux legers = švališerů, padl však v bitce s Francouzi u Frauenfeldu ve Švýcarech (25. května) a tím se stal hr. Štěpán pánem i Vsetína (nar. 1762 v Prešpurce).

Hrabě Štěpán Illésházy.

(1799—1831.)

Hrabě Štěpán, rytíř zlatého rouna a c. k. tajný rada, byl dobrý hospodář. Za příkladem otce svého vystavěl druhou sklennou huť v údolí Vlárském, kterouž dle svého patrona pojmenoval sv. Štěpán (1815). Obyčejně zve se tato huť „novou“, kdežto Sidonie sluje „starou“.

Manželkou Štěpánovou byla Sidonie, roz. hraběnka z Bathyány, ale manželství jejich zůstalo bezdětným.

Hrabě Štěpán prodléval častěji na Vsetíně a byl pán dobrosrdečný, útrpný a k chudině štedrý. S chotí svou žil pouze několik časů ve svornosti manželské, potom ji pro záletnictví její od sebe zapudil. Vydržoval si pak milostnici hraběnku Terezii z Gatterburka, s níž měl čtyři děti, tři dcery: Marii, provdanou později za Assalaye, Sidonii, provdanou za Wachtlera a Terezii, provd. za Striebla, pak syna Mořice hr. Scharffa. Nemaje tedy zákonných potomků, Štěpán daroval panství Vsetínské 26. prosince 1827. svým nemanželským dětem, a to tím způsobem, že Terezie, hraběnka z Gatterburka doživotně je měla užívati. Avšak choť Sidoniin Josef rytíř z Wachtlerů odkoupil všechny podíly a byl 12. července 1831 jako majetník celého panství do zemských desk intabulován. Panství Brumovské (a Trenčansko-dubnické) prodal pak hrabě Štěpán 20. května 1835. Jiřímu svobodnému pánu ze Siny.

Nespokojen a nešťasten v domácnosti své a jsa mimo to už jediný člen rodu Illésházův, an legitimního syna neměl, hr. Štěpán jal se poslední čas oddávati rovněž lehkému a marivému způsobu života. Bydlíval nejvíce v Prešpurku, někdy také v Dubnici¹⁾ a pak na Šarvě, jež mu ze šesti rozsáhlých statkův ještě zbylo.

Dosáhl věku 80 let a umřel smířen jsa s chotí svou v Baden u Vídně dne 31. července 1838. Choť jeho, která užívala statečku Szente v Uhrách a žila ve Vídni, následkem popálenin za několik let po něm (1843?) bídne zahynula. Na Vsetíně zachovává se jméno Štěpánovo ve Štěpánské ulici, kterou byl založil (r. 1815).

¹⁾ Zámek dubnický vystavěl r. 1719. hr. Mik. Illésházy. V jedné komnatě ukazuje se ještě posud postel hr. Štěpána a v jídelně několik památek na jeho rozmařilý, labužnický život. Je to mezi jiným obrovský pohár šampaňský a skleněný džbán velikosti malého soudku s nápisem: „Ottlyk quantum potest, bibat; ille, qui illud bibit, vivat“. (Otlik pokud může ať pije, a kdo jej pije, ať žije). Panství Dubnické náleží nyní hr. Harcourtovi.

R. 1801. hr. Štěpán vydal (14. června) nový lesní řád, dle něhož se mělo všechno říditi, jinak hrozilo se propuštěním ze služby. Zároveň upravil služné a akcidence lesníkům. Měl dostávat:

polesný	hotově	200 zl.,	4 vědra	vína a	24 v. piva,
nadlesný	"	100 "	—	12 "	
myslivec	"	60 "	—	8 "	

pak dřevo (24°, 24°, 16°), zelí, máslo, slepice, seno, ječmene, pšenice, žita (24 + 24 + 24) atd.

Akcidence: od prodeje dřeva vůbec 6%, a to polesnému 11 kr., nadl. 7 kr., myslivci 4 kr. Z peněz (pokut), činže a j. 10% a to polesnému 15 kr., nadl. 9 kr., mysl. 6 kr. Revírů bylo 6: Hovézí (nadm.), Hrozénkov, Jasenice, Semetín, Laze a Rouštka.

Války Francouzské nalézaly ustavičný ohlas v našem kraji, což tuto jen krátce registrujeme.

R. 1800. v měs. červenci vypsán pro utečence c. k. armády generální pardon (odpuštění).

Panství musilo 46 mužů odvésti. V měs. pros. opět 99 m., mezi nimi i dědice, domkáře atd. Zařizovala se tak řeč. z e m s k á z á c h r a n n á legie (Landes-Defensions-Legion).

R. 1801. (31. března) mělo panství 152 fůr proviantu dáti odvézti z Mikulova do Vídně, ale zakročením vrchnosti počet fůr zmenšen.

R. 1805. (2. února) nařizuje krajský úřad poddaným Vsackým 1000 centů mouky z Olomouce do Brna odvézti. Týž úřad nařizuje (18. července) opětně 2500 měř. ovsa převézt z Veselí do Břeclavy.

Týž rok byl rokem nešťastné pro Rakousko bitvy Slavkovské (2. pros.). Odvod byl po dvakráte. Ponejprv odvedeno ze Vsacka 129 nováčků, pak na novo 79 m. k pluku Mitrovského, 6 m. k pěším, 4 k pionýrům a 16 m. k zavazadlům.

Ž panství se tehdy do vojenských skladů odvedlo:

vrchnost	236 ⁴ / ₈ m. rži,	268 ⁷ / ₈ m. ovsa
poddaní	296 ⁴ / ₈ " "	337 ¹ / ₈ " "
duchovní	1 " "	1 ¹ / ₈ " "
úhrnem	634 " "	607 ¹ / ₈ " "
na celé Moravě:	177.632 " "	266.448 " "

Dne 30. září t. r. nařizuje krajský úřad poddaným, aby do 9. října dodali 200 fůr do Vyškova ke transportu ruských vojsk.

Ustavičné vůbec dodávky, odvody, transporty.

Do konce listopadu dodalo panství vůbec: 128 pecnů chleba, 178 měř. ovsa, 38 centů sena; poddaní: 4901 pecen chleba, 343⁶/₈ m. ovsa, 242 centů sena s přípěží do Olomouce, kdež všechno mělo býti placeno dle tržní ceny.

Dne 2. pros. bitva třicátská u Slavkova! — Po ní bylo na Vsetíně soužení veliké. Ve dne v noci plno všude lidu. Sešli se Rusové, kteří zpět táhli, zajatí Francouzi, a císařští ustavičné činili pochody z Uher na Moravu a naopak. Přípřeže byly nesnesitelné. Když nestačilo koní, odváželi je kravami a voly, tak že si lid až zoufal. — Také byla veliká drahota. Na jaře byla měř. žita za 20 zl., rži za 16 zl., ječmene za 12—14 zl.

R. 1806. po Novém roce začal mor, který až k podzimku trval. Na Vsetíně zemřelo přes 300 lidí. Drahota po vojné se něco umenšila, jen krmě byla drahá; na vesno kopa slámy 36—40 zl.

R. 1807. ustavičné přechody vojska (Rusův a Franc.).

R. 1805. zaveden nový patent konskripční. Každá obec dostala nařízení sestavit seznam mužův od 18—45 let.

Zároveň prohlašováno císař. nařízení, dle něhož císař Pán prý slyšel, že zdejší sedláci oddávají se opilství, že jsou pyšní a neposlušní, že vrchnosti a duchovenstvu náležitou neprokazují úctu atd. Nařizuje se tedy, aby vrchnost o to dbala, aby sedláci služby Boží pořádně navštěvovali, před ukončením služeb Božích do hospod neodcházel atd.

R. 1808. nastalo nové vojsko, z e m s k á o b r a n a (Landwehr). Vojáci vybíráni ze všech obcí, většinou z těch, kteří nebyli pod voj. konskripcí. Od pluků byli posláni důstojníci a kapráli, kteří je cvičili ve zbrani každou neděli a svátek, však ne bez protiventství. Na Vsetíně byl 1 důstojník, 2 praporečníci, 3 feldwebli, 11 kaprálů, 4 hudebníci a 159 mušketýrů, dohromady 177 mužů. Na panství vřbec bylo jich 306 m. Obleky měli zelenavé barvy a klobouky se šiltem M. L. W. (Mähr. Land-Wehr). Drahota trvala i r. 1809.

R. 1812. mají poddaní 600 měř. rži z Břeclavy do Veselí zavéztí.

Toho r. (9. srpna) k vůli vojně zavedena daň z hlavy, zprvu 1 zl., později 2 zl. Panství má odvésti 4092 zl. a 91 rekrutů; do Kyjova pak zavéztí 500 fůr sena.

R. 1813. dodává se do Jičína a do Lipníka pšenice, réz a oves. — Panství má postavití 162 mužů, odvésti 80 kusů sukna po 20 loktech. Transporty mouky, obilí na vše strany.

Dne 3. srpna t. r. bylo poddaným Vs. vézti 300 centů rži z Ostravy do Čáslavy. Vsetínský nájemce vinopalny poslati k vojsku vína a kořalky.

K myslivecké četě myslivci panští, stali se hned poddůstojníky. — 6. září kloboučníci 140 klobouků pro zem. obranu po 2 zl. 30 kr. dodati; a opět 13. září titěž 84 klobouků po 2 zl.

Různé tyto dávky, příspěže a odvody trvaly až do ukončení válek s Napoleonem. Napoleon byl spojenými mocnáři napřed u Lipska r. 1813. (v říjnu) a pak r. 1815 u Waterloo (v Belgii) přemožen a na ostrov sv. Heleny vyobcován.

R. 1814. (29. května) konal se odhad panství Vs. Dvory, buřovy, zámek, činžovní domy ceněny na 211 032 zl. 58³/₄ kr., (zámek sám na 67 159 zl.).

Lesy odhadnuty na 1,823.672 zl. 50 kr., užitek z nich ročně; 16.821 zl. 37 kr.

Užitek na zvíři: 110 srn, 250 zajíců, 15 jeřábků, 150 koroptví, 10 kun, 50 lišek, vše v ceně 502 zl.

Dle výměry: a) vrchnostenský majetek: polí 5916 jiter 1108 čtver.^o luk 3205 jiter 1108 čtver.^o, pastvin 14359 jiter 1005 čtver.^o, lesů 14093 jiter 858 čtver.^o. b) poddaných majetek: polí 11761 jiter 1562 čtver.^o, pastvin 7175 j. 686 čtver.^o, luk 3595 j. 501 čtver.^o, lesů 53 j. 786 čtver.^o.

R. 1815. (6. května) vystavuje hrabě Štěpán zakládající listinu o „Štěpánské ulici“ na Vsetíně. K založení ulice té dal poněkud podnět hradištský krajský hejtman svob. pán z Lindenheimu, užívaje té doby žinčice na Vsetíně.

Téhož r. (21. pros.) převzal Jáchym Donát od panství palírnu za 30 tisíc zl. v. m. na roční činži 3000 zl. a 150 věder kořalky.

R. 1819. Založení nových pozemkových knih a katastru Ukázalo se při tom, že panství má 52.326 parcell. Též daň regulována.

R. 1823. nařídil hr. Štěpán, že všichni do Vsetína nenálezející židé vyjma Jakuba Kohna, který se vykázal listem tolerančním, v krátkosti mají opustiti Vsetín!

2) Josef rytíř z Wachtlerů.

Od roku 1831—1857.

Josef Friedrich Michal Bernard rytíř v. Wachtler, přisedící soudu stolic Prešpurské, Trenčanské, Liptovské, Spižské atd., nar. 23. pros. 1793 v Prešpurku, měl otcem Bernarda v. Wachtlera († 15. ledna 1838 v Prešp.) a považován už r. 1828. pánem Vsetína. Neboť t. r. hr. Štěpán kázal mu odevzdati skrze svého plnomocníka panství Vsetínské, a to jako plnomocníku všech majetníků, u přítomnosti všech vrchnost. úředníků, sluhův a rychtářův (fojtův). Když však splatil obnosy svým švekrům za podíly jejich na panství, byl r. 1831. jako majetník celého panství do zem. desk zanesen. Chotí mu byla (jak dotčeno) Sidonie Scharffová (nar. 23. list. 1808.) a děti jeho byly: dcery Josefa Terezia (nar. r. 1827.), Krescencia (nar. 1828., zemř. 1837.) Štěpánka Maria Terezia (nar. 1830.) a syn Geyza Štěpán Bernard (nar. 1831.).

Záhy počíná se u ryt. Wachtlera jeviti nedostatek peněz. Splátky zajisté švegrům, oprava zámku, dělání skutečného „kavalíra“ a j. přiváděly jej do nesnází finančních. Vidíme to z toho, že r. 1832. bylo do zem. desk na panství Vsackém ve 20 záznamech poznačeno dluhu 182.483 zl. 44 kr. v. m. Téhož r. pak (22. prosince) vypůjčil si Wachtler u J. Petze v Prešpurku 50.000 zl. konv. m. O deset let na to později (1842) domáhal se u První Rak. spořitelny o půjčku 100.000 zl. k. m. Ale vyjednávání o půjčku tu vleklo se až do r. 1845., kdy za příčinou tou bylo panství odhadováno (17. března) a odhadnuto na 1,222.000 zl. k. m. Po té půjčka od Frankfurtské banky na 5 % ročně zúrokovaná a na půlroční splátky 3000 zl. uskutečněna. Lhůta na uplacení vyměřena od 1. ledna 1846 do 1. července 1900; byla však saldována poslední splátkou již 1. října 1880.

V l. 1833—35. jal se Wachtler zámek pro sebe pohodlněji upravovati a zařizovati tak, jak se nyní jeví. Při zařizování horní zahrady (pod zámkem) r. 1834. dostal se Wachtler do sporu s obcí hornoměstskou. Při sporu tom odvolávalo se panství na dvorní dekret z 10. února 1778., dle něhož prostory místní panským jsou majetkem, a na skutečné držení. Udává, že před zámkem v pravo i v levo od brány byly malé zahrádky. Od těch zahrádek, od rohu zámeckého, byly až na vzdálenost 5—6° od kříže u fary jatky a pekařské krámky, které však byly zrušeny a na témž místě zahrádka od vrchního Prümmlera založena. Podél celé strany zámecké k faře až k lipám

byla zahrádka vrchního. Nejdolejší část nově založené zahrady vedle kostela dolů až k Bečvě bylo vrchností sděláno zábradlí a jako zahrady lékaře Böhma používáno a obydleno. Nad Böhmovou zahradou bylo místo asi 180□°, na němž Ign. Jarošek chalupu a zahradu měl, který pak od vrchnosti své místo za místo ve Štěp. ulici zaměnil. Nad touto zahradou bylo pusté místo, na němž hrnčíři prodávali své zboží a vždy vrchnosti činži platili.

R. 1835. (5. července) rozhodl krajský úřad ve prospěch panství. Důvod města, že ztrátou místa na zahradu panskou výr. trhy budou tísněny, odpověděno, že na trhy je dosti místa na náměstí (2344□°).

Město se odvolalo ke guberniu a to rozhodlo opět ve prospěch města. Tak aspoň soudíme, jelikož panství z 12. pros. 1837. podalo prosbu o konečné rozhodnutí a tedy proti rozhodnutí guberniálnímu k císaři. V prosbě té uvádí panství, že zámek r. 1833 byl přestavován, že náměstí bylo dílem pusté, dílem znečištěné, že r. 1834. byla velká neúroda a hlad a že panství mnoho tisíc zl. měšťanům horním dalo vydělati. — Obec opět namítala, že cesta, která sporným pozemkem vedla na hřbitov (starý), jest obecní. Ale obec ve sporu tom vůbec nepochodila dobře. Uhájila toliko části pozemku za zámek u studně, kdež hrnčíři o trhu mívají posud vyloženo své zboží.

S Hornoměřtany míval vůbec Wachtler hned z počátku svého panování co chvíle spory a soudy, tak že od nich nebyl velice náviděn. Tak hned r. 1830. začal s nimi spor o daň ovčí. Hornoměřtané totiž pásali ovce na panských salaších, na Kolkovém a ve Snozi, platíce z ovce 9 kr. Avšak už několik let před tím byly řečené pasynky od pánů zdělány buř na kopanice, neb lesy a louky, a pasení tedy přestalo. Ale W. nicméně požadoval onen ovčí plat, ačkoli Hornoměřtany v tom ohledu hájil transakt z r. 1732., kterýž se týkal toliko dědin. Spor pro Hornom. vypadl zle. Na základě dekretu dvorní kanceláře (kamž až rekurs šel), ze 13. srpna 1835 bylo jim řečenou daň zaplatiti.

Téhož r. 1830. začal také spor s obcí hornom. o dříví, jež občané Vs. zdarma dostávali od dob Valdštýnových. Konečně r. 1853. (5. května) porovnal se s obcí tak, že ji za promeškané dříví dal les Skalku. Jak se praví dával Wachtler v náhradu za ono dříví kus lesa v Jasenicích ve výměře asi 300 jiter (od Bazalů až po Hoferky). Avšak někteří občané (Petr Petřivalský, Šula, Švirák, Šebrechýn) namlouvali obci, že musí dáti polovic Jasenic a Semetína! Kommissé od kraj. úřadu sem vyslaná přimlouvala občanům, aby se spokojili

s nabídkou statkárovou. Avšak marně! Bylo se jim později spokojiti se Skalkou, jejíž les dal v náhradu za promeškané dřevo, za pozemek však odstoupila mu obec „Kamenec“ za Thonetovou továrnu, aby měl místo pro panskou pilu a pro zásoby dřeva. (Viz IX., c.)

R. 1832. Hrozněkovští podsedníci a Hověžští hofeři žádají osvobození od roboty, ale odkázáni jsou na dohodnutí z 18. května 1785. — Hověžanům se pravilo: „Patentem ze 7. září 1775 byla robota na 13 dní ročně pro každou samotnou osobu zavedena, tedy od vrchnosti se odmršťují.“

Wachtler hleděl si pilně hospodářství lesního i polního a chovu dobytka, zvláště pak dbal o ušlechtění ovec. Berany dal na př. kupovati r. 1833. až po 100 zl. v. m. kus. Nesnáze peněžní vnutkaly mu myšlenku, že se pídil (jako svého času hr. Jiří Illésházy) po rudách. Dal také r. 1837. a 1838. kopati na žel. rudu v Semetíně, ale bez výsledku.

Rok 1848. učinil Wachtlera na Vsetíně poněkud populárním za příčinou sympathického jeho smýšlení s měšťanstvem, jež syna jeho zvolilo i náčelníkem městské gardy. (Viz XV.)

Zdá se, že jako rozený Uher přál „konstituci“, uvolnění politickému, jehož však násilím domáhali se tehdy jeho krajané proti Rakousku. Ano pravilo se, že své krajany Maďary podporoval skutečně penězi a zbraněmi. Nevíme co na tom pravdy, ale jakési „opletání“ měl z úřady. Úřadům bylo i „rytířství“ Wachtlerovo podezřelým. Tou příčinou mu zapovídá r. 1853. (18. dubna) okr. hejtman Meziříčský psáti se „rytířem“. Není známo, jak dovodil oprávněnost svého šlechtictví, ale jisto je, že až do smrti užíval toho titulu.

R. 1851. (20. října) uzavřel Wachtler s Alex. svob. p. Mormannem a MDr. Karlem Gaystattrem smlouvu o dodávce dřeva 70.000 sáh po 70 kub. stf. a po 1 zl. 45 kr. k. m. (sáha). Panství vstoupilo s oběma pány do spolku, jejž nazvali „Social-Geschäft“. Společnost tato 20. února 1852. uzavřela pak s firmou Jakub a Jos. Kohn smlouvu o převzetí pořezaného od ní dřeva. Následkem toho stavěla společnost parní pilu v Kychové. Roku pak 1856. (14. pros.) odstoupil baron Mormann firmě Kohnově svůj podíl na „Societě“ za 30 tisíc zl. k. m.

Konečně r. 1857. (9. září) prodal Wachtler panství Vsetínské Belgičanům: Janu Frant. Cateau-Wallel v Antverpách se $\frac{3}{4}$ a Eduardu de St. Hubert z Gereu (u Namuru) s $\frac{1}{4}$ za 2,300.000 zl. kon. m. o ploše 29.166 jiter

1592□" v zem. deskách intabulované. Obnos 300 tisíc hned při podpisu kupu hotově zaplacen, ostatek na lhůty se zřetelem na dluh z r. 1845. a jiné věřitele.

Oba kupitelé utvořili na to v Belgii akciovou společnost o 350 akciích. Bylo celkem 30 podílníků. Společnost nazvala se „Société civile de Wsetin à Bruxelles“. Taxy za převod zaplatila 82.330 zl. 6 kr. k. m.

V domácnosti své nebyl Wachtler šťasten rovněž jako jeho tchán hr. Štěpán. Choť jeho Sidonie přichytila se později lehkého života (jako choť hr. Štěpána!), opouštěla občas manžela, aby pohověla svým choutkám, ale zase přijížděla na Vsetín i se svými milány, aby po nějakém čase opět s nimi odjela. Wachtler pak sám následoval příkladu života své choti, která na konec bídně skončila svůj život v městské nemocnici Vídeňské. — Dcera Josefína provdala se za hr. Vettra, Štěpánka za barona Beesa.

Wachtler odstěhoval se na své panství Hohenwang ve Štýrsku, kdež zemřel 21. října 1879. maje 86 let věku svého.

k) Belgická akciová společnost.

Od r. 1857 do r. 1890.

Původně bylo majetníky panství vydáno 350 akcií po 20.000 franků, tedy za 7 milionů franků, z nichž však toliko 275 kusů za 5 mil. franků přišlo do oběhu. Následkem toho sníženy akcie na 10.000 franků.¹⁾ Majetníků bylo původně 30, kteří však prodejem akcií sklesli později na 26. Presidentem Společnosti byl Henri Kervyn.

Ředitelé spravovali panství, a jen občas přijížděl president a někdy i největší akcionáři s ním, aby si prohlédli vselická zařízení, jež ředitelé zaváděli.

Společnost vzdala se postupně polního hospodářství, hledíc si jedině lesnictví. Polnosti při dvorech na Halenkově, Hovězi, Vsetíně, Semetíně, v Ratiboři a Kateřinicích, jež obnášejí 345-42 ha. rozlohy, pronajímala od let 60. lidem, mírně takto bídu v našem kraji. Lesy, mající rozlohy na 11.218 ha. rozděleny na 15 revírů.²⁾ Porážení lesů, obchod se dřevem, uzavírání smluv se zdejšími továrnami (Reichovou, Kohnovou a Thonetovou) dály se z počátku ve velkých rozměrech. Věkovité kmeny dodávaly se až do Hamburku na stožáry (r. 1859.)

¹⁾ Frank = 95 h.

²⁾ Okres Vsetínský (mimo velkostatek) má lesů 14.740 ha.

a r. 1866. do Olomouce na palisády. Povstávaly zásobárny dřev bratří E i s l e r ů, B u b e l ů, skladiště šindelův, sbíjely se plťe (vory) na Bečvě pod mostem a plavily se na Moravu. Tak byla 21. července 1868 s bratry Thonetů uzavřena smlouva k dodání 200.000 krychlových střeveců bukového dřeva, a nedlouho před tím (26. června) smlouva o užívání parní a vodní pily na Halenkově, zřízené r. 1859. Podobné smlouvy učiněny s hutí Reichovou a továrnou Kohnovou. Smlouvy činěny na jistotu řadu let, načež byly obnovovány.

Jaké byly kmeny v lesích, pochlubilo se panství na Londýnské výstavě r. 1862. Panství na ni poslalo 16 výřezků z jedle 143' vysoké a 1130 krychl. stř. obsahu. Stáří jedle bylo 261 roků. V kanceláři panském je z ní odřezek 64 palců průměru.¹⁾

Hromadné kácení lesů, smlouvy, ne vždy pro panství výhodné, nepoctivost některých úředníků, poškozovaly dobrou jindy pověst panství Vsetínského. Koncem let 70. a začátkem 80. nastal však obrat, zvláště za ředitele L u c. C a u w e l a, kdy se o překot začalo zalesňovati, co bylo vykáceno. Později lesní rada J a n B e r n a r d ve směru tom velmi se přičinil.

Ředitel L. Cauwel, technicky vzdělaný pán, jal se po roku 1873. prováděti různé, potřebné i praktické stavby. Počato hned roku toho se stavbou dvoru Bobrekého, pak plavidla pro dříví na Vsetín a v Jasenicích. Posud dováželo se dřevo potahy do zásoby v Dolní zahradě. Lidé ovšem pozbyli výdělků, panství však velmi získalo. Roku 1875. zbudovány velkým nákladem 3 ohromné vodojemy v Dol. zahradě, do nichž se plaví dříví až od Hrozénkova, a to po Bečvě a zřízeným k účelu tomu plavidlem (strouhou) od stavu (jezu) pod Bečevnou do oněch vodojemů. Z jasanických hor plaví se do hutí. Náklad na plavačku dřeva vyžadoval více než 52.000 zl. rak. č.

Společnost belgická ohlížela se už v letech 80. po nějakém kupci panství svého. Různí kupci přijížděli a zase s nepořízenou odjížděli. Abychom aspoň některého jmenovali, uvádíme, že 16. srpna 1890 přijel na Vsetín agent saského hraběte G e r s d o r f a za účelem koupě panství; 29. srpna hrabě sám přijel, ale nemohl se s директором Kervynem dohodnouti. Dne 1. října toho roku ohlédali dva lesní úředníci hr. Wallise. Dne 24. listopadu toho roku prohlížel Karel Thonet revíry. Na to direktor Kervyn zajel do Vídně vyjednávat

¹⁾ Jak mi pamětníci vyprávěli, byly jedle tak mohutné, že na kmelech jejich mohl prý se vůz obrátiti!

s bratry Thonet a tito koupili panství dne 3. prosince toho roku. Od 1. ledna 1891. jsou majetníky velkostatku Vsackého „Bratři Thonetové“, kteří jsou majetníky také továren na nábytek na Vsetíně, v Bystřici p. Host., v Koryčanech a jinde.

1) Bratři Thonetové

zvelebují velkostatek svůj, zvláště lesnictví, u veliké míře. Polnosti ponechávají i nadále v nájmu. Pěstování ušlechtilého vrboví hledí si též pečlivě, věnujíce mu rozsáhlé plochy pozemkové. V Jablunce, blíže nádraží, vystavili zvláštní sušírnu a loupárnu na proutí, jež rozesílají do světa na pletení různotvárných košíků. Na Vsetíně však pustili r. 1900 košíkárnou z rukou svých, přenechavše ji Štěp. Wilkonskému, dosavadnímu učiteli a dílovedoucímu. Jeden z bratrů, Theodor Thonet, sídlí stále na Vsetíně, dohlížeje bedlivě a obezřetně na veškerý práce jak tovární tak lesní.

Úředníci panští. Jména *vrchních* neboli hejtmanů panských, nakolik jsme se jich dopátrati mohli, jsou:

Vác. Štáblo vský r. 1618. Jan Sigmund Brauchic ze Sitzendorfu r. 1628. Jindřich Matuška r. 1646. Martin Frydecký r. 1650. Samuel Banoci r. 1672. Jiří Frant. Ant. Jírův (Jurův) r. 1687. Frant. Ant. Italy r. 1688. Jan V. Stryčanský r. 1689. Max Tuřanský r. 1690—96. (prve důchodní, od r. 1696. inspektor). Jan Jiří Slovatius (Slovák?) roku 1700—1723. Ferd. Palm r. 1724—30. Frant. Hustý r. 1730—1739. Frant. Dvrtílek roku 1739—43. Jos. Frant. Schneider r. 1743—44. Ant. Jung r. 1744—49. Ant. de Carion r. 1750—65. Frant. Ant. Turinský r. 1765—75. Josef Beyer roku 1776—1800 († 31. října 1801). Ant. Dudek r. 1800—1810. Jakub Prümmler r. 1810—33. Ferdinand Schwarz roku 1833—34. (do pense do Kroměříže). Frant. Fichtner r. 1834—38 (odešel do Vyzovic). Jiří Špek roku 1838—42. Frant. Fichtner (po druhé) r. 1842—50. Zemřel r. 1899. jako 90letý kmet v Brně.

Vrchnosti držely ve svých službách ještě vyšší úředníky, kteří na veškerá panství jejich dohlíželi a sluli regenti nebo inspektoři. Jména takových úředníků se vyskytují

Ondřej rytíř von Thauss roku 1692 (regent), Max Tuřanský r. 1696. (inspektor), Jan rytíř Kardoš r. 1702. (inspektor), ? Oriès r. 1707. (inspektor), 2 Romer r. 1708 (inspektor), Ondřej Schmidt r. 1721—34 (insp.) Mikuláš rytíř Omasta, plnomoční regent roku 1725. Josef Jan Dvorský, vrchní inspektor 1742—44. J. C. von Friedrichsthal 1807—1815.

Advokáti panští: Matouš Isidor Zablacký z Tulečic od r. 1668—1684. — Kristian Alexius Buntsch od r. 1704—25. — Jan Polanský (v Hradišti) 1725—35. Jan Jiří Klíč 1744—47. — Jan Jiří Polanský 1750. Dr. Frant. Ott (v Brně) byl dlouhá léta advokátem panským, jmenuje se pouze jeho úmrtí r. 1826. Po něm převzal zastupitelství bratr jeho Dr. Alois Ott r. 1827. Měl 400 zl. hotově, 200 liber másla topeného a 50 liber brynze.

Ředitelé (direktoři): Ed. de St. Hubert; jemu přidělen syn Cateauv Karel Cateau (do r. 1860). Emil Raikem (od 1. července 1860. do 23. června 1870, r. 1867. čestný měšťan Vsetínský).

Benoit (Benedikt) Cauwel, učený pán. znalý ve mnoha jazycích, i slovanských; češtině se učil na Vsetíně od spisovatele této knihy. Ředitelem do listopadu 1873. Pak syn jeho, technicky vzdělaný, Lucian Cauwel do 2. června 1881., kdy sám života se zbavil. Po něm opět ředitelem otec Benedikt Cauwel až do 2. června 1886.,¹⁾ načež následoval Ed. Kervyn až do r. 1890 († v Belgii 21. ledna 1890). — Po té zastával po několik let ředitelství panství Jan Bernard, lesní rada.

Jan Bernard, který značných si dobyl zásluh o zalesňování holých strání na Vsacku a jako dlouholetý předseda hospodářského spolku Hovězského o povznesení rolnického stavu také nemálo se zasloužil, nar. byl 18. prosince 1824. v Újezdě u Uher. Brodu, kdež otec jeho byl revírníkem. Vychován byl však v Orlovicích u Vyškova. Navštěvoval hlavní školu v Kroměříži. Od r. 1843. (5. května) byl na Vsetínském panství. Jako nadlesný Halenkovský šel pro churavost r. 1873. do výslužby. Pozdraviv se poněkud počal teprve horlivě činným býti ve výše naznačeném směru. R. 1883. byl vyznamenán

¹⁾ Cauwel odešel na to do Vídně k dceři své Marii, jež tam má obchod rozsáhlý se šněrovačkami, zemřel tamže 5. dubna 1897 a pochován ve hrobce rodinné na Vsetíně.

zlatým zásl. křížem s korunou, r. 1894. názvem lesního rady. I jako obecní radní v oboru lesním i stavebním platných obci prokázal služeb. K ruce své při zalesňování měl Bernard věrným pomocníkem Karla Poslušného, jenž má nyní také dozor nad státní školkou lesní.

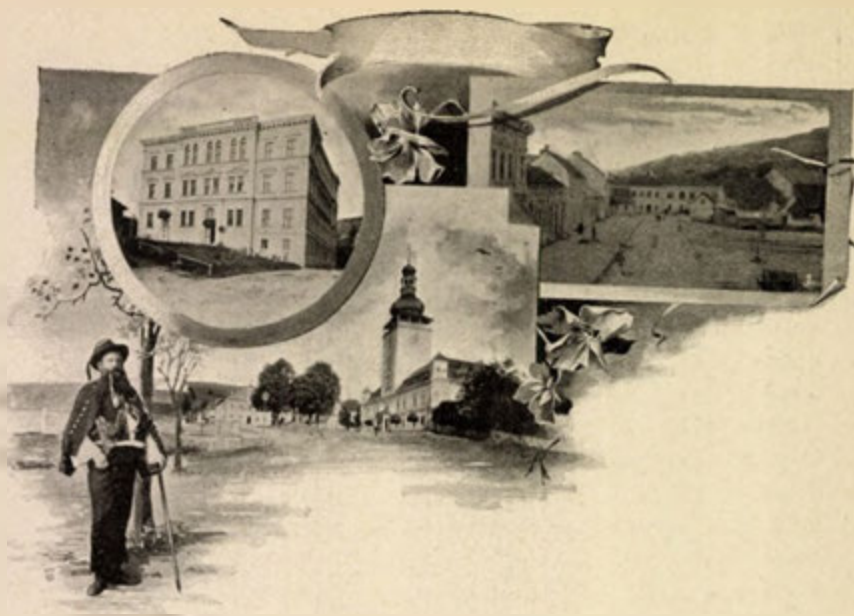
Bernard vydal r. 1886 „Přednášky, konané v hospodářském spolku na Hovězí, a konečný návrh na zřízení rolnické školy v okrese Vseteckém“. Na památku věnuje svým krajanům. — Spisek pozoruhodný! Je valně mezi rolnictvem našim rozšířený. Podáváme tuto obsah: „Něco o poměrech patrimoniálních“, „V novější době“, „O poměrech nynějších“ (t. j. v rolnictvu), „O zalesňování“, „O potřebě zařízení rolnické školy“ (t. j. pro takové mladíky, kteří za dětství rodiče ztratili, po službách se potloukati musejí, co zatím jejich dědictví poručník buď sám spravuje, nebo v nájem dává). — Úlohou rolnické školy bude, dokázati rolníkům, že je grunty jejich nejen vyživiti mohou ode žní ke žni nýbrž že se při trochu rozumné spofivosti též něco zahospodařiti dá, a pak že ta valašská půda není tou rozkřičenou macechou, nýbrž štedrou matkou a živitelkou, když se totiž pilně obdělává . . . Na zařízení školy vypočetl výlohy na 2746 zl. a výdaj roční na 3880 zl. Další přednášky (4.): „Výsledek rolnické školy“, (5.) „O potřebě zařízení hospodářské školy pro ženské“ (přimlouvá se za pečlivější chov dobytka, drůbeže, pěstování zeleniny, lnu a konopí a jiné). Poslední přednáška neméně zajímavá a poučná jest „O hospodaření s obecním jméním“. — Bernard zemřel 50. června 1895. — Myšlénka jeho uskutečnila se aspoň poněkud r. 1900. zřízením zimní hosp. školy!

Polesní: Ant. Seidl za hraběte Mikuláše Illésházy. Od něho pocházejí snad Seidlové na Vsetíně. — Mik. Frant. Sousedík 1720, Černocký 1736, Schneider 1742, Matěj Pallas 1838, C. Kastl byl v panských službách od r. 1809., zemřel na Vsetíně 16. srpna 1869 u věku 89 let. Felix Mader 1869—74 (do výslužby, † v Badenu u Vídně 21. července 1880). — Ferd. Nelhübel 1874—78 (do Lukova a † 1895). — Rud. Sedlář 1878—83 (nyní lesním ředitelem [u Thonetů] v Barvinku v Haliči. Adolf Johnen 1883—89 († 1890 v Brně). — Othmar Merta 1889—99 (nyní ve službách kláštera Rajhradského jako nadlesní v Hlubokém). — Eduard Nickmann od r. 1900.

Jiní úředníci panští: Rud. Diessel, revident (od 1. června 1847 ve službách panských, † 28. srpna 1880); Jos. Spendler, revident po Diesslovi (od 1. února 1860. v panských službách, † 26. října 1893.) Tajemníkem a pak důchodním býval Vilém Fernand do 1. ledna 1897. (Viz XXIII.) Po něm jest syn jeho Emil Fernand. Stavitelem jest Hubert Fleischmann, který také o vrbové plantáže míval péči (na Vsetíně od 1. srpna 1879). Správcem hospodářským v novější době byl Gustav Kybast (nyní ná-

jemce dvoru „Hradiska“ u Rožnova), po něm od 1. října 1898 Ant. Schwar z (po druhé; ponejprv krátký čas za J. Bernarda). Lesním geometrem jest Hugo Opp it z (od 1. dubna 1898). Ředitelem továrny jest (od r. 1897) po Jülkovi Frant. Land ges ell, sládkem v pivovare, kterýž jest od 1. ledna, 1897. v režii statku, jest Karel Has el m a n n (byl jím i za předešlých nájmu, zvláště za dlouholetého nájemce Alb. Ehren ha ft a jenž jest nyní v Hodoníně.

III. Vpády nepřátelské na Valašsko.

(Maďaři, Tataři, Turci 1663 a 1683, „Kuruci“ 1708.)

Od nejstarších už dob bývalo Valašsko a sousední Slovácko v šanc vydáno nájezdům uherským (maďarským). Proto kníže Břetislav I. kázal stavěti hrady a tvrze na hranicích uherských proti sveřepým Maďarům. Valašska měly chrániti hrady Brumovský a Vsacký, jež byly založeny právě na silnici, vedoucí od severozápadu přes Meziříčí, Vsetín, Klobouky a Brumov na jihovýchod, čili podél říček Bečvy, Senice, Kloboučky a Vláry. Vlárský průsmyk pod Brumovem byla obyčejná cesta rotám nepřátelským na Valašsko. Na Slovácko mor. vyrojovaly se opět buď průsmykem Starohrozenkovským, anebo volily pohodlnější ještě cestu k Holiči a Skalici, odkudž zaplavovaly úrodnou rovinu slováckou po obou břehách řeky Moravy, začínajíc od Hodonína až po Napajedla a Malenovice, ano pouštěly se druhdy i na Hanou, pleníce ji až po Olomouc. Někdy zase překračovaly řeku Moravu blíže Lanžhotu, a dávajíce se směrem ku Břeclavě ničily a hubily krajiny daleko široko, od Břeclavy a Mikulova začínajíc až takměř ku Brnu. Tyto cesty nebo přechody z Uher na Moravu volívali nejen Maďaři v nejstarších už dobách, ale i pozdější jejich spojenci a soukmenovci Kumáni, Tataři a Turci. Od 10. téměř věku až do r. 1711. bývalo Slovácko a Valašsko u menších nebo

větších přestávkách, ať ve válce neb v míru, z Uher přepadáváno, vesnice a města páleny a rabovány, lid zabíjen aneb do otroctví odvláčen.

Největší ve starší době vpády nepřátelské dály se za Přemysla Otakara II., který znepřáteliv se s králem uherským Belou o Štýrsko, vedl ustavičné s ním války.

V následujícím věku (od 1313) plenil Moravu po několik roků mocný župan Trenčanský Matěj z Trenčína, až král Jan Lucemburský jej přivedl k pokoji (1321). Za Zikmunda, krále uherského, bratra krále Václava IV., přestaly loupežné vpády Uhrů. Byl pak od nich pokoj, až zase nastaly války mezi Jiřím Poděbradským a Matiášem králem uherským (1468—1471). Když pak po Vladislavovi II. a Ludvíkovi II., kteří kromě Čech i Uhrám vládli, Ferdinand Rakouský dostal se na trůn český a uherský (1526), vzplanula opět válka mezi ním a vévodou Sedmihradským Janem Zápolským, jenž chtěl sám býti králem Uherským. Přívrženci Zápolského v Uhrách činili pak záhubné vpády na Moravu (1539—1540) a plenili a pustošili ji. Než k uherským nájezdníkům brzy se přidružili i Turci, kteří Zápolského a jiná knížata Sedmihradská ve svou vzali ochranu proti Ferdinandovi a jeho nástupcům. Turci sami zahnízdili se v jižních Uhrách (1537) a dobyli konečně i hlavního města Budína, které v moci jejich bylo až do r. 1686. Severní Uhry čili Slovensko náleželo panovníkům Rakouským, jižní Turkům. Turci však činili ustavičné vpády na Slovensko a do Moravy, tak že ustavičné byly s nimi boje. Panovníci naši odváděli jim sice poplatek roční a uzavírali s nimi ob čas mír, avšak Turci nedodrželi skoro nikdy míru. Více než 200 let odváděla se ze zemí našich daň z krve a na penězích proti tomuto „odvěkému a dědičnému nepříteli křesťanstva“, aby se mu odňaly Uhry.

Časem vzbouřili se opět Uhři proti rakouskému panství, jichž vždy podporovali Turci, Tataři, Sedmihradčané, a ti všichni podnikali záhubné na Moravu vpády, loupíce a vraždíce všechno napořád. Zvláště počátkem 17. věku nabyly tyto loupežné nájezdy rozličných těchto pronárodů značnějších rozměrů, trvajíce odtud s menšími většími přestávkami přes sto let.

Vévodové Sedmihradští záviseli více méně od milosti sultánů tureckých, kteří se jich ujímali proti panovníkům Rakouským, když zabažili také po koruně Uherské. Proto bývalo vévodům odváděti roční plat do Cařihradu. Avšak panovníci Rakouští nevzdali se nikdy práva k zemi Sedmihradské, usilující vždy dle možnosti, aby stavové sedmihradští volili muže

na stolec vévodský, který by nebyl zarytým Rakouska nepřitelem. I stalo se, že r. 1657. Turkům znechtivil se vévoda Jiří Rákoczy, prohlásili ho tedy za ssazena a vyzvali stavy zemské k nové volbě. Císař Leopold I. však nemínil toho trpěti, aby Turci nakládali se Sedmihradskem tak jako se svou vlastní zemí, pročež hleděl Rákoczyho zachovati při hodnosti vévodské a po jeho smrti dostati na stolec vévodský muže sobě milého. Tím však popudil na sebe císař sultána Muhameda IV., který vzav si z toho příčinu k válce proti Rakousku, vyslal svého velikého vezíra Achmeta Köpriliho s vojskem na 130 tisíc mužů silným do Uher r. 1663., který oblehl pevnost Nové Zámky. K nim přitrhlo i 100 tisíc Tatarů, kteří měli v držení jižní Rus.

Proti tolika tisícům nepřátel císař nemohl dostatečný počet vojska sehnati. Císařský vojevůdce hr. Montekukuli měl v Uhrách sotva 6000 m.

Turci dobyli v měsíci září t. r. Nových Zámeků a zajižděli odtud loupežně do Moravy.

K obraně země ustanovili se mor. stavové na tom, aby z každého 10. lánu jeden muž pěší a bude-li třeba ze 3 lánu jeden mušketýř a z 15 lánuv jezdec ozbrojený do boje šel. Avšak už zpráva o vpádu tatarském způsobila nevýslovný strach. Obyvatelé rozutíkali se kam kdo mohl do lesův a hor, ukrývajíce skrovný majetek svůj. Při takovém stavu věci možno se domyslit, že branců málo se sešlo.

V této době všeobecného postrachu osvědčili se Valaši srdnatými obhájci vlasti své. Opouštěli s radostí rodiuný krb svůj, aby věnovali páže své vlasti a císaři, aby smyli vinu, již se dopouštěli proti oběma jako někdejší spojenci Švédů. Vypravili se na hranice uherské a činily zde záseky, kde jaký přechod byl možný, obsadili průsmyky, hotovi jsouce brániti jich proti sběři tatarské. Velitelem jejich byl jmenován biskupský lenní soudce Jiří Valerian Podstacký, svob. pán z Prusinovic. Jeho bratr Zikmund Ondřej Podstacký, kr. hejtmán Přerovský, sebral rovněž několik set ozbrojeného lidu a poslal jej bratrovi na hranice.

Zatím Tataři po několikátém už vpádu na Moravu vpadli začátkem měsíce října opět na Moravu, a tentokráte pocítilo to bolestně i naše Valašsko. Té doby odtrhlo se 4000 Tatarův a Turkův od Nových Zámeků, kdež posud hlavní síla turecká stála, zaměřivše k průsmyku Starohrozenkovskému. Odpor Valachů tam na stráži stojících byl proti značné přesile marný. Turci porubali jich 200. druží i s jinými obránci moravskými ustoupili. Veškerá krajina od Uh. Brodu začínaje

až po Vsetín byla nyní vydána v šanc zhoubným nepřátelům. Strach a hrůza zmocnila se obyvatelstva slováckého a valašského. Vlachovice, Pozlovice, Slavičín, lehly popelem. Nejvíce však utrpěly Klobouky a Brumov. V těchto osadách byla to tentokráte už třetí nemilá návštěva od Tatarův a Turkův. Brumov a okolí byly takměř už učiněnou poustkou. Klobouky pak byly rovněž zcela vypáleny a na mizině. Průsmyk Vlárský býval od jakživa těmito dvěma osadám nanejvýš osudným. Dále vypáleny a vydrancovány jsou Vyzovice, kde více než 180 lidu pobito a ostatek do otroctví odvečeno. Po té došla řada na Vsetín. Turci vydrancovali město, pobili 43 obyvatel a odvedli ze Vsetína, jakož i z Ústí, Johanové, Hovězí, Halenkova, Hroznkova, Zděchova a ze Seninky více než 700 osob do zajetí. Ze Vsacka odváděli s sebou 146 koní a 308 kusů hovězího dobytka. Divoši hnali zajatce před sebou svázané, muže i ženy, jako smečku psů, pohánějíce je bičem. Neskonale hoře rozložilo se po Vsacku a všude, kdež netvorové ti se ukázali. Koncem října t. r. byli už v Uhrách zpět. (Viz str. 40.)

Koncem roku 1663. docházela konečně pomoc z Němec a z odjinud císaři do Uher; avšak jelikož Turci pro nastávající zimu ničeho nepodnikali, přezimovalo vojsko císařské též v pokoji. Operace vojenské začaly z jara r. 1664., a to s částečným štěstím pro císařské. Rozhodného pak vítězství dosáhl hrabě Montekukuli nad Turky teprve dne 1. srpna u sv. Gottharda u hranic Štýrských. Poražení Turci žádali o mír, kterýž jim byl na 20 let povolen.

Avšak tento spěšně uzavřený mír v Uhrách neuspokojil. K nespokojenosti přišly i rozpory národní a náboženské. Toho všeho náčelníci stran použili. Přípravovala se revoluce. Ačkoli se podařilo některých náčelníků se zmocniti (Zrinského, Nadasdyho, Frankopána a j.), kteří byli utraceni, tož nicméně trvaly šarvátky a boje v Uhrách ustavičně. Než r. 1677. nabýly tyto boje značnějších rozměrů, když v čelo hnutí postavil se Emerich Tököly. Tököly žádal ve jménu uherských protestantův, aby se jim vrátily všechny kostely ode 30 let jim odňaté, aby se nahradily všechny zabavené statky a mimo to, aby se vyplatilo ještě něco na penězích. Avšak žádosti tyto byly od císařského dvora zamítnuty a tak vypukla vzpoura zjevně. Turci byli ochotni podporovati nespokojence, a to tím více, an docházel už mír s nimi uzavřený (1683).

Za takového stavu věcí v Uhrách bylo Moravě ustavičně býti na stráž. Ačkoli už dosti zbědovaná, zejména jihovýchodní kraje její, Morava nicméně musila pečovati o to, aby byla přichystána k odporu proti opětným vpádům povstalcův uher-

ských a s nimi spojených Turků. Všechna města dostala nařízení (1672), aby se zásobila potravinami a střelivem, v předměstích pak aby šranky mytní byly pevné a v noci spouštěny, obyvatelstvo venkovské aby z rozkazu svých vrchností zbraní se opatřilo a pilně se v ní cvičilo. Roku 1677. dali stavové moravští ohledati hranici uherskou od Lanžhotu počínajíc až k Javorníkům. Kommissie, z Brna vyslaná, ohledala průsmyky, polohu pohraničních osad, náspy a záseky, jež zde onde před časy byly zdělané, ustanovivši se na tom, aby podél řeky Moravy od Lanžhotu počínajíc až ke Strážnici, kde je nějaký brod nebo kde jsou nízké břehy, hráze a náspy se stavěly, na hranicích pak dále k severovýchodu od Strážnice až za Brumov, kde hory a lesy tvoří hranice, a kde silnice nedají se výhodně zásekami opatřiti, aby se vystavěly toliko hradby a ochranné náspy, jež se mají osaditi dostatečným počtem mužstva.

K osazení a střežení hranic těchto doufali stavové vystačiti se 2000 mužů pěších a jízdních. Branci měli stavěni býti od vrchností dle počtu svých lánů. Z 10 lánů měl býti pěšák, ze 30 lánů dragoun, tak že by bylo dle posledního sčítání lánů 1600 pěších a 500 jízdních. Všichni měli býti od vrchností dotyčných vyzbrojeni, vším potřebným opatřeni a na hranice odesláni. Branci měli býti ve službě jen v čas nebezpečí a ten čas měli dostávati dvojnásobný žold. O vycvičení jejich měli se starati ve válce zkušené mužové, kteříž by se našli na panstvích, hejtmany a jinými důstojníky měly býti osoby šlechtické i nešlechtické, jen když byly v zemi osazené a ve věcech válečných zkušené.

Brancům z krajů Brněnského, Znojenského a Jihlavského bylo se shromážďiti k odchodu na hranice v Hustopeči, z Olomouckého a Přerovského ve Valašských Kloboukách a z kraje Hradišského v Uherském Brodě. Nejvyšším velitelem zemských brancův ustanoven hrabě Bedřich Oppersdorf, který byl znalý nejen řeči lidu ale i polohy hranic uherských. Aby pak co možná nejrychleji oznámilo se hrozcí nebezpečí, bylo nařízeno zapáliti výstražné ohně na nejvyšších vrcholcích Moravských Karpat, na Lípové hoře u Strážnice, u Francové Lhoty nad Brumovem, dále u Světlova, na Javorníku u Hroznékově Nov., na Radhošti, u Lukova, na Buchlově a jinde; na hradbách a náspech mělo konečně mužstvo dáti první znamení z hmoždířů.

To vše předložilo se od sněmu moravského ku schválení císaři, a pak hned započato s přípravami a pracemi dotčenými na obranu hranic moravských, resp. slováckých a valašských. Hradby a náspy na hranicích stavěli ponějvíce najatí Valaši.

V létě r. 1678. přehlížel Oppersdorf brance v jednotlivých městech. Koncem pak měsíce září t. r. roznesla se pověst, že shromáždění u Trencína povstalci vpadnouti zamýšlejí do Moravy. Branci byli ihned na hranice odesláni. K jejich podpoře najato 400 Valachů z panství Hukvaldského, Meziříčského a Bystřického, jiných 400 vedl Jiří Škoda na hranice. Z okolí brumovského utekl se lid všecken na hrad brumovský, kterýž byl náležitě připraven přivítati nepřitele. Jinde opět lid rozutíkal se do lesův a hor a jiných míst, jako okolo Vyzovic, Zlína a j.

Než tentokráte obrátili se povstalci proti báňským městům v hořejších Uhrách, kdež řádili mečem a ohněm, dopouštějíce se mimo to hojně loupeže. Neštěstí tedy šťastně minulo. Proto byl branný lid v měsících listopadu a prosinci r. 1678. domů propuštěn, jenom 173 Valachů z výše dotčených panství ponecháno ve zbraní.

Kromě strachu před Uhry a Turky dostavil se r. 1679. a 1680. jiný strach, jenž jímá Moravany, totiž mor, který z Turecka pošed na Moravu zavítal a mnoho tisíc lidí v oběť požádal. Avšak povstalci uherští nelekali se moru tohoto, nýbrž v červnu r. 1680. opětň učinili vpád na Valašsko, zapálili a zloupili Brumov, Klobouky, kdež 22 lidí zabili a 50 i s farářem do zajetí odvedli, pak Světlov, Frenštát, zajíždějíce až k Místku a Frýdku. Mnoho též vesnic požehli a lidu všude zbili veliké množství.

V měsíci červenci jmenoval císař Leopold hr. Arnošta Rydigera ze Starhemberka velitelem hranic moravských, kterýž přišed do Brumova a shledav, že málo branců je na hranicích, svolával věrné Valachy do zbraně a udílel žoldu denního každému hejtmanovi po 30 kr., hejtmánkovi po 14 kr., dvacátníkovi (desátníkovi) po 10 kr., sprostému vojínovi po 8 kr. Zároveň pak přísně zakázal přechovávatí povstalce a je ukrývati; kdo by tak učinil a je veliteli brumovskému neoznámil, tomu vyhrožoval smrtí rožněm, obyvatelům osad hrozil ohněm a mečem (na Brumově 24. července 1680). Císař však neschvaloval takové přísnosti a proto byl Starhemberk brzy odvolán, jenž pak se proslavil jako obhájce města Vídně proti Turkům (1683).

Ku střežení přechodů Trojačky, Javorníkův a průsmyku Lisského byly ze Vsacka, Hukvald a Meziříčska najaty dvě kumpanie valašské (po 160 a 106 mužů). Císařské zbrojnice v Brně, Olomouci a Hradišti poskytovaly zbraní.

Tak stálo na hranicích prostředkem měsíce srpna 1500 mužů pluku Starhemberkova, 600 koní pluku Caprarova a 400

dobře vyzbrojených Valachů. Snadno se domyslíme, že Vsacko a zejména město Vsetín mnoho trpělo po všechna ta léta pochody vojenskými. Nejen že samým Vsacanům bylo chopiti se zbraně, ale bylo jim i procházejícímu vojsku dávatí stravu, byty a jiné věci, což vše našim předkům mnohdy za těžko přicházelo, ale přece seč byli, poskytovali toho rádi, ano se týkalo obrany vlasti, obrany nejmilejší jejich domoviny.

Zatím hroznější všech předešlých doba se přiblížila: válka to s Turky. Turci nepřestávali nikdy podpalovati Tökölyho proti císaři, a sotva vypršel čas 20letého jejich příměří, vypověděli sami císaři válku r. 1683. Jak jen bylo možno císař na všech stranách sháněl se o pomoc proti „odvěkému nepříteli“. Vyzýval německá knížata, Španěly, papeže a krále polského Jana Sobieského, aby mu pomohli odvrátiti strašnou záplavu tureckou. V zemích pak svých vypsál „daň tureckou“, k níž na Moravě každému pánu duchovního a světského stavu přispěti bylo stým dílem ze svého movitého i nemovitého zboží. Innocenc XI. nařídil pak ještě zvláště duchovenstvu, aby obětovalo na Turka co může, i poklady kostelní. Moravské duchovenstvo poskytlo takto 30 tisíc zl.

Vytáhnuvše do pole, Turci zaměřili zrovna na Vídeň, kterouž veliký vezír Kara Mustafa oblehl s 200 tisíci mužů dne 14. července. Ve Vídni bylo toliko 10 tisíc pravidelného vojska, jemuž veleli Starhemberk a český pán K. Kaplíř ze Sulevic. Posádka vídeňská, podporovaná studenty a a měšťany, hájila se rekovně proti bezpočetným útokům nepřátel. Turci daleko široko kolem obležené Vídne zajížděli a všude mečem a ohněm hubili krajinu i lid; na 40 tisíc obyvatelů rakouských a štýrských odvedli do zajetí. Pomoc z Němec a Polska pomalu se blížila.

Co Turci řádili strašně v Rakousích a u Vídne, skličoval nevýslovný strach i naši Moravu. Lidé utíkali se do hor a lesův a skrývali se v jeskyních a slujích. Měšťané i z ohražených měst utíkali a šlechta opouštěla rovněž ze strachu své zámky a hrady. Ve všeobecném postrachu a zmatku moravští stavové neztratili nicméně hlavy. Poslali na hranice uherské 1000 dragounův a 2000 mušketýrův, aby hájili průsmyků (6. srpna), a Valaši konali tam též svou povinnost. Do opevněných míst byly dány posádky vrchnostenské, hrady byly rovněž upraveny na odbytí nepřitele a císařští obsadili průsmyk Jablunecký ve Slezsku, aby zabránili rotám loupežným přechodu. Města pak přísně trestala zbabělce měšťany, kteří ze strachu opustili zdi městské.

Postrach, který jevilý Morava, zejména pohraničné krajiny, nebyl beze vší podstaty. Co Turci lámali si lebky o hradby vídeňské, v téže době činil Tökoly se 30 tisíci mužů záhubné vpády do Moravy; pátil, pustošil a vraždil všude, kam jeho divoké roty zasáhly. Tökoly žádal, aby veškerá Morava jemu už nyní holdovala jako svému knížeti, an beztoho sultán turecký mu jí za odměnu jeho služeb propůjčiti míní, až jenom Vídeň padne do moci jeho!

Než Vídeň nepadla do jeho moci. Stateční obránci vídeňští drželi se s napjetím všech sil svých, až konečně dávno očekávaná pomoc se dostavila. Král polský Jan Sobieský přicházel Moravou s 30 tisíci mužů, dále přicházeli císařský vojevůdce Karel Lothrinský a j. s pomocnými vojsky. U města Tulnu přešla křesťanská vojska v síle 84 tisíc mužů přes Dunaj (7. září) a již dne 12. září pod hlavním velením krále polského udeřeno na Turky. Turci jsou na hlavu poraženi a Vídeň zachována, a s ní i ostatní západní země. Cvailem utíkali Turci od Vídně, zanechavše bohatý tábor v kořist křesťanským vítězům, hotovíce se v Uhrách k tuhému odporu. Než vojska císařská kvapila tam v patách za nimi, dobývajíce na nich nyní města za městem.

Avšak než byli Turci z hořejších Uher dokona vytlačeni a než byli povstalci Tökolyho úplně rozprášeni, zakoušely pohraničné krajiny, zejména naše Valašsko od obou ještě mnoho svízeli. Stráže na hranicích našich osvědčily se jako vždy tak i tentokráte nedostatečnými. Houfy turecké, tatarské a uherské vnikly koncem měsíce září Vlárským průsmekem na Valašsko, spálili opět Brumov, Klobouky a na den sv. Michala (29. září) z pustošili Vsetín. Ze značnějších budov Vsetínských, jež spálili, jmenovati sluší kostel a faru, kteréž byly ze dřeva a stály na nynějším starém hřbitově. Strach a hrůza zmocnily se jakož i jinde veškerého obyvatelstva. Většina se utekla do hor i se vším, co odnésti mohla. Strašné hordy asiatské vnikly až do Frenštátu, který rovněž spálily, načež chtěly táhnouti na Jičín, ale couvly před moravsko-slezskou obranou zemskou zpět do Uher. Kotouče dýmu z vypálených měst a vesnic a mrtvolý bezbranného lidu ukazovaly jejich cestu. (Viz str. 40.)

Ale budiž Bohu chvála! To byl poslední vpád Turků na Moravu. Od těch dob ani okem nespátřila Morava více Turka ve zbrani. Krok za krokem byli Turci od císařských vojsk pod velením Karla Lothrinského a později prince Eugena Savojského tlačeni z Uher, jsouce všude poráženi. Roku 1699. prosili o mír, který s nimi byl učiněn v Karlovicích (ve voj.

hranicí). Mírem tímto jsou po více než 150 letech konečně navraceny všechny země koruny Uherské (mimo Banát) císaři. A vzbouření uherské došlo též svého konce. Už r. 1687. bylo Uhrům na sněmu přešpurském přijati Habsburský panovnící rod za dědičného držitele koruny Uherské č. hož posud nebyli všichni uznávali.

Od Turka tedy bývali jme od těch dob ušetřeni, od Uhrův ještě nikoli. Začátkem 18. věku nastaly nám svízele s nimi znovu. Podnět k nim zavdán tentokráte daleko od nás. Ve Španělsku panovala starší větev rodu Habsburského, která Karlem II. vymřela r. 1700. Podle smluv měly země španělské připadnouti císaři Leopoldovi. Než král franc. Ludvík XIV., který ode dávna byl nepřítelem císařovým a škodil kde jen mohl domu Habsburskému, mínil Španěly získati pro svého vnuka Filipa. O toto „španělské dědictví“ vznikla tedy mezi Francií a císařem válka, která trvala od r. 1701—1714., skončivši pro Rakousko tím, že se mu dostalo dřívějších španělských zemí Neapole, Milána, Sardinie, a nyn. Belgie.

Hned z počátku války usiloval král francouzský císaři způsobiti nesnáze v Uhrách, což se mu také podařilo. Neboť Uhry byly předešlými válkami jenom pokořeny, ale nikoliv uspokojeny. Mnoho bylo věcí, jichž se Maďaři nadarmo domáhali. Tak na př. mrzelo je velmi, že cizozemci jsou v úřadech a hodnostech, že skonfiskované statky dostaly se cizincům, že veliké se ukládají daně, že uherská šlechta a národ jsou odstrkovány a hanobeny atd. I nebylo se tedy Ludvíkovi franc. mnoho namáhati, aby šlechtu uherskou znova proti císaři pobouřil. V čelo její postavil se roku 1703. Frant. Rákoczy, syn Rákoczyho, jenž se účastnil také vzpoury r. 1670. Vedle něho byli nejhlavnější spiklenci hr. Simon Forgács, dva Estrházové, M. Beresényi a Alex. Károlyi, Nespokojenci nebo povstalci uher. jmenují se vůbec také Kuruci.¹⁾

Povstalcům se dobře dařilo, ano vojska císařského v Uhrách bylo málo, většina jeho bojovala za hranicemi o „španělské dědictví“. Rákoczy dal si všude, kam pronikl, holdovati knížetem. Kuruci činili veliké zádavy po krajinách uherských a nesložili zbraní ani tehdy, když po smrti císaře Leopolda r. 1705. nástup e jeho cis. Josef I. sliboval, že napraví všechno v Uhrách, v čem pochybil otec jeho.

¹⁾ Kuruci je zkomolenina z lat. *crux*, *cruciat* *us* t. miles, *cruciat* *i* (kříž, křížák, křížácká výprava). Když totiž táhli křížáci Uhrami do Sv. Země, (1096 a 1206), páchali tam všeliké nezbednosti. Proto dáno později jméno *Kuruci* Turkům, povstalcům a j. loupežným bandám.

Jakož pak druhdy povstalci uherští neušetřili Moravy a zvláště Valašska vpády svými, rovněž i nyní neušetřili jí. Tu nastala Valachům (Vsacanům) opětne neskonělá svízel. Opět jim bylo konati služby obtížné na hranicích, dělati záseky, hlídati průsmyky, stavěti ochranné zdi. Vsetínským pak bylo ubytovávatí vojsko na pochodu a stravovati je, čímž opět poklesli na majetku svém. Sotva že několik roků bylo pokoj, už zase nesnáž válečná tížila naše města, jakož se také toho dočítáme zejména v žalobách a nářcích Dol. města Vsetína, jak na jiném místě uslyšíme.

Kdežto jiní náčelníci povstalců (Kuruců) bojovali v jiných částech Uher, držel se Mik. Bercsenyi blíže našich hranic, v Pováží totiž, a 13. dne m. prosince r. 1703. překročiv hranice mor. stanul u Velké. Odtud hubil a ničil Slovácko až běda! A tak bylo i v letech 1705—1708.

Roku 1708. došlo i na Vsetín. Začátkem května t. r. vypravil se totiž vůdce Ladislav Oczkaj s Kuruci přes Brumov a Klobouky na Vsacko. Prchající obyvatelstvo dědin Polanky, Leskovce a Ústí, pak požár týchž vesnic zvěstoval Vsetínským, že tentokráte platí návštěva zlotřilých hostí těchto městu Vsetínu. Již několik dní před tím povolal zámecký hejtman J. J. Slovatius na 700 okolního lidu, aby opevňovali město proti možnému vpádu kuruckému. Nevíme jak daleko opevnění města (horního) dospělo; hotovo však nebylo, neb aspoň nebylo takového druhu, aby útoku nepřátelskému odolalo. Záleželo na větším díle jen z náspu a srubu na straně severozápadní ku „podsedkům“ a na severovýchodní k Jabloňovému (kdež posud se říká „v šancoch“), potok, který z Jabloňového přes podsedky teče byl asi přirozeným příkopem, kdežto pod Jabloňovým byl příkop snad vyházen. Se strany Dolního města byla Bečva a příkrý i vysoký břeh její přirozenou hradbou Horního města. Toť opevnění nedostatečné, a možná, že nebylo ani dokončeno. Možná též, kdyby s dostatek bylo branného lidu v městě bývalo, že by se bylo ubránilo nepříteli. Avšak co se ještě nestalo! Tehdejší krajský hejtman Přerovský Karel Podstacký z Prus., jemuž byl svěřen dozor i na kraj Hradištský, a jenž si druhdy statečně v obraně vedl, meškal právě v těch dnech s několika sty branci na Vsetíně. Když však uslyšel, že Kuruci táhnou na Vsetín, opustil malomyslně město, zanechav je svému osudu. Tak byli Vsetínští v hrozném nebezpečí tomto sami na sebe odkázáni a na skrovnou pomoc okolního obyvatelstva, jež sem buď strach před Kuruci zahnal aneb které sem dříve Slovatius za příčinou opevňování byl povolal.

Avšak mnoho i z těch, když se nepřítel blížil, nevyslovným strachem puzení opustili město a vzavše něco majetku spasili se útekem na paseky a do hor.

Za takých okolností měl Oczkaj a jeho roty lehkou práci. Dne 7. měsíce května (na den sv. Stanislava v pondělí) vnikli Kuruci do města a po svém způsobu v něm řádili. Napřed jali se přemáhati odpor, který se jim zde neb onde od lidu kladl, pak se dali do vraždění a loupežení. Vnikali do domů nutíce obyvatele, aby jim odevzdali peníze a vzácnější věci, a když se tak stalo, nemilosrdně je povraždili. Někde ukrývali se před nimi na půdách, v komínech a ve stohách. Tu pak na takové volali, že Kuruci jsou už pryč, a když na to vylezli, pobili je. Utíkající před nimi doháněli a ubíjeli.¹⁾ Do zámku bránil jim přístup vysloužilý voják jakýs, obrovského těla, dlouho jim sám odpíraje. Avšak byl konečně přemožen a zámek venkoncem vyloupen a vypálen. Kuruci povraždili na tisíc osob lidu Vsetínského, který zde byl od nich postižen. Mezi zavražděnými byl i tehdejší missionář zdejší jez. P. Stanislav Rapalius. Když město bylo skrz na skrz vyrabováno, tož je zapálili, čímž ho většina lehla popelem. V radnici shořel veškeren archiv městský a s ním vzaly i nejdůležitější listiny za své, kteréž se týkaly města a všelikých práv jeho, nabytých od předešlých vrchností. Horní i Dolní město bylo jediné spáleniště. Spousta byla veliká, mrtvol y zabitých ležely všude na městě po ulicích a v nejbližším okolí.²⁾

---

¹⁾ Šafářovy tři dcery utíkaly ze dvora (n. továrny Thon.) na Čup, nesouce peřiny a mnoho vajec s sebou, jež chtěly zachrániti. Kuruci však jich dohonili, svlékli do naha, pak rozbíjeli o ně vejce a poválevše je v peří, ukrutně zavraždili.

²⁾ Pam. kniha tkalců Krasenských udává pobitých toliko mužů 1053 a „k tomu jedna žena od svého vlastního muže, kterýž jí odešel a mezi rebellanty se dajíc spolu s nimi přišel, zabita byla. Tak všeho všudy lidu zabitého 1054 osob“. (Paměti m. Val. Meziř. a Kr. od Ed. Domluvila).

Pam. kniha obecní v Kloboukách opět praví: „V těch letech byla na Vsetíně výprava z Moravy na 3000. Kuruci pak tam na ně padli, do zámku se dostali a tuto výpravu všechnu zmordovali?! I obyvatele Vsetínské i patera missionáře Rosalio (tak!) z Jesuitů ukrutně zroubali. Na Vsetíně zůstala jen malá částka lidu, jen čtyři chlapci a deset panen!“ A o Kloboukách samých dí: „Kuruci naše město Kl. r. 1704. vypálili tak, že až do r. 1736. dokonale vystavěno nebylo. Sedm let v našich horách na Vyškově jako v létě tak i v zimě jsme zůstávali, co mezi tím lišky, zajáci, vlci a mnohá jiná zvíř z hor vyšly a v městě v pecích sedm let své obydli měly a se tam líhly! — (Pam. m. Brumova od Fr. Pluskala).

Spustošivše Vsetín, Kurci s velikou kořistí hnali se zpět k Johanové a na Hovězí. Četa se jich však trochu opozdila. Vsetínští dodali si srdce, vyrazili na ni za město a po tuhé šarvátce odňali jí něco kořisti a pak švihovku (dělo), jež se nyní chová v Brněnském museu.¹⁾ Když pak Johanovou a Hovězí zloupili, zapálili a mnoho lidu pobili, netvorové ti vrátili se touž cestou, kterou přišli, zpět do Uher.

Nepřítel hrozný byl pryč! Obyvatelé, jižto se byli utekli před záhubou, vraceli se k vypáleným svým příbytkům. Nouze a žebrota byly podílem takovýchto chudáků. Teprve nyní, když bylo možno seznati veškeru škodu utrpenou nepřátelským vpádem, viděla se neskonalá na všech stranách bída. O podpoře vzájemné nemohlo býti ani řeči, jelikož všichni obyvatelé Vsetínští jednostejně utrpěli. Na dlouhé časy byla odtud obě města Vsetína u velikém úpadku, a léta trvalo, než se opět poněkud zvětila. Totéž možno říci i o dědinách, vpádem postižených. „O nešťastném vpádu rebellantském čili uherském“ dlouho ve zlé zůstávalo paměti, ano ještě až podnes ústním podáním dosti živě se ho vzpomíná. Jaké bídy zanechal tento vpád na Dolním městě Vsetínu, dočte se čtenář ve stati o témže městě, kdež dojemným způsobem Dolnoměšťané dovolávají se pomoci úřadů ve svých „reštech“ kontribučních. Kterak byla zbědována jižní Morava, zejména Slovácko a přiléhající k němu krajiny Valašské až po Vsetín, seznali jsme už při vypravování samém. Ale i sněm markrabství Moravského líčil už dne 10. měsíce března 1708. pak i 1709. a 12. května 1710. císaři Josefovi I. živými barvami, kterak den ode dne vystavena Morava pustošení rebellantskému, kterak lid mečem a ohněm hyne a obchod veškeren ustal, kterak i neúroda děsí zbylé obyvatele. Dále žaluje na veliký náklad obranný, na nemilosrdné exekuce kontribuční, na velikou obtíž stavění rekrutův a koní, že země takové dani, jež se jí ukládá, nemůže a nemůže stačiti atd. Avšak daně se neulevilo, náhrada, jež poškozeným krajinám byla udělena, nepostačila. Bída byla na bídu.

Vsacko bylo od těch dob ušetřeno nájezdů. Dne 1. měsíce srpna 1708. utrpěl Rákoczy a Berecsényi v krvavé bitvě

---

¹⁾ Dělo to chováno na Vsetíně a stříleno z něho na Boží tělo, až starosta Václav Raušer odevzdal je do Brna (v l. 50.). Hlaveň dělová je krátká, spočívající na laffetě rovněž krátké o malých kolečkách. Celé dělo čini na nás dojem jako hrubá kolečka (vozik), na němž děti venkovské se vozívaly.

u Trenčína od císařského generala Heistra citelnou porážku. Následkem toho byl, že Oczkaj, strašný tento pustošitel Valašska, se svým plukem přešel na stranu císařovu. Podobně učinil i Blaskovič. Avšak rebellie nebylo ještě konec. Roku 1709. pustošili povstalci Slovácko (Ostroh, Hluk, Slavičín Bojkovice a j.). Ale nicméně věc Rákoczyho od porážky trenčanské čím dále tím více ztrácela přívržencův, a to zvláště proto, že císař Josef I. upřímně se snažil docílit už míru. Nastalo vyjednávání, které konečně vedlo k míru v Szathmaru r. 1711. uzavřenému, jímž dostalo se odpuštění všem, kdož se byli účastnili vzpoury. Rovněž byly povstalým Uhrům zabezpečeny jejich statky, protestantům udělila se svoboda náboženská a ke státním úřadům slíbeno jen domorodce povolávati. Rákoczy nepřijal nabízené amnestie, nýbrž zabral se do Francie a pak do Turecka, kdež zemřel r. 1735. Mezi vyjednáváním szathmarským zemřel císař Josef (17. dubna), a po něm nastoupil Karel VI., otec Marie Terezie, který ukončil též valku o španělské dědictví r. 1713. a 1714. mírem Utrechtským a Rastattským (Bádenským).

Minuly tedy strastiplné doby v pádů nepřátelských, jimiž od nejdávnějších dob byly vystaveny naše krajiny Turkům, Tatarům a Uhrům na pospas. Uplynula hezká potom řada let, než se vlast naše vzpamatovala ze všech těch svízeli. Avšak jako by Morava nebyla měla ještě dosti útrap z běhů válečných, dostavily se ještě po ukončení poslední rebellie uherské všeliké živelní pohromy, jimiž nouze a bída vrcholu svého dosáhla. R. 1712. bylo veliké sucho a pád dobytka, od roku 1713—1715. zuřil opět strašný mor, který si na tisíce lidských životů vyžádal. Přes bídu všeobecnou bylo co rok zemi odváděti značnou daň na vedení války s Turky, která opět po čtyři léta trvala (1714—1718.).

Válka však tato vítězstvími Eugena Savojského vypadla šťastně pro císaře, kterýž po ukončení jejím získal Banátu navždy a jiných zemí tureckých (do r. 1739.). Turci pomalu scházeli, až se ocitli na stupni nynějším, v úplném totiž vysílení a rozkladu. Vzdělanost evropská, svět křesťanský, zatlačí je bohdá co nejdříve do Asie zpět, odkud byli někdy přišli. Uhři (Maďaři) konečně přátelili se čím dále tím více s myšlénkou Rakouského mocnářství, když jim hověno bylo v ohledu politickém i národním.

* * *

V pozdějších dobách byl Vsetín ušetřen nepřátelských vpádů, vyjmouc r. 1742., kdy Prusáci, bojující s císařovnou Marií Terezií o Slezsko, přepadli Vsetín a mnoho sukna zde

rekvirovali. Za to tížily naše města tenkrát, jakož i v 7leté válce (po níž Slezsko připadlo hrabivému Bedřichu II.) kontribuce, přípreže a dovážky obilí do císařských skladů, zejména do Olomouce. Totéž podnikal Vsetín i v pozdějších válkách francouzských (1794—1815.), kdy od Vsetína dovážen na př. oves z Veselí až do Štokera, nebo z Brodu do Olomouce, z Hodonína do Slavkova atd. (Viz str. 55, 63 a 65.)

Od francouzských válek byl v Evropě střední více méně pokoj a mír, až v roce 1818—49. bylo válčiti našim vojskům proti vzbouřeným Vlachům a Uhrům. Roku pak 1866 vedli jsme opět krušnou válku s Prusy a spojenými s nimi Vlasy. Ve Vlaších zůstali jsme vítězi, ale s Prusy ztratili jsme bitvu hlavní dne 3. července u Král. Hradce. Po bitvě té couvalo vojsko naše před Prusy až k Vídní, a Prusáci obsadili veškeru téměř Moravu. Na Vsetíně sice nebyli, ale za to našeho vojska a spojeného s ním vojska saského protáhlo městem 17. července hojně. Z rakouského vojska byl to šestý armádní sbor podmaršálka Ramminga. Táhl ku Brumovu a Vlárským průsmykem do Uher. (Viz XVI.)

IV. Portáši.

Od nepamětných dob až do prvních let věku 18., byla Morava, zejména Valašsko a Slovacko, za menších neb větších přestávek v nepřátelském styku se sousední zemí uherskou. Vpády Tatarů, Turkův a Uhrů bolestně se dotýkaly našich krajů. Časté tyto nájezdy loupežné měly mimo zpustošení a ožebračení krajiny i ten následek neblahý, že se vyvinulo jakési soustavné loupežnictvo, jež se provozovalo ze Slovák do našich krajův i v čas míru. Lid zdivočilý, jak přirozeno, válečným řemeslem a uvyklý na kořistování a pohodlnější život, oddával se loupežnictví i tehdy, když zbraně odpočívaly.

Kromě nájezdův a vpádův uherských měly však též jiné války, zejména 30letá, veliký podíl na vzniku loupežnictva. Nedávali se však na loupež toliko Slováci uherští, ale i mnozí Slováci moravští a Valaši. A není divu! Vpády nepřátelskými přišli krajané naši o veškeren majetek svůj, zachovavše si toliko nahý život. Ký tedy div, že nemajíce naděje na nějakou pomoc, ana země byla všeobecně zbědována a zoufajíce sami nad sebou, že opouštěli mnozí z nich spálené a pobořené chatky a zpustošená políčka a zacházeli do hor, aby odtud podnikali na svůj vrub výpravy loupežné. Krajiny, válkou nepostížené, osamělá místa, dvorce, paseky, dědiny a města, vpády nepřátelskými nedotknuté, bývaly cílem jejich. Pro uschování lupy a sebe samých, byly pak naše valašské hory, rokly a ráztoky jako stvořeny. Neproniknutelné lesy bukové a jedlové prostíraly se podél hranic uherských a na Valašsku našem, a protož výbornou byly skrýší pro loupežníky.

Založení osad Hovězí, Halénkova, Zděchova, Hrozenkova a Karlovic ve druhé polovici 17. věku (a později), mělo mimo jiné i ten účel, aby loupežnictvu poněkud přítrž se učinila.

Avšak na loupežnictví dávali se i jirí lidé lehkomyšní, štitící se práce a námahy tělesné. Byli také někteří, jižto s ne-

přítelem, zvláště druhdy se Švédy, později s rebellanty uher-skými drževše, stávali se loupežníky, bojíce se navrátiti se domů a k obvyklé práci domácí, aby nepadli do rukou spravedlnosti.

Kterak odpomoci tomuto zlu? Kterak vypátrati a zmoc-niti se zbojníků? Vojska v čas pokoje bylo málo, a přišlo-li, bylo už pozdě; neboť loupežníci dávno už byli v bezpečí horském, kamž je těžce ozbrojení a nemotorní řadoví vojáci stíhati nemohli. Pomýšleno tedy zříditi zvláštní ochranný sbor z obyvatelstva samého, valašského, který by nejlépe dovedl loupežníkům odolati. Toť vznik portášů čili fortášů nebo portovních!

A zajisté hodilo se obyvatelstvo domácí k úkolu takovému nejlépe. Znalof lesy a všechny tajnosti jejich, byla mu známa povaha i jména loupežníků, zlodějů, povalecův a všech takových osob, které lehkým toliko chtěly žíti způsobem a na útraty svých krajanů, případně sousedův. Hodiliť se ovšem ku takové službě jen zachovalí, odvážliví, opatrní a chytří lidé, kteří by, znajíce všecky spády rotý loupežnické a zlodějské, krok za krokem je pronásledovali, až by je do rukou svých dostali.

Kdy tito portáši vznikli, není odnikud známo. Zdá se pravdě podobno, že původně někteří neohrožení obyvatelé sami, na vyzvání snad vrchnosti své jali se loupežníky stíhati a od nich si vůbec pomáhati. Později poskytováno bezpochyby takovým stíhatelům i nějaké odměny nebo nějaké vůbec výhody, jsouce napotom vždy proti loupežníkům, vyskytli-li se kde, upotřebováni. Uprostřed 17. věku, kdy už zaručené máme zprávy, vidíme, kterak sbor portášský na rozkaz císařů samých byl povolován, svoláván a rozpouštěn, nebylo-li ho třeba. Na konci 17. a na začátku 18. věku, kdy Uhři se bouřili a s Turky vpadali do Moravy, upotřebováno portášův i na střežení hranic. Když minulo nebezpečí se strany Uher, bývali buď rozpouštěni anebo pečovali jen o bezpečnost vnitřní na způsob nynějších četníků. Vyzdvihování portášů v čas války stávalo se vždy k návrhu komandujícího generála, v čas pokoje k návrhu zemského hejtmana. V čas války byli tedy podrobeni pravidlům vojenským, v čas pokoje zák. zemským.

První stopy úředního jednání o portáších máme z r. 1638., kdy ze dne 31. m. března cis. Ferdinand III poroučí hr. Sal-movi, tehdejšímu zem. hejtmanovi, aby vyzdvihnul na obranu země sto věrných Valachů. Týž císař dne 2. m. dubna t. r. v téže záležitosli píše, poroučuje veliké opatrnosti, jelikož je nesnadno rozeznati věrných od nevěrných. Dne 3. m. ledna

r. 1641. píše císař v téže záležitosti. Císař Leopold I. rovněž mnoho poslal na Moravu listů, týkajících se portášů, buď jejich vyzdvižení, buď prodloužení jejich služby nebo zmenšení jejich počtu.

Jakož pak tehda svolání portášův od povolení císařova záviselo, tak i vydržování jich ze státních prostředků bylo obstaráváno. Někdy však, když císařské důchody sotva stačily na jiná vydání vojenská, bývali stavové vyzýváni, aby zapravili potřebná na portáše vydání. Vydání tato však vždy se stavům nahradila, obyčejně při příští kontribuci zemské.

Stávalo se zhusta, že byli-li portáši rozpuštěni, loupežnictvo se nápadně rozmohlo, a nebylo jinak, než opět je zříditi. Byli sice proti loupežníkům vysíláni zemští branci nebo i řadové vojsko, než ti nesvedli ničeho. Pročež sáhnuto opět k osvědčeným portášům. Ba vzniklo dosti důvodné podezření, že rozpuštění portášové, rozmrzení a nespokojení nad svým propuštěním sami zbojníky a zloděje buď podněcovali nebo jim nadržovali, aby jen brzy zase byli do služby povoláni.

Byl-li císař mimo Vídeň, na př. v říši Německé, neb jinde v cizině, býval zem. hejtman splnomocněn „v pádu naléhavé potřeby“ portášův až po určitý počet sám povolati a i potřebný na ně náklad až po jistou sumu z císařských důchodův vykázati. Než císař Leopold usiloval také mnohokráte o to, aby výlohy na portáše nesla země sama, jelikož ústav portášský sloužil zemi, tvoře tak říkajíc její policii. Avšak stavové moravští od r. 1666., kdy císař ponejprv o té věci se vyslovil, až do r. 1700. stále odpírali úmyslům císařovým. Roku 1700. dne 30. m. června vzali sice stavové na sněmu zemském shromáždění vydržování portášů na sebe, ale toliko na jeden rok, odvolávajíce se zároveň na osvědčení své ze dne 7. m. února r. 1699. a poukazujíce k tomu, že by nejlépe bylo, portáše naprosto zrušiti, jelikož země za příčinou uherského povstání hojně vojskem je obsazena a že se tedy není čeho od loupežníkův obávati. Rozpuštění tedy portášů bylo nejv. reskriptem ze dne 19. měsíce července r. 1700 povoleno. Avšak netrvalo dlouho a loupeže přes to, že vojsko bylo v zemi, opět se vzomhly, zejména v Hradištském a Přerovském kraji (Slovácku a Valašsku).¹⁾ Portáši jsou tedy opět povoleni r. 1702., ale r. 1704. zase rozpuštěni, načež r. 1706. znovu vyzdvižení, a to už na útraty stavův.

¹⁾ Vsacko náleželo ku Hradištskému, Meziříčsko a Rožnovsko ku Přerovskému kraji.

Tak se ústav portášský ustavičně kolísal, tu se povoloval, tu se rozpouštěl, až konečně r. 1717. stavové nabyli přesvědčení, že portáši jsou prospěšní ano potřební pro bezpečnost majetku v krajině a pro odvarování loupežníkův uherských. Návrhy sněmu zemského v té věci došly nejvyššího schválení, a tak od r. 1717. až do r. 1829. nepřetržitě konali portáši svou službu. Skládali se z poručíka, šikovatele, náměstka šikovatelova, pěti desátníkův a 54 prostých. Zbrání portášovou byl silný obušek (hůl se sekyrkou na hoře, jež byla rukověť), krátká ručnice, obyčejně perletí a mosazí vkusně vykládaná a šavle. Kromě toho měl portáš pletenou mošnu na chléb, toulec na prach a olovo a provaz na spoutání chycených loupežníků. Provaz měl na konci olověnou kouli; portáš hodil po loupežníku provazem, který se pak koncem svým kolem těla loupežníkovy otočil a jej k zemi porazil. Za uniformou měli portáši svůj národní kroj valašský: tmavozelené župice ze vsetínského sukna, podobný brunclek, úzké nohavice z bílé huně, na nohách opánky nebo vysoké boty se střapci, na hlavě vydrovku. Zvláštních odznaků pro důstojnosti své neměli. Platu dostávali poručík 30 zl., šikovatel 6 zl., desátníci po 5 zl. měsíčně a prostí po 8 kr. denně.

Když byli portáši upotřebeni mimo okres jejich, dostával desátník příplatkem 7 kr. a prostý 5 kr. denně. Zbroj, střelivo a všecky ostatní potřeby zaopatřovali si sami ze svého žoldu. Sbor portášský dělil se v šestero desátnictvo po devíti mužích a jednom desátníku. Tito měli své stanice v Čeladné (u Místku), Karlovicích,¹⁾ Hrozněkově, Bystřičce, Hošťálkově a v Lidečku (časem býval v Johanově a na Hovězi desátník s jedním mužem.) Z každého desátnictva povinni byli čtyři prostí se svým desátníkem celý měsíc ponůcky ve svém okrese vykonávati, načež od jiných byli vystřídáni. Ale v čas potřeby vytáhlo veškeré mužstvo. Poručíkovi a šikovateli náleželo vrchní dozor nade vším sborem vésti a za měsíc aspoň jednou každou stanici přehlédnouti.

Zprvu vstupovali do sboru portášského lidé, kteří se dobrovolně sami přihlásili u c. k. krajských hejtmanů, kteří je i pod přísahu brávali. Mimo dobrovolné vstupování nebo doplňování býval druhdy i ten obyčej, že loupežníci na milost vzatí rovněž do sboru bývali přijímáni. Způsob to zajisté ne-

---

¹⁾ Nejsilnějším v Karlovicích portášem byl Stavinoha a nejobratnějším, ač byl malý, Malina z Hošťálkové. Ve Velké Bystřici byl šikovatel („felbáb“), v Lipníku lajtnant. Roku 1791. však zemřel jako portášský lajtnant Jiří Křenek ve Velké Bystřici!

bezpečný, jelikož takovým lidem bylo snadno loupežnictvo rozšířiti, napadlo-li stavům portáše rozpustiti.¹⁾ V pozdějším pak čase musil každý, kdo do sboru přijat býti chtěl, mravně zachovalým, na Valašsku rozeným a usedlým býti. Vešlo pak dále ve zvyk, že portášství bylo v některých rodinách dědičným, přecházejíc s otce na syna. Doplnňování portášů dalo se následovně: Když nějaké místo se uprázdnilo buď smrtí, buď starobou nebo neschopností nebo konečně propuštěním z pokuty, navrhl poručík, jímž býval některý zámožný fojt, krajskému úřadu tři kandidáty. Ten pak přeptav se o jejich mravní zachovalosti a spůsobilosti u jejich vrchnosti, odevzdal návrh ten se svým dobrozdáním ku zem. guberniu. Toto předložilo návrh výboru zem., který ho buď zavrhl, buď z ponavržených toho, jenž se mu dle předložených písemností nejhodnější býti zdál, vyvolil a zem. guberniu oznámil, které konečně volbu potvrdilo a kraj. úřadu sdělilo.

Když Prusové r. 1742. jako nepřátelé císař. Marie Terezie hrnuli se na Moravu, povoláni portáši valašští a Valaši vůbec jako osvědčení, bojovníci do zbraně. A skutečně se podařilo Valachům pobiti v Napajedlích na 300 pruských vojákův a i jinde vyznamenali se hrdinstvím. (Viz str. 55)

R. 1787. navrhovali stavové, aby ústav portášů rozmnožen a na všechny kraje mor. rozšířen byl. Ale návrh jejich byl zavržen, poněvadž tehdejší už mnohem lepší policejní ústavy postačovaly udržovati bezpečnost vnitřní. R. 1795. zřídili slezští stavové sbor portášský o 20 mužích, 2 desátnících a 1 šikovateli, kterých podřídili mor. poručíku, začež dostával příplatek 10 zl., což trvalo až do r. 1801. Toho roku však

---

¹⁾ R. 1739. bylo šest loupežníků na milost vzatých mezi portáše vřaděno, totiž Jan Koláček, Josef Kovář, Václ. Šimurda, Jan Šimurda, syn před., všichni ze Zubří, pak Jiří Hajný z Bystřičky. Naproti tomu portáš Michal Šestohrdý z Krasna vstoupil do rotý loupežníka slovenského Janošíka, a byl pak 24. dubna 1643. v Hradišti oběšen. Na zač. 18. věku byli nejpopověstnější loupežníci na Valašsku Ondráš (Ondřej) a Juráš (Jiří), jichž hlavním úkrytem býval vrch Ondřejník na panství Hukvaldském. Ondráš byl synem rychtářovým z Janovic na panství Frýdeckém a jeho soudruh Juráš byl roz. z Morávky. Na Ondráše byla veliká suma peněz vypsána a slíbena i loupežníkovi z jeho bandy, mimo to i milost měla se mu dostati, dovedl-li by svého vůdce živého nebo mrtvého vrchnosti frýdecké. Juráš zabil tedy svého soudruha při muzice ve Sviadnově obuškem a dostal si benou odměnu (1715) Však i on byl na to chycen a utracen, když se neodřekl loupežnictva. Téhož skoro času (13. března 1713.) byl oběšen v Lipt. sv. Mikuláši „horní chlapec“ dotčený Janošík (Juro Janošiak), jenž pocházel z Tarchové v Trenčansku.

slezští stavové vzali správu portášů do své ruky. Od r. 1796. byli portáši také u věcech finančních (jako pomocníci fin. stráže) upotřebováni.

Tak kvetl ústav portášův až do let 20. 19. věku. Roku pak 1820. poznávalo se už, že svému účelu více nedostačuje a pomýšleno zrušiti jej. Udržel se však ještě až do konce téměř roku 1829. Na návrh stavů mor. ze dne 17. m. října r. 1828. byli portáši nejv. rozhodnutím ze dne 10. m. pros. r. 1829. navždy rozpuštěni; poručík dán do výslužby, ostatním dostalo se odbytného buď celoroční služba, buď čtvrtina nebo polovice z ní, jak dlouho který ve sboru trval. Ve Slezsku byli zrušeni už r. 1827. Vzdělání, které se čím dále tím více šířilo mezi lidem, umenšujíc vraždy, loupeže a zločiny vůbec, dále rozsáhlejší upotřebování fin. stráže: to bylo příčinou, že portáši, byvše omezeni na malý obvod působnosti své, stávali se co rok nepotřebnějšími, až konečně po více než dvoustoleté záslužné činnosti byli zrušeni.

O portáších, těchto „národních četnících“, posud na Valašsku živá je paměť. Jejich chytré kousky a chrabré boje s loupežníky posud udržely se v pověstech lidu valašského. Hojně k nim látky poskytly rovněž bandy zbojnické a jejich poklady po horách valašských prý pozakopávané. Také se ukazují podnes místa v horách těch, kde se portáši za noci scházeli, majíce namířeno vyraziti na sběr loupežnickou. Tak na př. na Vsacku na hoře Cábě byla do let 70tých tak řeč. „fortášská“ jedle přes 2 m. v objemu mající, u níž portáši mívali své obyčejné dostaveníčko.¹⁾

---

¹⁾ O portáších pěkné je pojednání v kal. Koledě na r. 1851., odkud jsme také svá data o nich čerpali, pak v Notizenblatt d. hist.-stat. Section r. 1858. č. 8. Kromě toho najdeš pěkné o nich čtení ve „Sborníku“ muzejní spol. Valašsko-Meziríčské, 1884, I. a v „Novinách z Pod-Radhoště“, r. 1900.

V. Církevní poměry na Vsacku.

a) Doba husitská.

Učení mistra Jana Husi proniklo nejen v Čechách, ale i na naší Moravě. Z toho také poznati lze, kterak obě země nejen v politických věcech za jedno byly, stejného zakoušely osudu, ale že i v náboženském ohledu vždy stejné byly myslí. Po upálení mistra Jana (6. července 1415) nezdolným proudem, a jako na odvetu jeho tvrdým soudcům kostnickým, rozlévalo se všudež po městečkách i dědinách českých a moravských učení nové, kteréž slibovalo vyznavačům jeho poklid duševní a pokojné svědomí. Šlechta a lid přilnuli k němu se srdcem vroucným.

Na Moravě přičinil se nejvíce o rozšíření kalicha tehdejší hejtman moravský Lacek z Kravař, dávný přítel Husův, a pak jeho synovec Petr z Kravař, pán na Strážnici. Mimo ně všechny vrchnosti, jež se přidaly k novému učení, podporovaly a šířily husitismus mezi svými poddanými. Tak na Vsacku již r. 1417. majetník panství Vs. Předbor z Cimburka, jenž náležel ku straně mírných kališníků, dal průchod novému učení mezi svými poddanými. Pod věhlasným Janem z Cimburka ještě valnějšího musil učiniti pokroku, an, jakož jsme svrchu podotkli, byl tento pán horlivým Husitou. O kněžích nebo kazatelích husitských nemáme ovšem nikde zaznamenáno, avšak můžeme za to míti, že majetníci panství Vs. jako horliví přívrženci učení Husova nezůstávali bez nich, že jednak povolávali k nám kněží husitských, jednak podporovali účinně jejich práci. O kněžích katolických na Vsetíně nebo někde v okrese našem není rovněž nikde zmínky. Ano někde kněží katoličtí přestupovali ke kalichu, stávající se pak duchovními správci osady své. Pravdě podobno je, že i na Vsetíně kněží podobně učinili.

Lid tak se dával přesvědčovati husitským kazatelům, že šmahem přijímal učení jejich. Učení toto bylo něco nového. Ačkoli pak, jak víme sami ze zkušenosti, nepřilne obecný lid tak snadno ku novotám, jež se mu ohlašují na poli vědeckém a technickém, tož náboženství činilo téměř vždy výjimku. Za jedno rozhorčení spravedlivé, které se zmocnilo lidu česko-moravského pro odsouzení a ukrutné upálení mistra Jana, za druhé odpor koncilia Kostnického proti přijímání pod obojí způsobou, za třetí vítězná válka, již Husité podnikli na obranu „zákona božího“, za čtvrté konečné uznání Cechův a Moravanův za pravověrné syny římsko-katolické církve od koncilia Basilejského (1433) tak řečenými kompaktaty a prohlášení jich slavné v Jihlavě (1436): to vše účinkovalo na rozšíření husitismu v našich zemích.

Naši předkové byli pak věrni kalichu a učení prvotních kazatelů husitských, zachovávající vůbec úmluvy (kompaktata) Basilejské, až téměř do 16. věku. V druhé polovici však 15. věku sběhly se opět dvě důležité věci: založení Jednoty bratrské (1457) a zrušení kompaktat (1463) papežem Piem II. Kompaktata netěšila se nikdy přízni papežské. Papežové usilovali vždy o to, aby se jich Čechové a Moravané zřekli a byli takovými údy církve římské, jakož jimi byli před Husem. Avšak předkové naši bránili se tomu úsilně. Když pak dosedl Jiří Poděbrad na trůn český, hájil jich tento šlechtetný král tak, že nedopouštěl žádného jiného učení v zemi leda kališnického, jakž ustanovovala kompaktata. Proto pronásledoval zbytky tábořské, které roztrouseny byly po zemi od bitvy Lipanské (1434), proto nastupoval též přísně proti učení bratří českých, kteréž se málo jen odchylovalo od učení tábořského. Od Jiřího až po Ferdinanda II. neostalo už nikdy bez hádek a novot náboženských v Čechách a na Moravě. A jakož jsme byli pravili, že lid je nejvíce přístupný novotám náboženským, tož se tak povždy stávalo. Lid přijímal pak pronásledované učení bratří českých, šlechta se mu rovněž naklonila přízní svou, a tak většina národu druhdy husitského stala se přivržencem učení bratrského. Však i reformace Luthrova v Němcích (1517) působila později na naše země. Na Moravě přijala ji města německá, která druhdy urputně zamítala husitství, a pak část šlechty. Ostatek obyvatelstva slovanského přidržoval se učení bratrského.

b) Doba bratrská.

Jednota bratrská založena byla roku 1457. bratrem Rehořem ve vsi Kunvaldu na panství Žamberském, náležejícím králi Jiřímu z Poděbrad. Přidržovali se celkem učení a řádů kostelních někdejších Táborův, avšak zamítali rozhodně všeho užívání zbraně ku hájení nebo dokonce rozšiřování svého náboženství. Hlavní pak jejich péčí bylo, že se starali o přísnou mezi sebou kázeň, žijíce při tom dle zásad mravnosti a provozující velmi účinně lásku ke bližnímu. Přes všechna pronásledování svá šířilo se učení jejich valným krokem po Čechách a po Moravě, a než minul 15. věk, měli bratři čeští okolo 200 obcí a modliteben (sborů) v Čechách a na Moravě. V Mladé Boleslavi v Č. měli vyšší školu, kterou navštěvovali i mladí šlechtici čeští. Podobné vzdělávací a vychovávací ústavy měli na Moravě zvláště v Přerově, Fulneku, Prostějově a Ivančicích; sbory a školy měli pak v Uher. Brodě, ve Strážnici, v Napajedlích, v Ostroze, Slušovicích, ve Slavkově, v Lipníku, Hranicích, ve Valašském a Velkém Meziříčí, ve St. Jičíně, v Třebíči, Náměšti, Krumlově, Byteši, Lulči, Šternberku a jinde.

Vydávajíce spisy a traktaty na obhájení víry své, bylo bratřím z počátku tajiti míst, v nichž řečené věci se tiskly. Tak na př. sloula jim Ml. Boleslav horou Karmelem, Litomyšl horou olivetskou, Ostroh horou Engadin, Lulč horou liliovou (mons liliorum). — Jakož dotčeno i šlechta moravská přidávala se k učení bratrskému a hájila je. Tak náleželi ku bratřím: Žerotínové, Boskovicové, Valdštýnové, pánové z Doubravic, Kunovic, Vičkova, Perštýna, Cimburka a jiní.

Bratřím přezdívali Pikartův a Valdenských¹⁾, od kacířské to sekty francouzské, s níž však nic neměli společného. Nicméně, jak už podotčeno, netěšili se bratři za dlouhý čas nijaké přízni králů českých. Již král Jiří vydal r. 1468. rozkaz: „aby jeden každý pán na panství svém na to pozor měl, aby kohokoli z Pikartů může, jímal, zjímané podle příčin a svobodného soudu káral.“ Král Vladislav II. vydal r. 1473. na sněmu Benešovském nařízení, aby bratři byli do čista vyhlazeni. Jediný biskup Vratislavský Jošt varoval před násilím, jelikož mučedlnictví nové toliko vyznavače zplozuje. Jako psanci skrývali se mnozí z nich v lesích a jeskyních. Za dne nesměli ani ohně si rozdělati, aby kouř je neprozradil.

¹⁾ Poněvadž první jejich biskupové přijali svěcení od Valdenského biskupa Štěpána!

V noci se pak scházeli, čítali písmo sv. a posilňovali se u víře. Napadlo-li sněhu, kráčel jeden za druhým v téže šlepěji, a aby slídiče oklamali, vlekl poslední z nich haluz po sněhu, aby se mysli, že nějaký drvoštěp cestou šel. Mnoho jich též odešlo do Pruska, a mnoho jich našlo útočiště svého na Moravě.

Tehdejší však biskup Olomoucký Tas z Boskovic (1457—1482) nechtěl rovněž bratří na Moravě trpěti a za výstrahu dal jednoho z nich, Vyškovského měšťana Cholavu, jako kacíře na hranici upáliti. Než celkem dařilo se bratřím na Moravě mnohem lépe nežli v Čechách, i potom když král Matiaš uherský opanovav proti Vladislavovi II. Moravy r. 1488. vypověděl odtud bratří do země Multanské. Někteří odebrali se sice do vyhnanství, veliká jich však většina, jsouc chráněna pány, zůstala v zemi. A když po smrti Matiašově (1490) království uherské Vladislavovi II. se dostalo a když Vladislav onen Benešovský mandát zrušil, vrátili se i ostatní z Multan zpět. Než Vladislav II. i potom vydal přece ještě několik dekretů na pronásledování bratří (1503, 1506, 1508, 1510); avšak moravská šlechta jak jen mohla hájila bratří, nedopouštějíc, aby dekreta řečené vykonávány byly se vši přísností. Bratří byli v čas tohoto pronásledování tak hluboce o své víře a o pomoci božské přesvědčeni, že když několik jejich nepřátel náhlou smrtí sešlo (Jan Filipec [Bosák], Varadinský biskup, rodem Prostějovan; Albrecht z Kolovrat, nejvyšší kancléř; Augustin, v právních doktor v Olomouci a j.), měli to za trest od Boha. Ano odtud vzešlo i mezi samými jejich nepřátely přísloví: Mrzí-li koho život, ať jen se protiví Pikartům, déle roku živ nebude.

Tak žili bratří ustavičně jsouce jako kacíři pronásledováni až do reformace německé r. 1517. Vystoupení však Martina Luthra zaujalo té doby veškeru pozornost i v našich zemích, a to bylo příčinou, že se na bratry jaksi pozapomnělo, kteří z toho znamenitě uměli kořistiti. Jejich kazatelé jsou ustanovováni jako domnělí kališníci na fary městské i vesnické.

Za Ludvika II., který rovněž nechtěl trpěti v zemi žádného vyznání jiného kromě katolického a kališnického, byli bratří též jímání a jako kacíři upalováni nebo mečem popravováni; než na Moravě opět šlechta se jich velikomyslně ujímala. Olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo (1497—1540) velmi stěžoval si do „Pikartů“ moravských, ale vždy narážel na tuhý odpor panstva moravského. Ludvíkův nástupce Ferdinand I. (1526—1564) měl se z počátku shovívavě ke bratřím kteří r. 1528. odvážili se veřejně míti synody a ordinace. Ustavičné pak války s Turky a nepokoje v Němcích, jež

vznikli reformací, zdržovali krále z počátku od náboženských věcí domácích. Avšak brzy jal se jim věnovati takovou pozornost, že mandát za mandátem vydával proti Luteránům a Pikartům. Avšak mandáty měly opačný účinek. Jako někdy za pronásledování křesťanů skrze císaře římské vyznavačů křesťanské věrouky přibývalo, ano jako se zhusta stávalo, že obyvatelé římské při pohledu na mučené avšak statečné křesťany, též křesťany se stávali, rovněž se dalo i za dob Ferdinandových: v pronásledování sílili a tužili se bratří a svou neohrožeností a příkladným životem svým rozmnožovali jen svou obec. Roku pak 1547., když král Ferdinand bratru svému císaři Karlu V. proti protestantským knížatům německým pomáhal, rozkazoval stavům českým, aby pomocné vojsko své vyslali rovněž za hranice proti dotčeným knížatům. Avšak stavové pod obojí, jichž byla většina a jsouce zároveň oddáni novotám německo-protestantským, odepírali rozličnými vytáčkami pomoci své. Když pak knížata německá byla poražena v bitvě u Mühlberka (24. dubna), král Ferdinand užil toho vítězství ku pokoření a potrestání odbojných stavů českých. Někteří z nich byli odsouzeni na smrt, druzí ztratili statky své, jiní opět byli pokutováni na penězích. Nejvíce však utrpěla hněvem královským města. Musilať postoupiti královi svých statkův a důchodův a skládati veliké pokuty peněžité.

V měsíci říjnu na to došlo na bratry. Ferdinand obnovil mandáty krále Vladislava II. jimiž se zakazovali sborové bratrští. V lednu pak r. 1548. vydal z Augšpurka ostřejší ještě nález proti bratřím, daje ho přísně provésti zvláště na panstvích, jež odňal pánům z Jednoty bratrské (Arnoštovi Krajířovi Brandýs nad Labem, Bohušovi Kostkovi Litomyšl a j.). Sborové bratrští jsou zavřeni, bratří nuceni přiznati se veřejně buď ke straně pod jednou, buď pod obojí; neboť jen tato vyznání mnil král trpěti v zemi; kteří toho nechtěli učiniti, vypovídání jsou ze země. Většina se jich tedy z patera panství (Brandýsského, Litomyšlského, z Chlumeckého, Bydžovského a Turnovského) vystěhovalo dílem do Pruska, dílem do Polska, kdež se jim podařilo naléztí útulku. Jan Augusta, biskup jejich, kteréhož měl král v podezření, že kul zvláště zlé pikle proti němu za předešlého rozbroje, byl zajat, mučen a uvržen do těžkého žaláře na Křivoklátě, i držán v něm 16 let až do posledního roku panování Ferdinandova. Někteří však z bratří zůstali ve vlasti své české, skrývali se kde mohli před udavači; několik pak set uteklo se jich na Moravu, kdež jim bylo vůbec většího očekávati pokoje a větší jistoty, jelikož stavové moravští neprohřešili se v témž roce ničím proti králi. Tak stály

věci několik let. Ze pak na Moravě mohli se bratří volněji pohybovati, viděti z toho, že odbývali v r. 1553. a 1557. v Přerově a Prostějově veřejně své synody a ordinace. Měliť tehda na 200 kazatelů.

Král Ferdinand I. mnil se držeti pevně kompaktat a nepovoliti jiného v Čechách náboženství, toliko staré víry pod jednou a pod obojí, jak kompaktata ohlašovala. Proto když někteří podobojí přihlásili se k reformaci, chtěl přísně i proti nim nastupovati, než tehdejší válka turecká (r. 1551) zabránila tomu a král musil stavy české udržovati při dobré mysli, aby neodporovali berním válečným na Turka. Tím se vzmohl počet přívrženců evangelických, kteří si vymohli na králi i některých milostí.

Nicméně král Ferdinand nevzdal se nikdy naděje, že přivede Čechy opět v jednotu církve katolické. Když tedy nemohl docíliti zjednocení stran pod jednou a pod obojí, tož počal na sklonku panování svého sesilovati stranu pod jednou toliko, aby snáze odpírala zináhajícím se novotám. Za účelem tím uvedl do Čech jezuitu (1556), kteří před nedávnem byvše vyzdvižení měli úkolem podvracet učení protestantská a pracovati k obnovení i rozšíření poslušnosti papeže ve všech zemích. Zároveň osadil král roku 1561. stolec arcibiskupský v Praze, povolav naň Antonína Brusa z Mohelnice, Moravana, který byl dotud biskupem Vídeňským. Aby však i pod obojí, kteří měli svou zvláštní posud konsistoř, v poslušnosti byli arcibiskupově, vyjednával král s koncilem obecným, tehda v Tridentě tyrolském k opravě církve držaným, aby se smělo přijímati pod obojí způsobou, čímž by byl dosáhl kýžené jednoty církevní. A jeho usilování nebylo nadarmo. R. 1564. dosáhl toho skutečně král, že papež Pius IV., na nějž koncilium v té věci vzneslo konečné rozhodnutí, povolil udílení kalicha pro Čechy, Moravu a Slezsko. Ohlášení o skutku tomto dalo se v Praze s velikými slavnostmi, při nichž arcibiskup Antonín ano i jezuité v kolleji své u sv. Klimenta podávali svátosti pod obojí způsobou. Avšak prvé než mohl Ferdinand přikročiti ku dalším ještě krokům sjednocovacím, zemřel ve Vídni dne 25. m. července r. 1564. Snad by se mu bylo podařilo předejiti katastrofě bělohorské!

Za mírného a snášenlivého Maxmiliána II. vedlo se protestantům v našich zemích dobře. Podobojí přijímali víc a více učení Luthrovo a Kalvinovo. S dovolením císařovým vypracována tak řečená konfessí česká (1575), v níž bylo zahrnuto učení podobojích, Luthrovo a Kalvinovo, a kterouž

přijali i bratří čeští. Ale Rudolf II. zrušil tuto konfessí a vydal opět zvláštní mandát proti bratrům (1602), jehož znění bylo takové, že se časem mohlo dobře také obrátiti na evangelíky; neboť císař odvolával se v něm na kompaktata, dle nichž se dopouštělo jen vyznání pod jednou a pod obojí. Proti mandátu tomuto pozdvihli hlasů svých stavové na sněmě r. 1603. svolaném, návodem hlavně Václava Budovce z Budova, výtečného muže ze šlechty bratrské, že se přičíí ustanovením Maxmilianovým ve věcech náboženských. Avšak odpor jejich zůstal marným. Hlavní sbor bratrský v Mladé Boleslavi byl zavřen, ale provádění mandátu toho nebylo přece v takové míře možno, v jaké si přála strana katolická.

Spory náboženské vzrostly do takové výše a rozhorčení proti Rudolfovi bylo tak veliké, že stavové moravští, uherští a rakouští povolali jeho bratra Matiaše za panovníka svého. Císaři postoupiti bylo Matiašovi Moravy, Uher a obojích Rakous, Čechy pak mu zůstaly, když v tísní této slíbil jim poskytnouti svobod náboženských (1608). Avšak teprve následujícího roku (1609) a opět po mnohých hádkách a odkladech povolil císař Rudolf stavům evangelickým a bratrům, někdejší konfessí českou. Stavové uvedli ve příčině té články vyznání svého ve formu listu královského čili majestátu, kterýž Rudolf po velkém zdráhání konečně podepsal dne 9. července.

Po dlouhých tedy půtkách dosáhli stavové evangeličtí a bratří svobody náboženské. Avšak pro nejasné určení stranu stavby kostelů, byl majestát zároveň hlavním opět zdrojem hádek a různic, jež vedly čím dále tím rychleji k záhubě. Ano i náboženské strany, přes to, že měly svobodu svědomí zaručenu, nevrážily navzájem proti sobě; bratří chýlili se vždy víc a více k zásadám Kalvinovým, jichž opět Luteráni nenáviděli, a tak spěly věci v Čechách i na Moravě neodvratnému osudu svému vstříc. Stavba kostelů ev. v Broumově a Hrobě měla v zápětí svém povstání české r. 1618. a nešťastnou bitvu na Bílé Hoře r. 1620. —

c) Obyčeje a řády bratrské.

O obyčejích a řádech bratrských poučují nás jednak spisy Jana Lasického¹⁾ (1534 † 1605), Jana Amosa Komenského (1592 † 1670) a j.

¹⁾ J. Lasicki, historik polský; nejdůležitější jeho dílo o Dějinách Jednoty bratrské, připsáno je r. 1599. Karlu ze Žerotina, ale nevydáno. Teprve Komenský uveřejnil r. 1649. osmou knihu z díla toho,

Měliť bratří své starší (seniory); jim k ruce byli konseioři, kněží, jáhni, akoluti neb učitelé. Všichni byli klerici, totiž stavu duchovnímu oddáni a ke službě církevní posvěceni. V čele kleriků byli biskupové, z nichž jeden byl v Čechách, dva na Moravě a jeden v Polsku; za klidnějších dob byli i v Čechách a v Polsku po dvou.

Povinností biskupovu bylo: Aby o všecky ve své diecézi sbory (a sborů přednější údy, jakožto všeho řádu podpory) otcovskou měl péči, dávaje pozor na všecko, odkudž by nějaké nebezpečí pojíti mohlo. Dále bylo povinností jeho, uvažovati co se kdy na synodě (sněmu) má řídití, synodu rozepsati,¹⁾ a tu na všecken dobrý řád pozor dávati, kázáními všechny přítomné, oč kdy potřebí, osvěcovati, předlohy ku společnému uvážení podávati; zdání a soud všecl. rozvažovati a zavíratí, snešení pak taková společná do paměti poznamenávati dáti. Při přehlídkách měl biskup starších sboru aneb soudců vyptávati se na učení pastýře (kněze) jejich, nezačíná-li nějakých nových smyslův uvoditi, a na život, nedává-li nějakého v něčem pohoršení a zlého na sobě příkladu. Což našlo-li se, trestati a přetrhovati moc měl.

Nad to bylo povinností jeho lidi stavu vyššího čím by oni zvláště Bohu, a čím nejvyšší vrchnosti, čím sobě rovným a opět sebe nižším povinni byli, každého roku soukromě poučovati, aneb připomínati, a od zbytečné skvostnosti, marnotratnosti, pýchy, nepočetných her, nestřídmosti, svárů, křivd, poddaných utiskování a jiných hříchů odváděti. Povstávají-li nějakí odpůrci, povinen je biskup na odpor se jim stavěti a slovem pravdy přemáhati, buď ústně nebo písemně. Když kdo ze starších život dokoná, jiného zříditi vedle hlasů všech kněží na synodě shromážděných, biskupova věc jest; jako i soudce sborů podle hlasů daných od celého shromáždění; a tolikéž opatrovníky chudých a almužen; i napomínati, aby každý, dokud zdrav je, kšaft činil, aby nezanechal po sobě žádných spletek. Biskup přijímá hodné lidi v počet akolutův, jáhnů, kněží, cvičí je, zkouší, světi, sborům dává nebo bere, jak kdy potřeba, kněží pak v nestřídmosti, neb v jiném nezpůsobu shledané tresce a napomíná; nenapravitelných pak na soud celé synody podává.

Starší byli pomocníkové biskupovi, mužové hodní a zachovalí, majíce nejméně 35 let věku svého. Vyhledávali se z kněžstva, a bylo jich vždy nejvíce 20, nejméně 12; tvo-

¹⁾ Nejdůležitější synody byly v Přerově v l. 1500, 1549, 1561, 1563, 1567, 1594.

řilit takměř radu biskupovu. Starší zastupovali biskupa v prácech jeho, byl-li nepřítomen aneb jinak zaměstnán aneb nemocen. Z jeho poručení dávali hlasy v radách, na cizí řeči nebo psaní odpovídali, spisovali sběhlé věci a pomáhali o sbory kraje svého pečovati; sborové pak jim i se svými správci slibovali poslušenství.

Starší a biskupové tvořili církevní radu (konsistoř).

Ze starších brávali se biskupové čili přední starší; jim všichni akolutové, jáhnové a kněží příslušnou prokazovali poddanost.

Mladíci, kteří se oddávali službě církevní, dávání byli od rodičů starším a správcům sborů (kněžím) od nichž jako synové byli vychováni a v pobožnosti cvičeni. Učili se čtení, psaní a katechismu, pak čísti Nový zákon a přednějším věcem z něho z paměti. To vše dalo se jazykem mateřským, jiného jazyka Jednota při svých bohoslužbách neužívala. Odrostlí mládenci dle způsobnosti své posíláni byli buď na studia svobodných umění nebo dávání byli na řemesla. Po roce přijímání byli od synody za učenníky (akoluty), což prvním církevní služby stupněm, při čemž zhusta ku křestnímu jménu jméno biblické (Lukáš, Amos a j.) bylo přidáno. Než stali se učenníci jáhnové (diakony), vedeni byli k tomu, aby věděli, v čem spasení své zakládati mají, aby poznali, v čem záleží moc bratrství Kristova, a kterak víra beze skutkův je mrtva. Na to cvičili mládež v katechismu, kázali slovo boží pomáhali pastýři svému při udělování večeře Páně kalichem, dítky, poručil-li on, křtili, mládence řemeslnické a tovaryše každou neděli po něspoře z kázání vyslyšali a jim, kde co třeba, vysvětlovali a povinnosti jejich k rodičům, hospodářům a samým sobě na paměť uváděli.

Dítky učily se od rodičů svých pokoře, upřímnosti, opatrnosti, pobožnosti a řádu, jenž schvalován byl i od čelnějších jinověrcův. Od hospodáře učila se čeleď, od starších mladší atd. Slovo boží poslouchati a čítati náleželo každému bratru i sestře, i když jim byly činěny překážky. V případě tom měli dle ustanovení synody r. 1504. scházeti se po domích a zavírat se. Z míst dalekých scházeti se neměli, aby nebyli stopováni. Vychování a učení bratrské mládeže záleželo hlavně na rodičích, méně na škole. Základem obému bylo cvičení o mravech a pobožnosti. Dítky v kázni a bázni míti, ve zlosti netrestati pěstí nebo kyjem, ale metlou (lépe aby dítě plakalo, než později rodiče). Z domu bez dovolení jich nepouštěti a pro děti se sousedy se nevaditi, pacholat s dívkami sváděti aniž na pastvu pouštěti bylo pra-

vidlem. Rodiče měli děti své vésti ku skutečnému poslušenství, a to na slovo. Ke zbytečnému jídlu a pití nebyly dítky nikdy napomínány, též se jim nepovolovalo, čehož by se jim zachtělo. Obcování s dětmi světskými (nebratrskými) bylo zabraňováno. Oblek jejich byl prostý, jednoduchý, rodičové byli jim v tom příkladem. Po sboru mely i děti od rodičů býti učeny; čísti žalmy bylo potěšením, děti uměly je zpaměti. Tak bývalo v rodinách bratrských hned od počátku. Jako rodiče rovněž i kmotrové povinni byli děti vychovávat i vyučovati.

Kněží bratrští zůstávali téměř až do konce 16. věku neženati, nikoli z přinucení, ale z přesvědčení, aby se cele oddati mohli církvi a mládeži. Mladí svobodní bratři na vychovatelství se oddávali, i sestry některé zůstávaly a učily dívky šití, čtení, psaní a j.

Všichni i kněží zaměstnávali se prací. Veškera řemesla nebyla však schvalována, než toliko potřebná, užitečná. Řemesla, při nichž mohli bratři vzíti porušení, byla zabraňována; živnosti hostinské měli se zvláště vystříhati, a nebylo-li lze, měli nalévati toliko pocestným, bratřím — jen do domu a nikdy na řád. Šel-li bratr přes pole, oznámil to správci sboru, odešel-li správce, provázal jej učenník, aby byl svědkem jeho chování. Všem byli dozorcí všichni. Tak byl sám řád Jednoty společným všech vychovatelem. Kdo se prohřešil proti řádu, byl jednou a podruhé napomenut, pak ze sboru vyloučen a všech pobožných společností zbaven, a nebyl dříve zase do církve přijat, až se prokázal dostatečným pokáním.

Při službách božích konali společné modlitby, někdy na hlas, někdy tiše, každý sám v duchu svém, spolu však klekající i vstávající, jakž kazatel příkladem předcházal. Klekali pak vždycky k modlitbě ve jménu Pána Ježíše Krista, buď že modlitba k Otci neb Synu, neb Duchu sv. nebo celé sv. Trojici obrácena byla. Ku zmínce jména Ježíš v kázání neb jindy neklaněli se ani klobouku snímali proto, aby častým tím zevnitřním těla hýbáním v pozorlivosti vnitřní sebe neb jiných nemýlili, aneb se hlaholu raději těch pěti liter, nežli tomu jehož jméno znamená, klaněti nezdáli.

Zpěvův jazykem cizím, jemuž by lid nerozuměl, neměli žádných; ani varhan a nástrojů hudebních; žádných v chrámě korouhví, postavníkův, obrazů, kromě živých božích, rozumem obdařených obrazů; žádných také svíc, kromě když se zimního času přede dnem odbyvala shromáždění. Kázání přes hodinu neprodlužovali, když se zkusilo, že krátké, dobře rozměřené a jadrné promluvení více užitku přináší, než obšírné řečňování.

Bratří postívali se často, jednou toliko za den jídajíce, obyčejně ve středu a v pátek; zvláštní však a veřejné posty měli čtyřikrát v roce: v suché dni, den před výročními slavnostmi, před posluhováním (večeří Páně), na synodách před řízením kněží, aneb když sobě den k modlitbám zvolili, v čas veřejných božích pokut (válek, moru a j.) aneb zvláštních nějakých potřeb.

Mimo duchovní představené měli bratří i světské zřízení, které vybírali z osvěcenějších lidí, vyšších i prostých, kteří nad řádem strážce držeti pomáhali. Byliť to starší čili soudcové sborů, dle potřeby církve buď dva, tři, čtyři neb i víc. Bývali voleni ze všeho lidu skrze hlasy všeho lidu a potvrzováni od biskupa rukou dáním přede vším lidem.

Starší světští byli povinni napřed sebe a své domácí tak spravovati, aby z nich jiní míti mohli živý příklad pravé pobožnosti a počestného chování. Měli péči o správce, hájili jeho dobré pověsti, škubali-li ji kdo; napomínali posluchačů ku vděčnosti k němu a pozorovali, aby všichni pobožně, spravedlivě a střízlivě žili. Viděli-li, že se někteří na cestu světa širokou vychylují, napomínali hned; nenapravující trestali, spurné ke práci odnášeli; slovem dávali pozor, aby jaká pohoršení se nestávala. Měli též svobodu církevníky v domech navštěvovati a pozorovati, jak se manželé mezi sebou, dítky a čeládka chovají. Pocestným tovaryšům dopomáhali k mistrům; mladých mistrů neb hospodářů neopouštěli, radíce jim, kterak do živnosti se vpraviti mají, a předcházejíce, aby, kdo ve dluhy jíti počínal, hluboko nezabředl. Byli také povinni, chudé v nemocnici a jiné nuzné i vdovy a sirotky na paměti míti a jim z almužen, jak možno bylo udíleti. Na svatbách bývali starší přítomni, dávajíce pozor při všem na počestnost, bráníce zbytečností a marností. Jejich také povinností bylo, nedorozumění mezi bratřími vzniklá pokojiti a možno-li vyzdvihovati; pakli na jejich soudu strany nepřestávaly a ku světskému soudu chtěly, napomínali, aby tak své věci vésti hleděly, by odtud církvi nepošlo pohoršení, odpouštějíce raději sobě vespolek křivdy, příkladem Kristovým. Byl-li však kdo sám svárů žádostiv a do různic se zaplétal, býval ze spolku svorných a pobožných (pro příklad jiným) vyloučen, proto že církev má býti stádo krotkých oveček Kristových a nikoli bujných kozlů.

Při večeři Páně užívali bratří kalicha i chleba; chléb byl pšeničný, nekvašený, okrouhle krájený (oplatky). Když služebník prostým kazatelským rouchem přioděný slova kšaftu: „Vzal a lámal“ hlasitě říkal, bral i sám chléb a lámal; pak

vyřknuv: „Týmž způsobem vzav i kalich a dobrořečiv“, bral také kalich aneb se ho aspoň dotknul, což bylo místo dobrořečení. Druhdy přijímali bratří večeři Páně sedíce, od l. 1583. klečíce a osvědčovali hned v počátcích svých, že se při ní ne tělesné nebo posvátné těla Kristova na zemi přítomnosti, ale samému na pravici Boží sedícímu Kristu klanějí. —

Toť hlavnější kusové řádu Jednoty bratrské, kterýž měla Jednota od r. 1500. přičiněním učeného bratra Lukáše.¹⁾ Vidíme v něm zosobněnu lásku křesťanskou, zbožnost a mravnost a všechny ctnosti, jež člověka pořádného a bohumilého ušlechťují. Ale nedosti na tom! Bratří vysílali nadanější muže do cizích zemí, aby hledali takových lidí, s nimiž by se bratrsky spojití a od nich k dokonalosti větší přijítí mohli. Osoby stavu rytířského a panského, jež náležely Jednotě, opatřovaly takové zkoumatele všemi na cestu potřebami. I navštívili Cařihrad a země řecké (Lukáš pražský), Moskvu a jiné slovanské země (rytíř Mareš Kokovec), Asii, Svatou zemi a Egypt (Martin Kabátník. měšťan litomyšlský) a jiné. Avšak odevšad se vraceli cestovatelé tito se smutnou zvěstí, že n e n a l e z l i, č e h o h l e d a l i. Mezi kněžími bratrskými bylo mnoho mužův učených, zejména bratr Lukáš pražský, Jan Augusta, Matěj Červenka, J a n B l a h o s l a v, Jiří Strejc, J a n A m o s K o m e n s k ý a mnozí jiní; mimo to nejeden bratr vynikl vtípem přirozeným beze všech studií vyšších, jako na př. Beneš Bavorynský, br. Jan, Kliment, Šimon Kocourek a jiní.

Končíme slovy, jež r. 1631. pronáší o Jednotě K o m e n s k ý: Jednota rostla příčinami vnitřními: pilností a vyučováním lidu, pravou pobožností, řádem, poslušenstvím a kázní; zevnitřními: pokojným k jiným chováním, knih užitečných vydáváním, patrony a ochránci. O úpadku jejím konečně praví: Nerostla pak Jednota víc než růsti mohla, pro n e d o s t a t e k l i t e r n í h o u m ě n í a š k o l, pro jiné učení (luteránské nebo kalvinské) a pro chudobu. Komenský má tu na mysli dobu svou, kde bylo bratřím vystěhovati se ze vlasti, kde rozptýleni po cizích zemích tékali jako stádo bez pastýře, kde ti, co se nevystěhovali ze země, v úkrytu zůstávati musili bez náležitého poučování a vedení. Máť Komenský na mysli zde dobu pronásledování a útisků, v níž on sám p o s l e d n í m byl biskupem

---

¹⁾ R. 1616 pořízen jiný Řád Jednoty na synodě v Žeravicích, vydán tiskem v Lešně r. 1632.

rozptýlené a mořené Jednoty bratrské.¹⁾ Sám psal toho času výtečné vychovatelské knihy, jež posloužily jiným, cizím národům, svému pak národu nemohl jimi posloužiti jsa vyhnancem. Na knihy a zásady Komenského u nás došlo až nyní — po 200 letech!

* * *

Takovým způsobem, který jsme shora vylíčili, žili naši předkové na Vsetíně a po dědinách v okrese našem. Jsouce chráněni a opatrováni vrchnostmi svými: Cimburky, Kunštátskými, které samy přiznávaly se k Jednotě bratrské, pokojný vedli život v ohledu náboženském. Avšak jmen kazatelů pohříchu neznáme. Jediné se připomíná k roku 1579., že fara městečka Vsetína byla osazena kazatelem Michalem, který ještě r. 1571. byl kat. knězem v Tišnovicích u Kroměříže, načež opustiv katolickou víru přišel naznačeného roku na Vsetín, kdež setrval až do r. 1586.; načež odešel do Želechovic u Zlína, kdež byl farářem až do r. 1590. Po Michalovi přišel r. 1586. Martin Lipnický, který na Vsetíně pobyl jen do r. 1588., odebrav se potom do Nov. Jičína. (Viz V. a.)

Za Lukrecie Nekešové, která byla provdána za protestanta Arkleba Vičkovského z Prusinovic (1591 až 1608) rovněž se těšila víra bratrská přízni majitelů Vsetína, až když Arkleb zemřel (1608) a Lukrecie znovu provdala se (1609) za proslulého později vévodu Frýdlantského (Valdštýna), teprve usilováno od Frýdlantského zjednatí průchodu katolické víře na Vsetíně a v okolí. Povolaltě Valdštýn r. 1610 jezuity z Olomouce, aby protestanty Vsetínské obraceli na víru katolickou. Ačkoli Valdštýn mnohé uděloval výsady na víru katolickou obráceným, zprostitv je zejména desátku pro faráře, pak dovážení stavebního dříví a dovoliv i paliva z lesův a j. v. (viz II. e), tož přece nepotkávala se činnost jezuitů se zdarem očekávaným. Jisto však je, že fara Vsetínská měla r. 1613. už faráře kat.; musila tedy na Vsetíně přece část občanstva přestoupiti ke katolicismu. Farář onen sluje Aron Zenelka. Aby co nejvíce získal Vsetínských ku katolictví, Albrecht z Valdštýna listinou ze dne 1. ledna 1613. osvobodil městečko Vsetín od desátku pro faráře, slibuje „z vlastního měšce svého faráře Vsetínského vychovávat. K čemuž také jsme pány držitele (budoucí)

¹⁾ Ve 200 letech měla Jednota 55 biskupů. — Životem podobným onomu Bratří, žijí obyvatelé městečka Ochranova (Herrnhut) v Sasiích, jak spisovatel této knihy seznal na svých cestách r. 1895. Původní obyvatelé pocházeli od Nov. Jičína, vystěhovavše se tam na statky hr. Zinzendorfa r. 1722.

statku Vsetínského zavázali⁴. Dar tento napsán na pergamentě se dvěma pečeti visutými a schován byl v truhlici purkmistrovské. Výsadu tuto potvrdil později Vsetínu za času hr. Zdeňka Žampacha císař Ferdinand II. l. P 1631. dne 1. září. Místo řečeného desátku dostával farář ročně 100 zl. mor., kterýž plat hr. Jiří III. později zvýšil na 150 zl. mimo jiné výhody farářovi poskytnuté.

Avšak, jak podotčeno, nedařilo se dílo povoláním jezuitům tou měrou, jak Valdštýn očekával. Ještě r. 1614. jmenuje se kněz Jiří Solnensis, jehož konsistoř ze Vsetína povolává ke konkursu do Olomouce (okolo sv. Jiří); zdali však byl nástupcem Zenelkovým, nebo dostal-li faru Vsetínskou vůbec, je neznámo. Jisto však je, že počátky víry katolické na Vsetíně byly těžky a že ještě r. 1625. na Vsetíně, v Pržně, Liptáli a jiných místech okresu Vsetínského byli evangeličtí kazatelé, jichž jména však neznáme.

d) Doba bouří a zkoušek.

Od r. 1620. do r. 1780.

Nastaly strastiplné časy! Přes veškery výstrahy slovného Karla ze Žerotína, stavové moravští přidali se r. 1619. k odboji proti Ferdinandovi II., holdující rovněž dobrodruhu Bedřichovi Falckému. Následovala bitva Bělohorská (8. listopadu 1620) a s ní všechny strašné následky, jež stihly naše vlasti. Válka třicetiletá se všemi hrůzami svými započala. Dějištěm jejím byla veškera střední Evropa. Nejhuře však trpěly Čechy a Morava. Protestantská knížata německá zavolala ku pomoci své proti císaři Ferdinandovi krále švédského Gustava Adolfa, po jehož smrti (1632) generálové švédští brzy zanesli pochodeň válečnou do našich zemí.

Evangelické obyvatelstvo venkovské v Čechách a na Moravě bylo násilím převáděno na kat. víru, kazatelé a kněží jeho byli vyháněni ze země, zámožnější obyvatelé měst a evangelická šlechta¹⁾ rovněž musili opustiti vlast, a s nimi se vystěhovala i vzdělanost a veškera intelligence. Osudná doba protireformace začala, kterouž na Moravě prováděl bezohledně

¹⁾ 369 osob stavů vyšších vystěhovalo se z Čech (T. Bílek: Reformace katolická, 1892, 176). Mimo to opustilo zemi hned po bitvě Bělohorské 52 šlechticů, celkem tedy 421 (ibidem).

a způsobem namnoze nelidským František kníže z Dietrichštejna, kardinál a biskup Olomucký, v Čechách pak Karel kníže z Liechtenštejna. Toť charakteristika doby, do níž následujícími řádky vstupujeme.

Řekneme hned z předu, že naši předkové na Vsetíně a v okrese vystoupili rovněž činně na dějiště válečné, chopivše se zbraní, tu proti katolickým pánům, statkům a městům okolním, tu později zase spojivše se se Švédy, bojovali v řadách císaři nepřátelských. Kterak si vysvětlíme úkaz tento? Kterak přišlo, že Vsacané, přívrženci učení bratrského, tak jednali proti zásadě své, která jim zbraní užívati zakazovala? Kterak vysvětliti, že se dopouštěli zjevné vlastizrady? V ohledu tom jsme toliko poukázáni ku domněnkám více méně správným, jelikož nemáme po ruce přímých z té doby zpráv. Doufáme však, že mnoho nepobloudíme.

Víra a náboženství je nejsvětější a nejdražší odkaz, který dědíme po rodičích, a jehož až do smrti neporušený zachovati máme. Víra a přesvědčení náboženské mají člověku býti nejdražšími skvosty, s nimiž ledabylo zacházeti neslušno ba hříšno. Naši předkové u věci té byli jedné mysli. Po dvě stě let byli vychováváni napřed v zásadách kališnických, pak bratrských; přesvědčení jejich náboženské se ustavičně tříbilo, až se ustálilo v ušlechtilé formě učení bratrského. Postup tento přirovnati lze ku rozvoji katolické církve, která rovněž během času na se rozličné brala formy, k věrouce mnohé přičiňovala články a vůbec se vyvínovala ku takovému stupni, na kterémž ji nyní spatřujeme. Vzpomeneme li si, kterak za tehdejších dob lidé o náboženství nejvíce stáli, že již Husité meče se chopili na obranu jeho, kterak i válka 30letá z počátku o náboženství byla vedena, tož nebudeme se diviti, že v horách valašských lid rovněž chopil se zbraně, aby hájil svědomí svého. K tomu přispělo však hlavně to, že lid valašský, vida v nebezpečí víru svou po otcích zděděnou, upustil od zásady bratrské: Ne zacházej s mečem, ale že mínil nasaditi život i statek za přesvědčení své. Připustíme, že tu i tam propukávaly už i zásady Luthrovy a Kalvinovy, že učení jejich už mnohem mírnější než učení Komenského, jevílo zároveň účinky své po dědinách valašských, jakož se to jinde stalo na Moravě ve všech třídách společenských. Neboť, že učení obou reformatů bylo i v našich horách známo a že učení bratrské i u nás nátěr jejich přijímalo, nemusíme zamítati, ba spíše přiznati; vždyť lid valašský, jakož si posud zachoval lásku ku čtení bible a náboženských spisů, tož zajisté i tenkrát ještě větší snad měrou pídil se po knihách náboženských,

vybíraje z nich, co se hodilo jeho přesvědčení. K tomu zajisté nemálo přispívali též kazatelé evangeličtí sami, kteří horovali o nebezpečí, jež hrozí náboženství, čímž myslí obyvatelstva se rozčilovaly. Nescházelo pak také ani popudů z venku, od nepřátel císařových. Přidejme k tomu, že mezi obyvatelstvem samým mnoho se našlo horlivců, kteří sběhlí byli v písmě a k tomu neohroženým nadání byli duchem, jiné s sebou trhali do víru válečného. Dodejme na konec onu bezohlednost, která se jevila na straně katolických vrchností a kommissí reformačních, které vším možným úsilím nutily poddané ke katolicismu, které se neštítily ani hrozeb ani muk, ani věšení, stínání a pod., a máme poněkud vysvětleny příčiny povstání Valachů ve 20. letech 17. věku. Trýzně, jichž bylo obyvatelům některých krajin podnikati toho času, byly samy sebou dostačeny, aby z pokojných beránek nadělaly stádo mstivých vlků.

Že drželi Valaši naposledy se Švédy, podporující je buď zbraní nebo potraviny, má též příčiny a pohnutky své v náboženství. Švédové byli v očích jejich strážcové a mstitelé víry evangelické, kteří z dalekého přišli severu, aby dopomohli víře jejich ku platnosti a svobodě veřejné. Ty bylo jim nutno podporovati. Že se dopouštěli tím vlastizrady, zrady na svém císaři, toho v horoucnosti své náboženské nepochápali, rozum postoupil zde vládu zcela srdci, citu. Skutek tento nedá se nikterak ospravedlniti, avšak omluviti se dá rozháranou dobou tehdejší, v níž obě strany, katolická i evangelická, více daly převládati vášni nežli chladné rozvaze, více mstivosti nežli chladné vypočítavosti. O křesťanské lásce, lidskosti nebo aspoň snášlivosti nelze ani přibližně mluvit v tehdejších dobách. Vlastizradu Valachův, jak se nám v nynější době jeví, lze připsati na vrub dílem přepjaté zanícenosti náboženské, která svádí člověka druhdy k věcem až výstředním, k věcem, jež i mravověda křesťanská zavrhuje a politika světská přísně odsuzuje, dílem ovšem také i zdivočilosti, která ve válečných dobách lid konečně přirozeným způsobem jímá, sváděje jej k výtržnostem.

Po odchýlce této vraťme se k běžným událostem.

Jak řečeno, Albrecht Valdštýn pokoušel se všemožně o to, aby zjednal průchodu katolické víře na Vsetíně; avšak jen z části malé se mu to podařilo. Roku 1619., když stavové moravští holdovali „zimnímu“ králi Bedřichovi a kat. pány moravské ze země vypověděli a statkův je zbavili, byl mezi nimi i Valdštýn, pán Vsacký a Lukovský. Ale už rok na to (1620) zmocnil se Valdštýn pomocí císařského vojska opět statků svých, při čemž obyvatelé Vsetína velmi nevázaností

vojenskou trpěli, tak že se proti vrchnosti jítřili, až se v branný postavili odpor. Co Valdštým na jižní Moravě zaměstnán byl s Betlenem Gaborem, spojencem odbojných stavů, Vsacané sebrali se dne 2. měs. prosince a vtrhli do zámku Lukova, vyplundrovali ho a mnoho císařských zabili. Poplenivše panství Lukovské, táhli v měsíci lednu 1621. do Vyzovic, Zlína a Malenovic, činivše všude velké zádavy. Statky kat. pánův a pak biskupa Olomuckého nejvíce měli na zřeteli. Nikdo se neodvažoval stavěti se jim na odpor. V únoru t. r. táhli Vsacané na Val. Meziříčí, jehož také dobyli a tam se k nim připojili též Valaši z Rožnovska a Meziříčska. Vůdcové Vsacanů byli jakýsi Galda fojt a Macháček fojt z Hovězí, vůdcové ostatních byli fojt z Vidče a jakýsi Vandula, fojt ze Lhoty (u Meziříčí). Když však 6. března císařské vojsko ku Meziříčí přirazilo, opustili povstalci město a položili se v ležení u Veselé, hotujíce se odtud císařské vyhnati z Meziříčí. Avšak dobytí města se jim nepodařilo; císařští pronásledovali je až ke Křivému, kdež Valaši se ještě jednou postavili k tuhému odporu, avšak byli od císařských dílem pobiti (na 600), dílem rozehnáni.

Město Meziříčí a Krasno vpádem valašským velmi mnoho utrpělo škody. Předměsti jejich byla vypálena, a obyvatelé rozutíkali se dílem do hor, dílem do vůkolních měst, zejména do Nov. Jičína, někteří až do Těšína. Obyvatelé Meziříče a Krasna byli rovněž protestanté a protož před císařskými ze strachu opustili město, jakož i pan J e t ř i c h z e Ž e r o t í n a, majitel panství Meziříčského a Rožnovského, jenž se dopustil odboje proti císaři, spasil se útekem.

Císařští setrvali v prázdném městě a plenili a brali, kde co našli: zboží vlněné, obilí, věci od železa a j., a vozili to na trh do Lipníka a Olomouce. Rozprášení Valaši opět se poněkud sebrali a po celý čas, co vojsko císařské v městě bylo, číhali všude u lesův a po cestách, a kde jakého vojáka postihli, ihned ho zabili. V dubnu (24.) opustili císařští Meziříčí a jich místo zaujali Španělé, kteří rovněž v městě zle hospodařili. Nicméně měšťané se navrátili domů, a rozbroje ve vůkolí se poněkud utišily.

Avšak poklid netrval dlouho. Už asi v měs. září vyrojili se opět Vsacané a Rožnovjané pod vůdcem rytířem A d a m e m z V í č k o v a¹⁾ a plenili biskupské statky Hranice a Kelč; v říjnu (18.) na to vrazili Uhři na Valašsko, odbojníci se s nimi spojili, dobyli Příbora, z něhož měšťané utekli se na nedaleký hrad Hukvaldy, ano i u Frýdku a Místku krajinu plenili.

Rok 1622. prošel klidně. Valaši se vrátili do svých dědin a pasek. Císař uzavřel mír s Betlenem Gaborem a vydal tak

¹⁾ Příbuzný naší Lukrecie Nekešovny!

řečený generální pardon stavům odbojným, který na Moravě ohlásil dne 9. listopadu 1622. náměstek císařský kardinál Dietrichštejn. Pardonem tímto se oznamovalo, že sice všichni, kdož ohavné rebelie (z r. 1619.) se účastnili, statky, čest i hrdla jsou propadli; nicméně, že chce Jeho Milost císařská všem, co se cti a hrdel dotýče, učiniti milost, kdyžby do šesti neděl počínajíc prvním prosincem sami k vině své se přiznali; však kdožby tak neučinil, nad tím že dle přisnosti práva souzeno bude. Než všichni neučinili zadost tomuto vyzvání, takže kardinál ještě naposledy r. 1624. ze dne 13. května vyzýval stavy, aby se před něho do Brna postavili. Kdož tedy přišli, dostali ujištění, že jim císař život a čest daruje, toliko, že na statcích je trestati míní. Dle toho jsou pobráni některým všechny statky, jiným polovice, třetina, nebo bylo jim pokutu na penězích složiti. Tak bylo na Moravě 147 statků skonfiskováno, čímž přišlo mnoho starých rodů šlechtických v chudobu neb docela i na mizinu, tak že jim bylo opustiti statky své, ve kteréž uvázali se cizinci anebo katoličtí páni. V Čechách se dalo totéž (491 statků konfisk.). Valdštýn za laciný peníz mnoho si tam skoupil statků, které r. 1627. přízní císařskou spojil ve vévodství Frýdlantské.

K nepřátelům císařovým náležel také Jan Jiří, kníže Krnovský (Braniborský), který r. 1621. s 12 tisíci mužů přes Jičín, Meziříčí a Vsetín ubíral se do Uher, aby se tam spojil s Betlenem Gaborem. Když však císař s Betlenem (31. pros. 1621) učinil mír, dal se r. 1622. Jan Jiří touž cestou zpět a císařští pronásledovali ho v patách. Císařští všude na cestě, na Vsetíně i v Meziříčí, mnoho požadovali. V těch dobách vůbec přítel i nepřítel stejně si počínal všude.

Nepřátelé císařovi usilovali toho roku o nové povstání Valachů. Ladislav Velen ze Zerotína, pán Břeclavský a za Bedřicha Falckého hejtman zemský a nejvyšší velitel vojska mor., vydal svolání k Valachům, aby se opětně uchopili zbraně, načež kardinál Dietrichštejn rovněž u zvláštním svolání je důtklivě z toho zrazoval. Nevíme, jaký účinek měla tato různá svolání na Valachy, ale domníváme se, že se chovali pokojně; neboť hr. Valdštýn nebyl by v témže roce poslal opět jezuity na Vsacko, kdyby bouře nějaká byla vypukla. Jezuité přišli, ale ničehož nepořídívše bez pochyby zase odešli, a to tím spíše, ani Valaši r. 1623. znovu se vzbouřili (nebyli-li od vzbouřenců docela vyhnáni).

Stálé nepokoje a mnohé jiné příčiny pohnuly konečně hr. Valdštýna r. 1623., že panství Vs. prodal hraběti Zdeňkovi Žampachovi z Potštýna, kterýž je držel až do r. 1632.

Roku 1625. měla na Vsacku držána býti generální visitace. Jelikož však byli všude protest. kazatelé dosazeni a ti lid proti kommissarům popuzovali, uznali tito jen za pomocí vojenskou Vsetín, Liptál a j. přehlížeti.

Jelikož Valaši ani v politickém ani v náboženském ohledu usmířiti se nedali, odbývána je na panství Vsackém tak řečená generální exekuce r. 1627. Dostavili se na Vsetín v polovici srpna Charváti (Kroboti), a vojáci ti trýznili, věšeli a stříleli obyvatele, nešetříce při tom ani mladých ani starých; dítě, žena, stařec, vše jedno, co napadli, to pobili. Vsetín konečně od nich vypálen. Na to dali si exekutoři dne 28. října vystaviti ode všech obcí panství Vs. revers, v němž obce ty prohlásily, že jako nepřátelé císaře a kard. Dietrichštejna svůj život a majetek propásly, ale že se jim přece udělila milost, začez slibují za sebe a za své potomky nejprísnější oddanost a věrnost zeměpánu a své vrchnosti, v opačném pak případě prosí, aby se zakročilo proti nim „mečem a ohněm“. Revers tento měl každoročně při obnovování úřadů veřejně čten býti. Jak trvalý a přesvědčující účinek mohla míti tato mečem diktovaná smlouva na Vsacny — netěžko se domyslit.

Rok na to (1628) dne 9. m. března vydal císař Ferdinand II. mandát svědčící Moravě, jímž se měla provésti v zemi jednota náboženství (t. kat.). Vysloveno v něm zřejmě a bez výjimky, že císař žádných obyvatelů v markrabství Moravském trpěti nemíní, kteří by se s ním nechtěli srovnati ve víře; dána lhůta k obrácení se napřed šesti měsíců, ale pak se prodloužila až do 25. června 1629. (a později ještě se prodlužovala); kdožby ze stavů buď panského, rytířského nebo městského tomu se nepodrobil, měl prodati statky své a vystěhovati se ze země. Ku provedení toho rozkazu (kterýž pro Čechy podobný dán hned 31. čce. 1627), zřízeny zvláštní kommissee reformační, jež složeny byly z osob duchovních i světských. Co zbylo ještě rodin šlechtických po generálním pardonu z r. 1622., jež se přiznávaly k učení evangelickému, ty se konečně vyprodaly a u velikém hoři opustily vlast, vystěhovavše se do německých protest. zemí. Z měst rovněž obyvatelstvo houfem se stěhovalo do ciziny, tak že domy zůstávaly u velikém počtu za dlouhý čas prázdný.

Reformační kommissee, jež na Moravě řídil kard. z Dietrichštejna, počínali si v městech a zvláště na venkově bezohledně ano i ukrutně. Kommissi doprovázeli obyčejně vojáci, kteří se dopouštěli mnohdy hanebných výtržností na obyvatelstvu. Sliby, hrozbami, bitím, mukami a rozličným jiným způsobem byli lidé nuceni na víru katolickou. Obecný lid nesměje opu-

stiti zemi a doháněn katany takovými téměř až k zoufalství, přidával se obyčejně jen na oko k víře kat., aby se jen zbyl svých mučitelů. Ještě téhož roku (1628) došlo i na Vsetín a okolí. Pohříchu nemáme žádného o reformaci na Vsacku zpráv. Avšak jakož se dalo jinde, tož beze vší pochyby bylo i na Vsacku. Ba právem můžeme se nadíti, že ref. kommisie zde vystupovala ještě bezohledněji nežli jinde. Byliť přece Vsacané zlopověstní rebelanti a zarytí kacíři, jimž proto žádného ohledu věnovati nebylo třeba. Dílo, jak můžeme vším právem předpokládati, zase jen na oko se podařilo.

Když r. 1632. přešlo panství Vsacké na rod Pasmanů, nevedlo se evangelíkům valně. Pasmanové usilovali rovněž všemožným způsobem o převedení obyvatelstva ke katolicismu. Pod jejich správou započali opět jezuité činnost svoji, kteří sem přicházeli dílem z Olomouce, dílem z Kroměříže nebo z Uh. Hradiště.¹⁾ Jezuité zastávali zde i farní úřady.

Dílem nátisky, dílem už také ze zdivočilosti jakési, která je v těch dobách pochopitelná, přivedeni Valaši ob čas k opět-ným vzpourám a nájezdům loupežným, tak že r. 1638. 28. ledna stalo se na sněmu zemském usnešení a vypsáno po 30 zl. mor. za hlavu každého odbojného Valacha živého, za mrtvého 15 zl.

Téhož roku vydán zároveň patent od císaře Ferdinanda III., dle něhož všichni nekatolíci měli přijati víru kat., anebo ze země se vystěhovati. R. 1639. dopouštěli se Valaši pod vůdcem Adamčíkem nových zločinů. Na Adamčíka vysadil královský soud 500 zl. Avšak horší bylo, když konečně Švédové přišli do země r. 1642. a zmocnili se města Olomouce (14. června), jehož drželi až do čce. r. 1650.

Švédové pod generálem Torstensonem a jinými pozdějšími vůdci podnikali z Olomouce časté výpravy loupežné do okolních měst a osad, všude kořistíce a pleníce. Valaši do-váželi jim do Olomouce potravu, zbraň, pomáhalí jim dobývati Kroměříže (26. června 1643) a prokazovali jim jiných služeb. Na praporecích svých měli nápisy: „Za slovo boží a vlast.“ Zrazováno jich sice a slibováno odpuštění, přestanou-li se Švédové se spolčovati; ale marno. Když pak jednoho dne opět vezli potravu do Olomouce, byli od císařských u Drahotuš 23. čce. zaskočeni, dílem pobiti, dílem rozprášeni.

Téhož však ještě roku (1643) vedena je asi 300 silná četa Valachů pod vůdcem Kovářem a jeho synem, ze Vs. pasek

¹⁾ Viz nížeji o katolicismu.

rodilým¹⁾ do Olomouce, aby nabídla svých služeb Švédům. Velitel nechtěl z počátku Valachů přijati, i nedůvěřoval jim, jelikož byli toliko fokošemi (sekerami) a těšínkami²⁾ ozbrojeni. Nicméně chtěl je zkusiti. Přidal k nim četu vojska švédského a vyslal je do hor na dvě míle cesty od Olomouce, aby dobyli nějakého opevněného místa. To se skutečně povedlo, a nyní vraceli se s hojnou kořistí zpět. Než na zpáteční cestě zaskočilo je vojsko císařské u Bystřice (u Ol.) a netoliko jich do dvou set, ale i četu švédskou do čista porubalo. Z čeho měl velitel švédský nemalý zarmutek, i nechtěl více Valachů ve službách svých míti, ačkoli se mu jich asi 30 ještě podávalo ke službám. Propustil je proto, dav každému na cestu po 30 groších. Než přece i potom ještě r. 1644., zdržovala se jakás malá rota v lesích u Olomouce; nebo když kvardián od sv. Jakuba u velitele byl vymohl, aby procesí na Boží Tělo v Olomouci konáno býti smělo a tudíž s některými měšťany do lesů za Chvalkovice vyšel pro zeleň na ozdobení oltářův a ulic, upadl v zajetí lotříků valašských, kteří ho však brzy na to propustili, an jejich vůdce Havel kvardiána dobře znal.

Avšak míra zločinů byla dovržena, krutý proto trest se blížil.

Jednoho dne koncem měs. ledna (25.) r. 1644. blížilo se Vsetínu od Meziříčí císařské vojsko, jehož velitelem byl generál Jan Křištof hrabě z Puchheimu. Několik katů šlo ssebou. Vojsko táhlo vykonat strašnou exekuci na věrolomných a nenapravitelných Valaších. Vždyť sami r. 1627. v reverse žádali, kdyby se ještě někdy dopustili nevěry a odboje, aby za to trestáni byli ohněm a mečem. A nevěry a odboje dopouštěli se od té doby už dráhně let bez trestu. Nyní tedy na ně došlo! Rachot bubnův a dusot koní ohlašoval ubohým Vsetínským příchod vojska. Zděšení zmocnilo se veškerého města, an nikdo nebyl jist, zdali tentokráte vyvázne životem. Mužům tuhla krev v žilách; ženy jaly se naříkati. Srdcelomný byl zvláště nárek manželek a dětí těch občanů, kteří byli známi, že se účastňovali partyk švédských. Asi 700 Valachů ve spojení se Švédy postavilo se sice vojsku na odpor, ale byli rozprášeni. Nyní vojsko jímalo lidi v městě i okolí a v poutech přivádělo je na Vsetín. Někdejší vůdcové

¹⁾ Posud se tam říká „u Kovářů“, ač jsou tam nyní Šimaři.

²⁾ Druh ručnic, hotovený na Těšínsku, rozšířen byl téměř po celé Evropě pod jménem „těšínska“ (Teschinken), a to už koncem 16. věku. Pažby vykládány ozdobně kostí, perletí a mosazí, později stříbrem. („Zlatá Praha“ 1893, 204).

valašští Kovář a jeho syn a pak Roman, rovněž ze vsackých pasek (Jasenie)¹⁾ a ještě jiní byli do žaláře vsazeni, neboť s nimi se mínilo jinak ještě naložiti. První dny měsíce února byli pravým soudným dnem na Vsetíně. „Oheň a meč“ měli skutečně práce dosti.²⁾ Kati nestačili mučiti, věšeti, stínati a čtvrtiti. Hrůzoplýn byl to obraz pro ostatní Vsacany. Šibenic Vs. nebylo dosti pro všechny ubožáky; aby to šlo rychleji, věšeli je po stromech na blízku popraviště, v místech nynějších Dílů a Brdek. I to šlo vojákům pomalu a proto jali se, je též stříleti.

Na dvě stě Vsacanů, mladých i starých, přišlo takovým způsobem o život. Výše sta vdov oplakávalo nešťastných manželů svých. A obce musily tentokráte opět vystaviti revers, v němž se živým zapřisáhly Bohem, že zachovají pro budoucnost nezlomnou věrnost J. Mil. Cís. a vrchnosti, oni i děti jejich, dokládajíce, „že k opětnému odboji byli svedeni od svých kazatelů (!)“⁴⁾.

Vsetín a okolí bylo plno bědování. Strašná exekuce zdrcující měla účinek na obyvatelstvo. Každý byl jako zkažený.

A což původcové odbojů? Ti byli v řetězích a provazech vedeni vojskem do Brna. Kteří z nich pro mdlou a slabotu nemohli postačiti, byli po cestě zvěšeni. V Brně zasedl nad nimi soud, jehož přední osobou jako generální kommissar byl Jan hrabě Rotál, pán na Holešově a Napajedlích. Nešťastníci byli skoro všichni utraceni: buď pověšeni nebo sfati.³⁾

Hr. Rotál potom mnoho lidu valašského upotřebil na zalidnění svých panství.

Exekuci Vsackou z r. 1644. měla zvěčniti píseň na Valachy, kterou složil na žádost kanovníkův Olomuckých výše vzpomenutý minoritský kvardián svatojakubský, Mistr Pavlín Záčkovič (zemř. 1682). Zníť ve špatných verších:

¹⁾ Nyní panská hora „Rumanovský grún“ jmenovaná značí místo, kde Roman byl osazen.

²⁾ Ve farním archivu (kat.) napsáno k roku 1644: Quo anno Augustissimus imperator Ferdinandus Tertius incolas Dominii Vsetinensis ad obedientiam debitam revocavit ferro et igni!

³⁾ Kovář Jan působením jezuitů přijal v Brně kat. víru, byl propuštěn na svobodu a usadil se na statech hr. Rotála. Několik jiných přijalo také kat. víru, ale 20 jich bylo utraceno. (Archiv f. österr. Geschichtsquellen, sv. 52, p. 483., podává Ferd. Menčík.)

Pásli kozy Valaši
v Romanovým salaši.
Nedobře se jim vede,
Bucham na ně přijede.
Při stádě v budách sedí,
o neštěstí nevědí.
Rebelantův sjímali,
třebas všechny neznali (tak!).—
Nevinným se dostalo,
zhynulo jich nemálo.

Mnohých zbili v te časy —
a tu máte Valaši.
Co zůstalo, pobrali
a do Brna zahnali.
Strkali je na rožni,
tento lid nebezbožný (!).
Kolami polámali,
a jiných navrtovali.
Měli mistři dost práce,
mordující ty zrádce!

Na Romana, Valachů hejtmana:

O Romane, Romane,
náš valaský hejtmane.
Tys nám k tomu neradil,
s námi se o to vadil.
Jako chasa svávolná,
nebela v tom povolna.
Že se takým nedaří,
co sú proti císaři.
Ku příkladu nech mají,
co neprávě dělají.¹⁾

Exekuce z. r. 1627. a zvláště z r. 1644. velmi ztenčily obyvatelstvo Vsacké; staří rodové pohynuli buď na zájezdech loupežných nebo na popravišti. Mnoho rodin se též vystěhovalo do Uher a mnoho též odvedl výše dotčený hr. Rotál na své statky. Se zbytkem obyvatelstva doufali jezuité býti brzy hotovi, a to tím více nyní, kdy takové krvavé pokuty bylo očitým svědkem.

Ale Valaši drželi se houževnatě víry své. Byla-li práce jejich před exekucí marná, tož nebyla o nic lepší po ní. Roku 1641. obrátili olom. jezuité P. P. Jan Svitalinus a Matěj Halgas jen osm osob. Po exekuci r. 1644. doufali, že se jim ulehčí práce, ani kazatelé ev. byli z okresu vyhnáni, ale naděje jejich nesplnily se. Té doby byli na Vsacku z Uher. Hradiště jezuité: Pavel Kempa a Václav Příbraský z Horažďovic. Ti opatrovali mimo Vsetín též fary Liptálskou, Prženskou, Hošťálkovskou a Roušteckou. Obrátili 106 a vyzpovídali 3000(?) lidí. Roku 1645. zabránili prý přidání se Valachů ke Švédům. R. 1646. bylo 147 konvertitův a téhož léta po nejprv slavilo se na Vsetíně Boží Tělo. Roku 1647. přišli Matěj Roselius z Dačic a Pavel Audelius, pak Václav Kanabius²⁾ a Martin Villicus, kteří obrátili

¹⁾ „Světázor“ r. 1880. str. 431. Z Ruk. c. k. ol. knihovny pod. V. P.

²⁾ Kanabius zanechal po sobě denník o missiích na Vsetíně; byl rodem z Těšína.

100 osob a 1700 lidí vyzpovídali; slavným způsobem oznámili též snesení církevního sněmu Tridentského.

Avšak asi v březnu r. 1648. překvapili pojednou Švédové sami Vsetín a překazili takto práci jezuitů. Přišli od Meziříčí, kteréž vypálili a do půl druhá sta lidí pobili, poněvadž město zdráhalo se švédským posádkám v Olomouci, Fulneku, Unčově a v Sovinci platiti kontribuci. Odtud zavítali na Vsetín a nezdá se, že by byli se Vsetínem zle nakládali, neboť byli si vědomi služeb, jež jim Vsacané druhdy byli prokázali, věděli též o strašné pokutě, která je byla za to stihla. Švédové mínili Vsetína použiti za hlavní stanoviště, z něhož by pohodlně na vše strany loupeže podnikati mohli; proto město opevnili. Valaši, majíce své spojence tak sobě na blízku, opět se dali přemluvit, že buď sami anebo ve spolku s nimi napadali znovu okolní statky katolických vrchností.

Avšak panství švédské na Vsacku netrvalo dlouho. Dne 24. měs. října r. 1648. uzavřen v městech Münsteru a Osna-bruku v zemi Vestfálské tak řečený Vestfálský mír, kterýž neblahé 30leté válce učinil konec. Švédové opustili Vsetín a brzy veškery naše země, které byli křížem křážem zpustošili. Mír Vestf. přinesl protestantům německým kýženou svobodu náboženskou, našim zemím však nikoli; naopak ustavičně pracováno u nás, aby lid veškereu přestoupil na víru katolickou. To se z veliké většiny skutečně podařilo, ale, jak víme z velikým rovněž utrpením. Konec bylo hádkám náboženským; jediné náboženství opanovalo mysli veliké většiny českomoravského obyvatelstva. Z počátku bylo ovšem povrchní, ale později upřímné a opravdové, kteréž skýtalo pak jedinou útěchu lidu, postávenému v největší bídě, jak hmotné tak i duchovní. Katolická církev byla odtud panující v zemi, jako jí byla před bitvou Bělohorskou evangelická. Jezuité, kteří největší zásluhu měli o obrácení lidu na víru kat., byli odtud nejoblíbenější řeholí v našich zemích, jimž se svěřovala výchova mladeže. Kromě nich byli záhy uváděni k nám i jiní řádové mnišství, jako kapucíni, milosrdní bratři, piaristé a jiní. Kláštery se množily a všechny přispívaly k utužení katolické víry. Ano množily se tak přílišně, že cís. Jos. II. valným počtem je zrušil, ponechav toliko těch, které se zanášely buď výchovou mládeže aneb ošetřováním nemocných.

Než v našem okrese nedařilo se jezuitům od samého již prvopočátku. Zde marně plýtvali učeností svou, marně se namáhali kázáními přesvědčiti lid o jiném, marna byla jejich veškera práce missionářská. A oni sami čím dále tím více to nahlíželi. R. 1650. dostavili se opět Kanabius a Villicus

na Vsetín, kteří však po marném usilování konečně prohlásili, že „skoro veškera práce jejich je marna a že raději tuto krajinu opustí. Lid prý sice zpovídá se a dá si přísluhovati, ale jenom na oko!“ Na to vyprosil si hejtman (vrchní) Martin Frydecký od hr. Mikuláše z Panasů rozkaz, že dle císařského nařízení poddaní buď musejí býti katolíky nebo se vystěhovati. Rozkazu tomu pomáhaly vrchnostenské žaláře, posty a muky. Takovým terrorismem zastrašení, dostavili se dne 23. m. října představení obcí a nejčelnější občané do kostela na Vsetín, v počtu asi tří set, kdež se zpovídali; dne 6. m. listopadu přišli opět všichni(?) poddaní a rukou dáním slíbili, že chtějí býti katolíky! Než r. 1651. bylo všeho všudy 57 obrácených kromě 2600 vyzpovědaných, což vyžadovalo „veliké práce a trpělivosti!“

Rokem 1653. missie jezuitské na čas přestaly. Příčinou toho, jakož vidíme, byly dílem neúspěchy, dílem také to, že konsistoř Olom. chtěla mítí jezuitu zde za faráře, což by bylo bývalo proti pravidlům řádu jejich Více než 40leté a nanejvýš pracné namahání jezuitů bylo tedy více méně marno, aspoň nebylo v nijakém poměru s konečným výsledkem. Jako ty jejich hory a skály Valaši kladli jezuitům tvrdošíjný odpor, aneb, když násilí bylo proti nim užito, stavěli se jen na oko katolíky; musili býti chtěj nechtěj pokrytci. Po odchodu jezuitů poslala konsistoř dne 21. března 1653 ku prozatímnímu zastávání farního úřadu na Vsetín minoritu P. Antonína, načež však už 26. května t. r. byl investován na fary Vsetínskou, Prženskou a Liptálskou Jan Fr. Popel, který sám sebe jmenuje „farářem a správcem t. času všech far na panství Vsackém“. Kuratie Hověžská přidělena Vsetínu, Rouštecká Pržnu.

Zatím přešlo panství Vs. od Pasmanů na uherská hrabata Illésháze (1652), kteří, ač sami katolíci, nedopouštěli se ze začátku nižádných nátlaků proti evangelíkům. První majetník hr. Jiří vida dědiny Vsacké spustlé a obyvatelů prázdné, povolával odevšad lidi, aby se v nich usadili, založil Halenkov, Hrozněnkov a zalidnil více Zdechov, který už předešlý majetník hr. Mik. Pasman byl založil. Obyvatelstvo přivolané pocházelo dílem z Uher, dílem z jiných krajin Moravy a bylo ponejvíce katolické.

Avšak přes smutné zkušenosti své konsistoř Olom. nevzdala se nikdy naprosto naděje na úplné obrácení Valachů na kat. víru. Tak r. 1663. vyprosil sobě farář Jak. Itali dva jezuitu z Uh. Hradiště k výpomoci, kteří sice obrátili 150 osob, mezi nimi fojty v děd. Halenkově, Lhotě, Rouštce, Ústí

a v Senince, avšak znovu přece toužili na tvrdošijnost Vsacanů, zvl. soukenníků, syndika a starších obecních, kteří po roce asi 1622. z míst, jež se stala katolickými, sem byli přišli a od úředníků panských byli chráněni. (Historiae Coll. Soc. Jesu Hrad. ad ann. 1663. Volný.)

Téhož roku 1663. stihlo Vsacko veliké neštěstí od zlotřilých Turků, kteří vniknuvše sem z Uher (v říjnu), Vsetín vyloupili, mnoho obyvatelů pobili a mnoho osob do zajetí odvedli.

Podobná neštěstí opakovala se v rocích 1683. a 1708., kdy (jak jinde vyprávíme) Turci a pak Kuruci na Vsacku i okolí ještě ukrutněji než druhdy řádili a přes tisíc lidí povraždili. Té doby Vsacané věrně k císaři drželi a škodili Turkům i povstalcům uherským jak mohli. V těchto válkách nahradili vůbec Valaši svou věrností a obětavostí úplně někdejší nevěru, ano smyli úplně se sebe hanu ze zrádného dřívějšího počínání.

Jak podotčeno, kojila se konsistoř vždy ještě nadějí, že se jí podaří obyvatele Vsacké přivésti vesměs ke katolicismu. Proto vysílala občas na své útraty missionáře, jezuity nebo světské kněze na Vsacko, aby pokračovali ve svých missiích. Bývali tu buď jeden nebo dva i tři a obydlí měli v zámku; chodili po dědinách, přemlouvající lidi a berouce jim náboženské knihy a jsouce zhusta příčinou i uvěznění jejich pro jich zatvrzelost. Tak byl r. 1708. jez. Rapalius na Vs., který při vpádu Kurců též o život přišel. R. 1725. jez. Weis oznamuje, že lidé v Pržně i v pátek maso jedí, proti čemuž by správa panství Vs. měla pohroziti Špílberkem. Špílberk byl už v ty doby strašným vězením, kdež se zločinci obyčejně doživotně zavírali v podzemních sklepích, kamž nikdy světlo sluneční nevnikalo. Trestanci byli tam obyčejně tělem přikováni ke zdi. — Avšak správce statku Vs., „plnomocný regent“ Mikuláš rytíř Omasta neměl dokonce chuti vyzvání jezuitovu vyhověti, ba roku následujícího (1726) buď ze msty nebo z pravdy byl sám jako „kacíř“ v podezření vzat, tak že zem. hejtman Václav Kaunic z Rittberka nařizoval dvakráte hraběti Josefovi Ill., aby regenta propustil. Uposlechl-li hrabě, není známo, aspoň není už více řeči o Omastovi.

R. 1765. ze dne 10. m února oznamuje missionář P. Jan Voves konsistoři, že ves Kateřinice docela je protestantská a že tam je mnoho „kacířských“ knih, z nichž on sám 23 kromě jiných skandálních rukopisů nalezl. Dále udává, že tam je od sedláka Jana Ondruška vystavěna modlitebna a že následkem učení Jiřího Adámka: že smilstvo není hřích

a dle znění písma sv.: Synáčkové, milujte se ve spolek — ženy jsou společny, tedy adamitský že tam život vedou, nepočítajíc v to hany na P. Marii a Svaté, jak o tom svědčí prý rukopisy řeč. Adámka, jež našel u Michala Hromádky. Také prý se potlouká od půldruha roku jakýsi Pavel z Lužkovic od Zlína žebrotem v Kateř. a Ratiboři, který totéž učí, mládež kazí atd. (Orig. od 10. února 1765. v arch. Rajhr.) R. 1766. byli skutečně někteří z „kacířství“ obvinění hrdelnímu soudu v Hradišti odevzdáni.

Dne 21. m. čce 1773. byl řád jezuitský zrušen papežským brevem Dominus ac Redemptor noster. Nábožná císařka Maria Terezia dlouho se vzpírala zrušení tomu než, konečně svolila. Nikde v neštěstí svém jezuité nepotkali se se sympatiemi obyvatelstva, tím méně Valachů, kteří mnoho trpkých od nich zakusili chvil.¹⁾

Missionáři pokračovali zatím ve své klopotné práci. Rok co rok vycházeli do okresu na lov ev. biblí, zpěvníkův a knih vůbec. U kterého člověka knihu takovou našli, byl uvržen do žaláře a tak dlouho tam ponechán, až se vyznal býti katolíkem. Dle slova katolíci, dle skutku však horliví evangelíci, spěchali plní hořkosti ku svým rodinám, aby zde plamennou proti missionářům šířili zášť. Což mohli také missionáři kromě sbírání knih činiti více, než že děti žehnati se naučili a jim několik suchopárných vět katechetických vštíplili. Zatím doma nadanější duchem rolníci v tajných schůzkách zastávali úřad kazatelský, vykládající dle rozumu a způsobu svého písma sv. a sílice a tužice posluchače své. Mnohdy zabírali se tajní protestanté do Uher a do Slezska, zvláště do Těšína, přinášejíce si odtud větší ještě posilu u víře a několik též „kacířských“ knih. U koho se takové „vpašované“ knihy našly, byl tuhou vazbou trestán, ano Jan Matuš, který za 15 zl. „kacířských“ knih na Vs. přinesl, byl od král. tribunálu k smrti mečem odsouzen, avšak od nejvyšší instance soudní pardonován.²⁾

Na Vsetíně pak samém missionáři bedlivý měli pozor na každého člověka, stopovali každý jeho krok, vnikali do domů, aby se přesvědčovali, zdali jsou skutečnými katolíky,

¹⁾ Pověstí je na Vs., že jezuité chtěli si vystaviti klášter na hřebení Čupu, v trati Horňasenské, kdež posud se říká na „klášteřisku“. Zrušení řádu jejich přerušilo prý stavbu, která v základech byla už provedena. Staří lidé tvrdí, že jim o tom vyprávěli dědové jejich. — My však pochybujeme, že by jezuité právě byli chtěli onen klášter stavěti, ani bez toho byli v této krajině klamání v nadějích svých.

²⁾ Přes pronásledování toto zachovalo se mnoho na Vsacku až posud starých biblí, kancionálů a j. nábož. knih.

jedí-li maso v pátek, chodí-li do kostela; pátrali po knihách náboženských, sbírajíce a pálice je. Při tom prohlíželi každý kouteček i ten nejtajnější, zdali by tam něco podezřelého nevyšfoukali. Byla to pravá trýzeň pro hospodáře, který musil a musil sobě dáti líbiti takovou zvůli.

Bezohledná přísnost a drsnost missionářů měla v zápětí ustavičné rozčilování obyvatelstva. Napjatost mysli, nenávisť a pomstychtivost doutnaly dlouhé opět časy pod povrchem jako oheň pod popelem. Bylo třeba toliko slabounkého vánku, aby plamen v neuhasitelný opět vyšlehl žár. A o to se postarali r. 1777. missionáři bohužel sami. V dubnu totiž t. r. missionáři Petr Jiříček, Jan Kořistka, bývalí jezuité, a Petr Sasina, chtějíce jednou ranou seznati tajné protestanty, vyluzovali od obcí a jednotlivých rodin pod záminkou všelikých svobod vyznání náboženské, nebo jinými slovy, vymyslili falešný toleranční patent, jimž lidi mámili. Vedla-li je k tomu přílišná horlivost v obracování, nebo měla-li je k tomu jakási mstivost, nelze rozhodnouti. Avšak byl to olej na oheň. Podvod brzy poznán — a z toho strašná bouře po celém Valašsku, jež zasáhla i krajiny mimovalašské.¹⁾

První dědina, která učinila počátek tím, že missionářům se přiznala k ev. víře, písemně byly Zádveřice. Po ni následovala ry hle osada za osadou. Během tří neděl, v m. květnu, přiznalo se přes 60 obcí, nacele nebo částečně, k evang. víře, davše písemně své projádrění řečeným missionářům. Bouře vyšlehla ve Vyzovicích, ve Zlíně, Želechovicích, na Lukově, v Lutonině, Jaseně, v Liptáli, Lhotě, Raketnici, Senince, na Vsetíně, v Ústí, Johanově, Hovězí, Halenkově, Hrozénkově, v Karlovicích, Jasence, Jablunce, Ratiboři, Kateřinicích, Hošťálkově, v Pržně, Mikulůvce, Bystřičce, Roustce, v Bystřici, Loučce, v Rožnově, v osadách kolem Nov. Jičína, Kelče, Hranic, Lipníka, Přerova, Holešova a jinde. Mezi rolníky povstalo několik vůdcův a „kazatelů“, kteří veřejně kázali, slibujíce osvobození od daní, desátku a jiných dávek. Katolíci měli se pronásledovati, evangelíci opět měli se těšiti dnům veselým a šťastným. Jak se lze domyslit, takové přípovědi strhly za sebou mnoho a mnoho zaslepenců.

Na Vsetíně přihlásily se už dne 3. m. května u úřadu městského 933 osoby k víře ev., ke katol. toliko 153. Když

¹⁾ Srov. Christ. ryt. d'Elvert Notitzen-Blatt: Die Religionsunruhen im Prerauer und Hradischer Kreise im J. 1777, v Brně r. 1872; Pilař a Moravec: Moraviae historia III. p. 387—393; Rezek: Dějiny prostonárhnutí I., 143—156; Kryštůfek: Dějiny církve kat. ve státech Rak.-Uher. 81—95.

brzy po té na zámku shledáno u přítomnosti missionářův a úředníků panských, že z rady městské přihlásilo se k víře evang. devět osob, Martin Trlica, purkm. st., Jan Sigmund, Jos. Petřivalský, Jos. Machálek, Pavel Šimara, Jos. Černocký, Frant. Seidl, Jos. Vinkler, rycht. st. a Pavel Jarošek, r. ml., ke katolické pak pět Jos. Foltýn, purkm. ml., Josef Bečka, Václav Zmeškal, Jan Raška a Jakub(?) Olšák, tož z pouhého rozkazu hr. Jana Ill. byl nový úřad zvolen dne 28. m. května, v němž byli sami katolíci.

Neměla-li zatím nenadálá bouře tato povážlivějších na-byti rozměrů, zvláště když marnými se ukázaly zákazy a napomínání vrchnostenských úřadů, tož musil se nebezpečný proud tento jinačím a rychlým způsobem zastaviti, stůj co stůj.

Na rozkaz císařovny Marie Terezie vyslána na Valašsko vyšetřovací kommissee, sestávající z vysokých hodností světských a duchovních, kterouž doprovázelo silné oddělení vojska pěšího a jízdného. Kommissari byli: od zemsk. gubernia radové Jos. Flamm a Jan Beer a tajemník Lenkart; od cis. dvora státní rada baron Frant. Kresel a dvorní tajemník Böh. Kresel byl zároveň předsedou kommissee. Dostavili se též český a rak. nejvyšší kancléř Jindřich Kajetán hr. Blümegen a jeho bratr zemský hejtman mor. Z duchovních komm. byli infulovaný probošt Mikulovský Jan Leop. Háj.¹⁾ děkan Pražský Ferd. Kindermann ze Šulenštejna²⁾, farář Marek Ant. Vitola z Propstdorfa v Doln. Rakousích; jim přidělen byl jako aktuar Mikulov. kanovník Venuto.

Zprávu o vyšetřování měl prob. Háj. Političtí členové kommissee chtěli přísně, duchovní členové však mírně nastupovati, což naopak by se dalo očekávati. Vlivem Hájovým zvítězila mírnost! Zpráva jeho (dto Vsetín 3 září t. r.) svědčí o bystrozraku, upřímnosti a statečnosti původcově; probleskuje v ní vysoce osvícený duch, plný dobrotivosti, kteráž tohoto hodnostáře církevního do nejskvělejšího staví světla.

„Abychom se každému vyhnuli rozkolu, praví Háj, poněvadž ti, kteří z lůna církve vyvrženi byli, jsou snad už na

¹⁾ Rozený Fulnečan, bisk. ceremoniář, 1770 farář a děkan v Kroměříži, 1776 probošt, 1780 biskup v Králové Hradci, † 1791.

²⁾ Později probošt na Vyšehradě, nejvyšší dozorce nár. školství v Čechách, o něž velikých si získal zásluh, 1790 biskup v Litoměřicích, † 1801.

Oba vynikající mužové, H. a K., rozhledem a umírněností svou velmi k tomu přispěli, že Valašsko, resp. Vsacko, nezakusilo opět nějaké exekuce z r. 1644. Čehož nelze ani dosti oceniti!

věky ztraceni, bylo nám třeba, pobloudilým co možná nejvíce usnadniti opětný návrat; nesměli jsme proto také dopustiti, aby svedeny lid byl za kacíře považován a jako s kacíři aby s ním bylo nakládáno. Bylo nám všechny jinak obvyklé tresty církevní, aspoň pro tento čas, odstraniti; musili jsme kněží, jichžto nejhlavnější známkou mají býti láska otcovská a добрota srdce, ustavičně napomínati ku trpělivosti neskonalé; musili jsme jejich chování při vyučování náboženství a v obcování s lidem, dle těchto upravití zásad; musili jsme jich konečně míti k pilnosti a snaživosti co největší, aby opět našli pobloudilé ovečky své, jakož aby dle možnosti měli péči o vychování oné útlé části stáda svého, která největší je nadějí zarmoucené církve“.

Že kommissee učinila konec zvůli missionářů, netřeba podotýkati. Byli posláni do Olomouce zpět. Že si pak počínáno s velikou umírněností a trpělivostí, seznali jsme ze zásad Hájem vytčených. Nicméně na všechny upřímné domluvy kommissarů Valaši předstírali vyjádření svá, missionářům daná. „Z nesčíslných rozmluv, jež jsme měli skoro každodenně s celými obcemi, částečně též s vyslanci jednotlivých vsí, částečně s hodnými lidmi, jimžto stísnné svědomí velelo jíti k nám, uzavírali jsme vším právem, že, vrátíme-li jim vylouděné projádření, předešlý pokoj a bývalá příslušnost se navrátí a my že docela klidně tyto hory budeme moci opustiti“. Písemná projádření ta, jež musili missionáři z Olomouce poslati, byla skutečně obcím navracena a před očima všech občanů zničena. Slíbeno, že císařovna dle známé a obvyklé dobroty srdce svého jim odpustí a vše zapomene, vrátí-li se opět ku kat. víře a ku státní povinnosti. Příčina, na níž posud se zakládal vzdor některých obcí, tudíž odpadla. „Dobromyslní jásali, a z radosti, že slovo své mají zpět, navštěvovali příští neděle svůj kostel“.

První navrácení onoho písemního projádření dalo se na Vsetíně dne 19. m. srpna, a to slavným způsobem. Na Vsetíně postavili se vyslancové (představení) z Roketnice, Johanové, Ústí, Hovězí, Halenkova a Jasenky. Na náměstí postaven stůl, kolem něhož zasedli Flamm, Háj a Vitola; blíže nich postavili se duchovní Vsetínští a úředníci panští. Opodál panstva tohoto stáli četní posluchači. Tyto pak obklopilo šedesát pěších a dvanáct jízdných vojáků s vytasanými šavlemi. Za těmito pak mnoho stálo lidu zvědavého. Promluviv krátce oč tu jde, Flamm poručil na to čísti císařský dekret ze dne 1. m. června, jímž císařovna pod těžkými tresty napomíná vzbouřence, aby se navrátili k po-

koji a míru. Na to volány jednotlivé obce, písemná projádření se jim roztrhala a vydala. Konečně vyzván přítomný lid převětivě ale důrazně, aby byl poslušen Boha, císařovny a zákonů státních, načež většina lidu šla do kostela obcujíc mši svaté. Týmž způsobem prohlašovány rozkazy císařské a navracována projádření v Pržně, Hošťálkové, Liptáli, ve Vyzovicích, Prlově, Bystřici (pod Host.) a j.

Avšak nejhorlivější přívrženci evang. víry přímo všude prohlašovali, že svou víru míni brániti na život a na smrt; tak se prohlásili zejména v Pržně, Hošťálkové a Liptáli. Háj chodě po vesnicích rozdával lidu katolické knihy nábožné, avšak lidé opět je zpět posílali za ním, když odešel do jiné osady; tak učinili Liptálští, že poslali knihy řečené za Hájem do Vyzovic, tak učinili též jinde.

O venkovských horlivecích praví Háj: „Tento druh divokých rot selských má bezpochyby pod záminkou náboženství zcela jiného za lubem. Sliby, jež kolují ode domu k domu, že nebudou svému knězi platiti desátku, stoly, čehož se zdráhají i nyní odváděti, mne o tom přesvědčují.“ V zaslepenosti své dali se svést mnohdy i k divokým výstřednostem. Dne 29. m. čce o půl noci bylo mnoho křížův a soch sv. kolem Vyzovic zpřeráženo nebo na smích zpotvořeno. Vojsko musilo tudíž zakročiti a k nejvyššímu rozkazu byli svůdcové a nejzarytější osoby zjímání a ku vyšetřování k hrdelnímu soudu do Hradiště odvedeni. Ravel Hořanský z Roušky byl jeden z nejvážnějších „kazatelů“, který na horách i v údolích, myslí svých posluchačů rozčiloval. Když vojsko proň šlo do Roušky, zvoněno na poplach, mužové i ženy, staří i mladí, ozbrojeni jsouc podávkami, palicemi a kameny, postavili se vojsku na odpor. Když byly marny výstrahy a napominání, vojsko vypálilo a tři mužové a těhotná žena klesli mrtvi k zemi, sedm bylo zraněno. Jan Maniš z Ratiboře, také „kazatel“ a vůdce lidu, utekl a vypsáno na jeho hlavu 300 zl. Jiní buřiči byli odsouzeni do báňských měst uherských. Nejhorlivější ze Vsetína byli dílem vězněni na Vsetíně, dílem v Hradišti po více než 40 neděl, asi deset bylo odvedeno do Uher (Černocký, Jarošek, Bubela a j.), kdež dle zřízení zem. mohli svobodně víru svou vyznávat. (Viz str. 57.)

Taková přísnost v pravý čas, „jemné chování duchovních pastyřův, jednoduchý výklad evangelia při kázání, všech nárazek prostá katechizace, při níž pravdy náboženské doloženy byly z Písma, církevních dějin a ústního podání, pomínutí malicherných pobožností, které zde velmi kvetly, jako výklady o zázracích, pouti, bratrstva a m. j., všude zavedené

jednoduché služby Boží, při nichž se dovolilo lidu zpívati jeho dobré české písně a žalmy: to vše lákalo pomalu lidi do kostelů“.

Bouře se utišila. Ze 60 míst, která docela nebo částečně se jí účastnila, zůstávaly tvrdošíjně při svém daném projádření vesnice Pržno, Jablunka, Kateřinice, Mikulůvka, Ratiboř, Liptál, Lhota, Seninka, Hošťálková, Prlov a Rusava. Ale přísnost toho rovněž dovedla, že se přihlásily ke katolické víře. Vojensky se však nezakročilo!

Než nyní bylo o to pečovati, aby se dalším předešlo bouřím. Nové kostely a školy povstaly a neschopní kněží byli odstraněni. „Potřeba bylo nejen více kněží a učitelův, ale i oni duchovní správce, jižto pro pohoršení, nevědomost, tvrdost nebo pro jakékoli nemístné vlastnosti více zkazili než postavili, musili se odstraniti z této krajiny a jiní zde zřízení býti. Kromě vyzovského děkana Mařátka (který neplechu missionářů trpěl) a jiných čtyř nehodných kněží, které jsem odtud buď do biskupského žaláře, buď do jiné krajiny moravské poslal, neměl jsem příčiny použití příkladné a výstražné přísnosti“. Založeny byly kostely ve Zděchově, v Polance, v Louče a na Rusavě. Zděchov přidělen k Hovězí, kdež kurát A. Březovský velmi mnoho ve prospěch katol. náboženství působil. Dále založeny fary v Jasené, v Roustce, Pozděchově, v Břežnici, Hošťálkové a j., a to dílem příspěvkem vrchností (hr. Illésháze, hr. Waldorfa), nebo odkazy a použitím jistin a služného missionářů, nebo byly jednotlivé kuratie lépe nadány. Při kuratiích i školy zřízeny, na nichž učitelé vykázáno 80 zl. služby. Obydlí kuráta a učitele, jež dle valašského způsobu ze dřeva bylo vystavěno, stálo 500 zl. Kněžím byly co nejprísněji na srdce vloženy jemnost myslí, trpělivost a vzorný život a farář Vitola doručil jim ještě zvláštní instrukci, kterou sám sepsal a dle níž se chovati měli.¹⁾

Zdalo se tedy, že poklid opět zjednán, a že protestanté na katolickou víru byli převedeni. Než zdání klame! Již následujícího roku 1778. vydalo se mnoho obrácených do Těšína do evang. kostela, meškali zde službám Božím a přijali večeři Páně.

Utíkali se do Těšína proto, že se tam protestanté domohli jisté svobody náboženské. Král švédský Karel XII., válce s kurfirstem Saským, jenž byl zároveň králem Polským,

¹⁾ Ant. Rezek má za to, že instrukce tato dána duchovenstvu hned ze začátku bouře. (Děje prostonár. náb. hnutí v Č. I., 146.)

Fridrichem Augustem II., vymohl na císaři Josefovi I. smlouvou, v Altranstadtu (v Sasku) dne 30. srpna 1707. uzavřenou, že protestanté slezští nabyli předně v politickém vzhledu rovnoprávého postavení s katolíky a že u věcech náboženských jisté nabyli svobody. Bylo jim totiž navraceno 121 kostelů dle augšp. vyzn. a mimo to dostalo se jim ještě 6 kostelů tak řeč „milostných“, z nichž jeden byl právě v Těšíně.

Podobných tajných cest do Těšína dopouštěli se evangelíci Vsačtí dříve i později, buď jednotlivě, buď v celých společnostech.

Cestu takovou vykonávali kdy a jak mohli. Bylo se jim bráti tajnými a neschudnými cestami a steskami přes hory a doly. Noc byla nejjistějším průvodčím a ochráncem. Když pak se toho dověděli missionáři a páni, číhali na ně, zajímali a odváděli je zpřímá do žaláře a vysílali je pak na robotu ke stavbám nebo ku pracem vrchnostenským vůbec. Pomáhali z trestu stavěti budovy panské na Vsetíně nebo v okrese. Na Vsetíně zaměstnání byli při stavbě dolní hospody (Glesinger), která až podnes sluje „paduškou“ (od padouch = hanebný čl.), pomáhali stavěti „Novou hospodu“ na Bystřičce a mlýn v Jasenicích. Také se stávalo, že syny takových poutníků pochytili a na vojnu odváděli.¹⁾

Přihodila se též zvláštní blouznivost mysli neboli podvod. Děti a žena ze vsi Malé Lhoty viděly prý, pasouce dobytek děťátko světlou září obklopené, jež jim pravilo, „že katolická víra je sice dobrá ale i evangelická není prý k zahození“, načež mnoho lidu sem přichvátalo a pobožnosti konalo. Rozína Polášková z Roušky navštívila prý čtyřikráte skálu u M. Lhoty, na níž se zjevil onen „poslíček boží“. Uviděla tam více děťátek ozářených, jež seděla na konících, majíce na hlávách zelené kloboučky; po čtvrté jí prý jedno děťátko uchopilo za ruku řkouc: „Vítej, panno, poněvadž jsi mne navštívila, navštívím i já tebe v Roustce.“ Načež se jí děťátka ještě častokráte i v Roustce zjevila, napomínajíce ji, lidem hlásati, aby se napravili. Totéž jí nařizoval prý i „poslíček boží“. Jak lze pomyslit si, vzbudilo toto nemalý shon lidstva. Pročež byla věstkyně od vrchnostenského úřadu lapena a hrdelnímu soudu do Hradiště ve vyšetřování dána. Co se s ní dále stalo, neví se; byla snad puštěna jako pomatená.

I v roce 1779, o Velkonocích vydal se zástup tajných evangelíků do Těšína, avšak mnoho jich bylo od vrchnost.

¹⁾ Dle patentu ze 12. srpna 1753 stalo se zásadou, že zatvrzelé protestanty odváděli na vojnu.

úřadů zjišťmano a z rozkazu zemské vlády (gubernia) ke 14denní práci odsouzeno. Někteří přiznali se opět ke kat. víře. Rečeného roku v březnu sešli se plnomocníci rakouští a prusští do Těšína, aby uzavřeli mír mezi Rakouskem a Pruskem. Neboť oba státy začaly se předešlého hned roku chystati k válce o tak řečené „Bavorské dědictví“ (Bavory), které minil císař Josef II. po zemřelém kurfirstovi Maxmilianu Josefovi připojiti k Rakousku. Než starý nepřítel naší říše král Pruský Bedřich II. nemínil toho nikterak dopustiti, chystaje se k válce. Než ku válce nedošlo. Vojska naše poležela si několik neděl v Čechách a u Olomouce. Jelikož to bylo na podzim předešlého roku, kdy zemědělské práce dožívaly a se kopaly, tu i vojska mnoho se živilo zemědělsky, a proto sluje tato válka toliko „válkou zemědělskou.“ Příčiněním Ruska a Francie přišlo k míru Těšínskému (13. května), kterým jsme přece něco od Bavorska dostali, totiž tak řeč. Čtvrť innskou (Innviertel) s městem Brumovem, jež bylo k Horním Rakousům přivtěleno. —

Někteří Vsačtí poddaní odvážili se jíti začátkem dubna do Těšína, aby při příležitosti této podali zástupci ruskému knížeti Repninovi žádost o ochranu a svobodu náboženství. Ale rak. plnomocník hrabě Kobencel dal je ještě v čas zjímati; načež byli z rozkazu císařského dvoru vyslýcháni, při čemž se prohlásili, že chtějí opět přiznati se ke katolické víře, dají-li se jim jenom lepší duchovní správcové a kazatelé. Ale někteří z nich odešli přece do Uher.

V měsíci červnu t. r. přišel po třetí probost Háj na Valašsko a doptával se všude, kterak kněží vyučují a žijí, navštěvoval a přehlížel kostely a školy, rozdával knihy (katechismy a bible) a přesvědčoval se, s jakým užitkem čítány byly knihy, jež předešlého roku císařovna na Valašsko dala zaslati. Co byl zde shledal, o všem podal zprávu císařovně ve Vídni.

Upříti se nedá, že kommisie císařská z roku 1777. a zejména člen její osvícený Háj, který i po dvě následující léta pilně na Valašsko dohlížel, více pro katolicism udělal, než dříve všichni missionáři dohromady. Vyličiv věrně a upřímně poměry obyvatelstva císařovně, Háj byl toho původcem, že se zakládaly fary a školy, že se řádnými kněžími a rozdávánými knihami šířila víra katolická, a že hlubších než jindy zapouštěla kořenů. O vyzdvihování škol zdejších má kromě Háje zásluhu velikou tehdejší ředitel školstva mor. Ignác Mehoffer, který Hájovi ochotně šel na ruku. Pro školy knihy posílal opět z Prahy Ferd. Kindermann.

O vzdělání nejnnutnější, školní, bylo u nás v této teprve době postaráno.

Avšak v ohledu náboženském zůstávala ještě vždy většina lidu na Vsacku oddána, buď tajně nebo zjevně, víře evangelické. Než blížila se pomalu doba, kdy i pro evangelíky měla přijíti úleva, kdy všelikým ústrkům mělo býti konec. Tato úleva, ano spása vyskytla se jim v samém císaři Josefovi II. Tento šlechtitný panovník rád se vždy přesvědčoval, kterak se vede poddaným v jednotlivých částech říše naší, kterak konají úředníci povinnosti své a nalezl-li co kde nesprávného, odpomohl tomu hned na místě. Tak se stalo, že když roku 1780. z jara ubíral se na Rus, aby tam s mocnou císařovnou Kateřinou II. přátelský smluvil spolek, císař volil cestu tam přes naše Valašsko. Přijížděje od Uher. Brodu a Val. Klobouk k Polance a vida Senici rozvodněnou, zahnul v levo ku Senince a údolím, pod Seninkou k Roketnici na Vsetín (28. dubna). Obyvatelé Vsetínští neskonale potěšili se z příchodu císaře, o němž tolik dobrých a šlechtitných skutků byli už doslechli. Přivítali i zástupové lidu z venkova, aby spatřili tvář milovaného mocnáře. Avšak „milostivá“ vrchnost chtěla veškero sblížení obyvatelstva s císařem naprosto zameziti. Vydalať přísný rozkaz, aby nikdo se neopovážil obtěžovati s něčím J. M. Císařskou, aby nikdo kromě úřednictva a školních dětí neblížil se jeho kočáru.

To se skutečně toho dne zachovalo. Císař přenocoval v zámku; ale když ráno chtěl odjížděti do Meziříčí, dodali si evangelíci mysli a vyslali deputaci k němu, která sestávala z Jos. Bubely, Jos. Mačudy a Jos. Petřivalského, kteříž přinášeli poníženou prosbu ve jménu 35 obcí evangelických. Prosbu psal švec vset. Jakub Olšák.¹⁾ Obsahem jejím bylo, kterak evangelíkům mnoho bylo snášeti od katol. duchovních a kterak je honili žalářem ku víře římské. Dále se pravilo, jak r. 1777. na radu a prosbu missionářů mnoho tisíc lidí přiznalo se ku víře evang., mnohem více že však stavěli se katolíky, strachující se žaláře a vyhnanství. Kterak evangelíci byli po 40 neděl věznění v Hradišti a kterak jich mnoho bylo vyhnáno ze svobodných a zakoupených usedlostí a zavedeno do cizích zemí; kterak jim bylo z trestu pánům robotovati, a kterak ti, jižto se chtěli pronásledování vyhnouti, násilí se podvoliti a svou víru zapřiti musili. Na konec prosili, aby J. M. Císařská jako otec poskytnouti jim ráčil

---

¹⁾ Byl písařem evang. Roku 1791. doplnil krásně psaným písmem 4 listy ze začátku I. dílu bible Kralické.

ochrany, aby dovoliti ráčil svobodně vyznávatí víru jejich pro niž krev i život svůj položiti jsou odhodláni. — Císař přijal prosbu s obyčejnou svou laskavostí, přislíbiv zároveň, že se jim brzy stane po právu.¹⁾

Na to (29. dubna) milostivý mocnár odejel do Meziříčí, bera se odtud dále k severu přes Jičín, Štramberk a t. d., kdež všude prosby naň vznesené dle obyčeje svého milostivě a láskyplně vyřizoval.

Plni radosti nad tím evangelíci povolali tajně z Uher luteranského kazatele, který přišed dne 12. m. května napřed v Senince, pak ve Lhotě poučoval až téměř do noci odevšad sběhlý lid, načež uděloval mu večeri Páně ve stodole Matouše Košuta. Dovědév se toho vsetínský vrchní Josef Beyer, vyslal 12. května do Lhoty osm ozbrojených mužů, aby kněze lapili. Avšak lid, jehož se tu sešlo na 4 tisíce, nedopustil mu ublížiti. Kazatel odešel pak do Hoštálkové a do Pržna, vykonávaje všude služby Boží. Konečně odebral se zase do Uher. Když o této věci uslyšel Háj, vydal se ihned na Valašsko po čtvrté (18. m. května), aby zde pečlivěji ohledal stav náboženský. Prodlévaje na Vsetíně, dostal dne 8. m. června od zem. gubernia onu žádost do rukou, kterou nedávno evangelíci byli podali na Vsetíně císaři, s tím nařízením, aby zakročil proti obviněným duchovním a jim odporučil jemnější způsob chování. Přečet žádost Háj seznal, že v sobě skoro totéž obsahuje, co ona žádost, kterou před dvěma roky dva Vsacané byli podali císaři.²⁾ Vyšetřiv potom věci přesvědčil se, že v ohledu tomto jen staré věci se ohřívají, že kněží nynější se chovají dle předpisů císařovniných a že i od samých evangelíků jsou ctěni. Dále vyšetřil, že v několika obcích, jež byly uvedeny v prosbě, buď už žádných není evangelíků nebo jen několik rodin. Ukončiv práci tuto a vymoh toho, že uvěznění ev. byli na svobodu propuštěni, podal zprávu o všem zem. guberniu a odebral se do Vídně, kamž jej císařovna volala, aby ji vylíčil poměry církevní na Valašsku vůbec. Císařovna vyslechnuvši ho, byla s ním úplně spokojena a na důkaz vděčnosti své jmenovala ho 29. čce r. 1780. biskupem Králohradeckým. Starost ohledně náboženství na Valašsku svěřila cís. děkanovi Kroměřížskému Janu Nep. Geringovi, rozenci Letovskému, davši mu paušálu ročního tisíc zlatých (11. m. list.).

To byla poslední péče cís. Marie Ter. o Valašsko; neboť už dne 29. m. list. r. 1780. rozžehnala se se světem. Vznešený

¹⁾ Viz hr. Jan Illés. II. str. 57

²⁾ Moravec III., 401.

syn její Josef II. byl už za živobytí matčina spoluvladařem jejím. Josef chtěl už jako spoluvládce ještě větší a dalekosáhlejší reformy v naší říši zaváděti než činila matka jeho. Avšak žárlivá poněkud na svou moc Maria Ter. zdržovala syna svého v ohledu reformačním co nejvíce. Po její smrti cís. Josef nebyl už nikým zdržován, překvapuje svět rychle za sebou nějakou novou reformou. Kdyby byl mírněji býval si počínal, maje vzor moudré své matky před sebou, nebyl by se dočkal bolestného onoho okamžiku, kde sám přiznal, „že všechny jeho záměry jsou zmařeny“. Než přece dvě nanejvýš důležité věci z jeho reformatorské činnosti se udržely a zachovaly a zachovají jeho památku na věčné časy. Jsouť to toleranční patent a zrušení nevolnictví z r. 1781.; za jeden žehnají mu evangelíci, za druhý rolníci.

Hned první rok své samovlády jal se císař Josef plniti přípovědi, jež byl dal předešlého roku evangelíkům na Vsetíně. Dne 10. m. čce 1781. vyšlo nařízení, jímž se zapovídalo všeliké násilné odnímání nábož. knih evangelických. Záhy také navrátili se vypovězenci z Uher domů, a konečně dne 13. měsíce října vydán toužebně očekávaný toleranční patent, jímžto zaručena byla svoboda náboženská evangelíkům a. v. a h. v. a nesjednoceným Řekům. „Přesvědčení jsouce, že je s velikým prospěchem pro náboženství a stát, vládneli pravá křesťanská snášlivost“ — jsou slova šlechtetného mocnáře, jimiž hned z předu naznačuje důvody pro vydání tohoto patentu. Vyhlášen byl v české i německé řeči. Hlavní jeho věty jsou:

1. Nekatoličtí poddaní mohou si stavěti své kostely a školy, kde v místě nebo v okolí žije sto rodin; kostel však nemějí zvonů, věží nebo veřejný vchod z ulice. Posluhování svátostmi a vykonávání služeb božích jak v místě samém tak i ve filiálkách, potom veřejné pohřby v průvodu duchovního úplně se jim povolují.
2. Nezabráňuje se jim zříditi sobě svých vlastních škol, učitelů, které sbor vydržovati musí, nad nimiž však tuzemská školní direkce ohledem způsobu učení dozor míti má.
3. Povoluje se jim voliti si vlastní kazatele, kteří buď od Těšínské nebo Uherské konsistoře jsou za schopné uznáni; jimi buďtež také potvrzováni, pokud by toho potřebovala nekázala v zemích vlastní konsistoře zříditi.
4. Kazatele vydržujtež si sami; právo však štoly ač zůstává řádnému faráři (roz. kat.).
5. J. Vel. nejmilostivěji ustanovuje, aby rozsuzování u věcech náboženství, nekatolíků se týkajících, vykonávala polit. zem. správa, přibírajíc toho neb onoho z jejich duch. pastýřův a bohoslovců, soudíc však a rozhodujíc dle jejich náboženských zásad; další z toho odvolávání se k polit. dvorskému úřadu ponechává se na vůli.
6. Úplně má přestati vystavování dosavadních reversů od nekatolíků při oddávkách ohledně vychovávání dětí, jelikož při katolickém otci všechny dítky muž. i žen. pohlaví v kat.

náboženství vychovávají býti mají, což za přednost panující církve (kat.) považováno budiž; při prot. otcí a kat. matce následujte dívky pohlaví. 7. Nekatolíci mají býti nadále dispensando připuštění ke koupi domův a statků, k měšťanskému a mistrovskému právu, k akademickým hodnostem a civilním úřadům, aniž smějí přidržování býti k jinému způsobu přísahy, než jak jejich nábož. zásady jim dovolují nebo k účastnění se při procesích nebo výkonech panujícího náboženství, pakli sami nechťejí. Také se má bez ohledu na rozdíl v nábož. při všech volbách a při obsazování úřadův, jak se to u vojska každodenně bez pozastavování se a s prospěchem koná, jediné ra počestnost a spůsobilost žadatelů, pak nakřesťanské a mravné jejich chování přísný brátí zřetel. Takové dispense udělujtež se beze všech obtíží. Kdyby se však našly závady, buďtež tyto vždy oznámeny zemské správě a od ní dvoru k nejvyš. rozhodnutí. Kde by se jednalo o právo občanské vyššího stavu, uděluje se dispense po předběžném vyslyšení zem. gubernia od českorožské dvorské kanceláře. Což se všecko podle tohoto Nejvyššího nařízení všem a jednomu každému, právníkům, panstvům, statkářům, vrchnostem a městským úřadům, také všem obyvatelům a občanům k nejposlušnějšímu jak nejbedlivějšímu tak neporušitelnému vykonávání, šetření a ostříhání oznamuje. —

Císař Josef nesmrtelnou si patentem získal památku v srdcích všech evangelíků. Svoboda náboženská jim zaručená vyvolala neobyčejný ruch a netajenou radost ve všech krajinách, kdež byli evangelíci pronásledováni aneb kde se jim bylo tajiti a skrývati se svým přesvědčením náboženským. Nebylo na tom dosti, že tol. patent všude po Moravě a v Čechách byl náležitě vyhlášen, nýbrž i veškeré duchovenstvo zvláště bylo dne 24. m. října naň upozorněno a odporučeno jemu, aby se k evangelíkům chovalo laskavě a slušně. Též biskupové pastýřskými listy všem duchovním správcům tendenci tol. patentu na srdce vložili.

Nicméně vznikly záhy tu a tam neshody, k nimž zavdaly příčinu dílem katolíci, dílem evangelíci. Katolíci dráždili přezdívkami nemile nesouce předpisy o šetrnosti k evangelíkům, tito opět zapomenuvše sotva nabytého dobrodiní, posmívali se katolickým obřadům, rouhali se křížům a sv. sochám. I vydal tedy císař proti takovým nepřislušnostem přísný zákaz dne 2. m. ledna r. 1782, kterýmž nemilým věcem těmto byl učiněn konec.

Když byl tol. patent rozhlášen, přicházeli v následujících dnech říjnových, pak v měsících listopadu a prosinci t. r. evangelíci všude ku dotyčným vrchnostem svým, aby se hlásili buď k augšp., buď k helvetskému vyznání, neboť jiných vyznání, kromě ještě řeckého, císař Josef netrpěl. Vrchnostenský úředník (vrchní) zaznamenával každého, kdož se byl přihlásil, muže i ženy, do zvláštního katalogu, aby se počet

evangelíků v říši seznal. Vedle něho byli ještě zřízeni kommissaři duchovní, jižto se měli snažiti jemným způsobem a poučováním přemluvit evangelíky na víru katolickou.

Na Vs. byl polit. kommissařem tehdejší vrchní č. hejtman J. Beyer, duchovními kommissary byli děkan Vyzovský Thadeáš Brayer, a farář Napajedelský Jan Papež, jimž oběma přidělen byli kraj Hradištský. Rozhlašování patentu dalo se obyčejně za assistance vojenské, s čímž spojeno bylo i přihlašování se k té neb oné konfessi. Tak i na Vsetín přijeli vojáci v čele majíce své důstojníky. — Na náměstí (proti zámku) prostřeno červ. sukno, naň postaven stolec, a obyvatelstvo vyzváno, aby šlo ohlásit své vyznání.

Ale obyvatelé Vs. jsouce ještě z dřívějších dob nedůvěřiví, ostýchali, ano báli se přihlašovati se; neboť městem šly hlasy, že kdo se přihlásí, toho prý vojáci zastřelí nebo pověsí. Tedy jen neohroženější prý odvažovali se na červ. sukno ke stolku důstojníkův a kommissařů. Sami vojáci, jižto byli po městě po obydlich rozloženi, dodávali prý smělosti občanům a smáli se lichým pověstem po městě roztrouseným. Až když Vsetínští viděli, že pověsti řečené skutečně byly lichými, teprve dodali si i ostatní mysli a ohlašovali své vyznání. Jako na Vsetíně provedlo se vyhlášení patentu a přihlašování se k víře ev. i na venkovských osadách.

V Hod Boží vánoční t. r. ponejprv slavily se veřejné služby boží ev. na Vsacku, jakož i po Moravě ostatní, kde žili protestanté. A tu zajisté s vroucností největší vysílány modlitby ku Pánu Bohu za přestálé smutné časy, za ochranu Jeho do budoucnosti a za osvíceného a šlechtetného císaře, který velikomyslně ujal se stísněného svědomí lidského.

Rokem 1782. započaly stavby ev. chrámův a škol na Vs., v Pržně, Rouštce a j., při čemž však dne 28. m. září ještě zvlášť kraj. úřadem nařízeno, aby dvěře jejich nebyly obráceny na ulici. Předpis tento byl teprve dne 4. m. čce 1792 opět krajským úřadem zrušen. Také hlavní (prostřední) dvěře chrámu ev. na Vs., jež byly při stavbě udělány ale potom zavřeny, jsou opětně t. r. otevřeny.

Po smrti cís. Josefa II. (1790) žádali moravští stavové ve svých „desideriích“ (žádostech) jeho nástupce Leopolda II., aby kromě jiných věcí, jež zavedl Josef II., zrušil také jeho tol. patent; než rovněž dobromyslný Leop. nedal se másti a zachoval tím vzácnou památku na svého dobrotivého předchůdce. —

Dodati nám sluší, že tol. patentem byli protestanté toliko trpeni, že toliko veřejně a bez ostychu mohli

vykonávati služby boží, katolická víra měla však i na dále zůstati panující státní církví. Kat. farář byl také jejich farářem, ovšem ne co do duchovní správy, ale co do vedení matrik a přijímání důchodů. Že evangelíci úplné svobody náboženské dosáhli, že jsou na roveň postaveni s katolíky (1849 a r. 1861), z toho mají děkovati nynějšímu císaři Pánu, Františkovi Josefovi I.

Domníváme se, a to nikoli neprávem, že přihlašování na Vsacku dalo se vesměs ku vyznání augšpurskému, nebo-li prostě „evangelickému“. Možná, že většina lidu nebyla si ani zcela vědoma rozdílů mezi augšp. a helv. vyznáním. A nebylo by také divu; jelikož postrádala úplně poučování kazatelského a to po dlouhé časy. Ovšem čítali lidé tajně knihy náb., jež jim nebyly odňaty od missonářů, majíce je pečlivě ukryty, ale čtouce různé ty knihy, vybírali z čteného to, co jim jejich přesvědčení schvalovalo. Někdo nakloňoval se bezděky více učení luteránskému, jinému opět lahodilo více učení kalvinské, které se nejvíce srovnávalo s učením bratrským. A hlavní zásady bratří českých byly posud nejvíce zakořeněny v srdcích lidu Vsackého. Lid chodíval sice na oko do kostela kat., ale pak se scházel tajně na skrytá místa, kde sloužil po svém způsobu P. Bohu. Starší (světští) byli takměř jeho kazatelé. Není se dále také čemu diviti, že lid, který po tak dlouhé doby byl utiskován, pronásledován a nenáviděn, který neměl duchovního rádce podle chuti a mysli své, že takový lid, jsa ponechán sobě samému, beze všeho poučování, konečně neumí si srovnati všechno v mysli své, že je na váhách, nezabředne-li dokonce do směsice rozličných zásad náboženských, doporučících jedna druhé. Tak myslíme že tomu bylo i na Vsacku, kde lid vyjma málo knih, jež si ukrýval a v nichž tajně skrovnou posilu duševní brával — žil hlavně tradicí, a to tradicí, pocházející z učení bratrského, jež na Vsacku vesměs bylo druhdy panujícím.

Následky takového rozporu duševního ukázaly se už r. 1783. v Liptále, kdež po příkladu helv. kněze svého evangelíci a. v. přidali se k vyznání helvetskému, které jejich přesvědčení více odpovídalo, jelikož bylo ve hlavních věcech totožno s jejich tradicí bratrskou. Jakož se událo v Liptále, událo se rovněž i v Rouštce a jinde. A něco podobného stalo se v měsíci dubnu (10.) r. 1784. na Vsetíně. Zde byla od tol. patentu jednotná církev a. v. Řečeného však roku rozdvojila se. Jedni přidrželi se zásad Lutrových, druzí však přidali se k naukám Kalvinovým, any tyto nejvíce srovnávaly se s jejich starým (bratrským) přesvědčením. A tak je na Vs. církev ev. a. v. a církv. ev. h. v.

Vyznavači augšp. vyzn. v okrese jsou v Hovězí, Johannové, Ústí, Raketnici, Hošťálkové, Ratiboři, Kateřiních, Przně a Mikulůvce; vyznavači pak helv. nebo-li reformovaného v Bystrici, Rouštec, Jablunce, Jasence, Leskovci, Senince, Lhotě a Liptále. Ovšem v některých obcích jsou i rodiny jiného vyznání evangelického než právě vytčeného. Evangelikův obojího vyznání je na Vsacku úhrnem kolem 17 tisíc.

e) Římsko-katol. církev.

Po předcházejících řádcích zbývá nám ještě doplniti něco o víře katolické v okrese našem. Že do časů M. J. Husi kat. víra byla panující v našich horách, každému je na snadě. Odtud však vlivem majetníků panství a kněží zavládlo kališnictví tak mocně u nás, že kat. víra naprosto vymizela. Kališnictví vzalo později na sebe tvar protestantský neboli bratrský, který rovněž byl zaváděn kněžími a podporován majetníky panství Vs. Teprve za hr. A. Valdštýna učiněn pokus zjednati víře kat. průchod na Vsacko. To se sice poněkud zdařilo, avšak nepostačilo to. Jezuité, jež povolával Valdštýn a po něm i následující držitelé panství, měli nevděčnou práci. Počet katolíků byl malý, nejsa v nijakém poměru s prací a klopotou jezuitův. Obyvatelstvo, jsouc zastrašeno dvěma krvavými exekucemi (1627 a 1644), přijímalo ledabylo a jen na oko katolictví. Konsistoř Olom., vysílajíc na své útraty missionáře na Vsetín, oddávala se ustavičně naději, že se jí podaří obrátiti Valachy. Než i její namáhání nebylo korunováno žádoucím výsledkem.

Katolicismu poněkud lépe se dařilo na horních osadách, které v druhé pol. 17. věku byly zakládány a zalidňovány, jako ve Zděchově, Hroznkově, Halenkově a Hovězí. Obyvatelstvo, jež se tam povolávalo, bylo skoro všechno katolické. Ale nicméně víra kat. se i tam jak náleží utvrzovala teprve tehdy, když za cís. Marie Terezie a Josefa II. byly v řečených osadách založeny buď lokalie nebo fary. Druhdy byly přiděleny všechny vzdálenému Vsetínu. Teprve nyní, když lid měl své duchovní správce mezi sebou, když měl i školy své, přilnul ku víře kat. s tělem i duší, nedaje se odvrátiti od ní ani falešnými proroky, když tito po vydání tol. patentu sváděli lidi k odpadlictví, prohlašující, že budou osvobozeni od desátku a od štolý a vstávající ráno, že najdou vždy po sedmáku v kapse! Tak se stalo, že Zděchov, Hroznkov a Halenkov, vyjma málo rodin ev. (zejm. v Halenkově), jsou osady

katolické. O kat. víru v Hovězí má největší zásluhy první kurát Ant. Brezovský, rodák Meziříčský, který působiv tam od r. 1777. až do 1800., hned první rok svého pobytu na Hovězí tolik obyvatelů převedl ke katolicismu, že r. 1778. císař Marie Ter. jeho horlivost odměnila zlatým penízem v ceně 24 dukátův. A zajisté že v horlivosti své neustál za celý čas duchovní své správy až odešel r. 1800. do Pržna. Brezovského zásluhou je, že Hovězí nyní velikou většinou svou je katolické. Polanka, jež náležela do r. 1777. do Vyzovic, je rovněž až na několik málo rodin katolická.

*   *

Podáváme tuto několik obrázků z missijní činnosti jezuitů Kroměřížských a Uhersko-Hradišských za léta 1731—1770, které nás přesvědčují o horlivosti missionářů dotčených, jejichž práce však a námaha (jak se později ukázalo) byla více méně nevděčná.

O missii biskupské ve Val. Meziříčí a na Vsetíně r. 1731. podán od jezuitů Kroměřížských obraz tento:¹⁾

Missionář staral se, aby osoby podezřelé z kacířství vyhledal a je k poznání pravé víry přivedl. Proto kázal nejen v chrámech, ale chodil i po dědinách, uče kolikráte ve třech vesnicích denně. Neměl jen na práci heretiky (odpadlíky) vyhledávati a je k víře kat. obrátiti, nýbrž bylo mu bojovati s p o v ě r a m i, jichž plno mezi lidem bylo zakořeněno, obzvláště lid pastýřský mnoho v ně věřil. Tak pověra o černém kohoutu a jiné byly rozšířeny a zvláště lahodily, poněvadž pomáhaly prý k nalezení pokladů. Missionář též obracel svůj zřetel k chudým, jež podporoval. Svátky výroční slaveny byly slavnostně, zvláště sv. Xaveria, apoštola Indů.²⁾ Ten den přistoupilo ke stolu Páně více než 400 osob. Celkem bylo zpovídajících se: 13.206, zaopatřeno na cestu věčnosti: 122, sňatků: 8, křtů: 30, knih kacířských zabaveno 6, na víru Kristovu přivedeni luteráni 4.

Roku 1732. zaznamenáno o missii valašské kolem Vsetína toto: V krajině této působili kněží dva a konali katechese denně, k nimž vždy dostavil se četný zástup jinochů. Velká část jich chatrně oblečena vytrvala, ač byla zima, až do konce, zahřívajíc se slovem Božím. Kouáno vyznání víry, podávána Nejsv. svátost oltářní, a tak posilňoval se lid v pravé víře. Missionář staral se též, aby lid měl bližší kostel na horách Vsetínských, a druhý pak kostel v Hutisku byl ozdoben. — Slavnost sv. Xaveria na Vsetíně přilákala mnoho venkovského lidu a

¹⁾ Dle stati prof. Frant. Zdráhala obsažené ve „Sborníku histor. kroužku“ 1893, I., 40—97 a nadepsané: „Posledních 40 let v koleji jezuitské v Uher. Hradišti“. Zdráhalovi byly pramenem: *Historia Collegii Societatis Jesu Hradistii in Moravia* (v zem. archivu v Brně), *Litterae annuae Collegii Soc. Jesu Hrad.* (v měst. archivu hrad.) a *Catalogus personarum et officiorum Collegii Soc. Jesu Hradistii* (v zem. arch. v Brně).

²⁾ 3. prosince. (sv. František Xav.)

zpovídacích se v ten den bylo na 500. Mezi dobrodiní, způsobené zvýšením sv. Ignacia, připočísti nutno toto. Manželce Lukavského narodil se hoch s červenými skvrnami na obličejí. Žena tato prosí sv. Ignacia o pomoc a zároveň vodu svěcenou přikládá na skvrny. A hle! Sotva že dítě potřela, znamení ona mizí. Pokřtěn potom jest hoch ten jménem Ignác. Přispěním Panny Marie jest jistá osoba zbavena zimnice, jak sama vyznala. S velkou bolestí též nesl missionář, že ubírají se mnozí kacíři do Uher a tam přijímají dle víry Lutherovy. Celkem bylo přijímajících Nejsv. svátost oltární: 17.910, kázání: 155, katechesí: 206, křtů 53, sňatků 6, úvodů 12, svátostí posled. pomazání zaopatřeno 20, pohřbů 24, knih kacíř. zabaveno 50, k pravé víře obráceno 14.

Roku 1733. podává missijní zpráva, že na Hovězí byl chrám sv. Maří Magd. dostaven a slavnostně posvěcen. Přijímajících Nejsv. svátost olt. bylo 16 110, knih kacíř. zabaveno 12 (mezi nimi kniha Tomáše Kempenského o Následování Kr. Pána!) atd.

Roku 1735. oslavili Vsetínští svátek sv. Xaveria dle svého zvyku, počet ctitelů tohoto světce vzrostl, neboť obyčejně přistupovalo ke stolu Páně jiná léta kolem 300, toho však roku na 900. Kromě povinných prací missionářských postaráno bylo o to, aby na hoře Radhošti (kde za starých časů až do příchodu sv. Cyrilla a Methoda socha Radgosta byla ctěna!?) byl vztýčen kříž s obrazem umírajícího sv. Xavera. Tato slavnost řídka a přeslavná byla od 2000 lidí navštívena a mezi přítomnými byla paní tohoto místa, paní Ludovíka, rozená (!) hraběnka Žerotínská.

K roku 1737. pak čteme zprávu o Meziříčí a Vsetínu takto: Již počátkem toho roku působením missionářů ve Val. Mez. veliká pobožnost konána byla. Občané chodili ochotně do kostela a hojně se zpovídali... ba zdrželi se i masopustních radovánek. Pobožnosti súčasnila se v kostele též hraběnka ze Žerotína. Slavnost sv. Xaveria rovněž povzbudila lid k větší nábož. horlivosti. V den tohoto svátku rozdávány jsou obrázky umírajícího sv. Xaveria. Kdosi, jenž měl po 4 leta píchání na prsou, o sobě vypravuje, že prose sv. Xaveria, úplně se uzdravil. Na Radhošti opět jistá žena slepá, modlí se k Bohu před křížem, na nejvyšším místě hory té postaveném, nabyla zraku. — Na Vsetíně pak objevil se muž, který chtěl založiti nové náboženství, směsici to židovství a arianismu.¹⁾ Byl však chycen kacíř ten a zavřen do vězení; uprchl však odtud a své bludy opět po kraji rozšiřoval, obrazy ničil a konečně chtěl missionáře zabiti. Byl však po nějakém čase chycen, postaven před soud královský a odsouzen na smrt. Na popravišti choval se vzdorovitě, bludů svých se nevzdal a jako kacíř zemřel.²⁾ Knih kacířských zabaveno 23, zpovídacích se 12.000 atd.

Roku 1742. bylo kolem Meziříčí a Vsetína pokání činících asi 10 000, knih zabaveno 15, od židovské víry odstoupil jeden atd.

R. 1751. missionář na missii Vsetínské staral se o to, aby lid byl zbožný. Vystavěv nový oltář sv. Xaveria v kost. měst. ozdobil jej malbami. Celkem bylo pokání činících 7.308, obrázení 4, knih kacíř. zabav. 13 atd.

K roku 1756. činí se zmínka o úmrtí P. Frant. Flodra, jenž konaje sv. missii v Holešově zabít byl hromem, a že byl missionářem

¹⁾ Dle Aria pojmenována tak sekta křesť. v I. pol. 4. stol., která upírala Kristu božství.

²⁾ Zpráva naráží tu jistě na J. Seidla, popraveného r. 1737. (Viz IX. a)

kolem Vsetína 31 let. Roku 1763 zemřel opět P. Jan Prorok, který missii Vsetínské stál v čele půl páta roku jako horlivý missionář.

Roku 1765. vypátral missionář na Vsacku několik luteránů, zabavil více než 23 kacíř. knih, obrátil několik osob od bludařství atd. Celkem zaznamenáno 1713 osob se zpovídacích, 58 kázání, 62 katechesí, 16 křtů, 1 svědce heretický chycen, 45 kacíř. knih zabaveno, 6 knih dobrovolně dáno. Četných kacíř. a hnusných rukopisů zabaveno prý několik, pověrečných knih nalezen též četný počet, knihy opraveny od některých bludů dvě.

Konečně roku 1770. pátral missionář na Vsacku po odpadlících a po kacíř. knihách.

Za těchto 40 let působnosti Kroměřížských a Hradištských (tito od r. 1643) missionářů-jezuitů pobráno na Vsacku a Meziříčsku (kdy ve zprávách výslovně se podotýkají) celkem 545 knih! — —

Zatím, jak výše vypravováno, nastaly bouře na Valašsku. Podniknuto všemožné, aby byly mírným, moudrým způsobem zažehnány. To se také valnou částí podařilo, zvláště jemnému taktu probošta Háje.

Služby, jež prokázal probošt Háj víře kat. v okrese našem vůbec, jsou vůbec neocenitelný. On jediný prospěl víře katolické více, než všichni před ním missionáři dohromady. Jeho mírnost, laskavost, šetrnost a nevšední důmysl byly příčinou, že kat. víra v našich horách nabývala půdy jako nikdy před tím. Jako vrchní dozorce církevní na Valašsku pečoval vším úsilím o to, aby se zakládaly fary a školy katolické, na něž dosazováni kněží a učitelé horliví a povinnosti své dbalí. Častými dojížděkami a visitacemi přesvědčoval se, kterak duchovenstvo postihlo ducha jeho v záslužné práci na vinici Páně. Mnoho, přemnoho vykonal Háj pro víru katolickou na Valašsku, a to pouze v čase od května r. 1777. až do čce r. 1780., kdy byl za zásluhy své od cís. Marie Terezie jmenován biskupem Králohradeckým. Vděčná mu proto paměť ode všech katolíků na Valašsku (Vsacku)!

Na Vsetíně samém ujímala se víra kat. ve značnějším rozměru až koncem 18. věku. Dilem působení důvtipného a zasloužilého Háje, dilem horlivost farářů, dilem také přistěhování se katolických rodin odjinud, bylo příčinou, že má nyní Vsetín převahu katolickou. K tomu také nemálo přispěly za novějšího času továrny, zejména sklenná huť, kdež dělníci jsou skoro vesměs katolíci, pak vyzdvižení c. k. okr. soudu, při němž úřednictvo (skoro) vždy je katolické.

V ostatních (dolních) osadách Vsackých jsou katolíci vůbec v menšině. Všechn katolíků v okrese je přes 17 tisíc teč náležejí 10 farním obcím (vyjmouc Polanku, patřící k děkanství do Val. Klobouk). Děkanství Vs. zříceno je kolem r. 1786., druhdy náleželo ku Val. Meziříčí —

f) Kanonické visitace.

Děkani Vs. konali nejen prohlídky kostelův a far, ale i škol, přesvědčující se každoročně, kterak děti prospívají v literním umění. Mimo děkany vykonávali a vykonávají též občas arcibiskupové sami, nebo na jejich místě světící biskupové visitace (kanonické, generální), při nichž udílí se i sv. biřmování a papežské požehnání.

Uvedeme takové visitace 19. věku.

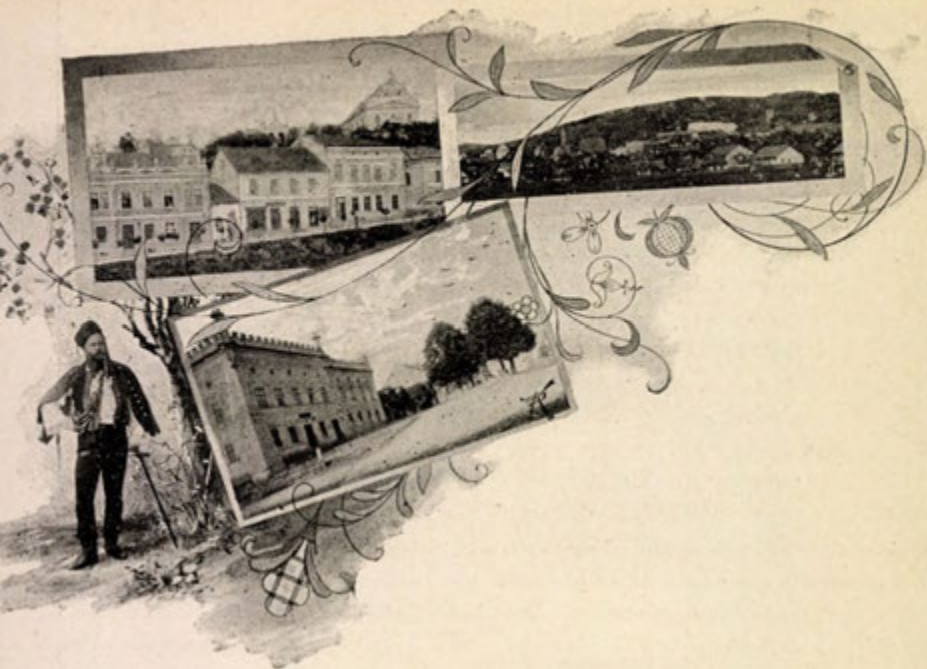
První byla r. 1802. (v květnu). Vykonal ji světící biskup Alois hr. Kolovrat. Na Vs. byl s velikou slávou přijat, i kazatelé evang. šli mu naproti. Biřmováno bylo 2980 lidí. Katolíků bylo tehdy 9914, evang. 12.199 a židů 66, úhrnem na panství 22.179 duší (dle zprávy vrchního hrab. Štěpánovi).

R. 1816. Škol. dohlížiteli a děkanu Jiřímu Jahnovi na Vs. nařizuje konsistoř (13. února) následkem špatně dopadlé visitace školní lonského roku, aby přísně dbal o vyučování (děti neuměly čísti ani psáti).

A ze dne 15. listopadu t. r. opět se zaznamuje: Při visitaci školní se ukázalo, že v Liptáli velmi málo dětí psáti umělo, rodiče nechtěli kupovati papíru, že v Halenkově velmi málo v psaní cvičeny byly, že na Zděchově toliko jedno dítě píše, na Hovězí že velmi málo dětí psalo a počítalo, že vůbec školy se zanedbávaly a protož uděluje konsistoř děkanu Jahnovi přísnou důtku.

R. 1836. v měs. červnu konal arcib. Ferdin. hrabě Chotek gener. visitaci. R. 1868. v měs. září arcib. Bedřich Lanthrabě z Fürstenberka se světícím bisk. Gustavem Karlem hr. Belruptem. R. 1882. v měs. červnu svět. biskup G. K. hr. Belrupt, týž také v m. září r. 1890. Roku konečně 1899. (6.—16. čce) arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Jeho Milost už jako někdejší kaplan Vset. získal si svou vlídností, horlivostí u svém povolání a vlasteneckým působením všeobecně na Vsetíně náklonností, a není tudíž divu, že jeho příjezd ku posvátnému výkonu na Vsetín byl v každé příčině stkvělý. Manifestace zvl. kat. občanstva, byla velkolepá a Jeho důstojná. V den odjezdu (16. čce) sloužil na náměstí (u sv. Jana) mši sv. u přítomnosti všech místních spolkův a nesčetného zástupu lidstva domácího i přespolního a udílel papežské požehnání.

VI. Kostely a fary na Vsetíně.

a) Kat. kostel a fara.

O kostele a faře nemáme ze starších časů žádných zpráv zachovalých. Zajisté už za dávných dob stával onen kostel dřevěný na nynějším starém hřbitově, o němž máme zprávu, že dne 29. m. září r. 1683. při vpádu Turků vyhořel. Fara stála nepochybně blíž něho a též škola.

Teprve r. 1689. daroval hr. Jiří Ill. „velikým nákladem“ (r. 1685) vystavěný nový zámek na kostel a faru (a školu), v němž se až posud nacházejí. (Darov. listina od 9. ledna 1689.) Z kaple zámecké zřízen kostel, která ovšem musila býti k tomu účelu rozšířena. Rodina Illésházů starala se potom o vykrášení kostela a darovala mnoho věcí k bohoslužbě potřebných. Na hlavním oltáři je obraz Nanebevzetí Panny Marie. Dva poboční oltáře představují sv. Jana Nep. a sv. Josefa. Druhdy byl jeden z nich zasvěcen sv. Ignáci z Loyoly.¹⁾ Za oltářem sv. Jana je skrýše, do níž v nebez-

¹⁾ Dle inventáře z r. 1783 byl na epištolní straně oltář zasvěcen sv. Františku Xav., na evang. straně ke cti Panny Marie. První byl už r. 1751. zbudován. (Viz str. 138.)

pečných časích dávaly se prý skvosty (kostelní) na uschování. R. 1807. dal Jan Strnadel, mlynář Vs., varhany nákladem 50 zl. postaviti. Nynější pocházejí (darem Thonetů z r. 1895.¹⁾) Kostel je kamenem pokryt r. 1840. Na věži jsou tři zvony, jež zbudovány r. 1889. (kteréhož r. i věž opravena a zvýšena) od zvonáře Hilzra z Víd. Nov. Města. Veliký zvon („Cyrill a Method“) váží 580 kg, nápis: *Vivos voco, mortuos plango* (Živé volám, mrtvé oplakávám). Druhý zvon („Marie Zvěstov.“) váží 369 kg, nápis: *Ave Maria, gratia plena* (Zdrávas Maria, milosti plna). Třetí zvon („sv. Josef“) váží 179 kg. Dne 15. srpna poprvé jimi zvoněno. Staré zvony postoupeny kostelu Hovězskému; na jednom z nich byl lat. nápis: *Anno domini MCCCCXXIII.* (1523).

Strop nynější (dřevěný) dán r. 1892. a malování jeho pěknými obrazy (sv. Cyrill a Method, jako stafáž: Valaši v kroji a j.) pochází z r. 1893. od malířů Dragana a Schönbrunnera z Vídně. Okna v presbytáři dal malovati lesní rada J. Bernard. Před kostelem u vchodu stojí kříž kamenný z r. 1783. V l. 1810—11. odvedl kostel státu 14 hřiven 18 lotů stříbra.

Fara je na jedno poschodí a souvisí s kostelem jako část někdejšího zámku. Dole je čeledník a kuchyně, v horní části, která slula „podkroví“ a pustá byla, zřízeny r. 1828. směrem na náměstí dvě, směrem ke kostelu tři světnice a jeden rundel, z něhož pěkná je vyhlídka na okolí.

Mezi kostelem a starým hřbitovem, v nynější horní zahradě panské, stála kaple, z níž r. 1785. oltář s obrazem sv. Kříže, pak zvonek a čtyři obrazy přišly do kostela Halenkovského r. 1785. vystavěného. Kaple řeč. byla r. 1833. odstraněna. Toho roku přistavěno je oratorium v kostele.

O kostele a fáře nedá se do r. 1644. mnoho říci pro nedostatek zpráv. Za dob husitských v 15. a za dob protest. v 16. věku (a ještě později) byl Vs. výhradně husitský (kališnický) a pak protestantský (českobratrský). I jména kazatelů neb farářů za těch dob jsou neznáma. Jediné se připomíná r. 1579., že byla fara v rukou prot. a kazatel že se jmenoval Michal, na jehož místo pak r. 1586. nastoupil Martin Lipnický, jenž pobýval na Vs. až do r. 1588. odebral se potom do Nov. Jičína. R. 1689. jmenuje se správcem duchovním (bratr.) kněz Jan Posthius Litomyšelský. Za Lukrecie Nekešové, která byla provdána za prot. Arkleba Vičkovského z Prusinovic (1591—1608), nepřekáželo se víře ev. na Vs., až když po smrti Arklebové (1608) Lukrecia pro-

¹⁾ Stály 3500 zl. r. č. u firmy Rieger v Krnově.

vdala se po druhé za hr. Albr. z Valdštýna (1609), teprve usilováno zejména od Valdštýna kat. víře zjednatí průchodu. Povolaltě Valdštýn roku 1610. jezuity z Olomouce, aby protestanty Vs. obraceli na víru kat. Ačkoli V. mnohé uděloval výsady na víru katolickou obráceným, tož přece nepotkávala se činnost jezuitů se zdarem očekávaným. Jisto však je, že fara Vs. měla r. 1613. faráře kat.; musila tedy na Vs. přece část obyvatelstva přestoupiti ke katolicismu. Farář onen sluje *Aron Zenelka*.

Avšak ještě nebyla fara v ustavičném držení kat. farářův. Ještě r. 1625. měl ji kazatel ev. Po Valdštýnovi pracováno pak ustavičně na obrácení Vs. na kat. víru. Po osudné bitvě Bělohorské (r. 1620) prováděla se protireformace bezohledně. „Generální exekuce“ z r. 1627. a 1644. strašně se dotkly Vsetína. Od roku pak 1644.—1653. členové řádu Ježíšova z kláštera Hradištského (Pavel Kempa, Václav Příbraský, Václ. Kanabius, Martin Villicus, Pavel Auděl a j.) drželi sami faru Vs. a ostatních pět far v okrese, propustivše dotyčné faráře. Po nich pak konaly se missie dílem od jezuitů dílem od světských kněží vydržovaných konsistoří až do r. 1777. Vedle farářů byli tedy i misijní, jeden nebo dva a přebývali v zámku. (Viz podrobněji: V., d) e).

Posloupnost farářů: Jan Frant. Popel č. Popelus, jak ještě tehda bylo v obyčeji svá jména po latinsku neb aspoň s lat. koncovkou vyjadřovati. Sám se jmenuje „farářem a správcem t. č. všech far panství Vs.“ Byl na Vs. od 26. května 1653 až 26. listopadu 1654, kdy farář Jakub Italy na faru byl investován. It. byl velmi učený a dobrotivý kněz, zemř. 23. prosince 1681. Martin Bernard Janáč 1682—1685. Obstarával duchovní správu též v Pržně, Liptále, Halenkově, (kde r. 1660. jakási kaple vystavěna), v Hrozénkově a Zděchově. Mimo to byly přiřazeny Ústí, Johanová, Hovězí a Jasenka. Farské pozemky obnášely tehda 4 role asi na 19 m., 3 louky a 6 fur sena, pak zahradu u fary. Dále měl desátek z dědin, dovážení dříví, peníze, máslo, slepice, od Vs. za desátek peníze a dovoz dřeva. Byl také jeden farský lovec ryb.

Šimon Xaver Nigrinus (Černý?) od 26. října 1685, od 10. dubna 1698. Frant. Haldík, dosavadní kurát Hustopečský, od 13. srpna 1703. Jan Ant. Bunč, zemř. 1735. Od 21. července 1735. Frant. Vážanský, dán r. 1769. do výslužby. Od r. 1769. administrátor Petr Špaček, nar. z Hulčína ve Slezsku, v říjnu r. 1777. stal se farářem v Pržně, když

byl tamější kurát Ant. Beinhauer resignoval a Vs. faru dostal. B. zemř. 29. pros 1791. jako první děkan Vsetínský. Od 9. března 1792. až 5. června 1797. Jos. Kratochvil, nar. v Uh. Brodě. Od 9. srpna t. r. Jiří Jahn, dosud v Nov. Hrozénkově, nar. v Životicích, děkan, konsist. rada a školdozorce, zemř. 27. října 1817. Karel Netardus, dosud lokál v Hovězí, nar. v Kloboukách, od 3. července 1818., zemř. 9. čce 1837., děkan, kons. rada a škold. Jos. Blažek, od 6. října 1837—1847., dosud kaplan u 54. c. k. pěš. pluku, nar. ve Zlíně, odešel do Lidečka. Od 18. srpna 1847. Alex. Macha, nar. v Brušperku, dříve v Pržně, farář a děkan, zemř. 8. října 1866. Od 5. března 1867—1870. Karel Sicha, farář a děk., odešel do Jevíčka. Od 1871—1878. Ant. Přemyslovský, farář a děkan, roz. z Bedihoště, n. v Kloboukách. Od 18. června 1879. far. a děkan Aug. Žádník, roz. v Laštanech u Ol.

Příjmy farářů Vs. známy jsou toliko počínajíc rokem 1613., jak podotčeno svrchu, kdy Valdštýn osvobodiv Vsetín desátku, vykázal v náhradu faráři 100 zl. z důchodů panských. Ostatní dědiny náležející k faře Vs. byly zavázány desátkem. Od r. 1686. zvýšen hr. Jiřím příjem farářův na 150 zl. v hotovosti, pak dostával 10 věder vína a 32 v. piva, začož farářům bylo zaň čísti ročně 2 mše sv. Za Jana III. r. 1772. zdráhalo se panství Vs. odváděti faráři řečené věci, výnosem však gubernia ze dne 26. list. t. r. bylo k tomu navždy zavázáno. R. 1802. nadání toto postaveno do zvl. listiny nadační za far. Jahna a vrchního Ant. Dudka. Dále mohl si farář 4 kusy hov. dobytka pásiti na panských pastviskách a konečně dostal far. z panských lesů 26 sáhů bukového dřeva, kteréž si sám porážel a přifařené obce mu je dovážely. Vs. byl od r. 1690. zavázán z řečeného dříví dovézt ročně 12 fur po $\frac{1}{2}$ ", což činilo 6", ostatek bylo dovážeti jiným obcím. Dle výměru polit. úřadu Vs. ze 30. list. 1789. byl tento závazek na Vsetíně rozvržen na násl. č. (stará): 326, 142, 146, 147, 230, 162, 150, 148, 262, 191, 232 a 233. Dříví toto dováželo se bez přestávky až do r. 1850. Na to se zpěchovali sousedé dotčených čísel dále voziti, ani jsou evangelíci a dle min. výnosu ze 30. ledna 1849. č. 2260 nejsou povinni takovým závazkem kat. farářům. Vyjednávání mezi stranami se vleklo až do r. 1852., kdy povinnost ta byla vykoupena.

Desátek dostával farář z příř. obcí Jasenky, Ústí, Johanové, Hovězí, Zděchova, Halenkova a Hrozénkova, a to sumárně vzato: 19 zl. 12 kr. v hotovosti, 44 kop $52\frac{1}{2}$ snopu pšenice, 44 kop $52\frac{1}{2}$ sn. ovsa, 89 mázů 3 žejdlíky másla, 140 slepic a dovoz 20° dříví. Roketnice, byvši r. 1777. od Liptála

štola však patřila faráři Vs., který mimo to byl povinen admin. liptálskému dávatí vždy o sv. Jiří 3 zl. Po r. 1777. dostaly Hovězí, Zděchov, Halenkov a Hrozěnkov své duchovní správce, obyvatelé však odváděli desátek na Vs. až do ustanovení jejich duchovních za samostatné (1784—89).

Štola se řídila dle patentů z 15. dubna 1749. a 20. dubna 1750., byvši rozdělena na tři třídy. Tak na př. ustanoveno bráti od oddavek 1 zl. 30 kr., 1 zl. a 45 kr. Pohřby od dorostlých se mší, konduktem a officium I. tř. 4 zl. 30 kr., II. tř. 1 zl. a III. tř. 3 zl. 30 kr. To jen pro poddanský stav, pro vyšší byla štola větší.

Faráři Vs. je vydržovati kooperatora ze svého, který dostává 80 zl., stravu, otop, prádlo a obsluhu. Druhý koop., jenž byl nábož. fondem povolen, už od r. 1791. pro nedostatek kněží nebyl žáden ustanoven. Kromě rozličných daní, jež bylo faráři platiti, bylo mu též odváděti „příspěvek“ fortifikační (na opevňování) 9 zl. 30 kr. —

b) Kostel a fara ev. a. v.

Evangelíkům Vsackým bylo mnoho ústrkův a hořkostí přetrpěti, než vyšel tol. patent od cís. Josefa II. dne 13. října 1781., jakož jsme už vyložili na jiném místě. Ev. byli nuceni choditi do kostela kat. a na oko stavěti se katolíky nebo edbývati tajné schůze, v nichž po svém způsobu sloužili Bohu. Po vyhlášení tol. pat. brzy (21. pros.) přišel na Vs. ev. kazatel Jan Hrdlička (nar. v Uhrách 1741, studoval v Jeně, kazatel v Uhr.), aby zde veřejně služby boží konal. A tak dne 25. m. pros., v Hod boží vánoční první se slavily služby boží na Vs. a po celé Moravě, kde protestanté žili. Služby b. konávaly se pro nedostatek chrámu v jedné stodole na Dol. Jasence (u Bubelů, n. Jan Hovadík č. 187.), od leta pak 1782. ve škole ev., jež dříve chrámu byla vystavěna.

Pod prvního tohoto ev. správce duchovního na Vs. náleželi evangelíci na Vs. (366), Jasence (164), Johanové (62), v Roketnici (141), Ústí (68), v Halenkově (22), pak v Hovězí, Jablunce a na Zděchově, celkem přes 760 duší. Plat kazatelův určen na 300 zl., pak 20° dř. a koleda.

Avšak evangelíkům Vs. nejvíce šlo nyní o stavbu kostela. I předložili dne 21. února 1782. vrchnímu Jos. Beyerovi žádost, aby směli postaviti kostel na městě proti zámku. Vrchní jim navrhl, aby jej postavili nad panskými sklepy, což ev. za-

mítli. Taktéž zavrhlí nabídnuté jim místo ku stavbě chrámu na Dol. městě. Konečně dohodnuto se o místo na podsedkách, na němž nyní stojí (na Trlicově gruntu). Stavba započala, a už dne 29. června 1783. byl bohoslužbě zasvěcen a otevřen. Roku 1782. vystavěna škola a. v. a r. 1784. fara.

Po Hrdličkovi, jenž odešel zpět do Uher, stal se kazatelem 30. listop. 1784. dosavadní učitel Michal Kollár nar. v Uhr.

Téhož roku však rozdvojila se ev. církev Vs. Jedni zůstali věrni církvi ev. a. v., druzí přidali se opět k církvi ev. h. v. č. k reformované. Za tou příčinou snesli se co do služeb božích na tom, že reform. v kostele a. v. konati budou sl. b. každou třetí neděli od 7. do 9. hod. ráno. Mimo to přivtělili se reformovaní Vs. k Liptálské církvi h. v., kdež poznenáhlu téhož času všichni evangelíci přešli k reform. církvi. Ale strany služeb b. reformovaní vedli spory s augšp. téměř neustále, žádající je míti opět od 11 do 1 hod. spol.; spor trval téměř až do vystavění vlastního kostela r. 1827.

R. 1787. vystavěli si evang. a. v. v Hovězí (v údolí Huslenkách) dřevěný chrám P.¹⁾, kamž duchovní správce Vs. a. v. každou třetí neděli dojížděl. Od r. 1896. mají na Bařinách pěkný kostel a samostatnou faru.

Po smrti M. Kollára (28. října 1788.) stal se kazatelem 6. dubna 1789. Samuel Šimko, dosud na Rusavě, kterýž pak v červenci r. 1806. odebral se do Ustroně ve Slezsku, načež místo něho nastoupil 20. června t. r. Štěpán Petrucha, dosud vikář Trenčanský, ale už v září násl. r. (1807) zašel zpět do Uher a místo něho přišel rovněž z Uher Jiří Rosa. Roku 1810. čítalo se na panství Vs. 5288. ev. a. v. a 3741 ev. h. v. R. 1814. upadl Rosa pro excesse tělesné do duševní choroby a kazatelem se stal 1815. (22. září) Immanuel Vilém Šimko, jenž potrval na Vs. až do r. 1818., načež se odebral do Suchdola a na jeho místo přišel v únoru 1819. Jan August Langhoffer, posud kazatel v Uhrách; ale už r. 1821. jmenuje se kazatelem na Vs. Jan Vinkler. R. 1826. opustil V. Vs., přijav povolání za duch. správce do Návsi ve Sl. Nastoupil 1827 (18. února) Adam Skultěty, který zde působil až do své smrti 27. dubna 1844. Po něm následovali: do r. 1854. Jan Zvolánek, do roku 1859. Gustav Vinkler; po přesídlení se tohoto do Jasené, vedl duchovní správu od r. 1859. farář Samuel Jurenka z Miavy, resign. r. 1896. (10. břez.) Od 1897. (14. list.) je far. a seniorem G. Vinkler, před tím farář v Jasené (vnuk a syn předešlého far. Vinklerů).

¹⁾ Chrám tento byl zvláštním, svérázným (valašským) slohem vystavěn s pěknými vyřezávanými věcmi uvnitř. Viz popis a obraz jeho od Dušana Jurkoviče v „Časop. olom. Musea“ 1895.

Od bývalého far. G. Vinklera odkoupila církev a. v. domek pod farou i s polnostmi za 1890 zl. r. č. Plat farářův zvýšen r. 1870. ze 168 zl. na 315 zl. v hotovosti, mimo to odvádějí se mu naturalie. Vs. ev. církev a. v. měla r. 1890. 3077 duší. Ku kostelu přistavěna r. 1881. věž a uvnitř okrášlen a upraven v l. 1891—92. Nové varhany z r. 1896. v ceně 3000 zl. R. 1899. 2792 duší.

Poznámky. Dle dvorního dekretu z 9. srpna 1782 bylo pastorům každý měsíc obšírný seznam křtěných, zasnoubených a zemřelých osob kat. farářům odevzdávati.

Kat. duchovním t. r. nařízeno (12. října), aby vrátili knihy evangelikům pobrané.

R. 1783. Dvorský dekret zakazuje (14. čce) veškeren přepych a zpěv „nekatolických“ písní na kat. hřbitovech při pohřbu nekatolíků.

Rozkaz kraj. úřadu (13. srpna) všechny nové nekatolíky každého čtvrtě léta oznamovati; dále se poroučí (16. září) vrchnímu Vs., aby pastoru Hrdličkovi udělil důtku pro jeho k tisku připravované spisy o náboženství.

Krajský úřad nařizuje (26. září) poddané v Liptáli a Lhotě přestoupilé ke kalvinismu, zavřítí.

Nekatolíci směli dle dekretu (17. list.) hřbitovy své si zříditi, ale oplotěné.

Pastoři: na Vsetíně Jan Hrdlička, v Ratiboři Samuel Puchovský, v Pržně Michal Szolnensis, v Rouštce Ondřej Sloboda.

Pastoři potvrzováni superintendentem a guberniem. Superint. byl tehdy Michal Blažek, pastor v Imramově.

R. 1784. v Těšíně zřízena (8. března) luterská konsistoř.

Pastor Hrdlička udává (20. června) důvody krajsk. úřadu, které ho nutí odejiti ze Vsetína. (Spor s kazatelem helvetským.)

Za pastora ev. a. v. v Ratiboři ustanoven (25. listop.) Jan Láň, roz. Slovák. Dne 24. pros. položil 21 zl. 32 kr. taxy za své ustanovení.

R. 1790. Pastoři a. v. Sam. Šimko na Vs., Frant. Čížek v Hošťál., Martin Matoš v Jaseně, předkládají konsistoři a. v. pamětní spis, v němž obšírně vypočítávají příčiny odpadnutí lidu od ev. a. v. k ev. h. v. Nařikají si na intriky (úskoky) pastorů helv.

R. 1791. V jisté úřední zprávě (z 16. květ.) o rozkolu protestantů na Vs. jmenují se původcové rozbrojů v ev. církvi a tím i rozkolu: Martin Esteřák (vulgo „Hrňák“), Ponděla v Johanové, Šefčák a Lochman na Vs. Na pascie Esteřákové se prý scházivali a se radívali.

R. 1882. (29. října) dovezeny 3 nové zvony. Dne 1. list. ponejprv se jimi zvonilo. (Lity v Bochumu ve Vestfálsku.)

R. 1898 (29. června) byla posvěta chrámu Páně, jenž od r. 1881., kdy věž byla postavena, po celých 17 roků po větších menších přestávkách se upravoval a uvnitř zařizoval (lavice, varhany, oltář, zvony). Celkový náklad páčí se na 38.000 zl. r. č.¹⁾ Slavnosti přítomen byl i prezident vrchní cirk. rady Dr. Rudolf Franz, c. k. okr. hejtman baron Klein a j. hodnostové církevní a světské.

¹⁾ Památní knížečka o stavu věcí cirk. v ev. a. v. sboru Vsetinském 1898.

c) Kostel a fara ev. h. v.

Dne 10. dubna 1784. rozdvojila se církev ev. na Vs., když jedni nesouhlasíce se zásadami a obřady a. v., naklonili se zásadám někdejších kněží Tábořských příp. Bratří českomor. a reformám Kalvinovým. Tyto odpovídaly nejvíce starému jejich přesvědčení. Příčinu k roztržce zavládl kaz. Hrdlička, který příkře vystupoval proti modlitebním knihám českobratrským. Reformovaní č. evangelíci h. v. utvořili si takto zvláštní jednotu neboli církev, vykonávající své služby b. v ev. chrámu a. v. Pro tyto služby b., resp. pro čas, kdy se měly vykonávati reformovaní vedli ustavičně s církví ev. a. v. spor, kterýž trval více méně až do vystavění zvláštního chrámu P. Roku 1819. složeno na Vs. od církevníků h. v. na stavbu kostela 1700 zl. v. č.

Také nesnadněno se o místo, kde by tento chrám státi měl. Církev ev. a. v. odporovala stavbě kostela na „podsedkách“, že by pro blízkost obou kostelů překážky po čas bohoslužeb nastávaly. Když pak nicméně r. 1822. hr. Štěpán církvi h. v. ono místo pro kostel daroval a kommisce z Hradiště povoláná naznačila ono místo za příhodné, započato ihned se stavbou a r. 1827. byl nový chrám P. vysvěcen. Obnoven r. 1892.

Fara byla v přízemí někdejší budovy školní h. v. až do r. 1844—45., kdy nynější farní dům postaven.

R. 1815. náleželo církvi ev. h. v. na Vs. 80, v Jasence 60, v Ústí 19, v Rok. 10 a v Johanové 4 rodiny; r. 1880. měla 3389 duší počítajíc ovšem i přifařené obce Jasenku, Jablunku, Roketnici, Ústí, Johanovou, Leskovec a j., r. 1899. 3286 duší.

Reformovaní Vs. přivtělili se původně Liptálské ev. církvi h. v. Na to povolali si za kazatele Štěpána Kalnaye (od března 1785.) jenž r. 1787. odebral se do Roušky. R. 1787. je kaz. Pavel Šlachta, dosud po 16 let kaz. v Uhrách, senior — ministr na Moravě, r. 1792. odchází do Liptála a na Vs. přichází Jan Šimon, jenž spravuje církev až do r. 1797., kdy se odstěhoval do Zádveřic. Téhož r. zvolen kaz. Jakub Lukl (18. června) rodák Nozislavský. R. 1812. od. se do Javorníka. Od r. 1812—16 je zde Frant. Paal z Poděbrad, rodem Slovák, od r. 1817. opět Jakub Lukl, kterýž jsa potom seniorem zde potrval až do své smrti 14. března 1835. Po něm nastoupil vikář Ludvík Gerža, zemř. 19. září 1836. na choleru. Po něm je adm. Fab. Hronek. Od 9. února 1838. byl farářem Karel Opočenský, jenž se stal r. 1873. seniorem pro vých. seniorátní obvod h. v. na Moravě. Od r. 1899. (4. června) byl ve výslužbě¹⁾ a farářem zvolen (3. září) posavdní vikář Jan Skalák (instalován 8. pros. t. r.)

¹⁾ † 4. list. 1900 u věku 89 let na Vsetíně.

Poznámky. Jaké měli vzájemné svízele kazatelé rodilí Slováci a jejich církevníci, seznáme z těchto řádků.

Od r. 1812—16. byl zde (jak výše řečeno) helv. kazatelem Frant. Paal, roz. Uher. Dorozumívání se však s lidmi, jeho církevníky, bylo velmi nesnadné. Nedal si také, dle všeho, práce, aby češtinu jakž tak ovládal. Církev helv. si stěžovala do něj u zem. vlády, a tato nařizovala dne 15. pros. 1815. krajskému úřadu, aby vyzval kazatele Paala, by do 3 měsíců vyhledal si jiné místo, snad ve své domovině, církev že nemůže býti nucena ho podržeti. Krajský úřad skutečně dne 2. ledna 1816. zasílá přípis vrchnosti, že učitel náboženství, který řeč lidu neumí, sotva se hodí vyučovati náboženství. V tom případě nalezá se prý pastor Paal na Vs. který za 3 roky, co je na Vs., nedal si práce, aby řeč lidu poznal, čímž se vzbudila nechuť lidu k němu. Ať mu vrchnost dá na srozuměnou, by dle vysokého nařízení do 3 měsíců byl Vsetína prázden.

Avšak pastor Paal vyžádal si v červnu od kraj. úřadu opětně 3 měsíční lhůtu a byl zde až do 7. pros. 1816, načež odešel ze Vsetína. Funkce cirk. vykonával zatím Liptálský pastor. Dne 28. dubna 1817 ustanoven a potvrzen pastor Jakub Lukl, kterýž jsa potom seniorem zde potrval až do své smrti 14. břez. 1835.

Roku 1817. ustanoveno služné kazatele ev. h. v. na Vsetíně:

300 zl. v m.	25 měř. zemáků po 1 zl.
8 měřic pšenice po 5 zl.	12 sáhů tvrdého dřeva po 5 zl.
6 „ žita „ 4 „	200 l. másla po 80 kr.
6 „ ječm. „ 3 „	Úhrnem = 567 zl.

Štola: Od zdavek 1 zl. 30 kr., pohřeb bez káz. 30 kr.,
pohřeb s kázáním 1 zl., za křest 30 kr.

Konečně má církev ku přijímání dodávati víno a chléb.

R. 1819. náleželo k helv. církvi:

na Vsetíně	82 rodin = 468 duší,
v Jasence	88 „ 522 „
„ Roketnici	19 „ 98 „
„ Ústí	22 „ 106 „
„ Johanové	8 „ 35 „
„ Léskovci	67 „ 310 „
„ Hovězí	33 „ 195 „
„ Halenkově	14 „ 95 „
<hr/>	
Úhrnem	333 rodin 1829 duší.

Poslední léta přihlašují se jednotlivé osoby, někde i celé rodiny ku tak řeč. „Svobodné reform. církvi“, zvl. se tak děje na Lhotách na Meziříčsku. Myšlenka tato pochází až z Ameriky (missiemi), majíc účelem oddělení církev od všeliké závislosti na státu. Znakem jejím jest také poněkud přehnaná zbožnost.

d) Hřbitov.

Ten byl původně kolem bývalého kat. kostela za zámkem a nynějším kat. chrámem P. Vedla k němu cesta mezi zámkem a nynějším kat. kostelem, přes nynější horní zahradu panskou. Na tomto „starém“ hřbitově pochovávaly se všechny konfesse až do r. 1835., nahoře katolíci, dole evangelíci. Roku

1835. (2. srpna) byl nový a prostrannější hř. na podsedkách za oběma ev. kostely vysvěcen; v levo pochovávají se ev., v pravo katolíci. Hř. je na pozemku Jos. Blably, P. Šimary, K. Jaroška a j., kteří v náhradu dostali od obce pozemky na Trávníkách.

V posledních letech uznána toho potřeba rozšířiti hřbitov, a po dlouhém vyjednávání všech tří konfessí dohodnuto se konečně o náležité rozdělení přírůstku nového hřbitova r. 1879. Pod ev. hřbitovem jest hřb. židovský. Hřbitovy jsou vkusně upraveny a hroby pěknými, až nádhernými pomníky (zvl. na katol.) okrášleny. Rodinné hrobky (Cauwelova a j.).

Kříž na kat. hřbitově stával druhdy (od r. 1769.) před špitálem (č. 139). Kříž na starém hřb. nalézal se druhdy před prostředním šenkem. Byl zde postaven od hr. Jana III. roku 1782. na místě starého (dřevěného), který byl zneuctil Josef Seidl r. 1736.

VII. Dějiny a rozvoj školství na Vsetíně.

Škola na Vsetíně byla původně toliko jedna, totiž katolická, jež se však během 15. věku změnila na kališnickou, později bratrskou a ve 30leté válce působením missionářův otcův jezuitův opět na katolickou. Z učitelů v těch dobách známe pouze jediného; jesti to Tobiáš Felix Bělkup, jemůž roku 1650. od vrchnosti následující služné vyměřeno:

Dostával 6 zlatých rýnských z důchodů panských, čtyři míry rži a z každé várky půl vědra prostředního piva; dále měl z městečka (Vsetína) a dědin od každého sedláka po českém groše ročně (asi 4 kr. r. č.), žejdlík másla, půl mázu kaše (pohančené), od menšího pak sedláka polovici toho všeho; hofeři dávali toliko 2 kr. ročně. Tento plat od městečka i dědin (Roketnice, Johanové, Ústí, Jasenky) byl zanesen a pojistěn v městských knihách na Vsetíně.

Než po další zprávě o škole vsetínské marně pátráme. Ani jména učitele nějakého neznáme. Vždyť tu byly ještě ony strašné následky po 30leté válce; hmotný a mravní úpadek celého národa. Pryč byly doby předbělohorské navždy, kdy školství aspoň v městech kvetlo, kdy universita pražská starala se o učitele pořádné a vzdělané. Odtud až do Marie Terezie a Josefa II. vypadalo to se vzděláním lidu velmibledě. Avšak nicméně máme za to, že Vsetínští jako jindy tak i nyní nezůstávali bez učitelů. Ano, jsme přesvědčeni, že meškající zde jezuité-missionáři se starali všemožně, aby učitel byl stále při škole, nevyučovali-li dokonce sami i ostatnímu mimo náboženství. Každým případem pečovali o to, aby mládež navštěvovala školu, jakož úsilně na tom stáli, aby lid navštěvoval kostel, byť i byl po většině jen na oko katolickým.

Z toho pak dále zavíráme, že jezuité, jakož i po zrušení jejich řádu (1773.), jiní missionáři-kněží, jichž konsistoř Olo-

moucká sem posílala, o školu dbali. Záleželoť jim zajisté na tom, aby již do útlých srdcí vštěpovala se víra katolická, třebaž i v dospělejším věku přičiněním buď rodičů nebo jiných okolností byla pohasla. Mimo to i faráři Vsetínští, podporující missonáře, rovněž bedlivé měli zajisté zření ke škole.

Jakož pak dále za císařovny Marie Terezie (1740—1780.) a císaře Josefa II. (1780—1790.) školství o mnoho se povzneslo všude (nařizeno, aby při každé farnosti a lokalitě, jakož i v místech, v nichž by 90—100 dítek školou povinných bylo, škola se zřídila), tož máme pevně za to, že škola na Vsetíně zvláště nebyla ze zřetele puštěna, ano že jí více bylo opravdové pozornosti věnováno, než kdy jindy před tím. Vímeť také, že za času náboženských nepokojů na Valaších, zejména na Vsacku (1777. a násl.) vyslán byl zároveň s jinými komissaři i probošt Jan Leopold Háj, pozdější biskup královéhradecký, na Vsacko, aby pobouřené obyvatele upokojil. Háj byv od císařovny jmenován vrchním dozorcem nad duchovními záležitostmi valašskými, pečoval vším úsilím o to, aby se nejen fary (a kostely) zakládaly, ale i školy, a dosazoval na ně kněží a učitele horlivé a povinnosti své dbalé. Častými dojížděnkami a visitacemi přesvědčoval se, kterak duchovenstvo a učitelstvo postihlo ducha jeho. Tehdejší ředitel školstva moravského Ignác Mehoffer šel Hájovi při zakládání škol v okrese našem ve všem na ruku. Ferdinand Kindermann (zem. dozorce školní, pak biskup v Litoměřicích) posílal opět z Prahy knihy pro školy valašské.

Povinnost školní stala se všeobecnou, trvající od 6. do dokonaného 13. roku, pak následovala pokračovací škola nedělní až do roku 20. Služné učitelstva bylo mimo jiné příjmy (koledy a j.) na 130 zl. víd. měny zvýšeno, pomocníkovi dával učitel 70 zl. Co do návštěvy školy pracováno všemi prostředky o to, aby mládež chodila do školy; v příčině té podporovali vládu císařskou páni vrchní (hejtmanové) na panstvích. Odtud pečováno čím dále tím více a pronikavěji o školství za císaře Františka I. a Ferdinanda I. (V.), až konečně za nynějšího císaře Pána školními zákony z let 1869. a 1870., školství bylo úplně znovu upraveno, aby odpovídalo nynějším požadavkům časovým, nynějšímu pokroku ve všech oborech lidského snažení: ve vědě a umění, v obchodu a průmyslu. —

Škola na Vsetíně bývala jednotřídní, pro dvoutřídní nemáme aspoň dokladů. Budova školní stávala druhdy blíže kostela pod starým hřbitovem a byla jakož i kostel a fara ode dřeva. Požárem pak r. 1683., vzniklým za vpádu Turků na Vsetín, lehla popelem i škola. Když na to roku 1689. hrabě Jiří

Illésházy daroval svůj nově vystavěný zámek na kostel a faru, byla v něm i škola umístěna. Jak dlouho v něm škola potrvála, nevíme udati; než r. 1776. nalézáme ji opět pod starým hřbitovem ve dřevěném domě pod číslem 131 n. Tam zůstala až do roku 1821.

Toho roku zakoupilo panství místo a chalupu ševce Černockého a vystavělo přizemí bývalé katolické budovy školní (nyní dům dra. Lazarusa) č. 140., Černocký pak se přestěhoval do bývalé školy pod hřbitovem. Než byla škola vystavěna, učilo se ve staré kapli blíže kostela (nynějšího), kteráž byla roku 1834. stržena. Ale místnost nové školy nestačila potom pro veliký počet dítek a vyučování samo bylo i tím velmi stíženo, že učitel i pomocník jeho vyučovali zároveň v téže místnosti. Roku 1846. utvořeny tedy dvě třídy a druhá třída přenesena na „kopeček“ do obecního domku č. 147. v němž potrvála až do r. 1860., kdy první patro budovy školní bylo vystavěno a v něm jedna světnice pro 2. třídu byla upravena.

Jména učitelů na katolické škole známe jenom od r. 1766., kdy se jmenuje učitelem na Vsetíně Ondřej Štefek; r. 1785. byl Jos. Šula a r. 1788. opět Ondřej Štefek (snad syn?), který pak účinkoval až do roku 1813. Po něm nastoupil Martin Bundil až do r. 1830. Po té byl v Rouštce a posléze v Pozdřechově (zemř. r. 1851.) Po pět let měl pomocníkem Václ. Brože. Po Bundilovi byl rektorem Kašpar Vojáček (nar. r. 1790. v Malenovicích). Výborný po několik let učitel, později však přichytl se lehkého způsobu života, ponechávaje pomocníkům svým veškerou vyučování, následkem čehož byl roku 1863. do výslužby dán, dostáváje 100 zl. od farníkův a 100 zl. z kontribučenské záložny. Zemřel r. 1876. u své provdané dcery v Nimnicích u Puchova. Proslulý skladatel českých národních písní Hynek Vojáček (viz XXIII.) jest jeho synem. — Pomocníci (podučitelé) Vojáčkovi, které buď on sám nebo normální fond vydržoval a jichž jsme se dopátrali, byli: Karel Marek (1830), Petr Pavlíček (1832—33., později učitel v Lúkách u Malenovic, zemř. 12. května 1890. na Vsetíně na odpočinku), Alois Hanáčík (1841—43., později nadučitel v Uher. Hradišti), Rud. Kreutz (1844.), Fr. Jeřábek (1844—1848., později nadučitel v Hovězí, ve výslužbě zemř. 19. května 1900 na Hov.), Ignác Hanáčík (1846), Antonín Zapadlo (1849, pozd. naduč. v Rajnochovicích, zemř. tamže byv i starostou obecním u věku 78 let 21. břez. 1899), Lud. Vašica (pozd. ředitel paedag. v Příboře do 20. září 1851, zemř. 15. listop. 1895) a Frant. Malota (později učitel v Prasklicích na Kroměřížsku) 1850—51, Matěj Staša (1851.), Florian

Matis (1858.), Frant. Barvír (později uč. v Domaníně na Hradištsku 1858—61.), Mat. Staša (po druhé 1860., před tím učitel v Tečovicích u Malenovic, později učitel v Novojicích na Vyškovsku), Ferd. Schaaf (1862, později učitel v Břestku na Hrad.) a Jindř. Jelínek (1863).

Po Vojáčkovi nějaký čas zastával Fl. Matis prozatímně místo učitele, kteráž pak dostal Frant. Brož, syn Václava Brože, někdejšího pomocníka Bundilova, který pak na této škole působil až do roku 1873. Podučitelé jeho byli: Jindřich Jelínek (r. 1867. odešel do Pržna, pak do Lidečka, po té do Roketnice na Klobúcku, † 1890), Jan Kura (1867 do prázdnin), Frant. Vítek (od prázdnin 1867—72., po té učitel v Hranicích, † 25. května 1895. Vítek byl na Vsetíně velmi oblíbenou osobou a platným činitelem u probuzování národním).

Poznámka. Roku 1846. náleželo katolické škole žáků ze Vsetína 244, z Jasenky 14, Roketnice 29, Ústí 6 a z Johanové 9, úhrnem 302. Fassí měl toho roku Vojáček: ze školního fondu 37 zl. stř., na školním platě ze Vsetína 143 zl. 53 kr., z Jasenky 8 zl. 30 kr., z Roketnice 14 zl. 36 kr., z Ústí 3 zl. 36 kr., z Johanové 4 zl., úhrnem 174 zl. 35 kr. stříbra. Dále měl zahrádku při škole v ceně 24 kr., kantací 2 zl., služby varhanické 12 zl., pole v ceně 25 kr., koledu v ceně 4 zl. 15 kr. a štoly 8 zl. 22 kr. K tomu 14 sáhů tvrdého dřeva pro učírnu a pro sebe. Suma i s naturáliemi — 239 zl. 37 kr. Z toho však vydržoval rektor 1—2 pomocníky, jimž platil po 70 zl., za čistění učírny 24 zl., úhrnné vydání 164 zl. Po odrážce vydání zbylo rektorovi 75 zl. 37 kr. stříbra. — Roku 1858. obnášel už čistý příjem učitelův 180 zl. 34½ kr. stříbra, pomocníkův 120 zl. stř. — Co se nedostávalo na živobytí, to vydělávali si učitelé a pomocníci zaměstnáním mimoškolním, zvláště hudbou a polním hospodářstvím. Také rodiče dětí pamatovali při různých příležitostech s dary rozličnými na p. „rehtora“ a „precehtora,“ tak že (jak se mnou jeden zdejší bývalý p. rehtor sdělil) se mívali často lépe, než potom s platem 600 zl.!

To o katolické škole. Tolerančním patentem císaře Josefa II. z roku 1781. přibyla roku 1782. pro evangelické obyvatelstvo Vsacké také škola evangelická, a to augšpurkského vyznání, do níž chodily i dívky evang. ref. vyznání až do roku 1843. Škola vystavěna na Preínově pozemku a stávala před čelem nynější budovy školní. Působili na ni učitelé (Vsacané): Jos. Petřivalský, Jos. Měchura (1785), Aron Bubela (deputant u cis. Josefa 1780!), výtečný učitel; 3. července 1818. udělen mu krajským úřadem Hradištským název

učitele vzorného († 2. března 1826.), J. Straka (do 1830.), Jan Sypták (roz. z Hošťálkové, † 1834.), Frant. Winkler (rodák vsetínský, do 1855, pak odešel do Skalice, na to do Jaseně a pak do Pozdřehova, kde r. 1877. zemřel). Pavel Kaňa (ze Slovák) a Ondřej Szarzec (ze Slovák, 1861. † 3. února 1873).

Škola pro děti helvetského vyznání umístěna roku 1843. do nově vystavěného poschodí nynější budovy č. 155., která do té doby byla farou helvetského vyzn. Ale již dvě léta před tím (1841—42) odloučily se děti helvetské od školy augšpurské a vyučovány u Jana Bubely č. 185. na Jasence. Zřízení a postavení vlastní školy helvetské potkalo se s odporem, zvláště církve augšpurské. Učitelé jsou: Jan Skutius (1841—42.), Josef Zbitovský (1843—58.) Pomocníci Zbit. byli Jan Jilek (1843—48) a Jos. Kalabus (1849). Po té uč. Josef Rohan (do 1873.) K oběma školám evangelickým náležely obce Ústí, Johanová, Roketnice a Jasenka. Od let 40. chodívali evang. učitelé exkurrendně vyučovati do Ústí a Johanové, a to až do r. 1870. dvakrát v týdnu. Učitelé evang. byli skrovně placeni (zejména naturáliemi od dotyčných církví). Kromě výše řečených tří škol byla na Vs. od 1. října 1865. soukromá hlavní škola utrakvistická, později (1870) právem veřejnosti nadaná, do níž chodily děti úřednické a zámožnějších rodičů všech vyznání. Bývalo jich 30—60. Rozděleny byly do 2—4 tříd. Jedna světnice školní byla ve dvoře na „maštaliskách“ č. 3., druhá v panském domě čís. 139. (byť polesného) a třetí u Pokorných č. 145. Nedostávalo-li se učitele pro některou třídu, vyučoval jeden učitel dvě třídy (resp. oddělení) společně. Na škole té působili jako řídící učitelé: Florian Matis (do 1866, zemřel jako nadučitel v Zastávce 1894), Frant. Smrž (do 1869., nyní odb. učitel v Mohelnici), Mik. J. Černý (do 1871., později v Příboře, n. nadučitel v Židlochovicích) a Mat. Václavek (do 1873). Učitelé byli: Jos. Životský (do 1872, kand. theol. evang.), Anton Soldan (1869—72.), Frant. Smítal (1873), ind. a liter. učitelka Emilie Kučerová (1870—71., n. v Praze).

Zatím počaly účinkovati nové školní zákony na prospěch školstva obecného. Občané Vsetínští usjednotili a dohodli se konečně na tom (13. února 1873.), aby školy Vsetínské v jedinou pětitřídní školu obecnou byly sloučeny. Škola tato byla vynesemím c. k. zemské školní rady ze 7. dubna 1873., č. 6624. povolena a dne 13. října t. r. slavnostně otevřena. První třída měla parallelku. Třídy byly ve všech třech budovách, náležejících jednotlivým církvím (katol. a oběma evang.) umístěny. V kat. budově byla ještě jedná třída v I.

patře zřízena, tak že v ní byly 4 třídy a v obou budovách ev. po 1 třídě.

Učitelé, kteří na ní působili, jsou: Matouš Václavek (od 2. prosince 1874. c. k. okr. školdozorce), Frant. Brož (do 1. března 1877., pak učitel ve Špičkách, † 4. dubna 1897 na odp. ve Fryštáku), Jos. Rohan († 21. května 1884.), Fr. Smítal († 7. dubna 1878.), výp. uč. Jos. Životský, kand. theol. ev. (do 16. září 1876., n. gymn. prof. nábož. ve Vídni), Jan Pilečka (do 29. listop. 1874, pak odb. učít, v Nov. Jičíně, † 8. listop. 1889.), Jan Kordoš (od 30. ledna 1875.), P. Aug. Žádník, kooperator (od 22. září 1876. — 15. října 1877., n. farář a děkan na Vsetíně), Maxm. Decker (od 31. července 1877.), osobní poduč. Jan Buják (od 26. dubna 1878.), Jos. Úlehla (od 16. září 1878. — 26. února 1882., pak odb. uč. v Příboře, n. ředitel měst. školy v Kloboukách u Brna), P. Frant. Matulík, kooperator (od 27. února 1882. — 22. července t. r.) I. tř. A, Viktor Opochen-ský (od 7. března 1882. — 31. července t. r.) I. tř. B, P. Jan Hudeček, kooperator (od 16. září 1882. — 5. prosince t. r.) I. A, až do příchodu poduč. Jana Míčka (od 5. prosince 1882. — 18. září 1888., n. uč. na Halenkově), poduč. Ant. Kalous (od 1. listopadu 1883. do 1. března 1888., pak v Lomnici u Brna, † 12. února 1892.; dovedný kreslič a malíř, a dokud bylo učitelům dovoleno vystupovati na jeviště s divadelními ochotníky, byl také dovedný herec, zvláště komik, na jevišti), Václav Nekvinda (od 6. října 1884.), poduč. Jos. Jurajda (od 1. března 1888, 28. září t. r. do Roketnice místo uč. J. Ondráčka, místo něho:) výp. uč. Jos. Rýdl z Mořkova (od 12. října 1888. — 1. dubna 1889., načež odešel do Bráněk, Jos. Jurajda zpět na Vsetín).

Industr. učitelky: Pí. Flora Ptašinská (do 15. srpna 1875.), slč. Emma Schmidtová (odtud až do provdání se za učitele Jos. Úlehu 3. října 1887.), slč. Bibiana Václavková (od 2. ledna 1888.).

Učitelé náboženství, a to katoličtí: kooperatoři Theodor Kohn (na Vsetíně od prázdnin 1871. — 7. května 1874., načež kat. v Příboře, pak ceremoniář, později kancléř diecesální v Olomouci, dne 8. listop. 1892. zvolen knížetem-arcibiskupem a 12. února 1893 slavnostně nastolen v Olomouci. Jan Vítek (do 1876.), Aug. Žádník (do 1879.), Fr. Vysloužil (do 1880.), Jan Daněk (do listopadu 1880.), Vojtěch Růžička (do 1882.), Frant. Matulík (do července 1882.), Jan Hudeček (do 1884.), Florian

Švrdlík (do listop. 1886.), Ant. Kubíček (do srpna 1888.).
Fr. Koupil (do ledna 1889.).

Učitelé nab. evang. a to augšp. vyznání: farář Samuel Jurenka, (do 1891). Helv. vyznání: Oskar Opočenský (do září 1876.), J. Dobeš (do 1878) a Viktor K. Opočenský (do 1888).

Ke škole vsetínské náležely mimo město obce Horní Jasenka a Roketnice. Na Jasence bývalo průměrem 90 dětí, v Roketnici 80 dětí, na Vsetíně samém průměrně 600, úhrnem 770, kterýžto však počet přibýváním dělníků do továren a do hutí ustavičně se množil. Roku 1880. vyškolená sice Roketnice, ale žactva bylo na př. 1883. (i s Jasenkou) 411 chlapců a 423 děvčat, úhrnem 834, r. 1888. 443 chlapců, 459 děvčat, úhrnem 902 děti. Žactva teprve ubylo, když zřízena exkurrendní škola v údolí Jasenicích (1889—99.) a samostatná škola v Horní Jasence (od ledna 1890.).

Exkurrendní škola v Jasenicích, jež náležela pod správu správce školy Vsetínské, měla proz. podučitele Karla Sýkoru (do září 1890., načež odešel do Kateřinic, nyní naduč. v Ratiboři, literárně činný jako básník!) a Frant. Lazinka (od září 1890, pak r. 1893. stal se skuteč. učitelem), roku 1898. vyměnil místo s učitelem v Kobeřicích Al. Vaumundem. Pěkná školní budova postavena 1893.

R. 1898., roce to slavného jubilea císařského, postavena (žádoucí také už) škola v údolí Semetínském, kdež je učitelem Jan Špinar.

Několik zpráv o platech učitelův a počtu dítek školních. R. 1770. měl učitel na Vs. platu:

od přifařených dědin 25 zl. 42 kr.

akcidence . . . . . 20 „

koledy v ceně . . . 20 „

úhrnem . 65 „ 42 „

na penězích; pak 24 mázů 2 žejdlíky másla a pole na $\frac{1}{8}$ měřice.¹⁾

V popise panství Vsackého od vrchního Beyera z r. 1776. praví se o učiteli: „Přijetí jeho závisí na vrchnosti, způsobilosti a dobré zdání na faráři a pak ve příčině normálních škol na zřízení hlavní kommissi. Roční plat jeho in fixo od města Vsetína 18 zl. 30 kr., z obce Hovězí za služby boží každou 3. neděli 5 zl., od téže obce za desátek 2 zl. 12 kr., úhrnem 25 zl. 42 kr. Desátkového másla 27 $\frac{1}{2}$ mázu a pole na 1 měř. výsevu. Jiné akcidence: třetina ze štoly, co má farář za pohřeb, pak koleda a jiné několikrát do roka se vyskytující „cantationes“ (zpěvy). Item to, co mu vynáší pravidelné vyučování. Také

¹⁾ Hrozénkovský učitel (Ant. Banduch) měl 20 zl. hotových, 1 zl. 3 kr. přídavku k maslu, 8 zl. koledy, 12 zl. akcidence — úhrnem 41 zl. 3 kr., 5 mázů 1 žejdl. másla, $\frac{2}{8}$ měř. pohanky.

má malou zahrádku. Školní budova je z pouhého dřeva, a zachovávaní její mají na starosti farníci. Jest v ní veliká učebna, světnice učitelova, komora a kuchyně.“ (Míní se zde škola u st. hřbitova.)

R. 1785. Do kat. školy na Vs. náleželo 167 dětí kat., 11 helv. a 4 žid. Učitelé: Jos. Šula a Jan Kutěj. Na ev. škole na Vs. učitelé: Frant. Petřivalský a Jos. Měchura. Na Hovězí uč. Jiří Kuban, v Hal. Martin Výskala, na Hroz. Jiří Hořelica, na Zděchově Jan Staněk, v Pržně Frant. Mužikovský, v Ratiboři (ev.) Jan Zubík. — V Rouštce evang. marně se dovolávají u kr. úřadu školy r. 1790—91., pak ještě r. 1833.

R. 1788. vykonána všeobecná visitace škol a při ní shledáno násled. služné učitelů:

Na Vsetíně	kat. učitel	238	zl. 25	kr.
„ „	ev. „	153	„ —	
„ Hovězí	kat. „	64	„ 2	„
„ Hroznkově,	„ „	99	„ 19	„
„ Halenkově ¹⁾	„ „	101	„ 19	„
„ Zděchově	„ „	122	„ 57	„
„ v Pržně	„ „	227	„ 1	„
„ Ratiboři	ev. „	101	„ —	
„ Rouštce	kat. „	120	„ 20	„

Roku 1792. bylo školou povinných dětí na panství:

Vsetín 119 kat., 177 protest.

Hovězí 158 kat. (michaná), škola od 1778.

Zděchov 104 kat., škola od 1778.

Halenkov 61 „ (mich.), škola od 1788

Hroznkov 105 kat., škola od 1753.

Pržno 139 kat., (mich.), škola od nepaměti!

Rouška 83 „ „ „ „ 1783.

Ratiboř 83 „ „ „ „ 1786.

R. 1799. povoluje (18. října) hrabě Štěpán učiteli na Vs. pět zl. za kantace (zpěv kolední), 5krát v roce v zámku a v bytech úředníků konané, s tím však doložením, aby o ně každý rok žádal a obyvatele vrchnost. bytů svou dotěrností více neobtěžoval!

R. 1812. měli učitelé služné:

na Vsetíně kat. 238	zl. 24	kr.	na Zděchově 141	zl. 42	kr.
ev. 165	„ 10	„	v Rouštce 159	„ —	
na Halenkově kat. 149	zl. 34	kr.	v Ratiboři ev. 251	„ —	
„ Hovězí 114	„ 30	„	v Jablunce, Mikulůvce a		
„ Hroznkově 126	„ —		v Pržně 196	zl. 30	kr.

Skoly měšťanské. Zařizováním samostatných škol v Roketnici, Jasence atd. odpadávalo sice mnoho žactva škole Vsetínské, ale nicméně město samo mívalo ještě tolik dětí školních, že pomýšleno předně vystavěti jednotnou budovu

¹⁾ Učitel na Hal. bydlil ve chlívě farním(!), kdež byla i škola, zřízená právě toho roku. Ale po této visitaci přikročeno hned ke stavbě školní budovy nákladem fondu nábož. a obce. Jako na Hal. tak i jinde byly počátky škol a život učitelů velmi bídné.

školní a za druhé domáhati se vzhledem k obchodnímu a průmyslovému rázu města i okolí o měšťanské školy jak pro chlapce tak i pro dívky.

Po dlouholetém otálení a radění se, zvláště ve příčině stránky finanční, stávala se myšlenka skutkem. Už r. 1884. (28. ledna) bylo c. k. zem. školní radou v zásadě povoleno, aby se na Vs. zřídila 3 třídní chl. p. škola měšťanská, a to počínajíc škol. rokem 1885/6. Tím se mělo vyhověti dávným přáním a tužbám. Avšak za jedno proto, že budova školní nebyla vystavěna a za druhé, že místnosti příhodné k otevření I. třídy nebylo možno nalézt — sešlo s otevřením školy. Konečně r. 1888. byl plán na stavbu školní budovy, sdělaný stavitelem Michalem Urbánkem, místní školní radou schválen (28. února), rozhodnuto však zároveň, že stavěti bude dle plánu toho stavitel z Bystřice p. H. Otto Zeman a dohled že obstarávati bude inž. Ant. Schönhöfer z Nov. Jičína. Tak se i stalo.

Dne 8. a 9. září r. 1888. oslavována památka 40letého jubilea panovnického Jeho Vel. a při té velmi vhodné příležitosti položen dne 9. září základní kámen k nové školní budově, a to u přítomnosti zástupcův obecního úřadu městského, zástupcův c. k. okresní školní a místní školní rady a tehdejšího učitelstva. Řečníkem hlavním byl ev. farář S. Jurénka, doslov měl předseda místní školní rady far. A. Žádník. Pamětní listinu, jež se vložila do základního kamene, složil správce školní Mat. Václavek a krásným gothickým písmem opsal na pergamen Karel Životský, rodák Vsacký, t. č. prof. kreslení na reálce v Pardubicích.

Na památku položení zákl. kamene ražen i bronzový pamětný peníz, na němž je vyryta nová budova školní a pak nápisy: „Na počest 40letého panování J. Vel. císaře a krále Františka Josefa I. 18⁹/₈₈“ a „Na památku položení základního kamene měšť. školy na Vsetíně“.

Dne 17. června 1889. povolena výnosem c. k. zem. škol. rady i dívčí měšť. škola, dne 10. září byla kollaudace nové školní budovy a dne 1. října dalo se slavnostní otevření školy u přítomnosti místodrž. rady rytíře J. Janušky, který vždy veliký míval zájem o školství Vsetínské, pak c. k. okr. hejtm. K. Nazovského a c. k. okr. školdozorce J. Tereby. Případné řeči proslovili stavitel Zeman, Felix Kohn, A. Žádník, ryt. Januška, hejtm. Nazovský a M. Václavek.

Tot v krátkých jen rysech naznačeno to nejdůležitější od počátku škol Vsetínských až do vystavění krásné budovy

školní a založení škol měštanských¹⁾. Per ardua ad astra! Přes všechny svízele a překážky, jež se po dlouhá léta stavěly v cestu, dospělo se vytrvalostí a obětavostí přece kýženého cíle. Město Vsetín postavilo si budovou školní nehynoucí pomník své obětavosti a zvláště péče své o vzdělání dítek, svých budoucích občanů a příslušníků.

* * *

V místech, kde se vypíná nynější krásná budova školní, byly většinou bařiny a vedle protékal potok, lemovaný vrbím a různými travinami. Pozemek tento i místo, kde je zahrada školní, náležel druhdy Prečinovi, od něhož jej koupil starosta Frnt. Krúpa v ceně 500 zl. Starosta pak postoupil městu pozemek tento, začež dostal výhodnější náhradu, totiž pole v krásné rovině u nádraží. Kde stála druhdy evang. augšp. škola (před průčelím školním) zakoupeno místo od církve augšp. Jak snadno se domyslit, stála úprava staveniště veliké sumy peněz (mluví se o 20 tisících): odvážela se hlína, prohlubovalo se městiště, překlenuval se potok od budoucí školní zahrady až k mostu na silnici, základy na straně východní (od potoka) byly bezedné, na 6 m. hluboké, ale poněvadž se na té straně na „grunt“ nepřišlo, kladeny betóny a tak na nich stavěno. Preliminář byl původně sdělán na 63 tisíc zl., avšak již druhý měsíc stavby (dne 2. června 1888.) místní školní rada vypočetla, že stavba vyžadovati bude nákladu přes 90 tisíc zl., což se také uskutečnilo. Začátkem listopadu 1888. byla budova pod střechou. Z jara pak (1889.) pokračovalo se ve stavbě uvnitř a dne 10. září byla kollaudace.

Budova se strany hlavní ulice (j. z.) je dvoupatrová, se strany potoka (v.) je trojpatrová. Ve výši průčelí svého, k ulici hlavní obráceného, má nápis ve zlatých literách. Škola císaře Františka Josefa I.; pod nápisem tímto stkví se opět: Obecná a měštanská škola. Uvnitř hlavního vchodu je zasazena tabule s literami zlatými: Založeno k oslavě 40letého panování Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. dne 9. září 1888. — Základní kámen s patřičnými dokumenty nalézá se zvenčí, v pravo od hlavního vchodu. Uvnitř je 16 tříd, dvě sborovny, ředitelna, knihovna, silozpytna, pracovna a nádherná kreslárna, která svými vysokými okny nemálo kráší průčelí školy. Mimo to je v budově tělocvična, byt

¹⁾ O dějinách školství Vsetínského dočteš se i v časop. „Komen-ském“ 1881, a pak ve „Zprávě o chlapeckých a dívčích školách obec. i měšť. na Vsetíně v l. 1873—1895“ vydané r. 1895. (Obraz budovy školní viz na str. 76. v levo nahoře.)

školníkův a ústav polévkový; tyto dva poslední u vedlejšího vchodu (východu), jímž vcházejí a vycházejí dívky.

V budově je oddělení chlapecké a oddělení dívčí.

Budova školní stavěna sice na správu jednoho ředitele, avšak rozhodnutím vys. z. šk. r. rozdělena správa od 18. září 1891. na ředitele dva.

Školy naše jsou hojně zásobeny vyučovacími prostředky, o čež staraly se vzorně nejen místní školní rada a obecní zastupitelstvo, ale i četní dobrodinci. Rovněž i knihovny (žakovská a učitelská) vykazují hojně knih k poučování a dalšímu zdokonalování se jak žactva tak i učitelstva.

Se školou chlapeckou spojena jest (od r. 1890.) i večerní pokračovací škola průmyslová o dvou ročnících pro učně různých kategorií živnostenských, kteráž velmi dobře prospívá, poskytujíc mládeži potřebného odborného vzdělání.

Roku 1900 (list.) otevřen zimní běh hospodářský pro dospělejší synky rolnické.

Děti školních jest nyní z pravidla tolik, kolik jich bývalo před odloučením výše jmenovaných obcí. Dílem dělnictvo cizí, přicházející do továren na Vsetín, dílem také jiní přistěhovalci a pak i žáci z okolních obcí (jichž bývá každý rok průměrem 30) ve třídách měšťanských, jsou příčinou, že na celé škole jest vždy přes 900 žáků.

Ve školním roce 1900—1901. bylo jich 950 (na ob. chl. 349, na dívčí 360, na měšť. chl. 114, na dívčí 127). Dle náboženství 680 kat., 140 a. v., 94 h. v. a 36 ž. v.

Při dívčí škole jest zřízen komitét dam pro vyučování pracím ručním, jehož povinností jest, dohlížeti na vyučování prací těch, obstaravati, pokud možno, pomůcky a potřeby pro chudé žáčky, pobádati žáčky k pilnosti a poslušnosti a povzbuzovati zálibu v ručních pracích vůbec.

Polévkový ústav, založený v lednu r. 1881., v němž dostávají chudé děti školní, přesporní i domácí, zimního času (od listopadu do března) obědy, velmi účinně působí na dobrou návštěvu školní. Pro svůj humanní účel potkal se pol. ústav hned na začátku s živým účastenstvím u občanstva a těší se posud z jeho přízně.

Polévkové ústavy jsou i při školách v Jasenicích a v Semetině.

Jako na Vsetíně v minulých 15—20 letech se školství zvelebovalo, tak postupně dle různých okolností zvelebováno i školství v okresu. Osvětluje to malé přirovnání. Roku 1880. bylo na Vsacku 22 škol, 4862 žáků a 33 učitelů. Roku 1900.

jest 31 škol obecných a 2 měšťanské, 5500 žákův a 71 učitelů!

A jako na Vsacku, tak i v obou jiných okresích našeho hejtmanství (na Meziříčsku a Rožnovsku) doznalo školství značného rozkvětu.¹⁾

Od let 70. vzmohla se na Vsetíně velmi chuť k studiím, ano mocným bylo lákadlem blízké gymnasium Meziříčské (zal. 1871.). Studující jsou však odtud též v Nov. Jičíně, Těšíně, v Kroměříži a v Lipníku, buď na gymnasiu nebo na reálce. Od založení našich měšťanských škol vším právem oddává se naše mládež převážně učení odbornému (na obchodních akademiích, obchod. a průmyslových školách a j.), což v národohospodářském vzhledě pro hmotný stav národu našeho jest velmi důležité. Jestli třeba více dbáti toho, abychom v obchodě a průmyslu mohutněli, vynikali, samostatnými se stávali, než aby mládež naše dlouhými, nákladnými studiemi připravovala se pro společenský stav, plný odvislosti a snad i hmotné bídy.

Mnoho mladíků volí též stav učitelský. Dávajíce své syny na studie nebo do odb. škol, mějme vždy na mysli zdar vychování, dosažení cíle učebního (a životního), a toho lze dosíci jen na základě učebního jazyka mateřského. „České dítě — do české školy!“ —

Zámožnější rodiče dávají dcery své, jež vybyly zdejší měšť. školu, k dalšímu výcviku praktickému buď do „Vesny“ v Brně, nebo do „Poetingea“ v Olomouci.

Nynější učitelé chl. škol. Matouš Václavek (nar. 29. září 1842 ve Lhotce u Malenovic), ředitel, majetník zlatého zásl. kříže, em. c. k. školdozorce. Vybyl gymnasium v Kroměříži r. 1865. a filos. fakultu na universitě Pražské r. 1868. Po dva roky vyučoval soukromě ve Zlíně, načež v říjnu 1871 přejal správu soukromé školy s právem veřejnosti na Vsetíně. Roku 1873. při sloučení škol Vsackých v 5 třídní školu stal se správcem této školy. Dne 2. pros. 1874. jmenován c. k. okr. školdozorcem pro okres Vsacký a byl jím až do března 1883. R. 1889. stal se ředitelem obecných a měšť. škol; roku 1891., kdy rozděleny školy na chlap. a dívčí, zůstal ředitelem škol chlapeckých. Jest od r. 1888. zástupcem učitelstva v c. k. okr. školní radě a předsedou učit. spolku „Komenský“ na Vsetíně, jež r. 1874. s jinými ještě druhy založil. Josef Švrčina (narozen 23. února 1870 v Bařicích

¹⁾ Viz mé „Hejtm. Val. Meziříčské“, Vsetín, 1898., 17. R. 1848. bylo v našem hejtmanství pouze 38 škol čes. a 5 oboujazyčných!

u Kroměříže), katecheta. Stud. v Kroměř. a Olom. gymnasium a bohosloví do 1897. Na Vs. od 1. list. 1898. — Jan Ocásek (nar. 19. čce 1864 v Mořicích u Koj.), odb. učitel. Studoval n. reálku v Krom. a uč. ústav v Brně a Příboře do 1887. Na Vs. od 1895. — Bohdan Lameš (nar. 16. dubna 1862 v Telči) odb. učitel, stud. reálku v rodišti a techniku v Praze. Od r. 1891. na Vs., od r. 1897—98 na dovolené, zastáváje místo ředitele soukr. měšt. školy v Hranicích. Místo jeho na Vs. zastávali: Karel Hroch (nar. 21. dub. 1869 v Prostějově) do srpna 1899, nyní odb. uč. v Uher. Brodě; Jan Voříšek do října 1899, n. v Kojetíně, odtud Petr Šimůnek (v. t.) Jan Buják (nar. 3. října 1852 v Hoštálkové), odb. učitel, syn někdejšího uč. v Hoštálkové a Johanové Ondřeje Bujáka. Stud. gymnasium v Těšíně a Uh. Hradišti, pak III. a IV. roč. paedag. v Olom. (do 1875). Od r. 1878. na Vsetíně na obec školách, od r. 1900. na škole měšt. Je kurátorem ev. církve a. v., členem obec. výboru, náčelníkem místního sboru hasičského, starostou valaš. župy hasič. č. 32. a členem výboru Ústř. Jedn. hasič. — Petr Šimůnek (nar. 3. září 1874 v Broumově v Č.), proz. odb. učitel, vybyl měšt. školu v Náchodě a učit. ústav v Kr. Hradci. Na Vs. od 20. října 1900. (Zastupuje Bohd. Lameše).

Na obecné škole: Jan Kordoš (nar. 15. ledna 1846 v Něm. Lupči v Uhr.), učitel. Studoval ve Štávnici nižší gymn. a seminární běh v Oberschützenu do r. 1867. Z Ratiboře přestoupil r. 1875. na školu Vs. — Vác. Nekvinda (nar. 24. listopadu 1860 v Lešanech v Č.), učitel. Studoval v Čáslavi soukr. paedagogium 1874—79. Ze soukr. školy v Jablunce dostal se r. 1884. na Vsetín. — Ludvík Gabriel (nar. 25. čce 1869 v Hranicích), učitel. Stud. n. gymn. v Hranicích, učit. ústav v Příboře. Na Vs. od 1. října 1889. — Frant. Brodský (nar. 11. srpna 1871 v Mileticích Č.), ml. učitel. Stud. n. gymn. v Roudnici a uč. ústav v Čáslavi. Na Vs. od 1. září 1900. — Aug. Šrubař (nar. 29. srpna 1874 v Příboře), ml. učitel. Stud. n. gymn. a uč. ústav v Př. Na Vs. od 1. září 1900.

Učitelé působivší od r. 1889. na chl. školách. Na měšťanských: H. Pittauer (viz níže); Kl. David do 1. ledna 1900, n. c. k. cvičný učitel v Brně; Jan Petrus (nar. 1863 v Nov. Hradci Král.), literárně činný, od 1890—1894. n. odb. uč. ve Val. Meziříčí; Rudolf Ludvig (nar. 1857 v Příboře) do 1895, n. ředitel měšt. škol v Mor. Ostravě. — Na obecných: Jos. Jurajda (nar. 2. září 1865 v Rožnově) od r. 1888 do 1900. R. 1898—1900. měl dovolenou, věnovav se obchod. vědám v Praze, n. prof. na českoslov. obch. akademii v Pr. — Karel Zrůnek od 1889—1891, n. odb. uč. v Bystřici p. H. — Bohusl. Nečásek (n. uč. v Náchodě v Č.),

Fr. Kocvera (n. uč. v Černé Hoře u Blanska), Fr. Láziněk (n. uč. v Kobečicích, viz výše), Frant. Frank a Cyrill Kyzlink (oba při poště) do 1. srpna 1890. —

Nynější učitelé (učitelky) dívčích škol. Jos. Zlámal (nar. 19. února 1849 v Troubkách u Zdounek), ředitel. Stud. celé gymn. v Krom. a prakt. běh při ústavě učit. v Olom. Učitelem byl v Pohořanech, Bystřici Vel., od r. 1884. naduč. ve Valaš. Meziříčí, od r. 1891—92 na Vsetíně. H y n e k P i t t a u e r (nar. 29. ledna 1895 v Třešti), odb. učitel. Stud. vyšší reálku v Telči a IV. roč. uč. ústavu v Brně. Na Vs. od 1. října r. 1889 (na chl.), od 1891 (na dívčí). — A n t. D a ř í l e k (nar. 20. pros. 1862 v Č. Třebové), odb. uč., stud. vyšší reálku v Litomyšli a IV. roč. v Brně. Na Vs. od roku 1891. Ve škol. roce 1897—98. byl na měst. škole v Mor. Ostravě, maje dovolenou. Po ten čas suploval jej Frant. P a v l i š t a, uč. z Podštýna v Č. — Frant. H l a d n ý (nar. 25. listop. 1868 v Brušperku), odb. učitel, stud. n. gymn. a ústav uč. v Příboře. Na Vs. od r. 1893. Jest předsedou okr. Jednoty hospodář. a odbornu Jub. Jednoty lidumilů. — B i b. V á c l a v k o v á (nar. 21. září 1868 v Praze), učitelka ruč. prací, vyuč. od 1. ledna 1888.

Na obecné škole: F i l o m e n a H a n á k o v á (nar. 3. března 1861 v Sokolnici), učitelka. Na Vs. od 1. září 1890. Jest předsedkyní „Světlé“. — E m i l i e H r u d o v á (nar. 17. listop. 1859 v Javorníku), učitelka. Na Vs. od 1890. — J u l i e H o r č i c o v á (nar. 5. ledna 1866 ve Strážnici Č.), učitelka. Na Vs. od 1890. — M a t h i l d a L a m e š o v á (nar. 20. ún. 1865. v Telči), ml. učitelka. Na Vs. od 1899; od 1. list. 1900 ve Spálově, místo ní M. H a f l a n t o v á (nar. 1879 v Kokorách). — J a n a D i b l í k o v á (nar. 7. února 1881 ve Val. Meziříčí), ml. učitelka. Na Vs. od 1. září 1900.

Při škole účinkovaly: A n n a L e l í k o v á od 1890 do 1897, n. odb. učitelka v Uh. Hradišti; V e r. V l k o v á od 1892 do 1. března 1897, n. uč. v Hulině; V i l é m a D a v i d o v á, choť odb. učitele, od 1897 do 1. září 1900, n. v Brně.

Učitelé náboženství, a to katoličtí: kooperatoři V á c l a v D o s t á l (do srpna 1892), J o s. H r u b ý (do čce 1895), A n t. S o l a ř (do čce 1898), F r a n t. S v ě t l í k (od 1. září 1898).

Školními úřady ustanovení k a t e c h e t i, vyučující vyšší třídy školy obecné (od III. počínajíc) a třídy měšťanské, chlapecké i dívčí: V á c l a v D o s t á l (viz výše, prozatímně), K a r e l F á d r u s (od 1892 do 1. listop. 1898, nyní v Mor. Ostravě), J o s. Š v r č i n a (od 1. listop. 1898).

Učitelé náboženství evang., a to augšp. vyzn.: vikář Alois Trojan (od 1891 do dubna 1898), Justus Hruška (od 5. října 1898 do 12. října 1900), odtud Hugo Samek.

Helv. vyznání: vikář Jan Drobný (do dub. 1892), Ladislav Procházka (od 1892 do 16. listop. 1898), Miloslav Novák (do 15. června 1899). Vikář Jan Skalák (nynější farář) míval od r. 1892. venkovské školy a učival v našich školách jen tehdy, kdy nebyl druhý vikář.

* * *

Mimoškolní, veřejné působení učitelů. Učitelé nevymykají se veřejné činnosti na prospěch společnosti, u vzhledě hmotném i duševním, ale, kde a jak možno a pokud se to srovnává s důstojností jejich a se školními zákony a předpisy, účastňují se činně všech prací, čelících ku prospěchu buď obce nebo širší veřejnosti, ku prospěchu národa a vlasti. Učitelé jsou členy skoro všech spolků místních, zvl. vzdělávacích, ano jsou takměř duší jejich jako jednatelé, přednášeči, ba i předsedové, jakž bylo částečně už výše uvedeno a jak o tom v kap. XXVI. a násl. vypravujeme. Někteří z nich byli nebo jsou i literárně činnými (viz XXIII).

Střediskem učitelstva místního a okresního jest Učitel. spolek „Komenský“ na Vsetíně, zal. koncem r. 1874. (I. schůze v lednu 1875) pomocí jiných kolegů pisatelem těchto řádků, jehož předsedou byl nepřetržitě až do r. 1895., načež převzal předsednictví odb. uč. Kl. David, po odchodu však jeho do Brna opět spisovatel knihy této povolán důvěrou učitelstva v čelo „Komenského“. „Kom.“ jest členem „Matice Mor.“, Vlasten. musea Olom. a Mus. společnosti v Meziříčí.

* * *

Rodáci Vsetínští. Zaznamenáváme tuto některé (starší) rodáky, kteří prvního nabyli vzdělání na školách Vs. a pak v různých světa končinách působili nebo jsou posud činni.

Z 18. věku čteme jména kněží: Frant. Hamala, r. 1771. kaplan Vset. a Frant. Princ, r. 1758. přišel z Prusinovic za faráře do Nov. Hroznkova, kdež zemř. 13. dubna 1776. V novější době: Jan Skalečka, (nar. 1827) farář a děkan, druhy v Drytomě, n. far. v Hronci v Uhr. (bohosloví stud. v Ostřihomě). Jos. Winkler (nar. 1826), far. a superintendent ev. a. v. v Ariachu (Korutany, v Kor. od 1853), byl krátký čas též vikářem na Vs. u far. Zvolánka. — Synové sen. Karla Opočenského: Gustav (nar. 1845), farář

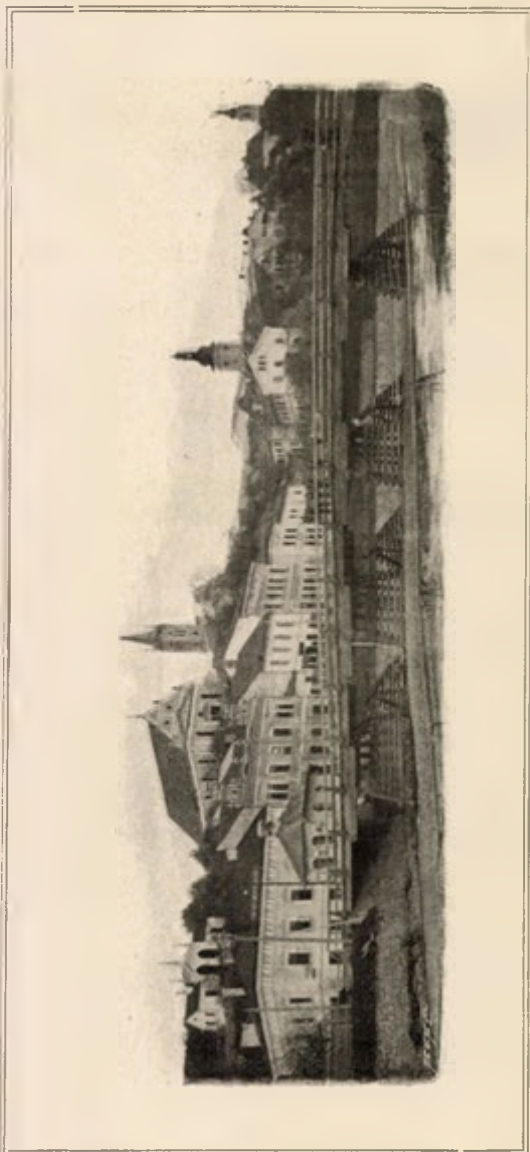
v Krouně (Č.), Oskar (nar. 1848), far. v Klášteře (Č.) Viktor (nar. 1854), far. v Nikolčicích, Bohumil (nar. 1850), officiál v zásobárnách vojenských v Bosně a j., n. ve výsl. v Zádveřicích. — Jan Dědic (nar. 1845) far. a náměstek superint. ev. a. v. v Olomouci. — Učitele Winklera synové: Karel (nar. 1838) je knihkupcem v Brně, Adolf majetníkem vyuč. ústavu, druhdy ve Vídni, n. v Badenu (u Vídne). — Josef Životský (nar. 1844), prof. nábož. ev. a. v. ve Vídni. — Václav Životský (nar. 1846), učitel v Ústí (u Vs.) milovník lidovědy. — Kněží-bratři Jeřábkové: Jan (nar. 1855), n. polní kaplan v Brně a Augustin (nar. 1858) far. v Nezdenicích u Brodu. — Karel Daněk (nar. 1863), prof. nábož. na reálce v Opavě.

Vychovanci škol Vset. v l. 1871 až 1885., vesměs to někdejší žáci spis. této knihy. Ze soukromé školy: Karel Životský, prof. kreslení na reálce v Pardubicích; Josef Pokorný, syn našeho „písmáka“, velkoobchodník fotogr. věcmi v Oděse (na Rusi); Emil Ferdinand, panský důchodník zde; Gustav Winkler, far. a senior zde; Jan Misárek (J. M. Slavičinský, viz XXIII.); Jan Leskovjan, naduč. v Polomi; Ant. Smítal, žurnalista († 1897), bratr jeho Josef Smítal, odborný učitel ve Strážnici; Rudolf Frýčaj, far. ve Wernsdorfě, Arnold Schmidt, lékarník ve Vídni, Jurenka Sam., Raušer Frant., Adolf a Jan Kolanda a j. Z veřejné školy: Dr. Bedřich Nešpor, c. k. adjunkt ve Wernsdorfě v Č.; Jos. Válek (viz XXIII.); K. Dědic, majetník závodu konfekčního v Praze; M. U. doktoři: Ant. Šimara, obv. lékař v Protivanově, K. Esterák obv. lékař v Jablunce, K. Pokorný, ob. l. ve Slušovicích, Frant. Růžička, ob. l. v Křížanově, zemř. 1899, Gustav a Karel Diessel, Jaroslav Rohan, Karel Špaček, Jar. Pivoda, Rich. Kohm, Jan Marhula, Jan Kutěj, Anđ. Sedláček a j. j.

VIII. Popis města.

Vsetín, město, založen jest na obou březích Horní Bečvy Vsacké, na pravém Horní, na levém Dolní Vsetín. Horní město rozkládá se pěkným polokruhem na výšině tu menší onde větší a pohled naň z protějších stran je opravdu rozkošný, připomínajíc svým okolím zámeckým poněkud královské Hradčany Pražské! Dolní město je na rovině. Vsetín měl r. 1890. 619 domů, 6057 obyvatelů, z nich dle náboženství

4072 katolíků, 929 evangelíků augšp. vyznání, 891 evang. helvetského (reformovaného) vyzn. a 158 židů. Cechů bylo 5553, Němců 256. Roku 1670. měl Vsetín 120 domů; r. 1776. 369

Horní město (u mostu).

(Horní město 310, Dolní 59); r. 1787. 392 domů a 439 rodin 2311 duší; r. 1791. 391 domů 2624 obyv.; r. 1834. 479 domů a 3171 obyv.; r. 1869. 572 domů a 3706 obyv.; r. 1880. 622

domů a 4600 obyv.; dle náboženství 2764 katolíků, 854 evang. augšp. vyznání, 871 evang. helvet. vyznání a 111 židů Roku 1900. měl 680 čísel dom., 15 však pobořených, tedy 665 obydlých čísel.

Obyvatelé Horního města živí se ponejvíce polním hospodářstvím, na Dolním městě převládá obchod a průmysl. Druhdy kvetlo na Vsetíně soukenictví. O zvelebení řemesel a živností vůbec pečuje patero živnostenských společenstev. K čilejšímu obchodu přispívá dvanáct výročních trhů (na Horním 8, na Dolním 4).

Vsetín (Horní) naznačuje se na pečeti už r. 1717—1721. „městem“. Ve znaku svém má beránka, stojícího uprostřed čtvercového stříbrného rámce, kterýž zasazen v modré pole s vlnitým okrajem. Znak drží anděl s rozpjatými křídly v obou rukou.

R. 1884. zavedeno na Vs. nové číslování domů a město rozděleno na tyto okresy:

- I. okres: Horní město, Sychrov, Dolní Jasenka a Hrbová.
- II. okres: Dolní město se Svárovem i se Stěpánskou ulicí.
- III. okres: Poschlá, Semetín (Vsetínská strana).
- IV. okres: Vesník, Bobrky.
- V. okres: Jasenice s hutí.
- VI. okres: Semetín (Ratibořská strana).

Dle tohoto rozdělení pokusíme se popsati naše město.

1. Horní město. Zámek (č. 2.) Nejstarší a nejpamátnejší budovou je zámek, který zaujímá vých. část náměstí vévodí celému městu, ba celému okolí daleko široko. Tvoří mohutný čtverhran, jehož hrany právě ukazují ke čtyřem světa stranám. Na každém rohu má nízkou věž a uprostřed strany ku náměstí obrácené, vypíná se obrovská asi 55 m vysoká věž, v níž je hlavní vchod do zámku. Nad vchodem upraven pavlan. Na věži jsou umístěny hodiny a hromosvod. V poslední třetině výše své má kolem do kola pavlan, s něhož je nad míru krásná vyhlídka na okolní vrchy a údolí. Zámek je vystavěn na jedno patro, střecha vysoká, dvoustupňovitá. Wachtler dal mu nynější úpravu, daje okna zvýšiti, věž opravit, pavlan nad hlavním vchodem zmenšiti a uvnitř vkusně okrášliti (1833—35). Pavlan na jižní straně zámku (do zahrady) zřídil Wachtler r. 1846. Budova sama pochází buď z konce 15. nebo zač. 16. věku.

Druhdy za vrchností, zejm. Illésházův, ale zvl. za Wachtlera, bývalo v zámku hlučno. Nemálo přispívalo k živosti jeho i to, že se v něm nalézal až do r. 1850. patrimoniální úřad.

Od r. 1857., kdy panství Vs. zakoupila belg. spol., měl v zámku v I. patře obydlí své ředitel statku. Nyní (od r. 1890.) bydlí v něm Theod. Thonet. Dole, v přízemí, v pravo jsou kanceláře panské, druhy vrchn. úřad. (Viz str. 76.)

Prostora od zámku na jih, dolů ke kostelu a ku pravému břehu Bečvy je mírně skloněna a r. 1834. Wachtlerem na zahradu (horní) upravena. Mezi zámkem a kostelem vedla dříve cesta na hřbitov (starý) v pravo a na Sychrov v levo. U zámku před cestou byla malá zahrádka panská, za cestou blíže kostela stály tři domky a kaple. Kaple i domky byly odstraněny, majitelům dvou domků (třetí byl panský, v němž bydlil lékař Böhmi) dal W. v náhradu ve Štěpánské ul. prostory k domkům novým. Celé pak prostranství obehnal zdí, ač měšťané Vs. velmi tomu odporovali, dovozující, že cesta a kus prostory je obecní. Vznikl soud, který se vlekl po 4 roky, a město jen tolik vyzískalo z něho, že W. musil městu přenechat místo za zámkem u studně, kde v čas trhu výr. hrnce se prodávají (a i dříve prodávaly). (Viz str. 68.)

Na levém bř. Bečvy, v rovině, jižně od zámku a na východ Dol. města, prostírá se dolní zahrada panská, v níž na jedné části pěstuje se zelenina, jinde opět je posázena stromy ovocnými a lesními, kdež milé jsou procházky, jinde zase byly louky, které však v letě r. 1880. se zdělaly na lesní školku. V části její východní jsou veliké zásoby dříví a od r. 1875. prostranné 3 vodojemy, do nichž při značnější vodě z jara a na podzim plaví se dříví po Bečvě, začínajíc až od Hroznkova. Nedaleko odtud parní pila, jižto mají v nájmu „Bratři Bubelé“ (od 1. čce 1899).

K o s t e l k a t. Níže pod zámkem je kat. kostel a fara, o nichž mluvíme na jiném místě.

B u d o v y p a n s k é („Maštalska“). Naproti zámku na záp. straně náměstí jsou dvě 1 patr. budovy panské („Maštalska“) č. 3. a 4., z nichž první krajní, obdélníková, svou velikostí zvláště vyniká a z daleka jsouc viditelná dodává veškerému městu rázu téměř pevnostního. V zadní části budovy této, jež do dvora pavlačí jest opatřena, byly v přízemí od let 20. až do r. 1850. konírny pro 50 koní. Držívali se tam i 4 cis. hřebci. Před tím bývaly konírny v zámku samém. Nyní drží se v konírnách toliko 3—4 páry koní. V zadu dvora bývala v l. 60tých školní světnice (soukr. školy), od r. 1882 jest v ní košíkárna. Podle koníren bývala solnice, z níž poddaným se prodávala sůl Pod konírnami jsou sklepy, které od několika let má pronajaty Glesinger. Byly to vinné sklepy na 60 věder! — V přední části veliké této budovy v přízemí,

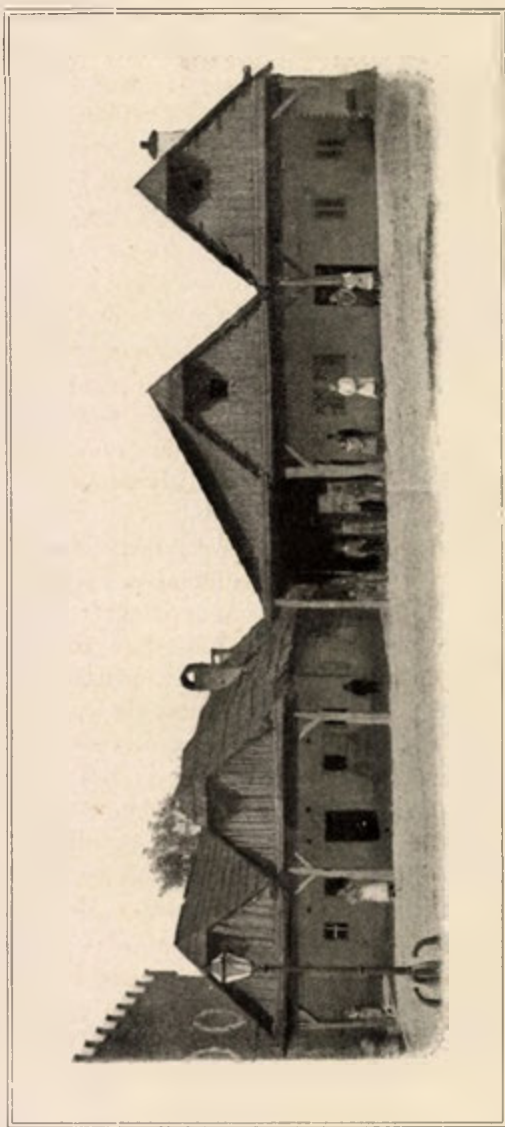

kde nyní má kupecký krám Václ. Kohm, byl od nepaměti panský šenk, z něhož r. 1831. v čas kolery učinil Wachtler pro 13 osob nemocnici, nálev přenesl se na nynější, tehda nověpostavený „Horní šenk“, na hoře pak v I patře zůstával solný. Po kolerách (roku 1836.) přeměněna nemocnice v byty úředníků. Sklad soli brzy také se odstěhoval na Dol. město do Štěp. ulice, do domu druhdy Seidlova č. 401. (n. Bujákův, před tím E. Donathův) Nyní je dole řečený kupecký krám a nahore zůstávají dílem panští úředníci, dílem pronajaty byty osobám soukromým. (V budově této, s vyhlídkou do dvora, bydlí od 1. října 1896 pisatel těchto řádkův, opustiv byt svůj ve škole.)

Vedlejší menší, ale též 1 patrový dům panský (č. 4.) postaven na místě, jež náleželo prve (předešl. věku) Bečkům, častým purkm. Hor. města. Ve dvoře těchto dvou budov panských stála i chalupa Šimona Precína pod č. 146 star., byla pak od pánů koupena, zbořena a Precínové vystavěli si domek pod týmž číslem za zámkem. Veškero prostranství těchto budov panských, uvnitř i vně, sluje „Na maštaliskách“. Oba domy byly r. 1894. uvnitř částečně přestaveny, nad římsami cimbuřím opatřeny, tak že již z dále imposantního poskytují pohledu. (Viz obr. 141., v levo dole.)

Jiné památnější budovy. Vedle těchto panských domů stojí starožitné dřevěné ještě domky, vystavěné po vpádu Kuruců (1703), jež podávají posud svědectví, jaká obydli se stavěla na Vsetíně. Jsou to pop. č. 5.—8. a 10. Před nimi je podloubí rovněž dřevěné. Poskytovaly přístřeší pro 3—4 rodiny, jež dělila v domě toliko dlouhá síň (chodbě klášterní podobná). Ke stavení průčelnímu přistavěny totiž přímo (v zadu) jiná obytná stavení pod jiným číslem. Číslo 5.—8. poskytují vlastně pohled, jakoby to byl jediný domek. Mají dvojí střechu, uprostřed oddělenou, tak že dle střechy souditi by se dalo na dva volně stojící domky. Takovou střechu má pak i samotný nyní domek č. 10. Skupina č. 5.—8. náležela druhdy Simonu Seidlovi, ale bydlili v nich jako podílníci gruntu také rodina Davidova, Gerlichova a Bubelova. Domek č. 10. náležel od r. 1711. Václ. Královi, který jej byl přejal od Václ. Machaly a od základu byl vystavěl. R. 1730. postoupil V. Král zeťovi svému Janu Krúpovi $\frac{1}{4}$ gruntu. Však držitelé téhož gr. byli ještě Jan Jachymek, dědicové po nebošt. Mik. Zbrankovi a Janu Bubelovi (od r. 1735.) V rodině pak Krúpů zůstával až do r. 1892, kdy starosta Fr. Krúpa jej prodal velkostatku a koupil 1 patr. dům č. 135., kterýž pak dům však po jeho smrti vdova jeho prodala obci za 15.500 zl. r. č. (1897.)

Velkostatek zakoupil i výše dotčené domky (č. 5.—8. a 10.) a bude na celé prostře stavěti nový, pěkný dům, tak že Vs. způsobem tím přijde o svou historickou zvláštnost (nechci říci kuriositu!).

Dřevěné domky č. 5.—8. a č. 10. (po r. 1708.)

Dvorem domků prvních (č. 5.—8.) přijde se do domu (zděnice) Ant. Seidla č. 9.

Dům č. 11. (nyní 1 patr.) patřil někdy purkm. Fr. Majerovi, pročež „Majerovský“ řečený. Od Majera přešel na

Václ. Černockého a tento prodal polovici r. 1744. Janu Trlicovi z Ústí; druhou pol. získal jeho syn Martin roku 1765. U Trliců byl až do r. 1890., kdy jej Josef Trlica (pekař) prodal Karlu Raškovi (pekaři).

Dům rovněž jednopatrový čís. 12. (u Životských), patřil druhdy Debíškům a pak Mačudům (pročež Mačudovský), poslým z Čech a častým purkmistrům Vset. Josef Mačuda prodal r. 1820. pol. domu Janu Životskému, poslému ze Životic u Nov. Jičína, druhou pol. koupil syn Josef r. 1854. Je v něm (v přízemí) hostinec, v patře kancelář advokátní Dra. Vilímka. Vedle něho (č. 13.) je příz. domek Kratochvilův, v němž je umístěna Kontribučenská záložna.

Radnice. Na severní straně rozkládají se vedle sebe budovy: radnice stará č. 1., radnice nová č. 29. a obecní (horní, šenk (č. 31.). (Vyobr. na str. 173.)

Radnice stará dostala zevnější svou podobu úpravou z r. 1850. Je na jedno poschodí, majíc v průčelí svém vížku, na níž jsou hodiny, sestojené samoukem Jos. Pilečkou († 1895).

Před opravou svou (r. 1850.) vcházelo se do radnice po vysokých schodech ze dvou stran do průchodu vedoucích. V levo na síni byla světnice „vojenka“, do níž se tuláci zavírali a byli-li schopni k vojsku odváděti; zároveň se do ní zavírali lehčí provinilci, mezi nimiž i pašeři (šverci). V pravo přebýval ob. sluha (posel). V zadu byly dva těžší žaláře „chladné“, v nichž se netopívalo. Nahoře v poradní síni (z níž udělán roku 1850. byt pro c. k. sudího, bydlivšího tam až do roku 1897., odbývaly se obecní hromady, do nichž svolával občany věžový zvonek, který nyní oznamuje hodiny. V síni byl naproti dveřím obraz bohyně spravedlnosti s vahami a se zavázanýma očima. V jedné světnici býval časem i šupař. Od r. 1837.—39. měla nahoře obydli své i finanční stráž, platíc nájemného 65 zl. Před Kuruci (1708) byla radnice ze dřeva, načež shořevši budova nynější vystavěna (1721—23).

Od těch dob doznala ovšem radnice, jak zpomenuto, častějších oprav. Ale nejpronikavější byla r. 1897., kdy c. k. okr. soud i berní úřad měly býti příštím rokem (1898) personálem svým rozmnoženy. Úprava týkala se ovšem uvnitř, místností.

V radnici této umístěny jsou dotčené c. k. úřady. Ve dvore jest jednopatrová věznice na místě domku Jaroškova r. 1850. vystavěná.

C. k. představení okresu byli (jsou):

Jan Vašíček (1850—55), Karel Kandler (do 1859), zem. rada Fr. Hromádka, zasloužilý o úpravu náměstí a j. (od 8. prosince 1859.

do † 28. prosince 1867), Jan Růžička (1868), Dr. Jos. Chytil (do 1. května 1879, o probuzení nár. vědomí na Vs. zasloužilý, čestný měšťan Vs., † jako rada zem. soudu v Kroměříži 26. ledna 1897), Em. Lorenz

Radnice (stará a nová)

(do června 1892, nyní rada zem. soudu v Jihlavě), Jan Pazderka (od července 1892), rada zem. soudu, delegát zemědělské rady.

Od roku 1893. jest c. k. okresní soud rozmnožen. Jsou zde mimo c. k. radu Pazderku c. k. adjunkti: Dr. Ign. Ministr, K. Ambrož a Fr. Jurek; 4 c. k. kancelisti: Jos. Kratochvil, Jan Krémář.

Karel Hegner a Jindř. Nypauer; c. k. gruntovní: Jos. Kolářík (c. k. vrchní oficiál); kancel. pomocník: Fr. Zralý Soudní sluhové: Jos. Křepelka, Ferd. Vlček, Jan Valchář (výpom.).

U c. k. berního úřadu: berní Alois Hinner, kontrolor Ferd. Veselý, adjunkti: Al. Drábek, Jan Michálek, Vilém Vodička, Stan. Pešina; berní exekutor: Antonín Plucek, sluha Karel Metzenauer.

Radnice (nová). Ponecháním radnice (st.) c. k. soudu a bernímu úřadu bylo nutno, aby obec měla pro své úřady budovu. Už r. 1895. (21. května) koupila obec „Horní šenk“ od panství i s přiléhajícími v zadu zahradami (jichž posud užívali panští úředníci) za 14.000 zl. r. č., a v něm se úřadovalo, pokud nebyla vystavěna radnice nová. Tato stojí mezi radnicí (st.) a „Hor. šenkem“ (nyní obecním) na místě dvou schátralých už domků po Mart. Zmeškalovi a Jos. Olšákoví pod čís. 28. a 29.¹⁾ Se stavbou počato dle plánů stav. Mich. Urbánka r. 1898. a koncem dubna r. 1899. počalo se v ní úřadovati. Náklad obnášel i se vnitřním zařízením přes 40 tisíc zl. r. č. Jest na jedno patro, ve slohu (moderní) renaissance a nemalou okrasou Hor. města.

Uprostřed v průčelí je vyvýšený vchod, mohutné dva volně stojící sloupy a karyatydy ze zdi hlavní vyčnívající nesou malý pavlan, na nějž se vchází ze zasedací síně. Na pavlaně upevněn v kameni tesaný znak města Vsetína: beránek.

Pod římsou umístěn nápis zlatý: Radnice. V přízemí v levo jsou úřadovny obecní, v pravo úřadovna advokátní Dra. Barviče, v zadu byt obec. sluhy Ad. Petráše. V I. patře je v předu zasedací síň s galerií pro posluchače se 3 vysokými okny na ulici, v níž první slavnostní schůze výborová konala se dne 21. května 1900. V zadu je soukromý byt dra. Barviče a adj. Jurka.

Od nové radnice v pravo jest jednopatrový hostinec („Horní šenk“), vystavěný r. 1830. Roku 1831. přenesl se do něho nálev z č. 3. Doznal také už několikeré úpravy, poslední r. 1898. při stavbě nové radnice. Do sklepu jeho vpouštěly druhdy hornoměřšané z roboty víno, přivezlo-li se odněkud a zase je vytahovali dle potřeby na šenky. „Robota“ však tato nebyla příliš obtížná, jelikož na „posilněnou“ dostávali vína „co vlezlo“. (Před r. 1831. konávala se tato „robota“ na „Maštalských“.)

Vchod je z ulice přímo do šenkovny. První poschodí je pozdější přístavek. Mimo palírnu býval „Horní šenk“ jediným

---

¹⁾ Radnice podržela čís. 29. a čís. 28. dáno novému domku Ant. Procinovu za nemocnici.

hostincem na Vs. Po Kurucích (asi 1709) přibyla na Dol. městě „Dolní hospoda“ čís. 365, kterou od pánů zakoupil (r. 1810) Libor Pilčík, v jehož pak rodině zůstával až do r. 1876., kdy jej zakoupil Jos. Glesinger. Na to vystavěn od pánů (asi 1730) naproti mostu začátkem Jasenky „Prostřední šenk“. Tak spokojil se Vs. s těmito třemi hostinci až do r. 1848. Však brzy po „konstituci“ otevřeli hostince Václ. Raušer č. 136. a Jos. Bubela na Jasence č. 185. V letech pak 50 a zejm. začátkem živnost. svobody (1860) otvíraly se hostince jeden po druhém, tak že jich máme nyní na Vs. přes 30! — Druhdý se hezky sedávalo doma, četly se rozličné poučné i nábožné knihy, vykládaly se pohádky, anebo šlo se na „besedu“ (návštěvu) k sousedovi, kde rovněž čtení, pohádky a výklady o hospodářství neb o řemesle krátily čas večerní. Avšak nyní! Inu, časy se mění a my s nimi! Kéžby to jen bylo vždy ku prospěchu ducha našeho a — kapsy naší!

Nemocnice. Za radnicí (starou) je nemocnice. Obec zakoupila k tomu účelu r. 1879., právě v den stříbrné svatby JJ. VV. (24 dubna) domek čís. 23. od Karla Petřivalského a tak myšlénka, jež se zdála dlouhá léta býti marnou na provedení, stala se památného dne onoho skutkem. Nemocnice je zařízena na 16 postelí. V č. 22. je stravovací stanice (od 7. června 1888, pro vandrovné řemeslníky, kdež po 24 hodin jsou zdarma přechováváni; stravovatel: Jan Valchář)

Náměstí. Náměstí tvoří v části východní, již. a záp. obdélník, na sev. prodlužuje se opět v podobě obdélníka k východu. Celé náměstí obklopuje tedy polokruhem zámek. Domky jsou z tvrdého materiálu („zděnice“) slušně vystavěny. Avšak před požáry (1821—23) byly veškery příbytky, vyjímajíc zámek, kostel, faru, radnici, „Maštaliska“ a domek Švirákův (později Raušrův č. 136.), vesměs ode dřeva. Hrabě Štěpán a pak i Wachtler usilovali vždy o to, aby se stavěly „zděnice“. Hr. Štěpán zejména dával pohořelým všechno potřebné dřevo (k čemuž vlastně byl zavázán), ale též každému 3000 pálených cihel z pan. cihelny na Hrbové. — Na náměstí proti zámku stojí pěkná socha sv. Jana Nep., kteráž je kamennými sloupy, řetězem mezi sebou spojenými, otočena. Čtyři lípy zastíňují ji, jsouce zároveň k okrase náměstí. O něco výše je socha P. Marie, též sloupy a řetězy otočená. Obě sochy pocházejí z r. 1770. od hr. Jana Ill. a jeho manželky Sidonie roz. Bathyány. Vedle sochy P. M. je cisterna, do níž se vede pramenitá voda z blízké stráně „Jabloňového“. Roku 1890. opatřena kamenným věncem se mříží. U jatek je nová cisterna, napájená z horní.

O úpravu náměstí má velikou zásluhu rada Frant. Hromádka (nar. v Kroměříži 9. září 1809., † na Vsetíně 28. prosince 1867). Jeho přičiněním opatřeno je nám. dlažbou; v části své prodloužené byly jámy, z nichž hrnčíři prve vybírali hlínu na hrnce. Jámy se zasypaly, vše se urovnalo a pěkné lípové stromořadí vysázelo. On přispíval všude a ve všem měšťanstvu radou a pomocí. Kde se nějaký dům stavěl, nebo se něco přistavovalo, byl on vždy po ruce, hledě, aby se to náležitě a vkusně provedlo. Na Dolním městě stromořadí lípové podél Rokytanky je též jeho dílem, rovněž studánka na „Vlkošce“, a pět lip též na VI. on vysadil. Vůbec kde mohl něco v městě nebo v okolí k okrase nebo pohodlí obyvatelů způsobiti, učinil to. Ku pracím těmto používal nejvíce vězňů. Než on staral se vzorně též o celý okres. Cesty a silnice se zakládaly, upravovaly nebo rozšiřovaly a dle možnosti stráně jejich zalesňovaly. Požíval všude důvěry a ovšem také i moci jsa politickým zároveň úředníkem. Jako soudce byl přísný sice, ale hleděl často rozvaděné strany v dobrém porovnat; mnohdy nepropustil jich od sebe dříve, až se po dobrém vyrovnaly. Obnovujeme tímto vděčně památku muže, jehož činnost pro Vs. a celé Vsacko byla tak blahodárná!

Náměstí bylo pak i později, zvl. v l. 1880—90. upravováno, pod lipami v příjemnou procházku proměněno. I dobytí trhy z náměstí odstraněny r. 1890, což ve zdravotním vzhledě jest důležité.

Veškera prostora na nám. je vyvýšenina, z níž milý rozhled do vùkolí divákovi se poskytuje. V této části Hor. město s budovami (zámkem, kostelem kat. a j.) označuje nám aspoň poněkud „Vsacké Hradčany“! Prostá (abs.) výška u radnice obnáší 370 m, most pak na Dol. městě má prosté v. 344 m.

Sychrov. Za zámkem přijdeme „Hlubokou cestou“ na předměstí Sychrov, jež rozloženo je na značném svahu, S. je ulice dlouhá a už také mnohými úhlednými domky posázená. Sychrovem přijde se k huti a dále vedle nového hostince Raušova (z r. 1880.) „na Ohradě“ ku vsi Ústí. Silnice u stodol před hutí („Nová cesta“ zal. r. 1823.), kde se sjíždí ze S. v rovinu, je snížena a upravena přičiněním rady Hromádky. Návrší nad „Novou cestou“ (mezi Sychr. a stodolami) sluje „U šibeníc“, kdež se druhdy zločinci odpravovali. Před r. 1823. jezdívalo se od Sychrova oním návrším (vedle šibeníc) přes nynější huť (zal. 1868), dále pak přes pole „Podlází“ a od „žebračky“ k Ústí.

Ulice k mostu. Vraťme se opět Sychrovem přes nám. a sledujme od zámku ulici dolů městem, jež má směr severo-

záp. a kteréž říkali druhdy po jejím upravení „Nová cesta“. Ulice tato tvořila totiž až do r. 1824. hluboký a těsný úvoz, takže vozy musily nahoře čekati u zámku, přijížděly-li některé z dola. Teprve t. r. byla ulice tato upravena a rozšířena. U domu čís. 151. byl přes potok, tekoucí z Jabloňového přes „Podsedky“ dřevěný most, až hr. Štěpán r. 1792. nynější most kamenný dal vystavěti. Podotýkáme, že z ulice této jezdívало se kromě staré cesty (jež vedla nynější horní zahradou) až do r. 1822. také přes zámek a pak přes Seidlův dům č. 116. na Sychrov. Ale hr. Štěpán dal zadní bránu zazditi a od té doby jezdilo se až do r. 1834. výše dotčenou starou cestou; od těch dob jezdí se pak kolem zámku a „Hlubokou cestou“ na Sychrov.

Důležitější domy v této ulici: Vedle fary č. 135. náleželo Sig'mundům rycht. Vs.; nynější dům jednopatrový vystavěl J. Kirschner, kupec na Dol. m., prodal jej pak Ign. Kohnovi. Nyní v něm bydlí rada Pazderka a notář Dr. Frant. Skrejšovský. Obec koupila tento dům po Krúpovi r. 1897. Vedlejší jednopatrový dům č. 136. slul podsedeck Noskovský. Roku 1710. ujal se ho Alex. Polepil a znovu ho vystavil. Roku 1721. jmenují se tři hospodáři na něm: Lad. Chrástský, Jiří Spurný a Jan Zweig (Rosenzweig). Roku 1730. postupuje Spurný $\frac{1}{2}$ pods. Janu Javůrkovi. Tento postupuje r. 1781. (19. ledna) $\frac{1}{4}$ pods. Martinovi, zeťovi svému a synu Josefa Šviráka, druhou $\frac{1}{4}$ pods. ponechává sobě do smrti; od Šviráků přešel opět přiznáním na Václ. Raušera (r. 1832). (Nyní Lib. Foltýna.) Ve dvoře tohoto domu (od 1848 jednopatr.), v němž bývala „Obč. Beseda“ v letech 60tých, stála v pravo od vrat chalupa Rašků, častých rychtářů Vs.

Níže je přízemní dům č. 138. Dra. Fr. Sovy a vedle dům pan. č. 139., od r. 1900. Hirschův. Od r. 1875.—80. byla v něm lékárna a pošta. V předešlém století býval tam špitál pro 6 mužských a 7 ženských, r. 1789. byl zrušen a byty v něm pronajímány. Kříž, jenž před domem stával, přeložen r. 1836. na nový hřbitov (katol.). Vedle pod čís. 140. je jednopatrová budova, bývalá škola kat. (od r. 1889. Dra. Lazarusova), postavená r. 1821. (I. posch. r. 1860.). Vedle ní je pan. domek č. 141., vystavěný r. 1823. od Štěp. Ill. na jatky. Neboť jatky stály druhdy dřevěné vedle zámku, blíže cesty na starý hřbitov. Roku pak 1823. jsou strženy a tento nově vystavěný domek pronajat řezníkům, kteří ho užívali až do r. 1853., odvádějíce nájemného každoročně 200 liber loje do panské kuchyně, z každé totiž jatky (bylo jich 10) po 20 lib. Mimo to dávali za ně 15 zl. v. m. Ale r. 1848. řezníci přestali dávatí loj, než nahradili ho r. 1853. asi 120 zl. Roku 1853. vystavěli

si své jatky po pravé straně ulice této, v „kopečku“. Řečený domek byl pak upraven pro byty úředníků pan. Od r. 1871. je v něm četnická kasárna. Na „kopečku“ jsou domy: Kollerův č. 142., dříve Černockých, pak uč. Václ. Životského č. 143., Foltýnův č. 144., Pokorných č. 145. a 146., dům obecní č. 147. a j. Na „kop“ býval postaven souken. rám.

Od domu Jaroškova, n. Bubelova ml. č. 152. (vystavěl Vítek r. 1858.), v němž umístěna hudební škola (od r. 1895.) a silniční kancelář, vede ulice tato přes výše dotčený můstek mírnějším už sklonem, a překročivše ho jsme vlastně už „z města ven“; neboť odtud dolů vystavěné domy, v levo i v pravo, náležejí už ku Dol. Jasence. Avšak budovy ev. far a kostelů i pěkná budova našich škol (č. 285) počítají se na „Podsedky“. Nicméně neběře se to do opravdy a mají se budovy zdejší vesměs za části H. města. Znamenitější dům zde je K. Pokorného č. 157., v němž po vystavění svém od r. 1852.—1875 byly lékárna a pošta (od r. 1855.), pak Nosálkův (n. Reisův) č. 159. na místě dvou chalup v 60. letech vystavěný (v němž po devět let bydlil pisatel těchto řádků). Oba domy jsou jednopatrové.

Naproti mostu je „Prostřední šenk“ č. 167. Budova tato vystavěna od pánů kolem r. 1730. Od pánů koupil ji Josef Černocký r. 1743. za 200 zl. rýn. Měl k ní kus role na 1 měř., 1 fůru sena, moha 3 krávy v panském pásti. Pivo bylo mu z pan. pivovaru bráti a jídla dobrá hostům předkládati, žádného „šibalstva“ se nedopouštěti, sic vezme panství hostinec zpět. Za šenkování panského piva dostával 24' dříví. Aby mu prý syna neodvedli, slevil pánům dříví na polovici. Daně roční platil 6 zl. Od Černockého koupil „Prostř. šenk“ r. 1844. Karel Vítek, který postavil I patro z tvrdého staviva r. 1848. Vítek dal dům r. 1866. své dceři Marii (provd. Pivodové). Roku 1878. koupila záložna obč. tento i vedlejší domek (č. 166.) davši za oba 14.774 zl. r. č. Záložna provedla v domě radikální opravu (stála 15 tisíc zl.) a úpravu, načež 1. července r. 1883. rozbil v něm svůj stánek vzděl. spolek „Snaha“.

V dolních místnostech záloženského hostince tohoto vykonávají křiváčkáři z okolních dědin a pasek každou středu a sobotu trhy na své zboží. V posledních letech přistavěny ve dvoře i stáje a zařízena hostinská zahrádka.

Na místě domku čís. 166. vystavěla záložna roku 1896. nádherný jednopatrový dům se sgraffity znamenitého českého malíře Mikuláše Aleše. (Náklad asi 8000 zl., stavitel M. Urbánek.)

Vedle záložny nahoru stojí jednopatrové budovy Jos. Pokorného (čís. 165., z r. 1862.)¹⁾, našeho to „písmáka“ č. „starého Vracana“ (viz níže), a vinárna Jana Vinklera (č. 164. z r. 1886.).

Naproti těmto budovám a domům záloženským bylo založeno r. 1897. pěkné nábřeží a vysázeno akáty. Rok dříve (1896) upraveno nábřeží od mostu k palírně. Na levém břehu upravilo se nábřeží už několik let dříve.

Od let 20tých se H. město vůbec ve všem, co se jeho tvárnosti týče, začalo zvelebovati. V letech pak 60., zvláště však 80. a 90. tohoto věku mnoho slušných, ano nádherných domů se vystavělo jak na Horním tak i na Dol. městě, a staví se posud, takže pomalu zmizí načisto dřevěné nebo chatrné domky. Kdo viděl Vsetín před 30, 40 lety, ani by ho nyní nepoznal. Obecní představenstva a zámožnější soukromníci mají o to zásluhu.

Jasenka, Hrbová, Ládky. Dolní Jasenka počíná od mostu k severových. a je rozložena v těsném údolí podél potoka Jasenky. Jest tam mnoho domků ještě dřevěných a chatrných. Mlýn.

Nad Jasenkou je na stráni, řeč. Hrbová, asi 30 chalup nejvíce dřevěných. Hrbová činí vlastně jihových. svah kopce Čupu (584 m). Na Hr., jakož i na Č. bývaly druhdy pasinky, nyní je Č. zalesněn a Hr. na pole zdělána. Na Č. býval les, který však byl pomalu vykácen. Poslední dřevo z něho vzalo se prý na dům Jos. Bubely č. 303. na Dol. městě a na čísla 169. a 233. na Jasence. Nynějšímu mlázi daří se tam dobře. Na hřebenu Č, v trati Jasenské stavěli prý jezuité klášter, avšak zrušení jejich řádu r. 1773. přerušilo i stavbu kláštera. Vodu chtěli sobě doň vésti od Zámečníků. Posud na místě tom spatřují se základy a říká se tam „na klášteřisku“.

Vrátivše se k mostu, přijdeme ulicí ku pivovaru panskému, v němž se průměrně ročně navaří piva 10.000 hl.²⁾ Však kromě Vs. pije se u nás pivo meziříčské, plzeňské a záhlenické a j., jichž spotřebu možno páčiti přes 1500 hl. Poblíž pivovaru je vinopalna dříve Donáthova (palírna), od 1. ledna roku 1897 panská, ale pronajata Hartmannovi a Langfeldrovi. O něco dále je továrna Thonetova na nábytek. Sestává z více budov, nyní v jediný celek spojených. Větší část bývala

¹⁾ V domě Pokorného hned po jeho zbudování pálil a prodával kořalku a likéry Jos. Glesinger, napřed toliko v láhvích zapečetěné, potom si vymohl i veřejné právo. Poblíž v domě tom (posud „putyka“ zvaném) 14 roků († 23. července 1900).

²⁾ Roku 1897.: 10.572, r. 1898.: 9.136, r. 1899.: 10.806 hektolitřů.

dvořem. Základy k němu r. 1764. Jedna část, zrovna u Bečvy, s vysokými okny, byla od r. 1845.—1860. mlýnem; v části u silnice byl umístěn od r. 1837.—52. cukrovar (stál 52000 zl. k. m., cent cukru na místě 28—40 zl. k. m.), jehož řediteli byli po sobě Ed. Kucer a Petr Sídek. Než cukrovka se zde nedařila valně, bylo ji dovážeti až od Vyzovic, vyrábění cukru se tedy nevyplácelo a tak cukrovar zašel. Řed. Sídek odešel do Napajedel. V zadní části budovy byl pan. kravín (až do r. 1857). Přes léto odstěhovalo se něco krav vždy na bobrecký dvůr. Kde býval cukrovar zařídili si Kohnové napřed sirkovnu a brzy i továrnu na nábytek. Ale r. 1863. vystavili si na protějším břehu Bečvině sirkovnu svou a roku 1873. vedle této i továrnu na nábytek, kterouž potom ustavičně zvětšovali a zvelebovali. Po Kohnech pronajali si veškero stavení br. Thonetové. Část tovární hořela r. 1872. (v únoru) a parní pila za továrnou vzala požárem roku 1875. úplně za své. Vodní pila zrušena roku 1862. Vedle továrny směrem k Lázkům, vystavěno od majetníků Thonetů asi 40 domků, dílem pro úředníky, dílem však větším pro dělníky. Za nimi k Bečvě je slévárna (od 1897).

Odtud vede silnice asi půl hodiny podél Bečvy k Lázkům (od býv. maj. Jos. Bubely st. r. 1852. vyst.)¹⁾ a dále pak vedle bývalého dvoru bobreckého (r. 1815. vyst. a v srpnu r. 1873. zhoř.) ku Meziříčí. Na Bobrkách jest od r. 1877. rozsáhlá panská školka lesní a ovocní. V Lázkách jsou parní koupele, pěkně upravená zahrada a hostinec, obyčejné výletní místo Vs. Vedle silnice do L. dal rada Hr. vysázeti stromy většinou jasanové, stráň pak nad ní od města počínajíc zalesnilo panství, uprostřed obec a u L. samých J. Bubela. Druhdy těmito místy tékala Bečva, a jezdívalo se z města přes most, vedle nyn. továren Kohnových, přes Trávníky a blíže Lázků přejelo se Bečvou na silnici. Rozvodnila-li se Bečva, ubíraly se vozy z města buď vzhůru Hrbovou neb od pivovaru na stráň Čupovu a po ní pak dále až k nyn. Lázkům, kde se sjelo na silnici. — Bečva se regulovala v těchto místech od r. 1851.—64. za radního a pak starostu J. Kratochvíla, který mnoho v oboru tom působil a o obec platných si získal zásluh († 29. května 1882, u věku 76 let).

2. Dolní město. Za mostem, který se r. 1900. od železa postavil, na levém břehu Bečvy, jest Dolní město.

¹⁾ Od několika let má L. Leop. Šaverdová. Byla tam také Katzova porculárna.

Části jeho jsou: Štěpánská ulice (z r. 1814. a 1815.), Trávníky (vulgo „Měrov“, kde jest továrna Kohnova a byty dělnické, počtem asi 60), Hlásenka a Svárov,

Jsouc na rovině položeno, Dol. město má před H. městem výhodu tu, že se může pohodlně rozšiřovati, obchod čilejší provozovati a průmysl živiti. Od roku 1866. stalo se živějším i proto, že na usilování rady Hromádky vystavěn byl most přes Bečvu u huti, tak že vozy, minuvše kopec, vedoucí do H. města, pohodlně rovinou od huti neb od Meziříčí Dolním městem projížděti mohou. Náměstí je nově upraveno a vykazuje kolem do kola pěkné, úpravné domky přízemní a domy jednopatrové, nejnověji (1899) i dvoupatrový V á c l. K o h m a, provedený ve slohu renaissančním, s balkonem. Na obvodu Dolního města jest továrna Kohnova na nábytek dřevěný (od r. 1873.), tov. br. Bubelů (dříve Pokorných) na nože od r. 1889., blíže pak nádraží „Dělnický dům“ z r. 1899., v němž se od r. 1900. soustřeďuje veškeren život dělníků továrních (postravní spolek, hostinec, zábavy a j.).

Na Dolním městě jest c. k. poštovní a telegrafní úřad, c. k. finanční stráž, lékárna, elektrárna (od r. 1898.) a knih-tiskárna Al. Tůmy (odr. 1897.).

Z domů význačnějších uvádíme: Hned za mostem v pravo hostinec Jos. Glesingra, dříve „Dolní šenk“ jmenovaný (č. 365.), vystavěn od pánů r. 1778.; dům ten má ze starších časů tu smutnou upomínku, že bylo při stavbě jeho robotovati tajným evangelíkům, byli-li postiženi na cestě do Těšína, do kostela, jak u jiném místě vypravují. Ještě podnes slyšet jmenovati ho „paduškou“ (padouch!). Páni prodali „Dolní šenk“ roku 1800. M. Urbanovi za 4030 zl. v. m. Urban na to prodal r. 1810 jej Lib. Pilčíkovi za 3600 zl. v. m. Pilčík vystavěl I. patro roku 1849. a prodal jej Jos. Glesingrovi (r. 1876.) za 16.000 zl. r. m. V nejnovějším čase bude se opět smutná k němu pojiti památka, a to památka na 24. říjen 1899., kdy u něho ranám četníků podlehl několik životů lidských! Vedle Glesingra je dům K o h n ů v (č. 364.).

Naproti nim jest dům Jos. Bubely st. (č. 303., v němž byla též pošta až do 1. srpna 1900). Stavbou a úpravou vynikají na náměstí vzmněný dům K o h m ů v (č. 309., v němž je nyní c. k. pošta), domy Jana Životského (č. 321., z roku 1897.), K. Obadala č. 346.), Ad. Francka (dříve Josefa Rosenzweiga, č. 340.), vdovy Fil. Strnadlové (dříve Hermannův, č. 347.) a j. Hostinec Jos. Životského (323.), „na Pančavě“ je stavba velmi vzhledná, v renaiss. slohu provedená v l. 1892.—98.

Náměstí je dlážděno a zbořením dvou domků (Kohmova a Pavla Obadalova, č. 301. a 302. r. 1898) lépe zaokrouhleno. Uprostřed je postaven kříž, který do r. 1848. stával u Johanové, na rozhraní polí johanovských a vsackých. Od těch dob prý majetníci polí johan., s nimiž kříž sousedil, nemají požehnání božího! Zřízen byl r. 1775. a obnoven r. 1853. Na kříži je ve výši 188 cm zaznamenáno, kam až sahala voda při povodni roku 1854.

Z náměstí zabočíme do Štěp. ulice. Mineme nově vystavěné domky Dra. Pragra (č. 341.), Koblihy (č. 361.) a staneme u znamenité vymoženosti nového věku, již se stal Vsetín mezi moravskými městy z nejprvnějších účasten, totiž u elektrárny. Pardubická firma „Pokorná vdova a syn“ zakoupila mlýn (č. 360.), který druhdy býval panský a pak různých doznal majetníků (Strnadel, Diessel, Jan Životský a spol.), a z jeho dvora upravila staveniště pro elektrárnu. Roku 1898. budova dostavěna a dne 16. září t. r. město už ve všech částech svých bylo elektricky osvětleno. Elektřina žene i stroje v továrně Thonetově a v pivovare. Správcem elektrárny jest Jan Brož. — Proti mlýnu jest obyčejná pila (z r. 1776).

Za mlýnskou strouhou v pravo úhledný domek Diesslovy vdovy (č. 359.) a za ním ukrývá se v bujné zeleni dům a lázně (od r. 1898) stavitele M. Urbánka (č. 367.). Po té staneme na mostě přes Rokytenku. Za mostem, podél Rokytenky, uvidíme pěkné kaštanové stromořadí (zal. Hromádkou) a proti němu několik vkusných domů přízemních, nově vystavěných (posl. K. Bubely č. 403. z r. 1884., Merthův č. 404., Dra. Svobody č. 405.), pak následují domky a továrna firmy Kohnovy (říd. Julius Klein). Za továrnou jsou dělnické domky a porážka městská (obě věci z r. 1888.).

Od mostu zpřímá hledíc, máme před sebou Štěpánskou ulici, nejpěknější a nejpravidelnější to část Vsetína. Domky jsou po většině nové z novějších dob na místě starých chalup vystavěny nebo (v zadním konci) zcela nově zbudovány. Jsou úhledny a čisty. U každého domku jest zahrádka. Jsou přízemní kromé staršího už (a nově upraveného) domu uč. Bujáka (č. 401.), který jest jednopatrový. Z nově postavených domků zamlouvají se: Benj. Esteráka (č. 398., hostinec), Mart. Škývary (č. 393., hostinec), uč. Ocáska (č. 389., z r. 1899.), židovská modlitebna (č. 388., z r. 1897.), K. Látala (č. 379.), pošt mistra Vidimského (č. 380.), Jos. Vožáka (č. 378.) a j.

Jdouce z nádraží do města procházíme Svárovem podél hostinské zahrady Winklerovy, jediné to větší zahradní

prostory na Vsetíně, kdež se mohou v létě větší zábavy, nár. slavnosti konati.

Na Svárově poutají poněkud domky Winklerův (č. 331., hostinec), Tkalcův (č. 324.), Hlubíkův (č. 329.) a Schonův (roku 1900.).

Proti Svárovu (v levo) je Hlásenka. Má domky jednoduché.

3 Okoli nádražní. Od roku 1885. máme na Vs. železnici (trať Hranice-Vsetín Severní dráhy cís. Ferd.), kteráž u značné míře prospěla ruchu obchodnímu a průmyslovému. Okolí nádražní velmi se hodilo k zakládání skladišť dřevních (Jos. Životského, Adolfa Mandla) a stavění domků. Kromě nádražní jednopatrové budovy (č. 649.) povstaly později (koncem let 90.) slušné domky přízemní stavitele panského Hub. Fleischmanna (č. 666. z r. 1897.), stavitele Fr. Masloňu (č. 669.), palíra Jana Rudolfa (č. 668.), Ad. Mandla (č. 662.) a jednopatrová budova dělnického Stavebního družstva (č. 671., z roku 1899.), jež 26. února roku 1900 byla slavnostně otevřena. Jeť v renaiss. slohu provedena a má velmi prostrannou dvoranu (největší posud na Vs.), kdež se konají přednášky, pořádají schůze, koncerty, divadla a j.

Okolí nádražní má pěknou budoucnost. Zastaví se poněkud slušnými domy dle určitého od obce stanoveného plánu, takže od nádraží povede ulice přímo do města (v pravo), u Dělnického domu pak půjde (v levo) jiná ulice až do Štěp. ulice k mostu. U domu Fleischmannova (bok nádraží k hutí), jest rovněž už do budoucnosti projektována ulice směrem k „Lapačům“ (ke strouze mlýnské).

Za nádražím je továrna na nože „Bratří Bubelů“ (č. 654.), vystavěná původně od bratří Pokorných a Jaroška, kupce r. 1889., a to na struze mlýnské, kdež stávala valcha panská. V posledních letech přešla v majetek Bubelů, kteří o rozšíření a zvelebení její všemožně pečují. Přece jeden velkolepý podnik v křesťanských (a českých) rukou!

Roku 1900. založena za nádražím státní lesní školka za příčinou zalesňování našeho Pobečví. Dohled na ni má c. k. lesní komisař Jos. Kulháněk ve Val. Meziříčí. Správu její vede c. k. lesní Karel Poslušný, někdejší zručný pomocník rady J. Bernarda.

S drahou železnou spojeny jsou kolejemi nedaleká huť, pak zahrada panská (parní pila, zásoby dřeva) a továrny Kohnova a Thonetova.

4. **Huť.** Obyvatelé huti tvoří takměř pro sebe obec, ba skoro můžeme říci rodinu. Většina z nich jsou cizí příslušníci, zvláště z Čech. Každá rodina má svůj byt. Význačnějších budov není. Čistota a pořádek vzorný. Šetrní otcové vyznačují se i zámožností. Vada nejhorší, že i nedospělé děti přidržují se od rodičů k práci, i noční. Děti navštěvují školu v městě, ale pro množství jich a zvláště pro dotčenou vadu byla by tovární škola více doporučení hodna.

Správcem a pak ředitelem huti byl po dlouhá léta Adolf Schönbek († 1899, v. XXII.), dobrotivý, ale i přísný pán; po něm jest správcem Emil Ehrenhaft, bratr ilustrátora českého.¹⁾ — Pokladníkem jest tam Hugo Ptašinský, jenž v letech 60. a 70. pilným byl ochotníkem divadelním. (Na Vs. od r. 1866.)

* * *

Okresní silnice vede odtud na jih na „Ohradu“ a do Ústí. Jeť tu pěkná již skupina domů, nově vystavěných, tak na př. Seidlův (č. 645.), Jana Raušra domek (nový) a starší už hostinec „na Ohradě“ (čís. 644.), domek Frant. Večeřův (č. 673.) a jiné.

* * *

K městu počítají se i různé a mnohé paseky a skupiny domků, nejvíce ze dřeva stavěných, v Jasenicích, pěkném to údolí vých. od huti, podél potoka Jasenice. Jména skupin, příp. majetníků: Červenci, Tomanci, Dukátníci, Košuté, Mrlné, Fidáci, Mikulíci (dříve u Romanů, z nichž pocházel vůdce valašský ve 30leté válce Roman) a j. Pěkná budova školní z r. 1893. (č. 657.). Myslivna a dva mlýny.

Ve Vesníku jsou; Sedláčci, Volčící a j., na Borbrkách: Zámečníci, Volčící, Holci, Trlici a j., v Semetíně: Juřinci, Moudří, Fidáci, Masnoti, Matyjé, Tataláci (tak řeč. dle majetníků pozemků Tataláků, z nichž připomínají se r. 1742. Jan a syn jeho Martin Tatalák) a j. V údolí Semetínském pěkná budova školní z r. 1898., a pak myslivna (č. 473.) a mlýn s hospodou, oblíbené výletní místo Vsacanů.

Tím končíme svůj stručný popis a pouť městem i jeho územím, jež má rozlohy 38·26 km², o 8 km² tedy větší než matička Praha se všemi svými předměstími (30·2 km²)!

Četné stavby architekta a stavitele Michala Urbánka (a jeho otce) v městě, v okrese a jinde, nutí nás připomenouti stručně jejich jmen a zásluh. M. Urbánek (* 29 září 1849 na Vs.) stud. reálku v Olomouci a techniku v Brně (absol. 1865). Otec jeho (rovněž Michal), rodák To-

¹⁾ Ludvík Ehrenhaft zasílá z Mnichova ilustrace své do „Zlaté Prahy“ a j.

vačovský, dostav propustný list od hr. Cimburka a doporučen byv ryt. Wachtlerovi, přišel na Vs. r. 1945., kdež stavěl panský mlýn, cukrovar (n. čásť továrny Thon.) a pilu (vodní). Potom prováděl i jiné stavby na Vsetíně, zvláště pak na venkově kostely ev. v Rouštce, Ratiboři, Pržně, Zádveřicích, pak se synem ve Stříteži, v Pozdřchově a katol. kostel v Bratřejově. Roku 1865 odstěhoval se do Dohnaně u Puchova, kdež r. 1873. zemřel. — Syn Michal účastnil se těch staveb kostelních v l. 1870.—71. s otcem, po smrti otcově některé však už sám dohotovil, zvláště kostel Bratřejovský (1890). zasvěcený našim patronům slovanským sv. Cyrillu a Methodu. M^{ch}al přebýval rovněž delší dobu v Dohnau, práce máje hojnost na Moravě (Valašsku) i v Uhrách. Ale roku 1882. přesídlil na dobro do svého milého rodiště. Zde přestavil a upravil ev. kostel a. v., vystavěl několik úhledných domů (dům posl. K. Bubely, záložnu, novou radnici, elektrárnu a j.) a staví neustále. Urbánek ode dávna všímal si soustavně lidových staveb valašských a slovenských, používaje z nich motivů při praktickém provádění svých stavitelských projektů. Na jubilejní výstavě v Praze (1891) vyznamenán za své plány diplomem uznání. Plán a zařízení valaš. vesnice na N. V. Č. (1895) jest jeho myšlénkou. Též nové útulny na Radhošti („Maměnka“, Jídelna, přestavba staré útulny „Pústevny“ ve valaš. slohu) jsou z jeho hlavy. — Ku provádění svých plánů získal U. v Duš. Jurkovičovi dobrého pracovníka, jemuž U. vdechl nadšení a porozumění pro stavby lidové vůbec, jejichž znalcem Jurk. nyní bez odporu jest, zvláště co se týká vnitřního uspořádání a výzdoby. Že se U. účastňuje všeho ruchu vlasteneckeho na Vs., netřeba zvláště připomínati. (Viz podobu jeho v nár. kroji na obr. str. 76. a 141.)

IX. Správa obecní.

Správa obce spočívala na obecní radě. Ob. rada skládala se ze 14 členů, z nich byl purkmistr starší a mladší, rychtář (soudce) starší a mladší a 10 radních (úředních, přísežných, přísedících, dříve také konšelé jmen.), z nichž později byl jeden také místním komisařem a jeden hospodářem obec.; konečně byl přísežný písař městský, jinak syndikus neb aktuar řečený. Než se kdo stal hlavnějším hodnostářem obec., musil prý býti napřed „policajtem“ (pol. komis.) a úředním. Ob. rada byla z pravidla obnovována každoročně (konec masopustu) a podřízena vrchn. úřadu, který od ní přísahu věrnosti (císaři, vrchnosti a obci) bral a ji potvrzoval.

Důležitou osobou byl soudce č. rychtář, který měl pořádek v městě na starosti, urovnáváje menší rozepře mezi občany. Těžší soudy příslušely hrdelnímu právu. Po zrušení jeho (1752) soudil větší provinění vrchní (později justiciár). Odvolání šlo ku krajskému úřadu do Hradiště a k appellaci do Brna. Purkm. obstarával zejména hospodářské záležitosti obecní, vedl registra purkrechtní (zápisy do gruntov-

ních knih), sirotčí, soudní, kupní, svatební, kšaftovní a j., on vybíral daně a odváděl je vrchnost. úřadu (resp. kontribuč.). Daně tyto nosívali s pořádku (s čídy) do Hradiště. Ml. purkm. a ml. rycht. zastupovali starší. Purkmistr st. byl takměř politickým a rychtář právním (soudním) úředníkem obce. Nicméně zůstával purkmistr starší vždy hlavním představitelům obce. On svolával obec k poradám, předsedal schůzím ob. rady a soudům, a snesení obecní i soudní počínala vždy slovy: „Za purkmistrovství pana N. N. a jemu přidáných pánů radních“ . . . .

Poznámka. Na vesnicích byl hlavou obce rychtář (fojt), který větším statkem zákupným (dědičným) a pak i šenkem byl nadán. od roboty osvobozen a toliko nepatrnými povinnostmi k vrchnosti vázán (2 jeřábky odváděti a 2 bečky vína přivážeti). K ruce své měl radní, konšele. Hromady obecní konávaly se u něho. V nich vybíral různé dávky vrchnostenské, daně císařské, a odváděl je na vrchnost. úřad (na zámek). Urovnával též menší pře mezi sousedy, větší rozsuzovala vrchnost, po případech hrdební soud na Vsetíně. Fojt byl také zodpověden za přesné vykonávání robot. Oznakem fojtovské moci bylo tak řeč. právo. krátká to (as loket, $\frac{3}{4}$ metru) palice dřevěná, železem pobitá, v podobě hlavy zakončená.¹⁾ Držel-li fojt právo toto v ruce, tož jen tehdy měly platnost jeho soudní nálezy. Sousedé scházivali se u fojta, majíce v ruce své obuchy, „valašky“.

Byly to hole dřevěné, jejichž rukověť a hořejší část topůrka byly krásně vykládány perletí. „Valaška“ byla tím skvostnější, čím zámožnější byl její majetník. Rukověť pak byla buď skutečná sekerka (obyčejně žlutá), nebo dřevěná a vždy ornamentována. Byla-li ze dřeva, byla, jak praveno, perletí vykládána. Bez valašky Valach nikdy nevycházel; bylať mu druhdy i obranou. Sešli-li se tedy sousedé u fojta a bylo-li třeba hlasovati, tož vykonávali i právo hlasovací svými obuchy. Přicházeliť jeden po druhém ke stolu fojtovu kdež byla pečeť obecní postavena a této pečeti dotýkali se svými obuchy a tak své právo a svou povinnost vykonávali. Posud ještě spatřiti lze starší Valachy s „valaškami“, při nichž sekýrky jsou buď tupé neb ostré.

¹⁾ Někde bylo „právo“ tlustá, krátká hůl, spletená z býčích žil a pobitá mosaznými pozlacenými hřeby. Dole bylo očko kožené na zavěšení na ruku. K bití méně se hodilo, jelikož rána na hlavu snadno mohla člověka zabiti; jen ve velmi řídkých případech sloužilo k obraně.

a) Právo hrdelní,

Jako všechna města a městečka na Moravě měl i Vsetín druhdy právo hrdelní (*ius gladii* = právo meče). Ale kdy toho práva nabyt, nevíme povědět. Než vyšetřovati budeme tuto záhadu, poohledněme se trochu v dějinách našich, kterak se osazovalo německé obyvatelstvo u nás neboť to k nám přineslo právo cizí, právo německé.

Poslední panovníci z rodu českých Přemyslovcův jsou památní tím, že houfně zvali Němce do Čech a do Moravy, osazující jimi zemi, zakládající jim města a poskytující jim všelikých výhod na újmu domácího lidu slovanského. První se jal tak činiti král Přemysl Otakar I. (1197—1230), po něm Václav I. (1230—1253) a nejvíce pak Přemysl Otakar II. (1253—1278).

Co králové prováděli v Čechách, to činili jejich bratři nebo synové jako markrabata na Moravě. Panovníci tito činili to ze zisku hmotného. Neboť neblahé rozepře a boje o stolec český mezi Přemyslovci měly přirozený následek ten, že oslabily moc knížecí: neboť panovníci, kteří domácími válkami docházeli trůnu nebo se na něm utvrzovali, musili věrné své za pomoc poskytnutou odměňovati mnohými přízněmi a milostmi, z nichž přední byla ta, že udělovali jim statků zemských k užívání nebo dědičnému držení. Značné jmění knížecí bylo tím valně ztenčeno. Mnoho i od panstva násilím rozebráno za všeobecného zmatku. Aby tedy své jmění příliš už skrovně rozmnožili a tím i moc svou proti přílišné moci šlechty sesílili, jali se naši panovníci volati německé osadníky, kterým prodávali pozemky knížecí, dovolující jim stavěti osady, poskytující jim všelikých svobod, jichž domácí obyvatelstvo nemělo. Panovníci osazovali cizími osadníky i podhradí sídel župních, vyhnavše napřed odtud obyvatele domácí, kteří znuzeni jsouce nemohli si pozemkův oněch zakoupiti. Takováto podhradí, čili místa, kde hrad zeměpanský stál, prohlášena za města buď královská nebo svobodná. Tím se vzmohl ovšem průmysl a obchod, panovníkům plynuly z propůjčení všelikých svobod veliké požitky, jako z cel, mýt a j., ale domácí lid hynul. Na to, že musilo časem dojíti též na všeliké neshody mezi obyvatelstvem různě pomíchaným, neohlíželi se panovníci čeští, ale měli jen zření ku rychlému rozmnožení důchodů svých. Po panovnících jaly se také šlechta a duchovenstvo, zejména kláštery osazovati pozemky své přistěhovanými Němci, jimž rovněž poskytovaly všelikých výhod. Ovšem byla tím mnohá pustá místa vzdělána, v utěšenou

krajinu proměněna, mnoho lesů jak na hranicích tak i uvnitř země musilo ustoupiti příbytkům lidským, ale upříti nelze také, že osazování toto většinou svou cizinci potáhlo za sebou veliké práv a obyčejů zemských porušení, neboť osadníci řídili se svými právy a zvyklostmi z někdejší otčiny své přinesenými; měli svého sudího (rychtáře), byli tedy zcela nezávislí na úřadech župních. Podařilo-li se českému obyvatelstvu domoci se v městech výhod, jichž měli Němci, bylo postaveno pod právo německé a během času se odnárodňovalo. Každé město mělo své výsady na trhy týdenní a výroční a na jiné svobody živnostenské, tak že obyčejně na mili kolem města nesmělo se vykonávati žádného řemesla. V městech vznikli cechové, kteří bděli nad provozováním řemesel a stanovili o tom pravidla, tak že nikomu, kdo jich neplnil, nebylo volno provozovati řemesla. Města spravovala se sama skrze úředníky, jež si volila, kteříž však byli potvrzováni od krále neb od vrchnosti. V jejich čele byl rychtář, později však purkmistr s konšely a obecními staršími.

Z duchovních, kteří statky své německým osazovali lidem, vynikl na Moravě zvláště Olomoucký biskup Bruno (1247 až 1281), jenž jsa rodilý Němec mnoho krajanů svých do Moravy povolával a jim města i vesnice zakládal, a to nejvíce kolem Nov. Jičína, v tak řeč. „Kravařsku“.

Města spravovala se rozličnými právy, jež z německých pocházela měst; nejdůležitější bylo právo saského města Magdeburka (Děvina). Hlavnější města moravská, jež dostala buď právo magdeburské, neb jiné německé, dala pak svá jména jiným městům, která se dle oněch řídila. Tak bylo právo Olomoucké, Brněnské, Jihlavské a j., jehož propůjčováno novým svobodným městům. V pochybných případech soudních dotazovala se menší města větších, co by bylo právem, ano i stranám bylo povoleno od soudu svého města odvolati se ke konšelům města druhého, jež bylo k tomu ustanoveno.

Práva královská nad městy královskými vykonával královský podkomoří, který každoročně jezdě po městech obnovoval rady městské, vybíral komorní důchody z měst a rovnal důležitější jejich záležitosti. Důchody královské plynuly nejvíce z hornictví, z mince, z mýt a cel.

Města byla ohrazena a bylo měšťanům obyčejně uloženo, aby do jistého času město své opevnili.

Ostatní (venkovské) obyvatelstvo české příslušelo jediné pod moc úředníků zeměpanských, sídlících na hradě, jež byl v každé župě. Na Moravě počítalo se devatenáct žup. Na hradě sídlil župan čili kastelán jako politický i vojenský náčel-

ník okresu svého. Později nazýval se dle německého purkrabí; jemu bylo pečovati o udržení obecného pokoje a bezpečnosti v župě. Nad soudními věcmi bděl cudář (sudí). Dle starého řádu soudního byl každý člověk, ať sprostý či vznešený před soudem sobě roven. Každý mu byl podroben a výjimek nebo výsad neznal. Nad důchody komory knížecí bděl komorník, který je přijímal a odváděl. Důchody tyto záležely ve statcích knížecích, v ročních daních, v penězích soudních, v pokutách, ve clech, mýtech a j. Lovčí byl postaven nad lesy a lovy v župě, písař konečně vedl registra soudní a desky župní. Toto zřízení župní ku konci panování Přemyslovců pro dotčené již zakládání měst a vesnic bralo víc a více za své, jelikož nově založené osady, ať od králů nebo šlechticů nebo klášterů, svá zvláštní měla práva. Za Karla IV. župy už dokonce zmizely.

Co se tedy našeho Vsetína týče, byl z počátku jako zeměpanský majetek postaven pod soudní moc úředníkův knížecích, pak královských nebo markraběcích. Až když se stal majetkem pánů z Kravař (1312—1417) byl podřízen ve všem i v soudním vzhledu kastelánům či purkrabím pánovým, což se dalo i za následujících držitelů panství Vs., totiž Cimburků (1417—1475), netroufáme-li si totiž přijati za pravdu, že již za těchto panů byl Vs. městečkem a nadán jako jiná městečka rovněž právem německým, purkrechtním, s právem hrdelním spojeným. Rozmýšlíme-li se tvrditi, že Vs. již za doby Templářův od krále Václava II. (1278—1305), dostav právo na 2 výr. trhy, nazval se oppidum (městečkem, tož víme najisto, že městečkem byl roku 1502., když se ocitl v majetku Jana Kuny z Kunštátu. Soudíme však takto: Byl-li Vs. r. 1502. městečkem, musil jim býti už dávno před tím, již za hraběte Petra od sv. Jiří, již za Cimburků. Poukazuje k tomu také poznámka v registrech panských z roku 1472., že „král. město Uher. Hradiště dostalo právo municipální a své statuty. Vsetín je poukázán, a by tam se obracel o soudní (právní) nálezy (ortele)“.*)

Avšak to jsou toliko dohady, najisto tvrditi toho nelze. Víme toliko bezpečně, že r. 1598. Vsetín hrdelní právo měl, jelikož právo Vsacké vzalo t. r. naučení (jak níže povíme) od vrchního práva Olomouckého. Olomouc totiž už kolem r. 1220. dostal od markrabí Vladislava Jindřicha a z vůle krále Pře-

*) Mezi asi 50 městy a místy, kdy dotčeného roku přikázány byly ku právu Hradištskému, města Vsetína nenalézáme. Viz Ignác Tkáč: Naučení Brněnská Hradištské městské radě od roku 1447—1509. Uher. Hradiště 1882.

mysla I. právo Saské, Magdeburské; roku pak 1352. markrabí Jan učinil Olomoucké právo právem vrchním pro všechna města i dědiny moravské téhož práva Magdeb. užívající, jak zeměpanská tak biskupská, jak panská tak duchovní! Tím způsobem se stalo, že k Olomouci přihlížela všechna práva měst a městeček severní Moravy a Opavska, kdežto na jižní Moravě ujalo se právo Francké, z jižních Němec k nám s přistěhovalci přinesené a v ustanoveních svých od Magdeburského (Saského) poněkud se lišící. Postupem tedy času, zvláště když poručil sněm mor. r. 1579. všem obyčejným městům, městečkům a vším řídití odvolání svá právní toliko ku městům královským, přidávala se města a městečka severovýchodní Moravy ku právu Olom., jakožto ku své vrchní stoliční soudní a dožadovala se v pochybných věcech, zvláště hrdelních, poučení. Tak přináležela v našem kraji k Olom. stoliční města: Nový a Starý Jičín, Lipník, Hranice, Valašské Meziříčí, Krasno, Frenštát, Příboř, Fryšták, Rožnov, Bystřice p. H., Vsetín, Kelč. Od r. 1598.—1635. dávali se kromě práv od Olomouce naučovati též vrchnosti a soukromníci. Naučování dalo se většinou řečí českou, pro německá města a městečka ovšem řečí německou. Od naučení platívalo se až do r. 1508. 4 groše, ale téhož roku král Vladislav (1471—1516) zvýšil plat ten na 12 grošů českých, „kdyžkolivěk z okolních měst, městeček a vsí po ortele a rozsudku posílají do Olomouce“ — Soud v Olomouci skládal se z jedenácti osob, čtyř konšelů z městské rady a 7 přísežných volených každoročně od obce. Purkmistr byl předsedou a volíval se ze 4 konšelů každý měsíc.

Co zatím v Čechách všechna práva městská dala výhost právu cizímu (Magdeb.) a sjednotila se a řídila se právy, jež roku 1579. vydal Kristian z Koldína pode jménem „Práva městská království Českého v krátkou summu uvedená“ — ostávalo na Moravě právo Magdeb. nepřetržitě dále, až cís. Leopold I. roku 1679. vydal nařízení, jímž „Práva“ Koldínova zavedena i na Moravě. Tím odstraněno právo Magdeb. na Moravě a pominuly tudíž i všechny vrchní stolice, k nimž se jednotlivá práva odvolávala (Brno, Hradiště, Jihlava), pominula tedy i stolice Olomoucká. Od té doby chodily veškeré appellace (odvolání) z Moravy k appellacímu soudu v Praze, který také všechny ortele hrdelní vynášel.

* * *

Po této odbočce vraťme se opět k nám. Soud práva hrdelního na Vs. skládal se z přísežných, buď ze všech 14, nebo jen 7. Rychtář-star. předsedal a obviněného vyslýchal.

Nálezy soudní vydávali z počátku přísežní snad sami a exekuce hned se provedla. Máme-li však za jisto, že r. 1472. podřízeno právo Vs. Hradišti, tož prohlašovalo ortel právo Hradištské, ještě později jak výše řečeno, právo Olomoucké a konečně appellační soud Pražský. Soud se tedy provedl s pohnaným (obžalovaným) na Vsetíně, všechny pak spisy (resp. protokoly) o vině pohnaného jednající předložily se oněm vrchním stolicím právním a ty vynesly konečně soudní nález (ortel).*)

Popravovali se vrahové, žháři, rouhači a odpadlí od víry, obvinění z čarodějství, cizoložstva, ze vzpoury či rebelantství, loupeže a j. Poprava dala se většinou provazem a mečem, též jenom lámáním kolem. Zloději a loupežníci byli obyčejně věšeni, vrahové a smilníci stínáni. Stětí považováno za nejmírnější trest, bylo za milost považováno. Žháři a čarodějové bývali z pravidla upalováni a jejich popel do vody vmetáván. Samovrahům byla sřata hlava a tělo spáleno na hranici. Cizoložství a usmrcení dítěte trestáno také pochováním za živa nebo nástrčením na kůl.

Dříve však, než se dala poprava, bývalo vyznání na viníku, ať pravém ať domnělém, vymáháno různým a hrozným mučením, torturou neboli právem útrpným. Mučili a trápili každého, ať se přiznal nebo nepřiznal. Přiznal-li se hned, bez mučení, byl přece mučen, jak se pravilo, na potvrzenou, zdali na mukách při tom, co bez mučení byl vyznal, setrvává. Kat a pacholci jeho, ba i sami soudcové byli už tak citem otupělí, sesurovělí, že stále nové a nové vymýšleli muky. Právo útrpné bylo buď suché nebo světlé (ostré), dle toho, byl-li ubožák na skřipci (žebři) nebo na kole pouze natahován, až kosti z kloubů vyvstávaly, nebo byl-li zároveň i pálen ohněm (svícemi). Žebř byl uprostřed věznice s pro-
va-
em a kladkou ve stropě přidělanou, kterou provinilce po žebři dolů a nahoru strhovali, nechávající ho viseti za ruce na zad svázané. Pálení dalo se v boky; jiný přístroj mučnický byly palečnice. Byl to přístroj železný, skládající se ze dvou 17 cm dlouhých a 4 cm širokých desek. Na obou deskách nalézalo se uvnitř 15 tupých hřebů a po obou stranách šrouby. Mezi tyto dvě desky, a to mezi 4 hřeby vložil mučenník palce svých rukou nebo nohou tak, že pátý hřeb

---

*) Škoda, že všechny skoro protokoly, jež se zaváděly s delikventy na Vs. a spisy hrdel. práva vůbec se týkající, byly nešetrně zničeny. Pavel Baďura (z bývalé valchy, kde nyní křivačkárna), r. 1881. ve 84. roku věku zemřelý, mi tvrdil, že na utracení jistě Vančurové viděl nález appell. z Prahy, s podpisem císař. Marie Terezie.

hořejší a dolejší desky přišel na nehet. Desky ty pak kat nebo pacholek jeho pomocí šroubů pohnal a tak hrozné bolesti odsouzenci působil. Jinými palečnicemi tiskl se celý člověk ke zdi nebo k desce.¹⁾ Jiný nástroj mučící byl zvláštní přístroj dubový, na zemi spočívající, do něhož byl delikvent, jež hodlali trápiti, nahý vsazen a kati ho dřeli po zádech „hřebelcem“ neboli „špikovaným zajícem“.

Jiný způsob mučení bývalo vytahování člověka pomocí provazu a kladky, ve stropě upevněné, do výše. Ubožáku svázal kat provazem ruce na zad a do provazu zastrčil hák železný, v jiném provazu, přes kladku ve stropu ke hřídeli velikého kola vedoucím a kolem něho ovinutém, upevněný. Kolem tímto kat točil a vytahoval tak ubožáka za ruce, které se pohnal čím výše delikvent byl tažen, tím více v kloubech vymykaly, až se vymkly, že tvořily s nohama přímou čáru. Nevymkly-li se ruce hned, zavěšena trpícímu na nohy, taktéž provazy svázané, závaží mající 12—23 kg.

Jiný mučící nástroj byl rožeň č. rošt, jenž rozžhaven obyčejně sprovedil nešťastníka ze světa.

Oběšence a mečem popravené vplétali někdy do kola, když jim byl kat prsa, ruce a nohy pohmoždil. Pak bývali i s kolem vyzdviženi „k hrůze a vejstraže“ lidem až do západu slunce. Jindy prohnávali těmto ubožákům ještě na konec srdce kolcem (špenárem) než je zakopali.

Avšak dosti o těchto strašných mučidlech. Zmíníme se toliko ještě o pranýři a o kládě. Pranýř byl sloup dřevěný nebo kamenný a stával na náměstí. K němu se přivazovali lehčí provinilci ku potupě a hanbě, zvláště takoví, kteří měli dostati „pardus“ neboli „šilink“. Každý kdo mimo ně šel, mohl se jim pošklebovati, je tupiti a škádliti.

Kláda (klada „basa“) skládala se ze dvou tlustých dřev o šesti okách pro nohy (pro tři provinilce). Dřeva na obou koncích dala se šoupadlem posunovati nahoru i dolů. Nešťastníci posadili se na zemi, strčili nohy (a mnohdy i ruce) do otvorův a vyseděli tak v nemalých mukách několik hodin, ano i celý den. Byl-li zloděj, ukradená věc dala se mu vedle. Kláda byla v každé skoro vsi a páni fojti uměli jí vládnouti. Než bylo útěchou nešťastníkům, že i pan fojt zakoušel občas radostí basových opět na Vsetíně v zámku od p. vrchního. Úsloví: „Už si v basi“, t. j. chycen, v léce, v chládku — udrželo se nejen na Valaších, ale též jinde.

* * *

¹⁾ Zikm. Winter, Kulturní obrazy českých měst VII. 753.

Popravištěm bývala straň za Sychrovem, nad hutí a stodolami, kdež se až podnes říká „U šibenice“. Na místě, kde šibenice stála, viděti posud prohloubené dva doly. Prostřed nich je menší dolík, v němž byl asi špalek zasazen, na nějž ubožáci při stínání kladli hlavu. Pohřebištěm jejich bylo místo nynějších stodol. — Popravní mistr čili kat se svými pacholky přicházel buď z Hradiště nebo později z Lipníka. Přišel na Vs. ubytoval se prý vždy v panském domě č. 3. („maštaliska“), kdež mu vykázána světnice. Před popravou vždy se prý modlival. — Výlohy za popravu ukrývaly se ze jmění odsouzencova; byl-li však nemajeten, bylo je nésti městu Vs. a 19 dědinám panství Vsackého. Dol. město přispívalo „na pomoc tych právních útrat“ 6 kr. z každého usedlého.

Z těchto smutných dob máme některé exekuce dílem zaznamenány, dílem i ústním podáním zachovány, jež tuto pro paměť uvádíme. Předně podáme zachovaná naučení, jež vrchní právo Olomucké právu našemu v l. 1598.—1622. dalo, z nichž i ortele budou očividny.¹⁾

Čtou se takto:

1. Opatrným pánům purkmistru a konšelům, městečka Vsetína přátelům milým. Pozdravení naše vzkazující. Jakého by se Mikuláš a Martin mlynáři u Vás podvodu a faleš v příčině kupování pánu Vašemu²⁾ kamene mlynářského dopustiti měli a při tom Mikuláš i prsten nebo sekrýt zlatej ukradnouce že o něm žádné vědomosti nemá nevázně a lehkomylně přísahati směl, tomu jsme z Vašeho nám učiněného psaní vyrozuměli. A nacházíme, že Mikuláš pro tu faleš a mnohem víceji pro tu krádež a nad to nade všecko pro falešnou přísahu a duši své zavedení (ač tu mumláním vejmluvati chce) popravním mistrem od Vás vymrskán a vypověděn, aby se k Vám na věčný časy nevracoval, bejtí má. Martin pak pánu a vrchnosti pro takovou neupřímnost svou 30 R pokuty složití a budoucně toho se skutečně pro ujiti těžšího trestu vystříhati povinen jest.

A to z práva. Ve čtvrtek po sv. Jiljí 1598.

2. Do městečka Vsetína. Jakého naučení strany Martina Korytanského a Jakuba syna jeho po nás žádáte, ze psaní Vašeho sme výborně vyrozuměli. I poněvadž při tomž Martinu a Janíku žádná podstatní vedle práva dostatečná podezřelost krádeže se nenachází, nýbrž jen sprostná nejistá podezřelost jest, budete jich obou moci na dostatečné rukojmí nebo urfryd³⁾ propoustiti (!) A to z práva 23. aug. 1600.

3. Na psaní Vaše a v něm zavřenou žalobu i vedené svědky v té při Jana Bojara žalobníka a Michala Hrbáče odporníka, kdež o zamordování Anny někdy manželky téhož Jana Bojara velice těhotný

¹⁾ Naučení vyňata z V. Praskovy znamenité knihy: *Organisace práv Magdeburských*, Olomouc. 1900, p. 199—200.

²⁾ Mínen tu pan Arkleb z Víčkova.

³⁾ Urfryd byla přísaha a závazek, že obviněný nebude se ani na soudcích, ani na nikom jiném institi ani pohrůžky činiti. S urfrydem spojena byla výpověď z panství na věčné časy.

s jiným dítětem její v životě zavřeným, též ponekud i druhým na rukách držaným činiti jest, z. n. p. ods. Poněvadž se to z svědkův nachází, že Hrbáč Annu neušetřujíc outlosti ženské a obou nevinátek čekanem jest zamordoval, má pro tak hrozný — skutek — po utiati (jestli možná v tom místě, kdež takový mord spáchal) obou ruk mečem — z světa sklizen býti. Šimek pak a Jíra synové jeho těžším zatím vězením zaopatření souc jak o zastřelení jednoho člověka z Meziříčí duciho tak i o oumyslu zabití Jana Bojara a švagra uo jeho velice šavlami od nich posekaných jako i o jiných podezřelostech přístně (t. mučením) od Vašeho práva vyptáni býti ještě prvé mají. 1. Febr. 1607.

4. Purkmistru a radě městačka Vsetína. Opatrní: . . . — Vyrozuměli jsme, jakého právního naučení v příčině Mikuláše Tomášů, kterýž z stran provedené vraždy nad Kateřinou Jindrovou v podezření jest, vyhledáváte. I uznáváme, že takové potahy v psaní Vašem doložené dostatečné nejsou, abyste Mikuláše v tom domnění zůstaviti neb jeho stíhati mohli. A to z práva, 24. sept. 1618.

Olom. právo dalo r. 1622. jakémusi „pánu Cyžvičovi“ na Vsetině, snad úředníku Valdštýnskému. naučení o jistých rebellantech. Obsah jeho: Pánu Cyžvičovi. Pozdravení.

Z spisův Vašich nám ku právu Našemu složených porozumíváme, že Václav Galda, Martin Macháček a Matyáš na onen čas purkmistr v Hovězí, vrchnosti své spolu i s jinejmi JCMti nepřáteli a reballanty se zprotivili a vlasti naši milou zplundrovati a zhubiti pomáhali, i rozvažující jejich dobrovolné první i druhé vyznání my purkmistr a rada nacházíme, že k Václavovi Galdovi a Martinovi Macháčkovi ponejprv suchým, potom také jestli že by zapírali chtěli vostrým právem přikročeno bejti má, na kteréžto jejich vyznání potomně dáleji naučením podělití neopomineme. die! Sept. 1622. —

Témuž o tytéž vězně naučení: „že Galdu a Macháčka tovařiše jeho vostrým právem, totižto vohněm, pro gruntovnější pravdu examinirovati dáti můžete. 7. Oct. 1622.

A opět témuž o tytéž vězně, „kterak protiv Galdovi a Macháčkovi u vězení zdejšíms městským zůstávajícím postupováno bejti má, nacházíme, že Galda a Macháček — ačkoliv rožeň (t. na rožni = rošti upálení) a kolo zasloužili — provazem sklizeni bejti mají. 10. Nov. 1622. —

Další zprávy o nějakém naučování z Olomouce nemáme; máme však za to, že trvalo spojení Vsetína s Olomoucem až do vzmněného nařízení císaře Leopolda I. (1679). Naučení pak Olom. práva Vsackému úředníku vrchnostenskému vysvětlujeme si tak, že i vrchnost na svém vlastním, zámeckém obvodě, nebo kdekoli na panském území spáchané zločiny samostatně soudila a dle naučení Olom. práva (jako zde p. Cyžvičovi o rebellantech (Galdovi atd.) je exekvovala. Zhusta však se stávalo, že vrchnosti městská práva delegovaly ku právnímu řízení, jakož to bylo jistě na Vsetině. Vsacané byli r. 1621. (jak jiude vypravujeme) u vše. obecném vzbouření a právě Galda a Macháček byli jejich vůdcové. Na Vsetině byli zajati, vyslechnuti „vostrým právem“ a pak do Olomouce odesláni, uvězněni („u vězení zdejšíms městským zůstávajícím!“) a tam provazem „sklizeni“ v listop. 1622.

Vzpoury a všeliké zádaty, jež činili v potomních letech 30leté války Valaši v blízkou i v dáli (v. 112 n.), byly zajisté mnohonásobnou příčinou, že městské právo Vsacké mělo práce dosti, po případě, že Olomucká věznice mnoho asi Vsacanů uvítala, odkudž je

vedla cesta k popravisti. Ano došlo tak daleko, že stavové moravští (jak už víme) r. 1638. usnesli se na tom, že vypsalí 30 zl. m. na hlavu každého odbojného Valacha živého, za mrtvého 15 zl. Avšak podrobných zpráv z té doby nemáme, jediné jest známo,¹⁾ že jakýsi Ondruška, syn fojta Lískovského ze Vsetína (nemá-li býti: fojta Lískovského u Vsetína!), který „už před 6 lety na ten chléb zbojnický se dal“ a hejtnanem byl tovaryšů svých: Navrátilék z Ratiboře, Urbaníček z Jablunky, Vacula ze Lhoty, Pavel ze Zděchova, Jiří Havrančík z Hovězí a jiní — v Olomouci klíštěmi trhán a kolem lámán byl 18. Sept. 1638. Tovaryši jeho byli také při loupežích kolem Olomouce konaných schytáni (Navrátilék, Pavel a j.), v Olom. štati a pak na kolo vpleteni 28. března 1640. — Pro často opěťované vzpoury, loupeže, pro odboj a podporu Švédům doznali Vsacané v únoru 1644 strašnou odvetu, při níž vojsko i kati měli plné ruce práce. (Viz 117.)

Od těch dob až do začátku 18. věku, nemáme vědomosti o nějaké exekuci. Teprve rokem 1717. počínají se objevovati delikventi na Vsetíně a pokračují v zápisech až do r. 1721. Podáváme tu útraty s některými delinkventy, udělané od 5. února r. 1717. až do 16. července r. 1721., z nichž nám beze všeho dalšího popisu vyniknou jak jména delinkventů samých, tak i veškery věci ostatní, jež soud s nimi měl, slovem: veškera procedura soudní.

I. S Václ. Machalou z Ratiboře in processu ordinario justifičirovaného ex capite robasiae (v obyčejném soudu ze zločinu loupežné vraždy souzeného, odpraveného), jenž zabil jistého řezníka z Klobouk.

Dne 15. dubna 1717 poslovi Jurovi Píškovi strany jmenov. complika (spoluvinníka) Martina Hajského, zdržujícího se v Uhřích u Nov. Zámek, ku konfrontaci jeho žádaného, se psaním do Trenčína k p. viceišpanu poslanému: 1 zl. 18 kr.

Portovním (portášům) trenčanským, kteří toho M. Hajského na Vs. přivedli dáno jim s jídlem a trunkem: 1 zl. 35 kr.

Dne 3. května zase jednomu poslovi in eadem materia (v téže věci) do Puchova: 30 kr.

Dne 30. července úřednímu s exameny (výslechy) a dokumenty (doklady) vyslanému k vysoce slavné appellaci (t. Pražské): 7 zl. 30 kr. Item do kanceláře appellatorního za ortel: 10 zl. 30 kr.

Písaři právnímu od spisování rozličných vyhledávajících, relací (zpráv) a korespondencí na 69 arších po 12 kr.: 17 zl. 48 kr.

Zase panu Francovi Florentinovému od psaní mnohého do Uher a učiněnej relaci do Prahy: 3 zl. — S touž relací vyslanému zase úřednímu do Prahy: 7 zl. 30 kr.

Písaři Samuelovi Chrásteckému od přepisování examenu: 18 kr.

Dne 3. října 1718 na žádost delinkventa, aby k smrti disponován byl, poslanému pro p. faráře líptálského: 6 kr. — Za vychování téhož delikv. od 5. února do 6. října, za 245 dní po 4 kr., činí 16 zl. 40 kr.

Zbrojným chlapům prženským dle obyčeje pro mistra popravniho do Lipníka vyslaným a zase jeho tam doprovázení antiquitus

¹⁾ Prasek, Organisace Pr. M., 54.

(od stara) uložena taxa: 2 zl. 24 kr. — Za vychování Prženským na místě za maso, chléb a pivo za 2 dni: 2 zl. 24 kr. — Item zdejšími zbrojním ad locum suplicii (na popraviště) doprovázejícím: 20 kr. — Pro mistra, na vychování jeho se svými pomocníky: 1 zl. 10 kr.

Rychtáři právnímu od vsazení a vyvedení (ze šatlavy): 1 zl. 48 kr. — Věznovi za pití po vyčteném orteli: 30 kr. — Mistrovi od lámání kolem: 8 zl. 10 kr. — Item jemu za vychování koně sem i tam 1 zl. 24 kr. — Poslovi právnímu od vyvolání ortele: 1 zl. 10 kr.

Od vykopání dola pro kolo pacholkovi: 36 kr. — Za kolo okování jedním šinem kolářovi: 1 zl. 4 kr. — Za 8 hřebíků k tomu potřebných: 24 kr.; za sekyru, motyku a lopatu okovaných: 51 kr.; za provazy, kládky a klíny: 40 kr. — Od vykování delinkventa z pout: 12 kr.

Za toto a jiné menší věci bylo útrat 92 zl. 13 kr. Delinkvent, jak vidno, byl kolem lán, jemuž podlehl. (6. října 1718).

II. Druhý, Vykoukal (neznámo odkud), byl jako drounásobný vrah vězněn nejprve v Bučovicích, načež sem ad locum delicti (místo činu) 22. prosince 1717 přiveden a 68 dní vězněn. Byl pak odkázán do Uh. Brodu, možná, že jako příslušník tamějšího práva. Útraty s ním učiněné (examen, psaní rozličných vyhledávacíností, na appellaci atd.) činily 42 zl. 2 kr.

III. Na dva, totiž Juru Holuba jinače Bobala a Vaška Kořenkového, z Hovézí obuch, ex capite robasiae justificirované při právě stanném zde 9. prosince 1719 utruty učiněno totiž:

Prženským zbrojním pro mistra popravního vyslaným atd.: 2, 24. — Rychtáři právnímu od vsazení a vyvedení (od každého 1, 48): 3, 36. — Pisáři právnímu od písem na 130 arších po 12 kr.: 26 zl. — Mistrovi od provazu (t. od oběšení, po 6 zl.): 12 zl. — Na vychování těch delinkv. od 17. list. do 9. prosince, z 23 dní po 4 kr.: 3, 4. — Pro koně p. faráře rožnovského a pacholku jeho na vychování a disponování (připravení) jich k smrti dáno: 25 kr. — Zase jednemu chudobnému sousedu, co se s ním na celú noc modlil, za jeho práci dáno 12 kr. . . Ostatní útraty jako v I. příp.; úhrnem 71 zl. 32 kr. Jak vidno, oběšení (9. pros. 1719).

IV. Na justificirovaného Vaška Zbranka ze Lhoty dne 23. března 1720 utraceno 36 zl. 13 kr. Mistr popravní dostal „od provazu“ 6 zl.

V. Žid Fabian Faytl (ex capite exceptionis) byl 6. října 1720. poprav. mistrem vymrskán a vyveden (t. za hranice panství). Útraty (mistrovi za „pardus“ a vyvedení 3 zl.) činily 19 zl. 31 $\frac{3}{4}$ kr.

VI. Bylo 5 delinkventův (ex capite robasiae et complicitatis, totiž loupeže) justificovaných při právě stanném dne 24. ledna 1721, a to: Jan Mikulík z Roketnice, Pavel Matějů, Mika Dědek, oba z Liptálu, Jura Syvčák z Hovézí, a Jura Mžárek z Helenkova. Odsouzení k smrti provazem. Mistr poprav. dostal „od provazů“ 30 zl. (po 6 zl.). Pan kaplan připravující je k smrti dostal 1, 30. Vína vězňům dáno ante executionem (před popravou) 2 mázy (12 kr.) Právní pisář popsal 131 $\frac{1}{2}$ archů po 12 kr. (26. 18). Za sekyru, žebří, háky železné, zakování a vykování vězňův kováři 1, 36. Úhrnem stála exekuce tato 108 zl. 8 kr.

VII. Dne 13. května 1721 byli tři „justificirování“ (ex capite robasiae et complicitatis), totiž Jan Řepka, Ondra Svinka a Jakub Knížek, všichni z Helenkova. Na vychování dvou delinkventů (Řepky a Svinky) od 9. ledna do 23. května, za 36 dní (po 4 kr.), 18 zl. 8 kr.; na vychování Knížka od 9. pros. do 23. května, za 159 dní, 10 zl. 36 kr. Mistr „od provazů“ 18 zl. atd. Úhrnem 76 zl. 40 kr.

Avšak slavná inkvisice Vsacká měla kromě delinkventův ještě jiné výlohy. Jan Řepka totiž, povedené kvítko, udával některé své spoluvinníky (zbojníky), tak Pavla Pončíkova z Hovězí, že zbojníkům nosíval („administroval“) do hor potravu, Janka Malinového ze Zděchova, že „jednu při rabůvce jednoho klobučníka nočním časem nevěda, kde se poděť, na téhož Jana Malinového smetnisko župicu, pás a čepku pohodil a odešel a Jan ráno našel a vzal“ a jiné ještě ze spoluviny nařikal. Slavný soud vysílal tedy portáše pro dotčené, konfrontoval je s Řepkou, ale ti dokázali, že Řepka je nevinně nařkl a Řepka je sám na popravišti („in loco suplicii“) očistil. — Nicméně výlohy byly vždy od 4—15 zl.

To vše a jiné (menší věci) potvrzeno slovy: že tomu tak a nejinače jest, to nercili k našemu dobrému svědomí bereme, nobrž pro lepší toho jistotu pečeti naší městskou stvrzujeme. Actum na Vsetíně dno 20. 7 bris 1721 Purkmistr (Mart. Javůrek) a radda ibidem. (Peczet místa Vsetina.)

Ale téhož roku (1721) dostala se obec ve spor s vrchností. Jednaloť se o radnici a hrdelní právo.

Před Kuruci (1708) byla totiž radnice ze dřeva, načež zhořevši a s ní veškeren archiv městský za jejich vpádu byla budova nynější z tvrdého staviva, a to od vrchnosti vystavěna r. 1721. Se stavbou touto dostala se obec ve spor s vrchností (hr. Mikulášem). Vrchnost kladla totiž podmínku, že si ponechává ve vystavěné budově půdu ku vlastní potřebě, a pak žádala, aby se obec vzdala práva hrdelního. Obec byla ráda tomu, že vrchnost jí postaví radnici, ježto sama byla zbědována až hrůza, a to následkem vpádu Kuruckého. Ale nelze dobře vysvětliti, jak přišlo, že obec k vůli tomuto dobrodiní vzdávala se i svého důležitého na ty doby práva hrdelního a že je vrchnosti postupovala(?). Čtemeť v jedné resoluci vrchnostenské: „Přísežní považovali se prý jenom jako nástroje od vrchnosti ke konání spravedlnosti určené.“

Dokud Vsetínu ponecháno bylo „ius gladii“ měl syndika č. městského písaře, kterého panství přijímalo a k výživě jeho něčím přispívalo. Spor vlekl se až do r. 1727. Hrabě velni dokrocoval na obec. Roku 1725. dal svému advokátu Janu Polanskému v Hradišti plnomocenství, aby týž u kommisie, od císaře nařízené, zdali „ius gladii“ náleží městečku Vsetínu nebo jemu, zakročiti mohl. Neví se, jaké bylo konečné rozhodnutí. Ale již r. 1726. píše (21. května) advokát Polanský vzhledem k jistému „starému kacíři“ r. 1725. již zavřenému, aby Vsetínský soud ho odsoudil a útraty z jeho jmění si nahradil. Roku pak 1727. prosí (15. září) obec, aby „milostivá vrchnost“ nechala ji při pokojném majetnictví radnice a při osazování pozemkův, aby ji „neturbirovala“ (nezabírala; snad pozemky, na něž si obec činila právo). Úřad městský skládal se tehdy z následujících hodnostářů:

Martin Javůrek, purkmistr starší, Pl. Míčka, purkmistr mladší.

Radní: Jan Raška, Jan Jarošek, Jos. Lukotka, Mart. Olšák, Simon Precin, rychtář, (Jan Pokorný, splnomocnený), Jan Mizera, aktuár.

Domníváme se, že „ius gladii“ nicméně zůstávalo při obci, jelikož máme už r. 1732. opět „justifikaci“ (popravu) na Vsetíně jistého Vaška Zbránka a r. 1737. Jos. Seidla.

Připomínáme, že byli „justifikováni“ Seidlové dva. O prvním čteme v pamětní knize kat. fary, kterak za faráře Jakuba Italyho (1654—81) „jistý Jos. Seidl pro odpadnutí od víry kat. byl sťat“. Kterého však roku a dne exekuce na něm provedena, není naznačeno. Na útraty při „inkvisici“ jeho vzniklé bylo jeho pole (Křížové) v ceně 40 zl. odhadnuto; ale farář It. vrátil je příbuzným s tou toliko podmínkou, aby každoročně zaň (za It.) dávali sloužití dvě mše svaté, začez přišlo dávatí každému faráři na ně 31 kr. (Italyho nadání).

Ale divnou náhodou a trpkým osudem stihla tuším vnuka téhož Sedla podobná krvavá exekuce r. 1737., jehož jméno bylo též Josef. Oba Seidlové pocházeli z č. domu 168. na Dol. Jasence. Tomuto Josefovi kladlo se za vinu, že porubal kříž dřevěný, který stával u Prostř. šenku, tedy blíže jeho domku, že shodil sv. obraz u „Žebračky“, maje to vše za „modly“, dále že bránil lidem choditi do kostela a dávatí děti křtiti a j. Examen (výslech), který se s ním dál roku 1736. u hrdelního práva Vs. máme zachovaný a pročetše ho, nevěděli jsme skutečně, máme-li litovati obžalovaného nebo-li soudce jeho! Obžalovaný jeví tu sice velikou sečtelost Písma sv., ale nepostihnuv ducha jeho všude lpí na liteře. Ostatně dosti dobře a někde i trefně se hájí. Soudcové pak jeho představují nám jakousi karrikaturu pověstné kdysi španělské inkvisice. Prostí občané rozhodují zde o velmi vážných záhadách theologických, o nichž i nejbystřejší theologové našeho věku mírně a zdrženlivě se vyslovují. Kdyby nešlo o tak vážné věci a o hrdlo pohnaného, řekli bychom, že celý tento soud s Josefem S. učinil tragikomický na nás dojem.

Slyšme některé otázky a odpovědi:

Ot. Josefe, jak jste stár? Od. Okolo 40 let.

Ot. Jaké jste víry? Od. V Pána Boha živého věřím, jak ráčil přikázat skrze Mojžíše služebníka.

Ot. Věříte-li také podle sv. církve řím.-kat. v Trojici sv., Boha Otce, Syna a ducha sv.? Od. Veřím v samého Boha živého, jak jest v přikázání: Kromě mne samého nebudeš mítí Boha jiného.

Ot. Věříte-li také, že Kr. Pán, druhá osoba v Trojici sv., v život P. Marie se vtělil, člověkem se narodil, a za nás na dřevě kříže smrt podstoupil? Od. To byl sám Bůh, však máte židy, proč jich netrescete?

Ot. Věříte-li, že Kr. P. při posl. večeři vel. svátost ustanovil? Od. To je pravda, ale chléb a ne oplatky, ten, který má každý hospodář na stole, tomu má býti poklona.

Ot. Také-li j-te někdy chléb psům házel? Od. Co je po vaší řeči! . . .

Ot. Každý-li chléb tělo Boží? Od. Povězte vy mi, proč P. Bůh pravil: Nepožádáš manželky bližního svého . . .

Ot. Věříte-li, že přestupující příkázání Boží k věčnému zatracení odsouzení jsou? Od. P. Bůh praví na druhém místě, že kdož se obrátí v pokání, spasení dojde.

Ot. Poněvadž tedy Kr. P. na kříži umřel a trpěl, tož i jeho obraz a ten kříž ctíti máme. Od. Dřeva ne. Také dva lotři byli na kříži ukřižováni.

Ot. Proč pak ale, když toho dřeva a kříže ctíti nechcete, proč mu pokoje nedáte, a proč jste zdejší kříž u mostu porubal? Od. Proto, že P. Bohu náleží úcta a poklona.

NB. Item mluvil ve vězení před lidmi: Za to mi života vzítí nemohou, co já mluvím, než bojím se, že mne někde dají do vězení, a že mne hladem umoří. Dále praví lidé, že já rozumu nemám, to nech sobě nemyslí! . . .

Ot. Také-li věříte v křesť. pozdravení, které J. Sv. papežská uděliti ráčila: Pochv. b. J. Kr., a na poděkování: Amen? Od. Nebylo nijakého pozdravení, když byl Mojžíš.

Ot. Poněvadž vy tedv něco ze starého a něco z nového zákona věříte, povězte vy mi, jaké jste víry? Od. Kdo bude plnit příkázání Boží, nebude ho P. B. soudit . . .

Ot. Kdo má moc dítě pokřtiti? Od. Otec tělesný má pokřtiti dítě své, neb Adamových synů ani Noemových neřktil žádný! . . .

Ot. Také-li má někdo jiný tu moc kromě otce dítě pokřtiti? Od. Nevím dojista, ale myslím, že matka může také jméno dáti.

Ot. Kdyby matka byla tak nemocná, že by sebou vládnouti nemohla, nebo by snad umřela a otce by doma nebylo, kdo má pak moc dítě pokřtiti? Od. Mluvíte, co sami nerozumíte!!

Ot. Bývali ste u Vaška Slováčka v Jasence? Od. Nechtěl nic odpovédět.

Ot. Jeliž tomu tak, žeste jemu a jeho ženě i čeládce zakazoval do kostela choditi? Od. Co je po vašich řečech, vždyť já v tom i před vámi stojím, a volal jsem mnohokrát z rathúsa, aby d. kostela nechodili . . .

Ot. Proč jste jim zakazoval do kostela chodit? Od. Proto, že jsou tam modly, a to nemá být . . .

Ot. Máme-li se pak za ty modliti, kteří už zemřeli? Od. To vám nemohu dát odpovědi, však máte učitele, ptejte se jich, vy mého učení nechcete a já vašeho!

Ot. Věříte-li také, že ti, kteří dobře činili, přijdou do života věčného, a ti, kteří zle na zatracení věčné? Od. To já nevím, avšak pravím, že máte učitele! . . . Atd.

Výslech se dál v červenci r. 1736. (poslední dne 13). Dle „orteles vys. král. appellací v Praze“ byl Jos. S. dne 9. měs. srpna r. 1737. přes to, že v protokolu poznamenán jako „pomatený“ — mečem stát! — Úřad inkvisitorský zastávali

tehdejší přísežní: Jan Mačuda, purkm. st., Václ. Jarošek. rycht. st., Jan Raška, Martin Novosad, Mart. Esterák, Jan Petřivalský, Jan Večeřa, Pavel Měrka, Jan Sula, Jan Jarošek, Jan Skalečka, Jura Pokorný a Tomáš Košut. (Viz také tento soud v „Časop. přátel starož. č.“ 1897.)

Poznamenání. Abychom předešli možné výtce, že oba svrchu dotčení Seidlové byli táž osoba, dokládáme se tuto „zápisu“ Martina S. syna posledně popraveného Josefa, kterýmž se jemu dne 30. Sept. 1737. připisuje právě dotčené pole Křížové¹⁾, o němž se praví, že toto pole někdy jeho předkům od neb. dvojct. a vysoce učeného, zde bývalého faráře p. Jak. Italyho darováno a v ničem žádnému ani jaké cis. povinnosti zavázáno bylo. Pole bylo na 2 m. a leželo mezi polem Pavla Mičky a Ondra Kuliška. Útrat při inkvisici J. S. bylo na 112 zl., jež se z jeho pozůstalosti měly zaplatiti; neměl však nic jiného kromě toho pole. Měl pak dospělého syna Martina z první manželky, dvě pak „sirotky malé“ z druhé ženy Alžběty Blablové, a ty dokonce té nejmenší pomoci neb obživy neměly. Tak tedy role ta, s vůlí a vědomím toho na ten čas nám milostivě představeného a splnomocněného pana vrchního hejtmána Ondř. Kalivody za 40 zl. rýn. právně vyšacována. (Jak viděti, měli na zřeteli odhad už po prvním Jos. S. učiněný), a z toho jedna polovice i. e. 20 zl. na ty právní útraty (kteréžto Mart. S. ihned skutečně v hotovosti položil) obrácena, 10 však rýn. (poněvadž role ta ze strany jeho vlastní neb. matky se byla dostala) Martinovi synovi zanecháno jest; ostatních ale 10 zl. on Martin Bětě Blablové jakožto své maceše k pomoci vyživení těch dvou dítek na 4 termíny (po 2 zl. 30 kr.) beze vší ostudy a napomínání při úřadě purkm. pokládati má. K tomu také za téhož neb. p. faráře na místo všech povinností z role té (což ovšem v matrice zaopatřeno bude) každoročně dvě mše sv. sloužiti dáti, a naproti tomu s tou rolí jako se svou vlastní nakládati a ji komu by se líbilo odprodati, darovati neb odporučiti, úplně moc a právo míti má.“ — Myslíme, že jsme tímto jasně dovedili, že oba Seidlové byli z téže rodiny, žeť byli zajisté děd a vnuk, jichž takové neštěstí potkalo. —

Od těch dob nemáme o popravách písemně zaručených zpráv, ale v paměti starých lidí utkvěly ještě některé popravy, kteréž se za panování cis. M. Ter. (kolem r. 1750.) vykonaly na jisté Viktoře Veselé, která prý byla upálena, pak na jistém tkalcovi z Fryštáka, na jakémsi Slovákovi a na děvečce Vančurové. Tkadlec řečený. chodívaje s plátnem na trhy na Vs., ostával na nocleh na Roketnických pasekách (Janišově). Jednou své hostitele zavraždil a vyraboval. začož byl na Vs. oběšen. Slovák pak byl pro jakési „zbojstvo“ (rouhání) stat. V žaláři modlíval se prý velmi horlivě růženec. S ním byl tam kterýsi Bubela „pro náboženství“ a Řehák, jenž svedl Vančurovou, zavření. Řehák prý si ustavičně nabíral milého Slováka pro modlení růžence, pravívaje mu, že

¹⁾ Křížové, Křížov, na Svarové, r. 1881. byly z něho tři kousky. nálež. Václ. Kohmovi, Anně Vilhelmové a Janu Kráupovi.

mu od smrti „ani tři sta certů nepomůže“! Vančurová (Vančurka) zabila své novorozeněátko a byla proto též mečem popravena. Pocházela z čís. 47., nyní domu hodináře Demla. Rehák, svůdce její, byl na to ustavičně trápen svědomím svým, nenalézaje nikde pokoje. Na radu kohosi, otevřel prý jednou v noci hrob Vanč. a vytáhl jí ze srdce špenár, jímž byla proklána a kterýž výminečně byl dřevěný, a od té doby více se netrápil!

Toť oběti, o nichž máme buď písemní neb ústní zprávu. A co jich asi bylo, o nichž nejsme zpraveni! Co vykrvácelo pod šibenicí „zločinců“, které náš humaní a vzdělaný věk buď docela už nezná a nesoudí (čarodějníky), aneb jen na léta, ba jen na několik měsíců nebo dnů pouze osobní svobody zbavuje. To jen na Vsetíně! A jak jinde! Vždyť ještě v prvních desítiletích 18 věku bylo na Mor. kromě zemského práva hrdelní právo vykonáváno ode 200 měst a městeček. Díky tedy osvícené cí. Marii Ter. a jejímu šlechtnému synu cí. Josefovi II., kteří při opravě soudnictví rakouského odstranili všeliké muky (torturu) provinilcův a skorem všechny hrdelní soudy městské zrušili (1765, 1782), ponechavše je toliko v krajských městech a obsadivše je soudci, kteří byli v právech učen. Oba mocnářové činili zajisté tak dobře, nechťce tomu, aby život, česť a svoboda lidí závisely na výroku soudců neschopných, v právech neobeznalých. Jak za to máme, pozbyl i Vsetín za cí. M. Terezie svého práva hrdelního. Dle popisu panství Vsackého od vrchního Bývera z r. 1776. zrušeno hrd. právo na Vs. r. 1752.¹⁾ Vsetín náležel od těch dob ku kraj-skému soudu v Uh. Hradišti.

Naši předkové byli při některých věcech z míry praktičtí lidé a pamět'iví budoucnosti. Tak na př. při výměře pozemků, stanovení hranic a kladení mezníků v polích. K těmto důležitým věcem u vzhléd hospodářském brávali své nedospělé synky a podělovali je notným výpraskem, aby si jak náleží hranice a mezníky vštípili do paměti, by nechutné z toho sváry nevznikly mezi sousedy. Druhdy brání k účelu tomu i dospělí a sousedé sami nebo jejich čeleď. Výprasku takovému „pro zdraví“ říkali kopy. K tomu listinný doklad z Hošťálkové na Vsacku!

¹⁾ Starožitné židle, jež spatřiti lze na půdě staré radnice, jsou ony, na nichž přísedící zasedajíce nad životem a smrtí člověka pohnaného rozhodovali. Každý přísedící měl svou židli číslovanou neb i jménem svým opatřenu. Též žebř je dosud chován v radnici, jehož kat používal, sprovázeje odsouzence z tohoto světa na onen. Přejeme, aby žebř a židle zachovány byly co nejdéle na paměť dřívějších časů, kdy namnoze lehkovážné a beze všeho právnického vzdělání lidem sahalo na život!

Jeť to kupní smlouva Jiřího Uhříka na zákupní fojtství v Hošťálkově, jež byl „ukúpil“ otec Jiříkův Václav od Julia Karla Podstatského roku 1697 v sumě 250 zl. mor. Jiří Uhřík dal sobě r. 1720. (28. října) kupní smlouvu onu potvrditi od pánů z Valtorfa, nových majetníků Hošťálkově. Po vytečení povinnosti, jež Uhřík „zhývatí“ musil (plat roční 25 zl. 4 kr., dva denary, dva jeřábky, 3 měř. ovsu, „valašskou“ daň t. j. desátý kus z ovec, z každého klátu včel po 5 kr. atd.) a práv, jichž nabyl (z panského každoročnů 4 jadle na kladu, osvobození od roboty atd.), vytkly se hranice všeho fojtství a pak se praví: Při tom se památka čini, že pod jeden každý hranečný kámen toho fojtství, tak aby se žádná faleš neb leš státi nemohla, okoviny kovářské, které tak snadno nevyhynou, k jistému znamení vsypané byly a se vynacházeti budou. Ty pak kameny vsazené byly u přítomnosti purkmistra Hošťálkovského, fojta Martina Slováka, susedův Jana Maliny, Václava Šimka . . . Kdežto k tomu i mládež přitažena byla a synové Uhříkovi Jan a Jiřík a jinší na památku kopy drželi! — Trvalá to zajisté památka!

Roku 1792. (4. června) hraniční úprava mezi panstvím Vsackým a Keleckým. Při obchůzce hranic přítomní úředníci obou panství: hajní, myslivci, rychtáři, přísežní, mladí a staří susedé. Stará znamení (mez-níky) se obnovovala. „Kopy“ drželi dva chlapeci Jan Mikšík a Jan Malík. A k čemu připomínáme kopy tyto předků našich, hodných a prozíravých? Proto, že by snad bylo s prospěchem nemalým, aby se staré, dobré tyto „kopy“ zavedly i nyní v našich obcích, aby susedé, místo aby se o mez nějakou léta soudili a třeba veškeren majetek svůj prosoudili, aby susedé, pravíme, měli živé památníky o hranicích svých pozemků. Či neškodilo by, aby takoví svárliví susedé „pro lepší zdraví“ sami byli od spolu-občanů poděleni kopami? Přemýšlej čtenáři! (Viz str. 51.)

b) Purkmistři a rychtáři.

Uvádíme jména purkmistrův a rychtářův starších, na kolik jsme se jich dopátrati mohli, a to po r. 1708.; některá i před tímto rokem, městskému archivu tak osudným, kdy všechno bylo zničeno ohněm.¹⁾

P u r k m i s t ř i :

Martin Sedláček 1630.

Jiří Diblík 1679.

Jan Nevrla 1700.

Frant. Majer 1701—8.

Václ. Machalec 1708—10.

Jiří Rosenzweig 1710—11.

Mik. Bubela 1711—13.

Mik. Daněk 1713—14.

Mik. Bubela 1714—18.

Mart. Mačuda 1719—20.

Mart. Javůrek 1721—29.

Jan Bubela 1729—30.

Jan Mačuda 1731—41.

Jan Petřivalský 1741—42

¹⁾ Gruntovní č. zápisní (nová) kniha Hor. města z r. 1709., nyní v archivu zemském v Brně chovaná. Z ní jsme čerpali jména ježnotl. zápisův až po r. 1809.

- Jan Javůrek 1743—45. (do r. 1767. i lokál. kommissař).
 Jan Pokorný 1746—48.
 Jan Krůpa 1748—50.
 Simon Preín 1751—52.
 Fr. Černocký 1752—53.
 Václ. Zmeškal 1754—55.
 Jos. Bečka 1756—58.
 Jos. Rosenzweig 1758—59.
 Václ. Zmeškal 1759—60.
 Jos. Bečka 1760—63.
 Jos. Mačuda 1763—66.
 Jos. Bečka 1767—69.
 Tomáš Vinkler 1769—72.
 Martin Trlica 1773—77.
 Jan Mačuda 1777—78.
 Jos. Bečka 1778—79.
 Ign. Machač 1779—80.
 Jos. Foltýn 1780—81.
 Fr. Černocký 1781—82.
 Jan Vančura 1782—84.
 Fr. Černocký 1785—89.
 Jos. Petřivalský 1789—1803.
 Mart. Bařina 1804—10.
 Eliáš Vinkler 1811—27.
 Jan Simara 1827—29.
 Petr Petřivalský 1829—33.
 Jan Vinkler 1833—34.
 Jos. Prostějovský 1834—35.
 Jos. Esterák 1835—37.
 Jan Foltýn 1838—41.
 Jos. Bubela 1842—45.
 Jan Foltýn 1845—47.
 Karel Černocký 1848—50.

Rychtáři starší:

- Ondř. Jarošek 1679.
 Simon Preín 1727—31.
 Václ. Jarošek 1731—37.
 Jan Žalmánek 1737—39.
 Mart. Javůrek 1739—46.
 Fr. Černocký 1746—50.
 Jos. Černocký 1750—52.
 Václ. Jarošek 1752—53.
 Jan Kostka 1753—54.
 Fr. Černocký 1754—60.
 Jos. Mačuda 1760—62.
 Jan Ondrášek 1762—63.
 Jan Petřivalský 1763—64.
 Václ. Zmeškal 1764—66.
 Jan Raška 1767—68.
 Jan Petřivalský 1768—69.
 Jos. Mačuda 1770—71.
 Jan Sigmund 1772—73.
 Jan Raška 1774—75.
 Jos. Vinkler 1775—77.
 Jan Raška 1777—85.
 Jan Sigmund 1785—89.
 Mart. Bařina 1789—90.
 Mart. Coll 1790—96.
 Jos. Raška 1796—97.
 Jan Sigmund 1797—1800.
 Jos. Černocký 1800—13.
 Jan Švirák 1814—22.
 Jan Vančura 1822—24.
 Jos. Rosenzweig 1824—33.
 (Jos. Kostka ml. č. 48. n. 1824—36.)
 Aug. Krůpa 1833—37.
 Mart. Pilečka 1837—33.
 Fr. Prostějovský 1839—42.
 Václ. Raušer 1842—50 (od roku 1836. mladší r.).

Písáři městští:

- Fr. Ign. Florentin 1723—27.
 Jan Mizera 1727—39.
 Mik. Susedík 1743—67.
 Jan N. Floder 1767—69.
 Václ. Vraný 1769—70.
 Fr. Březovský 1771—81.
 Václ. Vraný 1781—82.
 Václ. Hubík 1782—88.
 Jos. Ant. Franta 1788—94.
 (notarius iuratus).
 Fr. Černocký 1794—1812.

c) **Nové úřady obecní.**

Rokem 1850. nastaly nové úřady obecní, jméno rychtáře přestalo a patrimoniální úřady odevzdaly moc svou c. k. polit. úřadům okresním. Dolní město přestalo zároveň býti samost. obcí. Vsetín celý v jedinou tedy obec sloučen. Na základě ob. zákona ze 17. března 1849 daly se volby na Vsetíně dne 30. a 31. července r. 1850. u přítomnosti c. k. podkrajského kommissaře meziříčského Vybírala. Dne 1. m. srpna oznámen výsledek voleb: Václ. Raušer purkmistr, Jos. Bubela I. radní, Jan Kratochvíl II. radní, Karel Zivocký III. radní, ostatní výboři. Na to vzat nový úřad pod přísahu. Téhož dne byla na Vs. veliká sláva: nár. stráž vytáhla ve zbrani a střílela, hudba hrála a lid se veselil. — Na základě pak Řádu volebn. pro markr. Mor. 15. března 1864 volí se ve třech sborech, a to na tři leta: purkm. čili starosta, tři radní a výboři, neboli zastupitelstvo obecní, sestávající nyní ze 30 osob. — Purkmistři až dosud byli:

Václ. Raušer 1850—61.

K. Pokorný 1877—80.

Jan Kratochvíl 1861—64.

Fr. Krúpa 1880—93.

Václ. Raušer 1864—70.

Josef Černocký od 23. října

Jos. Bubela 1870—77.

roku 1893. —

Obecní radní: Jan Jarošek, kupec, Jan Vinkler, Dr. Fr. Sova. — Odbory ob. výboru: právní (předs. K. Bubela), finanční (K. Bubela), hospodářský (Jos. Bubela st.), stavitelský (Jos. Bubela st.), chudobinský (J. Buják) a komise zdravotní (Dr. Sova).

d) **Jmění obecní.**

Jmění obce Hor. města bylo druhdy značné, záležející z pastvisk, luk, hor a pozemků. Do jmění tohoto čítalo se 219, nyní však 227 tak řeč. starousedlých (singularistů) gruntovníků, chalupníků, rustikálních a dominikálních domkářův a pasekářů. Když ku konci let 80. XVIII. věku Hornoměstští některé pastviny jali se na pole zdělávati, vznikl jim tuhý spor s Dolnom., kteří hájili své spolupastvy, příp. užitku z rozoranych pozemků, kterýžto spor (jak u Dol. města vypravujeme) skončil se r. 1792. porovnáním mezi oběma městy, tak že Dolnom. obhájili si pastvy a 9. díl užitku, když byla ob. pastviska (Hrbová, Topolí a j.) zorána. Podělení stalo se skutkem teprve r. 1867.

Od té doby začalo dělení obecní i mezi Hornom. samými. Roku 1868. rozdělila se „Ohrada“, r. 1872. lesy, dřívější past-

viny a polnosti. Pastviny a polnosti se sice pronajímaly, ale špatné odvádění nájemného do obecní pokladny, nebo že se musilo každého roku mnoho nedoplatků (nedobytných) odepsati, vzhledem konečně k tomu, že rozdělením pozemností i více obživy občanstvu se dostane, jakož se už dříve dostalo pronajatím polností panských; to vše pohnulo občany k tomu, že se řečenými pozemky podělili. Nicméně z druhé strany praví se nám, že obec přece toho neměla činiti, ana se tím zbavila značného jmění; chudším pak podílníkům neprospělo to rozdělení prý ničím; své podílky prodali bohatším a nyní tíží je veliké přírážky obecní dvojnásobně, kdežto dříve mohla obec uhrazovati všeliké ty výdaje ze jmění obecního.

Roku 1876. vyslal výbor zem. kommissaře svého Stěpána Spálu na Vs., kterýž dotčené podělení z roku již 1872. na jisto postavil a jednotlivým podílníkům nastávající majetek jejich určil. Práce kommissařova trvala od 2.—13. května; schválení pak zem. výboru stalo se (v Brně) 19. srpna 1876.

Katastrální držebnost H. města obnášela 777 jiter 1054¹/₂": z toho pak bylo poděleno 227 starousedlých (singul.) pozemky ve výměře 519 j. 133¹/₂", a to podle poměru, jakou odváděli r. 1870. daň.

Polnosti, příp. pastviska, jež byly rozděleny jsou: za Tataláky, na Matyjově, Hluboké, Čup, Pasíčky, nad Jasenkou, Rosožné, Zahradky, Pecník, na Svárově, pod Skalkou, Kulhánky, Břehy, Poloučtvrť a v Dalníčku. Lesy: Jasenice per 122 jiter 293¹/₂", část Poschlé per 55 j. 696¹/₂", a Skalka per 25 jiter 1557¹/₂", dohromady 202 j. 946¹/₂". Z lesů dostal ovšem každý gruntovník, podsedník, chalupník atd. toliko tak řeč. ideální podíl; neboť les veškeren musí býti spravován a užíván podle les. zákona ze 3. pros. 1852. jako jednotný celek (tedy se nesmí v částky dělit). Oněch 227 singul. reprezentuje 43 grundy, do gruntu jdou 2 podsedky a 4 katastr. chalupy.

Za to však, že pozemky jednotlivcům těmto byly ve vlastnictví odevzdány, zvl. pak za to, že jich už v l. 1873. až 1875. užívali, bylo podílníkům do obecní pokladny splatiti náhradu 2000 zl. r. č. ve třech ročních lhůtách po 666 zl. 66²/₃ kr., a to podle velikosti podílu, jakého se každému dostalo. Tento kapitál 2000 zl. považován a uložen býti měl jako kmenové jmění obecní.

J m ě n í o b e c n í sestává tedy z lesů, pak z luk, pastvisk, úlehli, rolí, zahrad i s dotčnými budovami ve výměře 258 j. 921¹/₂", jež obec v pozem. knihách ve sv. I. str. 161. připsáno má.

Stav majetku obce města Vsetína koncem r. 1899. jeví se stručně takto: Horní město má nemovitosti: domy čís. 1. (stará radnice, v ceně 23.500 zl.), č. 135. (15.500 zl.), č. 147. (800 zl.), č. 278., 505.; pozemků ve výměře 118 jiter 746 čtv. sáhů s čistým katastrálním výnosem 122.45 zl. a j., úhrnem 44.322.22 zl. Kapitály: Státní dluhopis číslo 16002 (400 zl.), kmenový kapitál 2973.12 zl. a j., úhrnem 52072.82 zl. — Dolní město má nemovitosti (jaty, pozemků ve vým. 1 j. 344 čtv. s. a j.) za 2378 zl., na kapitálech státní dluhopis č. 16159. (100 zl.), kmenový kap. (2000 zl.) a j.), celkem 4511 zl. — Společná obec má majetku v nemovitostech: Domy čís. 22. a 23. (4000 zl.), novou radnici čís. 29. (41.798.79 zl.), novou škol. budovu v městě (96.000 zl.), nové škol. budovy v Jasenicích (13.000 zl.), v Semetíně (7598.73 zl.), hostinec (Horní šenk) č. 31. (15.000 zl.), barákovou nemocnici u nádraží (2600 zl.), úhrnem za 182.997.52 zl.; mimo to všeliké movitosti, fondy, kapitály atd., celkem společný majetek za 198.169 zl., úhrný pak majetek obou měst: 251.782.96 zl. — Naproti tomu dluhu veskeré obce jeví se v obnosu 121.441.88 zl. (Hypot. bance 34.843.14, Zemědělské bance 59.062.76, Novojické spořitelně 20.000 a j.). Stav tedy čistého jmění jest **130.341.08 zl.**

Příjem. Výnos obecního jmění. Při Hor. městě: Nájem domů: 2145 zl., při Dol. městě 105.10 zl., společný 168, úhr. z domů 2418.10 zl.; obecní hostinec 1205.79 zl., nájem z pozemků, úroky z kapitálu atd. činí úhrny výnos celého města 4508.10 zl. Daně nepřímé: Přírážka z lihovin 7536.70 zl., poplatky ze psů: 193.5 zl. atd. Příjem Hor. města vykazuje celkem 6117.21 zl., Dol. města 668.63 zl., společný 44.799.46 zl., úhrnem **51.585.31 zl.**

Vydání. Na veřejnou bezpečnost (spol.): 1604 zl.; zdravotnictví (spol.): 1623.58 zl.; osvětlení (firmě Prokopovč): 1500 zl.; e. k. daně, poplatky a ekvivalent 867.40 zl. (Hor. m. 618.56 zl., Dol. m. 6.51 zl., spol. 242.34 zl.); vydání školní (10% přírážka, škol. plat a j.) 4310 zl., potřeby školní (otop, světlo, škol. potřeby, školník a j.) 3370.69 zl. atd. Vydání u Hor. města: 4769.73 zl., u Dol. města: 605.57 zl., spol. 43.798.02 zl., souhrn: 49.173.32 zl.

Dokládáme, že dluhy bylo třeba učiniti na různé a nevyhnutelně potřebné věci, zvl. na stavby škol, radnice a j. Nyní dá také poněkud starosti projektovaný v o d o v o d z údolí Jasenického, na nějž učiněn rozpočet na 146.000 zl. A věru pitné, čisté vody jest u nás třeba jako soli.

* *

Roku 1883. platilo město přímých daní i s přírážkami 13774 zl., statky 849, obce 28.180 = 42.802 zl. — Roku 1890. činilo vydání města 21.928 zl., příjem 28.371 zl., stav majetku města činil koncem t. r. *155.386 zl.* Dluhy (Hypot. bance 39.387.92 zl., Obč. záložně 20500) *59.887.92 zl.*, stav čistého jmění *95.498.37 zl.*

Město mělo r. 1898. předepsáno daní přímých *20.570.99 zl.* — Velkostatek platí pozemkové daně 2032.32 K, činžovní 918.12 K, výdělkové 1600.08 K, třídní 458.60 K.

* *

Poznámka. Kterak přišla Skalka k obci? Jako Dolní město v l. 1806—1808. mělo spor s vrchností o dřevo, tatáž nesnáz nastala i H. městu od r. 1821. s hr. Štěpánem a pak s Wachtlerem (od 1830—53). Ze 12. listopadu 1824 nalezáme stížnost, resp. prosbu ku hr. Štěpánu, že Jan Bubela a Jan Švirák měli zaplatiti dřevo na opravování domkův, onen 42 zl., tento 27 zl. Prosí tedy, aby nemuseli platiti, odvolávajíce se na stará privilegia. Nevíme, jak pořídili, ale myslíme že zle. Ryt. Wachtler vzal si na to spor tento příkladem a nechtěl Hornoměst. už více dřeva dávat, nač jim zněl (ob. oveny) privilej z r. 1732. I stěžovali si prý to trpce sudímu (justiciárovi) Vs. pravice: „Za tohoto však pana Wachtlera máme jen samé trápení a pronásledování v téže věci (dříví) . . . . Prosíme, by vrchnost na cizí panství neb handlířům z jiných obcí v horách Jasenicích a Smetíně dřeva neprodávala a nám lesů transakčních nekazila. Náš transak't (smlouva) je už hned r. 1732. založen. a nikdy žádný tohoto transaktu za milost nečítal, nýbrž za ustanovenou povinnost, až v tento čas chtějí se nám jakési úskoky (toť ta milost) činiti!“ (Bez datum).

Avšak marně se dovolávali přes 20 roků práva svého, marně protestovali. Dříví nedostávali. Konečně r. 1853. přišlo ku narovnání mezi H. městem a p. W., kterýmž tento za proměškání dřeva dal obci Hornom. les Skalku, ale obec odstoupila zároveň panství kus pustého pozemku „Kamenec“ řeč. za Thon. továrnou. (Viz 68.)

Město vzorně pěstuje kulturu lesní a pilně zalesňuje pusté stráně nebo holé vrchy. Proto se mu dostalo ze dne 8. února 1874 od vys. mor. místodržitelstva odměny 150 zl. a stříbrné státní medalie, téhož pak roku ze dne 17. května i uznání vys. minist. orby.

e) Obyvatelé.

Obyvatelé H. města zabývali se už od prvopočátku nejhlavněji polním hospodářstvím. Dokud ještě bylo hojnost pasínek, pěstovalo se i více hov. dobytka než posud, a kromě toho byl i chov ovec valný. Hleděli si též obchodu, jenž se provozoval s dobytkem, ovocem, máslem, vejci a j. Nyní je týž obchod slabý. Na Sychrově a Dol. Jasence kvetla řemesla obuvnická, krejčovská, ano i drahně soukeníků bylo zde usazeno.

Hornoměšťané těšili se vždy větší přízni vrchností nežli Dolnom. Výsady a práva všeliké platily skoro všechny toliko H. městu. Jaká měli práva a povinnosti ku vrchu., seznamujeme se jinde. Na H. městě počítalo se osm lánů (gruntů), jež prodlouhím času se půlily a čtvrtily, ano i ještě menší částky se dělaly ($\frac{1}{3}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ . . .). Pozemky tyto převáděli na sebe Hornom. kupem v dědičné držení, začaž vrchnosti platívali 12—50 zl. rýn. Roku 1732. prodal na př. hr. Josef Janu

Mačudovi $\frac{1}{2}$ gr. (n. č. 12.) za 34 zl.; $\frac{1}{4}$ podsedku prodával za 15—20 zl.; chalupa byla za 10 zl. Stávalo se, že lidé nemohouce vyživiti se na místě, opouštěli je, načež zaujímali je jiní hospodáři za přiměřenou sumu peněz, anebo zaplatili jen rešty na něm vězící. — „Fr. Foltýn r. 1755. zaujal malý pods. na H. m. od starodávna tak se jmenující Svirákovský, a tento pods. již mnohá léta držel, i také rešta po Vaškovi Čaletkovi ženě Johaně, kterážto jako ovdovělá zaseděla kontribucí 10 rýn. zl. a po odsedělém takovém reště z té živnosti zběhla a těch 10 rýn. on Fr. Foltýn zaplatil a na ten pods. dosedl. — Matěj Precín i s manž. a dítětem opustili tajně chalúpku z bídy a nouze, zanechavše reštů cís. na ni 3 zl. 52 kr. Aby nebyla bez hospodáře a rešt aby na ni obci darmo nevzrůstal, dali ji úřední Mart. Slaninovi a Mart. Vadráňkovi v užívání, avšak jen do vůle poctivé obce (1738). Dřívější to domek Lazebnikovský č. 148.

Podáváme zde kupní list, vydaný od hr. Jos. Ill. na odprodání $\frac{1}{2}$ gr. Ign. Seidlovi a Janu Palovi; Janu Bubelovi, Pavlovi a Jiřímu Bubelovi a Janu Precínovi, všem spolu téhož $\frac{1}{2}$ gr. za 36 zl. r. Znů:

„My Jos. hr. Illésházy atd. známo činíme a v paměť budoucí uvozujeme tímto naším listem, vůbec všem, kdekoli potřeba bude, jenž slove kup, že předstoupili před nás nízejmen. poddaní naši věrní a obyv. H. města žádající, abychom jejich užívající místo jakožto dědičné, a věrným poddaným, dle milostivé libosti zaprodali. Pročež naši vrchnost. milostí a láskou, k jednomu každému věrnému poddanému tak daleko jsme se s přirozenou milostí sklonili a resolovali a Ign. Seidlovi s Janem Paň, spolem půl gruntu; J. Bubelovi, Pavlovi a Jurovi Bub. s Precínem všem s polem, tím způsobem téhož $\frac{1}{2}$ gr, na kterém dobrými zbyvateli pozůstávají, a to v sumě se vším od starodávna patřícím příslušenstvím, jakkolvěk jmenováno býti může, jako rolemi tak i lukami a pasunky, kterých prvotně užívali, za hotových 36 rýn., které nám všecky spolem k rukám našim náležitě složili a odvedli, jsme zadali, a na časy věčné, jak již svrchu jmenovaným. též potomkům jejich majícím a budoucím milostivě odevzdali, tak aby takový grunt po vykonání cís. a vrchnost přicházejících všelijakých povinností, věčně užívati a sobě zvelebovati mohli. Pro důvěrnost a lepší jistotu všeho toho, netoliko naši vlastní ruky podpisem, nýbrž taky přirozeným hraběcím erbovním dekretem stvrzujeme a milostivě ode vzdáváme. Actum v Prešpurku 26. Dec. 1732 Jos. hr. Ill. m. p.“

Takové kupy zapisovaly se do městské zápisní (gruntovní nebo purkrechní) knihy. Do ní se též vpisovaly i překupy čili prodeje nebo dědičné podíly na domech. Zde na př. uvádíme zápis Martinovi a Francovi Jaroškoví, dvěma bratrům, na $\frac{1}{4}$ gr. Jaroškovského:

Dne 2. Dec. 1763. roku, za purkm. p. Jos. Mačudy a jemu přidáných pánů radních, známo se činí tímto zápisem, nyní i na budoucí

časy, ze M. a Fr. Jarošek, dva vlastní bratří, oba dva spolu, jednu čtvrt domu nebo gruntu, po svém neb. otci zdělili a zaujali, jakožto spravedliví erbovníci, kterážto $\frac{1}{4}$ domu milost. vrchnosti za placena jest, se všemi příslušnými k té $\frac{1}{4}$ domu od starodávna patřícími rolmi, lukami, pastviskami, zahradami, a co k tomu přináleží, užívati a povinnosti cis. i panské, tak i obecní, spolu vybývati mají, sobě rukou dáním bratrský se porovnali, a bratrsky bohobojně živi býti se zavázali. Actum (s'alo se) na Vs. dne a roku jak na hoře. Jos. Macuda p. st., Jan Seidl p. ml., Jan Ondrášek r. st., Bernard Chrástecký r. ml. a jiní úřední. —

Při takovém dělení a drobení pozemků stávalo se, že i čtyři rodiny bydlily v jediném domě, síň je toliko dělila od sebe. Střecha na takovém domě byla dvojí, jež se dělila zrovna nad síní. Takové starožitné domy (dřevěné) z r. 1712. spatřujeme posud na náměstí, jsou to čís. 5.—8. a 10. Koncem 18. a začátkem 19. věku jednotliví spolubydlitelé začali odkupovati od svých spolumajitelů jejich podíly, až konečně byli jediní majetníci dotyčného gruntu. Také sobě někteří soudilníci s povolením vrchnosti neb obce domky stavěli na jiném místě nebo též blíže svých pozemků (na pasekách), což zvláště se dalo po ohni r 1823., když na vystavění zvláštních domů nebylo tolik místa v městě pro každého společníka zvláště Nynějšího času nebydlí už více rodin pospolu v jediném domě; rodiny mají buď každá vedle sebe postavené domy, neb aspoň na dvoře, byl-li dosti prostranný, neb usadily se na pasekách blíže nebo uprostřed svých polností. Nicméně jsou posud, jak už podotčeno, mnohé pozemky ještě mezi více podílíků rozděleny.¹⁾

Měšťané Vs. označovali se vždy jakýmsi hrdým sebevědomím, kteréž se bylo vzbudilo a udržovalo zvláště tím, že byli prosti roboty, ano že měli od vrchnosti téměř více práv udělených, než oni měli kní povinností. Jako zajisté někdy Říman (sit venia verbo) s hrdostí každému cizinci svou vznešenost a vyvýšenost nad ostatní světa národy značil slovy: *Civis Romanus sum* (jsem měšťanem řím.), tak věru mohl každý měšťan Vs. oproti zrobotovanému obyvateli okresu rovněž s pocitem blaženosti a vnitřní spokojenosti říci: Jáť svobodný člověk!²⁾ A přejeme, aby se tato hrdost udržovala i na dále, avšak neubližujíc zrozenci cizímu zde usazenému,³⁾ když dle stavu a povolání svého též hřivnou

¹⁾ O kroji Vsacanů viz obšírný jeho popis ve spise „Moravské Valašsko, lidopisné obrazy str. 33.—38.

²⁾ „Dej pozor, to je Vsacan!“ udrželo se namnoze až posud, chce-li kdo cizího upozorniti, s kým je mu činiti.

³⁾ V novější době, kdy mnoho cizích na Vs. se přistěhovalo, označují se Tito slovem „cuzáci“. Slovo to mívá někdy příznak opovrženosti, když „cuzák“ některý na úkor domorodce něco podniká, bohatne a j.

svou přispívá ku zdatu města. Přejeme, aby se toto hrdé sebevědomí pěstovalo i na dále, avšak aby se prýštilo už nynější doby z pravých ctností občanských, aby se zakládalo na pravých zásluhách, kterých by každému občanu Vs. uvéstí bylo lze: kterak se vynasnažil, aby rodné jeho město zaujalo slušné místo mezi předními městy mor., a to nejen ve hmotném, ale i mravném, duchovním ohledu. Blaho a rozkvět obce budiž každému z nás posvátným heslem!

X. Dolní město.

(Osazování, výsady, svíce, purkmistři a j.)

Na místech nynějšího Dol. m. prostíral se kdysi trávník (pastviště), který náležel obci Horního m. Za pána Žampacha už (1623—1632), nebo jistě za prvních let následujících držitelů panství Vs. Pasmanů, začali se s přívolením obce a vrchnosti Vs. na trávníku onom usazovati lidé řemeslníci a sice soukeníci. Z počátku vystavěno několik chaloupek, jichž během času vzrostlo na 27. Pozemku neměli žádného, živili se toliko svým řemeslem. (R. 1649. sluje Dolní město: „Nové město Vsetínské.“) Stranu povinnosti své k vrchnosti a obci Hor. m. byli posud v nejistotě. Proto když r. 1652. zakoupil panství Vs. Jiří hr. Illésházy soukenníci dolnom. podali k němu pokornou prosbu, aby jim tyto povinnosti ráčil vyměřiti. — Hrabě Jiří, vyhověv žádosti jejich vydal jim 18. čce. téhož roku listinu, kterouž tuto v úplném znění podáváme, ani Dolnoměšťané po všechny násl. časy k této důležité listině zraky své obraceli. Zníť pak následovně:

Já Jiří hr. Illésházy z Illésházy etc. znám činím tímto listem všem nynějším i budoucím: že předstoupíce přede mne cech soukenický a jiní všichni, kteříž na přistavených chaloupkách při obci městečka Vsetína se postavili, mně vrchnost svou za to se vši unižeností požádali, abych jim, což by tak s chaloupek svých, anebo budoucně stavených k obci městečka Vs., nynějším obyvatelům i budoucím. dávati povinni byli, milostivou výpověď svou učinil: Na kteroužto jejich žádost tak milostivě se nakloniti, a tuto milost od setě i budoucích držitelů vrchnosti a pánů městečka Vs. nynějším i budoucím soukenníkům a lidem na těch chaloupkách přistavených zůstávajícím, činím: aby oni z těch chaloupek k obci městečka Vsetína z každé dva zlaté moravské peněz na rozdílných 5 termínů, a na každý termín po dvanácti groších bílých purkmistru a úřadu Vs. každoročně odvozovati a dávati povinni byli. Berně J. M. Cis. podle uznání vrchnosti, sečby dle chudoby své býti mohli, aby ku pomoci obci Vs. dávali. Mimo tyto již oznámené dva artikule věrní soukenníci a lidé na těch chaloupkách přistavených, v nic více od žádného potahování, ani do úřadu voleni býti nemají. Nad nimiž, aby jim ode mne milosti této učiněné bez každého člověka překážky, a zvláště obce

Vsetínské, uživati mohli a užívali, ruka ochranná ode mne i budoucích panův a držitelů panství Vs. a úředníků všech nynějších i budoucích držána býti má a bude.

Na potvrzení a lepší jistotu toho, tento list pečeti svou a podpisem ruky své vlastní stvrzuji. Jehož datum na zámku mém Vs. dne 18. měs. června L. P. tisícího šestistého padesáte druhého počítajíc (1652). Hr. Jiří Ill. m. p.¹⁾

Proč sobě Dolnom. dle listiny této vyprosili, aby „ani do úřadu voleni nebývali“, dovidáme se z jedné žádosti jejich, podané r. 1806. k hr. Štěpánovi Ill., stranu dřeva, v níž praví, že je Hornom., ani měli „ius gladii“ (hrdelní právo), o 12 osobách, „tím velice trápívali a k tomu nás řemesníků za šikovnější než sedláků (na Hor. m.) býti soudívali, a my jsme tím naše práce jako řemeslníci nechati musili, tehdy jsme na naši žádost toho byli sprostěni . . . a do úřadu voleni nebyli, a ode všech mil. vrchností ochranu měli, kterážto privilegia v tehdejších časech bez pochyby proto od mil. vrch. byla řemeslníkům Vs. zvl. soukenníkům udělena, aby řemesla a kunšty neb industria mezi obyvateli v kraji a zvl. na Vs. panství se rozmáhaly; nebo skrze soukenníky na samém panství Vs. znamenitá suma do cirkulace přichází a tím se veliká částka poddaných živí a na všeliké platy a daně sobě peněz zasluguje. . .“ Listinou řeč. stal se Dolní Vs. takměř samostatnou obcí, volil si purkmistry starší i mladší, rychtáře však nikoli. Hornom. rychtář byl i jejich rychtářem. Od této doby pak odváděli Dolnom. ony dva zl. mor. čili 2 zl. 20 kr. rýn. jako nájemné na úřad Vs. přispívající též na daně cíś. tolik, kolik dle uznání vrchnosti Vs. mohli a seč by dle chudoby své byli a sice jen „na pomoc obci Hor. města“. Tak to trvalo až do r. 1684. Téhož však roku byli odhadem přivlastněni panu Matoušovi Isidoru Zablackému z Tulešic i s částí Lhoty (horní) u Lipt., kteráž slula napotom Lhotou Zablackou, a zůstali pod Zablackými až do 22. pros. 1710., kteréhož roku hr. Mikuláš Ill. Dolní město odkoupil a opět bezprostředně k svému panství připojil. (Viz 50.)

Za těchto cizích pánův odváděli sice Dolnom. purkmistrem svým nájemné jako druhdy obci Vs., co se však týka kontribuce cíś., měl se zle. Neboť vrchnost Vs. uvrhla na ně kontribuci ze dvou lánů po 26 zl. a 27 komínů po 4 zl. nic toho nedbajíc, že takové dva lány rolí jim k užívání nikdy nedala nebo ne-

¹⁾ Přepis je vidimován 11. srpna 1751 od kláštera Zašovského řádu Nejsv. Trojice. Podpis: P. F. Adalbertus a Šuttna i. t. prae-sidens m/p., P. Erasmus a Conceptione, testis (svědek) m/p.

pronajala. Od této doby mají Dolnom. trýzeň velikou s daněmi cís., a pohromy válečné, jež překvapily Vsetín r. 1663. a 1683. od Turků, kteří město vydraucovali, spálili a mnoho lidu pobili, dotklo se citelně i Dol. města. Neboť zde mnoho chaloupek bylo zničeno a ještě r. 1700. bylo 10 chaloupek pustých. — Nicméně daň cís. se vyměřovala ustavičně na 27 chaloupek! Roku 1700. měli reštu na cís. dani 52 zl., kterouž částku nemohli nikterak zaplatiti. Exekuce z krajského města Hradiště, kamž náleželo panství Vs., stíhala je ustavičně. Pročež odvážili se Dolnom. podati téhož r. 1700. v měs. červnu prosbu ku sněmu markr. mor. dovozující, „kterak jim chudobným lidem toho reštu zaplatiti možno není; neboť — praví dále — v tyto těžké a drahé časy řemesla našeho soukennického pro nemožnost dělati a vlny sobě nakoupiti nemohouce, krejcaru nevyděláme a čeho utržiti nemáme. Pročež k vysoce sl. čtyřem Pánům P. stavům se utíkáme a o pomůžení nám z toho nesnesitelného utiskování pro Boha prosíme, že se nás chudobných žebráků ráčí ulitovati, tuto naši slušnou, poslušnou a poníženou prosbu ve své milostivé povážení vzíti a to remediovati, takového nemožného kontribuirování dle svobod našich osvoboditi a exekucí nás sprostiti, výběřčímu hradištskému ten nám vystavený rešt touž exekucí na městu Hor. jakožto držiteli a užívateli těch dvou lánů rolí, aby sobě pohledával a vymáhal, a budoucně dle našich svobod podobných kontribucí po nás nežádal, milostivému nařízení a pomůžení se těšíme a zůstáváme za vysoce sl. čtyř Pány P. stavy dnem nocí na ponížených modlitbách trávající celá obec městečka Dol. Vsetína.“

Žádost tato vyřízena v ten způsob, aby se Dolnom. ku své vrchnosti (Zablackým) obrátili a tato že má do 14 dní P. P. stavům náležitou zprávu a vyjádření o stížnostech podati. Na to dal vyjádření p. Vilém Jan Fr. Zablacký z Tulešic ku sněmu zem., v němžto poukazuje na urozenou paní Marii Eleonoru Podst. z Prus., jakožto nynější držitelkyni dotčeného městečka (Dol. Vs.), „nicméně však co mně, městečku a chudým lidem k lepšímu povědomo je, netajím totiž to: Že před tím, než můj otec Dolní Vs. jest na sebe skrze odhad přivedl, Horní město jest vždy ze všech, jak na Horním, tak i na Dolním m. se vynacházejících lánů bylo kontribuirovalo. Dolní m. pak dále nic jest nedávalo, než toliko ku pomoci, podle uznání vrchnosti, seč dle chudoby své býti jest mohlo, a to slušně, poněvadž naproti tomu Hornovs. všech rol jsou byli užívali, jakož i posavad užívají. Když ale Dolní m. na mého otce přišlo a od Horního m. jest

bylo odloučeno, tedy od té doby od Dol. m. ze dvou lánů se kontribuce žádala a až posavad žádá. Odkudž následovalo, že nemajíce chudí lidé žádného obchodu v řemesle a tak říkajíc nic, z čeho by krejcaru získati mohli, jsou své domy zanechali, i dále, až na poslední, s nemalou země škodou zpustnouti nechají, nestane-li se v tom dle slušnosti prostředek, tento totiž: Aby Hornovset., majíce role, tak jako předešle, ze všeho kontribuovali, Dolnom. pak, nemajíce dokonce nic, dle slušnosti a privilegií svých toliko jak předešle, seč by dle opravdivé chudoby své býti mohli, na pomoc byli; anebo pokudž by vždy kontribuovati měli, jim se především dva lán y rolí vyměřily a vykázaly, id quod justum et aequum est (což slušno a spravedливо jest);“ —

Jakou resoluci vydal sněm na tuto zprávu Zablackého, toho jsme se nedopátrali. Avšak dle pozdějších o reštech listin víme toliko, že bylo čím dále tím hůře, že rešty rostly každého roku, tak že do let 30. vyrostly u výši 1750 zl. 11 kr. 2 ⁶/₈ den.! — Daň se ustavičně vyměřovala na 27 chaloupek, ačkoli všelikými pohromami nikdy jich v ty doby v takovém počtu nebylo. Přišla vzpoura Fr. Rákoczyho v Uhrách r. 1704. až do r. 1708. Kromě poddaných bylo i Dolnom. choditi na své útraty na hranice, na pasy (průsmyky, přechody), brániti vlasti proti povstalcům uherským. Roku pak 1708. 7. května navštívili řečení povstalci (Kuruci) i město naše, řádíce zde strašně. Stranu reštů obraceli se s poníženými žádostmi tu k plnomocnému „regentovi“ (správci) panství Vs. Mikuláš i ryt. Omastovi (1725), tu opět k samému hraběti Jos. Ill. (1736), na to zase ku sl. král. krajskému úřadu do Hradiště. Ale nic naplat! Hrabě jim dal radu: „ať rešty jen pomalu oplácejí!“ Však nechme je samy mluvit a příčiny vyčísti, proč do takových reštů přišli!

P. Zablacký podal ve prospěch jejich ku krajskému úřadu 23. října 1738 memorial, v němž místo nich mluví:

1. Kterak od r. 1704. až zase do r. 1708. v ty tak rebelantské potržky proti slovenským (!) nepřátelům na pas byvše ve dne i v noci státi a nepříteli odpírati museli. Potom mnohokrát s jinými lidmi a vojáky někdy k Brumovu, Slavičinu, Skalici, neb kdekoli jinde vypravování jsme bývali a svého obchodu, řemesla neb jinší práce jakékoli prováděti nemohli

2. V těch 4 letech na pasech ležící a sem i tam maširující vojáky, rejthary a dragony vychovávat museli.

3. Co roku 1703. dne 7. měs. máje, ach buď Bohu požalováno, ti uherští rebelanti popáchali, nerci-li naše všechny majetnosti zabrali, ano také se vším všude ohněm na popel obrátili, což zdělaných a se vynacházejících škod rebel. tuto výš se přikládá . . .

4. Po upokojení té rebelie toliko tři chaloupky nevypálené zůstaly, které ještě posavad dvě pusté zůstávají, ta však jedna r. 1711. osazena jest, a v témž roce tři sousedi zase nějaké chal. vystavěli, a tak z těch 4 chalup hned od téhož roku 1711. kontribuce na ně ukládána. tím způsobem i na ty dvě, které ještě pusté jsou byly. Zase v r. 1716. mil. vrchnost 4 chal. vystaviti dala, z kterýchž také hned od roku 1716. kontr. žádána byla, potom zase v r. 1723. z poručení mil. vrchnosti (roz. Vset) 4 chal. vystavěny jsou, a z těch také hned. jak se jich lidé zaujali, kontr. sazena jest, i to dokládajíce, že mil. vrchn. Vs., tak aby ani C. K. M. v kontr. nic nescházelo, takové chal. stavěti milostivě poroučí, jináče tože Dol. městečko bylo by pusté zůstalo. a tak tenkrátě od r. 1723. toliko 13 těch osazených chal. se vynachází, ostatní ještě pusté jsou.

5. A tak skrze tyto příčiny, obzv. skrze ten hrozný vpád, což činiti jsme měli, zdali lačné hrdlo živiti, neb obnažené tělo přioděti, nebo povinnosti dávatí takové rešty zrůstly a vždy a vždy tak malý počet sousedův, jakož ve 4. doloženo je, za ta leta velmi nesnesitelně obtíženi jsme bývali.

Že již ani té porcí (roz. daně) nám skládati možno nebylo, toliko ve dvou letech, počítajíce r. 1724 a 25. samé porcí Dol. m. s půl Lhotou 955 zl. 47 kr. složití a vydati jsme museli. Pominouce jinších před tím let, v kterých časem i více než v těchto dvou letech porcí nás koštovala, a poněvadž již z těch starých hospodářů, kteří před tím nešťastným vpádem na Dol. m. usedli byli, toliko jeden jest, ostatní všichni zbiti a zemřeli jsou, my pak ale, kteří odjinad sem přišli jsme a těch malých chal. jsme se zaujali, a neudělajíce takových reštů, takové porcí jsme vydali a skrze to na chudobu vyšli, tak že níktek sobě pomoci nemůžeme, kdežto jestli jináče milosrdněji s námi nakládáno nebude . . . pryč se rozejíti musíme a ta místa teprve pusta zůstanou . . . tak že nemajíce takových dvou lánů, ani nebyvše nás za tolik co do dvou lánů řemeslníků přináleží, a za ta všechna leta kontr. la nová z plna se vystavuje . . .

Kromě toho Dolnom. pak sami ještě v jiném listu ze dne 24. října 1738. k témuž krajskému úřadu mezi jiným praví: Abychom tedy při našich malých a jen z rukou práce vyplývajících obtížných živnůstkách budoucně zůstávali, sebe i s ženami a dítkami našimi obživovati mohli: Pročež před sl. král. kraj. úřadem na kolena svá padajíce, s plačtivýma očima co nejponíženěji žádáme a prosíme, aby se nad námi ubohými, už tak na nic uvedenými lidmi milost. slitovati, v tu věc vkročiti ráčil, by totiž nějaký prostředek se vynášel a nám takových starých reštů snesitelný díl uvážen byl, a abychom té exekucí mil. ušarování byli . . . V ten čas nám i jiným na pasy vypraveným lidem od komandujících pánů officířů, zvl. od Jem. p. Karla Podstackého z Prus., tehdáž v Olom. kraji bývalého krajského hejtmána, jemužto statek Hovězí prvé přináležel, pevně slibováno bylo, abychom jen při obhajování vlasti naší pilní a vruční byli,

že nám za ta léta kontr. cí.s. bez pochyby pasírována bude. — Dále dovozují, že vojsku skrze Dolní Vsetín procházejícímu poskytovali potravu a peněz, za něž dávali vojáci kvitance slibující, „že takové kvitance při odvádění kontr. za hotové přijaty budou. Což ale když potom všechno splundrováno, vypáleno a zmordováno bylo, i kvitance ty snad některé zhořely neb se ztratily . . Když potom v r. 1708 rebelanti na Vs. nenadále vpadli, všechno sebrali, naše příbytky do gruntu spálili, lid všečen, zvl. mužské zmordovali, tak že na Dol. městě z těch se čítajících 27 komínů nic více jen pět hospodářů živých zůstalo. Jsouce všechno do gruntu spáleno, lid zmordován, a ten co ještě zůstal, ve světě po žebrotě roztuláný, nebyl žádný, kdo by co vybudoval, nebo ty vzrůstající povinnosti zapravoval; z příčiny té místa ta velmi dlouho pusta ostávala, a jen skrze naší mil. vrchnost (kterážto k tomu jen po 2 měř. rolí nadělila) po trošku se stavěli, jak až posavade jedna ještě nevystavěna ostává . . Nemůžeme také tajiti, že nám na ten rebel. vpád nějaká bonifikací přišla, ale což je to proti té škodě, a že nikdy vynahrazena býti nemůže, to každý připustiti musí . .

Dále si stěžují na lonský rok (1737), že byla neúroda a tudíž veliká nouze, dobytek též neměl sena a slámy, mnoho se ho zmařilo, slámu jim bylo velmi draho kupovati na Moravě; platili kopu slámy i s formankou za 5 zl. (což téměř slýcháno není)! Konečně touží na kontribučního Vs. (Jakuba Bungerta), který po několik prý roků přes jejich povinnost okolo 900 zl. od nich vzal a do Hradiště odvedl!

Násl. roku 1739. psali opět p. krajskému Frant. Karlovi Chorinskému, pánu z Choryně, Veselí etc.; ale opět ničeho nepořídili. Když však žádosti jali se urgírovati, byli někteří z nich pozavíráni. Nikde žádné pomoci! Rešty se musily platiti, ač chaloupek přistavěných anebo znova obydlených jen pomalu přibývalo. Daň cí.s. beze všeho milosrdenství rozvrhovala se vždy na 27 komínů čili na dva lány, ač je Dolnom. neměli. Tak procházela léta v ustavičném nářku a bédování a prosení; dluh nicméně se oplácel, chal. se přece pozvolna osazovaly, tak že r. 1749. zůstalo dluhu toliko 509 zl. 52 kr. 1⁵/₈ den. Téhož roku oplatili 141 zl. 45 kr. 2⁴/₈ den., tak že zůstalo ještě restem 368 zl. 6 kr. 3¹/₈ den.; roku pak 1754. měli už toliko jen odvésti 80 zl. 48 kr. Dluh tedy byl zapraven, který jim po tak dlouhé časy tolik trampot byl nadělal!

Platili pak Dolnom. přímé daně na př. r. 1748. z jednoho lánu půlročně 13 zl. 12 kr., z jednoho lánu a 6 aachtelů však

23 zl. 6 kr.; z 1 komína po 1 zl. 48 kr., ze 27 komínů tudíž 48 zl. 36 kr. Dále dle šacunku a repartice vrchnost. bylo jim každého měsíce zapravovati ještě z usedlých chal. 6 zl. 35 kr., z hoferů (měli jich pět) 16 kr. 2 den., sumou 6 zl. 51 kr. 2 den., celkem ročně 82 zl. 18 kr. Konečně povinnost akcisová byla na př. r. 1749 ze 27 chalupníků 4 zl. 43 kr. 2 den., z 5 hoferů 15 kr., činí dohromady 4 zl. 58 kr. 2 den.

V létě tuším 1750 obrátili se Dolnom. ku hr. Josefovi se žádostí o nějaký kousek země, pravíce v ní, kterak co rok z 1 lánu 6 achtelův a 27 kom. kontribuirovati musí, že však žádné role k městečku nemají, a že je jich toliko 22 usedlých, 5 chaloupek že posavad ostává pustých, Horní m. že všech rolí užívá. Dále si stěžují, že Dolní m. od Horního ve všem bývá velmi přetahováno, udávající na př., kterak před časem Dolní m. na útraty právní, totiž, kdy někdo utracen byl, na všechno všudy i na popravního mistra jeden vedle druhého po 6 kr. dávali, nyní však nechť je to nejmenší, že ke všemu jsou potahováni a na ně reparticí dělají, což prý před časy nikdy nebyvalo. — Konečně prosí pro své vyživení a lepší zbývání svých povinností „kousek země Paleniska se jmenující, s tou tam rolí, které Jan Žamboch, fojt v Rok., až posud užívá, ale ku fojtství mu nepatří, aniž ji od milostivé vrchnosti koupil a kromě toho množství rol má.“ Dále žádají o kousek rolí Nivka se jmenující, kterou Jura Goláň z Rok. užívá. Kdyby je „tak dostati nemohli,“ slibují do panských důchodů dle možnosti platiti. Na konec prosí hr., aby oněch pět chal. vystavěl, aby větší rešt se nedělal a nemohl. — Dle listu podaného na to p. Janu Jiřímu Polanskému, plnomocníku panství Vs., dovídáme se, že pan hrabě „už dekretoval jim něco rolí a luk dáti, ale posud že nic nemají“, i prosí tudíž, aby jim prodána byla Paleniska fojta Rok. a Uhliska Golánova, jež jsou na prodej, pravíce zde, že je jich 23 usedlých místo 27, a že rolí nemají.

Rovněž si stěžují do Hor. m., kterak prý od starodávna obyčejem bylo, že když se kriminalní casus přitrefil a malific osoba byla a exekucí kriminalní přišla, tenkrát Dolní m. na popravního mistra jeden vedle druhého po 6 kr. skládali, nyní ale že do reparticí na právní útraty (kdežto z jejich strany málo kdy se trefuje, aby jaký delinkvent byl) od Hor. m. potaženi jsou a již na 67 zl. prý za ten čas dali, kdežto Horní město na pomoc těch právních útrat 19 dědin má, prosíce konečně, aby toliko po oněch 6 kr. platili jako druhdy.

Nevíme sice dojistá, kterak Dolnom. pochodili se svou žádostí o „koušek země“; avšak soudě dle pozdějších případů a kupů se zdá, že už před r. 1755. byly jednotlivé chal. pozemky nadčleny, z nichž nájemné odváděli. Neboť mluví se v letech 80tých při prodejkách o c. k. rektifikaci z r. 1755., totiž o pozemcích, které téhož roku se nacházely u té neb oné chalupy. V letech tedy 80tých jali se Dolnom kupovati ony pozemky ku svým domkům od panství Vs. Abychom poznali rozličné podmínky při prodeji tom, klademe zde jeden takový prodej:

Dnes psaného datum a roku od vrchnosti panství Vs 1. Prodává se Dolnovs. Janu Obadalovi v novém lonském katastru (od r. 1783) sub Nro 66 při Dolním městečku Vs. na Martina Balanského psaná chalupa s třemi skrze c. k. rektifikaci od r. 1755. k té chalupě vynalezenými zeměmi a celým stavením sub Nro. 13 na jeho nenucenou nýbrž dobrovolnou žádost za vlastní a dědičné, salvo tamen jure dominicali et alio quocunque (s výhradou práv panských a j.), však vždycky se zadržanou poddaností, a na budoucí časy všech potomků, s násl. výminkami za kupní sumu 30 rýn, kterou on kupec na čtyři rovné termíny po rna o sv. Václavě 1784. a tak každý rok až do vyplacení celé sumy, do zdejších vrchn. důchodů spláceti se uvolil, a ačkoli:

2. Dotčenému kupci dědičné právo na ukoupenou chalupu se tímto uděluje, aby on s potomky jeho jakožto se svou zakoupenou vlastností plnomocně zacházeti, následovně buďto ještě při jeho živobytí zase dále prodati, cedirovati, aneb in casu mortis (v pádu smrti), podle vůle své jednomu nebo druhému dítěti, neb komukoliv doporučiti mohl, avšak nicméně ve všem tak pokračovati povinen bude, co zemské a vrchnostenské obyčeje, též práva gruntovní v sobě obsahují. Kdežto:

3. se obzvláště vymínuje, aby on kupec anebo potomci jeho pod trestem se nepokusili, buďto nějakou roli, louku, aneb jinší k té chalupě přináležející živnost k ulehčení a snížení té chal. odprodati, nýbrž všechny případy, které času v roce 1755. držané c. k. rektifikaci nalezeny jsou, vždy pospolu a pod jedním toliko possessorem (vlastníkem) zůstati musejí. Accidit:

4. Že kupec aneb potomci se opovážiti nemají, pod nevyhnutelnou pokutou, nějaké nové, podružské neb vejminské domky a chalupy v tomto gruntu vystavěti. poněvadž takové stavení nejenom milostivé vrchnosti k veliké škodě, ale také i obci a resp. všem v usedlosti stojícím ke zkáze přicházejí. Nápodobně:

5. se přítomné obmezuje, aby kupec i s potomky jeho se neopovážil v takových místech, kdežto domovní role a louky při panských lesech a sečích položeny jsou, ke škodě a zkáze těch lesův a sečí nějaké, mil. vrchn. přináležející trávníky a pustotiny ke svým domovním rolím a lukám zkopati a sobě přivlastniti; a dále za:

6. Dotčený kupec povinen bude, jak c. k. obecnou kontribuci neb daňku, tak také jiné všeliké skládky jakžkoli by jmenovány býti mohly, co podle zemského vypsání anebo vrchn. rozvržení na něho vypadne, skutečně zaplatiti; tím způsobem:

7. Jak peněžité též jinší povinnosti, s kterými jeho předkové posavade na té chalupě mil. vrchnosti zavázání a povinni byli, taky beze všeho odtahování vždy pilně vykonati a vypláceti má.

8. Bude kupec povinen, a všichni jeho násl. successores, kteří by buďto skrze dědictví nebo jakýmkoli způsobem do usedlosti té chal. přišli, každé takové proměnění při úřadě vrchním oznámiti a na novou postoupnost nebo kup gruntovní zápis vždy žádati, a to sice v příhodě zamlčení některého proměnění pod nevyhnut. pokutou; pročež budoucně při vyzdvihování každého grunt. přípisu neb gewähru milost. vrchnosti patřící laudemium (schválení) jináč obyčejně funtovní od každého rýnského po 4 kr. (na H. m. bylo 6 kr.) od celé poslední zákupní sumy do vys. hrab. Vs. důchodu se odvésti a položití musí. Nápodobně:

9. Povinnost nynějšího kupce bude za přítomný kup dle nejv. král. v r. 1779 z 11. června prošlého patentu taxu za jeho gruntovní připsání úředníkovi beze všeho odporování odvésti a položití má. Posledně pak 10. se zřetelně a obzvl. vymíní, aby jakou jakožto kupec a vlastník ukúpené chalupy, cum appertinentiis onere et commodo kupečně na sebe přivedl, tak také s jeho potomky povinen bude, všechny nepředvídané případy, totiž skrze oheň. vodní přívaly aneb spadení chalupy a jak takové časem státi se mohou (což Bůh všem. uvarovati rač), na sebe vzíti, následovně mil. vrchnost k žádné náhradě, nýbrž co by z pouhé milosti kupcovi aneb jeho potomkům udělití ráčila, potahovati se zavazuje.

K lepšímu utvrzení téhož jsou dva stejnoznějící exempláře, a sice jeden pro vrchnost. Vs. úřad, druhý pak pro kupce k jeho řízení pod násl. podpisem shotoveny. Jenž se stalo v zámku Vsetíně dne 2. Julii 1784. Josef Beyer vrchní, Jan Obadal kupec, Martin Rosenzweig purkm a svědek.

Kup tento potvrzen hr. Janem III. Sumu 30 zl. vyplatil J. Ob. během 4 roků, složiv každoročně 7 zl. 30 kr. Jako Obadal, tak i jiní sousedé Dolnom. kupovali si pozemky od vrchnosti do vlastnictví svého v ceně 30—50 zl. Takové kupy dávaly se pak do gruntovní knihy Dol. města, aby, ztratil-li se jeden nebo druhý original (oheň!), byl majetník se svým gruntem jist!

Na konci let 80tých dostala se obec Dolnom. s Hornom. do velmi tuhého sporu o pastvu. Roku 1787. 20. března dáva Dol. m. zprávu vrchn. úřadu, že dle doslechu míní se Hor. m. podělití pastvinami Trávníky a Kouty a prosí o ochranu aby buď oni též z toho něco dostali, neb měli compascuum (spolupastvu). Roku 1788. skutečně Hornom. zorali část pastviny pod Ostrou horou, načež 1. října obě strany povolány k vrchn. Jos. Beyrovi, který s nimi založil protokol. Dolnom. vypovídají, že právo pastvy náleží jim od nepamětných dob, že nikdy v ní nebyli zkracováni a že v čase obdarování Hor. města od vrchnosti Vs., tvořili s Hor. m. jedinou obec. Hornom. praví, že když náleželi Dolnom. k Hovězí (resp. Zablackým), „že pásali dobytek svůj toliko na provaze, za Illésházů (od r. 1711.) pak že z pouhého přátelství a dobrého

sousedství jen měli *compascuum*“, a že i nyní jim toho povolují na ostatních nezoraných částech; užitek z oraného chtějí toliko pro sebe míti. Dolnom. odstoupili sice od Ostré hory, jelikož tato r. 1732. 18. listop. jediné Hor. m. od vrchnosti byla darována, ale ostatních, zejména horního Kútu a pod Topolím chtějí spoluužívat. Z toho povstal soud, který se vlekl až téměř na konec r. 1792. Obě strany pustily se ztuha do sebe. Vrchnost a krajský úřad ujal se Dolnom. a na odvolání se Hornom. ke gubernium, byly strany odkázány na právní cestu. Hornom. zvolili si zástupcem Jana Jos. Dittricha, adv. v Olomouci, Dolnom. Ondřeje Wernera, adv. v Hradišti. Když všechny pak instance: justiciarská na Vs., krajská v Hradišti a pak i apelací v Brně zastala se Dolnom., přišlo konečně dne 16. měs. října 1792 oboustranné porovnání na zámku Vs. při justiciarském (sudím) úřadě, dle něhož „se dalo právo a svoboda obci Dol. m., aby na obec. pastviskách pod Topolím, na Kútech, Poschlé a na Hrbové s Hornom. obcí jak tažný a rožný dobytek, tak vesměs všecek dobytek, který se pásí nebo pastvy užívati může, pospolu pásli. Bez Dolní obce neobráťí z nich nic Hor. obec na pole. Kdyby z nich pak někdy nějaký užitek byl (z úrody nebo z výměny atd.) má Dolnom. obec z toho ze všeho devátý díl míti, poněvadž Dol. obec proti Hor. m. 9. díl kontribuce dává. Hornom. ob. však sama pásí bude míti právo na pastviskách: pod Ostrou horou, v Kulhankách, na Hanžlové, v Porubisku, na Obecnici, na Ohradě a na Rečisku. Pro zachování paše nemají se tato pastviska na pole sdělati.“ — Toto porovn. podepsaly obě obce Hor. i Dol. m. a daly své pečeti. Jos. Petřivalský purkm. st. Hor. m., Martin Coll. rychtář st., Josef Raška r. ml., Václ. Živocký purkm. st. Dol. m., Jan Kutěj ml., Václav Živocký starý, Mart. Pilčík, Jos. Beyer vrchní a Karel Prause justiciar. Potvrzení toho u kraj. úřadu v Hrad. 24. pros. 1792. Baron Bossý m. p.

Hor. městu vzešlo útrat ze soudu onoho 86 zl. 36 kr., jež Dol. městu muselo zaplatiti, nepočítajíc v to advokáta. Dol. m. svému adv. zaplatilo celkem 112 zl. Tak se utišily mysli, jež po čtyři léta v ustavičném bývaly rozčilení. Nelze však upříti, že od těch dob jakási nechuť panuje až dosud mezi Hor. a Dol. městem, ač vzájemné sňatky měly by ji docela vykořeniti a přátelství upřímné a přízeň nezištná na její měly by nastoupiti místo. Kéž naši potomci vzájemně přilnou k sobě pravou láskou křesťanskou! — Podotýkáme konečně k tomu sporu, že s vrchu dotčená (první) pastviska

r. 1867. rozdělena tak, že Dol. město dostalo z nich devátý díl na role, louky a lesy. (Viz 204.)

Ale míníme se dotknouti ještě jednoho sporu, který mělo r. 1773. Dolní město s panstvím. Toho roku bylo v bukových lesích mnoho bukvice; pročež vyháněli Dolnom. ušípaný dobytek svůj do řečených lesů na pastvu. Avšak vrchní uložil na jejich 28 kousků plat, a to od většího kusu 27 kr., od prostředního 21 kr. a od nejmenšího 15 kr. tak jako ukládal jiným obcím. Když Dolnom. odvolávali se na hr. Ill., že jim r. 1732. dovolil bezplatně honiti mašíky do lesův, pravil vrchní, že Dolní město není zahrnuto v onom privilegii, že ono platilo toliko Hornímu městu, jelikož Dolní a Horní město vždy tvořily a tvoří posud rozdílné obce. I obrátili se Dolnom. se žádostí svou k hr. Janu Ill. dovozující, že pastvy oné dlouhá užívali léta, vždyť prý v čase těch privilegií bylo Dolní město s Horním jediná obec, která i nyní jediným rychtářem spravována je. Na žádost tuto odpověděl jim hrabě 24. listop. 1773 z Prešpurka, že se jim dovoluje tento rok pásti, avšak beze všech dalších prý konsekvencí! — Pásali-li pak i později dobytek ten na bukvici, nevíme, avšak zdá se, že si vždy onu pastvu vyprosili.

Zatím i v čas oněch sporův a všelijakých trampot přibývalo rychle a ustavičně domů na Dol. městě, ano i zámožnost počala se mezi usedlými měšťany vzmáhati; neboť hlavní pramen živnosti, obchod, zejm. v sukně, byl čilý. Soukenníci vydělávali si hezký groš na trzích, hlavně v Pešti a Trnavě.¹⁾ Veškery svízele, které bylo Dolnímu městu prodělati ve vrchovité míře po tak drahné časy, pomalu mizely, ustupující pohodlnějším a klidnějším dobám. Roku 1774. bylo zde už 41 domků, z nichž se platilo 9½ zl. 40 kr., roku pak 1794. čítalo se dokouce už 78 domů, mezi nimiž oněch 27 starousedlých drželo vrch.²⁾ Zastaven už byl Svárov, který prý dostal jméno své od toho, že se lidé „svářili“ (háдали) o močidla v těch místech druhdy se nalézajících, rolí si uorávali a j. Obydlena byla už místa při nynějším mlýně, ano snad i za ním podél Rokytenky.

Asi od r. 1814. počala se zakládati Štěpánská ulice tak řeč. dle hr. Štěpána, který lidem poskytoval pozemků v ceně 40 kr. v. m. za 1□⁰ ku vystavění domkův a pořízení zahrádky, a chtěje osadníky tím snáze přilákati, sliboval jim

¹⁾ Soukenníci byli páni: „Ten jí souk chléb“, pravívalo se druhdy, chtěla-li se označiti zámožnost jejich!

²⁾ R. 1881. mělo Dolní město 106 domů, r. 1900. více než 140 a ustavičně se staví!

osvobození od služby vojenské.¹⁾ Tím přibývalo Št. ulice a přibývá jí ještě i za našich dob. Wachtler chtěl mít ze Št. ulice (1834.) zvláštní obec se svým purkmistrem; i chtělo se mu to dovoliti jediné pod tou výjimkou, dá-li usedlým 10 měřic polí.

Ale nesmíme konečně opomenouti sporu, který mělo D. město s vrchností o dříví r. 1806. Tento spor je podobný onomu z r. 1773. o bukvi. Dolní město totiž činilo nároky na dříví stavební, na opravu domkův a na palivo z panských lesů, což bylo však jediné Hor. městu r. 1732. uděleno. Přes to vše, že výsada ona jediné Hornímu městu svědčila, zdá se nicméně, že i Dolní město těžilo z ní vždy beze všeho pozastavování se vrchností; za Beyera (1776—1800) nečinilo se mu v ohledu tom nižádných překážek. Ani za Dudka (1800 až 1810) v prvních pěti letech jeho vrchnování. Až najednou v zimě r. 1805. na 1806 činil vrchní Dolnom. v tom překážky, měli si dříví platiti. — Obrátili se tedy se žádostí ku hraběti odvolávající se na listinu od Mik. Pasmana a Jiřího Illésháze z r. 1647. a 1652., poukazující dále k tomu, že za Beyera nebyli ve dříví zkracováni, a to domýšlejíce se, že sobě tím prospějí, odvážili se i výroku, „že D. m. je jenom ulice (!) ke Vsetínu patřící jako Sychrov a Jasenka“, že privileje, svědčící Hornímu městu, jsou i pro Dolní město a t. d. Ale hr. Stěpán dal jim z Dubnice 18. ledna 1806. zápornou odpověď říka, že v uvedených listinách nic o dříví nestojí, jediné o platu každé chalupy (2 zl. m.) jako činže pozemkové do důchodů pan. Jestli prý jim Beyer dával dřevo, tož se nic na tom nemění, byť to jeho svévole a porušení povinnosti úřednické, Dol. m. je prý samostatnou obcí. Staviva a dříví na opravu jim tedy načisto odepřel, a co se týče sbíraného, odkázal je na stávající lesní řád.

Avšak Dolnom. žádali téhož ještě roku úpěnlivěji o dřevo, ale opět bez výsledku. I roku 1807. a 1808. prosili a smělejší už tonem „kterak už před nepamětnými časy měli dřevo, že se tím nic více neobohatí, že má hleděti, aby podání jeho milovali jej, aby nebyli chladni a sním nespokojeni“, — ale vše marno, dřeva už nikdy nedostali.

Roku 1833. domáhalo se Dolní město výroč. trhů, a to 2 výr. trhy s předcházejícími trhy na dobytek a pak každou středu týd. trh. Ale Horní město zakročilo u kraj. úřadu, aby

¹⁾ První chalupu tam měl Cernocký, řemenář. Obyvatelům říkalo se později „Zamlyňané“.

jich nedostalo (6. července). Poněvadž však Hor. město falešně podalo údaje o Dol. městě, nařídil kraj. úřad kommissi na Vs. (23. října), při níž Horní město udává do protokolu, že tím velkou utrpí škodu a před tou že je svými výsadami chráněno. Dolnoměšťané opět namítají, že jarmarky zvelebí své živnosti, jelikož obyvatelé jsou nejvíce řemeslníci a jen málo rolníků mezi nimi. — Počet obyv. na Dol. městě byl 761 křesťanův a 26 židů (= 787 duší).

Spor o trhy řečené se vlekl, až konečně cís. Ferdinand Dobrotivý 11. března 1836 povolil Dol. městu žádané dva výroční a dobytčí trhy, jež obchodu jeho valně napomáhají.

Samostatnost svou udrželo si Dol. m. až do r. 1850, kdy se spojilo s Hor. městem pod jediným obecním úřadem, ale tak, že obě města spravují své jmění a výlohy své z obecních příjmů kryjí. Dolní město má obecního hospodáře, jimž je z pravidla radní do úřadu Vs. zvolený. (Viz 204, 206.)

Dol. město má příjmy z výroč. a téhodních trhů, z vozů s obilím, se šindelem a slamou, z hory Poschlé a j., činí průměrně ročně 600 zl. Na vydání společná celého města, jako jsou školy a jiné větší výlohy, dává Dol. město 22. sto.

Pro paměť podáváme zde jména purkmistrů st. na D. městě, jichž jsme se dopátrali:

Martin Živocký 1713.

Jan Pilečka 1742.

Frant. Měchura 1742—45.

Tom. Šerka 1746.

? Barvíř 1747.

Jan Březina 1748.

Jan Vinkler 1749.

Jan Živocký 1750.

Jan Ketner 1751—1763.

Petr Živocký 1775.

Frant. Bečka 1776—82.

Václ. Živocký, „postřihač“ 1783—96.

Martin Rosenzweig 1808.

Martin Pilečka 1812—14.

Frant. Lukotka 1824—27.

Martin Obadal 1831.

Josef Vacula 1338.

Jan Coll 1841.

Jos. Vacula 1844—45.

Kar. Živocký 1846—49 (+ 1896, 84letý).

Dospěli jsme konce našich zpráv o Dolním městě. Čtoucímu je musí mimovolně vzbuditi se živý soucit pro předky Dolnom. občanů. Zúmysla šířili jsme se někde a dali jim samým vypravovati své strasti a bídy, jichž bylo jim zakoušeti hojnou měrou. Nikde a na nikom nemajíce přítele, odkázáni byli jen na sebe samy, a s pomocí Boží propracovali se přese všechna protivenství tohoto světa ku klidnému a spokojenému živobytí. — Co do oné řevnivosti mezi Hor. a Dol. městem, chceme tuto upřímné promluvit slovo. Jako nestranný pozorovatel jsem toho náhledu ba přesvědčení, že ona nechť a řevnivost, která až posud naplňuje mysli některých občanův obou měst, by mohla už úplně vymizeti. Časy se mění a my se měníme v nich. Spory, které druhdy bývaly mezi

oběma městy, už jsou dávno zapomenuty, pustme tedy mimo sebe i onu nechuť. Strádali jsme všichni stejnou měrou v předešlých neblahých dobách, jedni tak, druzí opět jinak. Jsou jiné časy, zlatá svoboda stkví se v plamenné záři nad hlavami nás všech. Heslo naší doby je, vše konati spojenými silami, pracovati tedy společně na oslavu a zdar rodiště svého, vlasti své. Mějme jediný Vsetín a nikoli Horní a Dolní; mějme společné město, společné příjmy a vydání. Těch několik haléřův, jež by Dolnoměšť. více snad někdy platili na nějaké ty přirážky, nestoji věru za to, aby se ustavičně udržovala ona různost Dol. a Hor. Vsetína. Vždyť i čísla domů v obou městech jsou společna a nikoli různá, konaji se vzájemné sňatky mezi oběma městy, přízeň rodinná je tedy zde i tam, nač tedy různiti se majetkem, nač tedy roztrpčovati si vzájemně život a přenášeti nelásku i na potomstvo? Kéž tedy už zavládne poměr čistě patriarchální všude a ve všem ve společném našem rodišti! Trochu jen více účinné lásky křesťanské z obou stran — a bude dobře!

XI. Panství Vsacké l. p. 1666.

Roku 1666. dne 6. dubna byla na Vsetíně visitace všech pozemků, lánů, panských i poddanských a při té příležitosti vykonán i popis a odhad panství veškerého. Popis tento tvoří nejen tlustou foliovou knihu, je česky psán a zajímavý obsahem historickým, ale částečně i kulturním, podává je kus života lidu rolnického na Vsacku, poměr jeho k vrchnosti, povinnosti jeho poddanské; naopak je zřítí z něho až přílišnou starostlivost vrchnosti, aby poddaní veškery povinnosti vůči ní svědomitě vykonávali, ano při požadavcích jejích k různým řemeslníkům městským stupňuje se tato starostlivost téměř až k hrabivosti, když chce míti od nich všecko lacinější a lepší než ostatní lidé.

Velice zajímavý jsou i vzpomínky na vpád tatarský z Uher roku 1663.

V popise jmenování jsou při jednotlivých dědinách „střelci“, záhadný to poněkud výraz.

Nemyslíme-li na „střelce“ při honech, jichž vrchnost v tom neb onom hájemství poblíž dědiny hojně konala, tož jsme nakloněni myšlence, že tito „střelci“ tvořili takměř jakousi domácí „vojenskou“ posádku, vybranou z nejsilnějších a nejzpůsobilejších k obraně mužů, kteří v čas nebezpečí, jako bylo r. 1663. a později ještě několik let, od vrchnosti byli k obraně a ochraně povoláváni. Hrabě Jiří sám měl od času vpádu tatarského v zámku malou „posádku“, skládající se ze čtyř mušketýrův a sedmi hajduků, kteří měli velitelem desátníka.

Z knihy uvádíme jen věci nejdůležitější (u výtahu).¹⁾

Nejprve uvedeno úřednictvo, čeleď a řemeslníci: Takovíto officírové, čeleď dvorská, řemeslníci mají být ustanoveni při

¹⁾ Podrobněji viz „Čas. Mat. Mor.“ 1898, I.—III.

zámku, bez kterých panství Vsetínské říditi se nemůže, jak níže následuje:

Pan buchalter, pan ouředník (vrchní), purgkrabí, důchodní písař, obroňný písař, listovní písař, hradský, t. j. polkorab. (?), klíčník, stará paní, zahradník, polesný, bednář, sládek, drábi na braní 2 (strážníci?), chmelář, koňář, tkadlec, šenkýři, kominář, kovář, vejvoda (viz str. 48.), drábi při 5 dvorech 5, šafáři při 5 dvorech 5, šafářek při 5 dvorech 5, dívek při všech 5 dvorech 5, hajných jest 16, bača s valachy, osob 5, býčar s 3 pacholky 4, sviňari při všech 5 dv. 5, fojtů zákupních 16.

Následuje popis městečka Vsetína (Horního a Dolního) a pak jednotlivých dědin panství Vsackého. Vybereme z každé obce několik jmen a některé důležitější věci.

Městečko Vsetín (Horní), gruntů 28, podsedků větších 16, podsedků menších 23, chaloupečníků 23 (z nich 2 chalupy pusté), chaloupek na pasekách, ven z obce vystavěných 12. Jména některých majetníků gruntů: Martin Kusý, ženatý, má syny dva, dcery čtyry. Společník jeho¹⁾ Václav Kusý, ženatý, má dceru 1, služebníka 1. Hofer: Martin Kamenec, v jejich domě, ženatý, bez dítek i čeledi. Ondra Kožešník, ženatý, má syny 2, dcery 2, služebného. 1. Hofferkyně: Kača Bařinka s dcerou jednou. Martin Nevrla, společník Jan, bratr jeho, Martin Sýkora, zeť Martina Nevrlý, mezi nimi. Hofer: Jan Ječmének, ženatý u nich, nemá nic. Jiná jména:

Jan Fojtík,	Mach Kubů,
Martin Prcín,	Martin Toničík,
Martin Galdík (Galda),	Martin Vršata,
Jiřík Kej dusík,	Mikula Štrbů,
Jan Bukovský,	Jakub Poláků,
Jan Mačudík (Mačuda),	Pavel Ščasný,
Václav Červenka,	Jan Babík,
Jura Kovář,	Mika Adámků,
Jan Mrlina,	Jura Beránek,
Kača Petříkova,	Jan Daňků atd.
Adam Tomanců,	

Ode jména Mačuda je Mačudík, Mačudíčka jako držitelé pozemků.

Z podsedkářů větších:

Jan Kovář,	Martin Sedláček,
Vaša Nosků,	Jan Kulíšků,

¹⁾ Některé grunty rozděleny na 2—3 rodiny, jež obývaly jediný dům, ale o jizbách zvláštních, od sebe oddělených, jak se to posud ve dvou domech (čís. 5.—8. a 10.) na Hor. městě pozoruje. Společníků jest i nyní na Vsetíně dosti.

Václ. Blablů,
Jan Surý,
Jura Mojžíšek,
Mika Bazala,

Jura Valášků,
Martin Švirák,
Jan Mikšů atd.

Z podsedníků menších:

Jan Hloušek,
Jan Kučera,
Jan Maňák,

Zuzana Beneška,
Jan Kříž,
Michal Kadlec,
Jura Kozlovský atd.

Z chalupníků: Jan Vančura, Jan Bazala, Jan Sladčík, Mikuláš Škrobica, Tomáš Švec, Mikula Dráb, Václav Čech, Tomáš Hradišský, Michal Zámečník a t. d.¹⁾

Městečko Dolní Vsetín: 28 podsedků. Jména: Matys Bogar, Václ. Černocký, Václ. Živocký, Jan Vaňků, Martin Zemánek, Jan Křižanovský, Jan Měchura, Lukáš Kovář, Václ. Kocourek, Jura Venclů, Anna Volčíčka, Jura Štramberský, Šimek Brodský a j.

Na Horním městě je řemeslníků: krejčířů 7, ševců 15, řezníků 16, tkalců 17, soukeníci 4, kožešníci 4, kováři 4, zámečníci 3, páleníci 2, prachník 1, dudák 1 (Martin Sýkora), kolář 1, sekerník 1, barvíř 1, rybný hajný 1, cymbalista 1.

Na pasekách žádný řemeslník.

Na Dolním městě: soukeníků 21, řezníci 3, kováři 3, kožešníci 2, ševci 2, kramáři 3, tkadlec 1, provazník 1.

Dobytka (mimo pernatý): koní 84, krav 400, ovcí 253, včel 233 klátů. Nejvíce včel měli Martin Nevrla 48, Jura Beránek 28, Ondra Plchů 24, Martin Saletník 28, Mika Adámek 18 a jiní po 18—20, nejméně po 5—6 brtích.

Hovězí. Gruntů 26, podsedků 22, chalupníků pod platem 17, chalup na obci 7, panský mlynář (Jan, ženatý). Jména: Mikula Fojtů, samotný, vzali mu Tataři ženu, má syny 2, z těch synů byli oba ženati. Janovi vzali Tataři ženu, a Mika má ženu, mají syna 1, pacholka 1, pohůnka 1 a kravařku 1. Při nich je matka sama za hospodyní. Hofer: Jan Zborný, vzali mu Tataři ženu. Má při sobě sestru a matku samotnou. Martin Janoušů, samotný, vzali mu Tataři ženu, nemá děti, pacholek 1, kravařka 1. — Vejvoda Jan Pivka, ženatý, má syna 1, ten syn Mika je ženat, má děti 2, pohůnka 1. Společník: Jan, jeho syn, ženatý, má děti 4 na chalupě Kořenkovéj. Nádenník: Jura Pšenčík, tam se zdržuje, vzali mu Tataři ženu, dětí nemá. Jura Pončík, Jura Krútil, Vaněk Ko-

¹⁾ Dle jmen některých snadno lze poznati původ příjmení (od řemesla, města, země a j.)!

cúrů, Jan Surovců a t. d. 10 střelců. Dobytku měl Mikula Fojtů mimo koně a krávy včel 52, ovec 20; Vaněk Kocůrů včel 18, koz 34, ovec 11; Jan Surovců 38 koz, 17 včel; Matěj Pončík 31 koz, 37 včel, jeho společník Jan Pončík 40 koz, 33 včel.

Helenkov (Halenkov).¹⁾ Samé podsedky, počtem 23. Jména: Fojt Jan Měřčík, starý, ženatý, syn byl ženat, Tataři ji vzali. Jan Špalek, Martin Šulák, Jurka Koňářík, Pavel Bača, Vaněk Surých, Vašek Bednářů, Vacula Kneblů, Šimek Syrovátka, panský mlynář, ženatý; 7 střelců.

Hozynkov. (Hrozénkov). Samé podsedky, počtem 40. Jména: Fojt Michal Orsák, ženatý, má synů 8, pacholka a dívku 1, hofer Jan Kazimír. Mikuláš Matoušů, Kača Zbránkova, vdova, Jura Zapalač, Michal Borák, Jura Leskovjan, Jan Kubáč, Martin Kristiník, Mynář Macek na mlýně, Bártek Valigura, Vojtěch Šipula, Jura Kolčák a t. d. 7 střelců. Fojt. Mich. Orsák 2 koně, 18 krav, 15 jalůvek, 2 telata, 130 koz, 4 včely, 4 svině. Kača Zbránkova: 40 koz, 8 krav, 8 jalůvek.

Hoštálková. Gruntů 10, podsedků 12, chalup na gruntech selských pod platem 7, chalup na obci bez pasek 5. Jména: Václav Fojt, Vašek Čablíků, Jura Šimčík, Mikula Soukup, Jan Šabršula, Jan Kordoš (kajdoš = gajdoš, tkadlec, kostelník, střelec); 2 střelci. — Fojt Václav 6 koní, 1 hříbě, 18 krav, 3 jalůvky, 5 telat, 152 koz, 15 ovec, 52 včel, 4 svině.

Jablunka. Gruntů 16, podsedků 8, chalup na obci 2. Fojt Martin Kovář (kovář a synové oba), Martin Kocourek, Vaněk Poláchů, Jan Mizera, Krištof Surý (punčochář) a j. 6 střelců. Fojt Martin 1 a půl koně, 6 krav, 3 jalůvky, 1 tele, 15 koz, 4 včely, 3 svině.

Jasenka. Samé podsedky: 14, menší podsedky, dobré pasečné 4, hoferi na obci chalupy mající 3. Fojt (jméno neudáno) ženatý, má dceru. Jura Adameců, Jura Matoščík, Mikula Novosad (mlynář, syn Mika, střelec), Jan Kaňáků (střelec), Jura Trusina, Jura Nováček, Mach Černota, Jan Ječmének, Kašpárek (střelec), hofer Martin Trusina (sklenář), 3 střelci.

Johanová. Gruntů 11, podsedků 4, chalupníci pod platem 2 (1 chalupa pustá). Jména: Jura Fojt, ženatý, má dcery 2, valacha 1, pohůnka 1; Mikuláš bratr je při něm, bude se ženit. Jura Slováček, samotný, má syny 2, dcery 2, pacholek: Mika Nováků, ženatý, má dítě 1, pacholek: Martin Slováček,

¹⁾ Založený před nedávnem teprv (1650—54). (Těž Hrozénkov.)

vdovec, Martin Jonášů, Martin Vrablců, Pavel Pavlíků (Pavlica), Martin Srala, Petr Válků, Jan Galetník, Václav Valchář. Do-
bytka: Koní 37, krav 136, ovec (bírek) 29, včel 180 úlů.

Ze včel Petr Válků 60, Jan Galetník 30, Václav Valchář
35 klátů (brtů).

Kateřinice. Gruntů 6, pods. 12, hoferských chalup na
obci 3. Fojt Václav, ženatý (střelec), Mika Pagáč, Pavel Žabčík,
Ondra Fojtů a t. d. 5 střelců.

Lhota. Gruntů 16, pods. 2, chalup pasečních 2, chalup
pasečních na obci 8. Vašek Švagerka, Škyvara, Škyvarka
vdova, Martin Štěpáník a t. d. Tkalci, neckáři, sekerníci,
9 střelců.

Liptál. Gruntů 23, podsedků větších 8, menších 21 (z nich
8 pustých), chalup hoferských na obci 8. Fojtství má vdova
Eстера, má 1 syna; Vašek Honza, Jura Zajdan, Jan Zbránek,
Vaněk Vaculík a t. d. Mnoho tkalců, 11 střelců.

Mikulášov. (Mikulůvka),¹⁾ Podsedků 14, chalupa 1. Fojt
Michal Martoš, Mikula Fojtů, Jura Kelárek, Jura Krutý, Pavel
Mynář (mlynář a střelec), Martin Šulák a j., 5 střelců. Fojt
má 2 koně, 1 hříbě, 8 krav, 5 jalovic, 2 telata, 10 včel, 3 svině.

Pržno. Gruntů 13, pods. 9, chalupy 2. Fojt Adam, Jura
Havlík, Martin Kvasnica, Matula Bobíků, Jan Bartoník, Jura
Hučík, Martin Stradějík (Straděj), Macek Vrzalů atd., 2 střelci.

Ratiboř. Gruntů 14, pods. 13, chalupy na obci 2. Jan
Fojt, ženatý, má syna, pacholky 4, dívky 2, řezník; Mikuš
Slovák, Martin Janata, Jan Paseka, Jan Mrlina, Baletka,
Havránek, Martin Dvořáček (kajdoš dobrý!) a t. d. Tkalci,
sekerníci, ševci (2), střelci 2. — Jan Fojt má 5 koní, 1 hříbě,
12 krav, 6 jalovic, 2 telata, 40 koz, 18 ovec, 10 včel, 5 svině.

Roketnice. Gruntů 11, pods. 8, hoferských chalup na obci
bez pasek 6. Fojt Václav Košutů, Pavel Vrablec, Bečička,
Ondra, Matěj Kolář, Štěpán Mačulků a j., 2 střelci. Fojt má
6 koní, 3 hříbata, 10 krav, 4 jalovice, 3 telata, 14 ovec, 3 včely,
4 svině.

Ruštka. (Rouštka). Gruntů 21 (4 pusté), pods. 12, pod-
sedky pod platy na Bystřičkách 11, chalupníci, kteří z pasek
plat dávají 2, chalup na obci bez živností (hofeři!) 9. Fojt
ženatý, má syny 4, dcery 2, pacholky 4, valachy 2, kravařku
1, 3 hofery (Jan Kajdoš je kajdoš = gajdoš), Martin Němec,

¹⁾ Od hr. Mikuláše Pasmana r. 1650. zal. nově. Ve 30 l. válce
byla úplně spustošena.

Jan Vaněčků, Adam Bujšů, Jan Záruba, Vašek Nedomastil, Sypták a j. Tkalcí, sekerníci (4), 5 střelců. Fojt má 4 koně, 2 hříbata, 10 krav, 2 jalovice, 40 koz, 25 ovec (bírek), 20 včel, 4 svině. Mnoho včelařů (po 4—30 klátech).

Seninka. Gruntů 10, pods. 5. Martin Fojtů na fojtství, ženatý, syna 1, dcery 2. Jura Cipina, Jan Trčala, Martin Bělíčků, Jan Polášků, Kuba Vlaštovica a t. d., 6 střelců.

Oustí (Ústí). Gruntů 6, pods. 9, chaloupka na obci 1. Jan Fojt na fojtství, žen., má 2 syny, dceru 1, pohůnky 2, dívku 1, hofer Jura Mereda, samotný. Jura Vašků, Mikuláš Jakubčíků, Jan Machálek, Václav Zavrtal a j., 3 střelci. Fojt má 4 koně, 8 krav, jalůvku 1, tele 1, koz 44, včely 3, svině 4, Martin Fučík 7 krav, 25 včel.

Zděchov. Podsedků 23 (2 pusté), menších 2, chaloupky pod platem 2, chaloupky hoferské na obci 2. Fojt Jan Kourek, Šimek Matoušů, Ondra Polách, Jura Blažků, Jura Šamánek, Jakub Bárků, Staněk Ficků a t. d.

Na celém panství je gruntů 211 (4 pusté), podsedků 326 (10 pustých), chalup 132 (3 pusté). Dobytka všech poddaných na panství: 809 koní, 174 hříbat, 92 volů, 147 býků, 3592 krav, 1697 jalovic, 787 telat, 5155 koz, 1565 kozlů, 1006 vepřů, 2366 včel. —

Měšťané Vsetínští nerobotují, nicméně když se jim návštěji dá z prosby, kamení vozit neb koně i fůry časem (czasem) kdekoli dáti, povinni jsou z věrnosti učiniti, odkudž užitku (auzitku) Pánu nejméně se pokládá 100 zl.

Hofeři z městečka jsou povinni s listy chodívat, kdekoli třeba, a od míle se jim toliko po 3 kr. platí. Tak užitek má Pán i odtud. Kdyby se mělo poštu draho platit, nejméně 40 zl.

Který fojt v sobotu aučet zmešká, dá pokuty 1 tolar, a tak nejméně odtud z nich přijde 60 zl.

Poddaní povinni jsou panský dobytek, jaký se jim dá, v létě pásti a v zimě chovati, odtud užitku se klade 65 zl.

Povinni jsou také vedle rozvržení a úrody dávat ořechy léskové, hříby, planky slivy, kapustné, slámy, len, semenec, lučný olej, odkud 130 zl.

Poddaní povinni bráti herinky, brynzu a jiné jakékoli věci, odkud 100 zl.

Saukeníci z útěšku ovec po 30 kr. vlnu berú a saukno laciněji Pánu jsou povinni dávatí než kupcům a handlovníkům, odkud užitku se čítá 80 zl.

Zámečníci, že mohou pálit si uhlí, platu nedávají, povinni jsou Pánu darmo malé roboty dělat, odkud nejméně 30 zl.

Kováři, poněvadž hory hrubě kazí, přílišným pálením uhlí, tak že hřebíky platové jim proti tomu nepostačují, tak jsou povinni hřebíky, kolik se jim koli dá, v roce za to darmo dělati, odtud už, co by se od toho díla mělo vydati, pokládá se 50 zl.

Kožušníci, ševci, povinni jsou vydělávat panské kůže laciněji než jiným. Kožichy také kožušníci a ševci obuv šíti laciněji než jiným. A tak tu auzitku Páni mají nejméně 40 zl.

Rezníci povinni jsou všelijaké dobytky na Pánu hledati, málo laciněji než jiným sekati, odkud a t. d. 45 zl.

Itt. povinni jsou od Pánů draže dobytek bráti!!

I hrnčířů, krajčích, provazníků vedle řemesla jednoho každého z nich auzitku nejméně 12 zl.

Summa za povinnosti 752 zl.

Summa summarum platů, jak stálých tak běžných, z užitku dvorů a jiných požitků (mimo industrii, kteráž by se způsobiti mohla) panství toto Vsetínské ročně vynésti musí: 36 908 zl. 17 kr. (Viz str. 4.)

XII. Poddanství a robota.

(Transakt z roku 1700. Vsetín roboty prázdén. Obce panství Vsackého. Patent z r. 1775. Popis panství r. 1776. Vzpoura Hroznkova.)

Za starých dob slovanských byla úplná rovnoprávnost veškeré společnosti slov. před zákonem. Nebylo původně ani stavu nějakého význačného, který by si byl osoboval přednost nějakou při soudech a v právech vůbec. Všichni členové dědiny nějaké, kmene nějakého, byli stejně rovnoprávní. Šlechty nebylo žádné.

Až ve 13. věku za posledních Přemyslovců byla i u nás na Moravě a v Čechách učiněna v ohledu právním změna po příkladu německém. Někdejší vojvodové plemenní a náčelníci krajů čili žup, majitelé velikých v župě pozemků, začali se označovati jmény pánů, zemanův a rytířů. Šlechta tedy nastala. Poslední pak králové z rodu Přemyslova, osazující naše země přistěhovalci německými a dávající jim všelijaké svobody na újmu domácího obyvatelstva českého, první byli příčinou, že lid venkovský pomalu upadal v odvislost šlechty, klášterův a nově vznikajících měst královských a měst svobodných.

Obyvatelstvu venkovskému přitíženo, když Karel IV. zrušil úplně starou ústavu župní, podřídív je dotyčným vrchnostem duchovním a světským. Ku konci 15. a zač. 16. století za Vladislava II. a Ludvíka II. byla poddanost rolnictva úplně už provedena. Od těch dob až do r. 1848. byl rolník poddán ve všem pánovi svému; pánovi náležel tělem i duší svou musil mu obdělávati pole jeho určitý čas v témdni, musil vykonávati práci ruční i tažní, jak bylo třeba. Když pánovi opatřil polnosti, bylo lze teprve rolníkovi pomýšleti na obdělání polností svých, kterých byl však více méně toliko nájemníkem nebo uživatelem.

Avšak sedlák nebyl jenom robotníkem, ale byl i nevolníkem. Bez pánovy vůle nesměl pozemek a vesnici svou opustiti, nesměl řemesel a obchodu se chápati, jediný pluh byl mu údělem životním. Arci že zmírnila a v řád jakýsi uvedla robotu cís. Marie Terezie robotním patentem svým (1775) a nezapomenutelný císař Josef II. zrušil nevolnictví (1781), tak že poddaní mohli se oddávati řemeslům a synky své dávati na studie; ovšem že nařídil císař tento vrchnostem přijímati zkoušené toliko právníky (justiciary, kteří měli spravedlivě vykonávati soudy na panstvích; ale nicméně neblahý stav roboty a poníženosti lidu rolnického potrval přece až do roku 1848.

V minulých oněch dobách záleželo ovšem na vrchnosti, jak se lid měl. Dobrá, lidumilná vrchnost přála také poddaným, zacházejíc s nimi po lidsku; necitelná a hrdá však vrchnost pokládala poddané své za nižší tvory sebe, za věc, s níž možno volně naložiti. Tu sténal a úpěl lid pod břemenem těžkým, zoufaje si častokráte a jsa doháněn mnohdy i ku vzpouře proti trýznitelům svým. Někdy záleželo toliko na vrchním (hejtmanovi), jakým byl člověkem, lidským-li či ukrutným. Žalář a muka očekávaly neposlušného, vzdorného poddaného.

Na Vsetíně nemáme ovšem ničeho zaznamenáno, kterak majitelé panství zacházeli s poddanými svými (arci pronásledování stranu náboženství ve 30tileté válce a po ní spadají do oboru politického a náboženského), a proto rádi přiznáváme, že poddaní Vsetínští měli aspoň snesitelné časy pod vrchnostmi svými, ačkoli jedna pověst posud se udržuje na Vsetíně, že „už bude s pány zle, budou prý utíkat ke křivému buku¹⁾ na Cáb údolím Jasenickým a poslední kočár zůstane prý trčet v Bečvě (tolik jich bude)!“ — Pověst tato nepovstala ovšem ze přílišné náklonnosti ku vrchnosti, nebo aspoň ku vrchnímu a jeho podřízeným úředníkům; na kterou však vrchnost nebo na kterého vrchního se má vztahovati, neumíme pověděti. Že sobě poddaní Vsetínští stěžovali do hraběte Mikuláše Illésháze 19. prosince 1699. viděti z narovnání, které týž majitel r. 1700. z nařízení zemského soudu moravského musil provésti. Zajisté, že se dopouštěl tvrdostí, jež pohnuly purkmistry, fojty a všecky dědiny panství Vsetínského: Johanovou, Hrozénkov, Halenkov, Zděchov, Ustí, Dolní Lhotu, Ratiboř, Roketnici, Kateři-

¹⁾ Buk onen už podlehl sekeře; lidé si však podnes ukazují místo, kde stával.

nice, Pržno, Mikulůvku, Jablunku, Rauštku a Jasenku“ pro-
žalovati pána.

Narovnání řečené provedli hrabě Gabriel František Ho-
recký z Horky, pán na hradě Limburku a Koryčanech,
soudce zemský a královský hejtmán kraje Hradištského, dále
Rudolf hrabě Magny, pán na Malém Ořechově, soudce zem-
ský, jako kommissaři, ustanovení (25. června 1700) zemským
soudem, a pak právní přítel poddaných Vsetína Jiří Maxm.
Sabatin ze Saborny, práv doktor a přísední advokát
v Brně — se strany jedné; Mikuláš Illésházy, hr. z Illés-
házy, dědičný pán na hradě Trenčíně, Brumově a Vsetíně,
Trenčanské a Liptovské stolice dědičný hlavní išpán, císařský
rada a J. M. královské krále římského a uherského Josefa I.
komorník — se strany druhé (hraběcí adv. Kristian Buntsch.)

Narovnání čili transakt tento podáváme celý, abychom
poznali, jaké závazky a povinnosti měli poddaní Vsetínští ku
vrchnosti své. Přidáváme na konec i urbář, kterýž určoval
platy a dávky jednotlivých obcí ku panství Vsetínskému.
Transakt zachovával se s malými většími proměnami (zvl. r.
1775.) až po r. 1848.

Zníť pak smlouva tato následovně:

1. Strany robot takto věc narovnána jest: Sedláci, podsedníci
a hofěři, vše a všelijaké roboty, které jim od vrchnosti budou uloženy,
poslušně vykonávati povinni jsou a budou; totiž sedláci tři dni, pod-
sedníci dva dni, jak obyčej v markrabství Moravském jest, totiž, buďto
potahy nebo pěši. Hofěři pak jeden den do téhodne pěší robotovati
mají. Mimo ty všechny jmenované roboty ještě také povinni jsou sedláci
každý jednu sáhu, pods. každý půl sáhy dříví každoročně k palivu zim-
ního času přivéztí, a dále v ničem se potahovati nebudou a nemají,
s tím prohlášením, že kdykoli poddaní Vsetínští kdekoli v cestách v pan-
ských věcech budou, to vše má se jim na robotách sraziti.

2. Každý, kdokoli věk na pasekách panských s dovolením vrchnosti
Vsetínské seti bude, ten u vrchnosti Vsetínské neb u officíra ročně se
ohlásiti a vrchnosti od každé měřice po 15 kr., officírovi po 1 kr. za
cedulku na každou měřici dáti má.

3. Co se dříví všelikého dotýče, které mají poddaní dědin Vsetín-
ských k potřebě domácí a k palivu, však ne na prodej a k vyvá-
žení z panství, co se teď pod uvarováním jistě pokuty zapovídá — uvo-
lila se milostivá vrchnost Vsetínská nyní i na budoucí věčné časy takové
dříví darmo dávatí, však strany většího a k stavení hodného dříví
budou povinni podd. Vs. buď u vrchnosti neb u představeného officíra
se nejdříve ohlásiti a o dovolení žádati.

4. Vrchnost Vsetínská milostivě povoluje, aby poddaní po ohlášení
se, k svému stavení a potřebě své darmo v panských horách šindel sobě
dělali; pokudž by pak některý soused šindela sám sobě dělati neuměl,
druhého má prositi a šindel ku své potřebě dělati dáti může.

5. Stranu Javorníků, jichž užívají poddaní za role, louky a pastvu,
zůstává při umluveném platu. Kdyby však milostivá vrchnost svých

Javorníků užívati poddaným nedovolila, anebo podd. těch umluvených platů zapravovati nechtěli, mají se platy zdvihnouti a Jav. k užítku vrchnosti zůstaviti.

6. Husy ze 204 kusů sníženy ročně na polovici totiž na 102; co do slepic a vajec zůstává při starobylém obyčeji, totiž slepic 877 a vajec 5688 kusů. To vše in natura a ne na penězích odváděti se má.

7. Ze včel má se ročně na celém panství z každé brtě tři kr. do důchodu panského odváděti.

8. Poddaným Vsetínským nemá se budoucně sůl po dědinách rozdávat, nýbrž jedenkaždý k své potřebě v zámku a nikde jinde od vrchnosti sůl bráti.

9. Stranu brání sýra od vrchnosti na dědiny při tom zanecháno jest: kravský sýr libra po 3 kr. a bryzna po 6 kr., co však v mírnosti se vystavovati má.

10. Herinky (slanečky) se budoucně poddaným rozdávatí nemají než kdo herinky jísti chce, má je na zámku Vsetínském a nikde jinde kupovati.

11. Plat kmínový takto urovnán jest: Každý sedlák do roka dva mázy, pods. 1 m. a hofer půl mázu dávatí povinen jest. Hříby pak a ořechy, urodí-li se, podle mírnosti se dávatí mají. Od dávání pak sena vrchnosti podd. se osvobozují.

12. Plat na bílení plátna se zdvihá; poddaní Vsetínští povinni jsou plátno bíliti, jak prve bývalo.

13. Plat na posly se zdvihá; však povinen jest každý poddaný čtyři míle bez úplatku všelijakého v robotě jíti, pokudž by pak dále než na 4 míle poslán byl, má se jemu robota „pasírovati,“ a od jedné každé míle z důchodu vrchnostenského jeden český groš (asi 12 kr. r. č.) na cestu dáti.

14. Co do másla, má míti vrchnost v kupu přednost, však v té ceně, v jaké podd. jinému prodávají. Pakliby vrchnost máslo v těch penězích, jak jiní lidé poddaným Vs. platí, máslo vzíti nechtěla, svoboda bude lidem Vs. máslo prodati, komu by se jim líbilo. Dále zachováno buď, že každý hofer z každé kravy vrchnosti 1 máz, z jalovice pak $\frac{1}{2}$ m. ročně dávatí povinen bude.

15. Strany vystavování kořalky na dědiny takto věc narovnána. Poněvadž předešle všem dědinám Vs. 24 věder na rok kořalky, kromě obecního šenku se vytahovalo, nyní na budoucí časy jen 16 věder se dávatí má. (Kam jsme s kořalkou nyní dospěli!!)

16. Plat z valašského dobytka (ovec) urovnán v ten rozum, aby buďto desátý kus in natura, však tak, jak dobytek přijde aneb za takový 10. kus jeden zl. římský a 30 kr., však dle libosti vrchn., se dával. Co pak více na prodej dobytka poddaným Vs. zůstává, takový dobytek koupiti vrchn. předešlá má, v té ceně, co by jiný dal. Pakli by vrchn. v té ceně, co by jiný dal, val. dobytka koupiti nechtěla, svoboda jest podd. Vs. svůj dob. prodati, komu libo. Daň pak se má každoročně dvě neděle po sv. Janě vybíratí.

17. Stížnost o vychování nebo picování dobytka panského u poddaných Vs. takto je narovnána: že podd. Vs. žádného pan. dobytka na zimu bráti, jej chovati neb picovati povinni nebudou; na léto však v mírnosti v jedné každé dědině panský hovězí dobytek na pastvu se dávatí bude.

18. Plat strany bírek (ovec) z pouhé vrchn. milosti poddaným Vs. se upouští. (Roku 1660. dle smlouvy, dne 24. dubna s hr. Jiřím III. uzav-

řené, bylo městečku Vs. a dědinám dávati vrchnosti z patnácti bírek jednu nebo z každé bírky 6 kr. Smlouva tato proto uzavřena, ani poddaní dobytek v. (roz ovce obyč.) prodávali a bírky kupovali, což vedlo ke zkrácení důchodů panských na dani z val. dobytka [viz 16.]¹⁾

19. Co se přediva týče, jedenkaždý sedlák 10 loket, podsedník 6 a chalubník 4 l. dobře vyváženého přediva u přítomnosti fojta jedné každé dědiny bráti, přísti a přízi zase podle váhy odváděti má.

20. Vosk bude míti vrchnost předeek kupovati, však v těch penězích, jak se jiným lidem prodává.

21. Podsedníci budou povinni každý vrchnosti do roku 500 kusů šindela z roboty udělati.

22. Každý zákupný fojt povinen bude každoročně vrchnosti Vs. dva jeřábky (pták podobný koroptvi, jen že větší, tetrao bonasia) dávati a dvě bečky vína přivážeti; však na každou fůru má se jim se sýpek panských jedna měř. ovsa dávati.

23. Každý kovář na panství Vs. z uhliska svého jest povinen 1000 hřebíků šindelových a 3 kopy latových dávati, naproti tomu svobodu má dříví na uhlí z hor panských s dovolením vrchnosti sobě bráti.

24. Mlynáři, kteří mají pily, při prvnějším platu zůstávají, avšak dle proporcí platu každoročně se jim jistý díl kládí od vrchnosti vykáže, aby oni i vrchnost Vs. obstáli mohli; pokudž by pak ale hory tak zkaženy byly, že by málo dříví v horách bylo na kládí, anebo ty mlýny buďto zašly nebo zkaženy byly, tedy slibuje mil. vrchn. Vs. na platech uleviti, nebo takové platy dokonce staviti.

25. Každý hajný jest povinen jednoho vlka, 1 lišku, 2 kuny 8 zajíců, 6 jeřábků, 30 kvícal, 10 koroptví, 100 drobných ptáků vrchnosti dávati, však nebude povinen fůr vykonávati.

26. Ačkoli prvé všichni poddaní 683 měřice ovsa dávali, tož jejich vrchnost z milosti jim jedno sto třicet m. odpouští, a tak 553 m. platu ovesného zůstává.

27. Podobným způsobem z těch stálých platů, které až posud poddaní Vs. odváděli, se jim od vrchnosti, t. j. z platu svatojiřského, sv. janského, sv. václavského a vánočního, společně ze všech 100 zl. sráží.

28. Strany urbáře, který až posud byl a stával, jsou se poddaní uvolili, že až do skončení tohoto běžícího roku (1700) roboty, platy a jiné všechny povinnosti, které v tom urbarium stojí, náležitě vykonávají chtějí, od zač. pak příštího roku (1701) dle nynějšího narovnání na budoucí věčné časy se pokračovati a zachovávatí má.

Naproti tomu — tak končí smlouva — aby poddaní Vs. věděli, že milostivého pána Jeho Milost p. Mikuláše hr. z Illésházy mají, z jeho pouhé štědroty a milosti všechny rešty, které až do skončení arendy (nájmu) jsou vznikly a až posud zůstávají, ty jim nadepsený již mil. p hr. z Ill. daruje, jsouce té celé naděje, že poddaní Vs. to uznání a budoucí poddanost, poslušnost a vernost zachovati věděti budou. — Na zámku Vsetíně dne sv. Václava mučedlníka Páně, letha od nar. Syna Božího Vykup. našeho Ježíše Krista Tisícího sedmistého, Hr. Frant. Horecký z Horky m. p., Rudolf Magny m. p., hr. Mikul. z Ill. m. p., Jiří Sabatin m. p.

¹⁾ Bírky byly ovce s koží kostrbatou, ale vlnu měly jemnější a tudíž dražší nežli obyč. ovce.

Transakt má 31 bodův. Opis jeho byl r. 1775. (2. pros.) v Brně vidimován (apud regias tabulas) a vložen do desk zem. Jeden exemplář dostali poddaní do rukou.

Celkem lze se domýšleti, že poddaní na panství Vs. po transaktu z r. 1700. měli obstojné živobyті. Nedorozumění a přičkám nebylo lze ovšem nikdy se vyhnouti. Mnohem hůře bylo v jiných krajích na Moravě a v Čechách, kde krutost vrchností a zvl. jejich úředníků doháněla lid často k bouřím, jež vojenskou mocí bývaly potlačovány, a ubohý lid ještě více ujařmován. Pokoušeli se sice cí. Leopold I. (1689) a Karel VI. (1738) patenty zmírniti neblahý osud lidu podd., avšak bez jakéhokoli účinku. Vrchnosti dělaly, co chtěly, v případě zlém ze všeho se vykličkovaly. Až konečně cí. Marie Terezie poněkud pomohla. Vyдалa 13. srpna 1775 robotní patent, jímž nejobtížnější povinnost poddanská, t. robotu ruční a tažní skoro na polovici byla snížena. Robotování upraveno dle míry daně z r. 1773. Kdo platil na př. daně 57 kr. až 2 zl. 51 kr., roboťoval v témdni 1 den 1 osobou, a tak to šlo postupně. Kdo platil více než 9 zl. 30 kr., roboťoval v témdni 3 dni 1 osobou. Robotu tažní počínala se u poplatníků, kteří platili více než 11 zl. daně. Pěší robotu trvala od sv. Jana do sv. Václava. Podruhovi bylo konati ročně 26 dní ruční práce na panském.

Dle tohoto robotního patentu byly poměry poddanské i na Vsacku upraveny, ale musil býti brán zřetel i na dřívější smlouvy, zvláště na transakt, jehož se poddaní Vs. dovolávali tam, kde jim skýtal větších výhod.

* * *

Vsetin roboty prazden. Městečko (Horní) Vs. bylo listem ze dne 1 ledna 1613 od Al. z Valdštýna a jeho manž. Lukrecie vydaným, osvobozeno na věčné časy od všech robot. Jelikož při vpádu rebelův uherských r. 1708. všechny listiny obecní shořely, vydal Josef hr. Illésházy v Prešpurku 18. října r. 1732. listinu novou, potvrzující všechny bývalé svobody a udílející i některé nové, jejíž podstatný obsah tuto uvádíme.

Měli „poddaní městečka Vs.“ právo: 1. Dříví ku palivu, ku stavbě, opravě svých příbytkův, i klady pro svou potřebu vlastní v horách Jasenicích a Semetině vždy svobodně a beze všeho úplatku vyvážeti a brávati, toliko bylo se jim ohlásiti u hejtmanského nebo polesenského úřadu, tak aby mnohý bez potřeby nekazil hor. 2. Dříví na šindel ku stavení potřebné svobodně bráti se dovoluje, nicméně kdo by šindel v horách panských k prodeji dělali chtěl, ten z každého tisíce 30 kr. do důchodu pan. platiti bude. 3. Dělní

pasek nebo kopanic na obecních chrastech obzvl. chudobným lidem, kteří nemají žádné role, klčovatí a dělati se povoluje. Kdo by pak na panské hofe paseky zdělali a jich pod stálý plat ujeti chtěl, ten při úřadě poles. ohlásiti se a z jedné každé měrice vsetého obilí do důchodů našich každoročně po 15 kr. platiti a odváděti má. 4. Poněvadž obecní pastvíska, t. horní „Ohradu“ nad Svárovem a dolní past. pod „Topolím“ ležící, rozvodněná Bečva pískem a kamenem zaplavuje, tak že nemajíce svých dobytků kam vyhnati a opasati, dovolujeme jim proto na dolní pastv. nad stavem Jabluneckým nebo pod tak jmen „Ostrú horú“ ležící dobytek svobodně vyháněti a pásiti. 5. Od starodávna dovoleno, aby v postní dni, t. j. v pátek a sobotu, nebo též v suché dni v řece Bečvě, a to sice počnouce od toho místa, kde Jasenice do Bečvy vpadá až po stav Jablunecký ryby sobě svobodně lovili; pročez při té svobodě nyní i budoucně beze vší překážky mimo pstruhy, které pro naši dvorskou tabuli sobě rezervujeme, zachováni býti mají. 6. Město Vs. všech a všelj. robot vrchnost osvobozeno, pročez oni Vsetínští od nás ani potomků neb erbů našich a držitelů pan. Vs. dokonce na žádné takové roboty nuceni býti nemají, toliko na medvědy a vlky a to sice jenom na jeden den do hor Jas. a Semetína (jako od starodávna [t. j. od Valdštiny]) na hon jiti povinni jsou. Nicméně 7. víno panské, když se odkudžkoli přiveze, do sklepů vpouštěti a zase na šenky vytahovati povinni jsou a budou; když pak za 8. z požehnutí božího bukva v horách pan. v Jasenících nebo v Sem., nebo kdekoli jinde obrodila, tedy oni Hornom. Vs. dobytek svůj černý (jako i předešle) hnáti a jej svobodně bez všel. úplatku neb osypu pásiti dovoleno mají. 9. Opravování stavů, mostův a cúdní mlýnských Vs. příkop; tu předně most (přes Bečvu) oni Hornom. s napomáháním Dolnom., však toliko spěššími robotami, sami v čas potřeby opravovati, příkopy pak cúdití dědinským a robotním lidem toliko nápomocní býti mají. Jsouce za 10. sirotkové Vs. od brání do služeb do dvorů vrchn. od starodávna osvobozeni, tož při tom se nyní i budoucně zanechávají; toliko jich úřad Vs. podle obyčeje každoročně výkaz na kancelář hejtm. představití a z peněz jejich počet pořádný učiniti povinen bude. (Viz „Čas. přátel star. č.“ 1894, 45 n.)

Městečko Vs., Horní¹⁾ i Dolní, bylo dle urbáře povinno pánům držitelům panství Vs., „nynějším i budoucím, buď že by se zvětšovalo nebo zmenšovalo, stále a neproměnitelně, nyní i na časy budoucí, platu stálého dávatí“ 400 zl. mor., a sice o Vánocích, hromnicích, o sv. Jiří, sv. Janě a sv. Václavě po 80 zl. Kromě toho platilo 65 usedlých na Hor. m. z pasek svých 40 zl. 15 gr., což činilo vše dohromady 440 zl. 15 gr., nebo 466 zl. 40 kr. Avšak ten „stálý plat“ přece se zvýšil později na 513 zl. 54 kr. a odváděl se až do r. 1732.

Ale téhož roku vymohli Dolnoměstští na Jos. III. uznání a provádění listiny ze dne 18. června 1652, kterou hr. Jiří Dol. město od Horního oddělil s tím závazkem, že Dol. město z každého vystavěného domu, nebo který by se budoucně vy-

¹⁾ V době transaktu bylo na Hor. městě: 70 hospodářů na gruntech, 54 na podsedkách a 36 na chalupách, celkem 160.

stavěl, odváděti má ročně v naznačených lhůtách 2 zl. mor. nebo 2 zl. 20 kr. rýn. Roku tedy 1732. počalo toliko H. město odváděti v ročních oněch lhůtách 412 zl. 45 kr. r., čítajíc každou lhůtu po 82 zl. 33 kr. O sv. Václavě odvedlo Hor. m. 30 zl. 3 kr. do důchodu Vs. a 52 zl. 30 kr. (dle každoročního odhadu) odvedlo do Liptála. Daň z pasek stoupala nebo klesala dle výnosu dotyčné paseky.

Poznámka. Kdy a proč začalo Horní m. odváděti roční poplatek do Liptála (jakož se stalo r. 1732.) marně po tom pro nedostatek zpráv pátráme. Každým způsobem dalo se tak ode dávna. Hned k r. 1666. čteme (str. 45.), že Liptál byl prodán hr. Jiřímu u Oppersdorfovi, ale tento pán už v červenci 1668 prodal opět Liptál i s činžemi na Vsetíně Melchiorovi svob. p. z Ledenic. Poplatek tento se tedy už před r. 1732 odváděl. Domníváme se, že hr. Jiří III., který (jak víme) tonul v ustavičné tísní finanční (a proto také L. prodal), vešel hned při prodeji v jakýsi závazek, který uvalil na Hor. město a pak dlouhé potrval časy přes to, že syn Jiřího hr. Mikuláš, jsa lepším hospodářem, statek Hovězí a Dolní Vsetín spojil opět se svým panstvím (str. 50.). Jaký to byl závazek, z čeho posel a pokud potrval, nemůžeme na jisto usouditi. Avšak v popisu panství r. 1776. Beyer nezmiňuje se už o tomto poplatku, ačkoli jiné dávky Hor. města specialisuje. (Viz Čas. Mat. Mor. 1900, 281.)

* * *

Obce panství Vs. platily na základě transaktu dle počtu usedlých gruntovníků, podsedníků nebo chalupníkův, a to z polí, luk, pasek, mlýnův a j.

Johánová platila mimo zák. fojta z 10 gruntů, 4 pods. a 3 chalup ročně 64 zl. 20 grošů, nebo 75 zl. 15 kr. $\frac{4}{8}$ denáru, 365 vajec, 51 $\frac{1}{2}$ měř. ovsa, 16 husí, 58 slepic. Fojt platil o lhůtě sv. jirské a sv. václ. po 1 zl. 16 gr. $\frac{1}{2}$ d., o sv. Janě a o Ván. po 1 zl. 8 gr. 4 d., pak dvě kopy vajec, 2 m. ovsa, 5 sl., 2 husy a 2 jeřábky; sedlák (dle velikosti pozemků) o sv. Jiří, sv. Janě a o Ván. po 1 zl. 6 gr. 1 d., o sv. Václavu 26 gr. 5 d., 20 vajec, 4 $\frac{1}{2}$ m. ovsa, 1 husu, 4 slep.; podsedník též dle velikosti poz. na př. každou lhůtu po 10—26 gr., pak 10 vajec, 1 $\frac{1}{2}$ —2 m. ovsa, 1 husu a 3 sl.; chalupník o sv. Jiří a o Václavě po 12 gr. 2 d., 5 vaj., $\frac{1}{3}$ m. ovsa, a o Ván. 1 slepici. — Při následujících obcích podáváme toliko úhrnné dávky, podotýkajíc, že platy řídily se pro jednotlivce dle velikosti pozemkův jeho a že fojt kromě platu naň vypadajícího odváděl ročně dva jeřábky; roboty neměl.

V Hovězí¹⁾ bylo mimo fojta 26 sedl. 31 pods. a 36 chal., dohr. 93 usedlých a platili úhrnem 313 zl. 16 gr., 1022 vajec, 123 $\frac{3}{4}$ m. ovsa, 41 $\frac{1}{2}$ husí, 165 slepic. V Ústí m. fojta 6 sedl. a 9 podst., plat: 41 zl. 21 gr. 5 d., nebo 48 zl. 23 $\frac{3}{8}$ kr., 294 vajec, 31 $\frac{3}{4}$ m. ovsa, 30 husí a 35 sl. Ratiboř měla mimo fojta 13 gr. 13 pod a plat 100 zl. 8 gr. 3 d. nebo 116 zl. 59 kr. 1 $\frac{4}{8}$ d., 591 vajec, 76 $\frac{1}{4}$ m. ovsa, 93 $\frac{1}{2}$ sl., 21 husí. Městečko Pržno m. fojta 12 gr., 9 pods., platu: 89 zl. 18 gr., 2 d., nebo 104 zl. 24 kr., 468 vaj., 65 $\frac{1}{2}$ m. ov., 18 h., 95 sl. — Jaseňka m. f. 16 pods.,

¹⁾ V době transaktu r. 1700. nenáležely tyto obce Vs. panství. Jelikož jsou v Urbáři též poznačeny, proto je tuto uvádíme.

pl.: 59 zl. 25 gr. 5 d. n. 69 zl. 49 kr. $3\frac{6}{8}$ d., 292 v., $30\frac{1}{2}$ m. o., $7\frac{1}{2}$ h., 33 sl. Seninka m. f. 9 gr. 6 p., pl.: 55 zl. 11 gr. 1 d., 392 v., $33\frac{1}{2}$ m. o., $12\frac{1}{2}$ h., 39 slepic.

Hrozénkov 39 gr., platil poměrně málo, toliko 20 zl. 13 gr. 6 d., n. 23 zl. 45 kr. Fojt Jan Zbranek o sv. Jiří a Václavu 11 gr., o sv. Janě a o Ván. 3 gr., 2 slep., 1 h., 30 v., 1 m. o. a 2 jeř. Největší daň měl Michal Orsák, o sv. Jiří a o Václavě 10 gr. $3\frac{1}{2}$ d., o sv. Janě a o Ván. $1\frac{1}{2}$ gr., 6 v., $\frac{1}{2}$ h., $\frac{1}{2}$ m. o., 1 sl. Halenkov, toliko 23 usedlí, kteří byli robotami vázání ke dvoru tamějšímu „Helenkovu“; platy odváděli do Hovězí: 53 zl. 22 gr. 1 d., 138 v., 13 m. o., 4 h., 21 slepic. K halenk. dvoru byli mimo to vázání rob. z Hroz., Zděchova, z Hovězí 6 usedlých na Bečvě (blízko už Halenk.), Johanová a Ústí. Ve dvoře se chovali koně, valašský dobytek (ovce) a krávy. Zděchov m. f. 22 pods. a 2 chal. (polovice pods.), pl.: 68 zl. 7 gr. 4 d., n. 79 zl. 37 kr., 366 v., $29\frac{6}{8}$ m. o., 12 h., 60 sl.

Liptál¹⁾ m. f. 22 gr., 28 pods., plat: 170 zl. 26 gr., 1 d., 899 v., 174 m. o., $30\frac{1}{2}$ h., 137 sl. Lhota m. f. 15 gr., 2 p., 5 ch., pl.: 97 zl. 8 gr. $1\frac{1}{2}$ d., n. 107 zl. 44 kr. $1\frac{4}{8}$ d., 444 v., 87 m. o., 17 h. 53 sl. Roketnice m. f. 10 gr. 8 pods., pl.: 70 zl. 18 gr. 5 d., n. 82 zl. 6 kr. $1\frac{2}{8}$ d., 425 v., $54\frac{1}{2}$ m. o., $14\frac{3}{4}$ h., 35 sl. Hošťálková¹⁾ m. f. 9 gr., 10 pods., 8 chal.; 105 zl. 13 gr. 3 d., 495 v., $64\frac{1}{2}$ m. o., $16\frac{1}{2}$ h., $82\frac{1}{2}$ slepic. Kateřinice m. f. 3 gr., 12 pods., 4 ch.; 69 zl. 17 gr. 3 d. n. 90 zl. 22 kr. 1 d., 407 v., 60 m. o., 12 h., 84 sl. Mikulášov (Mikulávka), fojt ode všeho osvoboz., 14 pods.; 18 zl. 9 gr., n. 22 zl. 35 kr. $1\frac{4}{8}$ d., $7\frac{1}{2}$ m. o., 222 v., 7 h., 15 sl. Jablunka m. f. 13. gr., 8 pods.; 94 zl. 16 gr. 4 d., n. 109 zl. 23 kr., 582 v., 70 m. o., 120 sl., 20 h. Rouštkam. f. 21 gr., 10 p., na Bystřičce 7 pods. a 5 chal., společně 250 zl. 16 gr. 5 d., n. 288 zl. 54 kr. 2 d., 888 v., $113\frac{1}{2}$ m. o., 33 h., 148 slepic.

* * *

Patent z r. 1775. byl prvním krokem k úplnému zrušení poddanství; platil při malých změnách až do r. 1848. a byl také položen za základ při vyvazování nebo vykupování robot v letech padesátých věku XIX.

Poddaní měli na vůli, aby se prohlásili do 16. října t. r., chtěli-li budoucně, totiž od 1. list. t. r. vykonávati robotu do-savadní, nebo chtěli-li se podrobiti robotě patentem nově vyměřené.¹⁾

Později byla stanovena nová roční lhůta, ve které poddaný mohl vykonati novou volbu. Přesvědčil-li se totiž poddaný po roční zkušenosti, že měl voliti jinak, bylo mu dovoleno znova se rozhodnouti. Bylať r. 1776. vyslána do celé země kommisie, která od panství k panství měla vyšetřovati a zapisovati, jakou si který poddaný zvolil robotu, starou-li či novou. Zvolená robotu zapisována do zvláštního rejstříku a rejstříky ty ze všech panství uschovány u zemské vlády v Brně a staly se základem robotní výměry až do r. 1848.

¹⁾ Viz obšírněji Karel Adámek: Časové otázky, 1888. JUDr. Karel Kadlec: O poddanství a robotě atd. 1899.

Ulehčením dalším pro poddané bylo dále i to, že se novým patentem ze dne 1. března 1777. mohli z robot i vykupovati. Výkupné stanoveno: 1. podruh vykoupiti mohl svou 13denní robotu roční platem 1 zl. 30 kr. ročně; 2. domkař robotu 26denní platem 3 zl.; 3. poddaný, zavázaný k potažní robotě, musil platiti ročně z domku 6 zl. a z každé měřice pozemků 21 kr.

Vykupování toto bylo na mnoha panstvích prováděno. Pro Moravu zřízena k účelu tomu dvor. dekretem 18. srpna r. 1778. zvláštní a b o l i č n í (výkupní) k o m m i s s e, jež se skládala ze zem. hejtmána Blümegena, z nejv. zem. sudí a dvou ještě úředníků.

Na panství Vsackém dalo se také hojně upravování roboty dle patentů z r. 1775. i vykupování dle pat. z r. 1777.

Zakupování usedlostí dalo se tu (jak víme) již za hrab. Josefa v letech 30. a 40.; jisté povinnosti robotní však při nich vždy zůstávaly. S takovými poddanými měla vrchnost zvláště potíží. Nechtěli mnozí vůbec robotovati. Takovým bylo tedy dáno na vůli, aby buď kupní listy vrchnosti vrátili nebo je podrželi a robotovali.

Panství ovšem novým pořádkem utrpělo značnou ztrátu na robotě. Ztratiloť novým patentem (1775) 29.484 dvouspřežných tažných dní robotních po 80 kr., činí 9.828 zl. — kr.,

na jiných důchodech 8.215 „ 42 „

roční ztráty úhrnem 18.043 zl. 42 kr.,

a pak 9101 pěší robotu po 10 kr. činí 1516 zl. 40 kr. Nová robota obnášela jen 7527 tažných, 32.084 pěších dní robotních.

Panství dohodlo se zejména o robotu s Bystřičkou, Mikulůvkou a j. Smlouvy takové, i s jednotlivci, byly posuzovány krajským úřadem v Hradišti a potvrzovány guberniem. Krajský úřad za účelem pro poddané velmi prospěšným vydal 20. list. r. 1776. zvláštní nařízení, aby smlouvy robotní byly zcela svobodny mezi vrchností a poddanými, bez nátlaku, bez násilí od úředníků panských. Smlouvy mají se od některých sousedův jako svědků podepsati a ku potvrzení guberniu předložiti!

Příklad odporu uvádíme: Hofeři a chalupníci v Roketnici a Lhotě zdráhali se daň z másla (jak dle transaktu z r. 1700. byli povinni) odváděti, byli však krajským úřadem k tomu donuceni.

Hroznkovjané nechtějí robotovati a hotoví se táhnouti na Vsetín, ale (19. srpna) kraj. úřadem také donuceni robotovati

a daně platiti. Také na Hovězí pasekáři nechtějí robotovati a daň platiti, byli však také k tomu donuceni a sedlák Martin Kocián pro pobuřující řeči odveden na Špilberk.

Propuštění z poddanství obnášelo na Vsacku 130 zl. za muže a 20 zl. za ženu.

Roku 1777. byly bouře náboženské na Vsacku (jak jinde se vypravuje), ale k nim přistoupily i nesnáze s robotou. Pro mnohé dědiny a jednotlivce byla vedle náboženské příčiny i příčina hospodářská, t. robotní, ne-li rozhodující, tož aspoň velmi závažná.

* * *

K osvětlení a charakteristice poměrů na Vsacku, vyvinuvších se z rob. patentu r. 1775., služtež řádky tyto:

Roku 1776. pořídil tehdejší vrchní Josef Jiří Beyer „Obšírný popis vysokohraběcího Illésházovského panství Vsetína“. Před stem let vykonán byl popis panství jazykem českým (viz 225), tento však jest sdělán již jazykem německým. Není divu! Tehdy němčilo se na Moravě i v Cechách ve všech oborech státní i soukromé správy. Školy, úřady, města propadávaly skoro násilné germanisaci (poněmčování). Vrchnosti a jejich úředníci byli mezi venkovským lidem vydatnou podporou systému germanisačního. A když ani, díky Bohu! nepodařilo se poněmčiti národ náš přes všechna úsilí, nicméně a bohužel vštípena našemu lidu již tehdy, a to zvláště úředníky vrchnostenskými, myšlénka o povznešenosti jaz. něm., která podnes ještě není docela vykořeněna. Než vraťme se k věci.

Popis obsahuje nejprv jakýsi přehled veškerého panství, pak popisy Hor. a Dol. Vsetína a ostatních obcí, konečně jest rozvaha o příjmech a o počítech z veškerého panství vůbec.

Z obsáhlé látky vyjímáme věci nejdůležitější, zvláště co do posuzování transaktu z r. 1700., odkazující čtoucího na „Čas. Mat. Mor.“ 1899, kdež popis zevrubně jest podán.

Povinnosti z transaktu plynoucí a dle robotního patentu ode dne 6. září 1775 upravené:

1. Na dominikálním (panském) gruntě usedlí poddaní mají vykonávat robotu dle transaktu. (Sedláci totiž 3 dni, podsedci 2 dni, buďto potahy nebo pěšky, hofěři jeden den v tém dni.)

2. Dovážka paliva jednoho sáhu od sedláka a od podsedka půl sáhu nepřestává, a nemůže žádana býti leč na účet roboty.

3. Dříve bezplatné bílení plátna nesmí se díti, nýbrž bude náležití do roboty.

4. Dříve mimo robotu vykonávaná poselství podlehají dle patentu změně té, že poddaný má jíti za dlouhého dne jen 4 a v krátkém dni jen 3 míle cesty, a má dostati na přenocování 6 kr. přídavku.

5. Dle transaktu pilařům nebude dáváno dřevo bez peněz, nýbrž musejí platiti. Nájem z pily bude dáván, avšak nejisto, zmírní-li se o něco.

6. Daň včelní byla r. 1774 nejv. patentem zrušena, aby se povzneslo včelařství.

7. Sůl (dle transaktu) nebude poddaným prodávána, nýbrž jsou k tomu poukázány c. k. solnice (Bankal-Aemter).

8. Dle transaktu mají sice poddaní bezplatně kácení dřeva bez výjimky, ale zachování lesův a jejich značný úbytek vyžadují, aby se kácení dřeva a stavby nepotřebných budov co nejvíce obmezily a dávání buků na svítivo („světidla“) se zrušilo docela, poněvadž se k tomu obyčejně vybírají nejkrásnější, na semeno a porost nejschopnější buky, a odtud lesy již tak jsou vyčerpány, že takových buků už jest málo. Konečně jest příčinou, že nebezpečným užíváním světidel, zvláště zde, kde jsou jen dřevěná stavení, znikají ohně. Ostatně zamezuje to i vydaný lesní řád: aby každé, poddanému poskytnuté dřevo znamenkem (cejchem) vrchnostenským bylo poznačeno.

Výsady. Dle instrumenta privilegiorum hr. Jos. Illésháza z roku 1732. platilo Horní město gruntovní daně v 5 lhůtách 412 zl. 45 kr. rýn.

Námítky proti privilegií:

1. Jest povážlivě, byla-li udělená privilegia již r. 1708. zničena a teprve r. 1732., aniž snad opět písemně byla prokázána, stvrzena.

2. Privilegia jsou jen pro „měšťany“, kteří mají usedlost, platí daň, mají darmo dřevo a j., kteří však neplatí pozemkové daně, ať za dřevo platí. Lesy se trátí a ze dřeva se stavěti nemá, kde a jak možno. Nýbrž z cihel na slunci sušených. Na takové stavby se právě na Vsetíně má pomyšleti a nutiti k tomu. Z dědin také tak, aby se přidržovali stavěti, aby dřeva neubývalo.

3. Dříví na šindel z lesa brátí, ale platí se z každého tisíce 30 kr. do důchodu. Tak malý plat! Tak se to má i s děláním pasek, že totiž chudob. lidem, kteří nemají rolí, dovoluje se klučovati a dělati na obecních chrastech. Kdyby pak na panské hoře chtěl paseky zdělati a ujmouti jich pod stálý plat, má se ohlásiti při úřadě polesenském a z jedné každé měrice vsetého obilí do důchodu panského platiti po 15 kr. Neboť Vsetínští poddaní ani dle katastru, ani jiným z úsobem nic vlastního (z pasek) nemají. Bylo něco obci přiděleno, čeho nikdy neměla!

4. Hrnčíři a koláři neplatí beztoho vrchností činže ze svého řemesla a zboží své prodávají! Proto radí i p. advokát Štěpán (z Brna), aby jimi vrchnost byla odškodňována akkordovanou činží nebo nenáhlým placením dřeva.

5. Pastva pod „Ostrú horú“ byla by panství samému „velmi užitečná“. Pastvíska nad „Svárovem“ a v „Topolí“ nebyla katastrována, a kdyby i byla, vrchnost není povinna k náhradě. (Pastvíska tato bývala totiž Bečvou zaplavována, proto dostali Vsacané tehda náhradou pastvíska pod „Ostrú horú“ až k Jabluneckému stavu.)

6. Spásání bukvice jest jen pro černý dobytek měšťanů (horních). Bylo by třeba, aby domácí dobytek vždy před pastvou bukvicovou byl několik neděl napřed sčítán, aby se vědělo, kolik skutečně mají a kolik Vsetínští při otevření pastvy ze svého dobytka snad prodali proti právu, nebo vzali od jiných poddaných a podložili místo svého.

7. Druhdy, jak možno z výsad viděti, měli s počátku Hornoměřšané stavy opravovati, ale potvrzení (r. 1732) má jen na zřeteli „opravu a zachovávání mostu“ (přes Bečvu), příkopy pomoci cíditi lidem dědinským, nevzat tudíž zřetel na opravu stavu.

„Slovem řečeno“ — praví pan vrchní — „šlo to asi velmi zajímavým způsobem při vymožení potvrzovacího listu; z čehož patrně vysvítá, kolik záleží na patřičné věrnosti úředníkův a jaké rozdíly jsou mezi tím a oním úředníkem, ačkoli při tom každý vázán jest svou povinností a svým svědomím.“

Jiné povinnosti. Jiné vrchnostenské povinnosti, které hornoměřští poddaní konají, kromě instrumenta dle starého zvyku, jsou:

1. Valašská daň (wal. Dania-Zins), kte á rozuměna býti může dle transaktu a rozšiřuje se na prvokup se strany vrchnosti. Lze tedy souditi, že taková daň za dobytek se poddaným dílem bezplatně, dílem za mírný plat pastva povolila, pak že za ovčí list a četiny jedlové (halouzky) byla zavedena.

2. Hoferské máslo olvádějí, kteří svůj hovězí dobytek chovají přímo ve vrchnostenských lesích a pastviskách dle znění transaktu. Od užitečné staré krávy dávají 1 máz, od mladé nebo od prvníčky polovici. Je ikož daň tato za užívání pastvy, a pastvy užívá se nejen pro staré doiky, ale i pro jalové, tož jest dosti hodno uvážení, proč také pro jalové nežadá se nějaká daň peněžní. Proto při popisu valašské daně musejí i hofeři své krávy udati. Myslivci to mají na starosti. Jinak bude se trestati!

3. Daň ze včel H. město neplatí; byla zrušena (3 kr. z brti!).

4. Povinnost kovářů za dřevo z panského jest 1000 šindelákův a 3 kopy latákův.

5. Daň z pasek, luk a javořin má Horní mesto ročne 126 zl. 56 kr. Ale javořiny mají býti jen pro ovce a ne pro hovězí dobytek, abv tím valašská daň rostla a množily se ovce. Jest též proti účelu, když se javořiny, třeba za poplatek, zorávají. Pasek se moc nadělalo, lesy se hubily!

Beneficia. Městečko Vsetín (Horní) mělo od vrchnosti tato beneficia (požitky): 1. Zadarmo dříví na stavivo a palivo; 2. ius piscandi (rybolov) od ústí potoka Jasenického do Bečvy až ke stavu Jabluneckému mimo pstruhy, které si vyhradilo panství; 3. bezplatnou pastvu bukvic ve vrchnostenských lesích, NB. jen pro vlastní dobytek černý; 4. pastvu pod „Ostrú horú“; 5. zdělávání pasek v chrastech, jež jsou prý „obecní“; 6. užívání stálých vrchnostenských čínžovních pozemků za mírný, nebo lépe řečeno, malinký plat; 7. bezplatný vývoz četiny jedlové a dělání ovčího listi pro malý jejich dobytek; 8. osvobození od farního desátku, který vrchnost Vsetínská faráři dává v obnosu 150 zl., 8 sudech piva a 10 vědrech vína; 9. osvobození od roboty. Atd.

* * *

Nyní vrátíme se ku přetrženému (zdánlivě) pásmu našeho vypravování. Sedlák, jak výše vypravováno, nebyl jenom robotníkem, ale on byl i nevolníkem.

Bylo-li u vzhledě robotním jen asi s polovice pomozeno, bylo nevolnictví šlechtetným císařem Josefem II. dne 1. listo-

padu 1781. načisto zrušeno. Dle nařízení toho může (praví císař) 1. každý poddaný oženiti se, oznámiv to dříve a ukázav ohlašovací lístek (bezplatný). 2. Každému poddanému jest volno, berouc zřetel k tomu, co předpisuje soustava vojenská, i z panství odejítí a jinde se usaditi, nebo služby hledati. Toliko mají oni poddaní, kteří ze svých panství odcházejí a se jinde domácky usaditi chtějí, rovněž bezplatný list propouštěcí míti, který nové vrchnosti ukáží. 3. Mohou poddaní dle libosti řemeslu se učiti nebo do škol jíti. 4. Nejsou poddaní povinni nějaké dvorské služby konati. 5. Mají oni, kteří oba rodiče ztratili, pod bezplatným vrchním poručenstvím dotyčných vrchností obyčejné sirotčí roky — avšak nikde víc než 3 roky a jen tam, odkud jsou — na dvoře dosloužiti. 6. Váznoucí roboty na poddanských pozemcích, dávky naturalní a daně dle urbarialních patentů mají konati. — Ostatně zůstávají poddaní svým vrchnostem také nyní dle stávajících zákonů poslušností zavázáni.

*   *   *

Poněvadž Hrozénkovjané nespokojili se s úpravou robotní, obdělávající si panské pozemky a pasouce dobytek na panském, bylo r. 1783. z jara posláno vojsko (51 vojáků od pluku Colorado) s nadporučíkem de Perierem. Ale nadporučík si stýskal, že vojska je málo, že je na Hrozénkově 2500 obyvatel ve 355 domech, žádaje za 150 mužů. Nevíme, zdali se jeho přání vyhovělo, ale tolik je jisto, že i násl. roku (1784.) panství žádalo znova o vojsko proti Hrozénkovjanům. Pro různé šrůtky s vojskem nařídilo v srpnu t. r. gubernium přísné potrestání výtržníků. Následkem toho byli čtyři sousedé vyprodáni a z panství vypovědění (Jan Šupák, Michal Haničák, Jan Filip a Martin Kokáš).

Ale i r. 1785. nebylo na Hrozénkově ještě pokoje. Obyvatelé znova se bouřili. Měli sice resoluci, buď aby robotovali nebo panské grunty vrátili. Oni však nechtěli toho ani onoho vykonávati. K tomu jakýsi Mik. Vrla ze Zlína k nim došel a přimlouval jim, aby prosbu napsali samému císaři a své stížnosti proti vrchnosti uvedli. Ale vrchnost zakročila proti Vrlovi, zajala jej, ale on zapřel všecko a byl na svobodu propuštěn. Někteří Hrozénkovjané byli opět vyprodáni, někteří k soudu do Hradiště postaveni.

Konečně byla v Hradišti (18. května) u krajského soudu mezi vrchností a 39 podsedníky na Hrozénkově smlouva a dohodnutí pro r. 1785—86. uzavřeny:

Podsedníci budou opět robotovati dle patentu, z každého podsedku budou ročně 12 zl. činže robotní platiti, vrchnostenské louky na Javorníku zdarma sekati, sušiti a do senníků voziti; vrchnost jim však dá urbarialní a jiné pozemky, jakých posud užívali. Všechny posavadní výlohy sporu nese vrchnost a chce všechno zapomenouti. Potvrzeno hrabětem Janem Ill. a krajským úřadem (v Dubnici 18. května a v Hradišti 30. května 1785). — Zdá se, že Hrozénkovjané se se smlouvou touto i nadále spokojovali.

* * *

Ejhle, toť kus života našich předkův až do roku 1848. ! Máme už jiné časy ! Robota a s ní odvislost osoby rolníkovy od pána nevrátí se už nikdy více. A páni by si toho také nikde ani nepřáli. Lépe si obdělávají a pořizují vůbec hospodářství nyní nežli druhdý. Rolník se stal pánem osudu svého; jesti samostatným. Kéž by si vážil jak náleží této samostatnosti a jí také přiměřeně užíval ! Kéž by hleděl veškeren čas svůj vynaložiti na prospěch gruntu a rodiny své ! Pokrok, jaký se jeví nynější doby ve všech odvětvích práce a snažení lidského, zvýšené potřeby životní a daně, musí pobádati rolníka k pilnosti, svědomitosti a šetrnosti. Proto také velmi nutno je nynější doby většího vzdělání i rolníkovi. A o to se starají školy, hosp. spolky, knihy a noviny hosp. Je nyní tedy na rolníkovi samém, jak on sám chápe se těchto prostředků ke zdokonalení svému !

XIII. Hospodářství polní, řemesla a jiné živnosti.

V potu tváři budeš pracovati a dobývati sobě budeš chleba! Toť pro naše Valašsko případné pravidlo! Neboť polnosti naše jen v údolích podél Bečvy, Senice, Rokytenky a Ratibořky jsou dobré, jichž pilným vzděláváním a ovšem při božím požehnání možno docíliti užitku dostatečného, ač i v rovinách těchto nevšude splácí matička země práci rolníkovu; neboť šterk a kámen i tu jsou úrodě velmi na závalu.

Tím více zápasiti je rolníkovi s kopci a stráněmi, jež jsou zdělány na pole. Tu kámen na kameni, tu deště a lijáky splakují ornici, beztoho tenkou, do nížin a potoků, které ji zanášejí Bečvou na Hanou! Srdce puká mnohemu hospodáři žalem nad spoustou takovou, nad zničením mnohdy veškeré jeho úrody. Tu třeba hospodáři, jenž pozemky své má na stráních, uchopiti se všech prostředkův, aby co možná nejvíce vyvaroval se takových pohrom. Sazení stromů na příhodných místech, zalesnění, dělání kamenných hrází a j. jsou asi prostředky, jimiž se zabráni onomu zlu.

Plodiny, jež se u nás pěstují a daří, jsou: rez, žito méně, ječmen, pohanka, oves, hlavně pak zemáky a zelí. Z ovocných stromů máme jablka, hrušky a nejvíce švestek (trnek). Stromoví ovocného je bohu díky dosti. Nezmrzne-li květ a požehná-li Bůh, je ovoce hojnost, zvláště na pasekách. Mnohého hospodáře vytrhne, jak se praví, jen ovoce. Sta a sta za ně utrží. Pravíme-li, že je ovocných stromů s dostatek, nechceme tím nikterak říci, že je ho nadbytek. Nikoli, mohlo by ho ještě více býti! Příčinnivý a starostlivý o rodinu hospodář najde ještě místeček dosti, kde by mohl zasaditi jablono, trnku nebo

i třešni. Že krásné druhy ovoce lze u nás vypěstovati, přesvědčila nás ovocnářská výstava na Vsetíně r. 1899.

Aby se zlepšily hospodářské poměry na Vsacku, aby, jak dalece to jen s naší půdou jde, více se z ní vytěžilo nežli posud: o to zasazují se vši silou a chvalným způsobem hospodářské spolky: Hovězský, Vsetínský a Jablunecký.

R. 1900. spojily se řeč. spolky v jediný spolek „Hospodářskou okr. jednotu Vsackou“, čímž mocněji uvnitř i na venek budou moci působiti.

„Všichni lidé všechno vědí!“ dle toho hesla sestupují se lidé ve spolky všelijaké, aby sobě radou a zkušeností na vzájem přispívali a pomáhali jako praví křesťané, kterým i samo náboženství prikazuje, starati se i o bližní své. A zakládají-li učenci spolky své vědecké, mají-li průmyslníci a obchodníci své jednoty, komory obchodní, proč medle by nezakládali si rolníci své spolky rolnické? Nynější doba je dobou páry a telegrafu, t. j. všechno činí ohromné pokroky, věci jindy nevidané a neslýchané se vynalézají. A jediný rolník by neměl pokračovati s duchem času? Kdo nepokračuje, t. j. kdo se nepřiučuje, jde jako rak nazpátek. Dokud člověk žije, má a musí se učit! Nová doba vyvolala rozličné továrny, kde místo rukou lidských pracují stroje, nová doba zplodila větší a jindy nebývalé potřeby životní, a s tím vším musí i rolník počítati. Nikterak neplatí výmluva: „Šak tatíček také tak dělávali a uživili se.“ Kdo tak praví a kdo tak ještě dělá, jako dělali tatíček, ten se zajisté neužije. Dluhy a konečně buben bude jeho podílem. Tatíček žili za jedno střídmeji než ty, synku, znali kořalku jen dle jména, odívali se kabátem nebo župicí, která jim přetrvala věky, ty však už se odíváš továrnickým, netrvanlivým sukem anebo se panštíš, jak móda poroučí, a konečně, což nejhlavnějšího, tatíček tvůj neměli takových a tolikých daní, jako ty, syn jeho! Tu, milý brachu, jest se tobě přičiniti a oháněti se jak náleží, chceš-li vyživiti slušně sebe a svou rodinu. Musíš přemýšleti, kterak bys ze svých pozemkův ještě více mohl vytěžiti, jak si lépe počínati při jich obdělávání, kterak hnojiště upravit, jak dobytek opatrovati, aby i ten k většímu ti byl prospěchu.

Velmi důležité jest pro rolníky nynější doby, aby se spojovali v družstva pro nákup a prodej, v družstva mlékařská, v družstva úvěrní (Raiffeisenky), aby si laciný opatřili peníz pro okamžité potřeby, a jiné rozmanité se činí návrhy, kterak rolnictvo samo by si mělo pomáhati. O tom všem a jiném mluvívá se od zkušených lidí ve schůzích hospodářských!

Druhá důležitá věc, jež velmi zasahuje u nás do polního hospodářství, je zalesňování, které začalo r. 1878. O to má nepopíratelnou zásluhu Jan Bernard, jehož přičinlivost a obětavost v ohledu tom teprve naši potomci budou moci jak náleží oceniti. Už od r. 1874. činil přípravy k zalesňování, v čemž jej podporoval vydatně lesní rada Rud. Žlik. On sám tedy nemálo přispěl k tomu, že sl. sněm a výbor zemský kázal ohledati (1877 inžen. Noskem) naši krajinu, neboť byla posud terra incognita, neznámou zemí a zhlédnutí nebezpečnost Bečvy, když se rozvodní, a uchopiti se prostředků proti zhoubným účinkům vodním. Dostačít prudší nějaký déšť nebo liják — a v tisíci potůčkách hrne se to se strání a vrchů do potokův a do Bečvy, jež se rozvodní a údolí veškero zaplavujíc, ničí polnosti, ničí úrodu zemskou. Častým rozvodněním takovým mění Bečva i řečiště své, tvoří okliky, trhá pole a j. Proto se pomýšlelo na upravení toku čili regulování Bečvy.

Dříve však nežli se může pomýšleti na účinné regulování, třeba odstraniti příčiny tak náhlého se rozvodňování přítoků Bečvinyých, totiž potoků; třeba stráně tak ochrániti, aby voda nemohla ztékati z nich dolů. A tu se odpomůže jediné zalesňováním strání, holých vrchů, které druhdy naši nerozumní předkové byli zbavili lesů. Co ti zkazili, jest opět nám napravit. Stromy, lesy zachycují zajisté vodu mechem mezi nimi rozloženým, listem i kořeny svými, bránice jí ztékati dolů a rozrývati půdu. Tím se uchrání polní hospodářství mnoha škod. Nemíním zde rozhovřiti se o důležitosti stromoví vůbec a lesů zvlášť, jaký účinek jeví na podnebí krajiny, na vláhu, na zdraví lidské a j., ale kladu hlavní důraz na to, kterak zalesněním strání a vrchů v naší krajině prospěje se rolnictví. Na nás tedy jesti, abychom se chopili práce a usilovně stáli o to, by zmíněné příčiny rozvodňování se našich potokův a řeky Bečvy byly co nejdříve odstraněny. K tomu účelu byla na Vsetíně zřízena (1874) školk a lesní (do r. 1881. zemská, potom panská), v níž každé obci za nepatrný poplatek dostalo se sazeniček, kolik jí bylo třeba. R. 1900. založena opět na Vsetíně (u nádraží) státní školka k témuž účelu.

Ku hospodářství náleží také dobytek, neb jak my pravíme „statek“. Chová se zde hovězí dobytek, ovce, svině (mašici), koní málo. Krávy jsou nejen užitečným dobyt看em naším ale i tažným. Jimi obděláváme pole, jimi vozíme náklady; dávají nám mléko, sýr, z nich odchováváme si telata, prodáváme je a veliký vůbec užitek z nich máme pro hospodářství své. Proto velikou jesti nám jim věnovati péči. Veliké chyby

dopouštějí se oni hospodáři, kteří více chovají dobytka, zvláště přes zimu, než mohou uživit. Raději méně a pořádně krmiti! Stáje udržujeme čisté a světlé; neboť čistota, světlo, zdravý čerstvý vzduch jest jak pro člověka tak i pro dobytče nezbytným požadavkem jeho zdu. Upotřebujeme-li krav ku práci, nepřetěžujeme jich, jsouce vždy pamětlivi toho, že z nich kryjeme velikou část životních potřeb svých.¹⁾

Ovčáctví kvetlo u nás povždy. Ale od let 1840. pokleslo velmi. Na Vsetíně a jinde v okrese mívali jednotlivci po 40—60 ovčích na salaších (na Vsetíně v Jasenicích, na Čupě), které hromadně dávali tam pásti; nyní mají jen několik málo kusů (na Vs. nyní všech tisíc kusů). Na Vsetíně už nyní ani salašů není. Chovaly se ovce valašky (javorničky) a bírky. Valašky dávaly sice mnoho sýra, ale málo vlny, hodila se toliko na huni. Bírky měly mnoho vlny a pěkně jemnou, která se na sukno hodila. Valašky už v okrese ani nejsou, nejdéle se udržely na Hroznkově. Bírky jsou posud. Statkář míval španělky (merino) a v jediném dvoře i 300 kusů; r. 1838. měl 3464 ovec. Na Vsacku bylo tenkrát 5700 kusů. Toliko na Halenkově a pak na Hroznkově je nyní valnější chov;²⁾ ale i tu jednotliví hospodáři svých několik kusů hromadně dávají na salaše pod společným bačou a valachem (pastýřem). V Karlovicích a u Rožnova více než v okrese našem pěstuje se salašnictví. Na Rožnovsku přispívá to hlavně k tomu, že mají dobrý odbyt na žinčici v léčební době letní v Rožnově. Ovčí sýr čili brynza, vlna a a maso, toť užitek z ovec. Prodejem kusu odpomoženo též okamžité tísní peněžní. Od té doby, co americká bavlna proklestila si cestu do Evropy, přestala popptávka po vlně anebo zlacíněla tak, že se hospodáři nevyplácel chov ovec. Též rozdělení pasynků přispělo nemálo k úpadku ovčáctví v našem kraji. Na Vsetíně nyní řezníci skupují v Halenkově, Hroznkově nebo na Slovensku ovce, přezimují je tam a z jara pak ostříhavše je z vlny, honí je Vsetínem do Olomouce na prodej.

Včelařství náleželo druhdy též k výživě, k hospodářství, a bylo v našem okrese velmi rozšířeno. R. 1764. odváděla se daň vrchnosti ze 2582 úlů! Nyní jen zvláštní milovníci pěstují včely (na Vsacku bylo r. 1890. 2315 úlů). Med a vosk byly výtěžkem. Jak včelařství druhdy kvetlo, poznati z toho,

¹⁾ Roku 1890. bylo na Vsacku koní 560, dobytka hovězího 10.761, svini 2386, koz 15.068.

²⁾ Roku 1890. bylo na Hroz. 1691, na Hal. 1406, na Hovězí 1230, na Vsetíně 1145, na Vsacku vůbec 9716.

že všelijaké pokuty platívaly se tolika a tolika librami vosku. Vosk se prodával mydlářům na svíce. Jakmile však nastaly svíce millové, stearinové, jakmile se začalo páliti olejem řepkovým, petrolejem, klesalo včelařství všude. Ale nelze upříti, že rozumným pěstováním včel i nyní by se valného z nich docílilo užitku; neboť medu v domácnosti je vždy třeba a místo drahého cukru mohlo by se ho vždy užívat.

Obraťme se k řemeslům. Remeslo má zlaté dno! Skutečně mívalo druhdy, ale nyní se valně pohoršilo, zejména co živnostenská svoboda je zavedena (1. května 1860). Kvetlo u nás poctivé řemeslo ševcovské, krejčovské a soukenické. Soukenickému zadaly továrny jako všude tak i na Vsetíně smrtelnou ránu. Zhotovovalo se z vlny sukno světlomodré, světlozelené, tmavomodré a červené, nyní toliko hrubé (hnědé a červené) sukno a huně. Druhdy vozívalo se na trhy, zvláště do Frýdku, do Pešti a Trnavy, a vydělávaly se zaň hezké peníze. Vsacké sukno mělo vůbec všady dobrou pověst. Nyní se provozuje nejvíce řemeslo ševcovské a krejčovské; ale ševci převyšují valně počtem svým krejčí.

Vzmíněná svoboda živnostenská veliký učinila obrat v řemeslech a menších obchodech. Vyvolala ovšem konkurenci (soutěž), jejížto zásada: kdo má nejlepší zboží, ten ať žije! kdo platí daň, ten ať prodává! se provádí; ale uznati se též musí, že zejména řemeslo obuvnické a krejčovské tím pokleslo. Neboť stávalo se zhusta, že sotva se vyučil chasník u některého mistra řemeslu a pobyv třeba nějaký čas tovaryšem, ale zatouživ po samostatnosti, zasedl si už na „mistrovskou“ stolič; zaplatil daň, nebo byl-li nedospělý, otec jeho a „dělal na svou ruku“. Avšak zle pochodil, nemaje ani ještě dostatečné zručnosti a zkušenosti v řemesle svém. Zákazníci, seznavše nedokonalou práci jeho, odstoupili od něho a on konečně přištipkoval nebo látal jen a při tom hmotně hynul. Oženil-li se, tím hůře.

Druhdy bylo učenníkovi tři až čtyři léta pobytu u mistra v učení,¹⁾ načež po tři léta musil na zkušenou jako tovaryš;²⁾ chtěl-li se pak usaditi kde mistrem, bylo mu udělati mistrovský kus, aby jím schopnost a dokonalost jeho ku provozování řemesla seznána byla. Shotovený kus musil se dle 28. artik. „od cechovního komisaře a starších cechmistrův, též dle

¹⁾ Jak obsaženo je v „Generálních cechovních artikulích pro pořádky král. dědičných zemí českých“ z r. 1789.

²⁾ Od r. 1827. bylo tovaryši míti i pocestnou knížku (wanderbuch).

obyčeje i jiných mistrů „povážiti“ (oceniti). Vynašli-li by oni při tom nějaké malé chyby, ty se mohly mírnou pokutou prominouti. Pokudž by ale takové chyby byly, že by proto mistrovské kusy se zavrhnouti musily, tedy má takový řemeslník na jistý mírný čas k dalšímu tovaryšskému dílu a lepšímu pochopení své professy se poukázati. Art. 29. dí: „Kdyžby mistrovské kusy za dobré a chvalitebné se uznaly, tedy má ten, jenž je shotovil, k mistrovskému a případně městskému právu připuštěn býti“. — Učenník platil do cechovní pokladnice 3 zl. 50 kr. za příjem do učení. Za právo mistrovské platili mistři řezníci, soukenníci, koželuzi 15 zl., truhláři, kožešníci, zámečníci, kováři, pekaři, krejčí, ševci, sedláři, bednáři a tesaři 12 zl. 30 kr., od zápisu mimo to 1 zl. 10 kr., cechovnímu poslu 35 kr. (art. 31). Obyčejně však cech slevoval onen poplatek; šlo to dle „knoflíků“!

Cechové povstali už ve středním věku (v 13. století), napřed v Němcích, pak přešli i do našich zemí. Vzájemná pomoc, hájení řemesla jednoho naproti druhému příbuznému, nutilo členy jednoho řemesla spojovati se v cech čili pořádek, nazývající se odtud bratry. Panovníci a vrchnosti chránily městská řemesla, dávající jim všelikých svobod a výsad na vyrábění jistých věcí, v nichž netrpěly žádného vyrušování. „Dále mají vrchnosti a magistrátové (městští úřadové) na to pozor a zřetel míti, aby jedno řemeslo druhému do jeho professí a živnosti nikoli nesáhlo, nýbrž každé řemeslo při své vlastní professi zůstalo a s ní zavděk přijalo (art. 39.)“¹⁾. Přísně se k tomu též dohlédalo, aby na míli kolem města žádného se neprovozovalo řemesla, anebo by se jen některá řemesla neprovozovala ve vsích. Cech mistři starší i mladší, jakožto starostové pořádku, přihlíželi pilně k tomu, aby ustanovení cechovní byla náležitě zachovávána.

Roku 1722. a 1731. dosáhl toho cech ševčovský na hraběti Mikuláši a Josefu Illésh., že zakázal na Vsacku židům skupovati od lidí kůže a doporučil, aby „na všecken způsob ten překup měli mistři poctivého řemesla ševč. a oficíři (úředníci) jeho, aby stranu těch věcí bedlivý měli pozor“.

Co se cechů na Vsetíně týče, máme nejstarší zprávu o cechu ševčovském a krejčovském z roku 1603., kdy paní Lukrecie Nekešovna (viz na stránce 29.) udělila jim společná pravidla (artikule), ač nepochybujeme, že týž cech řídil se už asi dávno před tím jistým řádem, který nám však zůstal neznámým.¹⁾

¹⁾ Artikule tyto, v nichž je řeč velmi pékná, jadrná a co do slohu téměř Veleslavínská, viz v mém spise: „Obrazy ze života bývalých cechů řemeslných na Vsetíně“.

Cech řeznický dostal pravidla r. 1649. od hr. Mikuláše Pasmana, roku pak 1739. vydány císařem Karlem VI. tak řečené Generální cechovní artykulové pro pořádky královských dědičných zemí Českých, jichž výše vzpomenu. Těmito a pozdějšími ještě některými speciálními artykulemi z let císař. Marie Terezie (1742—1778) upraveno přijímání a vypovídání učňů, prohlašování za tovaryše, za mistry a j. Jimi zrušeno též „právo milové“ a uvolněno nucené vstupování do cechu a j. Cechové posavadní musili se jimi řídit a nově zřizované rovněž musili míti k nim zřetel. K jednotlivým cechům řadila se i řemesla jiná, příbuzná i nepříbuzná, která pro skrovný počet nemohla se v samostatný cech pustiti. (Srovnej nynější Společenstva!)

Na Vs. zřízen cech soukennický r. 1756., cech kovářský téhož roku (1756.). Venkovští mistři náleželi dotyčným cechům na Vsetíně.

Jak výše podotčeno, neobmezená svoboda živnostenská přivodila mnoho neřestí, jež na těle živnostníků povážlivě hlodaly. Tak jako bývalé cechovníctví pro svou výlučně obmezující moc nehodilo se už do naší pokročilé doby, kdy továrnictví a veliký kapitál stal se neodolatelným a vítězným konkurentem maloživnostnictva — tak i neobmezená svoboda živnost. poškozovala pilné, pracovité a řádně řemeslu vyučené živnostníky. Voláno ustavičně po nápravě, až tedy po 23 letech konečně živnostnictvo znova upraveno novellou k živnost. řádu od 15. března 1883 č. 39. ř. z. („Obnovený řád živnostenský“), na jehož základě se v následujících letech všude utvořila společenstva živnostenská, která v duchu moderním, jenž neuprosně žádá větší vzdělanosti a zručnosti v řemesle, pečují jak o výchovu a výcvik svých členů, tak i o jejich tělesné i duševní blaho, a to školami pokračovacími, průmyslovými, pokladnami nemocenskými a j. — Dovoluje pak zřizovati záložny, tržnice, společnou výrobu pomocí strojův a j. v.

Dotatkem k „novelle“ jest zákon od 8. března 1885. č. 22. ř. z., obsahující ustanovení o nedělním klidu, době pracovní, vyplácení mzdy, o zdravotních opatřeních a bezpečnostních v dílnách a j.

Dále vydány na prospěch živnostnictva ještě zákony od 19. prosince 1895., od 23. února 1897., kterýmž posledním upraveny poměry učňův a společenstev (poměry učňův se velmi zlepšují a dosti rozsáhlá samospráva společenstvům se propůjčuje Značný to pokrok!).

Na živnostnictvu našem tedy záleží, aby se všech zákony těmi dovolených, ano nařizovaných prostředků chápalo, by živnosti prospívaly a zkvétaly, aby čeliti mohlo aspoň poněkud továrnám a velkokapitálu. Dá Bůh, že v brzku budeme moci říci o našem řemeslu a průmyslu, že je na výši doby, že v ničem nezadá řemeslu a průmyslu cizímu. O tom s potěchou přesvědčovali jsme se částečně už na výstavkách národopisných, a zvl. na velkolepé Národopisné výstavě v Praze (1895), s nimiž spojeny bývaly též oddělení řemeslná a průmyslová. Bůh zajisté přispěje svou pomocí našim živnostníkům takovou měrou, že budou moci opět říkati právem: *Remeslo má zlaté dno!*

Na základě zákona od 15. března 1883. utvořilo se na Vsetíně 5 společenstev živnostenských. a to r. 1886.: Společenstvo oděvní, Spol. stavební, Spol. živností potravních, Spol. živností hostinských a Spol. obchodníků. K těmto společenstvům na Vsetíně náležejí též všichni živnostníci v okrese. (Podrobněji o řemeslech a nových Společenstvech dočte se čtenář ve spise: „Obrazy ze života bývalých cechů řemesl. na Vsetíně“, 1895. O počtu členů různých řemesel v různých dobách jsou data podána v následující kapitole této knihy.)

Obchod byl od jakživa čilý. Nejvíce se provozoval s Uhrami, Rakousy a krajinami na Moravě položenými. Vedl (a vede se posud) obchod se sukem, obuví, dřevem, šindelem, křiváky a noži, ovocem, dobytken, ovcemi, máslem, brynzou, vejci a kožemi. Trhy Vs. (Horno- a Dolno-Vs.), jichž je nyní do roka 12, bývaly velmi navštěvovány; posud jsou zvláště trhy dobytčí hlučny.¹⁾ Dřevařský obchod, zvl. v novějších

¹⁾ Josef I. povolil r. 1709., aby se na Horním městě malý a veliký dobytek jednou v týdnu prodával. Karel VI. obnovil na žádost hr. Mik. Ill. 11. května 1714. povolení trhu dotčeného. Josef II. povolil 24. listopadu 1789. každou sobotu trh na obilí. František II. (I.) 13. dubna 1793. potvrzuje předešlé a zároveň uděluje 4 výroční a 3 velké trhy, ale místo dobytčího trhu téhodního svoluje dobytčí trhy na dni před oněmi 4 vyr. trhy. Výroční trhové: V úterý po Hromnicích, v úterý po Filipu a Jakubu, v den po Proměn. Kr. P., v den sv. Lukáše. Ze tří velikých trhů 1. na zelený čtvrtek, 2. v pondělí před sv. Václavem a 3. v den sv. apoštola Tomáše Ferdinand Dobr. dovolil 30. července 1839., by místo oněch tří vel. trhů, povolených Frant. I., tři dobytčí a výroční trhové v týchž dnech se odbývaly. Od r. 1890. je 4. dobytčí trh v pondělí po sv. Vítu.

Dolnímu městu povolil Ferd. Dobr. 11. března 1836 dva výroční a dobytčí trhy: v úterý po sv. Matěji a v úterý po Nar. Panny Marie, mimo to týhodní trh na obilí ve středu. R. pak 1844. 19. března

dobách, kvetl a posud je značný. Panství Vs. prodlávalo (1859.) věkovité kmeny z lesů svých na stožáry až do Hamburku. Od panství přejímali jednotliví měšťané partie lesa na kácení, čímž obchod provozující dopomohli si k zámožnosti. Posud provozuje firma bratří Bubelův (od r. 1872.), pak Jos. Životský a Ad. Mandl největší obchod ve dřevě. Bubelové mají též v jiných městech mor. své zásoby dříví (v Jičíně, Přerově, Bzenci a j.). Když se druhdy rozvodnila z jara nebo na podzim Bečva, sbíjela se prkna a fošny ve vory čili plťe a statní a odvážní Valaši pluli s nimi na Moravu, kdež je buď prodávali nebo skládali na Hané nebo na Slovácku. — Od r. 1885. odváží dříví železnice. — Dovážení dříví a klad z lesů do skladů výše řečených firem a do továren zdejších, což se nejvíce stává za zimy, když je dobrá sanice, obyvatelstvo okresu mnoho si napomáhá k živnosti. Že konečně na Vsetíně je mnoho krámů obchodních se zbožím rozličným, kupeckým a střížným i ozdobným, netřeba podotýkati.

Za nejnovějších dob rozmohl se na Vsetíně i v okresu průmysl ve značné míře. Jsou zde dvě továrny (Kohnova a Thonetova) na nábytek z ohýbaného dřeva, skleněná huť (dříve Kohnova, pak Reichova), a nožárna Br. Bubelů. Části svých továren, buď ohýbárnu nebo rašplovnu mají Kohnové a Thonetové v Halenkově, Hovězí a Ratiboři. V Hroznkové je skleněná huť Reichova, jakož i na blízku v Karlovicích. Brusárna je také v Jablunce. Ve všech těchto závodech sta lidí nalézá svou jistou a obstojnou výživu. — Vyrábění dýmek z jalovcového dřeva, strouhání šindelů, dělání kuchyňských nožův a křiváků (kudel), shotovování putýnek, škopků, trakařů, hrabí a j., to vše je známo jako speciální valašské zboží. Na Vs. je kromě toho spolek obchodníků, kteří zhotovené v obcích nože skupují a pak do celého světa je zasílají, zejm. do Haliče a na Rus. Valachy pak s křiváky, dýmkami a j. uvidíš v Praze i ve Vídni.

Pěstování vrby košařské a purpurové (zlatoliče) usnadnilo velkostatku zařídit (1882) košíkárnou, která však r. 1900. přešla do vlastní správy posavadního učitele a dílovedoucího Štěp. Wilkonského. Mnoho lidu domácího i přespolejšího mělo a má v ní svou výživu.

udělil též císař Dolnímu m. právo, aby v postě od Popel. středy začínajíc až po Vel. noc o týhodním trhu také dobytčí trh zároveň se odbýval, a místo týh. trhu ve středu před Letnicemi třetí výroční a dobytčí trh měl místo. Od r. 1890. je 4. výroční trh ve středu po s. Martině.

Dotyčné listiny pergamenové s visutými pečeti chovají se v obecním archivu Horní- a Dolnoměstském.

Na Vsetíně je pivovar panský, druhdy pronajímáný (Donath a Ehrenhaft), od 1. ledna 1897 ve vlastní správě. Parní stroj od roku 1885 a rozsáhlé sklepy. Sládek K. Haselmann od r. 1875. Vinopalna, druhdy panská, od r. 1815. Jachymu Donathovi prodaná, zůstávala v rodě Donathově až do r. 1897., kdy panství ji zpět koupilo a pronajalo Hartmannovi a Langfeldrovi. — Druhou vinopalnu má Glesinger. — Jednotlivci pálí ze švestek slivovici, ale více ku vlastní potřebě než na prodej. Na prodej pálí zvláště J. Životský („Pančavský“) na Vs. a Trlica v Ústí.

*

*

Vady (kořalka, sudičství, Amerika). — Tím jsme toliko nastínili jednotlivá odvětví prací a živností, jimiž se obyvatelé města Vsetína a okresu našeho zaměstnávají. Je pravda, že za našich dob polní hosp. o mnoho pokročilo; neboť tam, kde na př. byly pastviska nebo močály, jsou nyní pěkná pole. Ale také je pravda, že hosp. polní ve mnohých obcích nestačí, aby se rodina vyživila; tuť nevyhnutelno sáhnouti zároveň po něčem jiném: oddati se výdělku — avšak u příhodný čas, nezanedbá-li nic svého — a pak zvláště průmyslu. Kdo pracovati chce, kdo si navykl mírnému živobytí, ten zajisté se užíví a svou rodinu vším potřebným opatří. Příležitost ku práci je v našem okresu dosti. Kéž příčinlivost a mírnost v živobytí všude a ve všem zavládne, kéž je heslem pro každého po celý život jeho! A zvláště co mám na mysli: kéž se u nás umírní pití kořalky!

Jestli skutečně bolestno přiznati se, žeť kořalka nejnebezpečnějším nepřítelem každé domácnosti. Kde kořalka zbudovala si svůj trón, tuť veta po domácím míru, veta po rozumném hospodářství, veta po vši mravnosti, hmotný a mravný úpadek rodiny je nevyhnutelný. Dluhy a konečně buben je toho strašný následek. Kéž by každý kořalečník byl sobě vědom oné zkázy, jež on sám bere na těle i na duchu, kterak se prohřešuje proti blahu své rodiny.

Jakéž má býti potomstvo, děti, opíjili se kořalkou otec a snad i matka?

Toť věru nemohou býti děti zdravé a silné, duševně vyvinuté, nýbrž slabé a duševně zakrnělé, tupé tvory, které dospěvše vlekou se bídne životem až do smrti, nestanou-li se z nich po případě zločinci a nezahynou-li buď v kriminále nebo na šibenici! Kořalka jest také jednou z nejhlavnějších příčin,

proč odvodní kommissee skoro co rok si stěžují, že nemohou odvésti náležitý počet brancův!')

Ve Spojených státech severoamerických mají už dávno zákon proti kořalečnickům. Kořalka se smí prodávati jen v malých dávkách, jako lék, občerstvení, ne aby se pila z litrů. Kdyby pak přece někdo byl postižen, že se opil kořalkou, zavře se jako člověk jiným nebezpečný do šatlavy, až úplně vystřízliví; ale obchodník, který mu prodal tolik kořalky, až se opil, ocitne se v kriminále a pozbude ihned koncesse ku prodeji lihovin. — V Prusku opět každý hospodský potahován jest od obecního představenstva nebo policejního úřadu k zodpovědnosti, proč dal opilci tolik nápoje. Opakuje-li se to, odebere se mu rovněž koncesse hostinská. — Omezení prodeje lihovin, aby člověk n e m o h l se jimi opiti, omezení počtu kořalen, nesměti nalévati nedospělým; zařízení, že dluh učiněný v hospodě nebo v napilosti nemusí se platiti, hodně zvýšená daň z líhu — toť by byly asi účinné prostředky praeventivní (předchozí, zamezující) proti nemírnému pití kořalky!

S lítostí bylo se nám dotknouti tohoto mornu, který nás kazí a hubí tělesně i duševně; pozdvihujeme proto výstražného hlasu svého, aby se stala náprava u každého, pokud ještě čas. Mírnost a opět mírnost doporučujeme zde co nejvřeleji!

Co bychom dále měli vytknouti za velikou chybu, je, že se tak rádi soudíme. Z nepatrné věci povstane hádka, z ní pak rvačka, a vše to za následek má žalobu a soud. Hádky ovšem povstávají většinou v hospodě při „té bílé“. Ano i pro nepatrný dluh několika zlatých, ba několika jen krejcarů dáváme jeden druhého „na advokáta“, tak že je nám potom platiti advokátovi i desateronásobný obnos požadavku onoho. Tak se stalo, že i pro 50 a 91 krejcarů „grunty“ své ztratili Ejhle, tak sebe sami ničíme! A což mám říci o procesech, jež mají základem „uražení na cti“ a „rušení držby“? O takových věcech nebylo před 50 lety ani slyšeti a měl-li

---

¹⁾ Slavný státník anglický a zastance ubohých Irčanů William Gladstone (1809—1898) pravil: „Alkohol působí větší spoustu nežli mor, hlad a válka“. — A znamenitý lékař vídeňský Dr. Krafft-Ebing se pronáší: „Vyhladte alkoholism (pijanství) a nebude třeba ani polovice nemocnic a žalářů!“, — Jak úžasné — bohužel — se šíří alkoholism na Moravě, viděti z toho, že už na 340 obyvatelů připadá jeden alkoholik (v Čechách na 240). V blázincích je u nás z pijanů kolem 9000! Dan z kořalky dle zákona z r. 1881. obnášela v říši naší t. r. 800.000 zl., ale r. 1894. obnášela již 1,150.000 zl. Ale což daň! Pijáci kořalky dávají za ni každoročně sta millionů!

kdo v ohledu tom něco proti sousedovi, tož to urovnal starosta obce, nyní však toliko c. k. okr. soud a advokáti! Volám tedy: Vzpamatujme se! Ať zavládne čistě křesťanská láska mezi námi; nebudeme-li se sami ctíti, nebudeme-li si sami po sousedsku, po přátelsku nápomocni ve všem, jakž pak máme doufati, že nás jiní ctíti a šetřiti budou.

Podáváme zde něco na památku a na uvážení, kterak si předkové naši na Vs. ve sporných věcech mnohdy vedli: Dne 29. Sept. 1754 za purkm. p. Václ. Zmeškala a jemu přidáných pánů radních stalo se, že při právě zavřeno bylo, jak se Ondra Kulíšek s Jurú Martiškem při právě: o obrané trnky, o strom trnkový a jinší zlosti, zlodějství a šelem sobě dání, soudili; tak se při právě porovnali, jeden na druhém po třikráte pro Boha odprosili, rukv podáním přátelsky porovnali a budoucně že ve svornosti a přátelství chcú živi býti. Tehdy mezi nimi pokuť zalomena jest tři rýnské: z kohokoli příčina hříchu a nějaké zlosti pojde, ten tu pokuť 3 zl. složití přinucen bude. Actum na Vs. v domě radním dne a roku jak na hoře. Václ. Zmeškal, purkm., Jos. Bečka ml. purkm. Fr. Černočský st. rycht., Jan Šula ml. rycht., Jan Javůrek, Jan Krúpa, Frant. Foltýn, právní přís. osoby. Takové moudré zařízení neškodilo by věru ani nyní po 147 letech!

A konečně to stěhování do Ameriky! Kéž by v ohledu tom moudřejší u nás nabylo platnosti mínění; kéž by vždy povážili ti, kteříž opouštějí přátele a drahou vlast, že i tam za mořem je očekává práce perná, že málo je těch, kteří skutečně se shledávají tam s očekávaným štěstím, že mnoho jich hyne cestou, a kteří se tam dostanou bez pohromy, že jsou vydáni v šanc té nejkrutější bídě a psotě (jakož skutečně jsme čítali v novinách, že přistěhovalci tam mřeli hladem a zimou).

* * *

Dovoluji si tuto uvéstí výstražná slova našeho krajana kněze-missionáře v Texasu (v Americe) Fr. Macháňa, který, uslyšev, že několik rodin z Halenkova miní se vystěhovati do Ameriky, píše toto:¹⁾ „Chraň Vás Pán Bůh! Ani kroku! Jestli Vás kdo k tomu svádí, ukažte chlapovi dvéře. Což ještě považujete Ameriku za zemi zlata? O, Vy bláhovci! Tu je bídy více než v naší staré vlasti, a co nejhoršího, duchovní bídy nejvíce . . . Jen probůh zůstaňte doma! Nemyslete, že Vám, milí krajané, nepřeji zlepšení poměrů, t. j., abyste se měli lépe, naopak, kdybych věděl, že si popravíte, sám bych Vás vyzval: pojďte sem, však tam nic dobrého neužijete. Před 20—30 roky ano, mnohý si pomohl, ale také ne

¹⁾ „Noviny z Pod Radhoště“ 1900, č. 11.

všichni. Více jich hmotně i duchovně úplně zahynulo. Neúroda stíhá neúrodu (kukuřice), bavlna laciná . . . U Vás, navštíví-li Vás Pámbu neštěstím, dostanete málo, ale zde ani si nesmíte vzpomenout na nějakou podporu od státu, ještě by se Vám vysmáli. Musí se zaplatit „texe“, po mor. daň, jako když je nejlepší úroda! Ani daň z hlavy, t. j. daň, že smíte dýchat americký vzduch, se Vám neodpustí! . . . I dělnické poměry jsou děsné . . . Fabrikant dostane objednávku, najme zástup dělníků, pracuje měsíc dva, a pak — když je hotov, běžte — teď třeba čtvrt roku a déle nevyděláte nic . . . Staří, zkušení lidé zde praví: za 20 roků budou se stěhovat lidé z Ameriky do Evropy. A už nyní, jen kdyby si mohli mnozí tolik ušetřit, co by jich cesta stála, vrátili by se a jak rádi!“ — Tolik missionář! Věru, že by měla přejít každému chuť, tam se vystěhovat!

Tuto ještě něco žertovného sice, ale nicméně pro toho, kdo mysliti dovede, i vážného. Je to skladba „lidového básníka“, který, tuším, sám se přesvědčil o „slastech“ amerických!

Dobrá rada všem, kdož od nás chtějí do Ameriky.

Poslyšte, lidičky, krásné zpívání:
jak se mají páni Amerikáni.
V samém legraci žijí čtveráci!
Také jim požblunká do huby,
co hrdlo ráčí.
Mají proto sto chutí do Ameriky,
že tam rostou na stromech knedlíky
pod těmi stromy másla rybníky,
může si každý máčet knedlíky,
váznou-li v krku,
na sta škopíků je tuším,
děláno z perníku!
Amerikán když otevře hubu,
má hojnost pečených holubů.
Prasata tam běhají po ulici
zrovna pečený,
nůž a vidličku v břiše
mají zastrčeny.
Každý podle své chuti
může si ukrátit —
a tak se v Americe radovati!

Spasitelné naučení:

Kdo dělat nechce,
ať je to kde chce,
nikde se nenají
zadarmo — ani v Americe!

Leč žert stranou! Mějme vždy na paměti slova:

Jednu toliko máme vlast, v níž jsme se zrodili,
v níž jsou naši přátelé a známi. Tuto vlastť hledme
zvelebiti usilovnou prací, v ní toliko hledejme
slasti a radosti vezdejšího života, v ní toliko
hledme jednou kosti své složití!

XIV. Přehled obyvatelstva, živnostnictva, majetku a j., počínající polovicí XVIII. věku.

Roku 1754. bylo na Vsetíně řemeslníků k cechům náležejících: 10 bednářů, 3 barvířů, 5 zámečnicků, 2 stoláři, 10 řezníků, 10 krejčí, 10 punčochářů, 1 řemenář, 1 šňůrkář, 1 provazník a 1 sládek.

Na panství je t. r. 10 mlýnů se stálou vodou o 22 složeních a 17 mlýnů s nestálou vodou o 21 složeních.

Roku 1755. byl (17. listopadu) popis a odhad rustikálních (selských) pozemků na panství a zněl na 8208 zl. 6 kr. rýn. Dle lánů po 119 zl. měl Vsetín 852, Johanová 143, Ústí 163, Hovězí 951, Hrozenkov 063, Rouška 347 lánů atd. Úhrne 45³⁶ 64 l.

Na pozemcích těch bylo: městských domů 29, předměstských 59, chalup 38, mlýnů 17 a valch 11.

Roku 1762. vyrobilo se na Vsacku 111 kloboukův od 1 kloboučníka, 174 kusů plátna od 131 tkalců, 140 párů dlouhých ženských punčoch od 10 punčochářů, 170 kusů sukna po 20 loktech od 11 soukenníků.

Roku 1764. měly cechy: řeznický cech 6 mistrů a 1 tovaryše; ševcovský cech 6 m., 1 učně; krejčovský cech 5 m., 2 učně; kožešnický 4 m., 2 učně; soukennický 5 m., 1 tovaryše; kovářský a kolářský cech 9 m., 1 tov. a 1 učně; punčochářský 4 m., 1 učně; bednářský 3 m.; tkalcovský 13 m.

3 tov., 1 učně; řemenářský 1 m., provaznický 1 m., barvířský cech 2 mistry.

Roku 1771. měly cechy na Vsacku tolik členů: Řezníci 24 mistrů, 4 tovaryše; mlynáři 32 m., 3 tov., 3 učně; ševci, 37 m., 9 tov.; hrnčíři 15 m., 1 učně; bednáři 16 m., 2 tov.; tkalci 187 m., 7 tov., 4 uč.; kožešníci 17 m., 5 tov., 2 uč.; krejčí 40 m., 1 uč.; punčocháři 11 m., 1 tov.; soukenníci 17 m., 9 tov., 2 uč.; kováři a koláři 69 m., 2 učně.

Mimo cechy byli 2 barvíři, 1 kloboučník, 1 řemenář, 1 zámečník, 2 stoláři, 2 kramáři, 5 sklenářů.

Roku 1801. bylo dle popisu živnostníků na panství: 58 soukenníků s 58 stavy a roční výrobou 1630 kusů, z nichž 1400 odcházely do Rakous a do Uher; 213 tkalců se 215 stavy výroba 1900 kusů; 1 koželuh s 190 kožemi ročně; 20 kožešníků (250 kožichů ročně); 2 barvíři (112 kusů na modro a černo barveno); 1 kloboučník (100 klobouků ročně); 8 punčochářů (1200 párů ročně).

Roku 1810. (20. května) sčítání domů a obyvatelstva. Na panství bylo: 1 městečko, 17 dědin s 2923 domky (Vs. 431); 10.845 katol., 5289 ev. a. v., 3741 ev. h. v., 59 židů, úhrnem 19.933 duší. — Dále 32 mlýnů, 6 valch, 2 salajny, 482 koní a 1731 volů.

Toho roku musilo březnem počínajíc všechno kostelní stříbro k roztavení býti odvedeno, kromě toho, čeho nevyhnutelně třeba bylo. V kostele kat. zůstal jen starý kalich s odřenou patenou.

Roku 1818. dal úřad vrchnostenský na otázky o živnostech tuto odpověď. Soukennictvo je tak staré, jako osazení (!) samo. Již před Kuruci 1708 bylo. Před 40 roky bylo 17 mistrů, do cechu patřili (?) do Meziříčí. Soukennictví provozuje se na Vs., huňá také na dědinách Čistění vlny pořizují si sami, také vlnu sami svými, domácími nebo v okolí sprádají. Libra vlny dává 60 pasmínek po 24 nitích, příze je 4 lokte dlouhá.

Tkalců je na panství 75 mistrů, 16 tovaryšův a 10 učňů. Vyrábí se asi 600 kusů sukna po 20—30 loktech, $\frac{3}{4}$ široké a 400 kusů po $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$ l. široké, silné a nebarvené sukno.

Na panství je 6 valch, 4 veliké (Vsetín, Hovězí, Johanová, Jablunka), zpracují ročně 2000—3000 kusů. Soukenníci barvili si sami, až letos je tady barvíř (Jos. Schindler).

Jemná sukna střihají se 1—2krát a lisují, hrubá jen jednou. Odprodej hrubých suken je užitečnější, také se ho více vyrábí. Poněvadž na modro barvené a faldované, $1\frac{1}{4}$ lokte dlouhé punčochy k národnímu kroji ženskému náležejí, jsou

zde i punčocháři. Avšak punčochy vyrábějí se většinou od rodiny samé. Na sukno upotřebuje se zdejší valašská vlna nestačí-li, tedy uherská.

Tkalcovství už druhdy jak na Vs. tak i v okolí se provozovalo. Předě se skoro na všech dědinách, zvl. v Jablunce, v Mikulůvce a Rouštkce.

Roku 1820. (26. ledna) popis panství:

2908 domů, 4173 rodin, 14 duchovních, 18 úředníků, 223 měšťanův a živnostníků, 288 sedláků, 15 domkařů, celkem 17893 duší, a to 8583 mužských, 9310 žen., 3039 ženatých atd.

Roku 1821:

Na Vsetíně . . 2901 duše	Na Zděchově . . 805 duší
" Hovězí . . 2950 "	V Ratiboři . . 919 "
" Hrozěnkově 2489 "	" Jablunce . . 554 "
" Halenkově . 1566 "	" Lhotě . . . 629 "
V Rouštkce . . 1179 "	" Mikulůvce . 493 "
" Ústí . . . 369 "	" Bystřičce . . 309 "
" Johanové . 537 "	" Kateřinicích 824 "
" Roketnici . 596 "	" Pržně . . . 707 "

úhrnem 18.429 duší. Dani podléhající: 9 šenkýřů, 1 papírník, 5 ml. nářů, 32 obchodníků ovocem, máslem, sukem, dýmkami atd Daň z hlavy 30 kr. konv. m.

Roku 1827. Panství mělo 1 město, 17 dědin, 3007 domů, 4375 partají (rodin), 20.344 obyv., a to 9886 muž. a 10.458 žen., 3289 ženatých, svobodných a vdov 6597, 15 duchovních, 9 úředníků, 81 měšť. živnostníků.

Z dobytka: 191 hřebců, 275 koby, 123 valachů, 6 hříbat celkem 595 koní, 1478 volů, 4750 krav, 11.518 ovec.

Roku 1835. (16 pros.) založen u přítomnosti c. k. krajského kommissara Gottfr. Klingra protokol o osazení Štěp. ulice čili Štěpánova, v němž i vyměněné pozemky se uvádějí. V nové osadě jsou:

14 soukenníků	3 řezníci
1 kloboučník	2 truhláři
2 jircháři	1 tesař
1 barvíř	1 tkadlec
2 koželuzi	1 kovář
1 punčochář	1 postřiháč
1 bednář	

Z nich mají někteří své domky, jiní jsou nájemníci.

Roku 1837. bylo 22.393 obyv. na Vs. a v 17 dědinách, z nich 11.465 muž. a 11.608 žen. Bylo 3181 domů, v nich

5249 rodin (partají); 16 duchovních, 3 šlechtici, 12 úředníků, 213 sedláků.

Roku 1838. Panství dle měření toho roku předsevzatého obsahovalo:

V rchnost:	5465 jiter	744□ ^o	polí
	2874	"	593 " luk a zahrad
	9507	"	1486 " pastvisk
	13357	"	1188 " lesů

V Karlovicích:	581	"	1062 " polí
	290	"	473 " luk
	2671	"	571 " pastvisk
	873	"	170 " lesů

úhrnem 34.851 jiter 1503□^o plochy.

P o d d a n í:	11 553	"	1300 " polí
	3749	"	876 " luk a zahrad
	7007	"	61 " pastvisk
	119	"	1537 " lesů

úhrnem 22.160 jiter 574□" plochy.

Horní město z toho:	856	"	454 " polí
	395	"	189 " luk a zahrad
	312	"	1505 " pastvisk
	66	"	751 " lesů

úhrnem 1630 jiter 1299□" plochy.

Vsetín: 479 domů, 3171 obyv. — Vsacko: 21.308 obyv., z nich 10.304 muž. a 11.004 žen.; dle náboženství: 11.094 kat., 10.156 ev. a 88 židů.

Roku 1840. bylo na Vs. domů 490, „partají“ 785, obyv. 3173 (1541 muž., 1631 žen.). — Na celém panství: 3186 domů, 5180 „partají“, 22.492 obyv. (11.060 muž., 11.432 žen.). — Ovec: 4200 kusů (r. 1838: 5700 kusů).

Roku 1868. bylo na Vsacku 27.068 obyv. (na Meziříčsku 20.096, na Rožnovsku 21 552).

Roku 1880. (31. prosince) bylo na Vsetíně v 622 číslech 4600 duší (2197 muž., 2403 žen.).

Dle náboženství: 2764 kat., 371 ev. h. v., 854 ev. a. v., 111 židů.

Dle obcovací řeči: 4293 Čechů, 187 Němců, 120 cizích.

Hospodářství polní provozovalo 208 m. a 17 žen. osob, z nich je 63, kteří měly za vedlejší výživu obchod.

Obchodníků vůbec (ve velkém i malém) bylo 30 muž. a 5 žen. Průmyslníků a živnostníků vůbec 120 muž. a 5 žen. Dělníků vůbec 652 muž. a 342 žen.

Roku 1880. bylo na Vsetíně: 103 koně, majetníkův jejich 51, 925 kusů hov. dobytka, majetníků 336, 79 kusů koz, maj. 56, 468 kusů ovec, majetníků 61, 143 kusů prasat, majetníků 131, 163 úlů včel, majetníků 41.

Roku 1890. (31. pros.) bylo na Vs. domů 655 bytů 1253, 6057 obyv. (3000 muž., 3057 žen).

Dle náboženství: 4072 kat., 929 ev. a. v., 891 ev. h. v., 158 židů, 2 řeckého sjedn., 5 bez náb.

Dle obcovací řeči: 5553 Čechů, 256 Němců, 17 Poláků, 231 cizinců.

Sňatků bylo 57, narození 251, úmrtí 157.

Roku 1900. (31. prosince) bylo na Vsetíně: 695 domů, 1268 stran obyvatel (3377 muž., 3372 žen.); počet příslušných 2520, cizích 4229; dle stavu: 2187 ženatých, 62 vdovců, 291 vdov, 4209 svobodných, úhrnem přítomných: 6749.

Dle vyznání: 4631 katolíků, 997 evangelíků augsb. v., 950 evangelíků helv. v., 165 židů, 6 jiného.

Dle národnosti: 6362 Čechů, 161 Němců, 4 Poláci, 222 jiných (Maďarů, Slovákův a j.). Děti: 1021 školou povin. a 1138 nepovinných.

Počet rolníků 287, řemeslníků 190, živnostníků 98, průmyslníků 4; úředníků 129, továrních dělníků 1391, nádeníků při polním hospodářství 185, pomocníků (tovaryšů) 271, učňů 137, pacholků 70, děveček 265.

Koní 106, krav 623, jalovic 260, býků 7, volů 43, ovec 352, koz 133, prasat 574, drůbeže 3513, včel 190 (úlů).

* * *

Roku 1805 bylo ševců na Vs. 50. r. 1843. 80, r. 1881. 60, r. 1895. 35, r. 1900. 43. — Krejčí bylo r. 1881. 40, r. 1895. 15, r. 1900 24. — Soukenníků bývalo 60—80 (roku 1823. 114), r. 1881. 11, r. 1900. 4. — Řezníků je r. 1900. 25, hostinských 24, pekařů 9, krupařů 10, obchodů se smíšeným zbožím 16, se střížným zbožím 11, barvíř 1, hodináři 3, hrnčír 1, stolářů 7, kamnáři 2, klempíři 2, kloboučníci 4, koláři 3, kováři 3, koželuzi 2, kožešník 1, mydlář 1, knihaři 2, malíři pokojů a natěrači 3. — Od nejstarších dob vyráběli ševci a krejčí též papuče a krpce z huně Papuče jsou až posud nejpraktičtější obuví v zimě. Módě této podléhá zde pán nepán; obecný lid neodkládá jich ani v létě!

XV. Rok 1848.

(Polit. přehled, hnutí národní, Frant. Palacký, sněm zemský, rada říšská parlament Frankfurtský, Vsetín t. r., garda a j.)

Rok tento je velmi důležitý u vývoji politickém všech téměř národův evropských. Národ český byl v tu dobu zásluhou hlavně našeho proslaveného dějepisce Františka Palackého a jiných buditelů našich tak dalece uvědoměn o své českosti a následkem toho i tak dalece politicky vzdělán, že pochopil zcela správně dosah oněch změn, jež se t. r. udály skoro ve všech státech evropských.

Francouzská revoluce (1789—1793) zasadila všem dosud privilegovaným, zvláštěním výsadám se těšícím stavům (šlechtě a duchovenstvu) nezhojitelnou ránu; svoboda svědomí, vymaňování nižších tříd občanstva z područí stavů vyšších, uznání nutnosti všeobecného vzdělání, zkrátka prohlášení „lidských práv“ hlavními představiteli revoluce francouzské — zásady a myšlenky tyto nalézaly potom vždy zvučného ohlasu v hlavách myslících a prodíraly se na venek i potom, když Napoleon I., císař francouzský (1804—1815) od jiných mocnářů (rakouského, ruského a pruského, napřed u Lipska a pak u Waterloo) byl přemožen a na ostrov sv. Heleny vybočován.

Jho, které zalehlo národy evropské, jim vložené od dotyčných vlád, obávajících se ustavičně „revolučního ducha“ vždy víc a více tížilo vzdělané třídy všude. Volání po ústavním zřízení statním bylo marným, touha po svobodě politické byla i násilně udušována. „Svatá alliance“ (spolek mocnářův evropských) byla strážkyní velmi bdělou, aby pokoj a pořádek nikde ve státech nebyl rušen. Největšího vlivu v tomto spolku mocnářů požíval rakouský státní kancléř

kníže Klement Metternich, který i po smrti císaře Františka I. (1835) byl všemocným ministrem císaře Ferdinanda Dobrotivého. (1835—1848)

Ale všecko do času Duch lidský, ač nějakou dobu potlačen, nedá se navždy spoutati; usiluje nedobrovolná pouta shoditi, aby tím volněji a svobodněji prováděl své záměry a myšlenky. Popudy k uvolnění tomu vyšly opět z Francie. První stal se již roku 1830., kdy Francouzové v měs. červenci zhostili se nenáviděného krále Karla X., z rodu Bourbonského, rodu to, o němž vešlo v přísloví, že „nikdy ničeho nezapomněl a nikdy ničemu (z dějin) se nepříučil“!

Povolali pak na trůn Ludvíka Filipa, vévodu Orleanského, „občanského“ krále, ale i ten, když vláda jeho více se klonila k absolutismu, byl vzpourou lidu pařížského koncem února r. 1848. trůnu zbaven a přinucen spasiti se útekem za hranice (24. února). Francouzové prohlásili republiku, za jejíhož presidenta povolali Ludvíka Napoleona Bonaparta, který však důvěru národa tím splatil, že se r. 1852. (2. pros.) prohlásil císařem francouzským pode jménem Napoleon a III. a národ francouzský na uzdě vodil, až r. 1870. neslavně skončil, poboživ trůn svůj ve válce proti Němcům.

Naplnila-li již červencová revoluce pařížská (1830) myslí všech vzdělců v jednotlivých státech evropských nadějemi na lepší vládu, na vládu ústavní, v níž by i lidu popráno bylo účastenství, tož tím více posilnila tyto naděje revoluce únorová (1848), kdy v té době národové evropští pokrokem věd a umění, šířením vzdělanosti mezi středním stavem občanstva pŕdu pro ústavní život měli takměř už připravenu.

V Rakousku zvláště Maďaři, Vlaši a Poláci tvořili onen revoluční živel, kterého se Metternich děsil a ježž všemožnými prostředky dusiti hleděl. Český národ, jak v Čechách tak i na Moravě, dosah tohoto hnutí po uvolnění jak hmotném tak i duševním velmi dobře chápal. O to se po dlouhá léta starali naši křisitelé (Palacký, Šafařík, Štulc, Rieger, Havlíček a j.) kteří, ač s velkými překážkami a nesnázemi bojovati musili, toho přece dovedli, že národ český nebyl rokem 1848. převrácen, ale mila vzrušen.

Na Moravě šlo národní probuzení sice krokem volným ale přece zjevným. Tužby a snahy vlastenců českých (pražských) nalézaly tu sice skrovné, ale nicméně účinné ohlasy, zvláště u stavu duchovního (Frant. Sušil, Matouš Klácel, Bedřich hr. Sylva-Tarouca, Dominik Kynský, Beneš Method Kulda a j.), který slovem i písmem staral se o duševní potravu lidu sobě svěřeného, zachováváje ho,

pečlivě při jeho zděděných, dobrých mravech a pečuje vhodnými spisy o rozvoj jeho duševní. Na vzdělance pak nejzdárněji působil Alois Vojtěch Šembera, tehdy professor v Olomouci později ve Vídni, a to jak spisy historickými tak i svými přednáškami. Tak byla i naše Morava dosti pečlivě připravena, aby pochopiti mohla dosah myšlének, vířících roku 1848. Naskytlí se jí rovněž vůdcové, kteří s národovci českými jali se dále pracovati na uvědomění národním, na uvolnění lidu obecného od jařma poddanského, na dosažení svobod a práv politických. Při tom snažení měli vlastenci čeští i moravští vždy na mysli spojitost všech zemí koruny České, „neodlučovati, co Bůh spojil a nedělati tam hrází, kde jich není od přírody“ — jak praví Palacký v předmluvě ku svým Dějinám (8. břez. 1848.).¹⁾

Matička Praha stala se v té době směrodatnou v politickém snažení nejen pro království, ale i pro markrabství. Již dne 11. března (1848) svolána veliká a památná schůze měšťanstva pražského do lázní Svatováclavských, v níž ujednána petice ku králi Ferdinandovi o nápravu ve státním zřízení, o utužení svazku mezi zeměmi koruny České, o doplnění stavovského sněmu poslanci měst a okresů venkovských, o rovnoprávnosti řeči české s německou, o vykoupení roboty, o svobodě tisku atd.

Toho, čeho se Pražané v petici své dožadovali, dosáhlo se k velikému překvapení a k radosti všech již v několika dnech. Dne 13. března strhla se bouře lidu a studentstva ve Vídni, při čemž vojsko zakročilo, ale ode všech nenáviděný kníže Metternich, který skoro po 40 let byl duší vlád vídeňských, byl císařem propuštěn. A již 15. t. m. udělena císařem pro veškerý země rakouské konstituce, již splněny žádosti věrných národů rakouských. Zrušena censura (knih, novin, povolena tedy svoboda tisku), povolena národní garda, povoleno nejrychlejší svolání všech zemských sněmů stavovských s rozšířeným zastoupením stavu městského atd.

Radost z toho všeho byla nesmírná. Odevšad z Čech, i z Moravy hrnuly se k císaři adressy díků. V Čechách nedošlo pro pozdější bouře pražské (dne 12. června, ve svato-dušní pondělí) ku sněmu, ač byl už rozepsán, na Moravě byl však ke dni 30. března určen.

Tetno sněm stavovský, jenž ve svém posavadním složení naposled zasedal a který si pro některá důležitá usnešení

¹⁾ Viz obšírněji tento úvod při mém životopisu Frant. Palackého v „Komenském“ r. 1898, 499 n.

vděčnou zachoval paměť, vypracoval předně za souhlasu vlády prozatímný volební řád, v němž určeno bylo, aby města (posud 7 měst královských) místo jednoho hlasu měla nadále 30 hlasů, případně zástupcův a aby i venkovské obce vysílaly do sněmu zem. své poslance.

Dále sneseno se na tom, aby se zrušila robota za náhradu a desátek aby se vykoupil, aby rovnost moravské (české) řeči s německou ve škole, v úřadech a soudech byla zavedena a j. Ukončiv práce své rozešel se tento sněm a nový na základě nového řádu volebního sešel se dne 31. května toho roku. Sněm vyslechl císařský patent ze dne 28. března, jímž měli poddaní moravští býti osvobozeni od roboty a desátku dne 31. března 1849. Ale sněm k návrhu Vojtěcha svob. pána Vidmanna, jenž později býval hejtmanem moravským, a přímluvou referenta Dra. Aloise Pražáka, pozdějšího vůdce Cechů moravských a ministra-krajana, snesl se dne 6. června na tom, požádati císaře, aby poddaní mor. už dne 1. července r. 1848. byli od toho osvobozeni. A císař Ferdinand to schválil reskriptem ze dne 26. června.

Než všechny práce ohledem roboty a desátku vyřízeny teprve za nynějšího císaře r. 1849 (patentem ze dne 4. března) a v prvních letech padesátých.

Jiných pak svobod, jichž se domáhal tehda sněm mor., nedosaženo pro změněné politické poměry, a teprve v letech šedesátých vyhověno žádostem a tužbám národním.

Tak přešel na Moravě r. 1848. poměrně dosti klidně, bez všelikých výtrzností. Vůle a přání lidu projevovaly se toliko poselstvími, prosbami a zvláště sněmem. Jinde naproti tomu, jako v Uhrách a ve Vlaších domáhali se svobody politické a národní se zbraněmi v rukách, ano i odtržením se od Rakouska. Zvláště v našem sousedstvu, v Uhrách, pocítovali jsme hrůzy revolučních Maďarů, kteří ačkoli císař Ferdinand jim schválil dne 11. dubna 1848 zákony, vypracované sněmem uherským, jimiž zaručeny jim všechny politické a občanské svobody, úplnou samostatnost koruny svatoštěpánské — tož nicméně za vůdcovství Ludvíka Košuta usilovali o úplné odtržení od Rakouska zvolením si samostatného krále. Ale Maďaři byli konečně zbraní císařskou a ruskou pokořeni (1849) a v Itálii opět uvedl pořádek vítězný maršálek Radecký. —

K ustrojení říše a k ukojení požadavků národů rakouských svolán do Vídně na měsíc červenec ústavodárný říšský sněm, do něhož i Palacký na šesti místech v Čechách, o poslanectví se ani neucházel, byl zvolen. Tam zasedal

v kommissi, která se radila o tom, kterak „země říše Rakouské v jednotu zavedeny a moc zákonodárná, vykonávací a soudní v nich rozměřeny býti měly“. I vypracoval Palacký návrh ústavy rakouské ve smyslu federalistickém, který, kdyby byl býval přijat veškerým sněmem, byl by býval spásou Rakouska. Avšak to se nestalo. Hlavní, co říšský sněm ve Vídni vykonal, bylo zrušení roboty za přiměřenou náhradu dne 9. srpna 1848. (Zákon ze dne 7. září 1848.)

V Němečích t. roku usilováno o opravu „Spolku německého“, kterýž se utvořil ze státův a státečkův německých po válkách Napoleonských a v němž Rakousku vyhrazeno bylo přední místo. Ve Frankfurtě nad Mohanem sešlo se 50 zástupců lidu z rozličných zemí německých, aby se poradili o příštím útvaru říše Německé ve smyslu ústavním a demokratickém, zvláště pak aby vykonali všeliké přípravy ku příštímu parlamentu Frankfurtskému, do něhož jak v Německu tak i Rakousku byly již (koncem března) volby vypsány. K těmto poradám do Frankfurtu byl i náš Palacký pozván. Palacký však to rozhodně odmítl listem ze dne 11. dubna, jímž osvědčil se nad slunce jasnější nejen jako horlivý Čech, ale i jako loyální Rakušan, jemuž byla proti mysli a proti prospěchu státu Rakouského, aby Rakousko trvalo v jakémkoli spojení s Německem.

V listu tom pronesl Palacký tato velepamátná slova: „Zajisté, kdyby státu Rakouského nebylo již ode dávna, musili bychom vzájem Evropy, ba humanity (lidskosti) samé přičinitise co nejdříve, aby se utvořil!“ — Co se osoby jeho týče pravil: „Já nejsem Němec... jsem Čech rodu slovanského, i se vším tím nemuohým, co mám i co mohu, oddal jsem se zcela i na vždy ve službu svému národu“. — Slova Palackého nalezla živého ohlasu nejen u národa českého, ale i v rozhodujících kruzích vídeňských, jichž však málo dbáno. Při rychlých změnách ministerstev nebylo ani možno klidně všechno uvažovati a myšlénka velkoněmecká odvážně mezi Němci jak zahraničními tak i rakouskými se zdvihající, přivedla kolísavost a nerozhodnost u vládní stroj. Tak se stalo, že volby do parlamentu Frankfurtského byly ve všech zemích Rakouských vypsány; ale kdežto v německých zemích byly provedeny, v Českých zemích byly od Čechů venkoncem odmítnuty, což děkovati jest jediné politickému věhlasu Palackého.

Rok 1848. vyvolal jako všude tak i na Vsetíně neobyčejné vzrušení. Zaznamenáme to nejdůležitější:

Předem bylo dne 25. března v katolickém kostele slavné *Te Deum* za udělení konstituce, den na to byli opět v obou evangelických kostelích služby boží. Večer téhož dne (26.) bylo veškero město osvětleno. V oknech transparenty z příslušnými nápisy o konstituci a loyální projevy císaři. Páleny bengálské ohně, střelba z mozdířů, hudba procházela městem, lidstva nesmírné množství proudilo ulicemi, všichni okrášleni bílými stužkami a bílými prapory. Zpívána císařská hymna a ustavičně se rozléhalo jásavé „vivát“ (ať žije)!

Na to shromáždil se lid před zámekem, aby p. z Wachtlerů, který o oslavu tuto velmi se přičinil, poděkoval a své city vůči němu projevil. Dvanáct členů výboru obecního s rychtářem Václavem Raušrem v čele vešli do zámku a tam panu Wachtlerovi u přítomnosti jeho rodiny odevzdali adresu, kterouž Václav Raušer napřed ústně přednesl: že mají radost z udělené konstituce a doufají, že „milostivá“ vrchnost bude hájiti jejich zájmů; že přísahají věrnost císaři, vlasti a poslušnost mil. vrchnosti. Na konec provolal císaři Ferdinandovi „vivát“! „Vivát“ naše mil. vrchnost Josef rytíř Wachtler! Ať žijí zakladatelé konstituce! Vivát!

Rytíř Wachtler odpověděl na ovaci tuto přiměřenými slovy, že se vynasnaží, aby přání všech vyplnil, že zná jejich potřeby, že dlouho mezi nimi žije a na dotvrzenou toho podal všem ruku. — Deputace sešla dolů a oznámila laskavé jednání pánovo a jeho přípověď. Z toho nesmírný jásot a vivátům nebylo konce, až p. W. sešel mezi lid, který jej obstoupil a dalšími viváty skoro ohlušoval.

Po té stihala se událost za událostí, jak u vzhledě ústavním, politickém tak i vojenském (v Uhrách a ve Vlaších). Nejvíce pozornosti věnovalo všude občanstvo vnitřním zem. poměrům, lid pak obecný obracel hlavní zřetel ku poměru jeho k vrchnosti a různým vůči ní závazkům (robota!).

Už dne 1. května sestavilo všech 17 obcí na panství Vs. prosbu k císaři, v níž se dožadovaly zachování pro ně transaktu z r. 1700., prosí dále o zrušení dávek kat. farářům (štoly, desátku, slepic a j.), které prý evang. obyvatele třikrát více tíží než robota sama. Místodržitelství¹⁾ dalo pak (9. května) na to odpověď v tom smyslu, že udalo návod, kterak natu-

¹⁾ Místodržitelem byl Leop. hr. Lažanský (1847-60), syn jeho Vladimír byl předsedou Národop. výstavy v Praze 1895, nám dobře známý z výstavy naší 1892. (Viz XXIV.)

rální dávky majetníkům desátkových práv na Moravě lze zaměnit v peněžitou náhradu.

Dále zaměstnávaly mysl našich dědů volby do sněmu zem. (v Brně) a později volby do sněmu říš. (ve Vídni).

Zemský sněm trval od 31. května 1848 až do 24. ledna 1849, kdy se odročil.¹⁾ Skládal se celkem ze 261 poslanců. Poněvadž byla většina (103) poslanců z obcí venkovských, že nejvíce tedy byl zastoupen stav selský, přezděno sněmu tomuto „sněm selský“. Ze Vsacka voleni byli do něho Jiří Kotrla, fojt z Hovězí a Jan Dořák²⁾, fojt z Jablunky.

Dle volebního řádu, sdělaného stavovským sněmem dne 27. dubna 1848 a potvrzeného ministerstvem 10. května t. r., volila každá obec, jež měla 300 obyv., jednoho volitele; menší obce volily s nejbližší obcí společně. Větší obce volily pak na každých 300 obyv. volitele, tedy tolik volitelů, kolik jich vypadá, když se dělí lidnatost obce třemi sty, při čemž se na zlomky nebralo ohledu. Volby volitelů dály se podle dekanátů. Volební místo ustanovil krajský úřad a také ji řídil. U nás dala se volba ve Vyzovicích. Aby někdo mohl býti volen za posla, musil býti sám oprávněným volitelem a 30 let věku svého. Volba dala se cedulkami a k platnosti volby bylo třeba absolutní většiny hlasů. Diěty a útraty cestovní pro poslance měli voličové před volbou ustanoviti. Diěty se vyplácely z obecní kasy místa volebního a ostatní obce měly tyto útraty obci, kteráž je napřed dala, nahraditi, a to dle počtu volitelů jim přináležejících a k volbě vyslaných. Diěty určeny na Vsacku z počátku na 2 zl., později na 4 zl. denně, ale velmi těžko se sháněly. Považováno to novým břemenem!

Volby do sněmu zemského provedly se tedy v měsíci květnu. V měsíci červnu (13.—16.) prováděly se opět volby volitelů do říšského sněmu Vídeňského. Zvoleno z jednotlivých obcí Vsackých 48 volitelů, kteří pak volbu poslance říšského s jinými volebními okresy vykonali opět ve Vyzovicích. Zvolen byl od našich Dr. Alois Pražák z Uherského Hradiště, který (jak výše řečeno) referoval o zrušení roboty na Moravě. Kromě Dra. Pražáka zvolen též kupec Raimershof er z Vyzovic.

¹⁾ Viz podrobné jeho vylíčení v díle Jindř. Dvořáka: Moravské sněmování r. 1848-49, Telč 1898

²⁾ Moravské Sněmování, str. 251. a 252. má nesprávně podána jména našich poslanců: Dvořák a Kotela, což tímto napravujeme.

Činnost „selského“ sněmu našeho byla, jak už výše podotčeno, zvl. pro rolnictvo velmi blahodárná. Sněm zrušil všechny dávky naturální a povinnosti vůči vrchnosti a duchovenstvu, a to vše za mírný peníz. Osvobození od roboty neboli vyvazení pozemků dalo se dle 4 tříd:

	I.	II.	III.	IV.	tř.			
za 1 jednosprežný den	4 $\frac{1}{2}$	4	3 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{2}$	kr.	k.	m.	
„ 1 dvou „ „	7	6	5	4	„	„	„	
„ 1 troj „ „	9 $\frac{1}{4}$	8	6 $\frac{1}{4}$	5 $\frac{1}{4}$	„	„	„	
„ 1 čtyř „ „	10 $\frac{1}{2}$	9 $\frac{1}{4}$	8	6 $\frac{1}{2}$	„	„	„	
„ 1 ruční den robotní	3	2	1	—	„	„	„	atd.

Nejhlavnější břemena pozemková obnášela 204 čísla (roboty, dovážka dřeva, štípání dřeva, orání, činže, dávky atd.)!

Desátek byl velmi nepříjemnou dávkou, čítal se buď desátý snop nebo desátý mandel, z dobytka 10. kus („daňa“). Poddaní nesměli svážeti obilí, až vrchnost (nebo po případě farář) desátý snop (mandel) sobě vyvolila. Někdy mohl se desátek i na peníze uvést, ano i pronajat býti. Toť urbární dávka!

Činže byly buď urbární nebo smluvní. Urbární činže byly ve fassích naznačovány, jako stálé činže (pozemkové, dědické, robotní, pasekářské, ze draní peří, obilní, drůbežní, činže z lískových ořechů, kmínu atd., asi 200 jmen!)

Stoupající a klesající činže byly říční, potoční, mlýnské, mlecí, slaninové atd.

Dále bylo tak řeč. laudemium (schválení, jež se při zakupování pozemků platilo; obnášelo 5—10% prodejné nebo odhadné sumy.

Akcidencie a taxy platily se na uhrazení výloh soudních. Měly názvy: propustné peníze (t. za propuštění poddaného z pauství), za povolení k ženění, k řemeslu, pak úmrtní a dědické případy.

* * *

Poznámka. V 16 věku z 1000 kop groší příjmu stavěl se kůň i s ozbrojeným pacholkem a mimo to z 1000 zl. 1 zl. Tato daň neboli berně slula „giltpferd“ (zbrojný kůň, v. 42.) a až do 1659 by'o ze 20.000 zl. příjmu 1 giltpferd placeno. Roku 1660. začalo zdanění poddaných dle lánův a během doby předsevzata několikrát generální visitace lánů (Viz 43. a 45.). Daň z lánů trvala až do r. 1756. a vrchnost platívala berni z komínův až do r. 1752. Císařovna Marie Terezie zavedla zvláštní osnovu berní, řečenou tereziánskou, spočívající na katastru dvojím: rustikálním (pro pozemky selské) a dominikálním (pro pozemky panské).

Dle toho obnášela daň z výnosu požitků selských 42 $\frac{1}{2}$ ‰ z výnosu požitků panských pouze 29‰ a z domů panských pouze 25‰. Nespravedlnost tuto napravit císař Josef II. r. 1785. nařídil, že co do výšky pozemkové nemá býti rozdílu mezi pozemky selskými a panskými. Při tom nařízeno nové měření pozemků. To je katastr jozefinský. Dle něho obnášela daň při polích a vinicích ze 100 zl. hrubého výnosu 10 zl. 37 $\frac{1}{2}$ kr., při lukách a zahradách 17 zl. 55 kr. atd. Avšak systém berní býval později různě měněn, až r. 1817. znova byla celá země měřena a čisté výnosy odhadovány. To byl tak řeč. katastr trvalý. Dle něho platilo se ze 100 zl. čistého výtěžku pozemkového 16 zl. (16‰) mimo různé přírázky, jež během času přibýly. Katastr tento trval až do upravení daně pozemkové dle zákona z r. 1869., tedy až do konce r. 1880.*) — Nyní platíme daně přímé (pozemkovou, činžovní, výdělkovou, z příjmu osobního a j.) a nepřímé (z lihovin, masa, cukru, ze solí, tabáku, z petroleje atd.). Mimo to jsou přírázky obecní, okresní a zemské. Na poplatníka věru až příliš. Jeť se každému co oháněti, aby života rodiny své jak tak uhájil!

* * *

Volby do Frankfurta vyzněly všude, jak řečeno, naplano, ač úředníci vrchnostenští tu a tam lid k nim velmi přemlouvali.

A jakož jinde, tak i na Vs. projevil lid jaksi instinktivně své uvědomění národní a politické. Volby nevykonány. Dne 12. února 1849. oznamuje úřad vrchnostenský, že volby do Frankfurta neměly ozvěny a že „sedláci dali do protokolu: J. Milost císař pán ať sám zástupce navrhne!“ —

* * *

Zde podotknouti dlužno, že vrchnost Vsacká měla od nějakého času tuhou rozepří s majetníky několika pasek na Halenkově, tak řeč. Šuláky. Šuláci osobovali si právo na jisté části lesa kolem svých pasek a beze všeho v něm dle potřeby a libosti hospodařili. Na stížnost vrchnosti nařizuje kr. úřad ze dne 5. dubna 1849. Šulákům, aby se vrchnosti podvolili, že vrchnost bude ve svém majetku chráněna a cituje různé rozhodnutí ve prospěch vrchnosti, tak rozhodnutí císařské ze dne 16. května 1836, dekret dvorní ze dne 5. ledna 1838, intimát kr. úřadu ze dne 14. března a 10. listopadu 1843, dekret dvorní kanceláře od 2. června a 26. prosince 1843. Konečně poukazuje Šuláky na právní cestu. Šuláci musili se s rozhodnutím spokojiti. —

Zemský sněm v Brně dokončil svou práci čestně dne 24. ledna 1849. Říšský pak sněm pro ustavičné skoro nepokoje byl v měsíci listopadu z Vídně do Kroměříže

---

*) Srovn. Ottův Slov. N. III., 851.

přeložen, kdež se věnoval pracem ústavním a uspořádáním záležitostí státních od 22. listopadu 1848 do 6. března 1849, kteréhož dne byl rozpuštěn. Vláda pak sama ústavu (konstituci) novou zavedla, ale r. 1851. ji zrušila a od té doby až do r. 1860. (do vydání říjnového diplomu) vládlo se v Rakousku opět neobmezeně, jako před r. 1848.

Císařským patente u dne 4. března 1949 byly zřízeny v královstvích a zemích samostatné vyvazovací kommisce ku vyšetření robotních náhrad a založeny zemské fondy vyvazovací.

Jako náhrada za vyvazené roboty byly vydány oprávněným dluhopisy vyvaz. fondu, jež měly býti ve 40 letech slosováním umořeny.

Vyvazování pozemků bylo na Moravě již r. 1852. hotovo, v Čechách r. 1853. a v Rakousku vůbec ukončeny práce v tom směru r. 1859. — Slosování vyvazovacích obligací počalo 30 dubna 1856. a konalo se pak každého půl roku. Slosování toto bylo na Moravě skončeno r. 1889. (v Čechách r. 1888).

Roku 1849. (26. června) organisace soudů na Moravě a ve Slezsku se schvaluje. Vsetín tvoří 61 okres s krajským soudem v Nov. Jičíně.

V srpnu t. r. zřízena c. k. okresní hejtmanství; u nás v Meziříčí s okresy soudními Meziříčí, Vsetínem a Rožnovem. Úřadovatí se počalo 1. ledna 1850. Tím soudy patrimoniální (vrchnostenské) přestaly a na jejich místo nastoupily tedy c. k. úřady. Zároveň uvedeno v život četnictvo.

Vsetínský vrchní Frant. Fichtner jmenován c. k. zem. radou a okresním soudcem v Místku.

Roku 1851. od měsíce března po celý skoro rok dalo se na Vsacku vyvazení pozemků. Obce zavázány z odhadnuté sumy svých pozemků k roční rentě, již slušelo na c. k. berní úřad půlročně odváděti.

Odškodnění toto bývalé vrchnosti čítalo se na 2 třetiny z odhadní ceny v konv. m.

Ústí zavázáno k rentě 143 zl. 14 kr. k. m. (jež representovalo kapital 2864 zl. 34 kr.).

Jablunka	k rentě	166	zl.	58 ⁷ / ₁₀	kr.	(kapitál: 3339	zl.	34	kr.)
Pržno	"	143	"	44 ⁴ / ₁₀	"	(" 2874	"	58	")
Roketnice	"	140	"	32	"	atd.			
Jasenka	"	100	"	4 ² / ₁₀	"				
Lhota	"	178	"	19 ² / ₁₀	"				
Johanová	"	126	"	4 ² / ₁₀	"				

	k rentě	zl.	kr.	
Ratiboř	"	150	"	50 ² / ₁₀ "
Mikulůvka	"	82	"	20 ² / ₁₀ "
Kateřinice	"	148	"	44 ⁶ / ₁₀ "
Zděchov	"	126	"	48 ⁴ / ₁₀ "
Bystřička	"	93	"	23 ⁸ / ₁₀ "
Hrozénkov	"	256	"	35 ⁸ / ₁₀ "
Halenkov	"	121	"	40 "
Hovězí	"	40	"	14 ⁴ / ₁₀ "
Karlovice	"	134	"	15 "
Dol. Vsetín	"	6	"	30 ¹ / ₁₀ " (kapitál: 5188 zl. 46 kr.)
Hor. Vsesín	"	759	"	2 ⁴ / ₁₀ " (" 15180 " 48 ")

Zaplacením reprezentačního kapitálu do berního úřadu mohl se povinnovaný od břemene vyprostiti.

Panství dostalo obligaci na 94.375 zl. 18 kr. k. m. (dto. 31. května 1854), a to za vyvazení pozemků 59.479 zl. 32. kr. a za odškodnění 34.895 zl. 46 kr., které u fondu vyvazovacího v Brně za půjčku (r. 1845) byly uloženy.

Spravedlivé odškodnění čítala si vrchnost za činže gruntovní, za dávku husí, slepic, vajec, přediva, tažnou a pěší robotu a j. Bez odškodnění bylo: laudemium, činže hodová a masopustová, sypání ovsu; u mlýnů: č nže mlýnská, činže z pily, zadarmo vrchnosti klády řezati; u rychtářů: odvádění jeřábků, u domkářů: pěší robota a předivo.

* * *

K osobní bezpečnosti v městech, k ochraně majetku a proti možným vpádům nepřátelským zřizovány už v měsíci dubnu 1848 národní gardy, k níž brání všichni mužové zbraně schopní. Měli stejnokroj svůj a pilně se učili zacházeti se zbraní. Někteří však méně zámožní občané cvičili se i zbraněmi dřevěnými. I na Vsetíně zřízena taková nár. garda o třech kumpaniích (setninách). První kumpanii, v níž byli „páni“ a Dolnoměšťané, velel Wachtler ml. (Geyza), druhým dvěma, Hornoměstské a Jasenské, veleli měšťané (Sajdl a Vítek).

Stejnokroj jejich sestával z tmavosoukenného kabátu a takových kalhot. Kabát i kalhoty lemovány byly žlutými šňůrkami. Na hlavě byla čepice, taktéž žlutě lemovaná, uprostřed s kokardou stříbrnou (bílou) nebo zlatou (žlutou). Kokardu si mohl dáti každý, jakou chtěl, dle zámožnosti („drahší“).¹⁾

¹⁾ V „Mor. sněmování“ str. 18. uvádí se, že nár. garda na Vsetíně (a v Hustopeči) přijala odznakem prý velkoněmeckou kokardu (barvy: černo-červeně-zlatá). Na otázku, proč německou, dávali prý na Vsetíně

Gardisté Vsačtí podnikli i válečnou výpravu. Rebelanti uherští vpadli prý přes Javorníky na Vsacko. Přes odpor žen svých vydali se tedy na horní dědiny. Došedše však na Hlalenkov a Hroznkov, přesvědčili se na štěstí na vlastní oči své, že rebelantům ani nenapadlo, měřiti se s gardisty Vsackými. Pochutnavše si tam na tučném pečeném volu, gardisté vrátili se veseli a zdraví na Vsetín.

Náš „starý Vsacan“ vypravuje o gardě takto:

V konstituci r. 1848. byla garda na Vsetíně. Otec můj chodil také na cvičení a lidé-gardisté mi pravili, že já mám také chodit. Mi se to zdálo hloupé s těmi dřevěnými flintami chodit, ale strašili mne, že mne odvedou, tož já přistoupil a chodil. Ti gardisté požívali moc regraci, hostiny samé a bály a všecko platil Wachtler. Na bále v palírně dcera jeho Týna (Josefína) tancovala s námi. Byly tři kumpanie. V té první byly páni a mladý Wachtler (Geyza) byl nad ní hejtmanem. V ostatních dvou byli měšťané.

Johanovjané jeli tenkrát na stel do Jasenických hor, ale z napuštění milostpána (Wachtlera) gardisté jich, jak jeli s listem, u stodol obraceli na Vsetín a museli ho vézt do dvora. Byli odvedeni do areštu. Ale třetí kumpanie gardistů se jich ujala a páni museli ty Johanovjany pustiť. - Fichtnera, vrchního panského, chtěli ti gardisté s mosta do Bečvy shodit, ale on se schoval a všeci z první kumpanie se rozutíkali.

On ten Wachtler přišel o své panství, snad cosi objednával pro Košuta, byl také Uher. Paní měl dobrou. Když byl na Horním městě jarmark, volávala na děvčata, aby si šla obřát pentle, to měla regraci, a mládencům zase fajky kupovala. Ale milostpán a ona spolu nežili, ona měla svého pobočníka a on svou pobočnici. Potom se odstěhoval do Štajer († 1879).

Jednou nás pozvali vyzovští gardisté k zasvěcení jejich fány, tož my se vypravili. Přijdeme k Vyzovicám, byla zástavka — přišli nám naproti, u kostela postavili jsme flinty do paramídu a šli do kostela, čáky jsme nesdělali. Pan farář posvěcoval tu fánu

Po kostele kde kdo chtěl do hospody, všecko bylo za darmo, moc bylo opilýých! Ke druhému roku měli jsme pozvánku do Mezifíři, ale k tomu již nepřišlo, garda byla zakázána. Na Vsetíně si chtěli nechat jeden buben pro město k hubnování, ale jim ho nedali, všecko odebrali, garda zahynula.

V to konstituci jsem se také oženil a musil jsem v gardistických šatech jíti na zdavku. Svaťba byla v konec masopustu, muzika hrála dva dni na „Prostředním šenku“, byl tam tehdy veliký sál. A hlupina to bývala, ty velké svaťby, moc útraty!

---

odpověď, že patříme k Německu, že jak Olomouc a Brno, tak oni prý také dělají. Co se tedy Vsetína týče, máme jisté pochybnosti, uvažující, že volby do Frankfurta se neprovedly, že oslavovali „konstituci“ bílými praporečky (viz výše) a že konečně náš „starý Vsacan“, který byl též gardistou a jehož „paměť“ níže podáváme, neví nic o „německé“ kokardě.

Rok 48. objevil se jako meteor (povětroň) na jasném nebi, ale jako tento tak i rok řečený sklinal u vzhledě národním a politickém naděje a očekávání vlastenců českých.

Nový panovník náš císař a král František Josef I. přejav po svém strýci císaři Ferdinandovi dne 2. prosince 1848 vládu, měl tuhou práci, aby přemohl revoluci v Itálii a v Uhrách. To se konečně podařilo. Ale i ústavní (konstituční) život rak. národů na plných deset let (1851–1861) úplně zastaven a zavedena vláda absolutní, v jejímž čele stál ministr Alexander Bach. Teprve po nešťastné válce italské r. 1859., kdy jsme na Vlasy pozbyli krásné země Lombardské, nastal obrát k lepšímu. Dne 20. října r. 1860. vydal císař Pán diplom (říjnový), jímž se navždy zřekl vlády absolutní a stal se panovníkem ústavním (konstitučním). Od té doby účastní se všichni národové říše naší skrze své zástupce zákonodárství na sněmích zemských a na radě říšské.

Panovníku našemu děkujeme za veliké a důležité věci, kterých uštědřil svým věrným národům. Za něho jistě jest úplně zrušena robota, čímž stav rolnický velmi povznesen, dále prohlášena jest svoboda náboženská, živnostenská, stavěny železnice, telegrafy, podporovány jsou průmysl, obchod, vědy a umění. Zákony (státními) z let 1867–69. zaručena všem národům rovnoprávnost jazyka v úřadech i ve školách, svoboda osobní, udělena svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkovací atd. Zákony školními jest postaráno i o školství, na jejichž základě vzdělanost a osvěta šíří se do všech vrstev národa.

Co se zvláště národa našeho týče, dlužno pamatovati, že udělená císařem a králem naším svoboda politická měla za následek i svobodu národní. V letech 60. národ náš slavil nové vzkříšení své. Literatura česká počala se utěšeně rozvíjeti a život národní bujaře zakypěl a nezdolnou mocí valil se po luzích českomoravských. A od té doby až posud proudí se onen život národní nepřetrženým tokem dále, rozlévá se širošířými krajinami vlasti našich, zanášeje osvětu a vzdělanost i do těch nejnuznějších chatrčí.

Vědomí národní bytnosti je nyní už majetkem každého i sebe prostšího občana českomoravského. Toho důkazem mimo jiné jest vystavění Národního divadla v Praze r. 1881. a po jeho vyhoření nové jeho zbudování r. 1883., a to vše z dobrovolných příspěvků, udělených radostně a nadšeně ve všech zemích koruny svatováclavské. Hojně školy české, nižší i vyšší, pečují zdárně o vzdělanost a osvětu národní. Od r. 1882. máme v Praze i české vysoké školy (universitu a techniku), od r. 1891. Českou akademii, od r. 1899. v Brně českou

techniku a brzy přibude tam snad (nebo v Olomouci) i česká universita.

V posledních desítiletích XIX. věku povstali nám spisovatelé, básníci a umělci, z nichž někteří mají zvučné jméno nejen doma, ale i za hranicemi. Ze spisovatelů jmenujeme na př. Al. Jiráska, Karolinu Světlou, K. V. Raisa, Vinc. Brandla, Frant. Bartoše, Václ. Kosmáka a j.; z básníků Svatopluka Čecha, Jaroslava Vrchlického, Jana Neruda, Ad. Heyduka, Elišku Krásnohorskou, Vítěslava Háška a j.; z umělců výtečné hudebníky Bedřicha Smetanu, Ant. Dvořáka, Jana Kubelíka a j.; slavné malíře Václ. Brožíka, Luděka Marolda, Jozu Uprku, Hanuše Švajgra a j.

Jak národ náš pokročil v oboru průmyslu a umění, o tom podala důkaz i cizině Jubilejní výstava r. 1891. a výstava inženýrův a architektů r. 1898. v Praze pořádaná. Jak si národ náš svůj český národní ráz a svou, více než tisíciletou vzdělanost zachoval až posud, to dosvědčila rovněž skvěle nám i cizině velikolepá Národopisná výstava r. 1895. taktež v matičce Praze konaná. Vlastenci naši z r. 1848. zajisté by zajásali, uviděvše vymoženosti naše politické i národní, vymoženosti, kterých by se tehdy ani nebyli nadáli. Kéž XX. století, do něhož jsme vstoupili, vyplní nacele naše tužby politické i národní, naše požadavky státoprávní.

Kéž milý Bůh opatruje a zachovává i nadále národ náš, kéž vzdělaností svojí setrvá povždy na důstojném místě v řadě kulturních národův evropských, jehož si byl už získal, dílem přízní panovníkovou, dílem přičiněním vlastním!

XVI. Rok 1866.

Roku toho vedena válka s Pruskem a s Itálií zároveň. V Itálii dobyly zbraně naše vítězství rozhodného, kdežto v Čechách podlehly Prusům v krvavé bitvě u Král. Hradce dne 3. července. Po bitvě té coufalo vojsko naše přes Moravu k Vídní, Prušáci pak v patách za ním, zaplavivše téměř celou naši vlast a utkavše se bojem na několika místech s vojsky našimi, jakož zejmn. dne 15. července u Tovačova. V míru na to v Praze uzavřeném ponechali jsme druhou provincii italskou, totiž Benátsko králi italskému. (Lombardsko s hlavním městem Milánem postoupeno již r. 1859.)

Toho roku tedy uviděl Vsetín značnou sílu vojska, do Uher přecházejícího. Šestý armádní sbor zaměřil totiž cestu z Olomouce přes Meziříčí a Vsetín do Uher. Náčelníkem byl polní podmaršálek svob. p. Ramming. Za ním následoval saský sbor pod gen. von Stieglitzem. Sasi byli totiž s námi proti Prusku.

Dne 17. července o 11. hod. předp. došlo ze VI. sboru asi 17.000 mužův a rozložili se dílem podél Bečvy až k Lázkům, dílem za zámeckou zahradou až k Ústí.

Hlavní stan v zámku. Rekvisice nebyly silné a všecko se platilo. Vlašské zástupy byly v zoufalém, dělostřelectvo v dobrém stavu. Dne 19. července o 4. hod. ráno hnul se VI. arm. sbor ze Vsetína. Mnoho volů hnáno s sebou.

O 9. hodině téhož dne přicválal saský kvartýrmajstr, k 10. hod. pak asi 7000 Sasů. Gen. v. Stieglitz s 9 důst. ubytoval se v zámku. Vojsko tábořilo nad zahradou panskou i v ní pod stromy.

Rekvisice Sasův obnášela:

5518 l. masa	130 l. cukru
1157 porcí chleba	128 „ kávy
157 l. soli	32 věder vína
215 „ rýže	40 centu sena
190 „ kaše (prosné)	385 otýpek slámy
210 ¹ / ₂ l. kaše (pohan.)	33 měř. ovsa
130 ¹ / ₄ „ krup	20 ¹ / ₂ ° dřeva (paliva)
82 l. krupice	

Zaplaceno obnosem 2444 zl. 87 kr.

Odpoledne téhož dne (19. července) dostavují se ranění důstojníci a maroděři z Olomouce. Transporty volů a prasat, jež pro Vídeň určeny, jdou Vsetínem.

Podotknouti dlužno také, že se před Prušáky mnoho rodin z jiných končin Moravy na Vs. uteklo.

Krakovsko-Vídeňská pošta jde Vsetínem (22. července).

Prušáci na Vs. nedošli, ale byli o blízku: v Jičíně 27. července, v Kelči 30. července. Dne 26. července oznámen klid zbraní.

Jako vlašské pluky v rakouské armádě nebyly spolehlivé, tak i uherské byly kolísavé u věrnosti. Jiří Klapka, generál maďarské revoluce z r. 1848-49. utvořil roku 1866. v Pruském Slezsku maďarskou legii, aby vpádem do Uher připravil nesnáze Rakousku.

Klapkovci rekrutovali se i z vojska uher., jež Prusové zajali (dali se zajati!) a Klapkovi k dispozici ponechali. Takových „Klapkovců“ stálo poč. srpna u Karlovic 800 m. Na Vsetín došlo (4. srpna) asi 200 koňáků, tábořili u huti a byl s nimi i Klapka sám, pak hr. Karolyi se 2 syny, hr. Meszaros a j. Vše platili hotovými. Většina měla uniformu vojska hanoveránského. Dotazovali se, jak lidé jsou spokojeni s vládou a žasli, nenalezše nikde nespokojenosti. Den na to (5. srpna) o 4. hod. ráno odtáhli Klapkovci do Rožnova, odkudž však ještě téhož dne v noci před rakouským vojskem, od Karlovic postupujícím, retovali se před Meziříčí k Polomi, jedinou to cestou, která jim zbývala; neboť všechny ostatní měli již Rakušané ve své moci.

V Polomi byly našim vojskem zajati (8. srpna) a Prusku vydáni!

Odtud až do zač. října ještě několik transportů vojska protáhlo Vsetinem, jak našich tak i saských.

Od konce srpna až do konce října vyžádala si kolera na Vs. mnoho obětí. Též vlci ukázali se v měsíci prosinci t. r. v lesích, zvl. v Kychové. Všecko to neblahý následek války!

XVII. Odvody vojenské.

Ve dřívějších dobách bývala veliká svízeľ s odvody a vojančinou vůbec. Zvláště v dobách válečných, jaké byly za císařovny Marie Terezie a za válek francouzských (za císaře Napoleona I.). Služba vojenská trvala až do roku 1842. 14 (12) let, odtud pak až do r. 1867. 8 let.¹⁾ Majetný mohl se buď vyplatiti nebo náhradníka (ovšem za plat) za sebe postaviti. Za vrchností (do r. 1848.) často schytávali mladíky na vojnu, podnikající na ně pravý hon. Mladíci se skrývali bůhví kde, mržčili se, jen aby ušli vojenskému kabátu. Vrchnosti bývalo uloženo tolik a tolik rekrutů dodati. Ta pak se svými dráby (mušketry) a s místním rychtářem (fojtem) a zhusta i za assistence vojenské mladíky odváděla. — Kdo s panem vrchním nebo jen s rychtářem „dobře vařil“, kdo lékaře získal, kdo podplatil, ten byl vojančiny prost. Osvobozen byl také, kdo buď studoval nebo se řemeslu vyučil a šel „na vandr“, kdo u pánů sloužil ať ve dvoře nebo za pasáka. Kdo však byl u pánů zle zapsán, buď pro pych lesní, polní, buď pro neposlušnost nebo z návodu panských služebníků vůbec — ten bez milosrdenství strčen do vojenského kabátu. Také víme, že na Vsacku „zatvrzelé“ protestanty dle patentu z r. 1733. odváděli na vojnu.

¹⁾ Kdo po vysloužilých letech vojenských znovu se jal sloužiti ona léta (14, 8), o tom se pravilo, že slouží 2. ano i 3. „kapitulaci“! Takový „kapitulant“ požíval pak na vojně jistých výhod (přilepšení).

Poslechněme, co praví o sobě náš „starý Vsacan“.

„Když jsem byl povolován k vojanskému stavu, vždycky jsem se dělal nemocným, vykouřil jsem dvě fajky listového tabáku a potom ze mně hnalo vrchem i spodem. — Otec šel pro lékaře (Kyselého) a uchystal mu vřdv šest dvourýnštáků na stůl. A to bylo každý rok, tak že lékař pravil, že tak to už „nemože byt“, že si musím vzít vandrovní knížku a jít do světa. — Neboť řemeslnický mladík, šel-li do světa pro poučení, nemosel jít k odvodu. Já si tedy vzal knížku a šel do Lipníka; ale jak přicházeli legrúti z Hradiště, vracel jsem se také domů. To bývalo tehdy nespravedlivé. — Jenom ti byli vojáky, kteří se nemohli vyplatit. Později se odvádělo v Hranicích, potom zas v Meziříčí a věil je to lepší, odvádají v každém okrese. Tehdá to moc stálo obec. Legrúti dostávali na cestu peníze z obecních pokladnic. — Aj rodiny a galánky jim dávaly peníze — Spústy moc nadělali ti legrúti v tej dalekej cestě. Chodívali s nima aj rychtafé, a rychtář bíral sebú aj puta (železa).

Dále pak vypravuje: „Ti rychtafé měli veliké právo. Dyž přišlo brat mladé lidi za vojáky, bylo udané, kolik má město odvést, to na rychtářovi stálo: koho chtěl, toho odvéd. Třebas ten rychtář nerchoval ovec, ale dyž měl byt asent, měl do rána plné maštale baranů a škopů. Tedy enom ti bývali vojákama, keří sa nemohli vyplatit. To bylo nespravedlivé. Neuměli ti vojáci ani psat ani čnút, to bývalo tedy vojsko hlupé, co takové vojsko može vybojovat? Nebylo tedy možná vybrat vojáka za kaprála, moseli ho najprv použiť psat a počítat. — Po tom odvodě bývalo nářeku, plaču, dyž tedy přísahali na 12 roků a naši moravští mladíci moseli do Netalije (Italie), to byly ty plače od rodičů, dyž neměli syna vidět až za 12 roků! Přichodili oni už staří, nebyli ani k poznání. A ty mladé dívky, kerá byla už do nekerého zamilovaná a měl ju odejít na tak dlouhé roky, také nařikaly až za vlasy sa tahaly; nemohla žádná tak dlouho čekat. Ti, jak přichodili, moseli si enem vdovy pojímat za ženy. Taliánky si žádný nedoveď, nebyly milovné.

Věil při tom odvodu už žádné plače nejsou, jdú sami od sebe za ty vojáky! Tak sa to všecko ve světě mění! Nic není stálého!“

Zákonem ze dne 5. prosince 1868 zavedena v Rakousku všeobecná branná povinnost, dle níž všickni schopní občané státní zavázání jsou ke službě vojenské, zprvu od 20.—32. roku věku svého, od r. 1886., kdy domobrana zavedena, do 42. roku. Dle ustanovení nového branného zákona ze dne 11. dubna 1889 počíná se povinnost vstoupiti do vojska, válečného loďstva nebo do domobrany dnem 1. ledna toho roku kalendářního, ve kterém branný povinník dokoná 21. rok věku svého. — Avšak mimo případ války slouží každý vojín toliko 3 léta, ostatní čas tráví ve svém povolání.

Náhradní záložníci cvičí se ve zbrani po 8 neděl.

Tot velmi spravedlivý zákon, jenž zavazuje bohatého i chudého, vznešeného i prostého hájiti společné vlasti.

Odvozy vojenské bývají druhdy i měřítkem zdatnosti nejen mládeže zbrani schopné ale i blahobytu té neb oné

krajiny vůbec. Výživa tělesná, mravní zachovalost padá tu velmi na váhu.

Že bývalo před nedávnými ještě léty u nás na Vsacku u vzhledě tom jinak a lépe, kdož by chtěl popírat! Jindy, před asi 50 lety, dokud mor kořalečný nebyl tak rozšířen, nebylo nad Valacha co do síly tělesné. Vzpomeňme jen na portáše! Ovšem si mohl více popřát i na stravě, byloť ovčáctví ještě všeobecně rozšířeno a tudíž mohl masa z ovec častěji si dopřát. — Z mnohých dědin odváděli tehdy ke „granátníkom“ a „kylisarom“, nyní ze 20 mladíků hodí se sotva čtyři k pěšákům!

Branců bývalo v letech 70 a 80tých na 400—500 a odváděno 140—150 (r. 1886. odvedeno 148, r. 1887. 152, r. 1888. 122 m.), v letech 90tých bývalo branců přes 600¹⁾ (r. 1892. 643, r. 1894. 646, r. 1898. 739, r. 1900. 548) a odvedeno v naznačených letech 96, 121, 94, 103 m.¹⁾

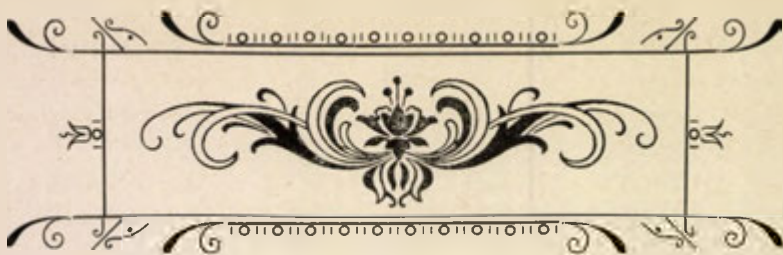
Za neschopné nositi zbraň uznáno r. 1892. na Vsetíně 83 (v Meziříčí 54, v Rožnově 92); roku 1898. na Vsetíně 171 (v Meziříčí 102, v Rožnově 167); roku 1900. na Vsetíně 115 (v Meziříčí 92, v Rožnově 153).

Odvádí se z pravidla k pěším plukům čís. 3. („Arciv. Karel“, Kroměříž) a čís. 1. („čís. František Josef“, Opava). Odvod děje se v měs. březnu na Vsetíně.

Nárek ze šíření se kořalečního moru stává se novější doby bohužel všeobecným. Přispívá k tělesnému schátrání lidu všude a ohrožuje brannou sílu státu; mužstva k vojenské službě schopného stále ubývá všude. Uvedeme pouze dokladem, že v letech 1867.—1888. vzrostlo procento rekrutů k vojenské službě neschopných v Rakousku ze 40% na 76%, do r. 1892. na 80%. — Bůh to naprav!

¹⁾ Ku přirovnání: roku 1892. odvedeno v Meziříčí ze 492 118, v Rožnově ze 671 122. — Roku 1898. v Meziříčí ze 468 odvedeno 79, v Rožnově ze 605 odvedeno 65. — Roku 1900. v Meziříčí ze 500 odv. 120, v Rožnově ze 724 odvedeno 143.

XVIII. Lékaři.

První lékař („telčar“) zjevuje se na Vsetíně roku 1756. jménem K r a u t, jemuž vyměřena od vrchnosti tato služba: 15 zl. hotově, 2 měrice přední pšenice, 8 měric předního žita, 2 měrice pohanky, 2 vědra piva, 8 liber másla a 8 liber soli. Po něm přichází jistý K r e m s e r, „chirurg“, vrchnost mu dává r. 1782. pensi. Roku 1799. jmenuje se „bradýř“ P r a t n e r. Nacež je lékařem A n t. B ö h m 1808—1828.

Roku 1836. (1. listopadu) ustanovuje vrchnost zámeckým lékařem V. A. S o m m e r a, který však nebyl krajským úřadem potvrzen, poněvadž „za kolery bez vědomí kr. úřadu ze svého místa se vzdálil“ (snad před kolerou utekl!). Nacež 22. října r. 1837. ustanoven jako okr. lékař J o s e f D i t t r i c h (rodilý Pražan) a 23. prosince od vrchnosti jako lékař panský.

Vrchnost oznamujíc to kraj. úřadu uvádí, že je od vrchnosti placen a že týž i statky Liptál a Hošťálkovou opatřuje Roku 1838. přibralo panství též ranhojiče J o s. K y s e l é h o (až do r. 1854.). Dr. Jos. Dittrich bydlil v zámku a po 42letém působení lékařském, v čemž se zvláště chudině pro láci svou zamlouval, šel r. 1878. do výslužby a odstěhoval se do Stýr. Hradce, kdež 15. listopadu 1886 zemřel.

MDr. Adolf Blíž, rodilý Pražan. byl na Vsetíně od r. 1852. až do své smrti 1874 (12. února). V mládí svým byl u kapucínů, vystoupil, studoval medicínu, přestoupil k vyznání ev. helv. Duch filosofický!

Od r. 1846. byl na Vsetíně MDr. J a k o b K o h n, později tovární lékař firmy Jos. & Jakob Kohn. († 16. listopadu 1881 v 59. roce věku.)

MUDr. J o s. S v o b o d a od 7. dubna 1877, hledaný lékař, bystrý diagnostik. Od roku 1892. ředitel městské nemocnice v Pol. Ostravě. I tam ještě mnozí Vsacané vyhledávají jeho lékařské rady.

MUDr. F r a n t. S o v a mešká na Vs. od 28. ledna 1882. těše se přízni obcenstva. Je obvodním a továrním lékařem. Touž působnost má od r. 1890. MUDr. A l f r e d P r a g e r. Městský lékař MUDr. J o s e f Z a m a z a l od roku 1893 jest i literárně činným ve svém oboru.

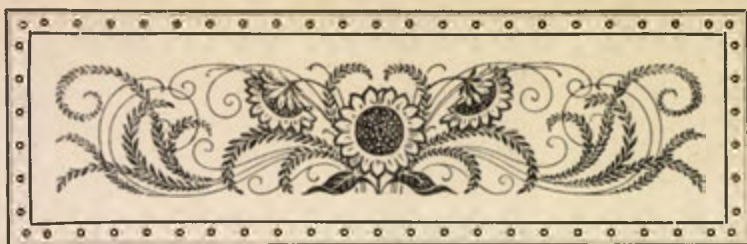
*   *   *

Dobytčím lékařem jest od 5. května 1890. A u g u s t. R a u h b ü c h e l.

*   *   *

L é k á r n u zřídil na Vsetíně (1853) teprve E m. V i d i m s k ý, který pak měl i poštu (1855). Druhdy každý lékař míval svou lékárníčku. Po smrti E m. V i d i m s k é h o (1885) dědila lékárnou jeho dcera H e r m i n a, provdaná za K a r l a P u s z k a i l e r a, po jeho smrti (1897) opětně provdaná za jeho bratra L e o p o l d a P. Poštu převzal syn V í t ě z V i d i m s k ý (* 1857) už rok před smrtí otcovou (1884).

XIX. Nemoci.

Alkoholismus, zvl. nešťastná kořalka, pak chudá, nevzdajná strava, opilství a jiné neřesti jsou toho příčinou, že starců nebo straženek 80letých na Vsetíně a na Vsacku vůbec málo se najde. Obyčejný věk je mezi 40—50 lety.

Z nemocí jsou obyčejné „asthma“, dýchavičnost, následek to chůze do kopcův a strání, kdež mají lidé své příbytky nebo polnosti. Rovněž náruživý tanec bývá příčinou onemocnění („Co je jí?“ — „A, věřte, ten taneček jí zasedá, t. j. má dýchavici). Pak jsou plicní neduhy a konečně vřed (vředisko), soujem to mnoha nemocí, zvl. rheumatických. Též hostců jest skoro tolik jako vředisk.

Z nemocí, jež na Vs. a v okolí řádily, byly nejvýznačnější a nejobávanější mory a kolery. Připomínáme, že předkové naši prudkou, nakažlivou nemoc jmenovávali morem. Nemoci nakažlivé vnikají obyčejně do Evropy z Asie (Indie) přes Rusko (kolera, chřipka). Tuto několikrát:

Roku 1599. na Vs. mor, denně pochováno po 5 lidech.

Roku 1606. opět mor. Počal na sv. Michala a trval až do konce roku. Zemřelo 300 lidí.

Roku 1624. po sv. Trojici opět mor, 300 lidí mu podlehl.

Roku 1713.—1715. zuřil skoro všude občas mor, tisíce lidu padlo mu za oběť.

Roku 1806. po Novém roce začal mor a trval až do podzimku. Na Vs. zemřelo přes 300 lidí. Války francouzské byly vůbec podnětem k různým nemocem!

Na to v letech 30tých objevila se kolera. Vlády a lidé chápali se různých prostředků, aby čelili této zhoubné nemoci.

Roku 1831. (16. července) vydáno nařízení gubern, aby se zřídil pohraničný kordon proti zanášení kolery z Uher. Vojsko obsadilo tedy hranice po hřbetě Javorníkův až ku Vláře. Les vysekán na 2 sáhy do šíře a čartáky (boudy) po celé délce zřízeny. Les od čartáku ku čartáku zásekami opatřen a jen prostora, k čartáku vedoucí, ponechána. Čartáků bylo 43, strážných domků 70, vojska 3 kumpanie.

Strach z kolery byl všeobecný. Nemocnice zřizovány i po vesnicích. Šl. Wachtler věnoval svým nemajetným poddaným veškeru pomoc, jak o něm se vyslovuje Dr. G. Raffel z Vídně, jemuž tehdy ze zdravotních ohledů přidělen z Hradištského kraje osmý okres, t. Vsetín, Vyzovice, Lukov a Klečůvka.

Ku pomoci na koleru onemocnělé a na špitál pro nemocné daroval p. Wachtler 11 tisíc zl. Od 28. listopadu do 24. prosince zemřelo na Vs. 120 lidí.

Roku 1832. v září opět kolera, z 78 onemocnělých na Vs. zemřelo 28; v říjnu na to docela přestala. Roku 1849. opět kolera na Vsetíně.

V letech na to 50tých (1854, 1855) opětně v některých krajinách Evropy naháněla lidem strachu.

Ale skutečný strach z ní povstal mezi lidstvem po válce rakousko-pruské r. 1866. Zvláště naše kraje moravské byly jí zle navštíveny.

Tak od konce srpna až do konce října vyžádala si kolera na Vs. mnoho obětí. Mezi nimi byli dne 8. října děkan A l e x a n d r M a c h a, 72letý, paní K a s t l o v á, choť pansk. kasíra a j.

Byl to neblahý následek války s Prusy. Průchodem vojska našeho a saského přivlečena na Vsetín. Kolera i v letech 70tých tu a tam se zjevovala, ale už nikdy tak silně na Mor neúčinkovala.

* * *

Od Nového roku 1890 začala se na Vs. rozmáhati zvláštní nakažlivá nemoc, řeč. „influenza“ (č e s k y c h ř i p k a), značící se silnou rýmou, kašlem, slabotou tělesní, mrzutou náladou a j. „Influenza“, ač byla už v letech 30tých (1833) známa, přece sluje mezi lidem „nová nemoc“. Někde lidé na ni umírali, poněvadž se dostavují po ní též jiné nemoci, zvl. zánět plic a j. Též v lednu a únoru r. 1892. počítvali

jsme tuto „novou nemoc“! Podléhají jí chudobní i bohatí, prostí i vznešení! Od té doby také co rok v některých krajích (městech) řádí. Obyčejně začíná se objevovati v Rusku.

Za nynějších dob, díky Bohu! při velikém pokroku vědy lékařské, při dostatku lékařů všude, při pravé, mírné životosprávě lze mnohým, i nakažlivým nemocem čeliti s prospěchem!

Poznámka. Průměrná úmrtnost v městech moravských jest $23\frac{1}{100}$ (pro mille = z tisíce) a za nezdravé se považuje město, kde činí $30\frac{0}{100}$. Na Vsetíně je průměr $25\frac{34}{100}$ (Meziříčí 25·84, Rožnov 39·35). Roku 1893. měly největší úmrtnost Leskovec 62·18, Johanova 53·14, Hrozénkov 50·83 a Jablunka $40\frac{32}{100}$. Úmrtí na Moravě obnáší $30\frac{56}{100}$, narození $35\frac{40}{100}$, v našem hejtmanskství však činí úmrtí 32·4 a nar. $43\frac{7}{100}$.

Příčiny úmrtí r. 1895. byly na Vsacku: zápal plic 204, souchotě 193, spalničky 96, difteritis 44, šarlach 25, srdeční vada 14, samovražda 4, mrtvice 6, jiné příčiny smrti 414 atd, úhrnem pomřelo 1068 osob. Ze sebevražd byla 1 z opilství!

Zemřeli u věku: v 1. měsíci 111, v 1. roce 137, do 5 let 537, od 5—15 let 82, od 15—30 let 62, od 30—50 let 127, od 50—70 let 192, přes 70 let 68. Toho roku bylo na Vsacku: sňatků 322, počet naroz. 1442, nemanžel. 207. — R. 1890. bylo slepých 24, bluchoněmých 119, bláznů 71 a kretinů (zakrnělců) 25.¹⁾

---

¹⁾ J. Petrus: Statistika hejtm. Val.-Meziř. 1896.

XX. Notáři a advokáti.

Do let 70tých nebylo na Vs. ani notáře ani advokáta. Práce všeliké do oboru toho spadající vykonávali buď úředníci soudní sami nebo písaři pokoutní. Advokát, bylo-li třeba, dojížděl sem z Meziříčí. Teprve r. 1872. přišel na Vsetín c. k. notář Jan Strážnický a byl zde až do r. 1882, † r. 1887 v Telči, pochován na Vs. Na to: Dr. Jan Fuchsig do 1893 († v Ivančicích 1900), Roman Zrzánek do 1896 (n. v Jevíčku), Dr. Frant. Skrejšovský od 7. ledna 1897.

Advokátem prvním byl zde Dr. Theodor Meyer od r. 1879—1893, kdy mu bylo resignovati, † u věku 56let v Meziříčí. Míval zalíbení v malbě a cestování (po Itálii). Dr. Jindřich Lazarus od 1882. a Dr. Jos. Vilímek od 1. května 1894.; od 1. února 1900 Dr. Karel Barvič.

Ku konci r. 1900. zanesen do seznamu mor. obhajců v trestních věcech JUDr. Jan Kořínek, dosavadní koncipient u Dra. Vilímka (a syn spisovatele „Latinské mluvnice“ prof. Jos. Kořínka v Jindř. Hradci, † 1892).

XXI. Poslanci zemští a říšští.

Památným diplomem ode dne 20. října 1860, jímž královstvím a zemím stará práva historická se navracují, vstoupilo Rakousko v řadu státův ústavních (konstitučních), z absolutní (neobmezené) říše stalo se říší ústavní. Patentem ode dne 26. února 1861 ustanoveny řády o radě říšské a sněmích zemských. Volební řád, zdělaný pro obě ústavní zřízení, nebyl posud dle národních požadavků našich opraven a proto citelně poškozuje a zkracuje většinu českého obyvatelstva na Moravě.

Sněmy zemské radí se o potřebách té neb oné země, říšská rada pak o potřebách celé říše. Zákony tu a tam vypracované předkládá vláda císaři k podpisu a k schválení.

Vždy po 6letech volí se jak v městech tak i v obcích venkovských (ovšem kromě velkostatku a obchod. komor) do zem. sněmu a říšské rady, nebyly-li tyto vládou rozpuštěny (jak se dalo se sněmy koncem let 60. a zač. 70., viz níže). Do zem. sněmu za města (III. kurie) volí u nás města Vsetín, Meziříčí, Holešov, Bystřice p. H., Kelč a Zlín 1 poslance, veškeré pak obce našeho hejtmanství (posud ještě i s Rožnovem = IV. kurie) druhého poslance. Volívalo se dříve v Holešově, nyní od několika let v každém městě pro sebe, načež zvláštní kommissee hlasy všech měst počítá.

Do říšské rady volí města (též nyní každé pro sebe): Holešov, Bystřice, Vsetín, Kelč, Zlín, Klobouky, Vyzovice, Meziříčí, Přerov, Kojetín, Hulín a Tovačov.

Za venkovské obce volí naše hejtmanství v Meziříčí. Tohoto poslance volí též okresy v sídlech svých hejtmanství: Uher. Brod, Klobouky, Vyzovice, Místek, Mor. Ostrava a Frenštát.

Zemský sněm mor. má sto poslanců (37 z měst, 31 z obcí venkovských), říšská rada od r. 1897., kdy pátá kurie zavedena (totiž, kdy i nejmenší poplatníci, dělníci a j. začali voliti) má 425 poslanců. Do r. 1873. volívali sněmové ze svých členů poslance do říšské rady (Moravský sněm vysílal 22 poslanců říšských), od té však doby volívá Morava přímo v naznačených městech (okresích) poslance říšské počtem 36.

* * *

Ústavním zřízením od 26. února 1861 byla skupina měst pro sněm tato: Holešov, Hulín, Vsetín, Meziříčí. Zem. zákonem od 26. listopadu 1871 změněna: Holešov, Bystřice p. H., Hulín, Vsetín, Meziříčí a opět zem. zák. od 8. června 1873 na skupinu, jež má posud platnost: Holešov, Bystřice, Vsetín, Meziříčí, Kelč a Zlín.

Sněm zemský má posud 9 období.

I. období 1861—66. (volby za města 26 března 1861, za venkov. obce 22. března.

II. období 1867/I. (volby 31. a 28. ledna.) 1867/II.—69. (nové volby 26. a 21. března 1867).

III. období 1870 (27. a 23. června.)

IV. „ 1871 I. (nové volby 5. a 4. září 1871.)

V. „ 1871/II.—77. (nové volby 14. a 13. pros. 1871.)

VI. „ 1878—83. (11. a 9. září.)

VII. „ 1884—90. (4. července a 30. června.)

VIII. „ 1890—96. (30. a 26. června.)

IX. „ 1896—1902. (30. a 26. října.)

Poslanci. Města: Ludvík Horecký, svob. pán, děkan v Holešově, I.—III. obd.; Ignác Fuks, měšťan v Hulíně, IV., V.¹⁾; August Thonet, továrník v Kyjově, V., VI.; Karel Bubela, velkoobchodník na Vsetíně, VII.—IX.

Venkov. obce: Michal Jurajda, měšťan v Rožnově, I.—IV.; Vinc. Janík, starosta v Rožnově, V. (resignoval a volen 25. srpna 1874); Dr. Alois Mikyška, advokát

¹⁾ V sezení sněm. 28. listopadu 1872 zbaven mandátu a zvolen Aug. Thonet 24. listopadu 1873.

v Meziříčí, V., VI.; Dr. Frant. Srbecký, děkan a farář v Meziříčí, VII.; Ant. Hůlka, c. k. notář v Meziříčí, VIII., IX.

Roku 1884 zvolen dne 4. července poslancem za města náš rodák Karel Bubela, velkoobchodník, a jest jím posud všeobecnou důvěrou voličů svých volen.

K. Bubela narozen 20. února 1846 na Vsetíně, vybyl reální školu a rok techniky dílem v Brně, dílem ve Vídni a v Praze. Od r. 1864. jest v obchodu dřívím zaměstnán. Jest šéfem firmy „Bratří Bubelů“, jimž nyní také náleží zdejší továrna na nože. Jest dlouholetým předsedou vzděl. spolku „Snahy“ a nemalých má zásluh o probuzení vědomí národního na Vsetíně, jakož i všeho, co k osvětě a vzdělání občanstva směřuje.

(Srov. H. Heller: *Mährens Männer der Gegenwart*, 1885; *Národní album*, 1899, 80, 128; Navrátil: *Almanach sněmu Markr. Mor.*, 1900.)

Na říšské radě zastupoval naše město až do roku 1891. vikář Ignát Wurm, nyní konsist. rada a předseda „Vlasten. spolku musejního v Olomouci“, horlivý to a velmi zasloužilý muž o lidovědu moravskou. Roku 1891. zvolen místo něho dne 4. března JUDr. Jan Žáček, advokát v Olomouci, znamenitý obhájce a řečník.

Za venkovské obce zůstával na říšské radě (druhdy i zem. poslanec) Dr. Al. Mikyška, advokát a starosta meziříčský, jenž o školství meziříčské u veliké míře se byl zasloužil (c. k. gymnasium, odborná škola, košíkárna a j.), až místo něho zvolen 2. března 1891 Ignác Seichert, lékárník druhdy v Rožnově, o město to velmi zasloužilý, nyní v Uher. Brodě.

Když cís. patentem od 23. ledna 1897 říšská rada byla rozpuštěna, zvoleni opětně hořejší poslanci: Žáček 17. a Seichert 15. března t. r. — Dle zákona od 14. června 1896 konaly se 9. března 1897 volby do říšské rady také již v páté kurii a zvolen za náš kraj Josef Starošík, rolník a starosta v Hunčovicích u Litovle, jenž velmi dobře zná potřeby rolnictva i živnostnictva.

Dne 7. září 1900 říšská rada opět rozpuštěna.¹⁾ Volby pro ni vypsaný na Moravě pro všeobecnou třídu voličů (V. kurii) na 3. leden 1901 a zvolen po tuhém zápase volebním Rost. Reichstädter, stavitelský příručí z Prostějova, kandidát

¹⁾ Od r. 1873. je to už čtvrté rozpuštění, a to: 1879, 1891, 1897 a 1900.

národně-sociálních dělníků (proti křesťansko-sociálnímu faráři a spisovateli Fr. Valouškovi z Němčic u Kojetína). Volba pro obce venkovské (IV. kurie) dne 8. ledna byla též tuhá. Zvolen JUDr. Mořic Hruban, advokát z Olomouce, kand. katolicko-národní strany (proti lidovo-národnímu Dru. Edm. Palkovskému, adv. v Mor. Ostravě). Volba pro městskou kurii (III.) dala se klidněji a zvolen dosavadní poslanec Dr. Jan Žáček, kand. kompromissní strany národní a lidové, jenž dostal 1896 hlasů (protikandidát Vilém Küchler, živnostník z Kvasic, obdržel 400 hlasů).

XXII. Vyznamenané osobnosti.

Náš milostivý panovník vážil si od začátku Své vlády skutečných zásluh, jichž si kdo byl získal, ať byl to prostý občan, ať vznešený, ať chudý nebo bohatý. Zásluhy ty ať byly o vznešený panovnický rod, o stát, o zemi neb obec, o církev, vědu a umění, o průmysl a obchod, o záchranu lidí z nebezpečí života a o jiné a jiné věci, jež se společenským zřízením obecním neb státním souvisejí. Proto udílel a udílí milostivě různá vyznamenání jakožto zevnější odznaky Své přízně a Svého uznání.

I na Vsetíně časem vyznamenány osoby, jež se v tom neb onom směru života svého vyznačily.

Tak vyznamenán byl r. 1858. Václav Raušer, dlouholetý rychtář (1842—50) a pak starosta města (1850—61 a 1864—70) zlatým záslužným křížem († 16. pros. 1873). Roku 1866. (1. pros.) vyznamenán týmž křížem Jos. Bubela, který jako I. radní obecní veliké měl t. r. trampoty s vojskem, městem procházejícím, sebrav na sebe všechny starosti o pořádek v městě a o uspokojení četného vojska. Starosta Raušer téže doby právě churavěl. (Bubela zemřel 13. února 1877 v 80. roku věku svého.)

Roku 1871. (22. května) vyznamenán u příležitosti své 50leté duchovní správy Jan Lányi, ev. a. v. farář v Ratiboři, zlatým záslužným křížem s korunou ve chrámu Páně Ratibořském. Lányi narozen 22. května 1793 v Maglodě u Pešti.

Roku 1821. povolán svým strýcem Janem Lányim (viz 147), kazatelem v Ratiboři, k výpomoci, načež po smrti strýcově (1824) stal se tam samostatným kazatelem, kdež působil až do své smrti (25. dubna 1878). Chotí mu byla Rozálie Markéta. dcera Jana Sulka, kaz. v Sobotišti (viz t.), kteráž manželství požehnáno 12 dětmi (6 syny a 6 dcerami). Ze synů vynikli veřejně Dr. Jan Alexander, dvorní lékař, n. ve výslužbě jako gener. štábní lékař ve Št. Hradci a sen. Karel Eduard (v. t.). Farář Jan Lányi, vydal na památku šťastného dožití 80. roku věku svého r. 1873. knížечku, obsahu nábož. „Květy“.

Roku 1877. (3. června) vyznačen za zásluhy v oboru průmyslovém zlatým zásl. křížem s korunou Jos. Kohn, šéf firmy „Jakub a Jos. Kohn“ [viz XXVII., i)]. Byl zároveň majetníkem velké zlaté medaile na stuze řádu (rus.) sv. Vladimíra, Nejvyšš. císař. uznání a j. Syn jeho Felix vyznamenán r. 1888. španělským řádem Izabely Katolické a r. 1889. ryt. řádem Františka Josefa. Naroděn r. 1847., gymnasiální studie absol. v Brně.

Roku 1883. (26. srpna) byla dekorace nadl. Jana Bernarda zlat. zásl. křížem s kor. za zásluhy, jichž si byl získal zalesňováním holých strání a vrchů na Vsacku. Za touž příčinou obdrželi od Jeho Vel. stříbrné zásl. kříže starostové Rokytenský Jan Goláň a Senínský Jos. Bělíček a Jos. Dušek, rolník ze Lhoty.

Roku 1890. (28. února) obdržel Jos. Jůlka, ředitel tovární u „Bratří Thonetů“, zlatý zásl. kříž s kor. za zásluhy, jichž si vydobyl v oboru průmyslu a věrných službách u dotčené firmy. J. byl mužem práce, z prostého dělníka, vlastní příčinlivostí, vyšinul se na ředitele továrního! Vyznamenání toho dostalo se mu ve Vídni u příležitosti oslavy 50let. trvání Dolnorak. „Gewerbeverein“ (Živnost. Spolku), a to z rukou Jeho Vys. arciv. Karla Ludvíka. Ve službách domu Thonetova byl od r. 1851, z poč. ve Vídni, pak v Koryčanech, Halenkově, posléze na Vsetíně, odkudž po záslužném 13letém účinkování v továrně i v obci odešel do výslužby r. 1897. (do Halenkova. Roku 1898. dostal jubil. medaili).

Roku 1890. (16. října, zavěšen na zasloužilá prsa seniora a faráře Karla Opočenského zlatý zásl. kříž s kor., který na Vs. jako farář od r. 1838. prodléval a od r. 1899. ve výsl. poslední dni svého života požehnaného trávil. († 4. listopadu 1900.)

Roku 1894. (11. února) připjat Jos. Synkovi, dělníku hutskému, stříbrný zásl. kříž za 50leté věrné služby u firmy Reichovy. (Roku 1898. dostal též jubil. medaili.)

Roku 1898. udělil císař Pán ku svému 50. výročí panovnickému dne 2. prosince hojná vyznamenání v celé říši. Mezi vyznamenanými na Vs. byli: poslanec K. Bubela dostal řád železné koruny III. třídy; Adolf Schönbek, ředitel huti, zlatý záslužný kříž s korunou († 17. září 1899) a Matouš Václavek, ředitel škol, zlatý záslužný kříž (odevzdán mu ve škole 11. února 1899).

Učitelský sbor věnoval t. dne řediteli svému tableau s jeho a svými podobiznami.

Na památku téhož roku založil císař Pán jubilejní „čestnou medaili za 40leté věrné služby“ ať veřejné ať soukromé a bez ohledu na hodnost a pohlaví.

Kdo v jedné a téže službě vytrval věrně 40 let, a ať byl ještě ve službě nebo na odpočinku, dostal řeč. jubilejní medaili. Na Vsetíně i v okrese bylo jich skutečně několika osobám rozdáno. Na Vsetíně obdrželi ji panský kasír ve výsl. Vil. Fernand, řed. Ad. Schönbek, Josef Synek, dělník v huti, Frant. Lenz, nadlesní v Jasenicích, řed. Jos. Jůlka, Fr. Adámek, hajný, všichni na Vsetíně.

Medaile je z bronzu, má na lici obraz císařův, na rubu slova: „Signum laboris fideliter peracti“ (odznak vykonané věrné služby).

Kromě této medaile ustanovil milostivý panovník ještě dvě jubilejní rovněž bronzové medaile pro vojíny a státní úředníky, kteří ode dne 2. prosince 1848 do 2. prosince 1898 ve službách vojenských nebo státních byli nebo ještě jsou. Na Vsetíně dostali je někteří vysloužilí vojáci (starosta Jos. Černocký, obecní sluha Petráš, berní sluha K. Metzenauer a j.). Obě medaile jsou stejné, s obrazem Jeho Vel. na jedné a s nápisem na druhé straně: „Signum memoriae“ (Odznak památní).

Roku konečně 1899 (17. září) dekorován zlatým zásl. křížem s kor. tit. konsist. rada, děkan a farář Augustin Žádník, jenž na Vsetíně od r. 1876. jako kaplan a farář blahodárně pro církev působí a od r. 1884. obětavým je předsedou místní školní rady. Dekoraci vykonal v kostele c. k. okr. hejtmán baron Klein.

* * *

Na konec této kapitoly neváháme uvésti Šalomouna Reicha, šéfa firmy „Š. Reich a spol.“, jenž od r. 1842. na Valašsku žil jako majetník sklenných hutí v Karlovicích, Hrozněkově a na Vsetíně. Bydlištěm stálým byly mu

Karlovice. Tam si získal takové důvěry, že býval po mnohá leta starostou obce volen. Hleděl vždy a všude na pořádek, správnost života, jsa při tom velmi štědrý k chudině, k Novému roku na př. vždy i na Vsetíně poděloval chudinu městskou palivem. O školství na Karlovicích má veliké zásluhy (stavby škol, podělování chudých dětí šactvem a j.). Roku 1892. odkoupil Karlovice od panství Rožnovského. Byl rytířem řádu Františka Josefa, čestným měšťanem Vsetína. Zemřel ve Vídni 1. dubna 1900 u věku 83 let.

XXIII. Vsacané literárně činní.

Podáváme tuto zprávu o osobách, jež se zaměstnávaly nebo posud zaměstnávají prací literární. Jsou to předem rodáci Vsetínští, pak mužové, kteří na Vsetíně buď veřejně působili nebo posud účinkují. Následují pak mužové, kteří buď v okrese působí, nebo nějak se Vsackem vůbec souvisejí.

Předem dlužno zaznamenati J a n a B u b e l u (nar. 21. února 1855 na Vs. † 17. dubna 1889), botanika a hudebního skladatele. Absolvoval českoslov. obchodní akademii v Praze, načež se stal společníkem velkoobchodu dřívím svých bratrů (Josefa a Karla). Ve dlouhých chvílích oddával se botanice a hudbě. V prvním směru zasloužil se tím, že prozkoumal botanicky krajiny Vsackou, Bzeneckou, Jeseníkův a j., o čemž podal zprávy ve „Verhandl. der k. k. zoolog.-bot. Gesellsch., Wien“, v „Österr. bot. Zeitschr.“ a ve „Sborníku musejního spolku ve Val. Meziříčí 1884“. Dopisoval a vyměňoval si květiny se všemi skoro celebritami botanickými v Evropě. Svůj velkolepý heřbář (150 silných svazků) daroval před svou smrtí „Přírodovědeckému klubu v Praze“, v němž má své zvláštní místo. — Ve směru hudebním byl činným jako sbormistr odboru pěveckého při vzděl. spolku „Snaze“, složiv a vydav několik sborů pro mužské a smíšené hlasy („Zlatá pravidla života“, „Tutti frutti“, „Cikáni“, „Honzík a táta“, „Směs z národních písní slovanských a j.). Také o ochotnické divadlo získal si jako dlouholetý ředitel jeho velikých zásluh. (Srov. Ottův Slov. Nauč., IV.)

Bratranec předešlého J o s. B o u b e l a (nar. 26. června 1853 nyní rada zemského soudu v Brně) po čas právnických studií

uveřejňoval pěkné básně v různých časopisech (v olomoucké „Koledě“, „Světozoru“ a j.).

Jan Misárek (nar. 20 března 1861), bývalý žák pisatele těchto řádků. Stud. gymn. v Těšíně. Nepříznivým zmítán osudem a okusiv různé dráhy životní ocitl se v říjnu 1900 v redakci „Času“ v Praze. Psal různé drobnosti belletristické do „Pozora“, „Boleslavana“, „České Politiky“, „Nár. Listů“, „Času“, „Práva Lidu“ a j. Mimo to překládal do některých listů z polštiny, ruštiny a angličtiny. Samostatně vydal pod pseudonymem J. M. Slavičinský¹⁾ valašskou povídku „Vlk Krampotů“ (Praha 1892), v níž valaš. nářečím obratně líčeny zvyky a obyčeje lidu na Vsacku Roku 1897. vydal 3 brožury: „Českým mužům: Ani my nejsme spokojeny s Vámi!“ (Doplnek brož. V. Štecha: „Českým ženám“.), pak „Český lid a český Žid“, „Časové úvahy.“ Oba spisky pod pseud. „Jaroslava Procházková“. Třetí spisek „Židé v Rakousku“ jest překlad ze Sidneye Whitmana. V X. roč. (1900—01) „Česk. Lidu“ uveřejnil též val. nářečím povídku „U Křupaľů“, jež jest jako „Vlk Kr.“ opět milou pochoutkou všem slovanským filologům a našim folkloristům vděčným materiálem. (Srovnej Ottův Slovník Naučný XVII.).

Josef Válek (nar. 31. srpna 1871 na Vsetíně, bývalý můj žák, nyní profesor vyšší obchodní školy v Brně), studoval gymn. v Meziríčí a filosofii v Praze, přispěl do „Č. Lidu“ statí: Valašské písně „o dožatě“ ze Vsacka (1895). O valašském oddělení na národopisné výstavě v Praze napsal pěknou stat' do „Světozora“ (1895). S farářem Polanským A. Příbylem uveřejnil ve spise: „Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy“ (Praha 1895) stat': Valašská dožatá z Polanky u Vsetína. S Duš. Jurkovičem popsal valaš. osadu v díle: „Národopisná výstava českoslov.“ (str. 101 n.). V „Průvodci po výstavce Vsacké“ (1892) má pěknou stat': „Několik slov o umění“ a v „Čas. Mat. Mor.“ (1893) pojednání o Kronice Sáza vské (práci seminární).

Josef Winkler (viz str. 165.) vydal roku 1870. knížku pro konfirmandy, jež se dožila 5. vydání. O něm dodáváme, že studoval gymn. v Těšíně, lyceum v Prešpurku (2 roky) a bohosloví ve Vídni (1846—48). Roku 1894. stal se seniorem, roku 1895. superintendentem, roku 1898. vyznamenán ryt. křížem řádu Františka Josefa.

Jan Pilečka („Piletschka“, nar. 21. února 1851 na Vs.), učitel na Vs. (1873—4), pak v Nov. Jičíně († tamtéž 1889), vydal něm. jazykem valašské pohádky. (Märchenschatz aus den mähr. Karpaten v Rothaugově „Jugendbibliothek“ ve Vídni.)

¹⁾ Rod Misárkův pochází ze Slavičina (u Klobúk).

Alfred Vl. Václavek, učitel, syn spisovatele této knihy, narodil se 15. ledna roku 1874 na Vsetíně, navštěvoval gymnasium ve Val. Meziříčí a učitelský ústav v Brně (1897). Působil delší dobu v Lešné u Val. Meziříčí, pak na Žižkově a od r. 1900. jest učitelem v Praze. Přispívá delšími referáty o knihách pro mládež i o odborných pro učitele v listech paedagogických (Komenský, Učitel, Národ a Škola, Beseda učitelská). Větší studii „O ž á k o v s k é k n i h o v n ě“ uveřejnil v „Učitelských novinách“ r. 1899.; v otisku vydána i samostatně. Zásady pak její přijaty a provedeny ve školním okrese Žižkovském. Pobýváje u příležitosti světové výstavy r. 1900. po dva měsíce v Paříži, studoval zvláště francouzské školství a absolvoval tamtéž literární francouzský kurs, řízený universitními professory při spolku „Alliance française“. Kromě feuilletonů otištěných v denních listech („Paříž v tropech“ v „Národní Politice“ a j.) upravuje zevrubnou zprávu „O školství města Paříže“. — Pro „Český Lid“ nakreslil řadu obrázků z národopisné výstavy Vsetínské r. 1892.

Bartol. Paprocký z Hlohola z Paprocké Vůle (1540 až 1614), rodem Polák a znamenitý rodopisec („Zrcadlo markr. Moravského“, „Diadochus, jinak posloupnost knížat a králů českých“, „Štambuch Slezský“ a j.); býval mezi lety 1591—1607 hostem na Vsetíně u Lukrecie Nekešovny, paní na Vsetíně a Lukově. Z vděčnosti věnoval jí (jak jinde řečeno) r. 1607. spisek „Rozmlouvání kollátora (t. pána, udílejícího církv. obročí) s farářem o postě, modlitbě a almužně“.

Bernard Zhorský ze Zhoře, vrchnost. knihvedoucí na Vs. Popsal nábož. nepokoje na Valašsku r. 1777.—80. ve Zlobického sbírce: *Miscelanea hist. Mor. et Boh.* 1779.

Jan Hrdlička (nar. 1741 v Modré v Uhrách), byl po toler. patentu prvním kazatelem evang. na Vsetíně, ale byl také hlavní příčinou rozdvojení církve evang. na Vs. (Viz 145). Odešel zpět do Uher, kdež kolem roku 1810. zemřel. Vydal: „Píseň na první slavnost vánoční na Vsetíně“. V Brně 1783. „Kázání při zakládání domu modlitebního na Vsetíně“. Tamtéž. „Navedení rodičů ku křesťanskému dítek milování.“ Tamtéž. „Knížečka pro čeleď křesťanskou.“ V Prešpurku 1794 a j.¹⁾

Vilém F e r n a n d (nar. 14. listopadu 1819 ve Stuttgartě ve Virtembersku, důchodní panský, žijící od r. 1861. na Vs. Vzdělal se na školách ve své otčině a pak ve Vídni. Záliba ve vědě, zvláště pak v historii, vedla jej na Vs. k tomu, že zachránil ze zámeckého archivu mnoho vzácných věcí (listin, urbárů) od konečné záhuby a sestavil na základě jejich kroniku Vsetína, zvláště panství se týkající, jižto daroval zem. archivu.

¹⁾ Jos. Jireček, *Rukověť k dějinám liter. české*, p. 260.

Důležitější listiny uveřejnil v letech 1874—75 v Brněnském „Notizenblattu“. Zemřel ve výslužbě 17. července 1900 na Vs.

August Thonet (nar. 23. března 1829 v Boppardu na Rýně), spolumajetník továren a velkostatku Vsackého, je v hudebním světě vyhlášeným skladatelem. Mimo lehčí kusy složil r. 1898. též operetu „Cesta za nevěstou“. Dne 27. října toho roku byla s úspěchem poprvé provedena před zvanými hostmi v Josefovském divadle ve Vídni. Opereta je složena na text, který paroduje (posměch si tropí) staré rytířské komedie.

Kašpar Vojáček (nar. 1790 v Malenovicích, † 1876 v Nimnicích u Püchova), od roku 1830.—63. učitel (rektor) na Vs., vydal r. 1860. „Včelařský katechismus pro mládež na venk. školách“.

Proslulý skladatel českých nár. písní Hynek Vojáček jest synem Kašparovým. Narozen ve Zlíně (r. 1825.) prožil mládí své na Vs. Studoval gymnasium v Brně, načež r. 1845. odešel na filos. fakultu do Vídne. Tam vznikly vokální skladby „Písně Hostýnské“ a „Hlas z Blaníka“. Za studium národních písní cestoval po Slovensku, Bulharsku a j. Pobýval časem v Brně a ve Vídni. až r. 1857. povolán jako člen opery carské do Petrohradu, načež r. 1862. stal se professorem Petrohradské konservatoře. Sbory jeho: Morava, Pospolita, Hlas z Blaníka, Vlastenka, O vyhrady! Modré hory, Země Česká, Píseň Moravanů, Černohorec, Sbor Velehradský, Otčina a j.

Jiří Šimanič (nar. 15. dubna 1835 v Záhřebě). Studií jeho neznáme; avšak podle všeho, co jsme o něm doslechli, byl více samoukem než studovaným vzdělcem. Na Vs. přišel z Vídne asi r. 1858. a pobyl tu až asi do r. 1861. Na Vs. otevřel krám se smíšeným zbožím v budově nynější „Snaby“; byl spolčen se Strnadlem. Zde skládal horlivě různé spisy, při čemž mu opisovati pomáhal Fr. Obadal (č. 334.), zvláště při skládání „Obrazů z Moravy“. Leč s krámem se mu nedařilo. Po 3 letech opustil Šimanič Vsetín a zašel do Nov. Jičína, kdež si zařídil opět továrnu na voňavky. Ale tam ještě hůře pochodil, odpykav potom svůj úpadek i vězením. Kromě liter. prací sestavoval Šimanič i různé recepty léčebné, na likéry a j. a tržil prý od lehkověrných lidí hojně peněz. — Do let 90tých žil potom v Olomouci, kdež hlavním(?) jeho zaměstnáním bylo skládání knih, jichž slušnou vydal řadu. Spisoval skoro všechno jazykem německým. Nyní žije od několika už let v Bystřici ve Štýrsku. Podpisy jeho jména jsou velmi nestulé. Na Vs. podepisoval se: Šimanič, Simanitsch, v Olomouci: Dr. Jürg Simani, ve Štýrsku: Dr. Jiří Simoni!

Za pobytu svého na Vs. vydal česky: „Obrazy z Moravy, s obzvláštním ohledem na starožitnosti a památky, jako: hrady, zámky, kostely, léčící místa“ atd., v Olomouci 1860. — Totéž německy: „Ansichten aus Mähren“, Olmütz, 1860. Ve Štýrsku vydal

druhou českou knihu (lékařskou): „Jak dosáhneme dlouhého věku?“, Bystřice (Feistritz), 1894. (tištěna v Přerově na Moravě). — Z něm. spisův jeho zaznamenáváme pro zvláštnost jejich: „Erkenntnislehre der Schöpfung, 1869; „Dante und Philaletes“, 1869; „Jesu Christi Leben, Wirken und Tod“, 1871; „Unfehlbarkeit des Papstthums“, 1873; „Sagen und Märchen aus Mährens Vorzeit“, 1889 atd. (Srov. Heller, Mährens Männer der Gegenwart, 1892.)

Dr. Fr. Skrejšovský (nar. 1. srpna 1837 v Libišanech u Pardubic v Čechách), c. k. notář. Právnická studia vykonal na universitě Pražské. Vynikající a velezáslužná působnost Fr. Skr., bratra mnohovlivného druhdy politika a publicisty Jana Skrejšovského, spadá do let 60tých, doby to vlasteneckého nadšení a národních ideálův a sebeobětování. Roku 1867. založil obrázkový časopis „Světobor“ a společně s bratrem pol. list „Nár. Pokrok“. S ohromnými oběti vedl Svět. 9 let duchem ryzího umění původního a vlasteneckého, soustřediv v listu svém všechny tehdejší mladé umělce (Brožík, Ženíšek, Myslбек a j.). Manesův význam v českém umění první postihl a ve Svět. pozvedl. Účasten finančně při časop. „Politik“ bratra Jana, přiveden jest r. 1873. hmotně k úpadku. Skrejšovský býval ve stálých přátelských stycích s vynikajícími Rusy, jež se utužily také tím, že přistoupil k pravoslaví (1888). Jestli jeho přesvědčením, že toliko jednota náboženská (pravoslaví) může sblížit národy slovanské. — Jako c. k. notář působil na Moravě v Uh. Brodě, v Plumlově a od r. 1896. na Vsetíně. (Viz Národní Album 277, 349.)¹⁾

Mikuláš Jan Černý (nar. 1839 v Milčíně v Č.), studoval reálku a ústav učitelský v Praze. Roku 1869—71. byl říd. učitelem soukr. školy na Vsetíně, odtud odešel v téže hodnosti do Příbora. Roku 1894. stal se říd. učitelem v Židlochovicích. Na Vsetíně byl činným při záložně a ochot. divadle. Přispíval liter. pracemi do „Nár. Školy“, „Komenského“ a „Učit. Listů“.

Pamětihodno jest, že nynější kníže-arcibiskup Olomoucký Dr. Theodor Kohn v letech 1871—74. kaplanoval na Vsetíně, kdež v národním vzhledě byl horlivě činným a ochotnické divadlo při vzděl. spolku „Snaze“ řídil. Narodil se v Březnici u Zlína 23. března 1845. Odešel ze Vsetína postupoval v hodnostech, až po smrti kardinála Fürstenberka dne 8. listopadu 1892 zvolen arcibiskupem Olom. V první polovici měsíce července 1899 vykonal generální visitaci v okrese Vsackém. Jako professor fundamentální theologie

¹⁾ V Nár. Album znamená první číslo stranu podobizny, druhé sloupec textu.

a církevního práva na theol. fakultě v Olomouci byl i literárně činným, přispívaje ku četným časopisům církevním i právnickým („Časop. katol. duchovenstva“, „Pastýř duchovní“, „Právník“ a j.). (Viz Ottův Slov. Nauč. XIV.)

Matouš Václavek (v. 162.), ředitel chl. škol, od r. 1871. na Vsetíně, uveřejnil od r. 1874. řadu článkův a statí (přes 300) země- a dějepisných, lidopisných (o zvycích a obyčejích, pověrách, písních, příslovích, kroji atd. na Valašsku), a to v různých časopisech, almanaších, knihách a sbornících, z nichž tuto hlavnější: Komenský, Světozor, Budešská Zahrada, Koleda, Vesna, Čas. musea olom., Sborník musejní spol. ve Val. Meziříčí, Český Lid, Čas. Mat Mor., Čas. přátel starož. č., Sborník historický, Óbzor, Národopisný Sborník Českoslov., Paedagogium, Posel z Budče, Jarý Věk, Zlaté Mládí, Květy Mládeže, Malý čtenář, Histor. Rozhledy, Národ a Skola, Mor. Orlice, Valašské Hlasy, Našinec, Opavský Týdenník, Radhošť, Ostravský Obzor, Lovecký Obzor (přil. Lesn. Rozhledy) a j. a j.

Přispěl ke spisům: „Průvodce po uměl. a valašské národop. výstavě na Vsetíně (1892)“ zevrubným popisem Valašska (kraje a lidu), ku „Sirotám Příbramským“ (1892), k „Lublani“ (1896), popsal obšírně kraj a lid valašský (s obrazy) v časop. něm. „Zeitschrift für öster. Volkskunde“ ve Vídni (1896), totéž podal stručněji v pamětním spise Sokolském na uctění památky Františka Palackého r. 1898. Do „Letem českým světem“ napsal texty průvodní k městu Vsetínu, Meziříčí, k fojtství Karlovskému, Štramberku, Hostýnu a j. Kottova Slovníku byl spolupracovníkem, uloživ tam více než 5000 slov, frází a věcí valaš. a jiných mor. Jest také spolupracovníkem Ottova Slovníku Nauč., kamž zasílá zvl. „valachica“ (věci valaš.). Tam bude i popis Valašska co do kraje a lidu, jeho bytu a života. Podal tam též stručně životopisy učitelů-spisovatelů Kl. Davida, M. Jahna, J. Kalusa, K. Kálala, Č. Kramoliše, pak J. Misárka (Slavičinského), Ant. Příbyla, A. Smitala, K. Sýkory a j. Do Nár. Album napsal životopisy zem. inspektora J. Lošťáka, řed. Fr. Slaměníka a Jos. Ůlehly. — Ve Vlastivědě Mor. bude obsažen „Okres Vsacký.“¹⁾

Václavek je řádným členem „České Společnosti Zeměvědné“, „Národopisné Společnosti Českoslov.“ v Praze, „Vlasten. musejního

¹⁾ Viz obšírněji: „Národop. Sborník Českoslov.“ 1898, III, a 1899, IV. a V. sv., kdež jest ode mne přehled veškeré posavadní literatury o Valašsku jednající.

spolku“ v Olomouci, „Musejní společ.“ ve Val. Meziříčí, „Spolku pro rakouskou národovědu“ ve Vídni a j.

Samostatně vydané spisy jeho viz na konci knihy.

Životopisy v knihách a časopisech: „Obraz činnosti liter. učitelstva českoslov.“ od Vojtěcha Kryšpína 1885 (s podob.). — Vítákův „Pěstoun“ 1888. — „Obrázková knihovna pro mládež“ od Stan. Řeháka 1889 (s pod.). — Holubův „Nový Kalendář“ 1890 (s pod.). — „Komenský“ 1892. — „Světozor“ 1895 (s pod.). — „Literární Zprávy“ Dra. Bačkovského 1898, č. 6. (s pod.). — „Opavský Týdenník“ 1898, 84. — „Ostravský Obzor“ 1898, 87. — „Budečské Květy“ Fr. Hrnčíře 1898, č. 1. (s pod.). — „Národní Album“ 1899, 190, 248.

Josef Ůlehla (nar. 16. března 1852 v Podivíně od r. 1897. ředitel měšť. školy v Kloboucích u Brna), velmi plodný spisovatel paedag. („Čtení o přírodě“, „Čtení o lučbě“, „Listy paedagogické“ 1899 a j.). Jsa učitelem na Vsetíně od r. 1878—82. vydal r. 1879. v překladu znamenité dílo anglického myslitele a filosofa Herberta Spencera: „Vychování rozumové, mravní a tělesné“. (Viz Nár. Album 190, 248.)

Klement David (nar. 26. září 1859 v Prostějově, od 1900 cvičný učitel v Brně), byl od r. 1890. odb. učitelem na Vs., vydává učit. list „Národ a Škola“. Ve spolku učit. byl horlivým členem a po 4 léta i jeho předsedou; též v hospodář. spolku Vsackém býval činným. Vydal: „Method. propracování učiva zeměpisného“ část I.: O Moravě, část II. O říši Rak.-Uherské, část III. O Evropě (1889—1896); „Method. výklady učiva z astr. nom. zeměpisu“, Praha 1892; „Charakteristické obrázky o přírodních a kultur. poměrech státův evropských (dle Buchholze)“, Telč 1894. a „Vyučování zeměpisu v nejvyšších třídách škol obecných a v prvních dvou tř. měšť.“. Praha 1900. (Viz Ottův Slov. Naučný IV. a Nár. Album, 122, 177.)

Hynek Pittauer (v. 164) sestavil vzornou píli k výstavě Vsacké r. 1892. mapu národopisnou a dialektickou našeho Valašska, jež doznala pochvaly od všech znalců. Jest v Národop. Museu v Praze. Psával kritické úvahy o spisech do „Liter. Listů“ a přeložil některé věci z franciny (ve „Vesně“ Laroche-Foucauldovy „Maximy“, a v „Komenském“ část Rousseauova „Emila“). Do olom. „Koledy“ psával povídky pod pseud. „Karel Sochař“.

Jan Petrus (v. 163) dopisoval z oboru školského do „Učitele“ a j. Vydal „Statistiku hejtm. Val. Meziříčského“ (1896) a praktické spisky školní „Zdravověda“, „Několik početních příkladů“ a „Lučba či chemie“ (1899, 1900).

Dušan S. Jurkovič (nar. 23. srpna 1868 na Turé Lúce v Nitr. stolici), druhdy stavitelský příručí (1889—1899)

u Mich. Urbánka, nyní v Brně, vychodil nižší gymn. v Šoproni a vyšší prům. školu ve Vídni. O národopisné a umělecké výstavě na Vs. (1892) napsal do jejího „Průvodce“ popis „valašské chalupy“, do „Čas. mus. Olomouckého“ (1892) stať o dřevěném kostele v Huslenkách na Hovězí (i s obrazem), upozorňuje na originelní sloh lidový ve stavitelství. O národopisném oddělení valaš. v Pr. 1895 napsal pěkný článek do hl. katalogu výstavního a pak s Válkem do díla: „Národop. výstava Českoslov. v Praze 1895“. — Jurkovič prováděl myšlenku a plány stavitele Urbánka s uměleckou dovedností, o čemž svědčila stavba valaš. vesnice na N. V. Č. v Praze (1895) a stavby útulen na Radhošti (1898, „Maměnka“ a jídelna). Roku 1899. povolán do Brna k výzdobě a zařízení domů „Vesniných“. Tam vydal r. 1900. péčí „Klubu přátel umění“ a nákladem A. Pišovým velmi vzácné a skvostné dílo: Pústevně na Radhošti. Turistické útulny pohorské jednoty „Radhošť“ ve Frenštátě, vystavěné a zařízené pozpůsobu lidových staveb na Mor. Valašsku a Uh. Slovensku. Na 16 listech jemné, umělecké práce jsou pohledy ty vně i uvnitř podány. Doprovázeny jsou textem českým, franc. a ruským. Jurkovič chová též jiné popisy a plány lidových staveb valaš. a slov. v rukopise. (Srovn. „Světlozor“ 1895, s pod. jeho i Urbánkovou).

František Světlík (narozen 28. prosince 1875 v Bilovicích u Prostějova), kooperator na Vsetíně od 1898, účastňuje se horlivě sociálního ruchu. Založil na Vsetíně „křesťansko-sociální spolek“, záložnu Raiffeisenovu, jest činným v „Cyrillské jednotě“ a j. Přispívá zdařilými články do „Nového Života“, „Rozvoje“ olom. a j.

Ant. Smital (nar. 9 února 1863 v Paloníně, † 14. září 1897 ve Vídni) mŕj býv. žák; obdržev základní vzdělání na Vs., kdež pobýval u svého bratra učitele († 1878), odebral se na gymnasium do Meziříčí a pak do Olomouce. V letech 80tých prodléval v Praze, máje zaměstnání v redakcích „Nár. Listů“, „Politik“ a „Hlasu Národa“. Byl tam nějaký čas také úředníkem banky „Slavie“. V pražských oněch listech a pak ve „Švandu dudákovi“ jest celá řada jeho krásných feuilletonů, drobných skizz, jž prozrazovaly bystrého ducha, duši neobyčejně citlivou, zvláště pro ty, kteří tak strádali jak bohužel on. Roku 1882. vydal spisek: „Der wirtschaftl. Liberalismus“, obsahující pěkné myšlenky národohospodářské. Pořizoval také dovedné překlady z Nerudy, Němcové a Šimáčka. Ale nemoha se v Praze trvale „zachytiti“ a existenci svou pojistiti, což jej velmi krušilo na duchu i na těle, odešel proto do Vídně poč. let 90tých v naději na lepší budoucnost. Avšak i Vídeň ho sklamala. Bída a nouze byla mu údělem. Psával ovšem skvělé feuilletony a genrové obrázky do něm. novin („Neues Wiener Tagblatt“, „Frankfurter Zeitung“ a j.), ale skrovné honoráře nestačily na živobytí. Psáváje

jazykem cizím, zůstával nieméně svým citěním a látkou, kterou volil, Čechem a Slovanem, což potom dosvědčovaly též nekrology něm. novin, jež tvrdily o něm, že měl v sobě část ducha Destojevského, Tolstého a Turgeněva. Byltě Smital jedním z prvních průkopníků realismu u nás. Duchaplné jeho feuilletony vyjdou tiskem r. 1901 a výbor z nich současně v Praze v Pelcla překladem Josefa, bratra jeho. (Viz Pelcovy „Rozhledy“ 1897, 46 a Ottův Slov. Nauč.)

Karel Hugo Sýkora, správce školy v Ratiboři (nar. 26. prosince 1859 v Hodslavicích). Studoval gymnasium v Meziříčí a učit. ústav v Příboře. Působil od r. 1880—88 u Uher. Hradiště, r. 1888. přešel na okres náš, kdež byl učitelem v Przně, pak v Jasenicích (od října 1889 do září 1890), v Kateřinicích, odkudž se dostal do Ratiboře. — Sýkora jest od r. 1877. literárně činným. Psal do „Budečské Zahrady“ povídky, básně do „Koledy“, „Osvěty“, „Obzoru“, „Zl. Prahy“, „Vesny“ a posud pilně přispívá básněmi a povídkami do „Nár. a Skoly“, „Lovecké Besídky“, „Lov. Obzoru“ a j. Samostatně vydal: Libor, povídku pro mládež (1881), Tři hvězdy, básně pro ml. (1883), Z rodné půdy, básně a povídky pro ml. z ovzduší valašského 1888). (Srov. Ottův Slov. Nauč.)

Adolf Dohnal (narozen 1862 v Nov. Benátkách v Č.), učitel na ev. škole v Ratiboři (od 1881), zemř. tam 19. dubna 1897. Duch snaživý, filosofický. Zanechal v rukopise povídku „Vánoční novela“, kteráž podnětem Václavkovým byla uveřejněna ve „Valaš. Hlasech“, 1889.

Karel B. Číha (narozen 1866 v Oskořínku v Č.), správce školy v Jasence u Vsetína, vydal r. 1898., a 1899. Zpěvník Sokolů valašských ve dvou dílech. Sbírká to pěkných pochodových písní, sokolíkům našim dobře se hodících.

Jaroslav Distl (nar. 21. listopadu 1870 na Kladně v C., † tamže 11. března 1899), pobýváje u svého švagra uč. Ulehly na Vsetíně (1880—81) chodil do obecných škol na Vs. Studoval lékařství a jako kandidát lékařství napsal dvě dramatická dílka: Na bytě, studentská historka o 1 dějství, a Modrá krev, satira z Pražského ovzduší o 2 jednáních.¹⁾

Jan Šulek, ev. a. v. kazatel v Przně, roz. Slovák, pobyl v Przně 1806—14. Dříve, než přebyl do Pržna, byl kazatelem a učitelem v Mošovicích v Turčansku, kde Jan Kollár, proslavený básník „Slávy Dcery“ se narodil (1793) a jemuž byl Šulek prvním učitelem. Zajímavé jest o něm, že už 80 let dříve, než far. Kneipp, byl daleko široko vyhlášen svou vodo-léčbou, o níž zanechal také český spis, který však až po jeho

¹⁾ Viz posudek o nich v „Osvětě“ 1899, 461.

smrti r. 1838. vyšel v Trnavě s názvem: „Vodolékař nebo poučení, kterak čerstvá, studená, studničná voda proti mnohým těla nemocem lidí a dobytka s prospěchem užívati se může“. Za svého života vydal 2 hospodář. a 1 náboženskou knížku (Katechismus, 1816). Z Pržna odešel (v říjnu 1814) do Sobotiště (u Holiče v Uhr.), kdež se mu narodil (23. dubna 1816) syn Karel Bohuslav,¹⁾ jakožto 10. v řadě dětí, který se po smrti otcově (1837) odebral do Charvátska a tam přilnul takovou láskou ku bratrům Charvátům, že jim zasvětil veškery své síly duševní. Jako novinář a spisovatel doznal záhy zvučného jména. Pro charv. školy napsal celou řadu knih. Jak vysoce byl vážen, seznati též z toho, že při zřízení Jihoslov. akademie v Záhřebě (1867) byl Sulek mezi prvními jejími členy a tajemníkem jejím zůstal až do smrti (2. pros. 1895). V letech 60. psával i do č. listů („Politiky“, Nár. Listů“), bera takto podíl i na boji českého národa za jeho práva.²⁾

Antonín Příbyl (naroz. 13. června 1848 v Srbcích u Kojetína), farář kat. v Polance u Vs., studoval gymnasium v Kroměříži, bohosloví v Olom. (do 1873). Od r. 1882. v Polance. V mladších letech skládal pěkné básně pod pseud. „Pravoslav Lipenský“ („Koleda“, „Obzor“, „Komenský“ a j.). Později oblíbil si národopis a o výstavě Vsacké (1892) a Výstavě Pražské (1895) dobyl si zaslouženého uznání v řízení a provedení valaš. tancův a obyčejů svatebních. S Jos. Válkem uveřejnil ve spise: „Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy (1895)“ stať: Valašská dožatá z Polanky u Vs. Mimo to napsal několik kázání do Kuldovy „Posvátné Kazatelny“, Karlachova „Pastýře duch.“ a do Olom. „Kazatele“. (Viz Ottův Slov. Nauč.)

Karel Ed. z Láňy (nar. 1838 v Ratiboři), ev. a. v. farář a senior v Černilově (Č.). Stud. gymn. v Těšíně, bohosloví ve Vídni, Basileji, v Halle, v Praze a Edinburku. Založil (1870) a po nějaký čas redigoval „Evang. Církevník“, který posud vychází za red. O t m. H ř e j z y, far. v Jasené. (Viz Ottův Slov. Nauč. XV.)

Jan z Kraiczu, ev. farář a senior a. v., nyní ve výsl. v Modré (Uhry), zasvého dlouholetého pobytu v Hošťálkově (1867—89) vydal v Olom. 1888 Dra. Martina Luthera „Malý katechismus“, r. 1894. ve II. vyd.

¹⁾ J. Sulek měl ve dvojím manželství 18 dětí. Dva nejstarší byli lékaři, jeden učitelem, jeden knězem, jeden byl r. 1849 Maďary oběšen, jeden však přidal se k nim, zaměniv své jméno v Šuljok, dceru jednu měl za manželku Jan Láňy, ev. kazatel v Ratiboři (Viz XXII.) atd. Karel Bohuslav psával se později jako spisovatel jen Bohuslav, byl pečlivě vzdělán a stal se doktorem filosofie.

²⁾ Viz o něm stať J. Toužimského v „Osvětě“ 1896, 212.

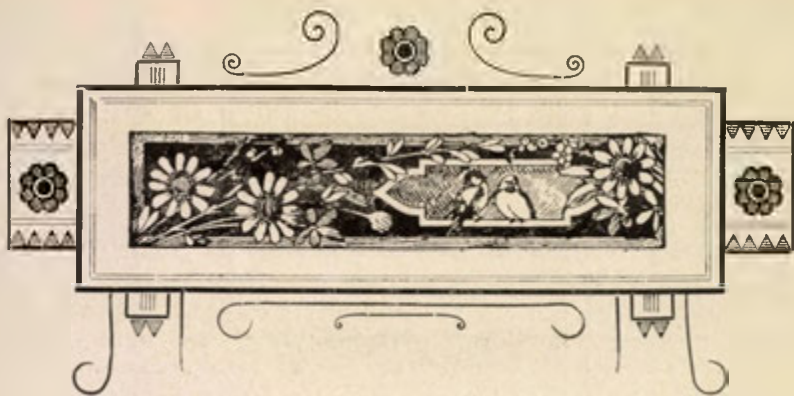

Jan Kadlečík (narozen 13. února 1851 v Trenčíně) ev. farář a. v. v Hošťálkové Stud. v Trenčíně a Prešpurku. Od r. 1890. je v Hošt. Píše povídky do kal. „Hus“ s tendencí mravoučnou, články a povídky obsahu nábož. do ev. církev. listů: „Stráž na Sioně“, „Ev. Církevník“, „Církevní Listy“ a j. Roku 1899. vydal Život Pána Ježíše Krista (nákl. vl., tiskem Al. Tůny na Vsetíně), knihu tendenci křesťanskou vystihující a duše věřící posilující.

Jan Kurtin (nar. 1839 v Hošťálkové), stud. gymn. v Kroměříži, byl pak zaměstnáván v nemocnicích zem. v Olom., Brně a ve Vídni, kdež také koncem let 80. zemřel. Liter. činným byl překlady (z něm.) a sestavováním různých „Dopisovatelů“.

Martin Mužikovský, v pol. 18. věku „rektor“ školní v Pržně, napsal a pěkně vyzdobil kancionál, kterýž pak daroval chrámu Páně v Rouštce r. 1755., kamž dojížděl s farářem Prženským na služby boží. Kancionál tento Růžecký řadí se co do písma a ozdob důstojně po bok kancionálů mor.-slovenským: Boršickému r. 1727—33. rektorem Martinem Pomykalem psanému, pak kanc. rektora Lipovského, Jana Pinkavy z r. 1732—35. a Pavla Rašky, rekt. Novo-Lhotského z r. 1752—55. Kancionál Růž. darován r. 1888. „Vlast. museu Olomouckému“. (Viz o něm „Čas. vl. musea Olom.“ 1890, 165, a 1891 80.)

XXIV. Různé památky osvětné, umělecké a jiné.

Roku 1888. (13. října) uspořádal proslavený virtuos Frant. Ondříček ve „Snaze“ koncert, jenž byl vybraným obecnstvem navštívěn.

Roku 1889. (29.—30. července) konal se na Vs. sjezd lesníků mor. a slezských. Účastníků na 200.

Roku 1890. (24. srpna) přednášel slavný africký cestovatel Čech Dr. Emil Holub o svých dvou cestách po jižní Africe ve „Snaze“. Hojně a vděčně měl posluchačstvo. (První jeho cesta do Afriky 1872.—79., druhá 1883.—87)

Roku 1891. navštívilo ze Vs. Jubilejní výstavu v Praze v měs. srpnu přes 150 osob.

Roku 1892. Umělecko-národopisná výstava na Vsetíně od 14.—28. srpna, která přivábila mnoho návštěvníků z blízká i z dále. Z Prahy přijeli Dr. Vladislav hrabě Lažanský, předseda příští Národop. výstavy, jednatel její! Dr. Em. Kovář, prof. a spisovatel Fr. Bílý a j.; z Brna školní rada a spisovatel Fr. Bartoš a j. Dále hosté z Vídně, Opavy, Turč. sv. Martina a j.) V čase tom prodléváli na Vsetíně franc. dopisovatelé manželé Guillemainové (A. a Lucie), kteří neobyčejný zájem na všem, co se lidu valaš. týkalo, na jevo dávali.²⁾

¹⁾ Viz můj obšírný popis v „Č. Lidu“ 1893, 221 n. a přípravy k výstavce: „Průvodce po valaš. národop. výstavě na Vs.“ 49 n.

²⁾ Viz o nich více: „Národopisný Sborník“ 1899, 114.

Roku 1893. meškal v létě na Vs. už po druhé Theodor T. Burada, professor hudební konservatoře v Jasseh a spisovatel rumunský, chtě seznati naše Valašsko. O své cestě vydal pak r. 1894. spisek: Cestování u Mor. Valachů, s mapkou. Ku spisku použil prací Bartošových a Václavkových, jichž zejména uvádí. Píše velmi sympathicky o lidu valaš., o němž se dle theorie Miklosičovy domnívá, žež původu rumunského! — Na Vs. pořádal i koncert a přednesl několik rum. písní, jichž je velikým ctitelem a pěstitelem. Na Národop. výstavě v Praze (1895) doznal s písněmi rumun. rovněž veliké pochvaly.

Roku 1895. (5. dubna) přednášel ve „Snaze“ slavný světový cestovatel (po Asii, Africe a Americe) Čech E. Stanko Vráz o své cestě: „Napříč Jižní Amerikou“ (r. 1892.—93.) Návštěva přehojná.

V měs. srpnu t. r. navštívena Národop. výstava v Praze přehojným počtem Vsacanův, i v kroji národním. Na valaš. dědinu, tam vystavenou, sešlo se na Vs. drahně přísvěvků. Většina věcí, vystavených na Vs. 1892, ocitla se v Praze, zvl. figuriny val., výšivky a j. a dostalo se jim zaslouženého obdivu.

Roku 1898. dne 6.—12. července meškal na Vs. slavný ruský slavista, professor university v Kyjevě Timofej Dimitrovič Florinskij. Přijel od slavností Pražských na počest 100letých narozenin Fr. Palackého pořádaných. K jeho počtě uspořádal poslanec K. Bubela ve „Snaze“ dne 9. července skvělý banket. Florinskij navštívil i slavnost Palackého ve Val. Kloboukách. Pobytu svého použil ruský učenec ke studiu lidu valašského a souhlasil úplně s pisatelem této knihy, že „Valaši jsou ryzím, čistým kmenem slovanským a nikoli původu rumunského“, jak někteří učenci za to mají. Výraz o tomto poznání a přesvědčení svém podal Florinskij na XI. sjezdě ruských archaeologů r. 1899. (v srpnu) v Kyjevě pořádaném¹⁾.

Od 19. června do 23. července 1900 prodléval na Vs. opět žák prof. Florinského Konstantin Radčenko, docent slov. jazyků na univer. Kyjevské, a to za týmž účelem jako jeho slavný mistr. Pisatel knihy této provázal jej na četných vyjíždkách jeho po Valašsku, jsa mu všude a ve všem ochotným vykladačem a pomocníkem. S oběma učiteli ruskými jest ve styku přátelském, vyměňuje si navzájem spisy své a publikace.

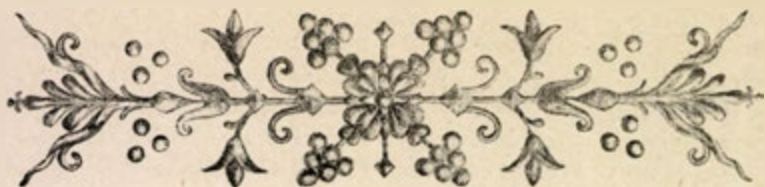
* * *

¹⁾ Viz „Sborník mus. společ.“ ve Val. Meziříčí č. II., IV. a V.

Roku 1900. (1. ledna) zrušen novinářský a kalendářský kolek, který posud zejména časopisectvo u rozkvětu svém tak velmi obmezoval. Následkem toho jsou noviny i kalendáře o něco lacinější. — Novinářský kolek zaveden v Rakousku r. 1789., v březnu 1848 byl zrušen, ale r. 1857. opět zaveden. V Uhrách byl zrušen již r. 1869. a v Němcích roku 1874.

XXV. Bouře na Vsetíně v měsíci říjnu r. 1899.

Jest nám politování hodné události do kroniky našeho města zaznamenati, jichž pouhá už vzpomínka myslí naše trpce nalaďuje. Povinností však naši jest zaznamenati je, byť i několika slovy. Podnětem jejich byly příčiny politické a pak i sociální (společenské).

Následkem totiž zrušení jazykových nařízení ministra Badena ze dne 5. dubna 1897, jimiž českému jazyku bylo aspoň částečně hověno v úřadech a nejtěžší aspoň křivdy našemu jazyku způsobené odčiněny, následkem tedy jejich zrušení novým ministerstvem Clary-Aldringenovým (úřadovalo od 23. září 1899 do 21. prosince roku 1899) ode dne 14. (publik.) 17. října 1899, jímž se opět zavádí výhradně německý jazyk vnitřní u státních úřadů — nastalo všeobecné rozechvění myslí a zavdalo příčinu k protestům četných měst v Čechách i na Moravě a k demonstracím pouličním. Demonstrace tyto obrátily se konečně na některých místech proti židům. Lid jest zaujat proti židům odjakživa, vida v nich vykořisťovatele své práce. Mimo to byly v Čechách i na Mor pobouřeny myslí lidu vraždou Anežky Hružové v Polné (v Čechách) a soudem jejího domnělého vraha žida Hilsnera, jenž sice porotou Kutnohorskou odsouzen na smrt, ale ortel na něm ještě nevykonán. Lid spatřoval v tom vraždu rituelní, poněvadž vražda se stala o velikonoci (29. března) 1898. Jeť rozšířená a mocně ještě věřená pověst, že židé na Velkonoc potřebují k ritu (obřadu) svému křesťanské krve. Nevraživost proti židům vypukla tedy, jak praveno, na některých místech mocně. Vybíjena jim okna a někde i krámy a krémy jejich

drancovány. Povoláváno četnictvo, povoláváno vojsko, aby zjednávaly pokoj a pořádek. Četnictvo pak někde příliš ukvapeně si počínalo; střílelo do lidu, takže několik mrtvých zůstalo ležet na dlažbě a mnoho bylo buď smrtelně nebo lehce zraněno. Celkem padlo tím způsobem na Moravě 11 lidí a přes 40 osob bylo více méně raněno. Bouře proti židům byly v Přerově dne 17. října, v Holešově dne 22. října, v Meziříčí téhož dne a na Vsetíně dne 24. října (večer).

Davy lidu Vsackého táhly po 8. hodině ulicemi města zpívající vlastenecké písně, načež daly se do vybíjení oken židům. Po 11. hod. došlo u hostince Glesingrova ku katastrofě. Četníci myslíce, že na ně kameny hozeno, dali na povel strážmistra J a n a K a š p á r k a salvu do lidu. Účinek byl hrozný. Zastřeleni byli J a n H o v a d í k, dělník 64letý, otec pěti dětí, jenž ani nedemonstroval, nýbrž vydal se z domu hledat svého syna, F r. S c h ä f f e r, 20letý dělník v huti, A n d ě l a D u j k o v á, nádenice ze Slušovic u stav. Mašlona. Smrtelně zraněn J a n K ř í ž e k, 26letý dělník v huti (zemřel 1. listopadu). Těžce raněných bylo 8, lehce 5. O 12. hod. přijelo z Meziříčí vojsko vlakem, zvláště vypraveným. Ale byl už klid a lidé už rozejiti.

Vojska bylo zde 2 setniny od pluku 49. a 93. Ubytováno bylo po hostincích a ve škole (tělocvičně).

Druhého dne (25.) odhadnuta škoda židům způsobená v sumě 1843 zl. r. č., poškození však udávali ji na 7077 zl. 14 kr.

Po tragických událostech těchto nastalo zatýkání a vyšetřování domnělých původců demonstrace. Na Vsetíně zatčeno na 40 osob. Vyšetřovací kommise přijela od krajského soudu z Jičína a pak od zem. soudu z Brna.

Dne 7. listopadu odešli vojáci z pluku 49., ale z pluku 93. dílem zde zůstali, dílem z Meziříčí ještě 50 mužů přijelo. Byla řeč, že na Vsetíně zůstanou až do Nového roku na útraty továrníků. Celkem tady zůstala celá setnina 93. pěšího pluku z Olomouce se setníkem W i l d e m v čele. Mimo to přišlo 10 cizích četníků.

Dne 30. listopadu odjelo konečně vojsko do Olomouce zpět, ale cizí četníci zde zůstali.

Dne 19. listopadu pohřbena pátá oběť ze dne 24. října, jistý totiž P e č e n k a z huti.

Dne 23.—25. listopadu souzeno 25 osob z Meziříčí v Jičíně, z nichž odsouzeno 17 k vězení od 3—6 měsíců, 8 propuštěno. Odsouzení pro zločin veřejného násilí dle § 87. a 88. odst. I. a použito čl. 54. trestního řádu.

Dne 4. prosince bylo tam přelíčení se Vsačany (34 osob). Byliť to většinou dělníci, pomocníci a učni.

Předsedou soudu byl rada Jan Vlad. Mann, státní návladní A n t. P e t ř í č e k. Tento žaluje obviněné, že se dopustili jednak zločinu veřejného násilí dle § 87. tr. zákona, jednak přečinu proti veřejnému pokoji a řádu ve smyslu §§ 279, 283 a 284, někteří obviněni ze zločinu utrhání na cti dle § 209. tr. zákona, z přestupků poškození cizího majetku, odcizení různého zboží ze židovských obchodů (u Grausa) a urážky stráže.

Přelíčení trvalo až do 7. prosince. Toho dne dostali slovo, obhajci obžalovaných Dr. F e r d. D o s t á l a Dr. F r. D e r k a, čeští advokáti v Nov. Jičíně. Ujali se svých klientů vřele a pokud bylo možno, přispěli ku zmírnění trestu jednotlivým obviněným. Zejména Dr. Dostál vystihl velmi případně pohnutku bouře praviv, kterak „Valach od přírody už jest povahy pasivní, že bez příčiny neublíží nikomu; když však vidí, že po léta a léta jest mu ubližováno, tu konečně vzkypí v něm také krev. Lid valašský viděl v těch, kteří byli demonstracemi na svém majetku poškozeni, své dlouholeté odpůrce, kteří všude, kde mohou, staví se lidu tomu na odpor“ atd.

Ze 34 obžalovaných odsouzeno 29, jen 5 osvobozeno.

Ku trestu těžkého žaláře odsouzeni A n t. S v ě t l í k, 36letý ženatý řezník na 15 měsíců, Jan Hubert, 45letý brusič skla na 13 měsíců, Petr Trličík, 21letý svobodný sklenářský pomocník na 10 měsíců, Josef Pšenica, 28letý ženatý pomocník pekařský na 8 měsíců, Jan Dobeš, 32letý ženatý obuvník na 7 měs., Jan Seidl, 27letý řezník z Roketnice a Jan Galetka, 26letý svob. dělník na 6 měsíců. Ostatní odsouzeni na 2—4 měs., nejmenší trest přisouzen 7 dní (Frant. Kvasnica, Frant. Škubal, Josef Klaper, dělníci). Dohromady spočteny činily vyměřené tresty 8 let a 10 měsíců.

Poškození odkázáni se svými nároky na pořad práva civilního a útraty soudního řízení u všech prohlášeny za nedobytiny.

Demonstrace tyto byly říš. poslanci Dru. J. Ž á č k o v i podnětem, že proslovil dne 8. listopadu t. r. na říšské radě skvělou obhajovací řeč, v níž břitce a bezohledně kritisoval ukvapené počínání si vládních orgánů, četníkův a vojska za řečených demonstrací.¹⁾

Ale sotva že se průběhem doby mysli poněkud utišily, překvapena byla veřejnost rozčilující opět zprávou, že se bude ještě pátrati po „intelektuálních“ původcích oněch bouří.

A skutečně přibyl i na Vsetín 25. ledna 1900 vyšetřující soudce c. k. adjunkt Piečka z Místku, vyslechnuv asi 30 svědků v té věci. Vyšetření „původci“ čtyři!

¹⁾ Jeho řeč vyšla v brožurce: Pravda o krvavých událostech na Moravě. V Brně, 1899. Nákl. Národ. klubu v Brně.

Naši poslanci na říš. radě a na sněmu zemském domáhali se udělení amnestie (odpuštění) pro odsouzence. Avšak dlouho zůstaly jejich námahy bezvýsledny; asi jen třem (z Přerova) dostalo se té milosti. I arcibiskup Olomucký Dr. Th. K o h n podnikl kroky za amnestii pro valašské uvězněnce, ale se skrovným výsledkem! Odsouzení odbyli si své tresty buď na Měrově a Jičíně nebo na Vsetíně.

Ze Vsetína odešli cizí četníci v polovici března 1900, strážmistr pak Jan Kašpárek, jemuž se všeobecně přičítala vina z krvavé scény u Glesingra, přeložen 8. března 1900 do Suchdola. Na jeho místo přišel strážmistr J. Ryvola, který tu posud jest se 3 muži.

Dodati jest nám, že hned po katastrofách vylíčených v naznačených městech zavedeny v dotyčných městech, pak po celé Moravě a v Čechách u dobromyslných a šlechetných lidí sbírky peněžité ve prospěch pozůstalých po usmrčených a ve prospěch poraněných, které vynesly mnoho tisíc zlatých. Občanská záložna na Vsetíně přijala sama pro sirotky Hovadíkovy a pro raněné koncem ledna 1900 přes 16.000 K; peníze ještě ovšem dále docházely. V dubnu na př. poslal ruský plukovník a novinář Visarion Komarov v Petrohradě redaktoru Holečkovi do Prahy 519 zl. 65 kr. a 229 K 20 h, které ve prospěch rodin po osobách zabitých v Holešově a na Vsetíně sebrali čtenáři listu jeho („Světa“)

Vyšetření adj. Piečkou „původci“ politováníhodných událostí říjnových stáli dne 21. dubna před krajským soudem v Nov. Jičíně. Předs. čtyřčlenného soudu byl rada Ehrlich, obžalobu zastupoval náměstek státního zást. Jos. Kalab. Obžalovaní: Jos. Pokorný, obchodník (č. 343.), Rajmund Jelínek, stolář, Jos. Květoň, sklen. pomocník, všichni ze Vsetína, a Martin Goláš, obuvník z Roketnice. Obhájci Dr. Dostál a Dr. Derka. Obžalovaní viněni byli z přímého účastenství, ba označeni za vůdce oněch demonstrací. Ale uznáni toliko vinnými z přečinu § 283., respektive i 279. — rušení veř. pokoje řádu a shluknutí a odsouzeni do vězení ode 2 do 8 neděl, jediný Květoň odsouzen pro zločin krádeže (v krámě žida Schöna) na 2 měsíce. — Tím tedy ukončeno tragické drama, počaté dnem 24. října 1899.

XXVI. Peněžní ústavy.

a) Občanská záložna.

Jedním z nejlepších pramenů svépomoci jest záložna. Zakladatelem a mravním původcem založen českých byl Fr. Šimáček, redaktor a spisovatel v Praze, který v letech 50tých min. věku ve svém „Poslu z Prahy“ šířil myšlenku o záložnách: „Jen tenkrát máme naději proraziti (t. v národním i polit. směru), budeme-li dosti zámožnými. Zámožnosti lze nabyti prací a spořivostí, zámožností pak osvěty a vzdělání, které jsou nejpevnějším základem svobody. A toho se dá docíliti záložnami, jejichž účel jest společným úvěrem zjednati členům potřebných peněz do jejich živnosti a hospodářství. Co jednotlivci není možno zjednati si úvěr, toho docíliti může spolčením se s jinými, kteří za něj tak jak on za ně ručí!“ — A slovo jeho stalo se tělem. Již zač. let 60. zakládaly se záložny i na Moravě (první v Přerově r. 1861). Nyní jest jich u nás přes půl třetího sta. Co záložny ze svých přebytků (čistého výnosu) nadělaly dobrého, zvl. ohledně různých daní národních (Ustř. Matice Škol., Nár. divadlo, stavby škol a j.), nelze ani spočítati a řádně oceniti.

Na Vsetíně vstoupila Obč. zál. v život r. 1870., majíc členů 203, zisku 297·23 zl., obrat pokladniční 68.789·13 zl., a po 30 letech zdárného působení svého (r. 1899.) měla členů 1700, podílů 3552 v ceně 17.760 zl., rezervního fondu 63.358·93 zl., zisku 5185·94 zl., vlastního jmění 87.046 zl., svěřeného jmění 858.657·21 zl. a obrat pokladniční byl 2,447.458·50 zl. (r. 1897. 2,775.633·40 zl.).

Záložna každého roku uděluje různé a četné podpory ze svého zisku, a to buď domácím prospěšným ústavům nebo

cizím, ale národním a vlasteneckým podnikům (Maticím školským, školám na opatření učebných pomůcek, na ošacení chudých dětí a j.) Daní a poplatků různých zaplacen o r. 1899. 1633·86 zl.

Reditelem záložny jest ode dlouhých let Jos. Bubela st., náměstkem Václ. Kohm. Pokladníkem (a účetním) byl od počátku záložny Jan Raušr až do r. 1891. Načež se stal pokladníkem Jan Životský a účetním Alois Bureš z Náchoda (1892—94, n. účetním v Náchodě), pak Jos. Vraný (1894—98), po něm jest úč. F. B. Hoblík (z Pardubic). — Záložna má offic. název: „Obč. záložna na Vs., zapsané společenstvo s neobmez. ručením.“

b) Kontribučenská záložna.

Záložny kontrib. vznikly z kontribuč. obilních fondů. Cís. Marie Terezie vydala 26. července 1748. tak řeč. systemální patent, jímž se vrchnostem doporučuje, aby přiměly poddané své k tomu, by za úrodných let zakládali zásoby obilní, z nichž by za let neúrodných mohli obilím se zakládati. Ale teprve za císaře Josefa II. patentem jeho od 9. června 1788. stalo se zařízení toto povinným. Nařizuje se totiž ve čl. 4., aby každý poddaný, který má ornou půdu, ze 4 druhův obilních: pšenice, žita, ječmene a ovsa, třetí díl toho, čeho jinak na zimní a letní setbu v zrní každého druhu potřebuje, odvedl na sýpku obecní a aby tak činil po 3 léta za sebou jdoucí, by za ten čas na každém panství, na každém statku a v každém městě se shromáždila zásoba obilí, jaké jest třeba k jednoroční setbě zimní a letní.

Zásoby ty měly se každoročně bezpečným rolníkům poddaným rozpůjčiti a s náměrkem po žních vymáhati. Náměrek zastupující úrok, stanoven na $\frac{1}{8}$ míry, později na $\frac{1}{16}$ míry. Když pak zásoby obilní tak se rozmnoží, že přesahují potřebu, tož měl přebytek býti prodán a stržená summa poddaným na dostatečnou jistotu pod úroky půjčena. Z obilí takto prodaného povstaly pak kontrib. obilní fondy peněžní.

Na některých panstvích sestával obilní fond, jak praveno ze všech druhův obilí, ale na panství Vsackém a Brumovském, sypali poddaní toliko oves, poněvadž jiného obilí byl bez toho nedostatek. Sýpka na Vsacku byla z počátku v zámku, z níž se platilo 5 zl. roční činže; později byla na „maštáliskách“. V pozdějších letech vystavěly sobě sýpky i Jablunka a Hovězí, jejichž budovy zachovaly se podnes, ale slouží jiným účelům.

Když se r. 1848. zrušily úřady patrimoniální (vrchnost.), převzaly úřady berní správu fondů peněžních, správa sýpek přenesena pak na zvláštní výbory zvolené z účastníků. Po zavedení zemské samosprávy vydala vláda (1864) fondy peněžní do samosprávy účastníků s nařízením, že též sýpky obilní přeměnití se musí na fondy peněžité, ale nesmí se dovoliti, aby se peníze ty rozdělily mezi podílíky. Byltě podílíkem fondu každý držitel usedlosti neb i dílu usedlosti, která svého času sypati byla povinna. Výše podílu se pak stanovila dle orné půdy katastru Josefinského (ode 20. dubna 1785.), dle něhož vyměřována původně daň pozemková, a to z pozemků poddanských (rustikálních) i panských (dominikálních) dle poměru výměry a čistého výnosu.

Na Moravě nařízeno zrušení sýpek obilních a zřízení kontrib. záložen zákony ze dne 15. srpna 1864., při čemž fondy berní byly spojeny s fondy obilními.¹⁾ Dle zákona ze dne 23. března 1873. mohly se kontrib. peněžné fondy přeměnití v záložny. Záložny kontrib. řídí výbor, jenž nejméně ze šesti a nejvíce z 18 členů má se skládati. Účel založen z kontrib. fondů zřízených stanoven tak, aby se jejich účastníci půjčkami peněžními podporovali. Půjčky se povolují na osobní úvěr nebo na hypotéku. Podílíci v záložně mají přednost před jinými osobami o půjčku žádajícími. Konečně mohou kontrib. záložny dle zákona od 13. března 1888. spojeny býti i se spořitelnami. Tak učinila již r. 1870. kontr. záložna Vyškovská, jejíž obrat peněžní obnášel r. 1885. přes 3 mill. zl. r. č. Kontr. záložen jest na Moravě 434.

Co se týče kontr. záložny Vsacké, poznačujeme, že v ní zastoupeno 17 obcí (Bystřička, Hovězí, Halenkov, Hrozénkov, Johan., Jasenka, Jabl., Kateř., Lhota, Pržno, Ratiboř, Rouška, Rokat., Ústí, Mikul., Vsetín, Zděchov), 2188 podílíků, že podíl obcí těch činí obnos 111.051 zl. 36 1/2 kr. (roku 1898.). Počet půjček t. r. činil 730 na hypotéku a 21 na osobní úvěr, a to vesměs podílíkům. Vsetín má podílíků 309, podíl obce činí 9766.47 zl. r. č. Výbor se skládá s 18 členů, správce záložny je starosta Jos. Černocký.

Hošťálková a Liptál mají své kontrib. záložny, první se jméním přes 8000 zl. a 118 podílíky, druhá se jméním kolem 4000 zl. a 79 podílíky. Výborů jest u každé po šesti.

---

¹⁾ Ed. Vodnařík, Dějiny a statistika mor. kontribuč. záložen, Brno, 1886. Ottův Slovník XIV., 755.

c) Záložny Raiffeisenky

Záložny tyto jsou pravým dobrodiním pro rolníky a menší živnostníky. V každé, jen poněkud větší osadě měly by býti a působily by blahodárně. Peníze potřebné do hospodářství nebo do řemesla byly by hned a bez obtíží po ruce. Úrok jest menší než v záložnách v městě a což důležitě, vyhnulo by se lichvě! Jistotu a solidnost Raiffeisenky zaručují občané sami. Představenstvo vykonává všechny práce zdarma. Na směnky se nepůjčuje, nýbrž na dlužní úpisy na dobu až do 4 let. Každý člen má jeden podíl (10 K) v záložně.

Záložny tyto slují tak dle T. W. Raiffeisena, který jako starosta ve Flammersfeldě v Porýnsku v letech 40 m. věku zakládal v obcích takovéto menší záložny pro okamžité potřeby rolníků, pro zvelebení jejich hospodářství. Tím zaháněl bídu a lichvu z vesnic a městeček a všude, kde jeho rady uposlechnuto. Do smrti své (11 března 1888) založil více než 1000 záložen. Z Německa rozšířily se Raiff. do Francie, Italie a r. 1882. do Rakouska a zakládají se nyní po celém světě. Za heslem „svůj k svému“ všechny skoro stavy a třídy společnosti lidské se združují, nutno tedy, by i stav rolnický, tak veledůležitý v každé zemi a ve státě vůbec, hledal svépomoci, usiloval sdružením svým čeliti různým nehodám. Jež jeho majetku hrozí. Heslo císaře Pána: „Spojenými silami“ nevnučuje se nikde tak, aby se provádělo, jako u stavu rolnického. Hospodářská družstva (k nákupu, prodeji a j.), úvěrní družstva (zádruchy) čili záložny Raiffeisenky jsou jedinou pomocí, ano spásou našeho rolnictva.

Díky Bohu, že rolnictvo v posledních dobách přece pochopilo, že ono samo v krušném boji života si musí pomáhati.

Družstva dotčená, zvl. Raiffeisenova, se na mnoha místech už založila. Čítá se již na Moravě roku 1900. přes 200 Raiff. Zakladateli jsou většinou duchovní a učitelé. Naše pak Vsacko není bohudíky též pozadu. Již r. 1896. byla přičiněním kaplana Jana Vévody založena „Raiffeisenovka“ na Halenkově (jedna z prvních na Mor.), a téhož roku také v Jablunce (vikářem ev. J. Drobným), pak na Hovězí (1899, farářem J. Daňkem a říd. uč. J. Dokulilem), v Liptáli (far. Fr. Štěpán), na Hrozenkově a j. Na Vsetíně vstoupila Raiff. v život r. 1900. zásluhou kaplana Frant. Světlíka, horlivého to zastance a příznivce dělnictva, pode jménem: „Spořitelní a záloženský spolek Zádruha“, jež má nyní asi 50 členův a půjčuje na 5% úroky. Starostou je K. Goldefus.

Heslem „Zádruh“ budiž: Jen dále s pomocí Boží ku svépomoci a neodvislosti!

d) Různé měny (peněz). Míry a váhy.

Dnem 1. ledna 1900 nastala v naší říši nová měna, tak řečená zlatá č. korunová. Stanovena byla už zákonem ode dne 2. srpna 1892 a výlučnou vládu nastoupila hořejšího dne na základě cis. nařízení od 21. září 1899. Jedna koruna (*K*) má 100 haléřů (*h*), dřívějších to 50 kr. rak. měny (číslo). — Zlatých mincí razí se: 20 koruna, 10 koruna a dukáty; pak stříbrné mince: 5 koruna, koruna; niklové: 20 haléř, 10 haléř; bronzové: 2 haléř a 1 haléř. V září 1900 vydány i bankovky 20 korunové.

V uplynulých dobách byly (jak čtenář seznal) různé druhy peněz, kovových (zlatých, stříbrných a měděných) a papírových.

Nejstarší mince české byly denáry (stříbrn.). Za Václava II. (1283—1305) raženy v Kutné Hoře české groše, jež počítáno na kopy.

Od 16. až do polovice 18. věku obíhaly v zemích Rakouských kromě dukátů, tolarů po 120 kr., $\frac{1}{2}$ — a $\frac{1}{4}$ tolarů a českých 30—, 20— a 10 kr. také něm. peníze. Tak řečený říšský zlatý (rýnský) po 60 kr. a polozlatý po 30 kr. a peníze drobné po 3, 1 a $\frac{1}{2}$ kr.¹⁾

Zlatý moravský platil tolik jako tolar, t. 30 grošů po 3 kr. = 90 kr., kdežto rýnský zlatý měl 20 grošů po 3 kr., tedy 60 kr., takže $1\frac{1}{2}$ zl. rýn. = 1 zl. mor.

Úmluvou neboli konvencí Rakouska s Bavorskem r. 1753. zavedena konvenční měna. Dle ní razily se u nás tvrdé tolary po 2 zl., zlatníky a zvláště mnoho dvacetníků, desetníků, pětníků a grošů po 3 kr. Konv. měna byla v platnosti až do r. 1857. Od 1. listopadu 1858. zavedena rakouská měna (rak. číslo) neboli stříbrná měna, kdy se rovnalo 100 zl. k. m. = 105 zl. r. č.

Následkem však stálýh válek začaly už záhy obíhati místo kovových peněz peníze papírové. Tak už r. 1762. dány do oběhu bankocetle, vydávané Městskou vídeňskou bankou. Přílišná emisse těchto bankocetlí v době válek francouzských měla za následek zlehčení jich hodnoty, a pak zákonné snížení nominální hodnoty r. 1811., kdy stát dával za 500 bankocetlí 100 zl. nových peněžních poukázek (tak řeč. Einlösungsscheine = šajny = vídeňská měna), to vše rovnalo se bankrotu. Ale „šajny“ samy množily se tou měrou, že stál r. 1816. prohlásil druhý bankrot tím, že vyměnil 250 šajnů za 100 zl. konv. m. (1 zl. v. m. = 84 h).

¹⁾ Batovcův polit. kalendář 1901, 104.

Aby tedy takovým neblahým změnám učiněna byla přítrž, zřízena r. 1817. Národní banka rak. a ta byla oprávněna vydávati papírové peníze s podmínkou, že je bude vyměňovati za stříbro. Základem této měny (stříbrné) byla libra stříbra (500 gr.) rozdělená na 45 dílů. Peníz z toho vzniklý ve váze 11.11 gr. ryzího stříbra slul 1 zl. rak. čísla (v. výše). Národní banka rakouská během let podrobovala se rozličným reformám, přiměřeným politickým a národohospodářským potřebám státním, až r. 1878. pro obě polovice naší říše zřízena B a n k a R a k.-U h e r s k á, jež kromě Vídně a Pešti, hlavních to ústavů, má všude ve větších městech své filiálky. Papírové peníze, jež banka vydává, slují b a n k o v k a m i. Hlavní požadavek, jaký stát na cedulovou banku činiti musí, jest, aby měla vždy tolik drahého kovu pohotově, by mohla ihned každému, jakmile její papír u pokladny předloží, vyplatiti jej v minci kovové.

* * *

Roku 1876. dnem 1. ledna vešla ve veřejném životě u nás a to výhradně, míra a váha metrová v užívání. Zavedena byla už zákonem ode dne 23. července 1871.

Starší (vídeňské) míry a váhy byly (od r. 1758.):

- 1 rak. míle = 4000 sáhů (')
- 1 sáh = 6 stop č. stěvíců (')
- 1 stopa = 12 palců (")
- 1 palec = 12 čárek (""')
- 1 loket = přibližně 2 $\frac{1}{2}$ stopy
- 1 víd. cent = 100 liber
- 1 libra = 32 lotů
- 1 lot = 4 kventlíky
- 1 sud piva = 4 vědra
- 1 sud vína = 10 věder
- 1 vědro = 40 mázů
- 1 máz = 4 žejdlíky
- 1 měrice = 4 čtvrti   8 osmerek.
- Kopa = 60 kusů,
- kus plátna (stučka) = 60—72 loket,
- mandel = 15 kusů.

XXVII. Vzdělávací spolky.

a) „Obč. Beseda.“ U všeobecném ruchu národním a vlasteneckém založen r. 1863. „Čtenářský spolek“ neboli „Beseda“, s níž spojen byl i ochotnický divad. a zpěvácký spolek. Tento byl utrakvistický, spojující intelligenci českou i německou. Sídlo své měla „Beseda“ v domě (hostinci) Raušerově č. 136. (n. Foltýnův), kdež podnes se říká v „Besedě“. Starší pamětníci velmi si chválí srdečný, upřímný život, jenž v „Besedě“ vládl a veškero uvědomělé měšťanstvo v rodinný takměř kruh spojoval. Avšak čilejší a bujařejší život národní a politický let 70. a 80. soustřeďoval se víc a více v nově založené „Snaze“, tak že „Beseda“ hynula, až konečně r. 1885. nadobro se rozešla.

b) Čtenářský spolek něm. (kasíno). Již před „Besedou“ zřízen pro „pány“ (úředníky panské, císařské a j.) česko-něm. spolek čtenářský (kasíno), v němž vyloženy bývaly časopisy něm. a několik českých. Utrakvismus ten potrval až do r. 1872. kdy založena českými členy „Snaha“. Kasíno umístěno bylo na „Horním šenku“, nyní má sídlo své od více už let v hostinci Glesingrově.

c) „Snaha“. Roku 1872. založen svěžejší a národně uvědomělejší vzdělávací spolek „Snaha“. U kolébky jeho stáli c. k. okr. sudí Dr. J. Chytil, senior K. Opočenský, farář Ant. Přemyslovský (n. děkan v Kloboukách), kaplan Dr. Th. Kohn, ev. farář S. Jurenka, uč. Jos. Životský (n. prof. náboženství ve Vídni), lékárník (a pošt mistr) E. m. Vidimský a j. Se „Snahou“ záhy spojen odbor divadelní a pěvecký a nejnovější doby i turistický. První stánek její byl v čísle 12. (do r. 1880.), druhý v čísle 345., od 1. čce. 1883 je v nynější záloženské budově čís. 167. („Prostřední šenk“),

Místnosti jsou co nejlépe upraveny. Na 40 různých časopisů politických, vědeckých a odborných jest vyloženo. Přednášky, divadla, koncerty a j. soustřeďují vděčné obcenstvo. Členům (i nečlenům) poskytuje knihovna (o 2500 svazcích) mnoho zábavy i poučení. „Snaha“ jest vůbec středisko všeho národního, společenského a osvětového života na Vsetíně. Starostou „Snahy“ byl z počátku lékárník Em Vidimský (do 1877), pak Karel Pokorný, krejčí (do 1878), od r. 1878. jest jím zem. poslanec Karel Bubela.

Čistě zábavné združení (podnětem členů „Snahy“) jest od více roků již stávající „Bruslařský klub“, který stará se každé zimy o řádné kluziště na rybníce v pan. Dolní zahradě. Protektorem „klubu“ jest Th. Thonet.

d) **Řemeslnicko-živnostenská Beseda.** Povaha, vzdělání, zvláště pak životní zájmy jsou činitelé, jež způsobují sdružování se lidí. Proto stejné zájmy životní řemeslníkův a živnostníků Vsackých vůbec daly podnět k založení „Besedy“ r. 1895. Sídlo své má ve vinárně Vinklerově. Předseda: Karel Nosek, kovář.

e) **Tělocvičná jednota „Sokol“.** Založena 28. května 1893. První veřejné cvičení a rozvinutí praporu darovaného od paní a dívek Vset. dalo se dne 10. června 1894. Cvičiti, siliti tělo, pěstovati družnost, šířiti a tužiti vlastenecké vědomí, vyspívatí v mužné charaktery — toť úkol našich sokolských jednot. Přednášky, pořádání večírků, výlety, veřejná cvičení vzbuzují sympathie všude a získávají přátele věci sokolské.

V nedostatku vlastního cvičiště poskytuje „Sokolu“ školní tělocvična prozatímného útočiště. Starostou je stavitel Mich. Urbánek, cvičitelé: Ant. Dařílek, K. Číha, nyní Julius Kohm. Vsacký „Sokol“ náleží k I. okrsku župy „Palackého“, v níž jsou soustředěny i jednoty Vyzovská a Klobucká.

f) **Cyrillská jednota.** Založena koncem r. 1893. Myšlenku podal učitel Frant. Hladný a provedl ji přispěním katechety Karla Fádrusa, kapelníka R. Frýčaje a j. Cvičení ve zpěvu řídil R. Frýčaj, jenž nacvičil se členy i Blodkovu operettu „V studni“, oratorium „Stabat mater“ a j. Po odchodu Frýčajově (1897) řídí a cvičí zpěvy ředitel kůru a majetník hud. školy Ant. Hradil. Pretektor: děkan a frarář A. Žádník, předsedové byli: Jan Petrus, učitel, R. Lu'dwig, učitel, Mich. Urbánek, stavitel, Fr. Tesař,

c. k. kancelista, J. O c á s e k, učitel, roku 1900 jest J o s e f Š v r č i n a, katecheta.

g) **Hudební škola.** Založil ji v říjnu r. 1895 R i c h a r d F r ý č a j, kap. sboru hudebního „Bratří Thonetů“. Vyučovali pomáhali mu varhaník A. H r a d i l a bratři Z i k o v é, Frant. (nyní v Praze posluchač konservatoře) a Karel (nyní kapelník na Kladně v Čechách). Sídlo své má až posud v domě Bubely mladšího č. 152 Frýčaj byl nadaná umělecká hlava. Mnoho žákův hudebně odchoval. Byl též hudeb. ředitelem „Cyrillské jednoty“ a prováděl s ní i nesnadné skladby („Stabat mater“ a j.) a Blodkovu operettu „V studni“. Pokusil se též o samostatné skladby. Jeho „Valašský pochod“, r. 1892 při výstavce na Vs. složený, došel uznání a obliby. Kapela jeho i v širém okolí byla hledána. Za pobytu J. V. císaře Pána v Bystřici p. H. u příležitosti vojenského cvičení, Frýčaj koncertoval při tabuli dvorní a získal si veliké pochvaly J. Vel. Následkem toho brzy po té (30. září 1897) povolán za vojenského kapelníka do Stol. Bělehradu v Uhrách. Na Vsetíně pobyl 9 r. Hudební škola přešla pak v majetek varhaníka a ředitele kůru A n t. H r a d i l a, který i řízení zpěvu v „Cyr. jednotě“ po Frýčajovi převzal. Učitelem-pomocníkem jest V o j t ě c h T o m a n e c.

h) **Hospodářsko-průmyslový spolek pro Vsetín a okolí. Zemědělská rada.** Hospodářský spolek Hovězský zal. r. 1878 J. B e r n a r d e m a farářem P. M a r c e l. S u c h á n k e m na Hovězí, účinkoval pro Hovězí a horní dědiny Vsacké velmi platně, zvláště jevil své účinky na zalesňování holých strání. Bylo však třeba, aby i Vsetín a nejbližší okolí nejen směrem hospodářským, ale i směrem průmyslovým byl poučován, aby obyvatelům jeho v obou životních potřebách náležitě se dostávalo rady a pomoci. Proto přikročeno r. 1896 k založení výše dotčeného spolku, který úkol svůj náležitě pochopiv jej také dle možnosti plnil. Prvním předsedou byl rada J a n P a z d e r k a, od roku 1898 byl jím uč. F r. H l a d n ý. — Dne 15. října 1899 uspořádal hosp. spolek Vsacký výstavu ovoce ve „Snaze“, která svou rozmanitostí přilákala mnoho návštěvníků. Krásné druhy jablek a hrušek, svěžích i suchých švestek, krajanek, zavařenin a j. vyluzovaly podiv. Jen chtít a péči věnovat — a vzácné druhy ovoce i v drsném kraji našem budou prospívat. O výstavku tu zasloužil se mimo předsedu zvláště V i l. Š t r a u c h, panský zahradník a zkušený pomolog. Kollektce vzácnějších druhů poslána na ovocnářskou výstavu do Vídně t. č. konanou, za níž spolek získal stříbrnou medaili.

Při spolku založeno družstvo pro chov hovězího dobytka s plemennou knihou, místní pojišťování dobytka, ovocná školka

a zřízeno skladiště s umělými hnojivy. Vzhledem však k tomu, že spojené síly více zmohou nežli jednotlivé, rozkouskované, zástupcové spolků posavadních (Hovězského, Jabluneckého, a Vsackého) dohodli se v květnu 1900 na tom, že dali splynouti těmto spolkům v jedinou „Hospodářskou jednotu okresní“, kterýmž činem přibude Jednotě větší váhy uvnitř i vně, zvláště co se týče řešení otázek národohospodářských, sociálních a podpůrných (nákupu semen, hnojiv, strojů, plemenných býkův, vepřů a j.). Předsedou jednoty jest učitel František Hladný.

Účinek Jednoty zjevil se záhy: dne 6. listopadu t. r. otevřena na Vsetíně zimní hospodářská škola pokračovací! Žáků z města a z okolí přihlásilo se 38 ve stáří od 14—21 let. Vyučuje se v úterý a v sobotu od 6. do 8. hod. večer hospodářství, počtům, písemností, zákonům státním a řádu obecnímu. Správcem školy je řed. M. Václavek.¹⁾

Zemědělství našemu skýtá pomoci nově založená Zemědělská rada. Roku 1770 založena byla v Brně c. k. Moravsko-slezská společnost pro zvelebení hospodářství, jež se později rozdělila na patero odborů (sekcí), majících na zřeteli polní hospodářství, zemězpyt, dějiny vlasti, živnostnictví a j. Společnost však byla německá. Úsilí poslanců česk. na sněmě moravském se po dlouhých bojích se sněmovní většinou německou podařilo, že společnost tato r. 1898 byla rozdělena na dvě části: na společnost českou pode jménem Zemědělská rada česká a Zemědělská rada německá. Všechny okresy na Moravě mají v nich své delegáty (vyslance). Česká Zemědělská rada má 67 delegátů, německá 27.

Za okres Vsacký vykonána volba dne 15. dubna t. r. Oprávněny k volbě byly hospodářské spolky Vsetínský, Hovězský a Jablunecký. Zvolen zem. rada Jan Pazderka, tehdy předseda „Hospodářsko-průmyslového spolku na Vsetíně“, přítel rolnictva a vždy horlivý zastance jeho zájmů.

i) **Dělnické spolky.** („Konsum“, „Pokrok“, křesťansko-sociální a národně-sociální vzděl. spolky.)

¹⁾ Pro paměť uvádíme zde některé horlivé a velmi činné členy, řečníky a poučovatele ve schůzích hospodářských. Jsou to, jak přirozeno, ponejvíce kněží a učitelé. Tak v hospodářském spolku Hovězském: J. Bernard, far. Marc. Suchánek, naduč. J. Dokulil, ředitel M. Václavek, P. Petráš, farář a místoděkan J. Daněk, Jan Raušer, lesní Merta a j. V Jabluneckém spolku „Přemyslu“ zasloužili se horlivý předseda J. Valchář, naduč. z Liptála Maxm. Pilát, výtečný včelař a j. V hospodářském spolku Vsackém a nyní s ostatními spojeném: J. Pazderka, Fr. Hladný, Kl. David, M. Václavek, P. J. Daněk, J. Dokulil, M. Pilát, řed. Em. Vencel z Rožnova a j.

Vlna všeobecného hnutí dělnického přivalila se do valaš. hor, a k nám zejména na Vsetín, teprve v letech 90. Šumící proud její zasáhl sice už dříve některé hlavy mezi četným dělnictvem továrním, poměrně měnivým, stěhovavým; ale nebylo tu pevného bodu, u něž by se vlna ta zastavila a větší prostranství zaplavila, nebylo tu cíle praktického, který by dovedl získati dělnictvo a nadchnouti pro dělnické hnutí.

Doutnající jiskru dělnického hnutí vznítilo před Novým rokem 1895 usnesení obchodníků: nedávat „novoroční“! Chudší odběratelé, zvláště pak dělnictvo, bylo tím hlavně zasaženo. A od té doby datují se pokusy o organizaci dělnictva Vsackého. Konaly se četné schůze (asi 30) v hostincích u Jaroška, u Bubely na Jasence, u Fajkusa na Dol. městě a „na Ohradě“. Na podzim r. 1896. konala se valná hromada ve „Snaze“. Ovocem porad těch bylo usnesení, založiti dělnický spotřební spolek (konsum). Už v měs. říjnu (17.) t. r. začalo se prodávat u Esteráků ve Štěpánské ulici za velikého návalu lidu. Později najaty místnosti v domě Bujákově.

Avšak záhy počal se mezi dělnictvem, sloučeným v konsumu, šířiti socialismus a několik členů jeho založili koncem r. 1896. dělnický vzdělávací spolek „Pokrok“ na zásadách sociálně demokratických. Tehdejší katecheta K. Fádruš a soudní rada J. Pazderka, kteří se do ustavující schůze dostavili a dělnictvu, zakládajícímu konsum, nápomocni byli radou i skutkem, musili ze schůze odejíti.

Než „Pokrok“ nedovedl získat všeho dělnictva, zvláště když k vedení jeho přibrání i lidé nepoctiví. Založení politicko-agitačního spolku sociálně demokratického poškodilo zájmový prospěch dělnictva. Proti dělnictvu popudilo jednak strany občanské, jednak vzneslo roztržku do dělnictva samého. Následek toho byl, že r. 1898. vznikl křesťansko-sociální vzděl. spolek a r. 1900. národně sociální vzděl. spolek dělnický („Kos“). —

Spotřební spolek zatím přes všechny různice zkvétal, a brzo se ukázalo, že bude třeba samostatných místností, aby se mohl spolek rozvinouti. Roku 1898. konala se na „Horním šenku“ valná hromada dělnictva a sneseno se na tom, vystavěti vlastní dělnický dům. Založeno dělnické „Stavební družstvo“, jež skutečně postavilo r. 1899. vlastní dům, do něhož se zač. r. 1900. přestěhoval „konsum“ a s ním spolek „Pokrok“ a „Kos“. (Viz 183.)

Konsum poškodil sice citelně jiné obchodníky, ale za to podílníci jeho (čítat se jich k 500), mají nemalé výhody. Těžít se denně až 600 zl. Odhaduje se dělnického lidu na Vsetíně: U Kohnů na 1400, v hutí na 1000, u Thonetů na 500, u Bubelů na 300 osob.

Přejeme našim dělníkům v počínu jejich a k dalšímu životu svépomocnému mnoho upřímného zdaru, ale odí oručujeme také hodný kus vzájemné, křesťanské lásky („Miluj bližního svého jako sebe sama“), křesťanského života, spočívajícího na základech pozitivního náboženství, doporučujeme také vřele a co nejvíce šetrnost a střídmost, zlaté to skvosty u vzhledě národohospodářském a společenském.

Starostou konsumu jest T o m á š J u r č á k, star. „Stav. družstva“ Karel Schedlbauer, star. „Pokroku“ Frant. Nesvadba, star. „křesť.-sociál. spolku“ Fr. Světlík, „Kosů“ R. Slováček.

* * *

Mluvívše svrchu o továrnách Vs. a nyní o dělnících a jejich sdružení, nebude tuším od místa, vzpomeneme-li muže, který právě ono odvětví průmyslu, jež na Vsacku v rozsáhlé provozuje se míře, vynalezl svým hloubavým duchem, rozhojňoval svou vytrvalostí, svou příčinnivostí, čímž nejen slávu a bohatství svého domu založil, ale příčinou byl, že průmysl onen po celém světě jest nyní rozšířen, poskytuje výživu mnoha tisícům lidí, a že v každé skoro domácnosti městské jest zastoupen. Míníme tím výrobu nábytku z ohýbaného dřeva, máme na mysli vynálezce jejího Michaela Thoneta.

Michael Thonet nar. 2. července 1796 v Boppardu na Rýně. Otec jeho přestěhoval se r. 1786. z Andernachu na R. (odkud rodina Thonetova pochází) do Boppardu, kdež koželužství provozoval.

M. Thonet vyučil se v Bop. truhlářství a počal r. 1819. samostatně provozovati živnost truhlářskou. Brzy sobě získal daleko široko pověst dovedného mistra, tak že zákazkám sotva postačil.

Roku 1830. činil Thonet první pokusy ohýbati částky nábytku z tlustých furnýrů (dyh). Napřed při židlích, pak při postelích a pohovkách dělal opěradla a nohy z jednolitých t. slepených a lisovaných dyh, čímž dociloval lehčího, vkusného nábytku, který jinak z hrubého, masivního dřeva vyroben, byl by býval mnohem těžším a neúhledným.

Při dalších ustavičných pokusech zdokonaloval se nábytek tou měrou, že všeobecné doznal obliby a upotřebení,

a to jak pro svou poměrnou láci tak i lehkost, pružnost a eleganci. Tak učiněn vynález shotovovatí nábytek z ohnutého dřeva! Sbíрка prvního nábytku, Thonetem v l. 1836—40. vyrobeného, nalézá se v malém museu zámku Vsackého. Nábytek ten jest dobře ještě zachovalý a mohlo by se ho ještě i nadále užívatí.

U příležitosti výstavy v Koblenzi n. R. r. 1841. byl tehdejší všemocný ministr rak. kníže K. l. Metternich, který právě tam meškal na svém statku v Johanesberku, upozorněn na vystavené práce Thonetovy. Práce ty se knížeti velmi zamlouvaly, pročež pravil k mistroví: „V Boppardu, můj milý, zůstanete vždy chudšasem, jděte do Vídně, já Vás odporučím u dvora!“ Na ta slova mocného ministra odebral se Thonet skutečně z jara 1842 do Vídně a nalézal zde všude podpory co největší. Získány na vynález patenty pro Rakousko a cizinu a všemožné výhody mu poskytovány. Rodina jeho přistěhovala se pak na podzim t. r. do Vídně. V dílně Thonetově vyráběn nábytek, vyráběny parkety pro paláce i domy měšťanské¹⁾ Roku 1849. pomáhali Michaelovi už synové František, Michael, August a Josef ve všech pracích truhlářských.

Avšak nebudeme dále šířiti se o zmohutňování, o rozkvětu závodu Thonetova, shrneme tuto věci nejhlavnější. M. Thonet byl muž plný energie, pracovník vytrvalý, naváděje i syny své, aby už od mala za práci se nestyděli, a skutečně pracovali synové jeho ve všech pozdějších závodech jako obyčejní dělníci, aby všemu, co k výrobě nábytku třeba, rozuměli. Byl podnikavý, neohrožený, svědomitý a solidní, a není tudíž divu, že při takových vlastnostech ducha založil M. Thonet pro syny i vnuky a další potomstvo své štěstí, bohatství a věhlas. Neboť při jeho smrti (3. března 1871, ve Vídni, v Thon. domě, Cís. Josefově ulici čís. 40.) byly násl. továrny jeho v činnosti: Koryčany (od 1856) s filiálkami Buchlovice, Bučovice a Střílky; Bystřice p. H. (od 1861) s fil. Holešovem, Kelčí, Vsechovicemi, Dřevohosticemi a Policí; Velký Ugróc (od 1865) s fil. osmi; Halenkov (od 1868) s fil. Vsetínem. (Vsetín se stal samostatnou továrnou teprve r. 1872. s fil. Hovězí a Liptálem.) Byly také zvláštní sklady nábytku: ve Vídni, Budapešti, Brně, Berlíně, v Praze,

¹⁾ Kterýsi rok před rokem 49. kladl M. Thonet parkety i v zámku Vsackém. Ant. Schneider, zdejší truhlář, 75letý, vypravoval mi, že p. Thonetovi při tom pomáhal a že tento jeho dovednost velmi chválil. Přimlouval mu, aby šel do jeho dílny do Vídně, ale že zamítl. Dle vypravování Schneidrova bylo to asi r. 1845.

Hamburku, Paříži, Londýně a j. Na všech výstavách světových od Londýnské r. 1851. počínajíc, byla firma „Bratří Thonetů“ za své zboží vyznamenávána. Osobně byl M. Thonet vyznamenán rytíř. křížem řádu Frant. Josefa, zlatým zasl. křížem s kor. a j.

Zajímavo konečně jest, že se nyní Thonetův vynález provozuje od více než 50 firem ve více než 60 továrnách, že z Rak. Uherska každodenně více než 100 tisíc q nábytku z ohýbaného dřeva se vyváží do všech dílů světa a že více než 10 tisíc lidí se prací tou vyživuje.

Na památku jeho stého narození vydali r. 1896. jeho vděční synové a vnukové zvláštní slavnostní spis (Michael Thonet, ein Gedenkblatt atd.), z něhož jsme také tyto zprávy čerpali a uznamenali, co zmůže silná vůle, vytrvalá píle jediného člověka opravdového to „muže práce!“

* * *

O firmě „Jakub a Jos. Kohn“ stůjtež tato data.

Kohnové pocházejí z Veselí (na Mor. Slovensku). Jakub Kohn přišel odtud na Vs. kolem r. 1813., an syn jeho Josef už na Vs. se narodil (1813). Roku 1823. hr. Štěpán vyháněl všechny židy ze Vs. vyjmaje toliko Jakuba K., který se vykázal tolerančním listem (v. str. 66.). Jakub otevřel na Vs. krám na Dol. městě v č. 358. a mimo to prodával sirky a tabák. Synové jeho byli: Josef (Šaja), jenž po mnoho roků vedl obchod vínem, maje vinárnu v č. 364. († 17. září 1884 ve Vídni). Adolf (Ameš), vyučený koželuh, měl koželužnu v domě otcově (č. 358.), v místnostech knih-tiskárny Tůmovy. Zemř. ve Vídni 5. února 1896 v 76. roce věku. Ignác byl kupcem, měl obchod svůj v panském domě č. 3., po němž převzal obchod ten Václ. Kohn. Zemř. ve Vídni 6. září 1887. v 66. roce věku. Dále byli Dr. Jakub († 1881. v. XVIII.), Dr. Josef, lékař ve Vídni a Šalomoun (Šlomek), kupec v Písku u Bzence Oba poslední ještě žijí. -- Otec Jakub a nejstarší syn Josef, zakladatelé firmy, počali v letech 50. za ryt. Wachtlera obchodovati dřevem (viz str. 69.), v prvních letech 60. měli sirkovnu a továrnu na nábytek v bývalém panském dvoře (n. továrna Thonetova), ale r. 1863. postavili si na protějším břehu řeky Bečvy sirkovnu svou a r. 1873. vedle ní továrnu nábytkovou. Sirkovnu v l. 80. pustili. Roku 1868 založili Kohnové sklenou huť, kterouž r. 1872. přepustili Reichovi. Té doby byli Bubelové spolčení poněkud s Kohny, zvl. co se obchodu dřeva týče

(v huti byl Jos. Bubela st. důvěrníkem). Bubelové se po té odloučili a založili si svůj obchod dřevařský. — Zakladatel firmy Jakub zemřel r. 1868.

Postupem času všichni bratři Kohnové jiných obchodů zanechali a mívali své podíly na továrně nábytkové. V l. 80. přeložili hlavní kancelář do Vídně. Továrny jejich jsou na Vsetíně, v Holešově, Těšíně a v Radomsku (Rus). Sklady své mají jako Thonetové ve všech hlav. městech Evropy, pak ve větších městech amerických. Z různých výstav světových odnesli si četně pochval a vyznamenání. Nyní jenom na Vsetíně zaměstnávají více než 1000 dělníků.

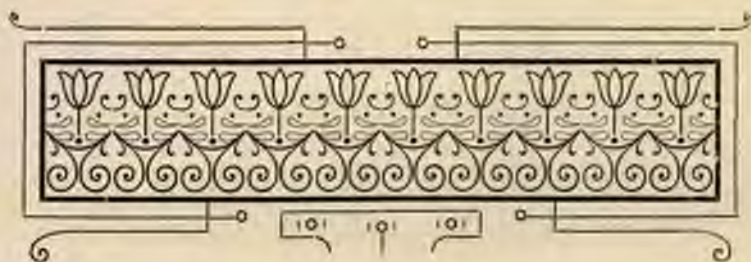
Šéf firmy Josef měl 5 synů: Karla, Julia, Felix a Jana a Sigmunda; žijí nyní všichni ve Vídni, kromě Sigmunda, jenž byl inženýrem a prokuristou firmy a zemř. r. 1884, v Ajacciu (na ostrově Korsice) v 29. roce věku. Felix (XXII.) zdržoval se po dlouhá léta na Vs., nyní jen občas dojíždí. — Po Ignáci zůstal syn lékař Dr. Emil Kohn.

Firmy Thonetova, Kohnova i Reichova mívají vždy otevřené ruce ku všelikým podporám humanitním, účastnující se jich značnými obnosy (chudina, polévkový ústav školní, „Světla“ a j.).

k) **Ženský vzděl. spolek „Světla“.** Již od r. 1896. scházelo se několik dívek Vset. ku tak řeč. „večírkům“, kdež se dbávalo pilně čtení odborných listů ženských, knih náležejících v obor ženského života, slovem, kdež se pílilo za dalším vzděláním citu i rozumu. „Večírky“ tyto na širší vrstvy společenské rozšířiti a zvláště pak uvéstí do nich lidumilné účely, to bylo myšlénkou učitele H. Pittaura. Spolek takový, sestávající z dam Vsackých, ustavil se 25 března 1900, vytknuv si úkolem, své členy vzdělávati čtením, přednáškami a j., pak dle možnosti chudinu, zvl. chudá děvčata, škole odrostlá, učiti šíti, vařiti, prádlem a šactvem opatrovati atd.

Spolek prodělával z počátku těžkou krizi, ale překonal ji a Bůh dá, že přispěním všestranné přízně a podpory bude moci vykonávati vytčený sobě úkol. Předsedkyní je učitelka Filomena Hanáková. — Dne 16. října 1900 zahájena slavným způsobem při „Světle“ Pracovna pro žen. ruční práce, do níž se přihlásilo na 60 dívek (služek, dělnic a j.).

Už v prvním roce své působnosti podělila „Světla“ v létě a pak v zimě více než 60 chudých dětí prádlem a šatstvem.

XXVIII Podpůrná a lidumilná sdružení.

a) **Hasičské spolky.** Náleží zajisté mezi nejdůležitější ústavy každého města, městečka a větší osady vůbec. Ochrana majetku, bezpečnost života při požáru spočívá na větším díle v rukou neohroženého hasiče. Po velikých továrních požárech v letech 70tých vznikl na Vs. dobrovolný hasičský spolek městský a k o h n o v s k ý (továrnický) r. 1877. Roku 1881. oddělil se od městského spolek t h o n e t o v s k ý (továrnický). Později zřídil se též samostatně has. spolek h u f s k ý, tak že máme nyní 4 samostatné hasičské spolky, které při vzniku nějakého požáru svorně a účinně spolupůsobí. Velitelem městského dobrov. sboru jest učitel J. B u j á k.

b) **Spolek vojenských vysloužilců.** Založen v čci. r. 1877. Svěcení praporu dalo se slavnostně při polní mši sv. na nám. u sochy sv. Jana. Roku 1899. (30. července) oslavil spolek rovněž důstojným způsobem své 25leté jubileum. Polní mši sv. sloužil Aug. Jeřábek, farář Nezdenický, kázání měl Jan Jeřábek, polní kaplan v Brně. Oba kněží bratři jsou rodáci Vsetínští.

c) **Nemocenské pojišťování** (nemoc. pokladny). Zákonem ode dne 28. prosince r. 1887. zavedeno v našem mocnářství úrazové pojišťování dělnictva. — Předmětem pojištění jest náhrada škody, vzniknuvší úrazem na těle aneb smrtí pojištěných dělníků neb úředníků při provozování závodu zaměstnaných. Zákonem pak ode dne 31. března 1888 zavedeno opět u nás povinné pojišťování dělnictva pro případ nemoci. Tím zřízena instituce, mající účelem, aby onemocnělému nebo

při konání své práce úraz utrpěvšímu dělníku dostalo se úplného lékařského ošetření a kromě toho podpory (60% skutečné neb v místě obvyklé mzdy) po 20 neděl, šestinedělkám pak bez následující nemoci nejméně po 4 neděle. Fondy k účelu tomu opatřují se z příspěvků dělníkův a zaměstnavatelů (2% a 1% mzdy, nejvýše 4 K denně). Kromě okresních nemoc. pokladen, jež vstoupily v život 1. srpna 1889, jsou též nemoc. pokladny závodní, společenstevní, spolkové, stavební, pak pokladny bratrské. Závodním pokladnám nemoc přiznáno jest zákonem právo, přistoupiti k jednotě okresních pokladen. Záložní fond jednoty opatřuje se ročně stanoveným 10 – 20% příspěvkem z přírůstku záložních fondů jednotlivých pokladen.

Lidumilné zařízení toto ujalo se všude s velikým uspokojením. Prospěch a existence dělnictva, posud ve psí a náhodě vydávaného, nutně toho vyžadovaly. Nemocenské pokladny se šířily. Dle úřední statistiky bylo r. 1897. nem. pokladen v Rak. 2931, pojištěných osob 2,184,009. Od počátku své činnosti (1. srpna 1889) vyplatily nem. pokladny svým členům 120 millionů zl. Na Moravě bylo r. 1897 408 nem. pokladen se 222,535 pojištěnci, a to okresních 69, závodních 226, společenstevních 95 a spolkových 18.

„Okresní nemocenská pokladna“ na Vsetíně zal. r. 1889. Stav její v roce 1899. byl tento. Počet členů pokladničních dne 1. ledna t. r. obnášel 626 (497 m., 129 ž.).

Příjmy (příspěvky členů, zaměstnavatelů, pokuty a j.): 7535.98 zl., výdání (nemocenské, lékaře, léky, pohřebné, útraty správní a j.): 7535.98 zl. Jmení: aktiva: 2994.22 zl. a tolikéž obnášejí dluhy (fond rezervní).

Onemocnění t. r. vůbec: 402 (342 m., 60 ž.); vyplacených za toto onemocnění nemocenských dní 5975 (5084 m., 891 ž.).

Nemoci; růže 4; zánět plic 3; střevní tyf 6; alkoholism 1 (zemřel); rheumatism prudký 8; neuralgie (bolest nervů) 70 (křivačkářů 22, košařů 9 a j., nemoc. dní 433); prudký katarrh průdušek 26 (křivačkářů 13, zedníci 2, košaři 2, křeččí 2 a j.); vleklý katarrh průdušnice 5; nemoci zubní 17 (křivačkářů nejvíce); prudký katarrh žaludeční 29 (zedníci, nádenníci a j.); zhmožděnin a roztržení 72 (křivačkářů 19, nádenníků 18, tesařů 13 a j.). Úmrtí bylo 8.

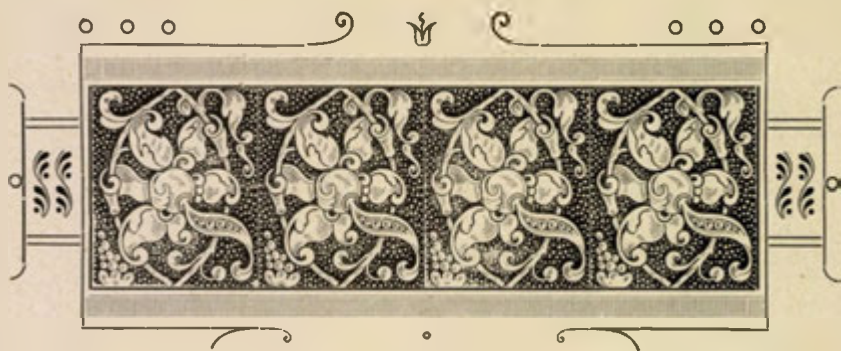
Předseda: Frant. Fajkus, účetní a pokl. J. Obadal číslo 322.

V továrnách zdejších mají své zvláštní nemoc. pokladny (závodní) i některé spolky své (spolkové).

d) Odbor „Ústř. Matice školské“. Roku 1897 začátkem dubna ustavil se na Vs. místní odbor „Ústř. Matice školské“.

Na důležitý tento ústav národní pamatováno na Vsetíně již od samých jeho počátků (od roku 1880.). Zvláště ve „Snaze“ konány a konávají se sbírky, které spolku tomu vynesly už mnoho diplomů za odvedené už tisíce zlatých! Aby se sbírky dály soustavněji a co největší počet získal, zaražen proto tento „Odbor“. Předseda: D r. F r. S o v a“.

e) Odbor „Jubilejní jednoty lidumilů na Moravě“. Ustaven byl 2 února 1900. „Jubil. jednota lidumilů“ má účelem starati se především o mládež opuštěnou, osiřelou, mravně pokleslou, a to zařizováním ochrany, polepšoven, podporami též dospělých osob mravně hynoucích atd. Na našem Vsacku bude bohužel mnoho třeba takového opatření, takové pomoci. Různé závody, továrny, zvrhlost rodičův, osiřelost dětí a j. daly by už nyní s dostatek starosti a péče lidumilným ústavům. Jeť třeba skutečně s o u k r o m é činnosti lidumilné, jelikož ani země ani stát téměř ničeho u vzhledě tom nečiní. Sociální to otázka, jež příznivého rozřešení už nanejvýš zasluhuje. Ve valné hromadě odborové dne 16. dubna 1900 konané zvolen předsedou (čestným) řed. M. V á c l a v e k, předsedou (administr.) učitel F r. H l a d n ý.

XXIX. Povodně způsobené Bečvou na Dol. městě. Regulace Bečvy.

O Bečvě jsme se už jinde vyslovili, kterak působí zhoubně povodněmi svými na pozemcích našich. Za našich dob, kdy lesův ubylo a stráně ponejvíce jsou málo porostlé, nelze se tomu co diviti. Avšak nicméně i druhdy, kdy lesy byly ještě zachovány, měli předkové naši ob čas svízet velikou s Bečvinou vodou.

První zaručenou zprávu o povodni na Dol. městě máme z r. 1658, 1723 a 1725, kdy voda most přes Bečvu vzala a několik domků vytopila. Následující léta opakovaly se zajiště povodně, jež tím více nadělaly škod, čím více přibývalo domů. — Kterak byli Dolnom. ustavičně vodou obtěžováni, poznáváme z listu jejich ku hr. Jos. III. z r. 1758., po povodni dne 25. února jemu předložené, v němž si stěžují hořce do vystavění stavu před pivovarem, kterému přičítají hlavní příčinu zátopy. Stav onen voda sice protřhla, ale vrchnost jej chystala stavěti z nova. Slyšme: „Kterak před 7. lety (tedy 1751), aby do pivovaru voda z Bečvy vedena býti mohla, nejprv jedno kolo se postavilo; ale poněvadž to kolo nemohlo a nemělo žádné vody, a aby mohlo jíti, tož k vyzdvihnutí vody stav se zhotoviti dal přes celou Bečvu, kterýžto stav nám Dolnoměstským tak škodlivý jest, že rok po roce výš a výše nad stavem kamení a štěrky nanáší, tak že nechť dosti málo poprší, hned voda, poněvadž svůj předešlý běh má zastavený, od stavu nazpátek po Dol. městě se vylévá, tak že ji v našich příbytkách pokolena

ba i v pecích míváme, což nám slzy z očí našich vyhání a hoře nad tím plakatí musíme, čeho jsme se dočkali“. Dále si naříkají, že jim chaloupky od spodu hnijí, a že jak tu vodu tenkrát měli (25. února), a voda silou svou stav roztrhla, „všechna voda v okamžení z chalup našich se ztratila a vytékla. Dokud stavu toho nebylo, nikdy jsme vody v domech nemívali(?), a tak vidouce my ruinu a zkázu naši očitě Vaší Vysoce hraběcí Excellenci k milostivým nohám s manželkami a dětmi na tváře naše padáme (!) a se založenýma rukama pro boží milosrdenství prosíme (!) a žádáme, aby našemu panu hejtmanovi naříditi řáčili, by ten roztrhnutý stav více spravovati nedal, poněvadž bez toho stavu mnoho set let pivo se vařilo“, atd. to jde u veliké poníženosti až ke konci. Jaký rozdíl v podávání žádostí nyní v čase svobody a druhdy v dobách „milostivých“ vrchností, seznali jsme s dostatek na našem Dolním městě!

A jaké bylo vyřízení na tuto devotní žádost, v níž „v nejhlubší poníženosti umírali?“ Slyšme je: „Supplikanti trestu hodni jsou, že sobě dávno vodu Bečvu od městečka skrze lenivost (!?) odraziti nechtěli; pročež se tímto našeho panství Vs. vrchnímu přísně přikazuje, by hned a to sice pod trestem (!) Dolnoměšťanů k tomu potahoval, aby hned počnúc od Svárova náležité odhánky sobě spravili a tak městečko od vylévání Bečvy chránili“. — Ptáme se: co spomohou odhánky, zvyšuje-li se ustavičně řečiště od stavu začínajíc až daleko nahoru? Břehy jsou mimo to nízké, pískem a šterkem vyplněné, řečiště pak samo šterkem a kamenem nabitó! Stav se stavěl a zůstal!

Dne 26. m. srpna 1766 máme opět povodeň na Dolním městě, kteráž nadělala škod za 400 zl. Dolnoměšťští žádali opětně nástupce Jana III. o „kasírování“ stavu, ale opět bez výsledku!

Roku 1779. dne 15. měsíce srpna v den na Nebevst. P. M. (ze soboty na neděli) vzala voda zase most Vsetínský a všecko Dolní město zaplavila.

Stav byl i v následujících letech ustavičnou příčinou zátopy. Dolnoměstkým bylo se spokojiti se svým osudem. Roku pak 1814. máme v příčině té žádost k vrchnostenskému úřadu toho znění, aby se jim dovolilo stavěti chalupy své ze dřeva. Práví: „Každoročně Bečva vyleje a v domech na loket stojí“. — Žádost svou odůvodňují dále tím, že v domech z tvrdého materiálu dlouho se drží vlhkota po takové povodni, že se jim vlna kazí, znečišťujíc se pískem a

vápnem, nemoci prý povstávají, a že stavba z tvrdého materiálu je drahá, ani jsou „chudobní“ řem. soukenníci!

Dále zaznamenáváme velikou povodeň ze dne 19. měsíce srpna 1854, která Dolní město velmi spustošila. 63 domy byly tak poškozeny, že se z nich 13 sesulo. Mnoho lidu přišlo i do nebezpečí života, zásoby potravin, oděv, nábytek, hospodářské nářadí staly se obětí rozkaceného živlu. Kříž na náměstí byl u výši 188 cm. pod vodou. Pro nešťastníky byla příčiněním purkmistra Václ. Raušera povolena sbírka v celé arcidiecezi olomucké. A zase to byl stav, který takové neštěstí způsobil! Stav tento byl r. 1845. za dolnoměstského purkmistra Jos. Vaculy od vrchnosti opraven a zvýšen, a sloužil už netoliko pivovaru jako druhdy, nýbrž od některých dob (1845) i panskému mlýnu, který byl vystavěn na pravém břehu Bečvy, těsně vedle nynější továrny Thonetovy, s níž nyní je spojen. Také se přeseň plavilo kládí k pile, která stála něco dále ode mlýna. Pod stavem vázaly se téže doby i pltě (vory), též mnoho přispívalo k tomu, že se voda stavila a na Dolní město ve velikých spoustách vnikala. Avšak prozluklý stav, který více než 100 let záhubu nosil Dol. městu, vzal konečně r. 1862. silnou vodou za své. Panství jej chtělo opět vystaviti, ale narazilo na silný odpor měšťanstva a stav se už nestavěl nikdy více. Pila zašla, mlýn se zrušil, a od těch dob je v něm jakož i v ostatních přiléhajících budovách továrna Thonetova na nábytek. Nyní v těch místech, kde pověstný onen stav se nalezal, vede z mlýnské strouhy (z Dol. města) přes Bečvu roura vodová do pivovaru.

Od r. 1854 nebylo Dolní město postiženo záplavou (vyjma něco málo r. 1855 rozvodněním Rokytenky, tu trpěla více jediná Štěpánská ulice), až opět dne 5. měsíce srpna 1880 (ve čtvrtek) z rána následkem průtrže mračen v noci a silných mimo to třídních dešťů bylo z části pod vodou, která však ještě téhož dne opadla a z náměstí otekla. Neštěstí nestalo se bohudíky žádné. Jak viděti z předešlého, byl měsíc srpen pro Dolní město skoro vždy osudným! — Nyní zátopy není se tak snadno co obávat, leda opětnou průtrží mračen. Stavů není, a mimo to je Dol. město trochu chráněno i plaviskem panským, zejména velikými vodojemy v zahradě, kteréž mnoho vody v sobě udrží.

Regulace (úprava) Bečvy. Ku předešlým řádkům připomínáme dnes, že o úpravě řeky Bečvy už po několik roků pečlivě se pracuje. Město Vs. už v letech 50. a 60. ve svém území vzorně upravilo řečiště naší Bečvy. V jiných částech jejích na Vsacku a Rožnovsku práce regulační jsou již také

buď ukončeny nebo se co nejdřív zahájí. Avšak bohudíky! Kdežto dříve považovala se úprava řeky za povinnost a záležitost dotyčné obce, nahlédlo se v posl. letech, žeť spravedlivě považovati to za povinnost (aspoň částečně) z e m s k o u.

Zákon o úpravu Bečvy sdělán sněmem a přijat v sezení 19. listopadu 1890; nejvyšš. schválení došel 18. září 1891. Zákonem tím, jak výslovně uvádí zpráva finanč. výboru koncem března 1892 ve sněmu posl. B u b e l o u jako zpravo-
dajem podaná — má úprava řeky Bečvy ve 12 letech býti provedena, a byl celkový náklad na 1,400.482 zl. rozpočten, který se má uhraditi: příspěvkem c. k. státního melioračního fondu r. 1893 a 94. splatným po 40.000 zl., příspěvkem c. k. stát. melior. fondu r. 1895 až 1902. splatným 46.471 zl. 25 kr., příspěvkem zem. fondu a příspěvkemúčastníků ročně v l. 1892—1931. 41.493 zl. Úprava Bečvy a její vodojemy (až se zřídí) bude vydatnou posilou příštímú Dunajsko-Oderskému průplavu!

*

*

Ve dnech 4.—6. čce. 1900 prohlíželo asi 20 členů komunikačního a finančního odboru zemského sněmu regulační práce na Bečvě ve trati Hranice, Krásno, Meziříčí, Vsetín a Vel. Karlovice. Vůdcem byl přisedící zemského výboru Dr. Hugo ryt. z Mannerů. Z poslanců zem. byli Dr. baron Pražák, Dr. Šílený, Rozkošný, Bubela, Heimrich, Kulp, Sýkora a j. Mimo to úředníci staveb. odboru při výboru zem. stavební ředitel Hugo Krausz, zem. vrchní inž. J. Holeček, inž. Horák, Otava a Heinisch. — Kommissie byla vesměs spokojena s pracemi vykonanými. Regulace počala r. 1893. a provedena do konce r. 1900. v úhrnné délce 90 km.; z toho připadá na Rožn. Bečvu 24 km. Na základě zákona o regulaci Bečvy z r. 1891. jest reg. podnikem zem. Co se týče odvádění množství vysoké vody, bude na počátku regulace ve Vs. Bečvě 39 m³, v Bečvě Rožn. 20 m³ a ve spojené Bečvě u Troubek 500 m³ za vteřinu odváděno.

Posud provedena reg. po Hranice. Tam prohlédnuta stavba výpustku se stavidlem při jezu Hranickém. Stavba nejen pro město Hr. za účelem odstranění nebezpečí povodní bude provedena, ale i k cíli tomu, aby před nastalou kulminací umožněno bylo vyrovnání vysokých vod nad a pod Hranicemi. Toto opatření má též pro řeku Moravu největší důležitost, neboť ono umožňuje, by doba mezi kulminacemi vysokých vod v Bečvě a v Moravě o více než 12 hodin prodloužena a tím nebezpečí záplavy území podél Moravy pod Bečvou značně bylo zmenšeno.

Stavba stavidla provedena bude dle soustavy polyhblivých jezů, jichž na řece Loučné u Pardubic bylo užito. Stavidlo má světlosti 16 m. a výšku 2.30 m.; kapacita jeho obnáší při vysoké vodě 200 m³ za vteřinu.

Na regulaci Bečvy a udržování hrází má u nás už od několika let dohled řící mistr Frant. Večeřa.

XXX. Prostředky dopravné a spojovací.

Ku prostředkům spoj. a dopravným náleží pošty, silnice, železnice, telegrafy a telefony. Jsouť nejvýdatnější podporou průmyslu a obchodu.

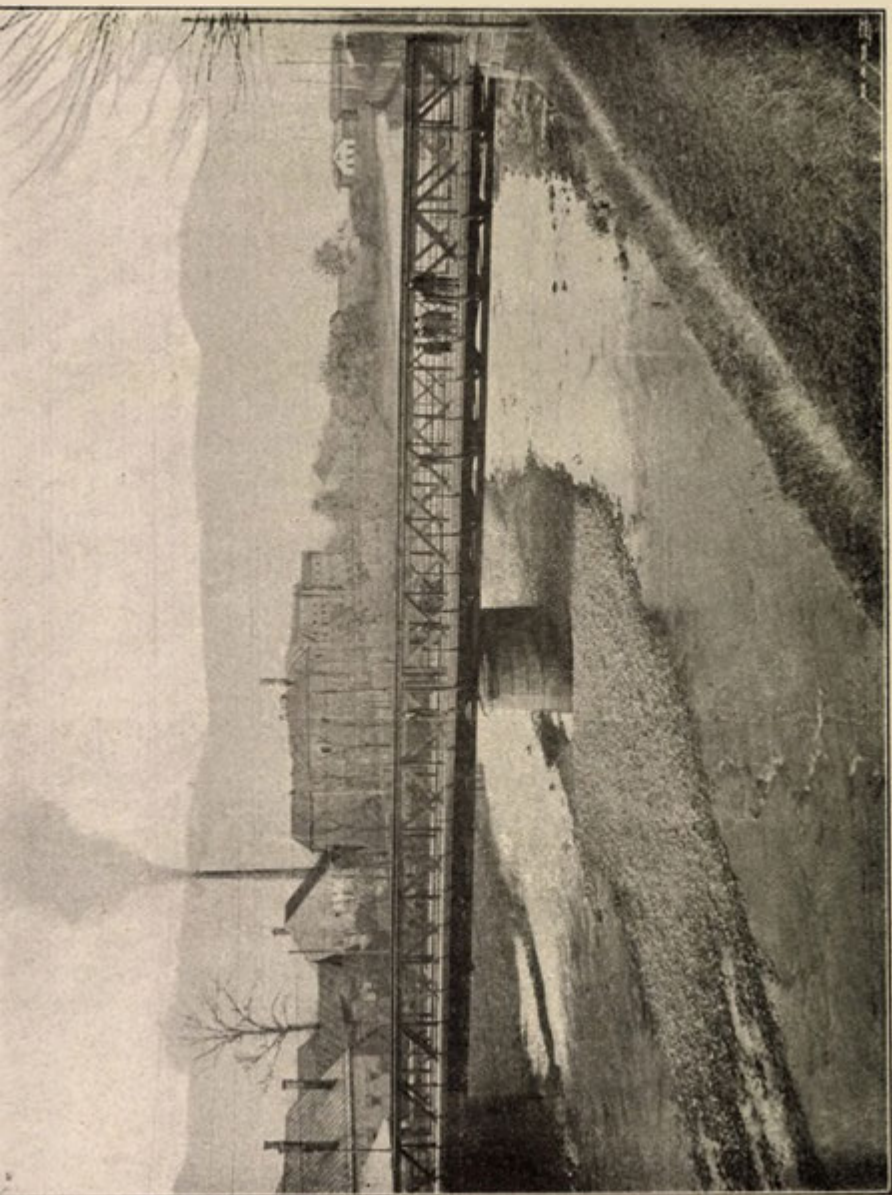
Jaký rozdíl je v těchto věcech nyní a jindy na Vs.! Starší lidé zvláště mohou žasnouti nad nynějším pokrokem světa; ti nyní vidí na sklonku života svého více vynálezův a věcí k obchodu a průmyslu a též ku pohodlí obyvatelstva se nesoucích, než vidělo druhdý celé člověčenstvo po veškeru předešlá století!

Do r. 1838. chodíval jednou za týden posel od zdejšího vrchnost. úřadu pro listy a poštovní zásilky až do Uh. Hradiště. Od r. 1840. chodili už dva poslové na poštu do Hr. Když pak už byla vystavěna železnice od Vídně až do Napajedel (1841), chodili tito poslové toliko už do Napajedel, ještě později toliko do Vyzovic.

Prvním poštmistrem na Vs. byl Jan Weitenmeyer, býv. pan. úředník, od r. 1841.—1855. U něho bylo vlastně toliko: „c. k. shromaždiště psaní“. Poštu měl v domě č. 48. Od r. 1855. přejal poštu lékárník E. m. Vidimský, který ji měl až do své smrti r. 1885. Za něho jezdil už poštovní vůz jednou denně do Vyzovic až do r. 1861. Od této pak doby bylo poštovní spojení Vsetín-Meziříčí, a pošta jezdila dvakráte denně tam a sem. Pošta byla umístněna v domě č. 157. od r. 1855.—1875., odtud pak až do léta 1880. v domě č. 139.; nyní je na Dolním městě v domě Václ. Kohma. Od smrti otcovy (1885) stal se syn Vítěz Vidimský c. k. poštmistrem.

Telegraf odevzdán veřejnosti dne 16. července 1878. Vede ze Vsetína přes Vyzovice, Fryšták a Holešov do Přerova. Spojen je s poštovním úřadem.

Silnice byly druhdy v prabídném stavu, též mostů nebylo přes Bečvu. Vylila-li se jen trochu voda, nebylo možno ze Vs. do Meziríčí a na Hrozenkov. Při špatném počasí bylo

Nový železný most.

s obyčejným vozem skoro jednoho dne třeba, nežli se dojelo do jmenovaných míst. Nyní jsme tam za 2—2½ hod. Mosty se postavily v Ústí r. 1828., v Hrozenkově r. 1834., u Nové

hospody r. 1842 a později se i silnice upravovaly. V našem pak okresu má o silnice veliké zásluhy rada Hromádka, jak jsme se už byli zmínili.

Silnic máme na Vsacku 67 km 613 m. Péči o silnice má silniční výbor.

Každý soudní okres na Moravě (jest jich 78) má svůj silniční výbor, jemuž svěřena jest správa silnic okresních. Výbor silniční sestává z 11 členů, volených dle poměrů přímé daně ze skupin velkostatků, průmyslu, měst a obcí venkovských. Předsedou siln. výboru na Vs. jest ode dlouhých let (od 1881.) Jan Bubela st., cestmistrem Alois Tkadlec (od r. 1884.).

Novou a velmi potřebnou věc siln. výbor přivedl r. 1900. k místu. Mínilme železný most přes Bečvu, spojující Horní město s Dolním. Stavbu pilířů provedl stav. Urbánek, železo a montování opatřily železné hamry Sobotínské. Prostředek mostu je pro vozy, po obou stranách chodníky pro pěší. — Náklad za podpory zemské (sněm povolil 24.000 K) páčí se na 70.000 K. Stavba trvala od čce. do 16. list. a po obtěžkací zkoušce dne 5. pros. otevřen. — (Na obraze viditelná mýtnice v pravo a dolnom. jatky v levo se odstraní; pozadí představuje okolí továrny Kolmovy.) — (Viz str. 341.)

Železnice také jsme se dočkali. Dály se pokusy s ní r. 1864, kdy se od pánů začalo stavěti u Lázků a na Bobrkách. Tamější hráze železniční nebo „železnice“, jak se jim říkalo, byly toho svědky až do vystavění skutečné železnice, ano byly podkladem pro ni. Roku pak 1873. též se začalo vyměřovati, začínajíc od Nov. Jičína přes Meziříčí, Vsetín a ku Vlárskému průsmyku do Uher. Avšak bursovní „krach“ (poprask) v měs. květnu ve Vídni i tento pokus nadobro zastavil. Konečně v l. 1883.—85. stavěna jistým „Dražstvem místních drah“ dráha z Hranic přes Meziříčí na Vsetín. Na Vsetíně dohotovena od Meziříčí r. 1885. První vlak se šutrem přibyl dne 7. dubna a dne 7. čce. byla dráha otevřena. Dráhu převzala později Severní dráha cís. Ferdinanda ve svou správu.

Poučeno a zajímavo jest zvěděti o dopravě osob a zboží po dráze naší. Tu některá data:

Roku 1888.	odjelo ze Vsetína osob	14.569,	r. 1899.	40.461
"	"	zavazadel odesláno 37 tun ¹⁾ ,	"	70 tun
"	"	rychl. zboží	44	147 "
"	"	nákl. zboží	15.476	17.787 "

¹⁾ Tuna 1000 kg. (10 metr. centů, q).

Dopraveno na Vsetín:

Zavazadel	r. 1888.	53 t.,	r. 1899.	74 t.
rychlozboží	" "	63 " "	" "	262 "
nákladu	" "	16.953 " "	" "	30.761 "

Dojetých na Vsetín osob nelze udati.

To se vymyká vši kontrole.¹⁾

Pokud Vs neměl železnice, musely osoby a zboží všeliké dopravovány býti (poštou a povozy) až do Polomy. Bylať to cesta daleká (46 km.) a velmi nepohodlná. Kupecké zboží dopravovalo se ještě i z Napajedel. Spojení s Napajedly udržoval jistý Ž a m b o c h („Nádědinský“) z Roketnice, po něm L u k á š č í k až ze Všeminy. Druhdy G o l á ň z Rok. vozíval soukenníky na trhy do Pešti a Trnavy.

Jaká to byla druhdy svízel bez železnice, nesnadno si pro toho, kdo toho nezkusil, představit! — Železnice naše měla by ještě větší cenu pro obchod a průmysl, kdyby byla se vystavěla až do Brumova, ku Vlárskému průmysku, jak už r. 1873. byla projektována. Snad k tomu brzy už dojde, jak bezpečné o tom nás došly zprávy. Bude to i vzhledem strategicko-vojenským důležité! Dlouhé doby mluví se o vystavění železnice ze Vsetína přes Hovězí do Karlovic, což by bylo s velikým prospěchem pro majetníky tamějších továren a hutí (firmy Reich a Thonet). — Rozvážení a dovážení zboží z nádraží a naň, obstarávají v městě M a r t. R o s e n z w e i g, J. T a u b e r a K. J a r o š e k (zároveň fiakrista).

Telefonové spojení má železnice z Hranicemi už od začátku. Hned na to spojila firma Thonetova telefonem svou továrnu na Vs. s Halenkovskou (list. 1885.), v letech pak 90. vede telefon panský ze Vsetína do všech mysliven na Vsacku, ano spojuje též Vsetín s Bystřicí p. Hl.

¹⁾ Za podaná data děkujeme vřele sl. generalnímu ředitelství Severní dráhy.

XXXI. Neštěstí ohněm.

Nejstarší správu o požáru máme z r. 1627., z doby „generální exekuce“. Vojáci „Kroboti“, kteří ji vykonávali, nasativše se trýznění obyvatelstva, město naposled zapálili.

Roku 1630. císařský lid vypálil Vs. proto, že se obyvatelé panu Žampachovi poddati nechtěli.

Roku 1663. v měsíci říjnu zuřili Turci na Vs. ohněm i mečem.

Roku 1683. 29. září vypáli opětně Turci Vs. Z domů vzaly zvl. zkázu kostel, fara, škola a radnice.

Roku 1708. 7. května povstalci uher. (Kuruci) řádili na Vs. a město zapálili. Jen Jasenky nevypálili, proto prý, že tam stromy překrásně kvetly. Bylo jim líto stromů!

Roku 1753. 21. září udeřil hrom do chalupy Mačudovy (n. č. 12.), jež shořela i se sousedovou (Mart. Trlice č. 11.).

Roku 1821., v červenci, u Daňkův a Křupalů vyšel oheň, který strávil 15 domků, při čemž zámek, kostel i fara byly v nebezpečí.

Poku 1822., v únoru, nepozorností děvečky ve stodole Petra Petřivalského vyšel oheň o 9. hodině večer; 42 domků i s hosp. staveními lehlo popelem. Byla to ulice za zámkem počnouc od star. hřbitova až po Hlub. cestu. J. C. V. arcib. olom. Rudolf daroval kat. pohořelým 200 zl. v. č. Na to dne 18. července t. r. a pak:

Roku 1823. 31. ledna opět na Hor. m. vyhořelo celkem 40 domů (od Hlub. cesty kolem až po radnici) a tolikéž stodol a chlévů. Škoda 52,335 zl. v. č.

Tyto časté požáry během tří roků zavdaly příčinu okr. lékaři Ant. Böhmovi, zavéstí sbírku na střikač. Hr. Stěpán

věnoval naň 340 zl., Hor. m. 235 zl. a Dol. m. 125 zl., ale zakoupen až r. 1826.

Roku 1841. 1. února vyhořely chlévy a stodoly na Bubelově a Krúpově gruntu, pak Černocký (n. Kollerův), Dědic a Foltin na „kopečku“.

Roku 1865. 12. září vyhořely na Dol. městě 4 domy i se stodolami.

Roku 1870. 3. února parní pila a továrna Kohnova vyhořela až do základu. Táž továrna uvnitř 26. října 1871.

Roku 1873. 1. září dvůr Bobrky.

Roku 1876. 8. října parní pila za Thon. továrnou.

Roku 1898, v červenci, vyhořel dvůr „Nivka“.

Od založení hasičských sborů (v posledních letech 70.) panuje bohudíky větší jistota a ochrana majetku před požárem, tak že, vznítí-li se někde dům, zůstává požár obyčejně naň obmezen.

XXXII. Přehled atmosférických (vzdušných) úkazův a účinkův jejich na úrodu i cenu potravin.

Předem podotýkáme, že má Vsetín přes 350 *m* nad hladinou mořskou (Horní město 370, most na Dol. městě 344·5). Horní dědiny Vsacka: Hovězí 390 *m* (u kostela) Halenkov 423 *m* (u kostela), Hrozénkov 456 *m* (u kostela) a 481 (u huti), Zděchov 500 *m* (u mlýna). Tak i jiné obce v okrese mají výšky od 350—400 *m*. Z toho již každý posoudí, že máme zde drsnější podnebí než kdekoli na Hané. Mimo to i horstvo veliký má vliv na podnebí, v údolí sice mírný, u výšinách však, na kopečích a stráních drsnější. Tyto klimatické poměry jsou příčinou opožďování se žní, kamenitá většinou půda tak nerodí jako půda na rovinách, obilí uroste poměrně malé a je ho málo. Proto u nás v každém směru krušné živobytí, zvláště v hospodářském!

Roku 1885. měl Vsetín a okolí průměrné teploty: v zimě 01° R, z jara 8·3 v létě 17·8, na podzim 9·1 R.

Roku 1890. na Vsetíně průměrem: v lednu — 10·5, v únoru — 30, v březnu 2·4, v dubnu 6·5, v květnu 11·2, v červnu 18·2, v červenci 16·3, v srpnu 20·0, v září 15·5, v říjnu 8·2, v listopadu 5·2, v prosinci — 1·7° R. Můžeme říci, že z pravidla jest roční průměrná teplota 8° R

*   *

Roku 1617. byla mírná zima beze sněhu. Byla taková úroda, že lidé nemohli obilí ani do stodol uložit, dělali venku stohy. Měrice rži byla za 18 kr.

Roku 1627. byla na vánoce taková zima, že při službách božích víno v kalichu mrzlo.

Rok 1634. byl úrodný. V Holešově stála měř. žita 36 kr., rži 24 kr., kaše 48 kr., kbel medu (12 žejdlíků) 24 kr. ●

Rok 1639. byl rovněž velmi úrodný; měřice žita byla za 24 kr., rži za 21 kr., ovsa 12 kr.

Roku 1664. napadlo dne 10. května sněhu po kolena a led na bařinách byl na palec tlustý.

Roku 1665. 14. října napadl sněh a neslezl až na vesno.

Rok 1726. byl rokem „hladovým“, taktéž r. 1737.

Roku 1765. stála krejcarů: mladá husa 10, polovyrostlá 10—12, krmená 15; kachna 7, kuře 6, sele 36, libra špeku 12, kopa vajec 15, lot cukru 48, lot kávy 48, lot thé 7, lot másla 9, lot svíček 12 kr.

Roku 1805. veliká drahota pro vojnu s Francouzem.

Roku 1807. bylo veliké sucho. Od 14. července do 20. srpna nepršelo, kde jaká zeleň uschla, hospodář nedostal ani hrstky semene, zemáků velmi málo i zelí, všecko živobytí drahé.

Rok 1811. byl nesmírně suchý. Celé léto nepršelo s dostatek, nouze o vodu, potoky vyschly, na míle cesty hledali lidé na rovinách vody; zahrady, louky a pastviska spáleny, mlýny stály, ani chleba nebylo s dostatek ke koupi; z obilí sotva třetina sklizena, zelí spáleno, pohanka bez zrna, zemáky jako ořechy a málo velmi; až 29. září přšelo, tak že mlýny šly. — Toto sucho, pak úpadek bankocetlí a měřáků způsobily přehnanou drahotu: měřice pšenice 40—45 zl., žita 30—33 zl., ječmene 20—22 zl., ovsa 15 zl., prosné kaše 50—54 zl., máz vína 4 zl., máz piva 30—36 kr. Po celý měsíc září bylo viděti k severu kometu, jež nahнала pověřčivým lidem mnoho strachu.

Roku 1815 koncem prosince stála měř. pšenice 16 zl. 30 kr., rži 15 zl. 57 kr., ječmene 10 zl. 26 kr., 1 libra másla 1 zl. 23 kr. víd. měny (šajnu).

Roku 1817. stál starý skop 6 zl. 52 kr., stará ovce 6 zl. 34 kr., beran 8 zl. 20 kr., 1 roční tele 4 zl. 45 kr.; 1 měřice pšenice 13 zl. 15 kr. až 28 zl., 1 měř. žita 11—26 zl. atd. První měsíce draho, po žních laciněji.

Roku 1819. měřice žita 4 zl. 50 kr. — 6 zl. 15 kr., měř. rži 3—4 zl. 20 kr., ječmene 3 zl. 30 kr., ovsa 1 zl. 30 kr. Sába bukového dříví loco Vsetín 7 zl., jedlového 5 zl. Libra másla 40 kr., libra soli 12 kr., libra masa hovězího 11 kr.

Roku 1822. libra másla 30—36 kr., libra masa 11—14 kr., sud piva 26 zl. 40 kr.

Roku 1825. byl cent španělské vlny 135 zl., měř. žita 4 zl., měř. rži 2 zl. 30 kr. až 3 zl., měř. ječmene 2 až 2 zl. 48 kr., ovsa 1 zl. 12 kr. až 1 zl. 24 kr. Mnoho jablek, hrušek, málo trnek.

Roku 1833. stála měřice žita 5 až 6 zl. 30 kr., měřice rži 3 až 4 zl. 30 kr., měřice ječmene 3 až 3 zl. 36 kr., měřice

ovsa 1 zl. 30 kr. až 2 zl. 30 kr.. Máz vína z roku 1811 1 zl., z roku 1828 48 kr., máslo 33 kr. vid. měny.

Roku 1840. Cent cukru z cukrovaru Vsetínského stál loco 40—36 zl., 32—30 zl. a 28 zl. k. m. (v. 180). Hovězí maso 15 kr. v. m., máslo 33 kr.; máz piva 12 kr., máz vína 1 zl.: sáha tvrdého dřeva ve „forotě“ na Vsetíně 9 zl., měkké 7 zl. v. m.

Roku 1847 veliká nouze a drahota („rok hladový“); měř. žita za 25 zl., rži za 22 zl., ječmeno za 18 zl., ovsu za 12 zl.: mimo to nebylo výdělku.

Roku 1858. pšenice zl. 452, žito 276, ječmen 258. oves 186, hrách 588, bob 612, čočka 535, proso 446, pohanka 5 —, kukuřice 320, zemáky 162, cent sena 294, cent slámy 140, 1 libra masa 16, máz vína 40, máz piva 12 kr., nádenník beze stravy 30 kr.

Roku 1863. pšenice zl. 489, žito 317, ječmen 256, oves 172, pohanka 495, zemáky 110, 1 libra masa 22 kr., máz vína 40 kr.

Roku 1870. pšenice 6 zl., žito 397, ječmen 319, oves 216, zemáky 97 kr. maso 2½ kr.

Roku 1872 maso 28 kr., pivo 16 kr., zemáky zl. 119, nádenník beze stravy 55 kr.

Roku 1879. Léto bylo velmi nepříznivo. Ustavičně přšelo a bylo chladno. Následkem toho obilí málo sypalo, zemáky a zelí se neurodily, ovoce bylo málo, jen trochu hrušek a truck, jež začátkem září teprve dozrávaly. Pěkné a teplé časy začaly teprve 20. srpna, trvající do 20. září. — Z toho povstala bída mezi lidem, stěhování do Ameriky dalo se houfně, zvláště z Hrozénkova a z Hovězí. Zima byla krutá.

Roku 1880. bída z jara veliká. Chudí podělování penězi, sbírky konány po celé Moravě. V jiných okresích a zemích umírali lidé hlady a nakažlivými nemocemi. Za to byly žně hojné a lidé se zotavili.

Roku 1886. Zima krutá. V března metelice, zima až na 18° R. Duben teplejší, ale v květnu opět chladno, dne 7. května celý den sněžilo; ale od 18. do 25. horko až na 29° R.

Roku 1893. byly ceny potravin: Maso hovězí 1 kg. 56 kr., maso telecí 1 kg. 40 kr., maso skopové 1 kg. 42 kr. maso vepřové 1 kg. 56 kr., husa zl. 140 (160), kačena 60 kr., kohout 40 kr. až 1 zl., holubi (pára) 35 kr., zajíc 1 zl., zemáky (starý cent) 1 zl., zemáky 1 hl. 1 zl. 10 k., máslo 1 zl. pšenice 1 hl. zl. 625 666, žito 1 hl. zl. 535 (560), ječmen 1 hl. zl. 408 (450), oves 1 hl. zl. 306 (295), hrách 1 hl. zl. 950 (10), proso zl. 960. pohanka zl. 14—, krupice zl. 1220. kroupy zl. 10 10, seno 1 q 560, sláma 3 zl. Ovoce bylo do boha!

Roku 1897. koncem července a začátkem srpna všude veliké povodně. Na Vsacku měly býti krásné žně, ale pluty tomu zabránily. Obilí (žito, rži a j.) porostlo na stojatě. Z toho veliká bída. Nebylo nikde pamětníka takových hrozných povodní (v Čechách, na Moravě, v Uhrách, Dol. Rakousích a j.) Škody bylo na miliony a lidí mnoho i zahynulo.

Roku 1900. zima měnivá, brzy tuhá, brzy mírná, některé dni (zvláště v únoru) pěkné. Sníh částečně napadl, ale za několik dní opět slezl. Hůře bylo koncem března (29.—31.), kdy sněhové vánice ve všech krajích a zemích střední Evropy tak řádily, že i vlaky železniční nemohly dojížděti, a horské chalupy úplně sněhem byly zaváty. Sníh potrval až do 8. dubna. Tou dobou však dostavily se pršky, sníh v horách roztál a tím způsobeny opět veliké povodně. Polní práce se ovšem opozdily všude.

Od polovice ledna byla také všeobecná stávk a horníků v uhlokopů (na Moravě, v Čechách, ve Slezsku a j.), potrvavší až do konce března. Horníci domáhali se všude zvýšení mzdy a 8hodinné šichty (práce v dole). Horníci toho bohužel nedosáhli, jen někde se jim polepšilo. Následek stávky byla veliká nouze o uhlí, zvláště mezi chudším lidem (cent uhlí prve na Vsetíně zl. 1·20, ve stávce zl. 1·60!), továrny zastavovaly práci, dělníci neměli výdělku, obchodníci a živnostníci zdražovali své výrobky, a tak byla všude bída na bídě, zvláště ve větších městech, kde množství lidu dělného hladovělo a zimou strádalo!

V měsících letních t. r. mnoho bouřek, spojených s lijáky a průtrží mračen. Hrom zabíjel neb omračoval mnoho lidí. Dne 16. června R o k y t e n k a následkem lijáku se nad obyčej rozvodnila, břehy a lávky potrhala, lidi i dobytek v nebezpečí života přivedla. Mnoho škody na poli!

V měsíci březnu toho roku byly ceny za 100 kg.: pšenice K 16·30, rži 14·50, ječmene 14·20, ovsa 11·50, kukuřice 12·60, hrachu 22—24, jáhel (kaše prosné) 22—23, čočky 40—48, zemáků 6, vajec (kopa) 2 K.

V červenci toho roku ve Valašském Meziříčí. Za 50 kg.: pšenice K 9·10—10; žito 8; ječmen 7·50—8·50; oves 7·20—7·50; kukuřice 7·20—7·50; hrách 11—13, kaše poh. 11, prosná (jáhly) 10·70; kroupy 9·70. Drůbež: husa zl. 1·30—1·80, kachna 0·80—1 zl, slepice 60—80 kr., kuřata pára 70 kr., holubi pára 35 kr. — Kopa vajec zl. 1·30—1·50. máslo půl kg. 40—50 kr., tvaroh půl kg. 10 kr.

Maso na Vsetíně: hovězí 1 kg 56 kr., vepřové 58, telecí 44, skopové 52. Drůbež a ostatní jako v Meziříčí, ale

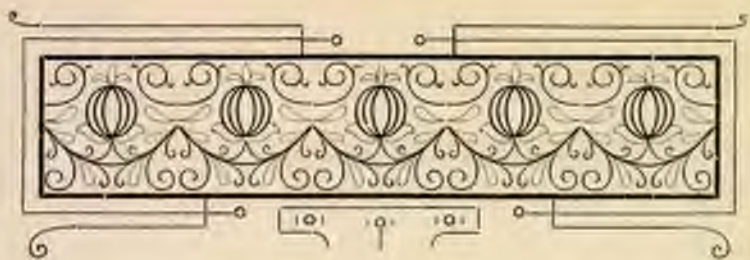

přece o něco dražší. M o u k y 1 kg. č. 0 15—17 kr., č. 4. a 5. 12 kr., černá 10—12 kr. K á v a za 1 kg. zl. 1.50 — 2 (dle druhu); c u k r 1 kg. 45 kr.; kaše prosná 13, pohaněná 18—20 kr., hrách 12—14, čočka 20—28 krupky ječmene 12—30 kr. (asi 8 druhů), fazole 11—12, petrolej 24 kr.

C e n y p a l i v a. Metr tvrdého (bukového) polenového dříví („klauného“) K 5.20, téhož oblákového 4.40, metr měkkého (jedlového) polenového dříví 4.40, téhož oblák. K 3.60. Jedlové kmenové dřevo (na stavivo a k potřebě výrobní) stojí v lese 3—13 K krychlový metr. — Uhlí q dřívě zl. 1—1.20, od r. 1900 zl. 1.60 a zl. 1.50.

Průměrná denní mzda dělnická (zvláště v panské práci) obnášela v letech: v roku 1855—60: 20 kr., 1860—65: 24 kr., 1865—70: 30 kr., 1870—75: 50 kr., 1875—80: 60 kr., 1880—85: 65 kr., 1885—90: 70 kr., 1890—95: 75 kr., 1895—1900: 80 kr. Avšak cena hospod. výrobků skoro ve stejném poměru klesala!

XXXIII. Přílohy,

a) Něco z paměti „starého Vsacana“.

Pamětníci bývalých časů čím dále tím více mizí a s nimi tak mnohý vzácný rys povahy národní, tak že pokud možno, třeba zachytiti a zaznamenati slasti a strasti našeho lidu v dobách dřívějších, aby pozdější pokolení aspoň jakýs takýs mělo pojem, kterak předkové žili, pracovali, se veselili, truchlili a veškeren svůj život vůbec spravovali.

Nelze upříti, že ve mnohém vzhledě nemůžeme dřívější časy, časy to roboty a karabáčů panských, časy to duševní i hmotné poníženosti lidu našeho za „zlaté“ považovati. Avšak ve mnohé zase příčině jest opravdu co litovati, že novověká „svoboda“, volnost a samostatnost přivodily nákazu mravní, nepřímnost, baživosť po požitech, že z povahy lidové setřely onen pel zbožnosti a odevzdanosti do vůle Boží, jimiž se druhdy v nehodách životních vyznačovala, že konečně nová doba přivodila záhubu tak mnohým stránkám života národního, jimiž charakterisována byla svéráznost lidová, národní.

Jako z politického hlediště vítány bývají různé paměti (memoiry) vynikajících polit. osob a státníků, kteří přičiňovali svým postavením k utváření se politických poměrů v tom neb onom státě, jako pak dále neméně důležitý jsou paměti vynikajících spisovatelů pro veškeru písemnictví toho neb onoho národa, tak zajisté mají též jistou cenu „paměti“ bystřejších osob z lidu našeho, tak řečených „písmáků“.

Písmáci byli milovníci čtení a psaní. Rádi čítali knihy a pídili se po nich, kde a jak mohli, zvláště knihy náboženské, zejména Písmo svaté, byly jim oblíbenou četbou. Při roz-

mluvách společenských mívali na všechno všudy plno citátů z Písma po ruce. Ale též jiné knihy, pokud jaké byly, zvláště *Kronika Hájkova*, *Poselkyně Beckovského* a jiné byly jim vítány, z nichž příběhy o České a Moravské zemi, zejména o Svatopluku králi, o divokých Maďarech, o vpádu tatarském, o smutných dobách pobělohorských a j. svým posluchačům, mladým i starým, vyprávěli. Rádi si také všelike události v rodišti svém neb i ve světě širém sběhlé, jako o vojně, o moru, o koleře a jiné zaznamenávali nebo z čítaných (vypůjč.) knih vypisovali. Tím způsobem zachovala se nám nejedna zajímavá knížečka s takovými poznámkami, „kronika“ to v malém.

Podáváme zde u výběru zkušenosti a paměti také takového písmáka, jen že toho druhu, který nejvíce měl na mysli při svém spisování své osobní a pak světské, zvláště hospodářské a tu i tam „národopisné“ zkušenosti. Písmákem tím jest *Jos. Pokorný* (č. 165¹, rozený r. 1824, náboženství evangelického augšp. vyznání a vyučenec poctivého řemesla ševcovského. Přes značné své stáří (76 r.) jest posud čil a zdrav, jsa velmi skrovně a opatrně živ a maje největší svou radost v přírodě, v pěstování stromův a do nedávna i v obdělávání svých polí. Ostatně jest hmotně velmi dobře opatřen. Nemenší konečně radost mu působí i ustavičné spisování toho, prostomluvou i veršem, co ze své paměti a zkušenosti vyvažuje. Tím se stalo, že takových „pamětí“ má napsáno už více než tucet, knížeček to více méně objemných, jež se mi přízní jeho dostalo do rukou a z nichž tuto čtenáři několik věcí důležitějších podávám.

Pravopis celkem upravuji, ale charakteristické věci, zvláště co do slohu, ponechávám.¹⁾

Besedy. Jak sem byl ještě malým chlapcem, tehdy lidé nechodívali po hospodách ani po šenkách na besedy. Tehdy se s c h o d í v a l i po chalupách jedni ke druhým, zimním večerem, pravili tomu na s ú m r a k a posedali k teplým kamnům, než se zeměňáky uvařily. Jak se zeměňáky donesli na stůl, rozželo se a sousedé se také rozhodili k večeři. Jídaly se ty zeměňáky nejvíce s mlékem.

Když tak tedy sedávali kolem těch kamen, vykládali si, co kdo zkusil a viděl, a také všelijaké h á d k y (pohádky) o zbojnicích a raubířích, o Kurucích (r. 1708 povstalci uherští přepadli Vsetín), o mŕách, jak v noci lidi ve spaní dlábí.

¹⁾ Obsírněji nalezne čtenář tyto „Paměti“ v novinách „Radhošti“ z r. 1896–97 a soustavněji v „Čas. musejního spolku Olom.“ Obrázky folkloristické z mor. Valašska XIV., 1899–1900.

To bývalo pro děti velice zlé, takové povídačky, děti se tím velice děsily a byly bázlivé. Já také jsem byl velice hlitostivý; všeci mne měli rádi a donášivali mi na ty besedy cukrové.

Staříček můj také moc vykládali. Byli slepí: ale než oslepli (a z toho prý oslepli, že byli velikým písmákem), popsali moc památných věcí, vypsali i léčivou knížku, naučili se z knížek i německy a židovsky. Katoličtí kněží chtěli, aby byli knězem, chtěli jich na své peníze dát vyučovat, obeslali proto i otce jejich na kancelář, ale všecko nadarmo. Staříček nešli se učit.

Vykládali takéj moc o Goj-Magojovi, který tam v potoce u výtažného spí. Je to prý zakleté vojsko, které časem z toho potoka přechází přes Bečvu na roveň a cvičí se ve zbrani. Staříček šli kdysi s otcem tam na blízko na hrušky a najednou uslyší z potoka jakýsi břinkot. Dali se na útěk a potom teprve viděli, že to dva panské kočáry a koně s hrkávkami a kotulami. To je prý ten (Goj-Magoj¹), vyblázní lidé!

O missionářích vykládali (staříček): Dyž přijíždali ti misionáře na Vsetín, tož ti Interáni sa pozutíkají do hor Jasenických, ke křivému buku. Oni aji toho buka pomenovali tým křivým bukem, proto že křivé a nepravé věci se tedy dily. Oni sebú zebírali knihy modlitební a tak aj potavy, zpívat tam nemohli. Potem noční dobú si dochodívali do města pro živobyті. Pasekáře, co tam byli, byli také takovéj víry, tož ich tam podporovali. Tedy byli fortášé na ně tam poslaní. Ale oni ti fortášé, jak ich našli, tož im všecko pověděli, co a jak v městě stojí, proto že oni takéj pod příkrývkú věřili to, co ti ukrytí. Dyž sa potom misionáře odstěhovali pryč ze Vsetína, tož sa ti uprehlíci navrátili domu.

Indy sa scházívali v noci do stodol a tam svoje pobožnosti vykonávali. Chodívali až do Těšina, byli ale chytáni a museli buď robotovat nebo byli odsúzení do Uher, do Be-

¹) Góg a Mágóg, dle zjevení sv. Jana (XX, 7—8) souborný název národů, kteří s ďáblem v čele povstanou na konci světa proti vyvolencům Božím. Exegeti křesťanští vykládali se zálibou G. a M. za vpád národův asijských (Turků, Maďarů aj.), jenž celým svým způsobem zládl se býti takměř předzvěstí posledního soudu. (Ottův Slovník Naučný X., 251). Goj-Magoj Vsacký jst, myslím, jakási reminiscence ze čtení Písma, zvl. Zjevení sv. Jana; neboť pověst je velmi stará, a druhdy byla na Vsetíně většina evangelického obyvatelstva, jež jak známo, plně čítá Bibli a jiná (svá) písma a výklady na ně. Jestli to jakýsi druh blanických rytířů, kteří v příhodný čas osvobodí milou vlast od nepřátel. Viz mé Valaš. pohádky a pověsti I. 121.

nátek (?) ¹⁾. Také při téj robotě stavěli pánům hospodu, co má věil ten Glézingr, a praúvali i „paduška“. Neboť ím na-
dávali tak:

Paduši, paduši,
ďáblí vaší duši.

Katolíci zpívali luteránom:

Počkejte vy, luteráni,
přijdu na Vás z Uher páni.
Ach povedu vás do Benátek.
ja, že ídáte maso v pátek.

Luteráné katolíkom:

Počkejte, vy katolíci,
dostanete na stolicí.

Ach, dostanete odměnu,
ja, že sa klaňáte kameňu!

A dále praví: V tých sedmistých rokách (myslí 18. stol.) lidé moc věřili pověrám a bludu. Jak ale začal císař Jozef panovat, tá mlha hustá sa hned tratila, oči lidské sa čistily, mozek lidský nabýval rozumu. On, Jozef, zvědavý, chtěl všecho vědět, jak jeho poddaní vypádají, jak je gdo utiskovaný, pronásledovaný. Knom jedná zlá věc byla za jeho panování: Tá naša materská řeč byla potlačovaná, zlehčovaná, tupená, moseli naši předkové zubama skřípat, dyž jejich děti ve školách mosely sa němčinu učít. Jak sem chodil do školy, všecho školní náradí pomenované bylo německy: fédr, blajšift, dyntefas, táfl, šrajbn, adycí atd. Já vám povím, odkáď ta němčina v luteránských školách pochodila. Gustav Adolf přišel s vojskem do našich zemí, aby luteráni nebyli tak pronásledováni, trýznění, mučení. Zkrzevá to (!) tá němčina v tých luter. školách sa pěstovala. Dyby nebyl král švédský do našich krajů přišel, to by o protestantech ani potuchy nebylo a o němčině také“

Pěkné to bývalo o **zabíjačkách**. Krmívali se i dva mašíci (vepři) Na večeri scházela se celá rodina. Tehdy i k m o c h á ě c i (kmotři) byli velikou rodinou, ani třeba někdo nevěděl, kdy a kterak se stali kmotry a jimi se ctí. Tehdy byl Vsetín samá rodina. Zabíjel-li kdo dva mašíky, jednoho většího, druhého menšího, tož ten menší se při takové večeri celý snědl. Ale ono se to oplácelo. Táhlo se to zabíjení od a g v e n t u až do Veliké noci, a jeden vedle druhého hleděl si mašíka vykrmit. Byl to dobrý zvyk a také veselý.

Výslužky od zabíjačky také se jiným známým a sousedům posílaly. Když se někdy třebas oteplilo, nemusel se člověk bát, že to zkyše, když to všecho rozposílal. Dívky i děti jsme

*) Míni ovšem B a n á t v jižních Uhrách.

se na to těšily, že budeme roznášet výslužky; dostávaly jsme za to donešení několik krejcarů. Tehdy i panu rectorovi a knězovi se posílaly ty šperky (jitrnice a j.) ale ten kněz (roz. evang. Adam Skultěty, kazatelem od r. 1826—1844) nedal nikdy nic. Tož mu nechtěl nikdo nic nosit. O těch časech posílaly gazděny tomu knězovi (co muž nevěděl) také máslo a vejce.

Při té večeři, když se zabíjelo, bylo plno regrací. Když už všecko bylo poděláno, sešla se tedy celá rodina na šperky. Po večeři ti staří dali se hrát v a l a c h a v karty. Udělali na stole křidou takové kolo, do kola dal každý pět krejcarů, pod tím kolem psal každý š t y c h y proti sobě. Jakmile měl 50 štychů, vzal si 5 krejcarů. Mladí hrávali zase ve tři karty, pravili té hře c v i k a, jeden štych trojník; aneb o ořechy hráli a gazděny kole kamen š u c h t a l y, jenom někdy bylo slyšet i-ichu, sestřičky!

Tehdy p o b á l o c h n e c h o d í v a l i a n i d o d i v a d e l. To mívali největší regrací při tom zabíjení. O tom čase bylo už na to kdy, na poli se nedělalo a řemesla také na zimu oslábla. Ještě v tom Rusku, v té Oděse ty rodiny se schodívají a se hostí; staří hrají v karty, mladí pak tančí při klavíře. Tam do šeu knu chodívají jenom k o r h e l é, to jsou tam strašní k m a s o n i (zvrhlíci). (Podotýkáme, že vyprávěč má syna v Oděse, každý rok k němu na několik měs. si zajede! v. 166).

Přístva (přáстка). Za starších dob, dokud síjávali rolníci přadivo: len, konopě — tehdy bývalo té svobodné chase veselo. S c h o d í v a l a (scházela) se do některé chalupy, v níž byla jizba veliká, a byl-li gazda dobrý a trpěl-li to. Pravili tomu na p ř í s t v u. Tenkrát se přádalo v každém domě. Vozívali sem také z daleka len, k l o b y tomu pravili, na jarmaky.

Tož jak byl len očesaný a sněhu napadlo, vzala dívka (děvečka) kužel, otočila naň tolik lnu, co troufala, že spráde, vzala přaslicu a kolovrat a šla do té chalupy, kde se měli na přístvu sejít. Před tím se co nejvíc ponáhlela s p o k l u d e m, aby už jenom v té chalupě byla.

Tam obyčejně ještě večeřeli. V koutku za stolem stála armárka, pravili jí k ú t n i c a, byla vysoká na troje přihrádky, a úzká, hospodář sedával u ní. Jak bylo po jídle, gazda vzal klíček a otevřel kútnicu. Byla plná knížek a důležitých ro-dinných listin. Vzal knížku, pořikal v ní (t. j. pomodlil se), všeci měli ruce složené, potom vzal kancionál a začal zpívat. Všeci, co tam byli, zpívali s ním. Byl-li a g v e n t, zpívali: „Věříme v jednoho Boha, otce všemohoucího“ anebo: „Vesele zpívejme, a Boha vzývejme“.

Ve vánoce zpívali: Kristus, syn Boží, aj, radost nám množí atd.

O Novém roku:

Rok nový zase k nám přišel,
v něm má býti každý vesel.
radujme se, veselme se,
v tomto Novém roce!

Tenkráté umívali lidé nazpaměť ty písně zpívat. Ale včilka j uslyšíte ještě jenom starou slepou babičku nebo staříčka, co vyzpívají celé písně z hlavy. A těch kútnic už také nikde neviděť. Knihy jsou také už po hůrách (půdách) poroznášané.

I když někdo zemřel, chodívali lidé se zpěvníky zpívat do domu smutku a zpívali třebaš až do půl noci. Bylo-li málo zpěvníků a kancionálů, tož jeden předpovídal a pak všichni zpívali. I katolické rodiny si přávaly, aby se k nim chodilo zpívat. V takovém domě koupili potom kořalky, „aby prej byla lepší nota“. — Takoví lidé, kteří v tom zármutku jsou, se tím zpěvem rozeberou a potěší. Všady jiné zvyky! V Klobúkách (Val.) při mrtvole hrají karty (!) celou noc, někde zase odejdou z domu pryč; v Rusku, tam jak měl umřít majetný sedlák (mužik), poručil své ženě, co přijde na pohřeb národa (lidu) mužského, aby každému darovala fajku a tabáku. U nás (t. j. evangelíků) ještě vždycky ty zpěvy při těch mrtvých se zpívají.

Ale brzo bych zapoměl na tu přístvu; nebo přichodí na mysel všelico, to potom nevím, co prv psaf. Tož jak ti hospodáři pobýli na chvíli s tou chason, šli na hůru spat. V jizbě nemohli spávat, vždyť tam měli ploštky a ty toho, kdo má tenkou kožku, velice sužují. Uprostřed jizby byl vysoký svícen dřevěný, na vrchu měl rozštípec železný, do něhož se světidla (dračky) zastrkovala. Jeden musel při tom seděť, obraceť světidlo a čistit opálený konec, aby to nezdechlo (neshaslo). Když to někdy zdechlo, neptejte se, co bylo, jaká mela! Vždyť tam už děvčata nebyla sama! Mladíci, pacholci se tam schodívali. Měl-li gazda dřevo, strouhali světidla a děvčatům střípali pazdeří s jejich zástěrek. Po tom střípání pazdeří se poznávalo, kdo kteron má rád, a které nestřípali, ta tam potom nechtěla ani chodit.

Kolovrátky vrčely a každý jinon noton. Bylo veselo. Nejradši se zpívaly písničky svatební, aby, jak budou za družky na svatbě, mohly zpívat. Tak zpívaly:

Už si, Rozínko, už si naša,
už ňa vedem od sobáša.

*

Nahrabali sme kopu sena,   nahrabali sme ešče věcí,
bude z Kačenky pěkná žena;   jak to téj Kačence pěkně svěčí!

Včeras byla tatíčková   a dneskaj už si jeho žena.
a dneskaj už si Janíčková;   Včeras měla pěkný věnec
včeras byla maměněina   a dneskaj už máš zlatý čepec!

Pacholci:

Na jedněj dolině bývám
na druhéj galánku mívám.
Dyž já pohlédnu na to stavení,
dycky sa mi zdá, že ji tam není.

Pěkná si, pěkná si, ve světě té není!
Ach, co je po tobě, dyž těch peněz není!
Galánečky štyry, proč ste vy sa bily?
Pro tebe, synečku, že jsme ňa lúbily.
Galánečky štyry, nezávidte sobě,
neni mi to možné, vzít všecky sobě!

Když se nazpívali a našprýmovali, tož se vykládaly všelijaké pohádky, příběhy a zvláště o strašidlech. A když děvčata své úkoly dodělala, rozhodila se a mládenci odváděli každý svoji domů.

Muzikanti. Muziganti byli na Vsetíně za mého dětství tři. Na basu struhával Valenta, jmenoval se Spurný, na huslách hrával Francek slepý, jmenoval se Černocký. Ten jak byl malý, osýpky mu zkazily zrak, tož se naučil na husle hrát. Chodíval po ulicích a chlapkával na dlaně, trefil do každé chalupy. To bylo každému divné, když všady trefil a také o m a k a j a peníz, každý poznal. Ten třetí muzigant jmenoval se Vašica, brínkával na cymbál.

Tehdy bylo málo muzigantů. Proto aji v každé obci musely se ty hody v jinší dobu světit, proto že nebylo muzigantů. A povčil ještě se to tak světit. Na Vsetíně se světívaly hody o sv. Václavě a věilkaj nastaly hody císařské. Tož věil, přijde-li host na václavské hody do Vsetína, pravíja mu, že oni věilkaj světívají císařské a přijde-li na císařské, zasej povídají, že světili václavské. Vsacané jsou věil v tom dobře!

Jak už posedali muziganti za štok, než se dali hrát, drželo se modlení:

Kohút zpívá hlasem,
Valenta sedí s basem,
Francek slepý s huslami,
smiluj se nad nama;
a Vašica s cymbálem,
až na věky věků Amen!

Tož hodil pacholek dva groše do cymbála a začal zpívat:

Uvínul forman,	Svítlí mu milá,
uvínul toman,	svítí mu milá,
mezi dolinama,	dvěma laterňama,
ja mezi dolinama;	ja, dvěma laterňama.

Nesvit ně milá,	Svítlí ně měsíc,
nesvit ně milá,	svítí ně měsíc,
dvěma laterňama,	ja aji s hvězdičkama,
ja dvěma laterňama;	ja aji s hvězdičkama.

Tož, kdo hodil do toho cymbála, ten měl předeek u muziky: popad svoju galánku a vrtěli se jak frkalka, od štůřil ju od sebe a dál sa vyskakovať a chlápaf si po holénkách dlaňami. Tá se zase točila, až se jí sukně vyzdvihovaly. A po celém šenku byla sama točenica. Aj, to bývalo veselé, ty valašské písničky.

A ti valašští muziganti, to bývali štveráci, aji podnes ještě jsou. Ti včilejší muziganti, co to hrajú z těch partésů, to jsou lidé! Neumíja ani zahrát, co jim člověk zazpívá, ale ti valašští, ti rozeberou krev v žilách tak, že by brzo popukaly.

Řemeslo. Jak jsem vybyl školu, učil jsem se řemeslu ševčovskému. Jak jsem byl potom tovaryšem, mívali tovaryši takové schůze, každého řemesla jinde u některého mistra a ten jim zákony předpisoval, nejstarší, rozumný, ten jich předpovídal. Ten tovaryš zvolen byl od ostatních všech. On žaloby přijímal a s tím mistrem rozsuzoval. U mistra toho měli tovaryši svoji pokladnici, takovou truhlici, tam skládali peníze, jež měli uložené platit.

A měli také všelijaké pokuty mezi sebou ustanoveny: když zapomněl v hromadě sdělat prstének s prsta, přišel-li v papučích, dal-li nohy křížem, udělal-li někde něco nešikovného a byl prožalovaný; neboť jeden na druhého dávali pozor, aby co nejvíce měli v pokladnici. Z peněz takových udělovalo se vyhořeným, nebo nemocným. Potom, co zbylo, zřídil se v hody (císařské)

bál a pozvali mistry takové, kterým to bylo milé a ti to nahrazovali jim potom útraty, jež se udělaly.

My jsme se schodívali napřed u mistra, kde byla pokladnice, muziga a přišla, my se postavili do řadu a muziganti začali hrát. To jste měli vidět ta děvčata, jak se představjaly, každá by tam ráda byla bývala, neboť bylo tam veselo. — To bývalo u toho mistra. Ale často bývaly ty bály na sóli, na prostředním šenku (nyní spolek „Snaha“). Kdysi tam při té ševcovské muzice předstoupil jeden mistr, Šolek se jmenoval, před muziganty s pivem, aby mu hráli, co bude zpívat a zpíval:

Milost boží řekla,
vyžeň ševce z pekla,
a vežeň tam koželuhy,
ať jim odpustíja dluhy,
tak jest ona řekla.

Já při řemesle býval jsem šťastným. Míře jsem dobře rozuměl; jak kdo si přál, a korát anebo voluěji. To je hlavní věc: míře rozumět. Ženským uměl jsem na jejich chuť trefovat, a kdo ženským umí po chuti dělat, ten se má velice dobře. Ke mně chodívaly ženské z Hovězí, ze Zděchova, Rúštky i z Rusavy. V té Rústce tam bývali lidé bohatí, dokud jenom nože a křiváky se dělávaly. Jenom chyba veliká byla, že ti co jich kupovali, dávali veliké litky a oni to proto dávali, aby jim to co nejprv udělali; dávali jim i po 50 rýnských napřed. Tož ty ženské z Rúštky, ty si uměly poroučet. Já jsem jim šíjával, pravily těm střívjám „huněnky“. Vyšíval jsem jim na patách bílé řetázky a zase bílé okolky, do bílých branzolů z červené kůže červená srdce a všelijak si to porúčaly: na rom, na okolek, obráceně s lypačami a jiné. Nikdo jim tak neuměl vyhovět jako já. — Ale jak se sem přistěhoval advokát, tu se tam dali do soudů a pozbyli tím i svoje grunty a pokoupili to cizí lidé. Věil je tam už žebrota.

Remeslníci tehdy usilovali, aby co nejlepší práce dělali. Který dělal nejpevnější, ten měl nejvíce práce. Tehdy se nehlédlo na velikou krásu, jenom chtěl každý mítí pevné, aby co nejdéle vytrvalo.

Ševci Vsetínští, daleko široko rozhlášení pro svou dobrou a pevnou práci, jezdí ještě vždycky daleko na jarmaky. Na př. miškáři chodí daleko do světa na miškování, chodí až na Rus, a ti nekoupi botů od žádného ševce c h y b a (leda) od Vsackého.

Soukeníci také rozhlášení za těch starších dob pro jejich dobré sukno a stálou barvu, daleko široko také jezdívali po trzích a vozívali sukna až do Pešti. Lidé jim přádávali vlnu na přádlo, i můj staříček přádali, třebaž byli slepí, vydělali si na šňupák. Mašín nebývalo. Rámů soukenických bývalo mnoho, na kterých se sukna nabíjela, natahovala, rovnávala. Rámy bývaly i na náměstí Dolního Vsetína. Nezapomenu nikdy, jak se mi vrazily do hlavy hřebíky, co na ně napínali sukna, jak jsem podlézal, když mně o g a ř i (chlapeci) hnali. Ale jak dostali dolnoměšťané jarmaky (1836), tož to všecko odklidili.

Kožušníci také dobré kože na kožuchy vydělávali a volné šijávali, pro celý okres to šijávali. Každý sedlák měl dva kožuchy: starý měl do práce, nový do kostela. Jenom to pro ně bylo nemilé: jak vyšel z kostela a dalo se pršet, tož v y p o š t á v a l i po městě plachet a měchů na ty kožuchy. Tehdy deštníkův ještě nebylo, ale věil už i d ě d i n á ř i chodí s deštníky. Prve byl člověk v posměchu, nosil-li deštník. Kožušníci mívali mnoho práce a proto sedláci dávali na ty kožuchy veliké l i t k y (závdanky), ale z těch kožušníků byli potom velicí k o r h e l é (píjani), což bylo velikou jejich škodou. Věilkaj sedláci nosí plátěné šaty; jedou v zimě do hor pro dřevo nebo dělají d r v a a zima jimi třese. Dokud nosívali kožuchy a soukené nohavice, tož mohli mět i prsa obnažená. Plátěné obleky jim dlouho netrvají, kožuchy trvaly roky.

T k a l c i T i dělávali rovněž dobré zboží, jenom že okrádali gazděny, když jim donesli p ř a z u na plátno. Dělávali kanafasky p ř a z o v é, sukně vlněné. Bylo pěkné podívání na gazděnky, když se potkávaly na cestě, nemohly se ani rozloučit: „Ach kmotříčko, ach sestříčko, ach susedko, kdes nabrala, prosím ta, tak pěkný mustr na tú kanafasku, na tú sukně, já sem ešče takových ani neviděla!“

„Ach kmotříčko, od Česky Vinklérky, tá ty mustry udává tkalcem, tá temu rozumí!“ — Nějaký, Vašica, byl on bluhý, ten těm gazděním uměl vyhovovat! Ty sukně a kanafasky bývaly stálé, trvanlivé. Roby si pravily: „Táto sukna, táto kanafaska je ešče po stařence.“ A věil ty fabričné cuncory mosí každý půlrok jinší b u d o v a t!

Když se blížilo v e s n o, ženské chodívaly na tkalce, aby jim napřed plátno udělal a která větší dar dala, té opravdu tkadlec plátno dřív utkal. To ony proto p o n á h l a l y, aby si mohly to nejlepší místo k bílení na kamenci v Bečvě uchvátit. To bývaly v a d ě n i c e na tom kamenci o tá místa. Kde která začala plátno své prostírat, tam už jiná nesměla

svého prostříf. Dělávaly i takto: Nechávaly si od prvního roku kus plátna, bylo vybíleno, a prostíraly je proto, aby si dobré místo pojistily.

Gazděny vařivaly to plátno v kotle, a to proto, aby je co nejdříve vybílily. Dívka (děvečka) je vzala do nošáčky (putny), gazděna opět vzala lavici, dva písky a šly na Bečvu práť. To bylo veselo, jak ony začaly na lavici po notě plátno pleskat. Tak se to po Vsetíně rozléhalo! I prádlo tak čistivaly. Ale věil už neuslyšíš na Bečvě pleskat, už to jinač perou.

Hrnčíři. Ti se za těch starších dob také dobře mívali, než ty železné a plechové hrnce nastaly. Mne se zdá, že z těch ostrých nepolévaných hrnců bývala jídla zdravější nežli teď z těch železných neb plechových. Na Horním městě býval hrnčíř, ten povídal, že svými dvacátkami může celý svůj dvůr vydláždit. Druhý býval na Jasence, jmenoval se Kšteřák, ale pravili mu všeci „Hornák“.

Stoláři. Ti dělávali také dobré a trvanlivé věci, než ty neščápené stroje a železnice povstaly. Železnice a mašiny dyby čerti vzali, ja co by si řemeslníci vydělávali! Jak to prvej bývávalo, všeci sa živili; ale jak sú ty mašiny — ty všecko zkazily!

Stoláři dělávali lenošky, lavy, lenochy a dělávali to tak pevné, že to děti dědívají po otcích a dědech. Ty lenošky a lavy najdete věil po hůrách (půdách), pod stěny. Ty lenochy měly záda, co se to převracovalo. — Když gazděna měla ustlat dětem, vzala lenoch, přistavila k lavě u kamen a tam potom mohlo kolik dětí ležat. Ten nejmladší ležal u kamen, aby mu bylo teplo. U kamen byla ta lava široká, pod lavou branka, při bránce dvéřečka. Tam za tu branku pichávali jehňata. Matky jejich, byly-li dobře zimované, měly moc mléka a jehňata byla tlustá a bujná. Často se stávalo, že jehňata v noci branku otevřela a dala se při měsíčku do skoků po jizbě: tu smýk na lavu, s lavy zase hýb na stůl, a tak to šlo dále, až je gazděna opět za branku postrkala. Některé jehně si při tom také i nohu polámalo anebo jinak ublížilo a muselo se zabít. Než které jehně mělo matky, jež neměla moc mléka (říká se jim prvotolky, jarky), to neskákalo, to dávalo nožky do talířů a mlalo.

Když se ráno jehňata vypustila z pozaté branky a matky přišly do jizby, každá matka své jehně hned poznala. očuchala a k cizímu jehněti by nebyla šla, kdyby ji byl i člověk při tom cizím držel. tož kopala a kopala nohama.

Tenkrátě nebylo podlah z desek. Zem byla tvrdá, ubitá, topení bývala z jizby, stěny i tlo (strop) začaděné,

když se svítívalo světí dly (dračkami). V jizbě byly i jesle a v nich seno, sůl a letina (listí) zastrčená. Na té letině učila se jehnáta žráti. — Jednou k nám přijde správčí ze zámku a praví: „Fuj tu smrdí!“ — Staríček mu ale zase praví: „Kde nesmrdí, tam také ani nevoní! — Ten puch jehněcí byl zdravý (?), proto že ovce jenom užitečnou trávu vybírá a žere.

Punčocháři. Též tito mívali se dobře, měli mnoho díla. Pančochy se vázávaly dlouhé na chlapa, ale pančocháři nestačili je doma vázat, dávali je z domu, starým babičkám vázat. Moje matka také ty punčochy vázávala a já jsem jí pomáhal, zvláště bylo-li před jarmakem. Platívala mi od pěti pat uvázaných krejcar. Vázávalo se to volno, na řídco, ale potom ve valše se to na tuho zválelo. Punčocháři mívali ty valchy doma a punčochy, dobře-li se zválely, byly potom jako odkorek, kolik roků potrvaly! Ta moje matka nemohla večer skoro nic uvázat, chodil na ni spánek, ale potom celou noc vázávala. Večer-li dřímala, nadělala moc sýkory, potom ráno ty sýkory spravovala. Když jsem se jí ptal, co to jsou „sýkory“, pravila mi, že jsou to tři niti do jednoho přádlu zkroucené; píchne-li jehlicí mezi ty niti, tož tam, kde jest jedna nit, je brzo díra, byla-li velice daleko, tož to zašívala. Včil tady není ani jednoho punčocháře.

Řezníci. Když řezníci honívali do Holomúca fálky (stáda) škopů, tehdy z nich byli boháči. Z jiných řemeslníků jenom smíchy dělávali. Na příklad:

Švec Boha nezná,
kopytem se žehná.
A vy šveci, vy šprtáci,
nám je lepší v Holomúci.

Svec na jarmaku,
ten sa v prsa pere,
div dušu nevypere:
Na mů dušu, Vašku,
sak sú na zakážku.

Povídají súkeníci,
že nezerve rukavici.
To súkeník zelže,
rukavicu zerve.

Včilkej se jim už nechce zpívat, když se skládají čtyřé, pět na jednoho volečka. Ale tehdy, než nastaly ty železné dráhy, tehdy byli z nich páni. Nosívali holandské (světločervené) bruncleky, při nich stříbrné veliké knoflíky, dekréty veliké na pravých malíčkoch. Ty dekréty nosívali skrz bitky. Ti mladí, co vydělali, všecko propíjeli a do bitky když přišlo, těmi dekréty ubíjeli. Každý se jich bál.

Tehdová honívali řezníci ty fálky škopů z Debrecína. Dávali se čtyři i pět do takových bandí, neboť dva by toho

nebyli okonali. Dva šli do Debrecína nakupovať, tam si naptali tumača (tlumočníka), co s nimi chodil po statkářích a po pastviskách. Nosálek starý, ten jak přišel, už pořád celý podzimek tam skupůval a odsílal každý týden ty fálky. Domů nepřišel, až s poslední fálkou. — Druhý zas chodíval do těch Uher těm fálkám na protivo.

Jak přišli ti škopi v sobotu, tož u Pilčíka, hospodského (nyní Glesinger) v kolnách přenocovali. V neděli skoro ráno už moc diváků stálo u té hospody, aby viděli, když je tam čítávali, kolik se jich ztratilo na té daleké cestě. Tož otevřeli dvéřca ve vratech a vypustili tři, čtyři vizíry (vůdčí berany), jak kdy byla fálka veliká. Byla-li veliká, bylo moc vizírů. Ti vizíři měli na krkách vlnu neostřihanou, také na konci ocasa měli vlny jako pěstě. Na krkách měli také veliké zvony plechové. Jak už zvony na vizírech začali blambelať, tož ti škopi už se tlačili za tím zvonem. To bylo pěkné podívání. Jak ti škopi pojednou z těch dvérek výš než na pul síhly vyskakovali. Ti škopi měli také podivné rožky, pravili jim špičky. Ty rožky byly na ruku zděla, špičaté, tenké, do výšky urostené.

Tož jak se ti škopi tady spočítali. Pilčík z hospody a Cernocký „z prostředního šeňku“, oba tlustí lidé, vraceli se druhé fálce naproti do Uher. Jiní byli naptáni, aby hnali škopy do Holomúca. Jak fálka odešla, jel jeden z té bandy na talidě (taliga. myslí se tady malý vozík řeznický) do Lipníka za ní, a ten statek (dobytek) šel vrchy Rajnochovskými. Jak přihnali na Hanou, nemuseli pašu (pastvu) kupovať. Hanáci sami je volali: „Požeňte na náš úhor, požeňte na naši strniskovou jatelinu“ atd. Oni ti Hanáci dobře věděli, že kde ovce jenom pokropí, že tím dobře pohnojí.

Tož hoňáci přihnali ty škopy do Lipníka. Tam byl z té bandy nájbohatší řezník. Ten Vsetínský pověděl, kolik škopů jest a ten Lipenský jel do Holomúca na trh prodávať. Prodávalo se ve dvou brakoch, vrch se dražej prodal, brak lacinější. Byla-li jenom trochu pohoda, ovce se dobře prodaly a řezníci měli peněz jako želez.

Ale jinak běda! Jak nakýcalo sněhu po kolena, tož nemohli statku prodaf, ovce byly ostřihané, to je hnali zpátky z Holomúca, cestou také zmrzaly, přihnali je domů a zabíjeli, když se neměly na čem pásť. Řezníci chodívali po chalupách a pobízeli na celý kus, dávali to lacino, aby se toho jenom zbyli. Slachoty loje byly na nich na tři prsty zšířa. Lidé mastnotu podřezávali a maso pácovali do bečie, také udili. — Tož co měli pozvyděláváno peněz přes podzimek, potom to

n a j p o s l e d y n a j e d e n r a z v š e c k o p o z b y l i a t a k é s e p ř i t o m i o k r á d a l i . T e n , k d o k u p o v a l , k r a d , k d o p r o d á v a l t a k é k r a d a k d o m ě l k o b y l i n c e v h l a v ě , v š e c k o p o z b y l .

Chudobnější řezníci kupovali ovce po okrese i po Slovácích na Myjavě, to bylo nejdále. Kupovali ovce, barany i jahňata. Honili to do Meziříčí na trh.

Tehdy se u nás mnoho ovec chovávalo, též užitky z nich bývávaly. Vlna byla tehdy kole rýnského. Jahňata neprodala-li se, za dva roky bylo ovec plná ovčírna. To se velice šlechtilo. Jahnička se hned v prvním roce okotila. Jedna ovce, bělica jsme ji jmenovali, ta se nám do roka třikrát okotila. Dohnala se na salaš, byla okocena, ze salaše jsem ji sehnal i s jahňatem a zas se okotila potřetí v ten čas jak ponejprv.

Vlnu jahňáčku rádi kupovali klobučníci na klobouky, sýra ovčího dobrého (brynze) bývalo mnoho, nechával se na zimu. Jídaly se zemňáky se sýrem, syrníková polévka a také d o m i k á t (polévka s nasoleným chlebem nebo zemáky a posypaným brynzon nebo sýrem. Chléb se totiž posype starým sýrem (brynzou), posolí a na to se pak naleje klokočová (vařící) voda (nebo mléko). Bývali tady vojáci s o b r a j t y chodívali hledat tabáku. Bývali po chalupách. Když byl ten voják u nás, dala mu matka toho domikátu, velice mu to chutnalo. Tož matka mu dávala pořád domikát, tak že se mu přejedl. „S . . . á babo“, povídá jednou, „ráno mikát, o poledni mikát a večer zas mikát, sněz si ten mikát sama“ — a šel jinam.

Ale abych nezapoměl na toho starého N o s á l k a (Karla)¹⁾. To byl člověk pobožný, opatrný, mírný a hospodářský. Byl-li doma, jenom na modlitbách trval a zpíval i po půl dni, ale uhléd-li někoho něco zlého dělat, tož v tom modlení nebo zpěvu začal klnout (sakrovat) a klnul až hrůza. Byl starý, šlo mu již k devadesáti, když zemřel. To byl jediný řezník, co nepíjal opojných nápojů, tři ženy pochoval.

Nosálek donesl z Debrecína svěcení posledního večera starého roku (Sylvestra). Před tím se ty večery nesvětily.

b) Jména osobní na Vsacku.²⁾

Nebude, tuším, pro ethnografu nezajímavé, sezná-li některá jména osobní, v našem kraji běžná. Mnohá z nich odvozena jsou ze jmen křestních, plných nebo zdrobnělých,

¹⁾ Měl dům č. 159., od r. 1882 Reissův (v. 170).

²⁾ Viz Čas. vl. mus. Olom. XIII., 1899.

což je vždy jakousi známkou starobylosti; jiná naznačují buď osobní vlastnosti, zaměstnání nebo původ z jiného místa nebo některé země. Rozpoznání jejich původu není nikterak nesnadné.

Příjmení, odvozená od jmen křesťních, jsou, jak podotčeno, nejstarší, pocházejíce z dob, kdy syn ku svému jménu křesťnímu přidával jméno otcovo, jak to posud v některých slovanských zemích, zvláště pak na Rusi jest obyčejem. Později však za ustavičného množení se rodu některého bylo třeba příslušníky jeho označovati i jinými jmény, vzatými buď ze zaměstnání jejich nebo dle vlastností, které byly u nich pozorovány, nebo-li jinými slovy, osoba ta či ona obdržela tu neb onu přezdívku, jež udržujíc se stále v ústech současníků, příslušníků té neb oné dědiny, stala se hotovým příjmením, j m é n e m osobním. Osobní jména mají tedy u velké většině původ svůj v přezdívkách, přízviskách.¹⁾

Přezdívky tyto a jména odvozená od křesťních, připouštěly-li druhdy nějaké změny, nabyly konečně ze zvyku a zpotřeby takového objemu a síly, že se navždy ustálily. Už v 18. věku měl z pravidla každý člověk takovou určitou přezdívku za své rodné jméno čili příjmení, ano pro potřebu veřejného života míti musil; neboť občanský zákoník císaře Josefa II. z roku 1786. přísně se toho dožadoval.²⁾

Jak vysvětliti si některá příjmení německá? Ta mají většinou původ svůj rovněž v době císaře Josefa. Někdo neměl na př. žádné přezdívky, nebo měl-li, nelíbila se mu, na úřadě však mu vyhledali a vložili jméno — n ě m e c k é: chtěj nechtěj bylo se mu spokojiti se jménem německým. O židech je všeobecně známo, že v těch dobách dostali ponejvíce svá jména a že úřadové jako naschvál vyhledávali pro ně divná a jinačí, tytýž i hodně směšná jména!

Co se týče dávání jmen německých, podotýkáme ještě, že takové jednání úřadů pochopíme dobře, připamatujeme-li si, že doba cis. Josefa II. vyznačuje se soustřeďováním moci státní čili, jinak řečeno, centralisací a poněmčováním čili germanisací. Málo zajisté v našem kraji jest jmen německých, jejichž někdejší majetníci by pocházeli z krajín nebo ze zemí německých (vyjmeče snad jediný Vsetín).

Jména, jež tuto uvádíme, jsou jen taková, která se značí buď tím, že je více nositelů týchž jmen či že k rozezná-

¹⁾ Netřeba dovozovati, že i nynějšího času v našich dědinách, ano i v městech venkovských přezdívky, vulgo-jména, velikou hrají úlohu.

²⁾ Srovnej článek Dra. J. Medka v „Nivě“ o vzniku příjmení, roč. I., 1891.

vání jich buď čísla domovní nebo, což nejhojněji se děje, přezdívký slouží. anebo že jména ta jsou vůbec neobyčejná, charakteristická.

Vsetín: Baďura, Bařina, Bubela, Col. Černocký, Čunek, Daněk, Dědic, Esteřák, Fajkus, Foltýn, Galda, Grycman, Hovadík, Hrčka, Hrňa, Hlubík, Jarošek, Kutěj, Krůpa, Kratochvil, Kalivoda, Lukotka, Majdánek, Martiš, Mikéska, Misárek, Nosek, Nosálek, Obadal, Olšák, Parduba, Petráš, Petrů (vulgo Petrůsek), Petřivalský, Pífka, Pilečka, Pokorný, Pončík, Precín, Raška, Raušer, Rosenzweig (vulgo Cva j k, píší se obyčejně Rozen cva j k), Rožnovják, Sajdl, Slováček, Spurný, Srala (jeden z nich nyní: Zralý), Šefčák, Šimara, Šolek, Straděj, Šula, Švirák, Tkadlec, Trlica, Trunkát, Vala, Válek, Vančura, Vířala, Vítek, Vinkler, Výchopeň, Zbránek, Žalmanek, Životský.

Ze jmen vytčených nejrozšířenější jsou: Bubelové (Bubelé),¹⁾ Jarošci, Obadalové, (Obadalé), Olšáci, Petřivalští, Pokorní, Rožnovjáci, Saidlové, Vinkléri a Životští. Některá jména vyskytují se po celé 18. století až do císaře Josefa II. a lze za to mít, že mnohá z nich byla již také v 17. věku běžna. Jsou to: Černocký, Daněk, Foltýn, Jarošek, Krůpa, Petřivalský, Pilečka, Precín, Raška, Trlica, Vančura, Žalmanek, Životský. Mnohá z naznačeného období nyní vymizela. Mimo jména rodinná jsou četné přezdívký buď dle jmen křestních, a to od některého předka (od Ondřeje: Ondrášci = Petřivalský, od Petra: n Petrů = Raška od Tomáše: Tomešci = Vinkler, od Mikuláše (Niklesa): Niklesi = Esteřák, od Domina: Dominci = Jarošek atd.), nebo dle zkratku jména (Jošek = Josef Černocký), nebo konečně při stejných jménech dle vlastností nahodilých (jak na př. bylo při třech měšťanech řeznících jmenem Sajdl = Sajdl „veliký“, Sajdl „vřtělář“, Sajdl „Vídňák“ [že se učil ve Vídni; jiný čtvrtý jmenoval se Sajdl „Berlínák“, že nějaký čas pobyl v Berlíně na zkušené]).

Bystřička: Adámek, Brňovják, Černík, Hlinšťák, Hurta, Hurtík, Chomela, Kapitán, Kladňák, Matuš, Mikuláš, Opršal, Ordán, Pelár, Skrabola, Trusina, Uličník, Vaculín, Videcký, Vizín, Vyskal.

¹⁾ O hojných nyní jménech Bubelů, Pokorných, Winklerů, Rosenzweiků a j. není v popise r. 1666. a v urbáři z r. 1700. ještě ani zmínky. O Bubelech našel jsem listinné zmínky teprve k r. 1711., o Pokorných k r. 1746. o Winklerech k r. 1749. a o Rosenzwe, k r. 1710. Tito pocházejí ze židov. rodu, Winkleri z Němce (od Nov. Jičína).

H a l e n k o v. Andryšek, Babica, Baroň, Barák, Blaha, Čaník, Černocký, Dobeš, Dodula, Holec, Hruška, Hudec, Chrástecský, Janota, Juřica, Koňářík, Kořínek, Kučera, Maňák, Mazáč, Měrka, Mikuš, Nohál, Novosad, Pončík, Ruman, Repka, Sklář, Strbač, Surovec, Surovčák, Šulák, Trlíček, Trtík, Václavík, Vojkůvka, Zemánek, Žárský.

H o š ť á l k o v á: Blivňák, Boruta, Čěšek, Čěška, Elšík, Eleš, Galetka, Halenčák, Hanulík, Hrabovský, Hruboň, Ježík, Juryš, Kaňák, Katrušák, Jotěna, Kovalda, Kurtin, Macek, Malina, Malučký, Nezdařil, Pala, Palát, Rafaj, Slovák, Sypták, Sabršula, Šimek, Šutera, Trněák, Uhlík, Ujčík, Vitavský, Zhasil, Žamboch.

H o v ě z í: Adamec, Bager, Baroš, Baroň, Běna, Blaha, Blažek, Blinka, Čaník, Dizin, Fila, Gajdoš, Galda, Galetka, Hájek, Hamala, Hodula, Hromada, Hřňa, Januš, Jašek, Kapitán, Karola, Kašpar, Kocián, Koňářík, Kotrla, Kret, Křupala, Kučera, Macháč, Matocha, Mikulík, Mikulenčák, Macala, Paprstka, Pekař, Pončík, Rendl, Sivek, Skřivánek, Strýček, Surý, Svinek, Škarpa, Sopa, Tatalák, Trlica, Václavík, Zavičák, Žárský.

H r o z ě n k o v: Bitala, Blaha, Boháč, Bortel, Dirba, Důjka, Hábera, Haferník, Haničák, Hodulák, Hořelica, Chuděj, Chromčák, Kalinec, Kokáš, Korytář, Kovářík, Křupala, Kulčák, Leskovjan, Macháč, Maruščík, Mazáč, Mikula, Mikulíček, Mynář, Mynářčík, Pastucha, Pečiva, Pekař, Příhoda, Rákoš, Strnadel, Studeník, Šarman, Šipula, Šupák, Thadlec, Tydlačka, Urban, Valigura, Valúšek, Venglář, Vojvodík, Volařík, Vrana, Vrážel, Zapalač, Zbránek, Žalmánek. — Mimo to je skoro třetina obce samých Országů (Orsáků), pocházejících od Michala Országa z Dindeše z Uher, který se kolem roku 1650. na Hrozenkov přistěhoval. Jeho synové Jan, Martin a Adam založili pak potomstvo takové. Orszáci rozeznávají se buď dle domovních čísel nebo dle přízvisk od sousedů jim daných (Pavlovský, Bitalovský, Vranecký, Košut, Čudák, Kuželák, Čagara, Rakoš, Žoch, Haničák, Košufák, Kokáš, Maděra a j.).

J a b l u n k a: Batla, Burdík, Dančák, Gerlich, Gabryš, Hruška, Karola, Krehňák, Macík, Machulík, Matůšek, Matušík, Novosad, Slováček, Vaněk, Výskala, Zajíc, Zbránek.

J a s e n k a: Bartacík, Hořelka, Hříbek, Kaňák, Kotrla, Švaček, Švagera, Talaš, Vala, Volčík.

J o h a n o v á: Fojt, Galetka, Hnátek, Holec, Holubec, Hrtáň, Janiš, Mucala, Polách, Rožnovják, Rubáč, Srala, Vlha, Zajíček.

Kateřinice: Janírek, Juřátek, Kamas, Kovář, Pagáč, Parenica, Rafaj, Staněk, Surý, Sabršula, Uličník, Vrba, Zeznka, Zubík, Zubíček, Žamboch.

Lěskovec: Bělíček, Fojt, Juřírek, Labaj, Mika, Mucha (skoro čtvrtina obce!), Rezníček, Škyvara, Výchopeň (mnoho!), Zgarba.

Lhota: Blažek, Černota, Goláš, Machálek, Matoška, Mazáč, Mikulec, Němeček, Obadal, Opršal, Paták, Reha, Sruňský, Tkadlec, Vacula, Valchář, Volčík, Vráblík, Zbránek, Zgarba.

Liptál: Cepil, Daňa, Filípek, Gerža, Chmelař, Kachtík, Křupala, Laštovica, Masař, Mikáč, Mikšík, Mrnůstík, Nechuta, Pilčík, Smílek, Skrabánek, Vaculík.

Mikulůvka: Burdík, Kolárek, Marek, Matula, Matyáš, Sloveňák, Vraspír, Vrzala.

Polanka: Baran, Bělíček, Filgas, Hyžák, Juhaňák, Kašpar, Krček, Krehňák, Křšák, Miček, Mozga, Pavlík, Proín, Srba, Šafařík, Šmatla, Talaš, Zvirák, Zrník, Žák.

Pržno: Adámek, Camřla, Cablík, Dančák, Julíček, Kovář, Kuropata, Kusák, Macík, Mikeš, Pagáč, Rafaj, Slováček, Trlifaj, Uličník, Vávra, Zelnálek, Zgabaj.

Ratiboř: Adámek, Baron, Blizňák, Dvořák, Dřevojánek, Galetka, Gerža, Huňka, Hurta, Kotrla, Lounda, Macháček, Machálek, Novosád, Olšák, Pagáč, Slovák, Skřla, Šnablík, Taláček, Teplý, Zvonek.

Roketnice: Běták, Dančák, Eliáš, Fojt, Goláš, Hovadík, Janota, Ječmének, Kubičík, Mazáč, Rubáč, Slováček, Sušen, Šimek, Šimara, Vacula, Valchář, Volčík, Výchopeň, Závodný, Žamboch.

Rouštká: Adámek, Baletka, Bartoň, Bílek, Camřla, Fojtík, Goláš, Hlaváč, Ilinský, Hořanský, Kočib, Knapěk, Koňář, Korábečný, Kubla, Kuropata, Lukáš, Malý, Martinek, Palát, Petrúšek, Slováček, Sypták, Šimčík, Toman, Trčka, Trusina, Trlica, Urban, Vaněk, Zajíc, Zajiček.

Seninka: Bělíček, Bravenec, Cedidlo, Evják, Fojtů, Hnilica, Hučík, Juřica, Křapala, Kubík, Machů, Mucha, Polanský, Polášek, Rezníček, Skyba, Staněk, Starých-Fojtů, Stodůlka, Šťastný, Valchář, Zrník, Zefák.

Ústí: Brhlík, Bravenec, Dvořák, Fojtů, Holnbec, Hořelka, Hromada, Kašpar, Koňář, Kotrla, Laštovica, Rožnovják, Sruňský, Surovec, Stach, Sušen, Trčálek, Trlica, Vacula, Vašfák, Vávra, Volčík, Zgarba.

Z d ě c h o v: Badořek, Baron, Ezechiel, Frýdl, Gajdoš, Hajdák, Hájek, Hrbáček, Janičata, Juráš, Kocúrek, Koláček, Kuňák, Machala, Miketa, Ondrovčák, Raška, Sivek, Šiška, Varaja, Vojtek, Zich, Zimčák.

c) Ze života valašské dědiny.*)

Dědina Ústí je starožitná ves rozložená podél říčky Senice, kteráž se tu do Bečvy vlévá, od čehož také její jméno. Obcí vede na jih okresní silnice ze Vsetína do Valaš. Klobouk. Od Vsetína je 3 km. vzdálena, má 78 domků a 414 obyvatelů. V obci samé jest toliko asi 50 domků podél hradské, ostatní jsou na pasekách roztroušeny, jako na Vrše, v Srní, Rublově, v Dlouhém, na Vlčinci a u Krošénků. Obyvatelům tamějším říkají proto Vrchovjané, Srňané, Rublovjané, Dlúhovští a Vlčínáci.

Domky jsou ponejvíce dřevěné a pokryté šindelem. Staré chalupy nemají v podélném průčelí od silnice ani dveří ani oken. Chalupa se musí od hradské náspou obejít, aby se přišlo do dvora. Ze dvora vedou teprve dvěře do vnitř. Podle příjmení jest v Ústí nejvíce Trliců, jižto mají k rozeznání svému zvláštní přízviska (u Slováků, Slovenčáků, Kobzíků, Chlebíků, Pilařů, Vlčků, Volečků a j.). Jiná domácí jména jsou Fojt, Holubec, Trčálek, Ščasný, Srněnský, Kotrla, Mazáč a Závodný.

Původního obyvatelstva jest už asi polovice za mořem (v Americe, v Texasu), místo něho přistěhovali se osadníci cizí, ponejvíce z okolních dědin, což zavdává nyní velmi často příčinu ke sporům a soudům. Přestaltě dřívější patri-archální rodinný život, kdy rodina obdělávala a v pokoji obývala grunt. Nyní jest 6—8 rodin na jediném gruntě, a tu vznikají spory snadno, třeba jen o hnojiště, o mez a j. Před časy vyráběly se v Ústí křiváky (kudly) a nože; ale vyrábění jich zaniklo, a nožaři vyučili se ponejvíce opět umělému košíkářství, jež na Vsetíně od pánů u velkém se provozuje. Na pasekách vykřesávají z kamene osélky (brousky). Nicméně posud roznášejí někteří gazdové po světě křiváky, nakoupene od jiných křivačkářů na Vsetíně, pak brousky a habáň a vyživují tak sebe i rodinu. Chov ovec byl druhdy značný.

V obci jsou dvě hospody; v jedné (Trlicově) pálí se z jalovinek dobrá borovička, ze slivek (trnek) slivovica, pak

*) Podle zprávy p. uč. Václ. Životského. Viz obšírněji Časop. vlast. mus. Olom. XI., 1899.

z planých trnek a šípinek opět jakýsi druh líhoviny. Ale požívání líhových nápojů jest v obci mírné, což je chvály hodno. Výjimkou jsou však hody (posvícení). Ty se slaví třetí neděli po sv. Jiljí, „který hody řídí“. Na hody si každý už zavdá a kousek masa uvaří, byť ho třeba po celý rok neviděl. Při kravách vypasou pasáci ovci „hodulu“, a kdo se nezmůže na „škopa“, chová aspoň páru králíků, aby měl masa na hody, nebo bez „massa“ a „dřevěné musigy“ nebyly by hody hodami. I děti se těší na hody; neboť dostávají obyčejně nové šaty.

Do roku 1848. nebylo v obci hostinců. Líhoviny se prodávaly jenom „na fojtství“ č. 21. Právo šenkovní, odbývání tanečních zábav, muzigy, jakož i porážení dobytka a vysekávání masa měl v obci jenom fojt. Za to musil pánům Vsetínským přivázeti ročně dvě bečky vína a odváděti dva jeřábky. Kořalku míval fojt v bečiče, „tak enem nekolik mázů“, a to ponejvíce „hořkú“ anebo „přepalovanú“. Měl-li někdo bolení břicha, poslal si na fojtství pro čtvrtěčku. Viděti z toho, že se v čas poddanství užívalo kořalky jen jako léku. Když měly býti hody, tož se přivezlo větší množství kořalky a něco piva z palírny vsacké od Donátha, ale obyčejně na holém voze „v hnojnicách“. Při odebírání „truňku“ se musil Donáth zavázati, že co se v hody nevypije, musí přijati zpět Donáth býval zrozuměn, jenom si vymíňoval, aby líhoviny nebyli pohubeny (vodou). Piva se dovezlo na hody obyčejně dvě vědra, ale se nikdy všecko nevypilo, vždy se vozilo zpět. Nyní se vypije v hody průměrem 10 hl. piva, 1 hl. kořalky; za celý rok 50 hl. piva a asi 20 hl. kořalky. Jak se časy mění! Dlužno však připomenouti, že do Ústí zavítají často dělníci ze Vsetína, zvláště hufaři. Muziga trvala v hody od neděle až do pátku, a poněvadž tančírna byla malá, točil se nejčastěji toliko jeden pár. Malé děti k muzice nesměly, leda by nikdo nebyl zůstal doma, tu mohly „v kútku“ na peci sedět a pozorovat!

Chasy bývalo na muzice málo; hlavní příčinou bylo, že mladí ženáci a svižní mládíci při muzikách bývali lapáni a k vojsku odváděni. Nejednou se stalo, že když dveřmi cizí, podezřelí páni do jizby vešli, chasa okny dala do zaječích. Zachovala se z dob těch i následující píseň:

Na vojnu ňa chytili,
do arešta vsadili.
Matka naříkala
a otca žádala,
aby ňa vykúpili.

A tam varta u mňa stála
od večera do rána.
A jak Pánbu deň dál.
hneď sem mašírovál
a to zrovna do Brna.

Jak ňa do Brna přivedli,
na bránu uderili:
Dajte drábi puta,
vedem vám legruta
z Vsetínského poddání.

A jak s'm tam přenocováí,
védli ňa na kancelář,
tam ňa přehlédali
a chyby hledali —
být sem odvedený.

Jak to matka uslyšela,
hnedka ona omdlela.
Neplačte už o mně,
že budu na vojně,
že já su tým vojákem! —

Tak to bylo až do konstituce!

Jak vyšla konstituce, přišlo právo šenkovní do pachtu. V konané dražbě podal nejvyšší obnos Tomáš Trlica, děd nynějšího Jana Trlice, jehož chalupa na příhodném místě při silnici stála, a kterýž pak v krátké době (r. 1852.) novou prostrannou budovu vystavěl. Jeho syn pak hostinské právo a prodej tabáku trvale své rodině pojistil. Místnost jeho pojeti mohla již mnoho hostí, kteří se též u větším počtu k muzikám a k posezení i pití dostavovali. Bylyť během času postaveny parní pily na Vsetíně a na Halenkově, u Ústí bylo skladiště dřeva. Občané vydělávali formánkou, dovozem dřeva peníze a přáli si už zábavy i posily. Když totiž roku 1857 jistá belgická společnost panství Vsacké koupila, přestala provozovati polní hospodářství, polnosti dala do nájmu a jala se pustošiti lesy. Továrny (na nábytek) se na Vsetíně stavěly, dříví a klády z lesů se vyvážely a tím vším obyvatelé si mnoho pomáhali k výživě.

Leč starý fojt již neůřadoval, patrimoniální vrchnost padla a občané si mohli voliti nové představenstvo. Prvním starostou byl Tomáš Mazáč z č. 46. Hostinský Trlica pomíjel už od té doby staré valašské muziganty (cimbalistu, húslistu a basistu), povoláváje hudebníky s dechovými nástroji. Byli tehda vyhlášeni Blažci z Liptála. Ti přicházeli. Ale starému fojtovi se ty novoty nijak nezamlouvaly; díval se jen oknem do nitra hospody na tanečníky. Muzikantům se posmíval, že sú to prý enem „trťáci“, kteří ani jak pořádný člověk neseďá; viděl totiž keréhosi, jak dává hlavu na křivo (flétnista). Nebylo, pravil, jak když Pavel Janů (housle), Šušeň (bas) a Blabka (ze Vsetína, cimbalista) spustili:

Nepúdu já přes ten háj,
kaďy tetěč¹⁾ ovce hnál.
Radši púdu cestičku
za tu švarnú děvčičkú,
co by ně ju Pánbu dá!

¹⁾ Tetěč má sestru otcovu za ženu.

Anebo :

Sediél vřabec na karláce,
stěžuje sa céra matce :
Mamko, mamko, už je iná,
už ně synek vypovídá ;
vypovídá, vypovědiél,
věéra večér z inú sediél!

To byla inší muziga! To tak ty husle rozprávjaly, až milo počúvat a každá žilka sa v těle třásla; ale včil si z muzigy nic nevybere, muziganti hrajú celú noc, ale sa v tem člověk nevyzná.

Jiná novota tehdejší doby, totiž četnictvo, se občanům zalíbila. Jaké chvály se mu dostalo, stůžž zde popěvek :

Četníci sú pro pořádek tady mezi námi,
oni sbírú darebáky i také cigány.
Jak uslyšá o zlodějoch, hnedka ich łapajú,
vodíja ich do vězení, tam ich zatýkajú.

Když pak v letech šedesátých průmyslové závody se na Vsetíně množily (zvl. huť) a dělnictvo se všech stran na Vsetín se hrnulo, pochopitelno, že do blízkého Ústí v neděli a ve svátky zástupy dělníků do hospody, zvláště pak k muzikám zavítávaly. Místnosti hostinské u Trliců staly se už nedostatečnými. Proto pomýšleno vystavěti druhou hospodu a to obecní. Po delším průtahu hostinec ten vystavěn r. 1871., z něhož nyní obec bere nájemného ročně 250 zl. a to stačí, tak že se v obci žádné přírážky na běžná vydání nevybírají.

Pravili jsme, že dělnictvo na Vsetíně se ve značné míře rozmohlo. Mezi ním bylo také mnoho lidu domácího, jak ze Vsetína, tak i z okolí, kteří v továrnách hledali své výživy. Přijdou, jak už to v továrním životě bývá, doby, kdy výrobky nenalézají tak hojného odbytu, a tu pocituje to i dělnictvo. Dělníkům se začne mzdy ujímati a následkem toho trhne bída a nouze mezi ně. O tom je následující jeremiáda našeho „starého Vsacana“ :

A ti páni v tych fabrykách, ti tu zle dělajú,
ja, dyž oni svým otrokům pořáď utrhažú,
a ti si nemožú kúpiť ani teho massa,
silíja sa tú gořalkú, to je pěkná práca!

Ty fabryky a mašiny dyby čerti vzali,
ja, co by si řemeslníci zas vydělávali,
jak to prvěj bývávalo, všeci sa živili,
ale včil, jak sú mašiny, ty všecko zkazily.

A jako toužil lid na fabryky a mašiny, rovněž naříkal si když se začala stavěti dráha z Hranic do Vsetína. Neboť jak podotčeno, mnoho hospodářů vydělávalo si pěkný groš

dovážení dříví a klad na stanici Polómskou nebo Napajedelskou. Všeobecný prospěch netanul lidu na mysli. Jedni toužili na to, že nebudou již míti výdělků, druzí se lekali, že budou museti nejlepší pole odstoupiti železnicí. Tyto stesky vyslovuje opět lidový básník (Pokorný) v těchto řádcích podle noty: Hej Slované:

Zamyšlají cizí páni drahů na Slováky,¹⁾
 chcú oni tam nadělati z těch lidí žebráky,
 pozbudú tam svoje země, ja na věčné časy
 a budú z nich cizincové užítky zbíratí!
 Mohli by zadati žádost na císaře Pána.
 ja, aby sa im tá draha nepovolovala,
 nebo oni ti sedláci nic nevydělají,
 nebudú si mocť zjednati ani tú halenu.

Když pak již dráha byla vystavěna (1885) zabědoval ještě více:

A ti páni konduktóři moc peněz zbírajú,
 a o i ich do ciziny všecky posílají.
 A nám tu nic nezostává, enem samá psota,
 budete to lidé vidět, tu bude žebrota.

Pozbyli sme dobré země v těch našich dolínách,
 a včil sa my plahočíme po kopcích, skalínách.
 Pohnojíme, nasejeme a nic z toho není,
 přijde úlich a zajíci všecko nám to zkazí.

Utíkají naši lidé do téj Ameriky,
 nemožú tu platit platit, ani sa živiti;
 pravíja si, že tam lepší, najíja sa massa.
 těšíja sa všeci na to, aj služebná chasa.

Advokáti a notáři také zle dělají,
 ja, dyž oni za pár řádků hned moc peněz berú.
 Lidé hlupí sa soudíja hned o něco málo,
 a potom každý pozbude, má-li moc neb málo.

A už já ty smutné verše nadobře zavírám,
 stěhujte sa do ciziny, to vám předpovídám,
 nebo už tu nikdy dobře, ja, ani nebude,
 jak ona tá železnica každú díru púde. —

Nyní se oddává náš občan zcela již resignaci a projevuje časem toliko naději svou ve sněm a zvoleného svého zástupce, notuje si opětě nápěvem naší české hymny:

S chutí, milí volitelé, k volbě pospíchejme.
 k volbě, téjto dobrý věci, nutí sa nedejme.
 Hlasujeme a nevíme, ja, co z toho bude;
 ale šak my za šest roků všecko uvidíme

---

¹⁾ Mluvílo se totiž v čas stavby dráhy této, že povede ze Vsetína do Vlárského průsmyku, do Uher.

Radím já vám, bratři milí, nevolte faráře,
nebo on pro nás dobrého nic tam nedokáže,
ani Němce, advokáty, řečené dochtory,
nebo oni i bez bříteví velmi dobře holi.

Avšak přece příliš často zapomíná některý náš občan
všech trampot a starostí světa, nedbaje na fabryky ani na
železnice, nedbaje blaha svého ani své rodiny a ulevuje si
v hospodě všeobecnou písní valašskou:

V každéj vsetínskéj hospodě
tam sa syneček napije;
a když sa napije, dělá křik,
že prej je to valašský zvyk!

Doplňky.

Str. 73. K advokátům pan. připoj Tobiáše Klíčníka r. 1664. a Dra. Štěpána z Brna r. 1776.

Str. 166. K rodákům Vsackým: Fr. Kratochvíla (*1844), nadučitele v Pavlovicích u Přerova, malíře-amateura.

Str. 174. Berním exekutorem od r. 1901. jest Jos. Prokeš, příšlý z Nov. Města.

* * *

Dle sčítání r. 1900. (31. pros.) bylo na Vsacku: počet domů: 5128, počet stran: 6858, počet přit. obyv.: 34.529. (Na Meziř. bylo 23.693, na Rožn. 24.074, v celém hejtm. úhrnem: 82.296 obyv.)

Opravy vážnější.

Str. 54., řádek 17. zdola čti srpna.

" 59, " 15. " " Jakub Olšák.

" 109., " 4. shora čti 7. září.

" 116., " 13. " " 3 groších.

" 146., " 4. zdola " předešlých farářů atd.

" 157, " 5. shora " Viktor a Karel.

" 157., " 16. " " (1889—90).

" 163., " 21. " " od 20. října 1899.

" 177., " 5. " " číslo 152.

" 184., " 1. zdola " v závorce (absol. 1871), pak: otec jeho ... rodák Jedovnický a příslušník Tov.

" 211., řádek 13. shora čti 18. června.

" 275., " 7. " " 1849.

**Od spisovatele této knihy vyšly také a lze dostati
u dotyčných nakladatelův:**

- Pověsti hellénské a římské.** Pro mládež středních škol, zejm. gymnasiální, jakož i ku poučení každého. V Olomouci u Kramáře a Procházky 1875, 1 zl. (sníž. cena 30 kr.).
- Rukopis Královodvorský a Zelenohorský (výklad),** v Urbánkově Bibliotéce paedag., sv. 33., v Praze 1877, cena 40 kr.
- Filip a Jakub,** dle Hoffmanna, pro mládež, u Urbánka v Pr. 1881, 40 kr.
- Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého,** 1881, nákladem vlastním (rozebráno); II. vydání 1901, nákladem vlastním.
- Markrabství Moravské I. a II. díl** u Urbánka v Praze 1882 a 1885, ceny 60, 80 kr.
- Hejtmanství Valašsko-Meziříčské** u Fr. Vaňka ve Val. Meziříčí 1883; II. vydání 1898 u Al. Tůmy na Vsetíně, cena 25.
- Gratulant** u Vaňka 1884, II. vydání u Dra. Fr. Bačkovského v Praze 1895, cena 50 kr.
- Několik pohádek a pověstí z Mor. Valašska** u Fr. Vaňka 1884, II. vyd. u Bačkovského v Praze 1897, cena 65 kr.
- Dějiny Moravské** u Šaška ve Vel. Meziříčí 1886, cena 70 kr.
- Moravské Valašsko (popis)** u Kubeše v Třebíči 1887, cena 45 kr.
- Cesta do Trenčanských Teplic a po Mor. Slovensku** v Šadovského Učit. knihovně 1898, cena 60 kr.
- Náš Císař Pán František Josef I.** (spis jubilejní, který J. Vel. do Svě soukromé knihovny přijati ráčil), 1888, u Kramáře a Procházky v Olom.; II. rozmn. vydání 1898 u Chrastinů v Meziříčí, cena 12 kr.
- Korunní princ Rudolf** (v době jeho úmrtí) 1889, Kramář a Procházka v Olomouci, cena 15 kr.
- Pohádky a pověsti z Mor. Valašska** u B. Böhma v N. Městě n. M. v Č. 1888—89, tři sv., cena 48 kr.
- Miluj vlast!** Obrázky dějepisné ze starého věku (řeckého a římského) pro dospělejší mládež, u Urbánka v Praze 1890, cena 80 kr.
- Valašská svatba,** její zvyky a obyčeje, v Telči u E. Šolce 1892, c. 50 kr.
- Moravské Valašsko,** lidopisné obrazy 1894, nákladem vlast. (rozebráno).
- Valašské pohádky a pověsti** u Šaška ve Vel. Meziříčí I. a II. sv. 1894 a 1897, po 40 kr.
- Valašské pohádky** v Hrušířově sbírce „Budečské Květy“ 1898., c. 40 kr.
- Obrazy ze života bývalých cechů řemeslných na Vs.** 1895, nákl. vlastním, cena (sníž.) 20 kr.
- Úvod do zeměpisu markr. Mor.** (pro žactvo obec. a měšť. škol) u Frant. Vaňka 1894; II. vyd. 1896, cena 8 kr.
- Zeměpis markr. Mor.** u téhož 1895; II. vyd. 1898, cena 12 kr.
- Kratičké dějiny markr. Mor.** u téhož 1896, cena 20 kr.
- Stručný zeměpis říše Rak.-Uherské** u téhož 1897, cena 16 kr.
- Stručný zeměpis Evropy** u téhož 1898, cena 16 kr.
- Pomněnky.** Slova do památníku atd. u Bačkovského v Pr. 1897, c. 28 kr.
- Moravské Valašsko.** Národopisné a místopisné obrazy (zvl. pro turisty) ve Val. Meziříčí u Bratří Chrastinů 1898, c. 30 kr.

*

*

V rukopise: Valašské pohádky a pověsti (sv. 8.), pak
Děti na Mor. Valašsku, jejich hry, zábavy a j.